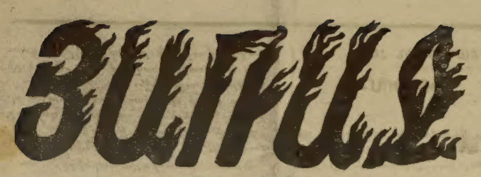

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTID'' '' ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Pa'is 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 1 ՄԱՐՏ

VENDREDI 1 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7820 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3631

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՒԱՐԱՅՐԷՆ ՆՈՒԱՐՍԱԿ

Հայոց պատմութիւնը արձանագրած է բազմաթիւ ոսկեղրուագ էջեր :

Հայ Թագաւորներ եւ սպարապետներ տարած են բազմաթիւ փայլուն յաղթանակներ :

Ո՛չ մէկը անոնցմէ պահած է ա՛յնքան անջինջ ու տպաւորիչ յիշատակ, որքան Վարդանանց պատերազմը, մղուած Արտազ գաւառի Տղմուտ գետի ափին, Աւարայրի դաշտին վրայ, 26 Մայիս, 451ին, շաբաթ օր :

Այդ ճակատամարտի յիշատակը անմահացուած է Հայաստանեայց եկեղեցւոյ կողմէ : Սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան, իր զինակից ութ նախարարները եւ 1027 զինուորներ, որոնք ռազմադաշտին վրայ նահատակուած էին, սուրբերու դասը անցած են՝ իբրեւ քրիստոնէութեան համար զոհուած մարտիրոսներ :

« Կարմիր » Վարդան, ինչպէս կը կոչէ զայն Սեբէոս, եւ իր ընկերները, տասնեւհինգ դարէ ի վեր կը խորհրդանշեն հայ ժողովուրդի ազատ ու անկախ ապրելու կամքը եւ դարձած են ներշնչումի աղբիւր բոլոր սերունդներուն համար, սկիզբէն՝ մինչեւ այսօր :

Եւ սակայն Աւարայրի դիւցազնամարտը բնուորական յաղթանակ մը չէր եղած Հայոց համար : Հայ Նախարարները միացեալ ուժերով չէին ճակատած Սասանեան Յազկերտ Բ.ի զօրաւոր բանակին դէմ : Մատնիչներ ու դաւաճաններ իրենց զինուորներով անցած էին թշնամիին կողմը : Քրիստոնեայ Բիւզանդիոն մերժած էր ամէն օգնութիւն խաչապաշտ Հայերուն, որոնք կը կռուէին զրադաշտական հեթանոս կրօնքին դէմ :

Հակառակ այս բոլորին, Աւարայրը եղաւ բարոյական մեծ յաղթանակ մը, որ հայ ժողովուրդին ապահովեց եթէ ոչ քաղաքական, բայց կրօնական ազատութիւն :

Ազատութիւն խղճի ու մտածումի :

Պարսից Շահնշահ Յազկերտ Բ. եւ իր յաջորդը Պերոզ այնուհետեւ ո՛չ մէկ լուրջ ձեռնարկ կրցան կատարել կրակապաշտութիւնը պարտադրելու համար հայ ժողովուրդին :

Հայեւպարսիկ վէճը վերջնական լուծում չէր ստացած Աւարայրի ռազմաճակատին վրայ :

Վարդանի բանակին մնացորդները ամրացած էին Տայքի, Արցախի եւ Տմորիքի բերդերուն մէջ եւ պարբերական յաղթական յարձակումներով կը նեղէին Պարսիկները, որոնք գրաւած էին Հայաստանը :

Ազատ ու անկախ ապրելու տենչը մշտավառ մնաց հայ Նախարարներու մեծագոյն մասի սրտին մէջ :

Մամիկոնեան տոհմին ուղղուած էին բոլոր հայրենասէրներու աչքերը :

Վարդանի նահատակեալ Հմայեակ եղբօր որդւոյն՝ Վահան Մամիկոնեանի վերապահուած էր պատմական մեծ դեր մը :

Իբրեւ արժանաւոր յաջորդը իր մեծանուն հօրեղբօր, Վահան իր շուրջ համախմբեց բոլոր հայրենասէր ու ազատատենչ տարրերը եւ կազմեց յեղափոխական կառավարութիւն մը, կռթնած անձնազոհներու բանակի մը վրայ :

Աւարայրէն 31 տարի վերջ, 482ի Մայիսին, Արտազ գաւառին մէջ, ոչ հեռու Աւարայրէն, մղուեցաւ երկրորդ ճակատամարտ մը Պարսից դէմ, այս անգամ յաղթական :

Վահան Մամիկոնեան երեք տարի անընդհատ շարունակեց իր յարձակումները՝ ճարպիկ ռազմագիտութեամբ մը՝ մինչեւ 484ի Յուլիսը, երբ Սասանեան Պերոզ թագաւորը սպաննուեցաւ Կասպից ծովու հարաւ - արեւելեան կողմը՝ Պարսիկներու եւ Հեփթաղներու միջեւ մղուած պատերազմին մէջ :

Իր յաջորդը՝ Բալաշին, ըստ Ղազար Փարպեցիի Վաղարշ (484 - 488), ուզելով վերջնապէս սիրաշահիլ Հայերը, սպարապետ Վահան Մամիկոնեանի հետ կնքեց Նուարսակի ծանօթ պայմանագրութիւնը :

Հայերը բարոյական մեծ յաղթանակ կը տանէին : Պարսիկները ընդմիշտ կը հրաժարէին Հայերը զրադաշտական դարձնելէ, Հայաստանի մէջ ատրուշաններ կառուցանելէ եւ հոն մոգեր ղրկելէ : Թոյլ կուտային, որ Հայերը ազատ համարձակ պաշտեն Քրիստոսի կրօնքը :

Վահան Մամիկոնեան 486ին նշանակուեցաւ մարզպան Հայաստանի եւ այդ պաշտօնին վրայ մնաց մինչեւ իր մահը :

Վարդանի սկսած ազատագրական պայքարը իր պսակումն ունեցաւ շնորհիւ Վահան Մամիկոնեանի :

Նուարսակի դաշնագիրը նուիրագործեց Աւարայրի բարոյական յաղթանակը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԿԻ ՄՈԼԷ ՑԵՏԱՁԳԵՑ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԷՆ ՄԵԿՆՈՒՄԸ

Ֆրանքեւամերիկեան խորհրդակցութիւնները, որոնք ըստ նախապէս ճշդուած յայտագրի մը, վերջ պիտի գտնէին չորեքշաբթի օր, փոխադարձ համաձայնութեամբ մը երկարաձգուեցան :

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Տըլըս եւ Փինօ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցան Աքապայի եւ Կազայի հարցերուն շուրջ : Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարը պարզեց Ֆրանսական տեսակէտները, որոնց հիման վրայ Ֆրանքեւամերիկեան նոր առաջարկ մը յղուեցաւ Իսրայէլի : Միեւնոյն ժամանակ Մ. Նահանգներու պատուիրակը որոնեց քիչ մըն ալ սպասել ամերիկեան բանաձեւը Ազգաժողովին ներկայացնելէ առաջ : Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը, Տիկին Մէյր ընդունուեցաւ Տըլըսի կողմէ :

Այս ձեւով, Ֆրանքեւամերիկեան խօսակցութեանց մէջ Իսրայէլի հարցը կը գրաւէ ամէնէն կարեւոր տեղը : Օրակարգի մնացեալ նիւթերուն շուրջ սկզբունքային ընդհանուր համաձայնութիւն գոյացած է արդէն իսկ :

Երէկ առաւօտ Նախագահ Այզընհաուըր եւ Կի Մոլէ նոր տեսակցութիւն մը եւս պիտի ունենային, որմէ վերջ պիտի հրատարակուէր պաշտօնական զեկոյց մը :

× Չորեքշաբթի օր Մ. Նահանգներու Մամուլի Ընկերակցութիւնը ճաշ մը տըւած էր ի պատիւ Կի Մոլէի : Վարչապետը խօսք առաւ եւ երկար ճառ մը խօսեցաւ, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ.— « Սկիզբէն ի վեր իմ մեծագոյն նպատակս եղած էր իրագործել ֆրանքեւգերմանական հաշտութիւնն ու Եւրոպայի միութիւնը : Միացեալ Եւրոպան անհրաժեշտ է Ատլանտեան Ուխտի յարատեւութեան համար» : Խօսելով Ալժերիոյ մասին, Կի Մոլէ ըրաւ դէպքերուն կարճ պատմականը. յայտնեց թէ Ֆրանսա քանիցս առաջարկած է վերջ տալ կռիւներուն. «այժմ խօսքը կը պատկանի ապստամբներուն : Ցամենայն դէպս Ֆրանսա պիտի չյուսահատի եւ դադար պիտի չունենայ մինչեւ որ արդարութիւնն ու խաղաղութիւնը չվերահաստատուին Ալժերիոյ մէջ» : Ապա խօսեցաւ Միջին Արեւելքի կացութեան մասին. «Մեր բոլորին նպատակը պիտի ըլլայ Մերձ. Արեւելքի մէջ տեւական խաղաղութեան մը վերահաստատումը : Անընդունելի է նախկին վիճակին վերահաստատումը, որ խաղաղութեան դէմ գործուած ոճիրի համապատասխան պիտի ըլլար : Իսրայէլի պետութիւնը, որ ստեղծուեցաւ ՄԱԿի իսկ կողմէ, իրաւունք ունի իր ամբողջականութեան համար ապահովութիւններ պահանջելու : Գալով Սուէզին, ջրանցքէն ազատ երթեւեկը պէտք է գերծ մնայ քաղաքական ամէն կարգի ազդեցութիւններէ եւ ճնշումներէ ; Եւրոպայի եւ Հարաւ - Արեւելեան Ասիոյ բազմաթիւ երկիրներու տնտեսութիւնը պէտք չէ կախում ունենայ այս կամ այն անձին քմահաճոյքէն » :

× Ինչ կը վերաբերի փոխառութեան հարցին, ամերիկեան դրամատուները համաձայնած են հարիւր միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը ընել Ֆրանսայի :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ԱԼԺԷԻ ՄԷՋ

Ալժերիոյ ապստամբական շարժման դէմ ծայր տուած պայքարը հասած է իր գագաթնակէտին : Ղեկավար ապստամբներու ձերբակալութիւնները իրարու կը յաջորդեն Փարիզի եւ Ալժէի մէջ :

Ալժէ քաղաքին մէջ ապահովութեան ուժերը ձերբակալեցին եօթը յայտնի փաստաբաններ, որոնցմէ մէկը՝ քրիստոնեայ. ասոնք բոլորն ալ ապստամբական շարժման եւ Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատի ղեկավար դէմքերէն էին : Անոնցմէ մէկուն տունէն գտնուեցաւ յիսուն միլիոն ֆրանքի գումար մը, որ պիտի ծառայէր զէնքեր գնելու :

Գրեթէ միեւնոյն ժամանակ, ապահովութեան ուժերը խուզարկութիւններ եւ ձերբակալութիւններ կը կատարէին Փարիզի ալժերիական ապստամբական բջիջներէն ներս եւս : Զորս ղեկավարներ, ինչպէս նաեւ կին մը, որուն հասցէով ապստամբները կը կատարէին իրենց նամակագրութիւնները, անմիջապէս ձերբակալուեցան. խուզարկութեանց ընթացքին գրաւուեցաւ 23 միլիոն ֆրանքի գումար մը, որ պիտի ծառայէր զէնք գնելու գործին : Գըրաւուեցան նաեւ կարեւոր փաստաթուղթեր, որոնք նոր լոյս կը սփռեն ամբողջ շարժման եւ ղեկավարներուն ինքնութեան վրայ : Ամբաստանութեան տակ են նաեւ բազմաթիւ Եւրոպացիներ, որոնց անուններ դեռ այժմ գաղտնի կը պահուի : Գրաւուած փաստաթուղթերու հիման վրայ, ոստիկանութիւնը բազմաթիւ նոր ձերբակալութիւններ եւս կատարեց Փարիզի մէջ : Կարելի է ըսել այժմ, որ Ֆըրանսայի մէջ գործող ապստամբական կազմակերպութիւնը գրեթէ քայքայուած է :

× Ֆրանսուա Միթըրան, որ Կի Մոլէի բացակայութեան կը փոխարինէ վարչապետը, երէկ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Ալժերիոյ նախարար Լաքոստի հետ : Խօսակցութիւնները դարձան վերջին ձերբակալութեանց շուրջ : Պաշտօնական որեւէ զեկոյց չհրատարակուեցաւ այս մասին եւ հետապնդման ատարկայ եղող անձերուն անունները գաղտնի կը պահուին թէեւ, բայց կ'ըսուի թէ բազմաթիւ քաղաքական եւ զինուորական դէմքեր կասկածի տակ են :

× « Իւմանիթէ »ի երեքշաբթի օրուան թիւը գրաւուեցաւ, որովհետեւ սխալ եւ զրգռիչ յօդուած մը հրատարակած էր « Ալժերիոյ խաղաղեցման » մասին :

× Ալժէի եւ Օրանի նահանգներուն հարաւը բուռն կռիւներ տեղի ունեցան ապստամբներու եւ ապահովութեան ուժերու միջեւ : 72է աւելի ապստամբներ ըսպաննուեցան :

× Փարիզի մէջ հինգ Ալժերիացիներ յարձակում կրեցին իրենց հայրենակիցներուն կողմէ :

ՍԱԿԱՐԱՆ (Փետր. 27).— Զոյլ ոսկի՝ 460.000, Նափոլէոն 3400, զուից. 3250, անգլիական 4300, քսան տոլարնոց 16480, Թղթադրամ (անպաշտօն) սթերլին 1070, տոլար 398, զուից. 94.75, պելժ. 7.80 :

ԱՐԱԲ «ԶՈՐՍ ՄԵԾԵՐՈՒ» ԺՈՂՈՎԸ

«ՊԱՅՔԱՐ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ԿԱՅՍԵՐԱՊԱՇՏՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ»

Արաբական «Զորս Մեծեր»ու ժողովը, որ տեղի կ'ունենար Գահիրէի մէջ, վերջացաւ չորեքշաբթի օր : Արաբիոյ Իպն Սէուտ թագաւորը աշխատեցաւ համոզել իր երեք խօսակիցները, որ սատկայնեն հակահամայնավար պայքարը՝ առանց սակայն արեւմտեան կառքին լծուելու :

Կարելի է ենթադրել որ Իպն Սէուտ գոնէ երեւութապէս յաջողած է իր առաջադրութեանց մէջ, որովհետեւ ժողովը հետեւեալ եզրակացութեանց յանգեցաւ. — Եգիպտոս հաւատարիմ կը մնայ արեւելեան եւ արեւմտեան խմբակներուն միջեւ չէզոք մնալու իր քաղաքականութեան : Բարեկամական յարաբերութիւններ պիտի պահուին խորհրդային երկիրներու հետ, բայց ներքին ճակատին վրայ բուռն պայքար պիտի մղուի «համայնավարութեան եւ կայսերապաշտութեան» դէմ : Արաբական պետութիւնները պատրաստ են նիւթական եւ զինուորական օժանդակութիւն ստանալու Արեւմուտքէն, պայմանաւ սակայն որ այդ պատճառով չկորսնցնեն իրենց ինքնավարութիւնն ու անկախութիւնը :

Իսկ ժողովին վերջաւորութեան հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցին գըլխաւոր կէտերն են՝

1) Իսրայէլեան բանակները անմի՛ջապէս պէտք է քաշուին եգիպտական հողամասերէն :

2) Բոլոր Պաղեստինցիները անժխտելի իրաւունքներ ունին արաբական Պաղեստինի վրայ :

3) Եգիպտոս պէտք է հատուցում ստանայ ֆրանքեւանգլիական ու իսրայէլեան յարձակումներուն պատճառով կրած նիւթական եւ այլ վնասներուն համար :

4) Սուէզի համար առաջարկուած այն բոլոր լուծումները, որոնք վնաս կը հասցնեն Եգիպտոսի գերիշխանութեան, առանց այլեւայլի պիտի մերժուին :

5) Եմէնի դէմ կատարուած անգլիական յարձակումը կը պախարակուի եւ կը դատապարտուի :

6) Ամէն ձեւով պիտի օգնեն Ալժերիոյ արաբ ժողովուրդին՝ անկախութեան եւ ազատութեան համար մղած իր պայքարին մէջ :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ ՆՈՐ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԳՈՐԾԻ ԼԾՈՒԵՑԱՒ

Լեհաստանի վարչապետը, Սիրանքիէվիչ, Երեսփ. Ժողովին ներկայացուց կառավարական կազմը :

Ատեն մը հարց ծագած էր, թէ սթալինական երեսփոխանները նախարարական պաշտօններու պիտի կոչուի՞ն թէ ոչ : Արդ, քանի մը սթալինականներ մաս կը կազմեն նախարարներու խորհուրդին : Ինչպէս կը թուի, Կոմուլքա կ'ուզէ գոհ ձգել թէ՛ Կրեմլինի ղեկավարները եւ թէ՛ կուսակցութենէն ներս գոյութիւն ունեցող բոլոր խմբաւորումները :

Վարչապետը, Երեսփ. Ժողովին վստահութեան քուէէն վերջ յայտարարութիւն մը ըրաւ. «Կ'ուզենք գործակցիլ աշխարհի բոլոր պետութեանց հետ, ինչ ալ ըլլան անոնց վարչաձեւերը : Բայց եւ այնպէս մտահոգուած ենք Արեւմտ. Գերմանիոյ ռազմական պատրաստութիւններէն : Ահա թէ ինչու անհրաժեշտ կը նկատենք աւելի՛ եւս սերտացնել Խ. Միութեան եւ ընկերվարական պետութեանց հետ ունեցած մեր կապերը : Վարշաւիոյ Ուխտն ու խորհրդային բանակներու ներկայութիւնը Լեհաստանի մէջ՝ անհրաժեշտ են մեր ապահովութեան համար» :

ՀԱՅ ԼԵԶՈՒՆ

ՆՄԲ․— Հանս Հայնրիխ Շէյտէր, «Հայ Լեզուն» խորագրով հետեւեալ յօդուածը գրած է․—

Հայ ժողովուրդի լեզուն գլխաւորապէս ծանօթ է հինգերորդ դարէն ի վեր (յետ Քրիստոսի)։ Հնագոյն հայ լեզուին մնացորդները — մանաւորապէս յատուկ անուններ — կը գտնուին օտար աղբիւրներու մէջ, բայց անբաւական են տալու՝ այս լեզուին կատարեալ պատկերը։ Հայերէնը հնդեւրոպական լեզուներու պատմութեան մէջ մաս գերմաներէնի հետ։ Նոյն փաստը ունեցած են թէ Հայերը եւ թէ Գերմանացիները, — սեփական գանձարանի մը փոխակերպել Ս․ Գիրքը։ Աւելի սերտ աղերս մը կայ, Ս․ Գիրքը գերմաներէնի — վիսիգոթական բարբառին — թարգմանող Վուլֆիլա։ Արդ այս անձը կը սերէր Կապադովկիացի քրիստոնեայ ընտանիքէ մը։ Կապադովկիա մէկ մասն է Փոքր Ասիոյ, որ իր կարգին՝ սահմանակից է Հայաստանի։ Նորվեկիացի բանասէրը, Սոֆիւս Բուգգէ, հայ լեզուական տարրեր գտաւ, արդարեւ, Ս․ Գրքի գոթական թարգմանութեան մէջ։

Մենք Հայերը կը ճանչնանք այն անունով, զոր իրենց ընծայած են Պարսիկները։ Դարեհ զիրենք կը կոչէ «Արմինա», իր արձանագրութեանց մէջ։ Այս անունը Պարսիկներէն սորվեցան Յոյները։ Ոմանք ենթադրեցին, թէ Իլիականի նաւային ցանկին մէջ յիշուած «Արիմ»ները ըլլային Հայեր։ Չէ փաստուած սակայն այս ենթադրութիւնը։ Հերոդոտոս կը յիշէ Հայերը, յաճախ մատնանշուած անցքի մը մէջ (է․ 73), իբրեւ Փռիւգիացիներ․ Այնուհետեւ, Եւդոքոս ցոյց տուաւ լեզուական նմանութիւններ՝ հայերէնի եւ փռիւգերէնի միջեւ։ Փռիւգիական լեզուէն սակաւաթիւ մնացորդներ վերջնապէս չկրցան հաստատել փռիւգիական - հայկական նմանութիւն մը, թէպէտ աս իրականութեան անհամապատասխան չէ հաշուուած։ Արմէնները իրենք զիրենք կոչած են Հայ (յոգնակին՝ Հայք), հնդեւրոպական բառ։ Չէ փաստուած «Հայ» բառին յառաջացումը «Խաղդի»էն, (Ետականները իրենք զիրենք կը կոչէին «Խաղդի», Քրիստոսէ երկու հազար տարի առաջ)։ Հայ լեզուն ուշադրութիւնը գրաւեց հնդեւրոպական բանասիրութեան, ասոր գործունէութեան առաջին օրերուն իսկ։ Բազմաթիւ օտար բառեր կան հայերէնի մէջ, բառեր որոնք փոխ առնուած են այլ լեզուներէ, Ոսկեդարէն առաջ։ Մեծ մասը այս բառերուն առնուած է դրացի Իրաններէն եւ մանաւանդ Պարթեւներէն։ Ներոնի իշխանութեան մինչեւ բաժանումը՝ 387ին, Հայաստան իշխանութեանը տակ մնաց պարթեւական տոհմի մը։ Պարթեւական լեզուի շօշափելի թանկագին մնացորդները կարելի է գտնել հայերէնի մէջ։ Պարթեւերէնը կը խօսուէր վերջին երկու դարերու մէջ (Քրիստոսէ առաջ), եւ առաջին երկու դարերու մէջ (Քրիստոսէ ետք)։ Թուրքիստանի մէջ կատարուած պեղումները նոր մնացորդներ յայտնաբերեցին։

Այնքան ճոխ էր իրանական տարրը հայ լեզուին մէջ, որ շատեր այս լեզուն իրանական լեզուախումբին մէջ զետեղեցին։ 1875ին, Հայնրիխ Հիւպշման՝ Ստրազպուրկի համալսարանին երեւելի ուսուցիչը, որ հմուտ հայագէտ մըն էր եւ բազմաթիւ ուսումնասիրութիւններ նուիրած էր հայ լեզուին, ճշդեց ասոր բուն դիրքը։ Ըստ այս ուսումնասիրութեանց՝ հայերէնը նախ ինքնակաց լեզու մըն էր, եւ միւս հնդեւրոպական լեզուներուն հաւասար դիրք մը ունէր։ Ոչ-հնդեւրոպական տարրերու գոյութիւնը հայ լեզուին մէջ եւ հագագային հնչումները բաւական չեն չքացնելու համար անոր հնդեւրոպական բնոյթը։

Հնդեւրոպական լեզուախումբին մէջ, հայերէնը-հնդկերէնի, պարսկերէնի եւ Պալթեան սլաւերէնի հետ կը զետեղուի Սատեմ (արեւելեան) լեզուներու քովը։ (Քենտում — արեւմտեան - լեզուախումբին կը պատկանին յունարէնը, իտալերէնը, կելտերէնը, գերմաներէնը)։ Հայերէնը, սակայն, կը զանազանուի հնդկերէնէն եւ իրաներէնէն զանազան կերպերով։ Օրինակ՝ հնդեւրոպական նուրբ գրեր, կ'ըլլան թաւ եւ միջակները կը դառնան սուր։ Հնչաբանական այս փոփոխութիւնը յայտնուած է նաեւ գերմաներէնի մէջ։ Թէ հայերէնի եւ թէ գերմաներէնի մէջ կարգ մը բառեր պահած են իրենց հնչական նախնական բնոյթը։

Հայերէնը կորսնցուցած է քերականական սեռը, բայց պահած է հոլովները։ Դերանունէն յառաջ բերած է յօդեր, զորս կարելի է կցել իւրաքանչիւրը՝ իր գոյականին։ Նոյն բանը կը տեսնենք հիւսիսային գերմանական լեզուներուն մէջ, որոնք յօդին կազմութեան ատեն, ինչպէս այսօր իսկ կը տեսնենք դանիերէնի եւ շուէտերէնի մէջ։ Հայերէնը կը դիմէ դէպ ի պարզութիւն՝ ինչ պէս անգլերէնը։

Հայերէնը՝ «իտէալ» լեզու մըն է, թարգմանութեանց համար։ Ս․ Գիրքը, աստուածաբանական կամ դասական երկեր այնքան հաւատարմութեամբ թարգմանուած են, որ կարելի է այսօր, հայերէնէն ուրիշ լեզուի մը թարգմանել յիշեալ երկերը, վստահ ըլլալով՝ որ անոնք բնագրին նման են։ Հայկական թարգմանութիւնները կորսուած բնագիրներուն տեղը կը գրաւեն, ըստ այսմ՝ շատ թանկագին են։

Գեղեցիկ է հայ լեզուն, մեծապէս արտայայտիչ։

Հայկական այբբենարանը այնպիսի նուրբ, ճշգրիտ գործիք մըն է, որուն նմանը ուրիշ ազգեր չունին։

Հայերը գրեր պարգեւեցին նաեւ իրենց արեւելեան դրացիներուն, Իբերականներուն եւ Ալպանացիներուն։

Շատ հարուստ է եւ թանկագին հայ գրականութիւնը։ Հինգերորդ դարուն այդ գրականութիւնը ունէր պատմագրական բնոյթ, խորքով՝ լեցուն, ձեւով՝ սիրուն։

Հինգերորդ դարու պատմիչները՝ Եղիշէ, Փարպեցի եւ միւսները, կարող էին փառքը կազմել ուրիշ աւելի բախտաւոր ազգերու։

Արեւելքի բոլոր ժողովուրդներուն մէջ, քրիստոնեայ կամ ոչ քրիստոնեայ, Հայերը եղան առաջին ժողովուրդը, որ փնտռեց ու գտաւ զօդը՝ քաղաքակիրթ ազգերու մշակոյթին եւ գիտութեան հետ։

ՀԱՆՍ ՀԱՅՆՐԻԽ ՇԷՅՏԷՐ

× Այս առթիւ կ'օգտուինք 12 հատորնոց գերմանական հսկայ համայնագիտարանին մէջ մեր մասին տպուած ընդհ. ուսումնասիրութիւնէն տալու կարեւոր բաժին մը վաղը։

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

«ԵՒՐԱԹՈՄ»

Վերջերս Արեւմտեան Եւրոպայի վեց պետութեանց (Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Պելժիա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ) վարչապետները համաձայնութիւն գոյացուցին «Եւրաթոմ»ի եւ միացեալ շուկայի հարցերուն շուրջ, որոնց վերջնական դաշինքը պիտի կնքուի Մարտ ամսուն՝ Հռոմի մէջ։

Անցեալները գրած էինք թէ ի՞նչ է Միացեալ Շուկան։ Այսօր՝ քանի մը բացատրութիւններ «Եւրաթոմ»ի մասին.

Ա․— Ի՞ՆՉ Է «ԵՒՐԱԹՈՄ»Ը

Ինչպէս ցոյց կուտայ իր անունը, բաղկացած է «Եւրոպա» եւ «աթոմ» (հիւլէ) բառերէն եւ կը ձգտի Արեւմտեան Եւրոպայի պետութեանց հիւլէական կազմակերպման՝ միացեալ ուժերով։

Սուէզի դէպքէն շատ առաջ եւրոպացի մասնագէտները նախատեսած էին թէ միջազգային որեւէ թնճուկի պարագային, Եւրոպա կրնայ զրկուիլ իր ներածած քարիւղէն, հետեւաբար պէտք է փնտռէ ուժ արտադրող այլ աղբիւրներ եւ առաջին հերթին միացեալ ուժերով կազմակերպէ հիւլէական ուժին շահագործումը։ Ուժերու համախմբումը անհրաժեշտ էր, որովհետեւ եթէ վերոյիշեալ պետութիւնները առանձին առանձին ուզէին գործել, իրենց տնտեսութեան մեծագոյն մասը պէտք էր յատկացնէին հիւլէական պատրաստութեանց. մինչդեռ եթէ միանային, թէ՛ ծախքերը կը նուազէին իւրաքանչիւրին համար, եւ թէ՛ որոշ չափով հսկողութիւն կրնային բանեցնել իրարու վրայ. միւս կողմէ, կազմուած կ'ըլլար եւրոպական միացեալ ճակատ մը, որ շնորհիւ իր հիւլէական կազմակերպութեան, կ'ապահովէր Արեւմտ. Եւրոպայի տնտեսական անկախութիւնը։

Միջազգային քաղաքականութեան տեսակէտով ալ, «Եւրաթոմ»ը կրնար դառնալ հաւասարակշռող ուժ մը՝ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։

Այս բոլոր պատճառներով, ահա, օր ըստ օրէ աւելի՛ անհրաժեշտ կը դառնար «Եւրաթոմ»ի կազմութիւնը։

Բ․— ԹԵՐ ՈՒ ԴԷՄ ԿԱՐԾԻՔՆԵՐ

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը, սակայն անմիջապէս չհաշտուեցաւ այս գաղափարին հետ. կ'առարկէին թէ «Եւրաթոմ»ի կազմութիւնը կրնայ արգելք հանդիսանալ Ֆրանսական ազգային բանակին յառաջդիմութեան, թէ «Եւրաթոմ»ը, իր էութեան մէջ, Խ․ Միութեան դէմ ուղղուած կազմակերպութիւն մըն է. թէ Ֆրանսա որեւէ շահ չունի այս խնդրին մէջ, որովհետեւ հիւլէական մարզին մէջ շատ աւելի յառաջացած է քան «Եւրաթոմ»ի միւս անդամները. թէ Պելժիոյ մասնակցութիւնը իմաստէ զուրկ է, որովհետեւ արդէն իսկ Մ․ Նահանգներու ծախած է Պելժիական Քոնկոյի մէջ գտնուող ուրանիումի հանքերուն արտադրութիւնը. թէ «Եւրաթոմ»ը, առանց Անգլիոյ գործակցութեան, չի կրնար շատ հեռու երթալ։

Այս բոլոր առարկութիւնները, որոնք ունէին իրենց արդար կողմերը, հետզհետէ յաղթահարուեցան, երբ պատասխանատու անձերն ու մարմինները փաստեցին, որ առանց հիւլէական ուժի Ֆրանսական բանակը անզօր կ'ըլլայ երկրին պաշտպանութեանը հսկելու. «Եւրաթոմ»ը Խ․ Միութեան դէմ ուղղուած չէ, այլ զուտ պաշտպանողական բնոյթ կը կրէ. միւս կողմէ, զօրանալով, կրնայ պարտադրել որ Արեւելք եւ Արեւմուտք իրարու հետ հաշտութեան լեզու մը գտնեն։ Ճիշդ է, որ Ֆրանսայի մասնագէտները աւելի շատ հիւլէական ծանօթութիւններ ունին, բայց երկիրը զուրկ է ուրանիումէ, մինչդեռ հարաւային Գերմանիոյ մէջ «ուրանիում»ի հարուստ հանքեր կան։ Իսկ գալով Պելժիական Քոնկոյի, պատճառ չկայ որ «Եւրաթոմ»ի կազմակերպութեան ալ չծախէ ուրանիումի իր հանքերուն արտադրութեան մէկ մասը։ Քանիցս առաջարկուեցաւ Անգլիոյ՝ միանալ «Եւրաթոմ»ին. ինչքան ատեն որ հարցը իր սաղմնային վիճակին մէջ էր, Անգլիա մերժեց. բայց եթէ ծրագիրը իրականութիւն դառնայ, հաւանաբար Անգլիան ալ միանայ։

Գ․— «ԵՒՐԱԹՈՄ»Ի ԱՊԱԳԱՆ

Այս կազմակերպութիւնը անգնահատելի ծառայութիւններ կրնայ մատուցանել թէ՛ զայն կազմող պետութեանց, թէ՛ Արեւմտեան Եւրոպայի, եւ հետագային ալ, երբ հասնի արբանեակ երկիրներու ազատագրութեան օրը՝ ամբողջ Եւրոպայի։

«Եւրաթոմ»ն ու Միացեալ Շուկան Եւրոպայի տնտեսական փրկութիւնն են. ուշ կամ կանուխ պէտք էր իրագործուէր անոնց ծրագիրը. այլապէս Եւրոպան դատապարտուած էր հետզհետէ տկարանալով, աննշան ցամաքամասի մը վերածուելու, ենթակայ՝ զինքը կլանելու պատրաստ անկուշտ ուժերու քմահաճոյքին։

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԺՆԴԱՄ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Գ․ Ց․ իր սրճարանը (Քաֆէնի Թըրկովսքա) կանչած էր «պավալդը» — նոյն ինքն Վլատիմիր Տիմիթրեւ։ Ես չուզեցի դէմ դիմաց գալ, եւ անկիւն մը քաշուած կ'ըդիտէի։ Բանակցութիւնը կը կատարէր Գ․ Ց․ որ արդէն քանի մը քիլօ շաքար առած էր (թանկագին բան՝ այդ օրերուն) դրամի խնդիրն ալ առանձին կարգադրելով։

Տեսակցութենէն վերջը ես ալ համոզուեմ գոյացնելով որ լուրջ բան է, անմիջապէս նամակ գրեցի քեզի, պայմանաւորուած եղանակով եւ Մառիի անունով։

Պատասխան չստանալով, երկրորդ մըն ալ գրեցի։ (Քիչ առաջ ըսի թէ մէկը բռնուած էր։ Շ․)։ Քրոջս ալ գրած էի քանի մը տող։ Այլեւս նամակիդ չէի կրնար պատասխանել, որովհետեւ շատ չանցած Ֆիլիպէ աքսորեցին զիս եւ ես ոչ թէ նամակի, այլ գալուդ կը սպասէի, ամէն բան կարգադրուած սեպելով։

Զինադադարին երկար լուսաբանութիւններ լսեցի այս մասին, ինչպէս Գ․ Մերճանովէն, նոյնպէս ողբացեալ Արզումանէն եւ ուրիշներէ, բայց աւելորդ կը գտնեմ խճողել նիւթը։

Հարցը այն է որ, ի վերջոյ կանգ առինք Վլատիմիրի վրայ, — 70 տարեկան ծերուկ մը, որ ժամանակին գործակից եղած է, կ'ըսէին, պուլկար ծանօթ գործիչ Թիւֆէնկճիեւի, եւ քիչ շատ յեղափոխական կեանք ունեցած։

Անբաւական համարելով երկու շաբաթուան ընթացքին քաղուած տեղեկութիւնները, տասը մը 15-20 կէտերէ բաղկացած հարցարան մը յանձնեցի Մառիին, որպէսզի լուսաբանութիւններ պահանջէ Վըլատիմիրէն, ճամբորդութեան պայմաններու մասին։ Նշանակեր էի ինչ-որ կարելի էր նախատեսել, այդ օրերուն, անցագիրէն, Լուսանկարէն, Ղալաթիոյ սալոնէն (շոգենաւ), Սիրքէճիի կայարանէն (շոգեկառք), ոստիկանական հսկողութիւնէն մինչեւ շոգենաւին անունը եւ յարմարութիւնը։

Բոլոր բանակցութեանց ընթացքին, Վըլատիմիր ոչ լուսանկարս պահանջած էր, ոչ ալ մանրամասնութիւններ իմ ինքնութեանս մասին։ Պայման ալ դրած չէր որ անձամբ ներկայանամ։

Վլատիմիր պատասխանելով տուած հարցումներուս, քիչ մը նեղսրտած էր քանի մը կէտերու մասին։

— Օրիորդ, բոլոր գաղտնիքներս քեզի չեմ կրնար յայտնել։ Թող էֆէնտի մարդ մը գայ, խօսիմ։ (Լաւ թրքերէն գիտէր)։

Օրերուն հետ, համբերութիւնն ալ կը սպառէր։ Երթա՞լ։ Ա՞յս թէ այն ճամբան ընտրել (շոգենա՞ւ թէ շոգեկառք), փորձի համար ուրիշ մէ՞կը ղրկել։ (Թեկնածու չէր պակսեր)։

Օր մը Պիթլիսցի Արշակ Մուշեղեան, նոյնպէս փախստական (այժմ Պրիւսէլ) լուր ղրկած էր թէ շատ ապահով միջոց մը գտեր է, Պուլկարիա երթալու համար։ Բան հնչուն ոսկի եւ լուսանկար մը, ուրիշ ոչինչ ...

Գաղտնիքը պահեր էին, բայց կ'ըսէին թէ Պուլկար մըն է, որուն կը գործակցի Սեբաստացի Մուրատին եղբայրը։

Այդ առթիւ կը պատմէին արդէն Պուլկարիա հասած քանի մը փախստականներու եւ անոնցմէ եկած նամակներու մասին, որոնք ջերմապէս կը յանձնարարէին Պուլկարը։ Մանաւորապէս կը յիշուէր Գիսակ անուն տղայ մը, որուն ղրկած նամակն ալ տեսեր էին։

Արդեօք նոյն մարդը չէ՞ր ... (Այդ օրերուն կը խօսուէր նաեւ ուրիշ Պուլկարի մը մասին)։

Սոֆիայէն եկած նամակը եւ մեր քաղած տեղեկութիւնները հիմ բռնելով, մերժեցինք այդ հրաւէրը, եւ, եթէ չեմ սխալիր, սաստ մըն ալ քաշեցինք։

Իմ ձերբակալութենէս վերջն էր որ պարզուեցաւ թէ բոլորն ալ Վլատիմիրի ճանկն ինկած էին։ Բան քանհինգ հոգի արձանագրուած, բայց վերջին պահուն փրկուած էին, իբրեւ հետեւանք իմ ձերբակալութեանս։

Այսօր ալ չեմ կրնար ճշդել թէ Վլատիմիր ե՞րբ սկսած էր դաւաճանել։ Որովհետեւ, սկիզբները իսկապէս նամակներ տարած - բերած էր, եւ թերեւս քանի մը փախստականներ ալ իրապէս փրկած։

Ես կը կարծէի թէ իմ պարագաս շահաբեր գտնելով, միեւնոյն ատեն սակարկութեան մտած էր թէ Սոֆիայի մեր ընկերներուն եւ թէ Գրմը Սիասին հետ, մանաւանդ երբ Գ․ Մերճանովը ձեռքէ փախցուցին։ Եւ կամ Գրմը Սիասին ձեռք առած էր զայն, տեսնելով որ շարունակ Պուլկարիա կ'երթայ - կուգայ։

Համաձայն բանտակիցի մը պատմութեան, բարձր պաշտօնատար մը անուղղակի յայտնած էր թէ երկու հազար ոսկի ծախսած են, զիս ձեռք անցընելու համար։

★

Այսպէս կամ այնպէս, բոլոր վարանումներէն, վերապահութիւններէն եւ խորհրդակցութիւններէն յետոյ, որոշուեցաւ որ մեկնիմ։ Դաւադրական ձեռնարկ էր եւ անշուշտ առանց փորձանքի չէր կրնար ըլլալ։ Հարկ էր որոշ «ռիսք» ստանձնել։

Վլատիմիր պատմած էր թէ գերմանական «Կէյզէֆրալ» շոգենաւը պիտի դնէ զիս, իբրեւ հասարակ բանուոր, շոգեկառքը աւելի վտանգաւոր ըլլալով։

(Շար. 8)

«ՅԱՌԱՋԴԻՄԱԿԱՆՔ»

●

Երբ օտարներ գիտական յառաջդիմութեանց մասին խօսելով կը պարծենան թէ ի՛նչ նուաճումներ բերած են մարդկութեան՝ հիւլէական այս դարուն, մեր Յառաջդիմականները եւս, ահա, սկսած են նորութիւններ բերել, փառքն ու պարծանքը մեր օրերուն : «Յառաջ»ի ընթերցողները կը յիշեն թէ «ժունոյ» տալու չնդալից ձեւ մը կայ հիմա, որու «հեղինակի իրաւունքը» վերապահուած է մեր արքեպիսկոպոսներուն: Հիմա մեր վարդապետներն ալ ուրիշ ձեւ մը ընտրած են:

Այսպէս, գիտէինք թէ Շահէ վրդ. Աճէմեան փոքրաւորի դեր կը կատարէր Եղիշէ արքեպիսկոպոսի : Ու թերթերը գրեցին թէ փոքրաւորը, ի փառս իր մեծաւորին, խումբ մը «սոփաճիներ» բերել տուած է Պէյրութէն Ամման, «սոփաճի»ներու ովսաննայով առաջնորդելու համար իր Տէրը՝ դէպի Երուսաղէմ :

Արդ, Շահէ վրդ. Աճէմեան նամակով կը հաղորդէ հայ թերթերուն թէ

1.— Սոփաճի բերողը ինք չէ, Բաբգէն վարդ. Վարժապետեանն է ;

2.— Սոփաճիները բերուած են պաշտպանելու համար ոչ թէ Եղիշէ արքեպիսկոպոսը, այլ Ներսոյեան արքեպիսկոպոսը:

Այս հերքումը, զոր Շահէ վրդ. Աճէմեան կը ղրկէ հայ թերթերուն, չի հերքեր «սոփաճի»ներու պատմութիւնը, այլ կը հաստատէ թէ որո՛ւ դէմ պիտի գործածուին սոփաները:

Ուրիշ խօսքով՝ ճշմարտութիւնը կը մնայ ճշմարտութիւն, անով որ մեր եկեղեցականները արհեստ փոխած են ներկայիս .

1.— Գիտեն «ժունոյ» տալ:

2.— Գիտեն «սոփա» շարժել:

Հետաքրքրականը ի՛նչ է այս պատմութեան մէջ :

Շահէ վարդապետ կը պատկանի «Յառաջդիմական» ճակատին: Բաբգէն վարդապետ եւս կը պատկանի նոյն ճակատին: Եւ հիմա Շահէ վարդապետ, հայ թերթերուն ղրկելով Բաբգէն վարդապետի գաղտնի Նամակը, ոչ - յառաջդիմականներուն առջեւ կ'ապացուցանէ թէ սոփաճիներուն հրամանատարը ինք չէ, Բաբգէն վարդապետն է,— ան է որ կը տեղափոխէ զանոնք ռազմավարական կէտերու վրայ համաձայն ռազմավարական սկզբունքներու :

Հրաշալի՛ է այս փաստարկութիւնը : Շահէ վարդապետ պատիւ կ'ընէ իր ընկերոջ, որ տաղանդաւոր բարեծագիկ մը ըլլալով հանդերձ՝ մութի մէջ մնացած էր եւ ոչ ոք գիտէր թէ ի՛նչ մութ գործեր բրած էր:

Ծանօթութիւն մը եւս, — այս Բաբգէնը «ընդհ. տնօրէնն է կիրակնօրեայ դպրոցներուն», որոնք կը գտնուին «Կաթողիկոսութիւն Կիլիկիոյ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ» անուան տակ :

Եւ այժմ ճաշակեցէք այս «սոփաճի»ներու պետին նամակը .—

Յունուար 25, 1957

Գերաշնորհ
Տէր Տիրան Արքեպիսկոպոս Ներսոյեան
Պատրիարքական Տեղապահ Ս. Աթոռոյն Երուսաղէմի,

Գերշ. եւ սիրելի Սրբազան Հայր,

Ամառուան ընթացքին Պիքֆայեայի մեր վանքը դաշնակներու խուժական յարձակումներուն դէմ հաստատմօրէն պաշտպանելու պաշտօնով մեր մօտ մնաց Գ. Յարութիւն Նազարեան, այլ անունով ՄԱԺԻՆՕ :

Գ. Նազարեան ինծի դիմեց խնդրելով (յայտնելով) որ պահակութեան պաշտօնով կը փափաքի Երուսաղէմ գալ: Իր այս փափաքը կը ներկայացնեմ Ձեր Սրբազնութեան, յուսալով որ առաջին առիթով կը բարեհաճիք պատասխանել նամակիս :

Վստահ եմ որ ինչպէս մեզ, նոյնպէս եւ Ձեզ շատ գոհ կը ձգէ ինքը:

Մնամ որդիական սիրով եւ յարգանքներով

ԲԱԲԳԷՆ ՎԱՐԴԱՊԵՏ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Այս նամակին ընթերցողները եթէ մեզի հարցնեն թէ այժմ ո՛ւր կը գտնուին «սոփաճի»ները, Երուսաղէմի վանքին մէ՞ջ, մինչեւ հիմա առիթ ունեցա՞ն «սոփա» գործածելու եւ այս կամ այն սուրբ աթոռին արժանի հռչակելու մէկը կամ միւսը, — չենք գիտեր :

ՇԱՀԵԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Իրեն եղած հրաւէրին պատասխանելով, մեր աշխատակիցը Բաբգէն Գավէզ կիրակի 24 Փետրուարին շահեկան դասախօսութիւն մը բրած է Ֆրանսայի կաթողիկէ մտաւորականներու Ս. Վենսան տը Փոլ Աշխարհական Միաբանութեան Փարիզի ակումբին մէջ՝ Հայոց պատմութեան, մշակոյթի, կրօնական կազմակերպութեան եւ դաւանանքի մասին :

Մասնաւորապէս անդրադարձած է Հայաստանեայց եւ Հռոմէական եկեղեցիներու պատմական յարաբերութիւններուն Հայ կաթողիկէ եկեղեցւոյ ծագումին, զարգացումին ինչպէս եւ Մխիթարեան Միաբանութեան դարաւոր ու գերակշիռ դերին՝ հայ կեանքի զանազան մարզերուն մէջ :

ԲԻՒՐԱՊԱՏԻԿ

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Կ'երթաս տունդ, բակիդ մէջ թութի ծառ մը կայ, կը փորես անոր տակը, կարաս մը ոսկի կ'ելլէ, կ'առնես քու մէկիդ տեղ հազար - հազար :

Մեկնելէ առաջ, մեր մարդը կը հարցնէ Բիւրապատիկին, ինչ որ պարպեր էին իրեն քառսուն գողերը, ծերունին, պարտիզպանը եւ պատին մէջ հիւսուած տէրտէրը: Բոլորին ալ պատասխանը կ'առնէ ու եկած ճամբով կը դառնայ ետ :

Կուգայ պատին հիւսուած տէրտէրին, կ'ըսէ .

— Երբ մեղայի գաս Աստուծոյ, այդ տեղէն կ'ազատիս :

— Ես ինչ՞ու մեղայի գամ, կ'ըսէ տէրտէրը :

Խօսքը գնա բերանը՝ պատով - մատով կ'երթայ գետնին տակ :

Մարդը կուգայ կը հասնի պարտիզպանին, կ'ըսէ .

— Պարտէզիդ պատերը քակէ, որ անցնող դարձողն ուտէ պտուղներէն. այն ատեն պարտէզդ կը կանանչնայ :

Դեռ ան խօսքը չաւարտած՝ պարտիզպանը կը վազէ քակելու պատերը. պարտէզը իսկոյն կը կանչընայ :

Մարդը կ'երթայ ծերունիին մօտ, կ'ըսէ .

— Որքան ատեն Աստուծոյ անունը բերնէդ չես պակսեցներ, քարէն ոսկի պիտի բխի միշտ:

— Աստուծոյ անունը մարդ բերնէն կը պակսեցնէ՞ երբեք: Փառք Աստուծոյ ;

Կ'ըսէ - չըսեր, քարին միւս երեսէն ալ կը սկսի ոսկի բխիլ, այս անգամ աւելի շատ, քան առաջ ;

Մարդը կը դառնայ գողերուն քարայրը, կ'ըսէ .

— Թէ որ գողութիւն ընելէ հրաժարիք, այն միւս աշխարհին մէջ տեղ կ'ըլլայ ձեզի :

Գողերը կը թողուն քարայրն ու գողութիւնը, կ'երթան իրենց մեղքերը կուլան եւ կը փրկուին :

Մարդը վերջապէս կը հասնի իր տունը, կը կանչէ կինը, կ'ըսէ .

— Կնիկ, բահ մը եւ փէտատ մը բեր :

— Կ'առնեն բահն ու Փէտատը, կը փորեն թութի ծառին տակը եւ կը գտնեն կարաս մը լեցուն ոսկի: Արդէն իրիկուն եղած էր եւ օրը մթնած, ուստի՝ կարասը հանելու գործը կը ձգեն միւս առտուան: Դրացիները կ'իմանան եղելութիւնը, գիշերանց կուգան, որ կարասը գողնան տանին. կը տեսնեն՝ դեղին հող է մէջինը, շուտ կուտան կը թափեն պարտէզը : Կարասը կը կոտրի, հողերը կը ցրուին պարտէզին մէջ:

Առտուն այր ու կին կը տեսնեն, որ ինչ ... պարտէզին չորս կողմը ոսկի է փռուած: Մարդը կը պոռայ .

— Կնիկ. ցախաւելը բեր, ամբողջ պարտէզը ոսկի է բուսեր :

Կ'աւլեն կոյտ - կոյտ ոսկիները. մէկի տեղ հազար չէ, հազար - հազարներ կ'առնեն, կը հարստանան, փառք կուտան Աստուծոյ :

Անոնք հասան իրենց մուրատին, դուք ալ հասնիք ձեր մուրատին :

ԳԱՐԵԳԻՆ ԵՊՍ. ՍՐՈՒԱՆՁՏԵԱՆՑ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԵՒ ԴՈՒ, ՈՎ ԴՈՒՍՏՐ ՀԵԼՎԵՏԻՈՅ

●

Զուիցերիոյ կիները ընտրելու իրաւունք պիտի ունենան շուտով: Փաստօրէն չէ՞ որ Եւրոպայի առաջին ազատ երկիրը ամէնէն վերջինն է Եւրոպայի մէջ կիներուն՝ քուէի իրաւունք տալու հարցով :

Երջանիկ այդ երկրին մէջ, ուր պատերազմ մարդիկ տեսած չեն հարիւր տարիներէ ի վեր եւ խաղաղութիւնը կը տիրապետէ, կիները լռութեամբ կը փայլէին : Թերեւս այդ էր պատճառը որ խաղաղութիւն կը տիրէր նաեւ տուներէն ներս : Որովհետեւ երբ այրը կը խօսի՝ կինը լուռ կը մնայ, ո՞ւր կռիւ, ո՞ւր ծեծկուուք ...

— Լռեցէք, կ'ըսէ այրը, տունին մէջ իմ խօսքս կ'անցնի, ինչ որ կինս ըսէ, պէտք է կատարուի ....

Ատեն մըն էր որ կիները երկար մազ ունէին մինչեւ մէջք հասնող եւ տղաք աղջկանց մազերէն կը քաշէին :

— Մազը երկար, խելքը կարճ ....

Բայց վերջապէս Զուիցերիա եւս որոշած է օգտուիլ կանանց ձայնէն, կ'երեւի անոր համար որ, թէեւ չէզոք եւ խաղաղ երկիր մը ըլլալը հրաշալի բան է այս դարուս, բայց ժամանակին հետ չի քալելն ալ աշխարհէն ետ մնալ կը նշանակէ: Ուրեմն ասկէ վերջ Հելվետիոյ աղջիկներն ալ պիտի խօսին եւ այրերը պիտի լուռ մնան :

— Մնաք բարով երանելի խաղաղութիւն Հելվետեան ...:

**

ԼԵՌԸ Կ'ԵՐԹԱՅ ՄԱՐԳԱՐԷԻՆ...

Եթէ մարգարէն չի գար լերան՝ լեռը կ'երթայ մարգարէին: Ասիկա կը թուի իրականանալու մօտ, որովհետեւ Գանատայէն կը հասնի լուրը թէ Մոնրէալի կաթոլիկ հոգեւորական Պաւըլ Ազին, որ վարձակառքի (թաքսի) շարժավարներու համայնք մը ունի, հնարած է նոր միջոց մը զանոնք հովուելու համար: Շինած է «եկեղեցի անիւներու վրայ»: Իր շարժական եկեղեցին պիտի կեցնէ քաղաքին զանազան մասերուն մէջ, ուր շարժավարները պիտի կրնան հաւաքուիլ: Արարողութիւններէ որպէսզի չզրկուին հեռու գտնուողները, հեռացոյց եւ ձայնարձակ եւս ունի անիւաւոր եկեղեցին : Մոնրէալի կարդինալ Լեժեր հաւանած ըլլալով օծման արարողութիւնը կատարել, կասկած չկայ որ հովուական այս նորութիւնը գործադրուի :

Թերեւս մեր սուրբ հայրերն ալ շուտով հետեւին այս նորաձեւութեան եւս, անշուշտ առանց մոռնալու որ նախ հայերէնի դասերու պէտք ունին մեր համայնքները:

**

ՄՐՑԱՅՆ ԿԸ ԶԲՕՍՆՈՒ

Պատկերազարդ թերթերու մէջ տեսաք անշուշտ թէ մանկիկ մը ծնաւ եւ 21 թնդանօթներու հարուածներով Մոնաքոյի իշխանութիւնը փրկուեցաւ, որովհետեւ ըստ դաշնագրային համաձայնութեան՝ Ֆրանսա կրնար գրաւել այդ «ազատ եւ անկախ» երկիրը՝ եթէ ժառանգորդ մը չծնէր: Տեսաք թէ Կրէյս Քէլլի կամ Կրասիա Պատրիկիա փոխանակ պարահանդէսի՝ եկեղեցի գնաց աղօթելու եւ փառք տալու համար. թէեւ խաղաղութիւնը այդքան անյոյս չէր, որովհետեւ Օնասիս եւ Աղա Խան հաւանաբար միանային ափրիկեւասիական խմբակին եւ ՄԱԿին միջնորդութեան դիմէին :

Բայց ահա մէջտեղ ելաւ Անգլիոյ Ֆիլիպ իշխանին պտոյտը հեռաւոր ծովերու եւ կղզիներու վրայ: Բարեբախտաբար թագուհին դիմաւորեց զինքը Փորթուկալի մէջ եւ առանց մօրուքի՝ ողջագուրուեցան, երբ թագուհին ըսաւ.

— Ալ մի թողուր զիս մինակ ...

.. Ինչ երջանիկ ենք Հայերս որ թագաւոր չունինք : Ժառանգորդի հոգ չունինք :

Այո, երջանիկ ենք, անհոգ ազգ ենք. ամէնքս ալ մէկ մէկ թագաւոր ենք, կը գրօսնունք, մենք մեզի: Հասանք մինչեւ այս տեղուանքը : Ոչ հող ունինք, ոչ ժառանգ ....

Գ. ԹՐԱԿԱՑԻ

ԱՐՏԱԾՈՒՄԻ - ՆԵՐԱԾՈՒՄԻ դրամատունը որոշեց հինգ հարիւր միլիոն տոլարի փոխատուութիւն մը ընել Անգլիոյ :

ԹՐՔԱՊԱՏՈՒՄ

★

ԱԶԳ. ՄԵԾ ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ ԻՐԱՐԱՆՑՈՒՄ

Շաբաթ օր Անգարայի Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ Ելմտական նախարարը ձայնասփիւռ ճառ մը խօսած պահուն, Թօքատի երեսփոխան Հասան Բանկալ յանկարծ ոտքի կ'ելլէ, կը յառաջանայ դէպի նախարարը եւ կ'ըսէ թէ այս վերջինը սուտ կը խօսի, որովհետեւ որպէս Դեմոկրատ կուսակցութեան անդամ՝ կը վախնայ Հիւրրիյէթ կուսակցութենէն ու անոր քննադատութիւններէն:

Աստր վրայ ծայր կուտայ աղմուկ եւ իրարանցում . ոմանք կը պոռան «դուրս ելիր», ուրիշներ կը հայհոյեն :

Ձայնասփիւռի գործիքը բաց մնացած էր միջադէպին ամբողջ տեւողութեան. Թուրքիոյ ամբողջ ժողովուրդը մանրամասնօրէն կը լսէ իր ղեկավարներուն ... պատկերալից խօսակցութիւնը :

× Ժողովին վերջաւորութեան Ազգ. Ժողովը ի վերջոյ կը քուէարկէ 1957ի պիւտճէն ;

**

Ատանայի մէջ ձերբակալուած է բեռնատար ինքնաշարժի մը տէրը, որ 381 քիլօ թմրեցուցիչ կը փոխադրէր դէպի Կազիանթէպ :

× Եւրոպական գլխարկն ու հագուստները Թուրքը եւրոպացի չեն դարձներ : Թրքական թերթերը ամէն օր կը նկարագրեն բռնաբարութեան դէպքեր: Անցեալները երկու կիներ, մէկը Գաւըլիզի իսկ միւսը Չէյթինպուրնուի մէջ, ատրճանակով վիրաւորեցին իրենց պատիւը բռնաբարել ուզող երկու այրեր :

× Հալք կուսակցութեան վարչական կազմին մէջ անհամաձայնութիւնը ծայր տուած է: Անցեալները չորս անձեր հրաժարեցան կուսակցութեան վարչութենէն:

× Թրքական Կարմիր Մահիկի (որ կը համապատասխանէ Եւրոպական պետութեանց Կարմիր Խաչին) ընդհ. տնօրէնին փոխանորդը եւ Պոլսոյ մասնաճիւղին տնօրէնը ձերբակալուած են, որովհետեւ ի վնաս Կարմիր Մահիկի գեղծարարութիւն կ'ընէին :

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

«ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՁԱՅՆ»ԻՆ (Վոյս ավ Ամերիքա) 15րդ տարեդարձին առթիւ Այզընհաուըր ձայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ անգամ մը եւս բացատրեց իր «վարդապետութեան» հետապնդած նպատակները :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի վարչութեան մէջ իրարու կը յաջորդեն հրաժարումներ ; Պաշտօնէութիւնն ալ, որ կը հաշուէ աւելի քան հինգ հազար հոգի, դժգոհ է: Վերջին երեսուն ամիսներու ընթացքին 54 անգամ գործադուլ բրած էին:

ՄԻՍԻ գինը թեթեւ անկում մը ունեցաւ Ֆրանսայի մէջ :

ՑՈՒՐՏՆ ՈՒ ՓՈԹՈՐԻԿԸ մեծ վնասներ պատճառեցին աշխարհի ամէն կողմը. Ճափոնական նաւ մը սառցակոյտերու մէջ բանտարկուած մնաց. Զուիցերիոյ մէջ վեց հոգի մեռան. Հռենոսի եւ Տանուբի ջուրերը յորդեցան :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Հանրապետութեան Նախագահը Մ. Նահանգներ հրաւիրուեցաւ : Այցելութիւնը տեղի պիտի ունենայ Յունիսի սկիզբը :

ՍԹԱԼԻՆ, իր մահէն անմիջապէս առաջ կը ծրագրէր երրորդ աշխարհամարտ մը սկսիլ, ըստ անգլիական «Տէյլի Թէլէկրաֆի»:

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԸ չափաւոր բանաձեւ մը քուէարկեց Կիպրոսի համար: Յոյս կը յայտնէ որ «կարելի պիտի ըլլայ ժողովրդապետական եւ խաղաղասիրական լուծում մը գտնել»:

ԻՐԱՔԻ գահաժառանգ իշխանը, Ապտուլիլլահ, հասաւ Մարոք, ուր պիտի մնայ հինգ օր :

ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ բանակներուն ընդհ. հրամանատարը, զօր. Նորսթէտ խորհրդակցեցաւ Պելժիոյ թագաւորին հետ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութիւններ պիտի սկսին Մարտին։ Պիտի ճշդուին առեւտրական, տնտեսական, քաղաքական եւ զինուորական հարցեր ։ Ինչպէս յայտնի է, Հունգարացի ապստամբներու գլխաւոր պահանջներէն մէկն ալ ռուսական զօրքերու հեռացումն էր Հունգարիայէն ։

ԿԻ ՄՈԼԷ եւ Անգլիոյ վարչապետը Մարտ 9ին տեսակցութիւն մը պիտի ունենան Փարիզի մէջ։

ՎԱՐՇԱՊԵՏ Ատընաուըր պատասխանեց Բուլկանինի նամակին։ Անգամ մը եւս չեշտեց թէ որեւէ համաձայնութեան գալէ առաջ պէտք է որ իրագործուի Գերմանիոյ միութիւնը ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ամերիկեան դեսպանը Ուոշինկթըն կանչուեցաւ՝ Հունգար կառավարութեան պահանջին վրայ։ Դեսպանը, որ նոյեմբերին հասած էր Պուտափեշտ, իր լիազօրագիրները տակաւին ներկայացուցած չէր կառավարութեան ։

ԻՏԱԼԻՈՅ մէջ կառավարական տագնապի վախ կայ՝ Հանրապետական նախարարներու հրաժարման պատճառով ։

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ համալսարաններուն դասախօսները կը պահանջեն չեղեալ նկատել այն որոշումը, որ զօր. Շփայտըլը Միջին Եւրոպայի բանակներուն հրամանատար կը նշանակէր ։

ԻՍՐԱՅԷԼՑԻ գիւանագէտ մը Ճաւէտէն վտարուեցաւ ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ մէջ վեց զօրավարներ ձերբակալուած են՝ «փերոնական» նոր դաւադրութեան մը ամբաստանութեամբ ։

ԼԻՈՆԻ մէջ գետերու յորդումին վտանգը հեռացած է։ Ֆրանսական ամբողջ հողամասին վրայ գետերու ջուրերը սկսան իջնել ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «Իլ տը Ֆրանս» նաւը, դէպի Մարթինիք կատարուած զբօսապըտոյտի մը ընթացքին թեթեւ արկած մը ունեցաւ. բայց շուտով կարելի եղաւ կատարել անհրաժեշտ նորոգութիւններն ու նաւը շարունակեց իր ճամբան ։

---

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 պիս ռիւ Սէն-Տոմինիք (Մէթրօ Էնվալիտ)։

Նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեանի։

Սկաուտական ներկայացումներ եւ պաւէշտներ։ Բանակումի կրակը, Փարիզի չրջանի սկաուտներուն կողմէ։ Հայկական երգեր եւ պարեր Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ Ցուցադրութիւն մոգական լապտերով։ Գայլիկները կը ներկայացնեն Յ. Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղրը»։

Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեան պիտի երգէ «Զմեռն անցաւ»Սըրունձեանի, «Պանձեր ունեմ» Ալէմշահի եւ պիտի արտասանէ «Ախ Թամար» Յ. Թումանեանի եւ «Խօսք իմ որդուն» Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլն։

Պիւֆէ. ցուցադրութիւն – Մուտք 300 եւ 500 փրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Պարսամեան, Այրի Տիկին Մարի - Պէրթ Պիւլպիւլ Հիւսեան (ծնեալ Պարսամեան) ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ՝ այսկիրակի Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց փեսին եւ ամուսնոյն՝ ՆՈՒՊԱՐ ՀԻՒՍԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ։ Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ։

ՊԵԼԺԱՀԱՅ ՈՒՍ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Նուիրուած Խրիմեան Հայրիկի մահուան յիսնամեակին :

Այս կիրակի կէսօրէ ետք ժամը ճիշդ 4ին, Պրիւքսէլի Համալսարանին Ուս. Տան մէջ, 22 ռիւ Փօլ Էկէր :

Կը խօսի՝ Մարսէյլէն հրաւիրուած՝

Պ. ԿԱՐԱՊԵՏ ՓՕԼԱՏԵԱՆ

× Հանդէսին ներկայ կ'ըլլայ եւ կը խօսի ԼԻՒՔ ԱՆՏՐԷ ՄԱՐՍԷԼ։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԸ

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՍ-ՍԱՄՈՒ։

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ «ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Հ. Յ. Դ. Լիոնի Վարանդեան կոմիտէի նուիրատու ընկերներու ցանկը (Գումարը յայտարարուած է Ա. էջ)։

Յովհ. Հարէլեան 6500 Փրանք, Վարդեվառ Գամպէրեան 6000 Փր., Շաւարշ Խաչատուրեան, Գրիգոր Աճէմեան, Սարգիս Փաշհարեան, Միսաք Միրզէ՝ 5000ական Փրանք, Կարապետ Պետրոսեան եղբ. հայր, Յակոբ Պէրպէրեան, Մամբրէ Տէր Պետրոսեան, Մելիք Գէորգեան հազարական, Թագւոր Այվազեան եւ Սահակ Նաճարեան՝ 500ական Փրանք։ Գումար 38.500 Փրանք :

ՎՐԻՊԱԿ.— Անցեալ կիրակի օրուան հոգեհանգիստը՝ Գավուքճեան. պիտի ըլլայ Գալուստեան, ինչպէս նաեւ նուիրատուին անունը՝ ՊԱՂՐԱՄ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆ :

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Փոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին։

Տոմսերու գին.— 300, 200, 150 եւ 100 Փրանք :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Իշխան Նուրիճանեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ ծնողքին Տէր եւ Տիկին Ալեք եւ Հայկանուշ Նուրիճանեանի (ծընեալ Ալլահեան) հոգւոյն։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

●

Տէր եւ Տիկ. Արամ Գարբէլեան, Այրի Տիկին Իւզպաշեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կեջուտեան, Այրի Տիկին Թամամ Սազըեան, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Պոմոնի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ, իրենց քրոջ, քրոջզաւկին՝ ՋՈՒԱՐԹ ՄԱՐԱՊԱՆԵԱՆԻ (ծնեալ Գարբէլեան) մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թովմասեան Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Սիմսարեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան, Այրի Տիկին Մարգարեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց մօր՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ու համայն Թովմասեան ընտանիքի ննջեցելոց հոգւոյն : Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Յովսէփ Օհանեան, ուրախութեամբ կը ծանուցանեն իրենց երկրորդ զաւկին՝ Վարուժանի ամուսնութիւնը Օր. Վարդուհի Զարդարեանի հետ եւ այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.

«Յառաջ» բաժանորդագրութեան համար 3000 Փրանք, Հայ Մշակոյթի տան, Այնճարի «Յառաջ» դպրոցին, «Հայ - Բոյժ»ին, Մարսէյլի Մշակութային Միութեան, Պոմոնի Կապ. Խաչի դպրոցին, Սէն Ժերոմի դպրոցին 2000ական Փրանք :

Այս առթիւ Մարսէյլի «Վարանդեան» խումբը իր ջերմագին շնորհաւորութիւնները կը յայտնէ ընկեր Յովսէփ Օհանեանին եւ իր ընտանիքին անդամներուն ;

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ։

Այս կիրակի ցերեկ ժամը 15ին, Խրիմեան դպրոցը, 2 րիւ տը լա Տէֆանս :

Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ծոխ յայտագիր : Կը մասնակցի Քառեակ ՍԷՅՐԱՆ : ՊԻՒՖԷ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մ. Պարսամեանի յիսնամեայ յոբելենական հանդէսը, որ Շաւարշ Միսաքեանի անակնկալ մահուան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի պիտի ունենայ 27 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 21ին, Սալ Շոփէնի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ :

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Այս կիրակի Ս. Վարդանանց խնկելի յիշատակը պիտի կատարուի ժամը 10.30ին Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ (10պիս, րիւ Թուէն), պիտի պատարագէ ու քարոզէ Հայր Սերովբէ Ագըլեան, (տեսուչ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի)։

Այս կիրակի երեկոյեան ժամը վեցին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ի պատիւ Սրբոց Վարդանանց Իսի լէ Մուլինոյի Սէն Պրիւնոյի մատրան մէջ, (148 ռիւ տը Լ'Էկալիթէ)։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կարուհի կ'ուզուի աթըլիէի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝

Confectirn de Paris

19 Bd. St. Denis, Paris (1er étage)

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս ուրբաթ ժամը 20.30ին, Ցոյներուն սրահը :

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ, ժամը 20.30ին, «Համօ Օհանջանեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

Բարեգործականի պարահանդէսի կազմակերպիչ յանձնախումբը կը յայտարարէ թէ Մարտ երեքին տեղի ունենալիք պարահանդէսի գեղարուեստական բաժինին համար ապահոված է Փարիզի առաջնակարգ քաբարէներէն Փուէրթա Տէլ Սոլի աթրաքսիոնի խումբը, ամբողջական կազմով :

Գեղարուեստական բաժինը պիտի սկսի ժամը ճիշդ ութին ;

Միջազգային համբաւ տիրացած այս խումբին ներկայացումը չխանգարելու համար յարգոյ հասարակութենէն կը խնդրուի սեղանները գրաւել ամէնէն ուշը ժամը 19.30ին :

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Վարդանանցի տօնը պիտի կատարուի այս կիրակի օր, մասնակցութեամբ երգեցիկ երկսեռ խումբի ամբողջ կազմին, որ պատարագէ ետք պիտի երգէ նաեւ բազմաձայն խմբերգներ, ընդմիջարար մեներգներու եւ արտասանութիւններու :

× Արեւապալի երգեցողութիւնները տեղի պիտի ունենան Մարտ տասնէն սկսեալ, կանոնաւորապէս ամէն կիրակի, ժամը 11ին :

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Համախարբերդի Հայրենակցական Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին կողմէ։ Տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին Հայկազեան սրահին մէջ :

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած պիւֆէ՝ լաւագոյն ըմպելիներով :

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութիս յարգոյ հասարակութիւնը :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեռնարկուներ ժեռվէ տիմինիւէ մեքենայի համար, որոնք մնթ-ած ստանցնեն։ Դիմել՝

TRICOTS VIENNA

40 Rue de Montmorency, Paris

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ
ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 15ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

(Կատակերգութիւն երեք արար)

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Ի նպաստ «Հայաստան» թերթի ֆոնտի։

Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդերէսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն ;

Մուտք 150 փրանք :

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 փր. վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 փրան: Հատը 12 փր.

ՇԱԲԱԹ 2 ՄԱՐՏ

SAMEDI 2 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7821 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3632

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԷԿ ԵՒ ԱՅՍՕՐ

Առաջ աշխարհի ճակատագիրը կը վճռուէր Ժընեւի մէջ, ուր բազմած էր «Ազգերու Դաշնակցութիւն» կոչուած արիսպագոսը։

Շուրջ քսան տարի Լեմանի խաղաղ ափերուն վրայ խօսուած հոգեշունչ ճառերն ու քուէարկուած դմայլելի բանաձեւերը չկրցան փրկել խաղաղութիւնը, որուն այնքան պէտք ունէր տառապած մարդկութիւնը, աննախընթաց աղէտի մը վաղորդայնին։

Համաշխարհային երկրորդ պատերազմը իր գարհուրանքով գլէց անցաւ առաջինը։

Աշխարհ յեղաշրջուեցաւ։

Փոխուեցաւ նաեւ ոստանը, ուր բազմած դիւանագէտները կոչուած են վարելու այս երկրագունդին գործերը եւ իրենց մատի շարժումներով որոշելու ազգերու բախտը։

Ժընեւը փոխարինուեցաւ Նիւ Եորքով։ «Ազգերու Դաշնակցութիւն»ն ալ դարձաւ «Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւն»։

Երէկ եւրոպական ազգերն էին, որ ղեկավար դեր կը կատարէին, այսօր ղեկը անցած է Ամերիկայի ձեռքը։

Ի՞նչ մեծ փոփոխութիւն մէկ օրէն միւսը։

Երէկ Միացեալ Նահանգները «դիտող» մը միայն կը պահէին Ժընեւի մէջ։ Այժմ միւսները դիտող են դարձած եւ տենդէտ կը նային ամերիկեան պատուիրակին [illegible]քերուն մէջ՝ իրենց մատները բարձրացնելէ առաջ։

Ժամանակին «Մընրոյի վարդապետութեան» մէջ ամրափակուած՝ Ամերիկա չէզոքական պարիսպով մը զատուած էր Եւրոպայէն եւ աշխարհի միւս մասերէն։

Այսօր պարիսպներն ու պատնէշները քանդուած են, սահմանները ջնջուած։ Հիւլէական դարուն ենք հասած։ Ամերիկա ամէն տեղ է այլեւս։ Եւրոպայէն մինչեւ Ծայրագոյն Արեւելք։

Իր անսահման հարստութեամբ եւ անըսպառ աղբիւրներով կը հասնի բոլորին։ Մարշըլի ծրագիրը, Թրումընի վարդապետութիւնը, Չորրորդ կէտը միլիոններ հոսեցուցին աշխարհի ամէն կողմը։

Հիմա ալ «Այզընհաուըրի վարդապետութիւն»ը օգնութեան կը հասնի Մերձաւոր Արեւելքի ժողովուրդներուն։

Ուաշինկթընի Սպիտակ Տունը դարձած է ուխտատեղի մը։ Աշխարհի բոլոր մեծերը այցի կ'երթան նախագահին, անկէ յուսալով իրենց ցաւերուն դարմանը։

Վերջին օրերուն իրարու ետեւէ Այզընհաուըրի հիւր եղան Արեւելքի իշխանները — Նէհրու, Պուրկիպա, Սէուտ Թագաւոր եւ Ապտիլլահ, Իրաքի գահաժառանգը։

Արեւելքը շարժման մէջ է։ Բազմաթիւ կնճռոտ հարցեր ու ներհակ շահեր իրարու հակադրուած են այնտեղ։

Պզտիկ եւ տկար ժողովուրդները պէտք ունին Մեծերու աջակցութեան։ Ա՛յնպիսի Մեծերու, որոնք աչք չունենան իրենց ազատութեան։

Միւս Մեծը — Խորհրդային Միութիւնը — ո՛չ մէկ վստահութիւն կը ներշնչէ փոքրերուն։ Ատոնք մօխանդօրէն կառչած իրենց անկախութեան, չեն ուզեր արբանեակ դառնալ։ Կը սարսափին բռնակալ վարչաձեւի տակ իյնալէ։ Ու Ամերիկայէն կը յուսան իրենց փրկութիւնը։

Բախտորոշ օրերու մէջ կ'ապրինք։

«Արեւելեան Խնդիր»ը, որ ամբողջ Եւրոպան զբաղեցուց ԺԹ. դարուն եւ քսաներորդի սկիզբը, վերստին յարութիւն առած է, Պալքաններէն այս անգամ փոխադրուելով դէպի հարաւ ու արեւելք։

Ուաշինկթընի մէջ Այզընհաուըր ու Կի Մոլէ գլուխ գլխի տուած միջոցներ կ'որոնեն արեւելեան բարդ հարցերը միանգամ ընդմիշտ լուծելու համար։

Վարիչներու իմաստութենէն կախուած է աշխարհի խաղաղութիւնը։

Երէկ արեւելքէն կը ծագէր լոյսը։ Այսօր բոլորին աչքերը յառած են դէպի Արեւմուտք։

Ե՞րբ պիտի ծագի փրկարար լոյսը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՎԵՐՋԱՑԱՆ

ԵՐԿՈՒ ԵՐԿԻՐՆԵՐՈՒ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՇԱՏ ԱՒԵԼԻ ՊԻՏԻ ՍԵՐՏԱՆԱՆ

Հինգշաբթի օր նախագահ Այզընհաուըր եւ Կի Մոլէ վերջին տեսակցութիւն մը ունեցան, որուն վերջաւորութեան հրատարակուեցաւ պաշտօնական զեկոյց մը՝ խօսակցութեանց արդիւնքին մասին։

Զեկոյցը նախ կը շեշտէ թէ խօսակցութիւնները կատարուեցան «բարեկամական մթնոլորտի» մը մէջ։ Ապա կը յիշատակէ օրուան հրատապ հարցերը. —

Միջին Արեւելք.— Այզընհաուըր եւ Կի Մոլէ համոզուած են թէ խաղաղ միջոցներով կարելի է լուծել Միջին Արեւելքը յուզող բոլոր հարցերը։ Սուէզ.— Պէտք է կիրարկուին անցեալ հոկտեմբեր ամսուն Ազգաժողովին մէջ միաձայնութեամբ ընդունուած բոլոր որոշումները, որոնք կը նախատեսեն, ի միջի այլոց, թէ ջրանցքը բաց պէտք է ըլլայ բոլոր երկիրներու նաւերուն առջեւ։ Եւրոպա եւ Եւրաֆրիկէ.— Մ. Նահանգները կարելի եղած օժանդակութիւնը պիտի բերեն որպէսզի Եւրոպայի Միացեալ Շուկայի եւ «Եւրաթոմ»ի ծրագիրները, ինչպէս նաեւ Ալժերիոյ մէջ Ֆրանսայի հետապնդած քաղաքականութիւնը յաջողութեամբ պսակուին։ Ատլանտեան Ուխտ.— Այզընհաուըր եւ Կի Մոլէ համոզուած են թէ Ատլանտեան Ուխտը կենսական նշանակութիւն ունի ազատ աշխարհի ապահովութեան համար. հետեւաբար ամէն ձեւով անփոփոխ պէտք է մնայ Արեւմտ. Եւրոպայի բանակը, որ պէտք է օժտուի նաեւ ամէնէն արդիական զէնքերով։

× Հետաքրքրական է նշել թէ պաշտօնական զեկոյցը որեւէ ակնարկութիւն չըներ Իսրայէլեան թնճուկին մասին։ Թերեւս պատճառն այն է, որ շնորհիւ Կի Մոլէի միջամտութեան, արդէն իսկ կարելի եղաւ համոզել Իսրայէլը որ իր բանակները քաշէ Կազայէն ու Աքապայէն։

× Ֆրանքեւամերիկեան բանակցութեանց ամէնէն ուշագրաւ արդիւնքն այն է, որ այս քանի մը օրերու ընթացքին բոլորովին ամրապնդուեցաւ երկու երկիրներու բարեկամութիւնը։

ԻՍՐԱՅԷԼ ԻՐ ԲԱՆԱԿՆԵՐԸ ՊԻՏԻ ՔԱՇԷ ԿԱԶԱՅԷՆ ԵՒ ԱՔԱՊԱՅԷՆ

ՈՐՈՇՈՒՄԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՊԻՏԻ ՀԱՂՈՐԴՈՒԻ ԵՐԷԿ

Վարչապետ Կի Մոլէ հինգշաբթի օր տեսակցութիւն մը ունեցաւ Համըրշըլտի հետ։ Նոյն օրն իսկ Ազգաժողովը շարունակեց իր աշխատանքները՝ իսրայէլեան թնճուկին լուծում մը գտնելու համար։

Իսրայէլի պատուիրակը յայտարարեց թէ Մ. Նահանգներու իսրայէլեան դեսպանը, Էպան, որ Տըլըսի հետ խորհրդակցութեանց մէջ է, ուրբաթ օր շատ կարեւոր յայտարարութիւն մը պիտի ընէ Կազայի եւ Ապաքայի մասին։ Արդէն իսկ լուրեր կը շրջէին թէ Իսրայէլ համաձայնած է իր բանակները քաշել այդ շրջաններէն՝ շնորհիւ Կի Մոլէի միջամտութեան։

Ապա խօսք առաւ Եգիպտոսի պատուիրակը, որ խիստ բառերով յայտնեց թէ Իսրայէլ կ'աշխատի ժամանակ շահիլ, թէ իմաստ չունի որեւէ համաձայնութիւն գոյացնել առանց Եգիպտոսի գիտակցութեան, եւ պնդեց որ Ազգաժողովը առանց յապաղելու պէտք է պատժական միջոցներ քուէարկէ Իսրայէլի դէմ։

Տիրող ընդհանուր տպաւորութիւնն այն էր, որ Եգիպտոսի պատուիրակը չափազանց դժգոհ էր Ֆրանսայի միջամտութեան շնորհիւ ձեռք բերուած համաձայնութենէն. մանաւանդ որ Իսրայէլէն վերջ խիստ բառերով յարձակեցաւ Կի Մոլէի վրայ, ամբաստանելով որ այս վերջինը անտեղի կերպով միջամտելով կ'ըլլայ իրեն չվերաբերող հարցի մը։ Կի Մոլէն յորջորջեց «մասզործ», որուն «ձեռքին վրայ տակաւին չորցած չէ ալժերիական եւ եգիպտական անմեղ արիւնը»։

Մ. Նահանգներու պատուիրակն ալ ամերիկեան բանաձեւը առայժմ չներկայացուց Ազգաժողովին, մինչեւ որ ճշդուի թէ ինչ պիտի ըլլայ Իսրայէլի վերջնական պատասխանը։

× Էպան, Տըլըսի հետ ունեցած խորհրդակցութենէն անմիջապէս վերջ, պատասխանելով լրագրողներու հարցումներուն, յայտարարեց որ «Իսրայէլի որոշումը մեծ գոհունակութիւն պիտի պատճառէ բոլոր անոնց, որոնք հետաքրքրուած են աշխարհի խաղաղութեամբ եւ միջազգային ապահովութեամբ»։

ԱԼԺԵՐԻԱՅԻ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐՈՒ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Ապահովութեան ուժերը մեծ թափով յառաջ կը տանին ապստամբներու հետապնդումներն ու ձերբակալութիւնները՝ ըլլայ Ալժերիոյ, ըլլայ Ֆրանսայի մէջ։ Վերջին օրերուն ապստամբական շարժումը մեծ հարուած ստացաւ իր ղեկավարներու ձերբակալութեամբ. մատնութիւններն ալ իրարու կը յաջորդեն՝ մեծապէս դիւրացնելով ապահովութեան ուժերու գործը։

× Փարիզի մէջ ձերբակալուեցաւ ուրիշ Ալժերիացի մըն ալ, որ արեւելեան Ֆրանսայի ապստամբական շարժման ղեկավարն է։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՓԱՐԻԶԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ ՄԷՋ

Ինչպէս ամէն տարի, այս անգամ ալ, Հինգշաբթի օր, Փարիզի Հայոց եկեղեցիին մէջ պատշաճ հանդիսութեամբ տօնուեցաւ Վարդանանց հերոսամարտը։

Եկեղեցին լեցուած էր երկսեռ խուռն բազմութեամբ, բացի փոքրիկներէ։ Փարիզի շրջանի միօրեայ վարժարաններու աշակերտները իրենց դաստիարակներուն առաջնորդութեամբ, նաեւ Մուրատեան վարժարանի եւ Դպրոցասէրի կողմէ աշակերտական խումբեր ներկայ էին։

Եկեղեցական արարողութիւններէն վերջ տեղի ունեցաւ հանդէս մը։ Յայտագիրը կազմուած էր փոքր ուժերով, բոլորն ալ հայկական դպրոցներու աշակերտ-աշակերտուհիներ։

Բացման խօսքին մէջ, Գ. Գարակէօզեան բացատրեց թէ ինչու մեր դպրոցներու աշակերտութիւնը տարին անգամ մը պէտք է հաւաքուի, որմէ վերջ երգչախումբը երգեց «Նորահրաշ Պսակաւորք»ը։

Փոքրիկն Վ. Գուրմեան համարձակութեամբ կարդաց «Վարդանի ճառը»։

Տիկին Շաքէ Գալայճեան երգեց «Լռեց Ամպերը»։

Յաջորդաբար արտասանեցին օրիորդներ՝ Լ. Առաքելեան (Եկեղեցին հայկական), Ա. Տարօնեան (Վարդանանք), Ա. Մարանկօզեան (Կարօտ), Ս. Տէմիրճեան (Հայոց Աշխարհ), Մ. Յովսէփեան (Հայաստան), Վարուժան Պալեան արտասանեց «Տաղ Հայերէն Լեզուին»։

Քանեքօ Քաշանի աշակերտուհիներէն Լիլիան Գարաօղլանեան կարդաց կարճ ուղերձ մը (Վարդանանք)։

Մէջ ընդ մէջ երգչախումբը երգեց Վարդանանց օրուան պատշաճ խմբերգներ՝ Թէ Հայրենեաց Պսակադիր, եւ Իմ Հայրենեաց Հոգի Վարդան։

Զգալի էր այն իրողութիւնը, որ Փարիզի եւ շրջաններու միօրեայ մեր դպրոցները որոշ դեր կը խաղան նորահաս սերունդին հոգեկան կազմաւորման մէջ։ Ծանրակշիռ երեւոյթ էր, տեսնել 10-12 տարեկան տղաք ու աղջիկներ, որոնք կ'արտասանեն ու կ'երգեն հայերէն։ Հակառակ Ֆրանսերէն լեզուին ազդեցութեան, գրեթէ բոլորն ալ ունէին յստակ առոգանութիւն։

Կարդալով, լսելով ու արտասանելով Վարդանանց ոգին յատկանշող կտորներ, եկեղեցւոյ խունկին մէջ եւ տարեցներու աչքերուն առջեւ, հայ մանուկները այս տարի անգամ մը եւս հաղորդուեցան հայրենիքի, կրօնքի եւ ազատութեան մեծ խորհուրդով։

Օրուան կարեւորութիւնը աւելի յատկանշելու մտահոգութեամբ, հոգաբարձութիւնը ցրուեց գրքոյկներ ուր սեղմ տողերու մէջ ներկայացուած էր Վարդանանց հերոսամարտին պատմութիւնը, պատճառը եւ արժէքը (հայերէն եւ ֆրանսերէն)։

Իր փակման խօսքին մէջ Տ. Սերովբէ եպսկ. Մանուկեան պարզեց օրուան կարեւորութիւնը եւ թելադրեց որ Վարդանանց ոգին միշտ ներկայ մնայ նորահաս սերունդներու հոգիին մէջ։

× Հոգաբարձութիւնը սանտուիչներ բաժնեց բոլոր աշակերտներուն։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՋԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Յակոբեան	5.000
Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճեան (Մարսէյլ)	3.000

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ «ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԺԶ. ՑԱՆԿ

Ֆրանքեւհայկական Թատրոն	2.000
Տէր եւ Տիկին Աստիկ Աչճեան (Մարսէյլ)	2.000
Կապոյտ Խաչի քաղաքի մասնաճիւղ (Մարսէյլ)	5.000
Նախորդ գումար	899.900
Ընդհ. գումար	908.900

ՄԱՀ ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆՑԻ

Ցաւով կը կը տեղեկանանք մահը փրոֆ. Լեւոն Բաբայեանցի, որ տեղի ունեցած է Փետրուար 25ին Լոզանի մէջ, սրտի տագնապի մը հետեւանքով։

Հանգուցեալը ծնած էր 1898ին Թիֆլիսի մէջ։ Երիտասարդ տարիքէն եկած էր Զուիցերիա, ուր աւարտած էր Ժընեւի համալսարանին բժշկական ճիւղը։

1950ին նշանակուած էր Լոզանի համալսարանին բակտերիոլոժիի բաժնի արտակարգ փրոֆէսոր։

Հեղինակն է յիսունէ աւելի գիտական արժէքաւոր ուսումնասիրութեանց։

Սիրուած եւ յարգուած էր բոլորէն, եւ այդ պատճառով ալ 1953ին միաձայնութեամբ ընտրուած էր Զուիցերիոյ բակտերիոլոժիի ընկերակցութեան նախագահ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետերուն ջուրերը հետզհետէ սկսան իջնել։ Ռոնի, Լուարի եւ Սէնի եզերային շրջանները այլեւս յորդումի վտանգէն զերծ են։

ԱՇԽԱՐՀԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ ՔՍԱՆ ՏԱՐԻ ԵՏՔԸ

ԽՄԲ.— «Հայ-Բոյժ»ի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ յօդուածը, խորհրդածութեան անսպառ նիւթ.—

Ժնելքի պտոյտ տուող թիւերով՝ բնակչութիւնը կ'աճի երկրագունդին վրայ: Ամէն մէկ երկվայրկեան որ կ'անցնի՝ մարդ մը կը ծնի. Օրական 88.000 հոգի կ'աւելնայ երկրագունդին բնակչութիւնը, ուրեմն քաղաք մը լեցնելու չափ մարդ՝ մէկ օրուան մէջ: Ամէն տարի 34 միլիոն հոգի աւելի, այսինքն Մեծն Բրիտանիոյ բնակչութեան 3/4ը:

Համաձայն ստոյգ վիճակագրութեանց, երկրագունդին բնակչութեան թիւն է, այժմ, երկուքուկէս միլիար:

Հիմա բաղդատեցէք այս թիւերը:

1750ին, երկրի վրայ կ'ապրէին 700 միլիոն հոգի: 1850ին՝ 1.100 միլիոն: Ուրեմն աւելի քան կրկնապատկուած է երկրագունդին բնակչութիւնը վերջին հարիւր տարուան ընթացքին:

1700 թուականներուն, 178 տարի կը պահանջուէր՝ որպէս զի կրկնապատկուէր երկրի բնակչութիւնը: 1800ին՝ 154 տարի: 1900ին՝ 98 տարի: Այսօր՝ մօտաւորապէս 58 տարի: Այլ խօսքով՝ յիսուն տարի ետքը, եթէ անման այս կշռոյթը աւելի եւս չարագանայ, պիտի կրկնապատկուի աշխարհի բնակչութիւնը,— երկու անգամ բազմապատկեցէք երկուքուկէս միլիարը:

1980ին աշխարհի բնակչութեան թիւը պիտի ըլլայ ապահովաբար երեքուկէս միլիար: Այնքան խռնուած՝ որքան կը տեսնէք մեծ գործարաններու առջեւ, կէսօրուան արձակուրդին:

Այս կացութեան չահագրգռական կողմըն այն է, որ բնակչութեան խտութիւնը կը տարբերի երկրամասէ երկրամաս՝ հակառակ աճումին խելապտոյտ արագութեան: Կարելի է ըսել թէ աճումը տեղի կ'ունենայ խոտոր համեմատութեամբ, այնքան քիչ կ'աճի արեւմտեան Եւրոպան, որքան չատ՝ քաղաքակրթութենէ հեռու շրջաններ: Այս վերջին շրջաններուն մէջ, ուր ժողովուրդները զուրկ կը մնան տակաւին քաղաքակրթութեան բարիքներէն, պատմութեան մէջ չտեսնուած երեւոյթ մըն է որ տեղի կ'ունենայ՝ զարմանք եւ մտահոգութիւն պատճառելով շահագրգռուողներուն: Արդարեւ, այդ յետամնաց ժողովուրդները, քանի մը տասնեակ տարիներու ընթացքին, այնքան ճամբայ քալեցին՝ որքան Եւրոպան երկու դարերու ընթացքին:

Առաջին պատճառն է մահերու թիւին պակսիլը: Օրինակ Մէյլանը, ուր, տասնեակ մը տարիներ առաջ, ճահճատենդը կը տանէր բնակչութեան 2/3ը,— այսօր, հակաճահճատենդային պայքարին հետեւանքով՝ զոհերուն թիւն է 12 առ հազար: Համաճարակային հիւանդութեան մը անհետացումը քաղաքի մը բնակչութեամբ ծնունդներ տալու արժէք կը ներկայացնէ. Աւելի ճիշդ՝ նոր հողամաս մը չահելու առիթ կը ստեղծէ: Արդարեւ հակաճահճատենդային պայքարն է, որ չորցնելով ճահիճները՝ ոչ միայն առողջ կը պահէ բնակչութիւնը, այլ եւ մշակելի հողեր կուտայ նոյն այդ բնակչութեան:

Աւելցուցէք այս խրողութեան վրայ ուրիշ խրողութիւն մը,— երկրամասեր կան, ուր ժողովուրդը բացառիկ կչռոյթով աճում մը ցոյց կուտայ՝ իբրեւ հետեւանք բացառիկ բեղնաւորումներու: Այսպէս օրէ օր կ'աճին Եգիպտոսը, լատինական Ամերիկան, Հնդկաստանը:

Բնակչութեան աճումով հետաքրքրուող մասնագէտները երեք գօտիներու բաժնած են երկիրը՝ համաձայն աճման կշռոյթին,—

Հիւսիս-արեւմտեան եւ Կեդր. Եւրոպան կ'իյնան «աճման կասումը մօտալուտ» գօտիին մէջ:

Արեւելեան Եւրոպան, Խորհ. Միութիւնը, լատին Ամերիկայի կարգ մը երկիրները, Ճափոնը՝ «ոչ-տեւական աճման» գօտիին մէջ:

Ծայր. Արեւելքը (դուրս ձգելով Ճափոնը), Ափրիկէի եւ Միջին Արեւելքի մեծագոյն մասը՝ «յարաճուն» գօտիին մէջ:

Օրինակներ.— Հնդկաստան յիսուն տարուան մէջ (1881-1931) աճած է 100 միլիոն, իսկ վերջին քսան տարուան մէջ՝ 70 միլիոն: 1980ին պիտի ունենայ 520 միլիոն բնակչութիւն: Ճափոն հարիւր տարուան մէջ 26 միլիոնէն բարձրացաւ մինչեւ 83 միլիոն: 1980ին պիտի ունենայ 120 միլիոն: Հնդկաստան վերջին երեսուն տարուան մէջ 250 միլիոնէն բարձրացաւ մինչեւ 361 միլիոն: Չինաստան կը բազմանայ տարեկան 12 միլիոն:

Միջին եւ Ծայր. Արեւելքի բնակչութիւնը, որ կը հասնի 1300 միլիոնի, 1980ին պիտի բարձրանայ մինչեւ երկու միլիար:

Այժմ քննենք այս խրողութեան միւս երեսը:

Ի՞նչ կը չահին, ի՞նչպէս կը սնանին այսքան մարդիկ:

Հիւս. Ամերիկան, որ կը գրաւէ աշխարհի բնակչութեան ինը առ հարիւրը, կը ստանայ աշխարհի եկամուտին 43.5 առ հարիւրը, իսկ Ասիան, որ կը գրաւէ աշխարհի բնակչութեան 53 առ հարիւրը, կը ստանայ աշխարհի եկամուտին 10.5 առ հարիւրը: Այս է պատճառը, որ գոհացուցիչ չէ սննդառութիւնը Ասիոյ մէջ: Գէշ կը սնանի Արեւելքի ժողովուրդը: Փոխանակ 2500 գոլ սնունդ առնելու, որ սահման-չափն է, Վիէթնամցին կը ստանայ 1550 գոլ, իսկ Նոր Զելանտացին՝ 3250:

Այսպէս, մասնագէտներու հաշիւով՝ եթէ տարեկան վաթսուն միլիոն մարդ կը մեռնի աշխարհի վրայ, 30-40 միլիոնը կը մեռնի իբրեւ հետեւանք անսուաղութեան կամ պէչ սննդառութեան: Մօտաւորապէս այնքան, որքան զոհ տուաւ հինգ տարուան մէջ՝ համաշխարհային երկրորդ պատերազմ մը: Կը նշանակէ թէ մարդկութեան 2/3ը գէշ կը սնանի: Եւ այս համեմատութիւնը կ'աճի, փոխանակ նուազելու: Հարուստ բայց ամուլ ազգերը կը հարստանան, մինչդեռ աղքատ եւ բազմածին ազգերը կ'աղքատանան հետզհետէ աւելի: Երեւակայեցէք, 1938-1948 եկամուտները յիսուն առ հարիւր պակսեցան Ճափոնի մէջ, 45 առ հարիւր Գերմանիոյ մէջ, 26 առ հարիւր Հնդկաստանի մէջ: Սննդառական գոլը 650 պակսեցաւ Ճափոնի մէջ՝ որ կը ստանար 2250 գոլ, 350 պակսեցաւ Չինաստանի մէջ՝ որ կը ստանար երկու հազար գոլ: Ճիշդ է թէ այս նուազումը պատերազմն էր որ պատճառեց, իսկ այժմ որոշապէս կը բարձրանայ գոլը Հնդկաստանի, եւ մասնաւորապէս Ճափոնի մէջ, բայց եւ այնպէս մեծ է սննդառական գոլին տարբերութիւնը հարուստ եւ աղքատ երկիրներու միջեւ:

Եւ այս տարբերութիւնը աւելի եւս պիտի չեշտուի տասը տարի ետքը, երբ հարուստ երկիրները, շնորհիւ ինքնագործ մեքենաներու վիթխարի աշխատութեան, արտադրութիւնը բարձրացնեն այնպիսի չափի մը, որ տեսնուած չէ երբեք: Այնատեն բաղդատեցէք աղքատ եւ բազմածին ժողովուրդներու կացութեան հետ:

Առողջապահութեան բարիքները կասեցուցին մահուան հունձքը այս գժբախտ եւ յետամնաց երկիրներուն մէջ, չանթահարիչ ձեւով վերջ դրին համաճարակներու եւ վարակիչ հիւանդութիւններու: Միւս կողմէ, ժողովուրդը, բազմածին եւ բեղնաւոր, ողողեց երկիրը ծնունդներով: Ու վի՞նչ բնակչութեամբ կը լեցուի երկիրը, նոյն համեմատութեամբ չեն բարձրանար սակայն ապրելու պայմանները, սննդառութեան միջոցները, արտադրական եկամուտները:

Եւ աղքատութիւնը կ'աճի ու կ'աճի, որքան բնակչութիւնը կ'աճի աշխարհի այն մասին վրայ, զոր ցոյց տուինք այս յօդուածին սկիզբը: 2200 սննդառական գոլէն պակաս ստացող բնակիչներուն տոկոսը եթէ 49 առ հարիւր էր պատերազմէն առաջ (1938), բարձրացած է մինչեւ 66 առ հարիւր՝ պատերազմէն ետքը (1948):

Ապրելու գոհացուցիչ միջոցներ ճարելու համար այս կիսաքաղց ժողովուրդներուն՝ անհրաժեշտ է յիսուն առ հարիւր աւելցնել արմտիքի արտադրութիւնը, 70 առ հարիւր՝ միսի հայթայթումը, 75 առ հարիւր՝ կաթը, 90 առ հարիւր՝ ձուկը:

Կարելի՞ բան է, սակայն: Շատեր կան որ կ'ըսեն թէ անկարելի է:

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՍԱՊԱՏՈՒՄ

Շաւարշ Նարդունի, իր «Հայ-Բոյժ»ին մէջ, կը պաշտպանէ «ես» Անձնական Դերանունը գործածելու սովորութիւնը, որուն սիրահարած են կարգ մը հեղինակներ ու խմբագիրներ:

Որովհետեւ, կը բացատրէ, «ես»ը «աչխոյժ է, քաջավազ եւ սրտոտ»: Իսկ «մենք»ը, զոր աւելի համեստները կը գործածեն, «ուռուցիկ է, ծանրաքայլ, ծոյլ ու մեծազանգուած»:

Նարդունին արտասահմանեան Հայաստանի գրական տաղանդներէն ամէնէն չընորհալի, ամէնէն տաղանդաւոր, ամէնէն աշխատասէր ու հմուտ գրագէտն է: Միայն նախանձոտները չեն ընդունիր այս ճշմարտութիւնը:

Կարելի է, յաճախ, բաժնել իր տեսակէտները զանազան նիւթերու մասին, բայց կարելի է նաեւ վէճի բռնուիլ իրեն հետ եւ... փորձանքը իյնալ: Որովհետեւ մեր սիրելի Նարդունին խօսքի տակ չի մնար:

Մտքէս կ'անցնի որ այս Տոմսը կարդալէ ետք, հեռագիր մը պիտի ղրկէ ինծի եւ պիտի ըսէ.

— Սպասէ՛, պիտի պատասխանեմ ու քեզ պիտի ջախջախեմ ...

Այդ հեռագիրը բերել տալու համար է որ կը գրեմ այս տողերը:

«Ես»ին գործածութիւնը ներելի է, երբեմն: Բայց, ոչ ամէն ատեն:

Գրողը պէտք է ունենայ չափի զգաստկցութիւնը եւ հովեր չառնէ՝ հովին տալու համար ուրիշները:

Բնականաբար, երբ նիւթ մը Առաջին Դէմքով կը մշակուի, հեղինակը, հարկադրուած, պիտի գործածէ Անձնական Դերանուններուն առաջինը:

— Ես ծնած եմ 1860ին... Ամուսնացած եմ 1890ին... Քահանայ ձեռնադրըուած եմ 1895ին.... Բանտ մտած եմ 1908ին ...

Այս պարագային, աւելորդ է ըսել որ պատմողը չի կրնար «ես»ը —«ձայնաւոր» թէ «անձայն», «մենք»ով փոխարինել:

Բայց, իրաւ անտանելի եւ անհանդուրժելի է, երբ ինքնահաւան հեղինակը, տեղի, անտեղի կը գործածէ «ես»ը:

Կան այդ տեսակ նիւմէքոներ՝ ամէն տեղ: Հանդիպած եմ, ժամանակ, մէկուն, որ տարին տասներկու ամիս «ես» կը հոլովէ.

— Ես սրանից մի քանի տարի առաջ, ասել էի թէ... Ես միշտ էլ հաւատում եմ թէ... Ես նախատեսել էի Հիթլէրի պարտութիւնը ... Ես որոշապէս գիտէի թէ Ստալինին կը ջախջախեն... Ես, մի անգամ, Երիմեան Հայրիկին ասում էի որ.. Ես, Իզմիրլեան Կաթողիկոսին պատուիրել էի որ... Ես գիտէի որ... Ես զգուշակել էի որ... Ես գրել եմ մի քերթուած, որը ... Ես ունիմ մի յօդուածաշարք, որը ... Ես աւարտել եմ Գատտկոնիոյ համալսա-

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԵՐԵԽՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Անշուշտ ական գրուած էր Սեւ Տովու մէջ, եւ հազուադէպ՝ նաեւերու երթեւեկը: Իր պատմութեամբ, իբրեւ թէ բացառիկ պատեհութիւն մը կը ներկայանար:

Ինք ճամբորդութեան թուղթ մը ղրկած էր (Սէյահաթ վարագասը), բայց մերժեցինք: Եւ առաջարկեցինք որ պուլկարական անցագիր մը հանէ:

Վարանեցաւ այս պահանջին առջեւ, յետոյ համակերպեցաւ, եւ լուսանկարս պահանջեց: Մերժեցի: (Ես երբեք չեմ երեւցած իրեն, մինչեւ վերջին օրը):

— Էֆէնտիմ, առանց լուսանկարի փառփոռ կ'ըլլա՞յ ...

Եւ պատուիրած էր կարելի եղածին չափ կեղծել, արհեստաւորի գլտակ մը դնել, մէկ աչքը քիչ մը ծուռ նայելով: (Ակէ՝ Թուրք յուշագրին ակնարկը,— «մէկ աչքը շի՞լ էր»):

Ալէա ժաքթակար?քօտաք մը բերին թաքստոցս, եւ լուսանկար մը հանեցին կարելի եղածին չափ կեղծելով, որքան կը յիշեմ՝ առանց օծիքի, մէկ աչքս քիչ մը խփած, ակնոցս հանած, գլուխս ալ արհեստաւորի գտակ մը:

Անցագիրը պիտի պատրաստուէր Նիքոլա Տիմիթրիէվ անունով, իբրեւ եղբօրորդին Վլատիմիրի, Մանասթրցի:

Անցագիրը իր քովը պիտի մնար, բոլոր գործողութիւնները լրացնելու համար:

Երբ լուր եկաւ թէ ամէն բան վերջացած է, նոր խնդիր մը,— ի՞նչպէս պիտի գտնէինք իրար...

Վլատիմիր առաջարկած էր որ գիշերանց իր տունը երթամ, որպէս զի առտուն կանուխ շոգենաւ դնէ (Ղալաթիա կը բնակէր):

Մերժեցի: Այն ատեն յանձնարարած էր որոշուած օրը փողոց ելլել, եւ քալելով իջնել Բանկալթիի մեծ պողոտայէն: Ինք կառքով պիտի անցնէր, եւ զիս տեսնելով նշանացի պիտի հրաւիրէր կառքին մէջ:

Նորէն մերժեցի: Այս անգամ համաձայնեցանք որ մեկնելու օրը ժամադիր ըլլանք տուն մը, Մառին զինքը բերէ հոն, եւ միասին ճամբայ ելլենք:

Միեւնոյն ատեն, ծպտուելու համար, պուլկարական փափախ մը եւ վերարկու մը ղրկած էր: Ցետոյ ապահոված էր թէ Ղալաթիոյ Սալօնին ոստիկանները փոխուած եւ Բումէլիէն նոր մարդիկ բերուած են, այնպէս որ դժուար էր ճանչնալ:

Սակարկութիւնն ալ կարճ տեւած էր,— քսան հնչիւն ոսկի, հինգը կանխիկ, մնացեալը վճարելի Պուլկարիոյ մէջ:

Զգուշութեան համար, մէկ օր առաջ իրեն ղրկած էի «Բօլտօ» արքճանակս: (Ի՜նչ յիմարութիւն ...):

Ժամադիր եղանք 1916 Մարտ 16ին, որուն իրիկունը պիտի մեկնէր շոգենաւը:

Բոլոր զործերս կարգի դրած, յանձներ էի յաջորդիս: Կ'ուզէի միասին տանիլ երկու յուշատետրերս, որոնց մէկը շատ համառօտ եւ անընթեռնելի օրագիր մըն էր, ձերբակալութիւններէն մինչեւ մեկնումս, իսկ միւսը քանի մը էջ հազիւ աքսորականներու ընտանիքներուն եւն. եղած վճարումներու: (Ձերբակալութեանց առաջին շաբթուն, մեր նամակին վրայ, Գալքանի Կ. Կ.էն ստացեր էինք 100 ոսկի թղթադրամով, իսկ աւելի վերջը երկու հարիւր ոսկի եւս՝ պուլկար երեսփոխանի մը միջոցաւ):

Երկու յուշատետրերը միասին տանելու — Վլատիմիրին յանձնելու — բաղձանքս հետեւանք էր տարօրինակ մտավախութեան մը: Պոլսոյ ապահովութեան մասին:

Մէկ ալ՝ օրագիրը անհրաժեշտ էր իբրեւ նիւթ, դէպքերու ընթացքը եւ կացութիւնը պարզելու համար, քանի որ վճռուած էր ի հարկին մինչեւ Կովկաս անցնիլ: (Ով որ, այդ օրերուն, չունէր վիպաչունչ արտադրութիւններ, թող նետէ առաջին քարը ...):

Մնաց որ, տետրակներէն մէկը քանի մը էջ հազիւ էր, ինչպէս ըսի, իսկ միւսը՝ օրուան դէպքերու պիրկ համառօտագրութիւն, կարգ մը ծածկանուններով եւ ծածկագրութիւններով: Ամէն մէկը հազիւ քանի մը տող, բացի տեղահանութեան սարսափներու վերաբերեալ շարք մը նամակներու եւ արտասահմանէն եկած քաղաքական լուրերու ամփոփումէն (15-20 տող կամ առ առաւելն մէկ մանր էջ): Այսքանն ալ՝ պարզապէս հաղորդակցութիւնը պահպանելու եւ դէպքերու ընթացքին հետեւելու համար:

Բուն կուսակցական կազմակերպական տեսակէտով օրագիրը նշանակութիւն չունէր եւ այսօր ալ չունի: Այդ մասին առանձին մտածեր էինք: Բէչատ պէյ «Թարիխճէ» կը կոչէր օրագիրը (փոքր, համառօտ պատմութիւն):

Առաջին օրէն իսկ, մենք մեզի պարտադրած էինք ծայրայեղ զգուշութիւն, գրի, թուղթի մասին: Ներսէն թէ դուրսէն, նամակներու բովանդակութիւնը օգտագործելէ յետոյ, կը փճացնէի, քանի մը տողի մէջ ծանօթագրելով կարեւոր դէպքերը:

1915 Ապրիլի ձերբակալութիւններէն անմիջապէս վերջը, ձեռք անցուցեր էինք զանազան մարմիններու եւ ընկերներու թողած թուղթերը, նոյն իսկ սահմանադրութեան առաջին շրջանէն (1909-1910) մնացած վաւերաթուղթեր (Խարբերդ, Սեբաստիա, Տրապիզոն եւն.):

(Շար. 9)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՌՈՒՆՏՍԹՐԻ ԴՈՒՔՍԸ ԵՒ ՀԻԹԼԵՐ

Ուղիղ 17 տարի եղած է որ Անգլիացիները անցեալները լսեցին թէ 1939 Օգոստոսին Ուինտսըրի դուքսը հեռագիր մը ղրկած էր Հիթլէրի, աղաչելով Գերմանիոյ դիկտատորին՝ իր ամբողջ հեղինակութիւն ու ազդեցութիւնը ի գործ դնել պատերազմի մը առաջքն առնելու համար:

Այս յայտնութիւնը իբրեւ հիմք ունի գերմանական գրաւուած արխիւներու դիւանագիտական վաւերաթուղթերու վերջին հատորը, որ վերջերս հրատարակուեցաւ անգլիական կառավարութեան կողմէ:

Ինդրոյ առարկայ հեռագիրը այդ վաւերաթուղթերուն մէջ չի գտնուիր թէեւ, բայց Գրիւսէլի գերմանական դեսպանատան թղթածրարներուն մէջ գտնուած է Հիթլէրի 1939 Օգոստոս 31 թուակիր պատասխան - հեռագրին պատճէնը: Այդ պատասխանին մէջ Հիթլէր նախ շնորհակալութիւն կը յայտնէ Ուինտսըրի դուքսին սրտագին կոչին համար եւ կ'աւելցնէ թէ Անգլիոյ հանդէպ ունեցած իր վերաբերումը փոխուած չէ եւ թէ ինք միշտ աշխատած է որ հաւանական պատերազմի մը առաջքն առնուի: Կը շեշտէ սակայն, որ անգլօ-գերմանական յարաբերութեանց ապագան կախում ունի միայն եւ միայն՝ Անգլիացիներէն :

Հեռագիրներու այս փոխանակութենէն որեւէ ձեւով չի յայտնաբերուիր թէ Հիթլէրի ու Ուինտսըրի դուքսին միջեւ սերտ յարաբերութիւններ գոյութիւն ունէին, բայց եւ այնպէս Ուինտսըրի դուքսը պատմականութիւն համարձակ[illegible]ութիւն մը տալ իր շրջապատին: Որպէս նախկին վեհապետ, խորհած էր որ եթէ կրնայ իր միջամտութեամբ հեռացնել կամ բոլորովին վերցնել աշխարհի խաղաղութեան սպառնացող վտանգը, պէտք է այդ փորձը կատարէ: Հիթլէրի հետ հանդիպում մը ունեցած էր երկու տարի առաջ, 1937ին, ուրեմն որոշեց դիմել անոր՝ «մարդկութեան անունով» եւ ամէնէն պարզ միջոցով — Անթիպի փոստ - հեռագրական սպասարկութեան խողովակով :

Ինչ կը վերաբերի Չէմպըրլէյնի կառավարութեան բռնած դիրքին, վերջերս լոյս ընծայուած վաւերաթուղթերը ցոյց կուտան թէ 1939 Սեպտեմբեր 2ին, այսինքն պատերազմի յայտարարութենէն ճիշդ մէկ օր առաջ, Անգլիոյ նախարարաց խորհուրդը սպառնացած էր իր հաւաքական հրաժարականը ներկայացնել վարչապետին, եթէ այս վերջինը մերժէր վերջնագիր յղել Գերմանիոյ: Ինչպէս կը թուի, Չէմպըրլէյն պահ մը խորհեցաւ այս մասին տեղեակ պահել Հիթլէրը, բայց վերջը հրաժարեցաւ իր այդ գաղափարէն: Ցամենայն դէպս, Չէմպըրլէյնի օգնականխորհրդականը, Սըր Հորաս Ուիլսըն, անոնց յապաղելու խնդիրը տեղեկացուց գերմանական դեսպանատան մամուլի խորհրդատուին : Ցայտնի չէ թէ Չէմպըրլէյն ի՞նչ նպատակով կ'ուզէր նախարարաց խորհուրդի որոշումը անմիջապէս յայտնել Գերմանիոյ վարիչներուն, — արդեօք չափով ներողութի՞ւն խնդրելու, թէ ընդհակառակն, հասկցնելու համար թէ այլեւս զանակը ոսկորին հասած է, հետեւաբար Գերմանիա պէտք է զգուշանայ :

Ուրիշ յատկանշական դէպք մըն ալ երեւան եկաւ այս փաստաթուղթերուն շնորհիւ : Երբ Գերմանիա յարձակեցաւ Լեհաստանի վրայ, Լուֆթվաֆէի (գերմ. օդային ուժը) սպայակոյտի պետը պահանջեց որ Մինսքի ձայնասփիւռ - կայանը իրենց օգնէ՝ շարունակական ազդանշաններ ձայնասփռելով, որպէսզի գերմանացի օդաչուները իրենց ճամբան չկորսնցնեն: Սթալին առանց վարանելու հրահանգ տուաւ որ դաշնակից Նացիներու խնդրանքին գոհացում տրուի :

բանը: Ես մասնագիտական ծանօթութիւններ ունիմ այդ հարցի մասին : Ես, Այզընհաուըրէն առաջ ասել եմ որ ... Ես մի նամակ գրեցի Չըրչիլին եւ ասացի նըրան որ... Ես բացատրել եմ որ... Ես, ժողովում, յայտարարում էի որ... Ես թարգմանել եմ Բայրընի գործերը ...

Ցոյց ունիմ որ Նարդունին այս «եսին պաշտպան փաստաբանը չէ: Որովհետեւ այս « ես »ը պաշտպանութեան արժանի չէ :

Այո, « մենք »ը թագաւորներն ու Կաթողիկոսները կը գործածեն: Բայց, հասարակ մահկանացուն ալ թող գործածէ, երբեմն: Տարին մէկ, երկու անգամ : Աւելի տանելի է քան «ես»ը :

Երրորդ Դէմքին գործածութիւնը ընդունուած է օտար լեզուներու մէջ ալ :

Հետեւեցէք օտար թերթերու թղթակիցներուն :

— Ձեր թղթակիցը տեղեկութիւն ստացած է որ ...

Այսինքն ինք, հեռագիրը ղրկողը :

Անգլիոյ համար, պատերազմը շահողը եղաւ Չըրչիլը :

Որեւէ ատեն լսեցի՞ք իր բերնէն.

— Ես շահեցայ ... Եթէ ես չըլլայի լմնցած էինք... Ես դիմադրեցի ...

Ընդհակառակն: Չըրչիլ միշտ կը գործածէ «մենք»ը, որ այս պարագային «ես»ին հոմանիշը չէ :

Ոչ, սիրելի Նարդունի, «ես»ը անբուժելի Դերանուն մըն է: Ծովը նետէ: Կամ, ձգէ որ դղումները գործածեն զայն :

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԵՐԵՒԱՆ քաղաքի ճատրակի 27րդ ախոյենական մրցումները վերջացան. առաջին հանդիսացաւ ամէնէն երիտասարդ մրցակիցը՝ Էդ. Մնացականեան: Առաջին ութը տեղերը գրաւողները պիտի մասնակցին հանրապետութեան մրցումներուն:

ԿՈՏԱՅՔԻ շրջանի երիտասարդութիւնը հանդիպում մը կազմակերպած է Մելպուրնի ողիմպիական խաղերուն ախոյենութեան տիրացած Վ. Ենգիբարեանի հետ, որ պատմած է ողիմպիական խաղերուն ընթացքին պատահած հետաքրքրական դէպքերը:

ՍՈՒՆԴՈՒԿԵԱՆ թատրոնին մէջ բեմադրուած է սպանացի ժամանակակից գրող Ալեխանդրօ Կասոնայի «Ծառերը կանգնած կը մեռնին» կատակերգութիւնը : Թարգմանութիւնը (ռուսերէնէ) կատարած է Գ. Ջանիբէկեան: Բեմադրութիւնը կատարած է նկարիչ Սարգիս Արուտչեան :

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒ թատրոնին մէջ շուտով պիտի բեմադրուի՛ Ն. Կոկոլի «Քննիչը» :

ԵՐԵՒԱՆԻ մէջ Փետրուար 15ին երկրաշարժային թեթեւ ցնցումներ տեղի ունեցած են :

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ դերասան Գուրգէն Գէն, իր բեմական գործունէութեան 30ամեակին առթիւ արժանացած է «Ժողովրդական արտիստի կոչման եւ պարգեւատրուած է շքանշաններով : Իրեն ի պատիւ գեղարուեստական երեկոյ մըն ալ կազմակերպուած է փետրուար 11ին:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ Փիլհարմոնիայի սրահին մէջ հայ անուանի գրողները հանդիպում մը ունեցած են քաղաքին երիտասարդութեան հետ : Երեկոյթը վերջացած է համերգով :

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Նախարարներու Խորհուրդը որոշած է այս տարի, Սեպտեմբեր 21ին տօնել Եղիշէ Չարենցի ծննդեան 60ամեակը: Այս առթիւ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, որուն մաս կը կազմեն, Ա. Քոչինեան, Է. Թոփչեան, Ստ. Զորեան, Աւ. Իսահակեան, Հ. Սահեան, Վ. Նորենց, Գ. Սեւունց, Ց. Շիրազ, Ս. Տարօնցի եւ բազմաթիւ ուրիշներ :

ՊԵՏԱԿԱՆ նոր քայլերգին համար սահմանուած մրցանակաբաշխութեան պայմանաժամը երկարաձգուած է մինչեւ Ապրիլ 1:

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ մէջ երեք յարկանի մասնագիտական նոր դպրոց մը շինուած է : Դպրոցը ունի 50 դասարան, ընդարձակ սրահ, ճաշարան, հանրակացարան եւ այլ յարմարութիւններ :

ԵՐԵՒԱՆԻ հեռատեսիլի կայանին բացումը կատարուած է Փետր. 9ին:

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄԸ

★

Ամէն անգամ մեծ հաճոյքով ներս կը մտնեմ այս հայկական հաստատութեան սեմէն ներս, ուր հայ մանուկներ կը ճռուողին ու կը հայանան այս օտար միջավայրին մէջ:

Փետրուար 24ին անգամ մը եւս ներկայացաւ այդ առիթը: Վարժարանը Բարեկենդանի իր թատերական ներկայացումը կուտար: Հակառակ անձրեւոտ օդին, հոծ բազմութիւն մը լեցուցած էր թատերասրահը :

Առաջին ներկայացումը Վարդանանց պատերազմէն պատկեր մըն էր, որուն մէջ երգուեցաւ «Լռեց ամպերը», իսկ Ս. Գոչունեան արտասանեց Ալիշանի «Գլպուլն Աւարայրին» :

Ապա ներկայացուեցաւ երկու արարով «Անիծեալ Ասպետը», որուն նիւթը առնուած է Խաչակիրներու շրջանէն հունգարական պատմութենէն: Իրենց դերերուն մէջ յաջող էին Գաբրիէլեան, Ճառայեան, Մենենտեան եւ Շողիկեան :

Երրորդ ներկայացումը, «Թիւ 13 սենեակը», Ֆրանսական զաւեշտ մըն էր մէկ արարով : Ա. Կարապետեան (սպասաւոր), Հացերեան (դեր կոմս), Տօնիկեան (գիւղացի), Պալթայեան (անուշավաճառ) իրենց փայլուն խաղարկութեամբ խլեցին ներկաներուն ծափերը :

Դաղարէն վերջ ներկայացուեցաւ «ՉՍՐՇՐԱՊ ԱՐԲԻՆ ԱՂԱՆ»․ այստեղ ալ, յաջող էին բոլոր դերակատարները՝ Դաւիթեան (Եփիմէ), Տէր Ցակոբեան (Բժիշկ Ծաւարշ) Պալիկեան (փաստաբան), Ցովսէփեան (Արթին աղա), ինչպէս նաեւ Գաբրիէլեան, Հացերեան, Ճառայեան եւ Կօչկակարեան :

Բոլոր ներկայացումներուն ճոխ տեսարանները յօրինած էր նկարիչ Ցարութիւն Նոյեղեան: Իսկ զգեստներու պատրաստութիւնը յանձնուած էր վարժարանի ուսուցչապետ Հ. Խորէն Ճըլըղեանի. բոլոր զգեստներն ալ ճոխ էին եւ պատրաստուած՝ կիրթ ճաշակով :

Միջնարարներուն եղան արտասանական մրցումներ. դատաւորը՝ ներկայ հասարակութիւն էր: Մրցումի դրուած էին Հ. Վահան Ցովհաննէսեանի «Ս. Մեսրոպ»ը եւ « Հայու զաւակ»ը: Առաջին կարգին առաջնութիւնը շահեցաւ Զաքարեան. երկրորդին՝ հաւասար արդիւնքով առաջին ելան Նազարէթեան եւ Քայլեան :

Հանդէսը երբ վերջացաւ, ներկաները չէին ուզեր հեռանալ հանդիսասրահէն, ուր դեղարուեստի հետ հայկական աշխարհ մը պատկերացած էր մեր կարօտալի աչքերուն :

ՆԵՐԿԱՅ ՄԸ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԵՐԿՈՒ բարեկամուհիներ կը խօսին.

— Շատ անգամ հարց կուտամ թէ՝ ինչո՞ւ ամուսնացայ, կ'ըսէ առաջինը .

— Եւ պատասխանը չե՞ս գտներ. կը հարցնէ երկրորդը

— Կը գտնեմ ամէն անգամ որ գերձակուհիին հաշիւը կուղայ եւ ամուսինս կը վճարէ :

ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՆ

●

(ԿԱՍՔՈՆԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Ատենօք ծառախիտ անտառի մը եզերքին գտնուող հին ու խարխուլ տան մը մէջ կ'ապրէր մարդ մը՝ որուն գոյնը կանաչ էր խոտերուն պէս, եւ որ իր ճակտին վրայ կը կրէր խոշոր աչք մը: Կանաչ Մարդուն հետ կ'ապրէին իր երեք աղջիկները, անդրանիկը՝ գեղեցիկ ինչպէս ցերեկուան լոյսը, երկրորդը՝ աւելի սիրուն քան առաջինը՝ իսկ կրտսերը՝ առաւել հրաշալի քան իր երկու մեծ քոյրերը :

Ձմեռուան գիշեր մը, Կանաչ Մարդը կը գտնուէր իր սենեակին պատուհանին առջեւ: Գիշերը թանձր էր եւ ծանր մառախուղ մը շրջապատած էր ամբողջ անտառը :

Ցանկարծ, մառախլապատ մթութեան մէջ, բարձրացաւ աղմուկ մը, եւ վիթխարի թռչուն մը թափահարելով իր հսկայ թեւերը, եկաւ ու թառեցաւ պատուհանին եզերքը :

— Քուա՛ք, քուա՛ք... Ես Ագռաւներու Արքան եմ :

— Ագռաւներու Արքա՞ն... ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ :

— Ո՛վ Կանաչ մարդ, եկած եմ ամուսնանալու քու աղջիկներէդ մէկուն հետ :

— Ո՛վ ագռաւներու Արքան, սպասէ ինծի վայրկեան մը ...

Եւ Կանաչ Մարդը գնաց իր աղջիկներուն սենեակը :

— Զաւակներս, մտիկ ըրէք: Ագռաւներու արքան եկած է եւ կը պահանջէ ձեր երեքէն մէկը՝ կնութեան :

— Հա՛յր, ըսաւ անդրանիկը, ես արդէն տարի մըն է նշանուած եմ Սպանիոյ թագաւորին որդւոյն հետ, որ պատահմամբ այս կողմերը եկած էր ձիերներ գնելու համար սուրբ Մարկոսի տօնավաճառին օրը: Երէկ, արդարեւ, խօսեցեալս Սուրբ Ցակոբի վանքին միաբաններէն մէկուն միջոցաւ լուր էր ղրկած ինծի թէ շուտով պիտի գայ զիս տանելու համար իր երկիրը: Կը տեսնես, ուրեմն հայր, որ ես չեմ կրնար ամուսնանալ ագռաւներու արքային հետ :

— Հա՛յր, ըսաւ երկրորդ աղջիկը, ես ալ նոյնպէս տարի մըն է որ նշանուած եմ Ծովերու Կղզիին թագաւորին որդւոյն հետ: Իմ ալ խօսեցեալս անցեալները նաւաստիի մը միջոցաւ լուր էր ղրկած որ շուտով պիտի գայ զիս երջանկացնելու համար: Կը տեսնես հայր, որ ես ալ չեմ կրնար ամուսնանալ ագռաւներու արքային հետ :

Այն ատեն, Կանաչ Մարդը նայեցաւ իր երրորդ աղջկան: Այնքան երիտասարդ էր ու թարմատի, որ Կանաչ Մարդը խղճահարելով մտածեց .

« Եթէ այս երեխան ամուսնացնեմ ագռաւներու արքային հետ, անպայման որ յաւիտենական անէծք մը կը դատապարտուիմ, նման անոնց որոնք կը մեռնին առանց խոստովանանքի ...» :

Ու առանց բան մը հարցնելու իր կրտսեր աղջկան, վերադարձաւ Ագռաւներու արքային քով, որ միշտ թառած էր պատուհանին եզերքը :

— Ո՛վ ագռաւներու արքայ, աղջիկներէս ո՛չ մէկը կ'ուզէ ամուսնանալ քեզի հետ:

Եւ ահա, ագռաւներու արքան սաստիկ բարկանալով թափահարեց իր թեւերը, ահաւոր խոյանքով մը յարձակեցաւ Կանաչ Մարդուն վրայ եւ կտուցի զօրաւոր հարուածով մը պայթեցուց մարդուն ճակտին վրայ գտնուող միակ աչքը ..

Ցետոյ թռաւ ու անյայտացաւ մառախլապատ խաւարին մէջ...

Խեղճ մարդը, ցաւին ազդեցութեան տակ սկսաւ պոռալ ու ճչալ եւ իր աղջիկները լսելով իրենց հօր օրհասական աղաղակները, վազեցին ու եկան անոր քով :

— Հա՛յր, ի՞նչ ունիս, ո՞վ հանեց աչքըդ ...

— Ագռաւներու արքան... Երեքդ ալ մերժեցիք անոր ամուսնութեան առաջարկը :

— Հայրի՛կ, ըսաւ յանկարծ կրտսեր աղջիկը, ես աշխարհ չեմ եկած քեզի հակառակելու համար: Եւ քանի որ դուն ինծի բան մը չհարցուցիր, ես երբեք ալ չեմ մերժած ուրեմն ամուսնանալ ագռաւներու արքային հետ :

— Լա՛ւ: Առաջնորդէ՛ զիս իմ անկողինս եւ ոչ ոք սենեակէս ներս թող մտնէ մինչեւ որ չկանչեմ :

Կրտսերագոյն աղջիկը անմիջապէս կատարեց իր հօր հրամանը :

Հետեւեալ օրը Կանաչ Մարդը կանչեց դարձեալ իր կրտսեր աղջիկը եւ ըսաւ անոր.

— Առաջնորդէ զիս այն սենեակը ուր կը գտնուէի երէկ, երբ ագռաւներու արքան կուրացուց զիս: Բաց պատուհանը եւ առանձին թող զիս :

Աղջնակը դարձեալ կատարեց հօրը հրամանները: Կանաչ Մարդը երբ մինակ մընաց չարաշուք սենեակին մէջ բացաւ պատուհանը եւ սպասեց :

Գիշերը կը յառաջանար ու թանձր մառախուղը տակաւ կը պատէր չորս դին :

Ցանկարծ, դարձեալ լսուեցաւ չարագուշակ աղմուկը թափահարող թեւերու եւ վիթխարի թռչունը եկաւ ու թառեցաւ պատուհանին եզերքը :

— Քուա՛ք, քուա՛ք, քուա՛ք, ագռաւներու արքան եմ ես ...

— Ո՛վ ագռաւներու արքա՛ն, ի՞նչ կ'ուզես ինծմէ :

ԺԱՆ - ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՊԼԱՏ

(Շար. 1)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ եւ Իտալիոյ միջեւ անցագիրներու գրութիւնը պիտի վերցուի Մարտ 21էն սկսեալ։ Այս օրէնքը ի զօրու է միայն Ֆրանսահպատակներու եւ Իտալահպատակներու համար, պայմանաւ որ իրենց ճամբորդութիւնը երեք ամիսէն աւելի չտեւէ ։

ԱՏԸՆԱՒՈՒՐԸ, մառեշալ Բուլկանինի ղրկած իր պատասխանին մէջ կ'ըսէ թէ որ եւ է բանակցութեանց սկսելէ առաջ Խ. Միութիւնը պէտք է վերադարձնէ գերմանացի պատերազմական գերիները ։

ԵՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ եւ Մարոքի միջեւ առեւտրական յարաբերութիւններ հաստատուեցան Մարտ մէկէն սկսեալ ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը, Քատար, կառավարութենէն եւ պետական պատասխանատու պաշտօններէն հեռացուց բոլոր «ոչ - ուղղափառ» համայնավարները. եւ նոնց փոխարէն գործի գլուխ կանչեց օթալինականներ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գ. Արամ Հիւսեան եւ զաւակը Ազատուհի, ինչպէս նաեւ ընտանեկան բոլոր պարագաները, կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Մարսէյլի Մայր եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան արարողութիւն պիտի կատարուի իրենց զաւկին եւ եղբօր եւ ազգականին Նուպար Հիւսեանի մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը խնդրուի հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն ներկայ գտնուիլ ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Թովմասեան Տէր եւ Տիկին Ոսկեան Սիմսարեան, Տէր եւ Տիկին Պաղտասարեան, Այրի Տիկին Մարգարեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցւոյ մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց մօր՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ ու համայն Թովմասեան ընտանիքի ննջեցելոց հոգւոյն ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալներ ու յիշատակը յարգողները ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կարուհի կ'ուզուի աթըլիէի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝

Confectir n de Paris

19 Bd. St. Denis, Paris (1er étage)

***

Գործաւորուհիներ շրմիզիէի համար տունը աշխատող։ Դիմել՝

Ets. G. M.

107 Rue Du Mesnil, Asnières (Seine)

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Համախարբերդի Հայրենակցական Միութեան Վիէնի մասնաճիւղին կողմէ։ Տեղի կ'ունենայ այս շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Հայկազեան սրահին մէջ ։

Մասնաւոր խնամքով պատրաստուած պիւֆէ՝ լաւագոյն ըմպելիներով ։

Սիրով կը հրաւիրուի գաղութիս յարգոյ հասարակութիւնը ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեռնարկուներ ժեռվէ տիմինիւէ մեքենայի համար, որոնք մոնթած ստանցնեն։ Դիմել՝

TRICOTS VIENNA

40 Rue de Montmorency, Paris

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՎԱԼԱՆՍԻ ՄԷՋ

Տէր եւ Տիկին Արտաշէս Պարսամեան, Այրի Տիկին Մարի - Պէրթ Պիւլպիւլ Հիւսեան (ծնեալ Պարսամեան) ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ՝ այս կիրակի Վալանսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգստեան պաշտօն իրենց փեսին եւ ամուսնոյն՝ ՆՈՒՊԱՐ ՀԻՒՍԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ։ Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ ։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍՈՐԳՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԸ

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՑԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Նիւէն Տիկին Նաւարեան իր ողբացեալ ամուսնոյն մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ երկու հազար Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի տան։ Ստանալ «Յառաջ»էն ։

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ ՋԱՒԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ Դ. ՏԱՐԻ

Նիւթ՝ ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՋԱՒԵՇՏ ՄԸ

Պայմաններ.—

1.— Պէտք չէ անցնի 30 էջ ։

2.— Նախընտրաբար հայ կեանքէ քաղուած ըլլայ։

3.— Հեղինակին անունն ու հասցէն պէտք է գրուի գրութենէն անջատ առանձին թուղթի վրայ ։

4.— Գրութիւնները մեզի պէտք է հասնին մինչեւ 31 Դեկտեմբեր 1957։

5.— Մրցանակը կը տրուի, առաջնութիւնը շահողին 200, երկրորդին՝ 100 ոսկի ։

6.— Արդիւնքը կը յայտարարուի 1958 Ապրիլի սկիզբը ։

Հասցէ.— ԳԷՈՐԳ ՊԱՐՍՈՒՄԵԱՆ

Rue Keyaly, Djideydé. Alep, Syrie.

Ծանօթ.— 1956ի մրցանակը շահեցաւ Աղեքսանդրիայէն (Եգիպտոս) Գ. Գարբէլ Թաւուրեանի «Պահակը պատնէշին վրայ» վէպը, որ իբր թերթօն կը հրատարակուի ներկայիս «Արեւելք» օրաթերթին մէջ եւ իբր գիրք լոյս կը տեսնէ միեւնոյն ատեն ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Իշխան Նուրիճանեան կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ողբացեալ ծնողքին Տէր եւ Տիկին Ալեք եւ Հայկանուշ Նուրիճանեանի (ծընեա Ասլանեան) հոգւոյն։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները ։

●

Տէր եւ Տիկ. Արամ Գաբրէլեան, Այրի Տիկին Իսգպաշեան, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Կեօլուտեան, Այրի Տիկին Թամամ Սալըեան, կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Գոմոնի Ս. Սահակ Մեսրոպ եկեղեցիին մէջ, իրենց քրոջ, քրոջ զաւկին՝ ԶՈՒԱՐԹ ՄԱՐԱՊԱՆԵԱՆԻ (ծնեալ Գաբրէլեան) մահուան քառասունքին առթիւ։ Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՇԱՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻԻՆ

Ինչպէս յայտարարած էինք Ալֆորվիլի եկեղեցին երեսուն հազար Ֆրանք նուիրած է Շավիլի եկեղեցւոյ շինութեան։ Ստորեւ նուիրատուներու ցանկը.—

Տիկիններ՝ Ալիս Ծունկուրտեան, Գոհար Տէր Վարդանեան, Նուարդ Փապուճեան, Մաքրուհի Փապուճեան, Վարդուհի Ժամկոչեան, Ազատնի Ժամկոչեան, Արշալոյս Գէորգեան, Արմենուհի Գալիկեան, Երեցուհի Տէր Պարսամեան, Փայլադ Տատուրեան, Մարգրիտ Միրիճանեան, Ազատնի Թըլաեան, Տիկին Ժանէթ, Եւլիզէ Նոտարեան, Նէմզար Պէրպէրեան, Մայրամ Զաքըրեան, Եփրեմ Տօնիկեան, Հըրանդ Ցակոբեան, Հրանդ Քարթոյեան, Թուր Սարգիսեան, Գրիգոր Թաֆչանճեան, Տիգրան Թաֆչանճեան, Գէորգ Գէորգեան հազարական Ֆրանք, Համբարձում Եաղուպեան, Մկրտիչ Գասապեան, Բարեպաշտ Տիկին մը, բարեպաշտ տիկին մը հինգ հարիւրական Ֆրանք, Եկեղեցւոյ կողմէ հինգ հազար Ֆրանք ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ԻՍԻԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ։

Այս կիրակի ցերեկ ժամը 15ին, Խրիմեան դպրոցը, 2 րիւ տը լա Տէֆանս ։

Կը խօսի ընկեր ԱՇՈՏ ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ

Ծօխ յայտագիր ։ Կը մասնակցի Թաւրիզ ՍԷՅՐԱՆ։ ՊԻՖԷ

Մանրամասնութիւնները տեղւոյն վրայ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մ. Պարսամեանի յիսնամեայ յոբելենական հանդէսը, որ Շաւարշ Միսաքեանի անակնկալ մահուան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի պիտի ունենայ 27 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 21ին, Սալ Շոփէնի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ ։

●

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Մայիս 11ի շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ալամպրայի սրահին մէջ ։ Մասնակցութեամբ շրջանիս բոլոր մասնաճիւղերուն ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

Այս կիրակի Ս. Վարդանանց խնկելի յիշատակը պիտի կատարուի ժամը 10·30ին Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ (10պիս, րիւ Թուէն), պիտի պատարագէ ու քարոզէ Հայր Սերովբէ Ագըլեան, (տեսուչ Սեւրի Մուրատեան վարժարանի)։

Այս կիրակի երեկոյեան ժամը վեցին հանդիսաւոր պատարագ պիտի մատուցուի ի պատիւ Սրբոց Վարդանանց Իսի լէ Մուլինոյի Սէն Գրիւնոյի մատրան մէջ, (148 րիւ տը Լէկալիթէ)։

Օր. ԺՈՑՐԵԹ ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ՏԻԳՐԱՆ ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

Կ'ամուսնանան այսօր շաբաթ ժամը 2·30ին Փարիզի Հայոց եկեղեցին (րիւ Ժան Կուժոն) ; կնքահայրութեամբ Պ. Եդուարդ Փանոսեանի։

Կը հրաւիրուին իրենց ազգականները եւ բարեկամները, ներկայս իբրեւ հրաւիրագիր նկատելով ։

***

Օր. ՏՈՐԻՍ ՍՐԱՊԵԱՆ
Պ. ՊԵՐՃ ՄԱՎԵԱՆ
Ամուսնացած

Փարիզ, 24 Փետրուար, 1957

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՎԻԷՆ.— Հ. Յ. Դ. ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ, ժամը 20·30ին, «Համօ Օհանջանեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը կը ծանուցանէ թէ՝ Վարդանանցի տօնը պիտի կատարուի այս կիրակի օր, մասնակցութեամբ երգեցիկ երկսեռ խումբի ամբողջ կազմին, որ պատարագէ ետք պիտի երգէ նաեւ բազմաձայն խմբերգներ, ընդմիջաբար մեներգներու եւ արտասանութիւններու ։

× Արեւագալի երգեցողութիւնները անդի պիտի ունենան Մարտ տասնէն սկսելով, կանոնաւորապէս ամէն կիրակի, ժամը 11ին ։

ՆՈՒԷՐ

Տիկ. Զապէլ Պալաեան, Գաբրիէլ Ղազարեանի մահուան տխուր առթիւ փոխան ծաղկեպսակի երկու հազար Ֆր. կը նուիրէ Անթիլիասի ծերանոցին ։

Ստանալ «Յառաջ»էն ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 3 ՄԱՐՏ

DIMANCHE 3 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7822 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3633

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՓԻՒՌՔԻ ԳՐԱԿԱՆ ՎԱՍՏԱԿԸ

*

Հակառակ այն ծանր պայմաններուն, որոնց մէջ կ'ապրի արտասահմանի հայութիւնը, մեր գրական անդաստանը կը շարունակէ ծաղկիլ ու բարգաւաճիլ :

Հասկնալի է անշուշտ, որ արեւմուտքի մէջ հասակ նետող նոր սերունդը ի վիճակի չէ հայերէն լեզուով ստեղծագործելու :

Վերջին տարիներու ընթացքին Ամերիկայի եւ Ֆրանսայի մէջ յայտնաբերուեցան հայ նորածիլ տաղանդներ, որոնք արժանացան օտար գրասէրներու ուշադրութեան ու գնահատանքին :

Մեր ազգային հպարտութիւնը կը փայփայուի՝ ամէն անգամ որ հայածին գրագէտի մը գործերը կը լսենք օտարներէ, հոգ չէ թէ մեր այդ հայրենակիցները իրենց մայրենի լեզուով չեն գրած կամ հայ ազգային կեանքին հետ կապ ունեցող նիւթ մը չեն շօշափած :

Այս կարգի գրողներու ստեղծագործութիւնները չենք կրնար անշուշտ արձանագրել մեր գրական վաստակի գլուխին մէջ :

Սակայն ունինք միջին սերունդին պատկանող գրագէտներ, — անոնք որ 35էն վեր են, — որ կը շարունակեն դեռ հայերէն լեզուով արտադրել արեւմտեան երկիրներուն մէջ :

Իսկ Մերձ-արեւելեան հայ գաղութներուն մէջ մեծ հնարաւորութիւններ կան զարգացնելու մեր գրականութիւնն ու մշակոյթը :

Ճիշդ է, որ տարուէ տարի կը պակսի ընթերցողներու թիւը : Սակայն հայրենասիրական ոգին վառ կը պահուի նոր սերունդին մէջ, ինչ որ մեծ յոյսեր կը ներշնչէ ապագային համար :

Միւս կողմէ քաջալերական երեւոյթ է տեսնել, որ հայ մամուլը անդադար կը բանի Քալիֆորնիայէն մինչեւ Հնդկաստան :

Ամէն օր նոր գրքեր ու թերթեր լոյս աշխարհ կու գան : Իսկ հինները — օրաթերթ թէ պարբերաթերթ — կը շարունակեն անխափան հրատարակուիլ :

Հայաստանի մէջ այնքան թերթեր չեն հրատարակուիր որքան սփիւռքի մէջ :

Հայրենիք, Բազմավէպ, Հանդէս Ամսօրեայ պէս հաստատուն արմատներ նետած պարբերաթերթեր ունինք :

Չենք յիշեր միւս մեծ ու պզտիկ պարբերաթերթերը, գրական, բժշկական, մանկական, մարզական, հայրենակցական, եւայլն, որոնց թիւը օրէ օր կ'աւելնայ :

Հապա՞ այն բազմաթիւ օրաթերթերը, որոնք բոլոր հայաշատ կեդրոններու մէջ տասնեակ տարիներէ ի վեր լոյս կը տեսնեն անընդհատ ու կ'ապրին շնորհիւ իրենց ընթերցողներուն :

Այդ թերթերու աշխատակիցներն ու թղթակիցները իրենց համեստ բաժինը կը բերեն հայ գրականութեան անդաստանին :

Վերջին 35 տարիներու ընթացքին հայութիւնը տարագրութեան մէջ լիուլի ապացուցած է իր սուրբը հայ մշակոյթին, մեր պայմաններուն տակ այդքան ուրիշ ազգերու նախանձը շարժելու աստիճան :

Նոյն շրջանին լոյս տեսած հատորները մատենադարաններ կրնան լեցնել :

Ասիկա ցոյց կու տայ հայ ժողովուրդին արտադրելու եւ ստեղծագործելու կամքն ու կարողութիւնը :

Զուտ գրական գործերու կողքին հրատարակուած են հարիւրաւոր բանասիրական, պատմական, աշխարհագրական, յուշագրական եւ այլ երկասիրութիւններ, որոնցմէ շատեր մեծ արժէք եւ կարեւորութիւն կը ներկայացնեն :

Հայաստանի պետական Մատենադարանները վերջերս սկսած են փնտռել այդ հրատարակութիւնները, գնահատելով անոնց արժէքը :

Տարագիր հայութիւնը պիտի շարունակէ ստեղծագործել՝ անմար պահելու համար հայ մշակոյթի ճրագը :

Գուրգուրա՛նք նոր սերունդին վրայ : Սիրցնե՛նք ու սորվեցնե՛նք անոր հայ ոսկեղէնիկ լեզուն, որպէսզի Սահակէն ու Մեսրոպէն մեզի աւանդ ձգուած այդ թանկագին գանձը անոնք ալ իրենց կարգին փոխանցեն գալիք սերունդներուն :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՊԱՐՊԷ ԿԱԶԱՆ ԵՒ ՇԱՐՄ ԷԼ ՇԷՅԽԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԱՐՏԱՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ուրբաթ օրուան Ազգաժողովին նիստը կարելի է նկատել պատմական :

Արդարեւ, Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, տիկին Մէյր, յուզումէն խեղդուած ձայնով յայտարարեց թէ Իսրայէլեան բանակը «անմիջապէս եւ ամբողջովին» պիտի պարպէ Կազայի եւ Շարմ էլ Շէյխի շրջանները : Աւելցուց սակայն, որ եթէ Եգիպտոս վերսկսի իր յարձակումներուն, Իսրայէլ ազատ պիտի զգայ ինքնապաշտպանութեան դիմելու՝ իր հասկցած ձեւով : Մասնաւոր պայմաններ չդրաւ թէեւ, բայց յոյս յայտնեց թէ բոլոր նաւերու ազատ երթեւեկը Ակաբայէն՝ պիտի ապահովուի :

Այս խօսք առաւ Մ. Նահանգներու պատուիրակը, Գապոթ Լոճ. իր գոհունակութիւնը յայտնեց Իսրայէլեան որոշման համար եւ շեշտեց որ «կը կարծէ թէ» Իսրայէլեան բանակներու հեռացումը պիտի ըլլայ «անմիջական եւ առանց պայմանի» : Այս աւելցուց որ ՄԱԿի դերը ամենեւին վերջացած չէ այդ շրջանին մէջ, քանի որ Ակաբայի ծոցը միջազգային հաղորդակցութեան շրջան մըն է :

« Իսրայէլ եւ Եգիպտոս իրաւունք չունին թշնամական արարքներ կատարելու իրար դէմ » - ամերիկեան պատուիրակը խնդրեց Եգիպտոսէն որ «համաձայնութեան եւ գործակցութեան» ոգի ցոյց տայ :

Ֆրանսայի պատուիրակը, Պ. Ժորժ-Փիքօ պնդեց որ Կազայի եւ Շարմ էլ Շէյխի շրջանները պէտք է գրաւուին ՄԱԿի ուժերուն կողմէ, մինչեւ որ կարելի ըլլայ վերջնական կարգադրութիւն մը ընել։ Եւ երկրորդեց Իսրայէլի Արտաքին նախարարին այն յայտարարութիւնը, թէ Իսրայէլ իրաւունք ունի ինքնապաշտպանութեան դիմելու՝ Եգիպտական յարձակման մը պարագային :

Եգիպտոսի պատուիրակը, Ֆաուզի, յայտնեց թէ ինչ ալ ըլլան ՄԱԿի որոշումները, Եգիպտոս ձեռք չի քաշեր Կազայի եւ Ակաբայի վրայ ունեցած իր իրաւունքներէն : Սուրիոյ պատուիրակն ալ յայտարարեց թէ Արաբական երկիրները միշտ պիտի պնդեն որպէսզի Իսրայէլի դէմ պատժական միջոցներ կիրարկուին :

Ամէնէն վերջը խօսք առաւ ՄԱԿի քարտուղարը, Համըրշըլտ, եւ յայտարարեց թէ Կազան ու Ակաբան պէտք է գրաւուին ՄԱԿի ուժերուն կողմէ եւ թէ առանց յապաղելու այդ իմաստով հրահանգներ պիտի տայ զօր. Պըրնսի, որ Միջին Արեւելքի մէջ ՄԱԿի բանակներուն ընդհ. հրամանատարն է :

Վիճաբանութիւնները այսպէս վերջ գտան եւ Ժողովը յետաձգուեցաւ երկուշաբթիի : Ընդհանուր պատկերն այն է, ուրեմն, որ Իսրայէլ իր բանակները ետ կը քաշէ՝ վստահելով Ազգաժողովին, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի հաւաստիքներուն. Մ. Նահանգներու հաւաստիքները շատ ընդհանուր եւ զուսպ են, մինչդեռ Ֆրանսայի պատուիրակինը՝ շատ աւելի յստակ եւ որոշ :

× Այս պատմական նիստէն վերջ Տըլըս երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու արաբական երկիրներու դեսպաններուն հետ : Տեսակցութեան վերջաւորութեան յայտարարեց թէ « խորհրդային քարոզչութիւնը կ'ուզէ այնպէս հաւատացնել արաբական պետութեանց, թէ սերտ կապեր ու գաղտնի համաձայնութիւններ կան Մ. Նահանգներու եւ Իսրայէլի միջեւ», բայց Իսրայէլի համակերպումին ետին ոչ մէկ ամերիկեան «խոստում կամ զիջում» թաքնուած է :

ՄԵԾ ՑՈՒՑՈՒՄ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

Իսրայէլի նախարարաց խորհուրդը առանց ընդմիջումի նիստ կը գումարէ : Ժողովուրդը չէր ուզեր հաւատալ թէ Արտաքին նախարարը ընդունած է իսրայէլեան բանակները ետ քաշել :

Ձախակողմեան տարրերը կը սպառնան հրաժարիլ կառավարական կազմէն : Ծայրայեղները կը պահանջեն նոր ընդհանուր ընտրութիւններ կազմակերպել : Բայց Պէն Կուրիոնի հեղինակութիւնը այնքան մեծ է, որ կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ կառավարական տագնապի մը առաջքն առնել :

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

ԸՆԹԵՐՑՈՂՆԵՐՈՒ ՍԻՒՆԱԿԸ

Եւրոպական թերթերը, առանց բացառութեան, մասնաւոր սիւնակ մը ունին ընթերցողներու նամակներուն յատկացուած : Լուրջ թերթերու մէջ ընթերցողները կը յուզեն քաղաքական, ընկերային, գիտական հարցեր : Կնոջական հանդէսներու մէջ այդ սիւնակը առաւելապէս յատկացուած կ'ըլլայ այս ձեւի նամակներու —

« Ես կը սիրեմ — ան զիս չի սիրեր — ի՞նչ խորհուրդ կու տաք » . կամ՝ «ամուսինս կ'ուզէ որ դեղին գոյնի հագուստ մը հագուիմ, իսկ ես կը սիրեմ կարմիրը. ի՞նչպէս ընեմ, որ թէ՛ ան գոհ մնայ եւ թէ ես » :

Այս կարգի նամակներուն պատասխանը շատ դիւրին է. առաջինին կ'ըսես՝

— Զինքը մոռցիր, ուրիշ մը սիրէ :

Երկրորդին կ'ըսես՝

— Նարնջագոյն հագուստ մը կարել տուր, ամուսինդ կը կարծէ որ վրիպած դեղին է. դուն ալ կը մխիթարուիս մտածելով, որ կարմիրի կը զարնէ :

Հայկական թերթերուն պարագան տարբեր է. ընթերցողները կը գրեն իրենց ցաւերուն մասին — դարման կը խնդրեն. կը նկարագրեն իրենց հիւանդութիւնները — մխիթարութիւն կ'ակնկալեն. կը գրեն նաեւ եւ մանաւանդ՝ ազգին ցաւերուն մասին — դարմաններ կ'առաջարկեն : Կաթողիկոսի, պատրիարքի խնդի՞ր կայ.—

«Եղբա՛յր, ի՞նչ վնաս ունի, ուրիշ մը ընտրեցէք, լմննայ երթայ. նոր ընտրութիւն ալ հայ քրիստոնեայ չէ՞» :

Շատեր ալ կը յուզուին արդէն իսկ լոյս տեսած յօդուածներու համար : Անցեալները, ընթերցող մը, Եւրոպացիի «Սուտն ու իրաւը» տոմսէն սաստիկ յուզուած, երկար նամակ մը ղրկեր էր : Տոմսին մէջ, ազգին ջոջերը կ'որոշեն ժողով գումարել եւ ի վերջոյ կը յանգին այն եզրակացութեան թէ... ժողով գումարելու պէտք չկայ : Մեր նամակագիրը կը բացագանչէ.

— Հա՛յ ժողովուրդ, մեր մտաւորականները կ'ըսեն՝ «ժողով գումարելու պէտք չկայ. երթա՛ք բարի ...» ո՞ւր երթանք. ո՞ւր է մեր վերջը ...

Ի՞նչ պատասխան տալ մարդուն, իրաւունք ունի իրար անցնելու : Խնդրին միակ յանցանքն այն է, որ հաւատացեր է թէ ազգին ջոջերը կրնան օր մը չէ օր մը իրարու քով գալ եւ ժողով գումարել, հոգ չէ թէ որոշելու համար, որ... ժողով գումարելու պէտք չկայ :

ՇԱՔԷ

ԱՏԸՆԱՈՒԷՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆԻ

Հինգշաբթի օր հրատարակուեցաւ Ատենաուէրի մարաջախտ Բուլկանինին տուած պատասխանին պատճէնը : Ստորեւ՝ նամակին գլխաւոր կէտերը. 1) Արեւմտեան Գերմանիա պատրաստ է առեւտրական կապ հաստատելու Խ. Միութեան հետ ; 2) Ատլանտեան Ուխտին յարելով, Արեւմտեան Գերմանիա որեւէ յարձակողական նկատումներ չունի Խ. Միութեան դէմ ; 3) Եթէ Խ. Միութիւնը համաձայնի Գերմանիոյ միացման, ամբողջ գերմանական ժողովուրդին անխառն համակրանքը կը շահի ; 4) Արեւմտեան Գերմանիա կը համաձայնի ապազինման ծրագրին, եթէ միւս բոլոր պետութիւնները առաջին օրինակը տան ; 5) Խ. Միութեան մէջ վար դրուած գերմանացի ռազմագերիներու վերադարձը մեծապէս կը նպաստէ երկու երկիրներու միջեւ բնականոն յարաբերութեանց ստեղծման :

Որպէս եզրակացութիւն, Ատենաուըր կը գրէ. «Արեւմտ. Գերմանիոյ կառավարութիւնը բարեկամական սերտ կապեր ունի Արեւմուտքի, Հիւսիսի եւ Հարաւի հետ. շատ ուրախ պիտի ըլլար եթէ նոյն ձեւի յարաբերութիւններ ստեղծուէին նաեւ Արեւելքի հետ : Եւ այս՝ կ'իրագործուի եթէ միացեալ ուժերով աշխատինք ոչնչացնել Գերմանիոյ բաժանման պատճառով յառաջ եկած դժգոհութիւնը » :

ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ ՄԱՐՈՔ ՀԱՍԱՒ

Ուրբաթ օր Մարոք հասաւ Մ. Նահանգներու փոխ նախարարը Նիքսըն : Հարիւր հազարի հասնող ժողովուրդը, փոխ նախագահին ընկերացող թափօրին ճամբուն վրայ, փայլուն ընդունելութիւն մը վերապահած էր Նիքսընի :

Մարոքի կառավարութիւնը 40 միլիոն տոլարի պէտք ունի՝ երկրին տնտեսութիւնը վերականգնելու համար : Կը յուսան որ Մ. Նահանգները այդ օգնութիւնը պիտի ապահովէ իրենց :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Ազգ. Ժողովը Կի Մոլէի վերադարձին կը սպասէ Ֆրանսայի արտաքին քաղաքականութեան մասին վիճաբանութեանց սկըսելու համար :

Վարչապետը, Փարիզ վերադառնալուն պէս պիտի զբաղի ներքին հարցերով : Իսկ Մարտ 14 եւ 15ին պիտի սկսին ալժերիական, միջազգային, տնտեսական, ելմտական եւ ընկերային հարցերու շուրջ վիճաբանութիւններ : Շատ հաւանական է, որ այս հարցերու սպառումէն վերջ վարչապետը վստահութեան քուէ պահանջէ :

× Վերջին օրերու ձերբակալութիւններէն վերջ, կարելի է ըսել թէ Ալժերիոյ Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատի այն թեւը, որ կը գործէր Ֆրանսայի մէջ, բոլորովին կազմալուծուած է : Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ հետապնդել եւ ձերբակալել կասկածելիները :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսիլիոյ Գուլվար Օտտօ - Լա Վիսթ - Սէնթ Անթուան շրջանի յանձնախումբին հանգանակութիւնը : (Ցանկը տեսնել Դ. էջ) 17.500 ֆրանք :

ԿԱՐՕ ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

12 տարի խորհրդային աքսորավայրերու մէջ մնալէ վերջ, ուրախութեամբ կ'ողջունենք Կարօ Ղազարոսեանի վերադարձը Փարիզ :

ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

●

Բառացի՝ կը նշանակէ «դնումն ձեռաց ի վերայ իրիք»:

Աստուածաշունչ Մատեանին մէջ շատ կը հանդիպինք այս բացատրութեան, որ կը վերաբերի հնաւանդ արարողութեան մը, այժմ եկեղեցական :

Ըստ Հնդամատեանին՝ սովորութիւն էր ձեռքը դնել ոչ միայն մարդոց, այլ եւ անասուններուն գլխուն վրայ: Ծագումով եգիպտական, այս արարողութեան հիմնական միտքն է ոգեկան անցքը, *— փիլիսոփայութեան պատմութեան մէջ՝ հոգեփոխութիւն կը կոչուի հին վարդապետութիւն մը, որ կը դաւանի թէ հոգին բնակափոխութիւն կը կատարէ, այսինքն բնակարան կը փոխէ, երբ հող մտնելու կը դատապարտուի մարմինը: Այս ամբողջական բնակափոխութիւնն է որ, կատարուելով առանց միջնորդի, կը կոչենք* աւանցքը՝ *երբ հոգին կը լքէ մարմինը, կը ճամբորդէ(*) միջոցին մէջ, ի վերջոյ կ'ընտրէ իր նոր բնակարանը: Բայց հոգին կը կատարէ բնակափոխութիւն մը եւս, այս անգամ մասնակի եւ ի կենդանութեան մարմնոյն, անձէ անձ՝ համաձայն կրօնական արարողութեանց :*

Ոգեկան անցքի այս գաղափարը ծանօթ է խորհրդանշանական, ծիսական եւայլ կարգի արարողութիւններով, որոնց հետքերը կամ վկայութիւնները կը մնան հին լեզուներու մէջ, ինչպէս օրինակ՝ համբոյր բառը, մեր լեզուին մէջ,— արդարեւ, սկզբնաբար սեռային իմաստ չունէր համբոյրը, այլ արարողութիւն մըն էր, որ շունչով — մասնիկ մը հոգիէն — կը շաղուէր անձերը, կ'ատրճանաւորէր: Եւ վերջապէս ի՞նչ կը նշանակէ «յանձն առնուլ», — արդի բանապաշտ իր իմաստէն անկախ՝ ստուգաբանօրէն կը նշանակէ «ընդունիլ իր անձին մէջ», ինչպէս օրինակ ոգին՝ որ, մեկնելով անձէ մը, կ'ընդունուի այլ անձի մը մէջ:

Համաձայն փիլիսոփայական հին տեսութեանց, հոգին կամ ոգին (տեղը չէ բացատրելու այս երկու բառերուն տարբերութիւնը) իր մասնաւոր բնակարանն ունէր մարդկային մարմնոյն մէջ, — ոմանք լեարդին մէջ կը դնէին հոգին, իսկ ուրիշներ՝ սրտին մէջ (կարելի է բազմաթիւ վկայութիւններ բերել մեր ժողովրդական երգերէն), եւ դեռ կան որ արեան մէջ կը դնեն (արիւն խմելու աւանդութիւնները, վերլուծումի անսպառ նիւթ), վերջապէս կը դնեն երիկամներուն մէջ, աչքերուն մէջ (**), ստոծանիին մէջ (Հոմերոս), նոյնիսկ մազերուն մէջ (Սամսոն):

Կը թողում շատ հետաքրքրական այս նիւթը, ինչպէս եւ հոգիին ձեւաբանութիւնը, մանաւանդ ինքնատեսութեան(***) երեւոյթը, որ կը կոչուի հէօթօսքոփի :

Մեր նպատակն է ներկայացնել հոգիին անցքը անձէ անձ՝ ինչպէս կը հաւատային հիները, ու մասնաւորաբար հոգիին անցքը՝ ձեռնադրութեամբ :

Ըստ Աստուածաշունչ Մատեանի մեկնիչներուն՝ ձեռնադրութիւնը ծիսական գործողութիւն մըն է, որով ինիսիէ *մարդ մը կ'ըլլայ.*

1.— Իր նկարագիրը փոխանցել ուրիշ մարդու մը կամ որեւէ անասունի, այլ խօսքով անձնափոխութիւն կատարել, այսինքն իր բարոյական անձնաւորութիւնը փոխադրել ապրող այլ էակի մը մէջ : Այս ձեւով, ձեռքը զոհին գլխուն վրայ դնողը անասունին կը փոխանցէ իր բոլոր մեղքերը. «Դիցէ զձեռն իւր ի վերայ գլխոյ ընծային՝ յընդունելութիւն նմա առ ի քաւելոյ վասն անձին իւրոյ» (Ղեւտ. Ա. 4)*: Նմանօրէն, Իսրայելացիները նոխազ մը կ'առնէին, որու գլխուն վրայ դնելով ձեռքերը՝ քահանայապետը կը թուէր իր ժողովուրդին գործած բոլոր անօրէնութիւնները, այսպէսով գործուած բոլոր այդ մեղքերը կը նետուէին նոխազին վրայ, զոր կը հալածէին մինչեւ անապատ՝ ուր կը լքէին, որպէսզի սատկէր այնտեղ Իսրայելացիներուն մեղքերուն հետ* (Ղեւտ. ԺԶ. 21):

2.— Իր զօրութիւնը փոխանցել ուրիշ անհատի մը, այլ խօսքով անձնափոխութիւն կատարել, այսինքն իր բացառիկ կարողութիւնը տալ ուրիշ մէկուն : Այս ձեւով, ձեռքը ընտրեալին վրայ դնողը այս վերջինին կը փոխանցէ ինիսիասիոնի *իր կարողութիւնը, «Առ դու քեզ զՅեսու, եւ դիցես զձեռս քո ի վերայ նորա»* (Թւոց. ԻԷ. 18):

Այս վերջին վկայութիւնը շատ հետաքրքրական է թարգմանութեան բաղդատութեան տեսակէտով: Հակասութեամբ մը, որ յատուկ է Հրէից այս վկայարաններուն, Աստուած կը մատնանշէ Յեսուն, «զայր յորում գոյ Հոգի», արդէն ինիսիէ, *Մովսէսի հրամայելով ձեռնադրութիւն կատարել՝ Յեսուի տալու համար ինչ որ տուած է իրեն իբրեւ* ինիսիասիոն. *«Առից ի Հոգւոյդ որ ի քեզ է»: Եւ այսպէս, Մովսէս, փոխանորդ կամ յաջորդ կարգելու համար Յեսուն, ձեռքերը կը դնէ գլխուն վրայ եւ կը փոխանցէր կարողութիւնը* (ինիսիասիոն):

Եւ հիմա թարգմանութիւնը :

Մեր աշխարհաբար Մատեանը կը գրէ. «Եւ իր ձեռքերը անոր վրայ դնելով՝ անոր պատուէր տուաւ, ինչպէս որ Տէրը Մովսէսին ձեռքովը խօսեր էր» (Թւ. Իէ. 23):

Զարքերութեան պոչը, ձեռքով խօսիլ *: գտած եմ նաեւ այլ տեղ մը. «Միթէ Տէրը միայն Մովսէսին ձեռքո՞վը խօսեցաւ. չէ՞ որ մեր ձեռքովն ալ խօսեցաւ»* (Թւ. ԺԲ. 2):

Գրաբարը. «Եւ եդ զձեռս իւր ի վերայ նորա, եւ արար զնա յանձն՝ որպէս պատուիրեաց Տէր Մովսէսի»:

Օտար թարգմանութեանց, ինչպէս գրաբարի մէջ՝ ջնջած են ձեռքով խօսիլ *բացատրութիւնը, ո՛վ գիտէ, թերեւս խորհելով որ ունի միայն* միջոցաւ *նշանակութիւնը: Վոլկէ, երբայերէնին աւելի հարազատ, կը գրէ. «Փար լ'օրկան տը Մոյիզ»:*

Սխալ է մերժել որ Մովսէսի ձեռքով խօսիլը *կամ* փար լ'օրկան տը Մոյիզը *ձեռնադրութենէն տարբեր իմաստ մը ունենայ: Ուշադրութեան արժանի ուրիշ կէտ մըն ալ կայ: Հոն ուր մեր գրաբարը կը դնէ «արար զնա յանձն», Ֆրանսերէն կարգ մը թարգմանութիւններ կը գրեն* իլ լ'էնսթալլա, իլ լ'էնսթիթիւա կամ լիւի տոնա սէ զ'էնսթրիւքսիոն: *Այստեղ եւս պէտք է խորհիլ ձեռնադրութեամբ տրըւած* ինիսիասիոնին *մասին,— պատուէրի հարց չկայ այստեղ, այլ միայն հաստատում մը թէ ձեռնադրեալը լեցուած էր այն ոգեկան ուժով, անձնափոխութեամբ, որ միակ նպատակն է ձեռնադրութեան :*

Ձեռնադրութեան այս նշանակութիւնը բացատրելէ ետք, յաջորդով՝ կարգ մը ծանօթութիւններ եւս ձեռքին մասին, «անգիտաց անգէտ», ինչպէս կ'ըսէ Ամիրտովլաթ, կատարելու համար վերջնական լուսաբանութիւնը «զգործս ձեռաց մերոց» աղօթքին :

Ճ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Ըստ հայկական աւանդութեանց, մահէն ետք՝ հոգին կը թռի դէպի Երուսաղէմ, ուր կը հանգչի 40 օր, յետոյ կը ներկայանայ Աստուծոյ դատաստանին :

(**) Մասնաւորաբար բիբերուն մէջ, ուր կը ցոլայ «փոքրիկ մարդ մը», այս պատճառով՝ բիբը կոչուած է մանկիկ (*պէպէք*), կարգ մը ժողովուրդներու մօտ (պարսիկ, արաբ, թուրք):

(***) Այս երեւոյթին ծանօթ էր Արիստոտէլ, բայց մանաւանդ Փասքալ: Գրականութեան մէջ՝ այս մասին նիւթեր կուտան Կէօթէ, Մօփասան, Հոֆման, Տոսթոյեւսքի :

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԶԷՆՔԻ ՏԱԿ»

(Հեղինակ՝ Արամայիս Սրապեան)

●

Մեր գրականութեան նախասիրած նիւթերէն տարբեր նիւթ մը մշակած է Արամայիս Սրապեան, այդ պատճառով ալ «Զէնքի տակ» խորագրով իր գիրքը թարմութիւն կը բերէ :

Արամայիս Սրապեան կը պատմէ վերջին համաշխարհային պատերազմի ժամանակ իր տեսածն ու ապրածը՝ որպէս իտալիոյ բանակին կռուողներէն մէկը :

Բազմաթիւ են եւրոպացի հեղինակները, որոնք կ'ուսումնասիրեն եւ հոգեբանօրէն կը վերլուծեն, հիթլերական սերունդներուն ապրած ոդիսականը եւ ողբերգութիւնը: Սակայն քիչ է թիւը անոնց որ կ'անդրադառնան թէ որքան աւելի դաժան եղած է պատերազմը Ֆաշական սերունդներուն համար: Անոնք ցնծուն յաղթանակներուն փառքը եւ քաջալերանքը չունեցան, բայց պատերազմական բոլոր դառնութիւնները եւ դժուարութիւնները ճաշակեցին: Պայքարեցան եւ զոհուեցան, սակայն արհամարհանքի եւ ծաղրի միայն արժանացան: Այս տեսակէտէն շատ հետաքրքրական վկայութիւններ կը բերէ Արամայիս Սրապեանի «Զէնքի տակ» գիրքը :

Այս պատմութեան երիտասարդ հայ հերոսը, Վիչենցոն, նոր աւարտած է բժշկութիւնը եւ կը փորձէ քաղաքի մը մէջ հաստատուիլ, երբ կը կանչուի զէնքի տակ: Պատերազմի չորս տարիներուն կը կռուի անդադար: Կ'անցնի մէկ երկրէն միւսը, մէկ ճակատէն միւսը, շփման մէջ կը մտնէ ամէն տեսակի թշնամիներու եւ զէնքերու հետ: Այսպէսով մենք կը ծանօթանանք Ֆաշական բանակի զինուորին եւ ղեկավարին, առանց հոգեբանութեան, հայրենասիրութեան, համոզումներուն, նաեւ դժգոհանքին եւ ընդվզումներուն: Կը ծանօթանանք մանաւանդ այն դժնդակ պայմաններուն, որոնց տակ կռուած են անոնք, անբաւարար զէնքերով, մթերքով, զգեստաւորումով: Կռուած են ոչ միայն մարդկային այլեւ բնական թշնամիներու դէմ :

Հատոր մըն է այս ապրուած վկայութիւններով, նպատակը դատել կամ դատապարտել չէ, այլ լուսաբանել եւ պարզապէս պատմել: Հետաքրքրականն այն է որ այս իտալական զօրաբանակի կեանքին մէջ, այս համաշխարհային կռուադաշտերուն մէջ, յանձին մեր հայ մարտիկին՝ ներկայ է նաեւ Հայոց ազգը իր պատմական փառքով, հերոսական մարտնչումներով, դեռ չաւարտած դատով եւ մանաւանդ մշակոյթովն ու բանաստեղծութիւնով: Անոնք բոլորը գնդապետ բժիշկ Վիչենցոյին հոգիին եւ մտքին մէջ նստած են: Այս հարցերու մասին կը խօսի ընկերներուն, ընկերուհիներուն նաեւ գեղեցիկ լեռներուն ու ինքն իրեն հետ : Կը խօսի ոգեւորութեամբ եւ համոզումով, պաշտամունքով եւ հաւատաւոր հիացումով: Վհատութեան, տխրութեան, հիասթափ յուսահատութեան կամ կասկածամտութեան ոչ մէկ ստուեր :

Գրականութեան սիրահար մըն է արդէն մեր հերոսը : Առիթ մը չի փախցներ յիշելու համար Հիւկօն, Լամառթինը, Շաթօպրիանը, Պայրընը, Տ'Աննունցիօն, Մորէասը, Ափոլլինէրը եւայլն, ու ատոնց հաւասար, նոյն հիացումով եւ աւելի ոգեւորութեամբ՝ Դուրեանը, Մեծարենցը, Ալիշանը եւ ուրիշներ: Եթէ նոյնիսկ հոգե-

---

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

●

ՏԵՐԵՒՆՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Յաջողեր էինք գտնել ողբացեալ Հրաչի (Հ. Թիրեաքեան) թուղթերը, հաստափոր կապոց մը, ուր կը գտնուէր նաեւ իր ինքնակենսագրութիւնը: Ուրիշ տեղ մը գըտանք այլապէս շահեկան փաստաթուղթեր :

Ինչ որ պատմական արժէք ունէր, փոխադրեցինք օտար հաստատութիւն մը, յետոյ արտասահման, մնացեալը փճացուցինք :

Այս առթիւ, յաճախ կը յիշէի Մուշի Գեղամին մէկ խօսքը :

Անգամ մը Մասին ղրկած էի իրեն, կարգ մը հարցումներ նշանակելով եւ պատասխանը խնդրելով գրաւոր, *որպէսզի նամակաբերն ալ չիմանայ :*

Ողբացեալ երեսփոխանը մերժած էր, մօտաւորապէս հետեւեալ բացատրութիւնը տալով.

— Արկածը մէկ անգամ կը պատահի : Ես 30 տարի քարտուղար եղած եմ Մշոյ Առաջնորդարանին, եւ զանազան յեղափոխական գործեր կատարած եմ, բայց կարելի եղածին չափ զգուշացած եմ գիրէ, թուղթէ: Եթէ Շ.ը կը համաձայնի, քեզի կը յայտնեմ հարցումներուն պատասխանը, գնա պատմէ :

Թաքստոցէս հեռանալէ քիչ առաջ, թերեւս դէմ խօսքեր փոխանակուեցան յուշատետրը տանելու — չտանելու մասին, երկու - երեք ընկերներու հետ, որոնք մնաք բարովի եկեր էին: Զգեցի սեղանին վրայ, փափաքելով որ Մասի բերէ եւ Վլատիմիրին յանձնենք :

★

Եւ ահա Վլատիմիրին հետ քով քովի, մասնաւոր տան մը մէջ, ուր ժամադիր եղեր էինք (1916 *Մարտ* 16, *ժամը* 3-4):

Միայն քանի մը կիներ կային: Ծերուկը, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի, անցագիրը ցոյց տուաւ եւ ուրախ - զուարթ կրկնեց հաւաստիքները.

— Հօդ մի ընէք, ես իմ ձեռքովս պիտի տանիմ, զաւկիս պէս պիտի նայիմ (թուրքերէն) :

Մասին բերած էր յուշատետրը, թուղթի մը մէջ փաթթուած: Քիչ մը վարանելէ յետոյ, յանձնեցինք Վլատիմիրի, որ առաւ եւ կուրծքին մէջ տեղաւորեց մեծ զուրգուրանքով :

Կէս ժամ խօսակցելէ յետոյ, հրաժեշտ առինք բոլորէն: Նախ Վլատիմիր վար իջաւ սանդուղէն եւ դուռը բանալով, աչք մը նետեց փողոցը, յետոյ խնդրեց որ ես ալ իջնեմ :

Եւ ճամբայ ինկանք, ան՝ իր պուլկարական հագուստ կապուստով, իսկ ես՝ իր բերած «փափախը» գլխուս եւ վերարկուն կռնակս: Ակնոցս ալ հանած :

Բանկալթիի կողմնակի փողոցէն անցած ատեն, փափաք մը ունեցայ Սամուէլին հանդիպելու, բայց տունը չէ՛ր գիտեր :

Երբ հասանք Թաքսիմի Ֆրանսական հիւանդանոցին առջեւ, Վլատիմիր պահ մը քովէս բաժնուեցաւ, քիչ անդին կեցած մէկը տեսնելու համար : Եկաւ յայտնեց թէ իր տղան է, գիտմամբ հոն դրած էր, հսկողութեան համար... (Շատ ուշ իմացանք որ տղան ալ գաղտնի գործակալ էր):

Ճամբան քանի մը տուփ գլանիկ առինք, եւ խօսակցելով դէպի Ղալաթիա կ'իջնէինք, երբ Վլատիմիր հարցուց թէ կ'ուզե՞մ փոխել քովս եղած ոսկեդրամը, որպէս զի չզգուեն :

(Օրէնքով արգիլուած էր հինգ հնչուն ոսկիէն աւելի փոխադրել):

Պայմանաւորուած քսան ոսկիէն հինգը վճարած էի արդէն, մնացեալ 15էն տասը առնելով, ինծի տուաւ պուլկարական թղթադրամ, իսկ հինգը մնաց քովս :

Միեւնոյն ատեն պայմանաւորուած էինք որ անցագրի գործողութիւնները կատարելէ յետոյ, ինքը պիտի երթար պայուսակս բերելու : (Երկու աղջիկներ պիտի ձգէին մօտիկ տեղ մը, ուրկէ պիտի առնէր):

Այդ նոյն աղջիկները պիտի գային քարափ, Վլատիմիրէն առնելու շոգենաւ մտնելս :

Վերջապէս հասանք Ղալաթիոյ Սալօնը: Իր բառին պէս, մարդ - մարդասանք չկար: Անցագրի կիշէն գացինք: Վլատիմիր ներկայացուց զիս իբրեւ իր եղբօրորդին: Պաշտօնեան հարցուց, գրեց եւ վերջացուց :

Վլատիմիր անցագիրը գրպանը դնելով, անկիւն մը քաշեց եւ սկսաւ խօսիլ ճամբորդութեան մասին: «Վաղ առտու կը հասնինք»: Յետոյ պատուիրեց հինգ վայրկեան սպասել, որպէսզի երթայ պայուսակը բերէ եւ քիչ մըն ալ ուտելիք առնէ:

Մինչ դէպի քարափ տանող դուռը կը յառաջանայի, շոգենաւը փնտռելու համար, մէկը կանչեց ետեւէս :

— Էֆէնտի, կը հաճի՞ք քիչ մը ներս գալ :

Ժամանակ չունեցայ աւելի յառաջանալու, դէպի ծով...

Պաշտօնեան (սիվիլ) թեւէս բռնելով առաջնորդեց դէպի Սալօնին յարակից սենեակը, դուռը փակեց եւ հարցուց.

— Ոսկեդրամ ունի՞ք : Գիտէք որ արգիլուած է հինգ ոսկիէն աւելի տանիլ :

Հանեցի քովս մնացած հինգ ոսկին, մինչ պաշտօնեան կը փսփսար.

— Քէլէփչէի կէթիրին *(ձեռնակապը բերէք):*

Եւ կապելով թեւերս, հարցուց.

— Անունդ ի՞նչ է:

— Նիքոլա Տիմիթրեւ :

(Շար. 10)

բանօրէն ճիշդ են այս գրական մտարբերումները, պէտք եղած արուեստով չեն շաղախուած նիւթին հետ եւ արհեստական շեշտ մը կը կրեն, «շատ բան գիտնալը ցոյց տալ ուզողի» տհաճոյ եւ անճիշդ տպաւորութիւնը կը ձգեն ։ Բարեբախտաբար այս դրդումները քիչ տեղ կը գրաւեն, ապա թէ ոչ, որոշ գլուխներ՝ « որո՞նք են ձեր նախասիրած հեղինակները » նիւթին շուրջ աւարտական շարադրութիւնները պիտի յիշեցնէին։ Բայց երբ հեղինակը մէկդի կը ձգէ բանաստեղծական միջազգային ոգեկոչումները եւ կը պատմէ զէնքի դէպքերուն եւ զէնքի ընկերներուն մասին կամ կ'անցնի Թնդանօթին գլուխը եւ կը նկարագրէ ռազմադաշտը, ռումբերու, գնդակներու, օդանաւերու ահաւոր բախումը։ Երբ կը քալէ լեռներէն ու գիւղերէն, կը խօսի Ալպանիոյ կամ Մոնթենեկրոյի բնակիչներու եւ բնութեան մասին։ Երբ կը պատկերացնէ բանակային կեանքին հոգերը, վտանգները, կատակներն ու սիրային արկածները։ Երբ կը նկարագրէ վէրքերը, վախերը, չարչարանքն ու քաջութիւնը, յուսալքումն ու նահանջը, ցուրտը, ցեխը, սարսափելի մահը՝ մարդոց եւ անասուններուն, Արամայիս Սրապեան կը դառնայ վարպետ պատմող մը։ Ոճը, աւելորդ թեւաբախումներէն եւ բացականչութիւններէն թեթեւցած, կը հոսի բնականօրէն, կը դառնայ ճկուն, անկեղծ եւ տպաւորիչ ։

« Զէնքի տակ » գիրքը առողջ հոգիով եւ մտքով Հայու մը գրուածքն է։ Գիտակից եւ արի կեցուածքով մէկու մը, եւ մանաւանդ ազատ հայ մարդու մը գրուածքն է։ Գրական տեսակէտէ շարք մը պակասութիւններ կան։ Ասոնք առհասարակ չզսպուած եռանդի մը հետեւանք են, չչափաւորուած առատաբանութեան արդիւնք են։ Սովորական ընթերցումի ատեն թերութիւնները եթէ տանելի կը թուին, որովհետեւ Արամայիս Սրապեանին գրիչը օժտուած է հրապուրիչ յատկութիւնով մը որ է՝ թափը ։

Գրողներ կան, որոնք ոճի արուեստագէտներ են։ Իրենց անձնական ոճով մթնոլորտ կը ստեղծեն եւ անով թափ եւ թռիչք կուտան յօրինուածքին։ Մինչդեռ « Զէնքի տակ» գրուածքին վարակիչ եռանդը, աշխոյժը, արդիւնք չեն փնտռուած, մշակուած եւ մտածուած արուեստի մը, այլ նկարագրի ինքնաբուխ արտադրութիւն են։ Այս կենսաշող թափը, պատկերացուած դէպքերու եւ տիպարներու ներսէն դուրս կը ժայթքի ։ Մարմնի, մտքի մաքառումներէն, հոգիի ձըգտումներէն, կեանքի շարժումներէն յառաջ կուգայ, նաեւ սիրելու, վարուելու, զոհուելու ձեւերէն։ Բայց ամէնէն աւելի հետեւանք է յարատեւ առաքինութեան մը, զոր սրտի՛ երիտասարդութիւն կը կոչենք։ Ասիկա գրքին հերոսներուն ըլլալէ առաջ՝ հեղինակին բնածին յատկութիւնն է ։

ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՍԱՌԱ ՊԵՐՆԱՐԻ ԿԵԱՆՔԸ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՊԻՏԻ ՎԵՐԱԾՈՒԻ

Շարժանկարի արտադրիչները տենդագին փնտռտուքի մէջ են. կը փնտռեն կարող դերասանուհի մը, որ պատշաճօրէն վըրայ մարմնաւորէ «Մեծն Սառան» ։

Դերասանուհիէն աւելի, սակայն, կարեւորը այնպիսի բեմադրիչ մը գտնելն է, որ կարենայ շարժանկարին մէջ վերստեղծել Սառա Պերնարի անձին եւ թատրոնին շուրջ գոյութիւն ունեցած մթնոլորտը ։

Ուրիշ ոեւէ մէկը, որ ապրէր Սառա Պերնարի նման, խաղար անոր նման, կըրնար ծիծաղելի դառնալու վտանգին ենթարկուիլ։ Ամէն բան ներելի էր Սառային, բայց զինքը մարմնացնող շարժանկարի դերասանուհին պիտի կարենա՞յ արդեօք պարտադրել այն յարգանքն ու հիացումը, որ կը պարուրէին բուն Սառային իւրաքանչիւր շարժումն ու ձայնի ելեւէջը ։

19րդ դարու հասարակութիւնը տարբեր ըմբռնումներ ունէր թատրոնի մասին ։ «Սառա Պերնար այնքան լաւ կ'արտայայտէ Բանաստեղծութիւնը, որ նոյնիսկ եթէ լուռ եւ անշարժ կանգնի, իր լռութիւնն ու անշարժութիւննիսկ որոշ կշռոյթ մը ունին». Թէոտոր տը Պանվիլի այս խօսքը, 1873ին գրուած, կրնայ ծիծաղելի կամ առնուազն չափազանցուած նկատուիլ այսօր. բայց փաստը այն է, որ Սառա Պերնարի արուեստն ալ, որ «աստուածային» կը նկատուէր 19րդ դարուն, զուցէ միայն «լաւ է, դէշ չէ»ի մը արժանանար բոլո՛ր մեր դարուն ։

Ցամենայն դէպս կ'արժէ փորձ մը կատարել եթէ ի հարկէ գտնուին այդ կարողութիւնն ունեցող բեմադրիչն ու դերասանուհին, որոնք կարենան յաւերժացնել Սառա Պերնարի «աստուածային»ի համբաւը ։

ՇԱՀԵԿԱՆ ԹԵԶ ՄԸ ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԷՋ

Աշխարհի չափ հին նիւթ մը, երիտասարդ վարդապետ մը, ամպիոնի մը ետին շարուած հինգ խստադէմ փրոֆէսէօրներ, փոքրիկ ամփիթատրոն մը Սորպոնի մէջ, հետաքրքիր ունկնդիրներու հոծ բազմութիւն մը. այս՝ հարցին արտաքին կողմն է։

Այս բոլոր անձերը հաւաքուած են լսելու համար երիտասարդ վարդապետին աւարտական ճառը՝ (Թեզ) «Սիրոյ եւ մահուան փոխ յարաբերութիւնները » նիւթին շուրջ ։

Հին յոյն թատերագիրներէն մինչեւ Ժան Անույ, առանց մոռնալու մարդկութեան սկիզբէն ի վեր գոյութիւն ունեցող առասպելները, փիլիսոփայական ստեղծագործութիւնները, մարդկային ողբերգութիւններն ու լրագիրներու մէջ տպուած «ոճիրն - արկածներ»ը մի առ մի կը տողանցեն, կուգան իրենց վկայութիւնը բերելու եւ օգնելու երիտասարդ վարդապետին, որ սէրը, ըլլա՛յ երջանիկ թէ դըժբախտ, անբաժանելի է մահէն։

Փրոֆէսէօրները համաձայն չեն վարդապետին հետ։ Սորպոնի խստադէմ փրոֆէսէօրները, թերեւս երկար տարիներէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, ձայն կը բարձրացնեն սէրը պաշտպանելու համար։ Ճիշդ է, իրենց դիմացինը վարդապետ է, բայց վերջապէս, քանի որ ընտրած է սիրոյ հետ կապ ունեցող թեմա մը, պարտականութիւն կը սեպեն այդ երիտասարդին բացատրելու թէ սէրն ու մահը նոյն բանը չեն, ի վերջոյ իրենք մազ ու մօրուք ճերմկցուցած են կեանքի մէջ. որոշ փորձառութիւն ունին։

Ներկայ հասարակութիւնը, ականջ կարած, բառ մը իսկ չուզեր փախցնել փոխասացութիւններէն.

Վերջաւորութեան, ամէն մարդ գոհացում կը ստանայ. վարդապետը փոքրիկ զիջում մը կ'ընէ. փրոֆէսէօրները՝ նմանապէս. աւարտաճառը կ'ընդունուի. ժողովուրդը կը ծափահարէ ։

Մարդկային կատակերգութիւնը, սէրն ու մահը, ըլլա՛ն միասին, ըլլա՛ն առանձին առանձին, իրենց ճամբան կը շարունակեն ։

ՄԵԾ ՄԱՐԴՈՑ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Վերջերս Սաշա Կիթրի շարժանկար մը պատրաստած էր՝ «Ոճրագործներն ու Գողերը» անունով ։ Թերթ մը, քննադատելով շարժանկարը, կը գրէր թէ նիւթը նոր չէ, մերձեցման կերպը հնադարեան է։

— Հասկցայ, կ'ըսէ Սաշա Կիթրի. յաջորդ անգամ երբ սպիտակ պաստառին համար նիւթ մը պատրաստեմ, պիտի ջանամ մէջը պարի տեսարաններ մտցնել եւ ստորագրել՝ Շա - շա - շա Կիթրի ...

× « Սրամիտ մարդը յաճախ այն անձն է, որ զօրաւոր յիշողութիւն ունենալով, յիշողութիւն չունեցող խօսակիցներու հետ գործ ունի» կը սիրէ կրկնել Սամըրսէթ Մոըմ ։

× Սամըրսէթ Մոըմ փորձառու խրատներ կուտար սկսնակ գրողի մը, որ կը նախընտրէր բերանացի պատմել իր վէպերը քան գրի առնել զանոնք .

— Ուշադրութիւն ըրէք. փայլուն խօսող մի՛ ըլլաք. լաւ պատմողները յաճախ շատ դէշ գրագէտներ կ'ըլլան։ Ուղեղէն մինչեւ լեզու երկարող ճամբան շատ աւելի կարճ է քան գլուխէն մինչեւ գրիչ երկարողը. այնպէս որ, մինչեւ գրիչին ծայրը հասնիլը, միտքերը յաճախ կը ցրուին ։

ԵՐԿՈՒ բարեկամուհիներ կը խօսին.

— Ես սակաւապէտ եմ, կ'ըսէ մէկը ։ Կեանքէն միայն կ'ուզեմ ամուսին մը, որ զիս սիրէ եւ զիս հասկնայ ։

— Միայն այդքա՞ն, կը հարցնէ միւսը։

— Միայն այդքան։ Սա տարբերութեամբ որ, այդ մարդը միլիոնատէր ըլլայ ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՀԱՅԱՍՏԱՆԸ

Դարի փոշին յօնքերին —
Սարի վրայ մի մատուռ,
Առեն ընկել է վերից,
Անրջում է լուռ ։

Ու նստել է դարերով,
Միտք է անում նա մենակ,
Ամպը ճակտին, անխռով,
Ժայռերը յենակ ։

Սարի լանջին գանգրահեր —
Հօտն է հանդարտ մակաղել,
Կոխ են բռներ իրար հետ —
Լեռները ահեղ ։

Կոխ են բռնել, բռնից - բռռ,
Կռւում են, չեն վհատում,
Որպէս նրանց շունչը փռռ —
Ամպն է պատռում ։

Մարտնչում են իրար դէմ,
Բարձրացել են, նայում խէթ,
Ցից ժայռերը՝ սուր նետեր,
Ձորերը՝ աղեղ ։

Որպէս ահեղ դատաւոր,
Միշտ ազդեցիկ ու կայուն,
Նրանց կռւին դարաւոր —
Մասիսն է նայում ։

Արաքսն է լուռ հմայում,
Ու գալարւում խոր վշտով,
Որպէս կարօտ մնայուն
Անցնում է պղտոր ։

Հրազդանը սանձարձակ
Նոր գագաթներ է փնտռում,
Որպէս մօրը մոռացած —
Անհանգիստ մտրուկ ։

Սեւանի աչքն է սառել —
Ճամբաների հեռաւոր
Հպարտութեամբ առաւել,
Թէեւ վիրաւոր ։

Լեռները բիլ ու արծաթ,
Մերթ էլ ձուլուած պղնձից,
Վրձնում է համարձակ —
Արփան՝ ճերմակ ձի ։

Արեգակն է իր անբիծ,
Դրօշը վեր ծածանում,
Ուռիները գետափին —
Թելի են մանում ։

Ցուցահանդէս է բացել
Արարատեան դաշտը շէն,
Հարսի կրծքի պէս լեցրել —
Այգիները շէկ ։

Պատուանդանին իր՝ խրոխտ,
Որպէս կախարդ դիրիժէօր,
Կեանքի համերգն է վարում —
Երեւանը նոր ։

ՎԱՀՐԱՄ ԱԼԱԶԱՆ

ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՆ

(ԿԱՍՔՈՆԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

— Կանաչ Մարդ, երեք աղջիկներէդ մին կ'ուզեմ կնութեան։

— Ագռաւներու Արքան, պիտի ունենաս իբրեւ կին իմ երրորդ աղջիկս ։

Ագռաւներու Արքան անմիջապէս վերադարձուց Կանաչ Մարդուն աչքին լոյսը, եւ գոչեց .

— Քուա՛ք, քուա՛ք, քուա՛ք, ըսէ խօսեցեալիս որ վաղը արշալոյսին, պատրաստ գտնուի իր քօղով, ճերմակ շրջազգեստով եւ հարսանեկան իր թագով ։

Հետեւեալ օր, արշալոյսին, երկինքը սեւ էր ագռաւներու երամով մը։ Կանաչ Մարդուն տան առջեւ սեւակրինչ թռչունները սկսան պատրաստել խորան մը հարսանեկան խորհուրդը կատարելու համար։ Խորանին առջեւ կանգնած էր Ագռաւներու Արքան ձիւնի նման սպիտակ հագուստ մը հագած։ Երբ ամէն բան պատրաստ եղաւ եւ բոլոր մոմերը վառուեցան, կրօնաւոր մը, չես գիտեր ուրկէ՞ եկած, յառաջացաւ զգեստաւորուած, կատարելու համար պսակի խորհուրդը ։

Երբ վերջացաւ արարողութիւնը, կրօնաւորը հեռացաւ ճիշդ այնպէս ինչպէս եկած էր։ Արքան միշտ անշարժ, կանգնած էր իր տեղը ։

— Առաջնորդեցէք կինս իր հօրը մօտ, հրամայեց յանկարծ Արքան ։

Առաջնորդեցին կինը իր հօրը քով եւ իր կարգին Ագռաւներու Արքան մօտենալով Կանաչ Մարդուն, ըսաւ անոր.

— Պահէ՛ քու քովդ աղջիկդ մինչեւ ցերեկ. Այդ պահուն, իմ ագռաւներս պէտք եղած հրահանգները ստացած պիտի ըլլան արդէն, առաջնորդելու համար նորահարսը դէպի իմ երկիրս ։

Եւ թռելով անյայտացաւ երկինքին մէջ ։

Ցերեկին, կինը պատրաստ կը սպասէր իրենց տան սեմին ։

— Մնաս բարով Հայր, մնաք բարով քոյրերս։ Կը թողում հօրենական տունս եւ կը մեկնիմ դէպի անծանօթ աշխարհ մը։ Այլեւս երբեք, երբեք չեմ վերադառնար ։

Ագռաւները իսկոյն առին Թագուհին իրենց թեւերուն վրայ եւ սլացան ամպերուն մէջ։ Կտրելով կապոյտ եթերին անսահման տարածութիւնները, իրիկնամուտին արդէն անցած էին 3000 մղոն ճամբայ մը։

Թագուհին հասած էր իր դղեակին դռներուն առջեւ ։

— Շնորհակալ եմ, սիրելի ագռաւներս, ըսաւ Թագուհին իր հպատակներուն։ Երբեք պիտի չմոռնամ այն ծառայութիւնը, որ մատուցիք ինծի։ Այժմ, գացէք ընթրեցէք եւ հանգստացէք։ Խաղաղ քուն մը ձեր արդար իրաւունքն է ։

Ագռաւները մեկնեցան եւ Թագուհին մտաւ իր դղեակէն ներս։ Իրենց երկրին մեծ տաճարէն եօթն անգամ աւելի մեծ էր այդ դղեակը։ Չորս կողմը ջահեր կը վառէին։ Ամէն ինչ հարուստ էր ու շքեղ ։ Սակայն, ոչ ոք կար հոն ։

Շրջագայելով չորս դին, հասաւ ընդարձակ սրահ մը որուն ճիշդ կեդրոնը զետեղուած էր սեղան մը։ Այդ սեղանը զարդարուած էր ամէն տեսակ համադամներով եւ ընտիր ու ազնուական գինիներով։ Մէկ հոգիի համար միայն սպաս էր դրուած։ Թագուհին նստեցաւ։ Սիրտ չունէր սակայն ուտելու եւ խմելու, որովհետեւ այդ միջոցին իր միտքն ու հոգին գրաւուած էր իրեններով՝ իր հօրը եւ իր քոյրերուն մասին կը մտածէր ։

Ժամ մը ետք, Թագուհին գնաց ննջելու ոսկեզօծ եւ արծաթեայ թելերով նաշխուն վարագոյրներով շրջապատուած անկողինի մը մէջ ։

Ճրագը վառած թողուց ։ Քունը խոյս կուտար աչքերէն ...

Կէս գիշերին մօտ, աղմուկ մը լսեց։ Ագռաւներու Արքան էր որ կուգար իր կարգին ննջելու։ Սենեակէն ներս մտնելէ առաջ, Արքան կեցաւ դրան ետեւը եւ ըսաւ

Կի՛ն, մարէ՛ ճրագը։

Թագուհին փչեց ու մարեց լոյսը եւ Ագռաւներու Արքան մտաւ՝ մթութեան մէջ։

— Մտիկ ըրէ ինծի, կի՛ն, սկսաւ խօսիլ Ագռաւներու Արքան։ Հոս, մենք պարապ խօսքեր ըսելու համար չէ որ պիտի խօսինք։ Ատենօք, ես կ'իշխէի մարդոց վրայ, իսկ այժմ միայն Ագռաւներու Արքան եմ։ Չարագուշակ վհուկ մը, որ օժտուած է մեծ զօրութեամբ մը, ինծի եւ իմ ամբողջ ժողովուրդս կենդանիներու փոխակերպեց։ Սակայն մեր դժբախտութիւնը օր մը անպայման վերջ պիտի գտնէ եւ այդ գործին մէջ դուն շատ բան կրնաս ընել։ Ամէն երեկոյ, ճիշդ այսօրուան նըման, պիտի գամ պառկելու քու քովիկդ։ Սակայն, դուն այժմ տասը տարեկան ես։ Եօթը տարի անցնելէ ետք միայն դուն իրաւամբ իմ կինս պիտի ըլլաս։ Մինչ այն զգուշացիր զիս տեսնելէ. Զիս տեսնելու ամենադոյզն բաղձա՛նքդ դուռ կրնայ բանալ ծանր դժբախտութիւններու ինծի, քեզի եւ իմ ժողովուրդիս համար ։

— Կէտ առ կէտ պիտի հպատակիմ ձեզի, Ագռաւներու Արքայ

Այնուհետեւ Թագուհին լսեց մթութեան մէջէն որ Ագռաւներու Արքան կը հանէր իր վրայէն իր թեւերն ու իր փետուրները ։

Ատիկա ընելէ ետք, Արքան եկաւ ու պառկեցաւ անկողնին մէջ։ Թագուհին վախ մը զգաց ։

ԺԱՆ - ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՊԼԱՏ

(Շար. 2)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ պատրաստակամութիւն յայտնեցին բանակցիլ ապագինման հարցին շուրջ, որ վերջերս առաջարկուած էր մառեշալ Բուլկանինի կողմէ։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ հնդկական պատուիրակը, Գրիշնա Մենոն, մեկնեցաւ Լոնտոն, ուր պիտի տեսակցի Անգլիոյ վարչապետին՝ Մաք Միլընի հետ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ «Թաս» գործակալութիւնը հերքեց շրջան ընող այն լուրերը թէ խորհրդային զինուորական կայաններ գոյութիւն ունին Սուրիոյ մէջ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ մէջ լուրեր շրջան կ'ընեն թէ Քատար պաշտօնանկ պիտի ըլլայ եւ պիտի փոխարինուի շատ աւելի Թունդ սթալինական Մոննիխով։ Այս վերջինը նախապէս Ներքին Նախարար էր եւ վերջերս փոխ վարչապետ նշանակուեցաւ։

ՄԵՔՆԵՍԻ մէջ (Մարոք) վերջ գտաւ խումբ մը Ֆրանսացիներու սպաննիչներուն դատավարութիւնը։ Ամբաստանեալները շատ թեթեւ պատիժներ ստացան։ Մարոքի Ֆրանսացիները անընդունելի կը գտնեն դատարանին այս մեղմ վճիռը եւ որոշած են գործադուլի դիմել։ Հազարաւոր բողոքի նամակներ կը հասնին Սուլթանին։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ երեք երիտասարդ Յոյներ մահուան դատապարտուեցան, որովհետեւ առանց արտօնութեան զէնք կը կրէին։

ՏԱՐԱԳԻՐ ռուս հեղինակ մը, Մարք Ալտանով, մեռաւ Նիսի մէջ։ Ալտանով կը նկատուէր ռուս տարագրութեան լաւագոյն հեղինակներէն մին։

ՔԱՆԱՏԱԿԱՆ թերթեր կը գրեն թէ այժմ Սուրիոյ մէջ կը գտնուին խորհրդային զօրավար մը եւ վաթսուն այլ զինուորական մասնագէտներ, որոնք սուրիական բանակին մէջ «խորհրդականի» պաշտօններ կը վարեն։ 200 ուրիշ «մասնագէտ»ներ ալ կը սպասուին մինչեւ յառաջիկայ շաբթուան վերջը։

ԱՆԳԼԵՒԵԳԻՊՏԱԿԱՆ առեւտրական փոխանակութիւնները վերսկսան Լիբանանի վրայով։ Բայց տակաւին խօսք չկայ դիւանագիտական յարաբերութեանց մասին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանրապետութեան նախագահը Մայիսի սկիզբը Իտալիա պիտի մեկնի, եւ տեսակցութիւններ պիտի ունենայ նախագահ Կրոնքիի եւ Պապին հետ։

ՏԱՔԱՐԻ մէջ համալսարան մը պիտի բացուի. աշխատանքները պիտի սկսին շուտով։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ բանակը հարիւր միլիոն տոլարի արժողութեամբ 900 նոր հրասայլեր պիտի գնէ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ վարչապետը, Սիրանքիէվիչ, կարգ մը երեսփոխաններու կողմէ քննադատուեցաւ, որովհետեւ «արդիական գաղափարներ» չունի։

«JEUNE THEATRE FRANCO-ARMENIEN» DE PARIS

Հիմնադիր - ղեկավար
ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԵԱՆ

Այս թատերախումբին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը կը բերեն շարժանկարի եւ ֆրանս. բեմերու համբաւաւոր դերասաններ, ինչպէս նաեւ փարիզահայ կարող ուժեր.— ՌՈԶԻ - ՎԱՐԴ (Նուարդ Մանուէլեան), ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽԸՏԸՇԵԱՆ (Նաթալի Քէրեան), ՄԱՏԸԼԷՆ ԷՖԻՋԵԱՆ, ՔԱՐԲԱՆԹԻԷ, ՄԱՐԻ ԷՕՔ - ՍԻՒՋԵԱՆ, Գ. Գ. ՄԻՇԷԼ ԱՐՏԱՆ, ՀԱՆՐԻ ՃԱՆԻՔ (Յարութիւն ՃԱՆԻԿԵԱՆ), ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԵԱՆ, ԲԱՐՍԵՂ ՀԱԳԷՇԵԱՆ եւ ՏՐԴԱՏ ՆՇԱՆԵԱՆ։

Ֆրանկօ - Արմէնիէն թատերախումբին առաջին ներկայացումը տեղի կ'ունենայ ապրիլ 8ի իրիկունը, Ռէփիւպլիքի «Իվ Թիատր» թատրոնին մէջ։

Պիտի ներկայացուի Մաքս Տրէհերի «Տասնըեօթը Տարեկանները», (Տրամ երեք արարով), բեմադրութեամբ Աւետիս Միսիրեանի, ինչպէս նաեւ ֆրանսերէն փոքրիկ կատակերգութիւն մը «Զափի վրայ ամուսին մը», բեմադիր՝ Հանրի Ճանիք։

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄԻՆ

Մանուկներու ծպտեալ հա դէսը կիրակի 7 Ապրիլ, Սէրքըլ Միլի ...ռի մէջ, նախաձեռնութեամբ Տիկն. Մի...թեան Որբ. Օգն. Մա Մնի։

Անոնք որ կ'ուզեն ծպտել իրենց մանուկները Ապրիլ 7ի հանդէսին համար, կրնան անապարել։

Տօղանցքը ժամը 16.30ին, բազմազան մրցանակներով։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍՈՐՊՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԸ
Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ
Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՑԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսիլիոյ Պուլվար Օտտռ - Լա Վիսթ-Սէնթ Անթուան շրջանի նուիրատուներու ցանկը.—

Թովմաս Քէօսէեան երկու հազար ֆր., Խաչիկ Արզումանեան, Գեորգ Սահակեան, Մանուկ Մինասեան, Յարութիւն Դաւիթեան, Մինաս Տէր Մարտիրոսեան, Արմենակ Մուրատեան, Սահակ Մուրատեան եւ Անդրանիկ Հայրապետեան՝ հազարական ֆրանք, Փոլ Փիլիկեան, Տիկին Սուքիասեան, Գարեգին Արսլանեան, Միհրան Կիրակոսեան, Միքայէլ Տէրտէրեան, Խաչիկ Գալեան, Սեդրակ Իսկէնտէրեան, Աղաւնի Գազրճեան, Յարութիւն Գալեան, Մուրատ Սահակեան, Միսաք Միսիթարեան եւ Տիգրան Սարիեան՝ 500ական ֆր., Ստեփան Փապուճեան 400, Տիկին Մուրատեան, Ոսկեան Գարաեան, Եղիա Թնկըրեան, Տիկին Յօսիկեան, Սուքիաս Քէօսէեան 200ական, Թորգոմ Գիմուրեան՝ 100 ֆր., գումար 17.500 ֆր.։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՊԱՏԱՐԱԳ ՎԱՏԻԿԱՆԷՆ

Այսօր կիրակի, ժամը 10ին (տեղական ժամով) վատիկանեան ռատիոյականէն պիտի ձայնասփռուի հայկական ձայնաւոր պատարագ բազմաձայն երգեցողութեամբ։ Կարճ ալիք 19.84, 25.67, 31.10, 41.21։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 15ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ
(Կատակերգութիւն երեք արար)
ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Ի նպաստ «Հայաստան» թերթի ֆոնտին։ Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդերէսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն։
Մուտք 150 ֆրանք։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Սալ Քասէ։
Դասախօս՝ Գ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Սխալխութին ծագումը, զարգացումը եւ հետեւանքները»։ Մուտքը ազատ է։

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 պիս ռիւ Սէն-Տոմինիք (Մէթրօ Էնվալիտ)։

Նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեանի։

Սկաուտական ներկայացումներ եւ զաւեշտներ։ Բանակումի կրակը, Փարիզի շրջանի սկաուտներուն կողմէ։ Հայկական երգեր եւ պարեր Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ Յուցադրութիւն մօդական լապտերով։ Գայլիկները կը ներկայացնեն Յ. Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղրը»։

Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեան պիտի երգէ «Զմեռն անցաւ»Սըբուանձեանի, «Գանձեր ունիմ» Ալէմշահի եւ պիտի արտասանէ «Ախ Թամար» Յ. Թումանեանի եւ «Խօսք իմ որդուն» Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլն։

Պիփէ. ցուցադրութիւն – Մուտք 300 եւ 500 ֆրանք։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեռնարկուներ ծնովէ տիմինիւէ մեքենայի համար, որոնք մոնթաժ ստանցնեն։ Դիմել՝

TRICOTS VIENNA
40 Rue de Montmorency, Paris

ԾԱԽՈՒ Է

Մարսէյլի հանրածանօթ ճաշարան-սրճարանատէր Գ. Միքայէլ Աչնեան «Շէ Միշէլ», ծերութեան պատճառաւ, կը ծախէ ճաշարան սրճարանի«ֆօնը» կրանտ լիւանով։ Պատրաստ գործ, 35 տարիէ ի վեր կազմակերպուած, միայն յաճախորդներով։

Դիմել Միքայէլ Աչնեան (Շէ Միշէլ)։
66 Rue Longue des Capucins, Marseille

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

Օր. ԻՍԿՈՒՀԻ ԳՈՒԼՈՒՄԵԱՆ
Գ. ՄԿՐՏԻՉ ՆԱԳԱՇԵԱՆ
Ամուսնացած
24 Փետր. 1957 Մարսէյլ

Այս առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գուլումեան շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անանց որոնք անձամբ կամ հեռագրով շնորհաւորեցին։ Այս առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

Հայ Մշակոյթի տան հազար ֆր., Այնճարի «Յառաջ» վարժարանին հազար ֆր., «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Կապ. Խաչի օդափոխութեան չէնքին, «Հայ - Բոյժ»ի, Նոր Սերունդի «Հայաստան» թերթի (ըստանալ «Յառաջ»էն), Մարսէյլի Մշակութայի՝ Միութեան դպրոցին, Գոմոնի Կապոյտ Խաչի դպրոցին, Սէն Լուի Կապոյտ Խաչի դպրոցին 500ական ֆրանք։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մ. Գարամեանի յիսնամեայ յոբելենական հանդէսը, որ Շաւարշ Միսաքեանի անակնկալ մահուան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի պիտի ունենայ 27 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 21ին, Սալ Շոփէնի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ։

●

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Մայիս 11ի շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ալամպրայի սրահին մէջ։ Մասնակցութեամբ շրջանիս բոլոր մասնաճիւղերուն։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Վալանսի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

(Ս. Յակոբի տօնի առթիւ) Տէր եւ Տիկին Կոչկարեան երկու հազար ֆրանք, (Ս. Սարգիսի տօնի առթիւ) Տէր եւ Տիկին Մարգարեան հազար ֆր., Տէր եւ Տիկին Մարտիրոս Գօյաճեան իրենց աղջկան (Նոր Սերունդ) Օր. Մաքրուհիի նշանախօսութեան առթիւ երկու հազար ֆր.։

●

Կրընոպլի Կ. Խաչի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է իր դպրոցին համար.— Հայ Նախկին Ռազմիկներէ փոխան ծաղկեպսակի (Տիկ. Մենտիլեանի) հազար ֆր., Գ. Արզարեանի եւ Օր. Ճէպալեանի ամուսնութեան առթիւ Տէր եւ Տիկին Արզարեան (Կրընոպլը) երկու 1000 ֆր., Տէր եւ Տիկ. Ճէպալեան Փարիզ) երկու հազար, Տէր եւ Տիկ. Քարայեան (Տէսին) 500 ֆրանք։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կարուհի կ'ուզուի ապըլիէի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝

Confection de Paris
19 Bd. St. Denis, Paris (1er étage)

***

Գործաւորուհիներ շըմիզիէի համար տունը աշխատող։ Դիմել՝

Ets. G. M.
107 Rue Du Mesnil, Asnières (Seine)

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի փարիզեան շրջանի խումբերու կողմէ
ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 17ԻՆ, ԺԱՄԸ 16էն 23
Salle des AMBASSADEURS
3 rue Gabriel — Paris
Orchetre RICO'S CREOLE BAND
Buffet — Parking — Vestiaire

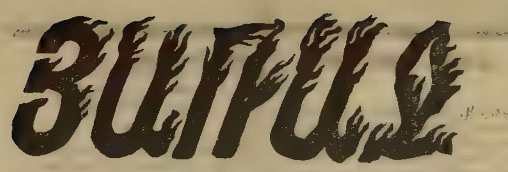

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDI' ' ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 · Tél. : PRO. 86-60 · R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 5 ՄԱՐՏ
MARDI 5 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7823 · 33ème ANNEE · Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ · ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3634

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՆՈՐ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

★

Փոխուած է դարը :

Փոխուած են նաեւ դիւանագիտական մեթոտները :

Ժամանակին եւրոպական վեց մեծ պետութիւնները աշխարհը կը կառավարէին գաղտնի դիւանագիտութեամբ :

Ո՛չ ոք գիտէր թէ Եռեակ Համաձայնութիւնը ինչ դաւեր կը սարքէ Եռեակ Ձինակցութեան դէմ :

Ցայտնի չէր նոյնիսկ թէ դաշնակից կարծուած պետութիւններ մութին մէջ ինչ մեքենայութիւններ կը ծրագրէին իրարու դէմ :

Գաղտնի դիւանագիտութիւնը գլխաւոր զէնքն էր մեծերուն :

Այժմ գաղտնի բան գրեթէ չկայ այլեւս ։ Մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւնները բաց քարտերով կը խաղան ։ Զինակցութիւններ, խմբակցութիւններ, Ուխտեր, դաշնակցութիւններ օր ցերեկով կը կազմուին եւ իրենց ծրագիրներն ու նպատակները հրապարակով կը յայտարարուին :

Գաղտնիք չկայ այլեւս նոյնիսկ ռազմական-զինուորական խնդիրներու համար ։ Որեւէ նոր զէնք, որեւէ գիւտ գաղտնի կը մնայ կարճ ատեն մը ։ Շատ չանցած հակառակորդ կողմը արդէն կ'իմանայ ամէն ինչ ։ Գիտնարար երկիրն ալ երբեմն հրապարակային յայտնութիւններ կ'ընէ՝ քաջութեար :

Արդարութեան դարուն 'չէ կ'ապրինք ։ Երկկողմանութիւնը յեղաշրջած է մարդկային կեանքը ։ Հիւլէական ուժը աւելի մեծ հրաշքներու հեռանկարը կ'արդարացնէ մեր աչքերուն :

Շնորհիւ օդանաւին ջնջուած են սահմանները ։ Մարդիկ մէկ-օրուան մէջ Եւրոպայէն ու Ասիայէն մինչեւ Ամերիկա կը թռին ու նոյն արագութեամբ իրենց տեղերը կը վերադառնան :

Ա՛յնքան յառաջդիմած է աշխարհ ։

Եւ սակայն ատոր համար քսաներորդ դարու երկրորդ կիսուն մարդիկ աւելի երջանիկ չեն՝ քան երբ ստեղծուած չէին դեռ օդանաւն ու հեռաձայնը, անթելն ու հեռատեսիլը :

Ճարտարարուեստի զարգացումը, մարդ արարածին ապրելու հանգստաւէտ պայմաններ ապահովելու անհրաժեշտութիւնը, աշխարհի բնակչութեան օրըստօրէ աճումը, նորանոր գիւտեր ընելու փորձերը ստեղծած են այնպիսի վիճակ մը, որ ազգեր ու պետութիւններ չեն կրնար այլեւս իրենց գոյութիւնը պաշտպանել՝ սոսկ սեփական ուժերով ու միջոցներով :

Գործակցութիւնը, փոխադարձ աջակցութիւնը պայման են՝ ապրելու համար :

Սուէզի Ջրանցքի ժամանակաւոր փակումը ցոյց տուաւ թէ՝ Եւրոպա ի վիճակի չէր իր սեփական աղբիւրներով ոտքի կանգնելու, իր խեղով տապալուելու ։ Անհրաժեշտ պէտք ունէր արաբական քարիւղին :

Արաբներն ալ իրենց կարգին պէտք ունին Եւրոպայի այլազան ապրանքներուն :

Քանի՛ կը զարգանան արտադրութեան միջոցները, քանի՛ կը բարձրանայ մարդու կեանքի մակարդակը, ա՛յնքան անհրաժեշտ կը դառնան մարդոց, ազգերու եւ երկիրներու համագործակցութիւնն ու համակեցութիւնը :

Պետական պատասխանատու վարիչներ տարիներէ ի վեր ծրագիրներ կ'որոճան՝ իրագործելու համար Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները ։ Առաջին փորձը կատարուեցաւ ածուխի եւ պողպատի արտադրութիւնն ու բաշխումը շահակից ազգերու միացեալ կազմակերպութեան մը ձեռքին մէջ կեդրոնացնելու համար :

Այժմ ուրիշ փորձեր կը կատարուին միացեալ շուկայ ստեղծելու, մաքսային սահմանները քանդելու համար :

Ցուսա՜նք որ աւելի երջանիկ օրեր կը սպասեն մարդկութեան

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԻՇՏ ԿԱԶԱՅԻ ՀԱՐՑԸ

●

ԻՍՐԱՅԵԼ ՎԱՐԱՆՈՒՄԻ ՄԷՋ
ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՆՈՐ ՆԱՄԱԿԸ ՊԷՆ ԿՈՒՐԻՈՆԻ

Հազիւ կարելի եղած էր համոզել Իսրայէլի կառավարութիւնը, որ գրաւման իր բանակները քաշէ Կազայէն եւ Շարմ էլ Շէյխէն, երբ իսրայէլեան արդէն խոկ դժգոհ եւ բորբոքած հանրային կարծիքը բոլորովին վրդովուեցաւ լսելով, թէ Տըլըս՝ ապահովութեան ոչ մէկ խոստում տուած է Իսրայէլի :

Պէն Կուրիոնի կառավարութիւնը, որ վերջին քանի մը օրերուն գրեթէ առանց դադարի նիստ կը գումարէ, Շաբաթ օր որոշեց չպարպել Կազան ու Շարմ էլ Շէյխը, մինչեւ որ Մ. Նահանգները լուրջ ապահովութիւններ չտան թէ Կազան Եգիպտոսի կողմէ պիտի չվերագրաւուի ։ Կը պահանջէին նոյնպէս, որ այդ մասին համաձայնութիւն մը կնքուի ուղղակի Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ :

Երկուշաբթի առաւօտ կացութիւնը հետեւեալն էր ։ Հնդկաստանի պատուիրակը, Քրիշնա Մենոն, որ Լոնտոն կը գտնուէր Անգլիոյ վարչապետին հետ տեսակցութիւն մը ունենալու համար, Գամիրէ մեկնելու՝ Նասըրի հետ հանդիպում մը ունենալու համար Լոնտոնէն մեկնելէ առաջ, Մենոն յայտարարեց թէ ՄԱԿի ուժերը դրական գործ մը չեն կրնար կատարել Սինայի Թերակղզիին մէջ ։ Այս յայտարարութիւնը կը նշանակէ թէ Հնդկաստան հակառակ է Կազայի մէջ ՄԱԿէն բխող զինուորական կամ նոյնիսկ քաղաքային վարչութեան մը ստեղծման :

Միւս կողմէ, Եգիպտոսի «լաւատեղեակ շրջանակները» կը կարծեն թէ Եգիպտոս մտադիր է եգիպտեւիսրայէլեան վէճն ու Աքապայի ծոցին մէջ ազատ նաւարկութեան հարցը ներկայացնել Լա Հէյի միջազգային Ատեանին :

Եւ վերջապէս, նախագահ Այզընհաուըր նոր նամակ մը ղրկած է Պէն Կուրիոնի, որուն մէջ կը պահանջէ Կազան պարպել անմիջապէս :

Իսրայէլի նախարարաց խորհուրդը երկուշաբթի առաւօտ գաղտնի նիստ գումարեց ։ Կը սպասէին Տըլըս-Էպան տեսակցութեան արդիւնքին ։ Եթէ Տըլըս ապահովութիւն ներշնչէ Կազայի եւ Իսրայէլի ապագային մասին, պիտի որոշէին վաւերացնել Կազայի պարպումը :

Այս նիւթին մէջ տրուած որոշումները ճակատագրական պիտի ըլլան, որովհետեւ եթէ որոշուի Կազան պարպել, Մ. Նահանգներ այժմ ալ Եգիպտոսը պէտք է համոզեն, որ Իսրայէլի եւ Սուէզի ազատութեան մասին որոշ յանձնառութեանց տակ մտնէ ։ Իսկ եթէ որոշումը ժխտական ըլլայ, Իսրայէլի դէմ պատժական միջոցներու կիրարկումը դարձեա՛լ սեղանի վրայ պիտի դրուի :

× Ահաւասիկ Այզընհաուըրի նամակին կարեւոր մասերուն պատճէնը ։ «Գիտեմ, թէ Կազան պարպելու ձեր որոշումը դժուար եղաւ ։ բայց կը կարծեմ որ Իսրայէլ այս պատճառով զղջալու պատճառ պիտի չունենայ ։ Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը գիտէ թէ Կազայի պարպումէն վերջ բոլոր ազգերուն վրայ պարտականութիւն կ'իյնայ աշխատիլ, որ այդ շրջանին մէջ մնայուն ապահով վիճակ մը ստեղծուի ։ Մ. Նահանգները, որպէս աշխարհի այդ շրջանի բոլոր երկիրներուն բարեկամը, եւ որպէս ՄԱԿի սկզբունքներուն հաւատարիմ պետութիւն մը, այնպէս պիտի ընեն որ ձեր եւ մեր յոյսերը ի դերեւ չելլեն» ։ Նամակին վերջաւորութեան Այզընհաուըր յոյս կը յայտնէ թէ Կազան անմիջապէս պիտի պարպուի :

× Թէլ Աւիվի մէջ տագնապը իր գագաթնակէտին հասած է ։ Ձախակողմեան ընկերվարական կուսակցութիւնները կը սպառնան հեռանալ կառավարութենէն եւ ընդհանրապէս ընդդիմադրութեան մաս կազմել, եթէ Կազան առանց պայմանի պարպուի :

Պէն Կուրիոն մեծ դժուարութիւններու կը հանդիպի բոլոր հակառակեալ պահանջներուն գոհացում տալու համար ։ « Միւս կողմէ, մեծ ցաւ կը պատճառէ մեզի այն իրողութիւնը, որ պարտաւոր ենք պայքարիլ ոչ թէ թշնամի երկրի մը, այլ բարեկամ երկրի մը դէմ» յայտարարեց Պէն Կուրիոն՝ Մ. Նահանգներու ակնարկելով

× Մերձ. Արեւելքի միջազգային բանակներու հրամանատարը՝ զօր. Պըրնս եւ Իսրայէլեան բանակներու ընդհ. հրամանատարը՝ զօր. Տայան, որ հանդիպում մը պիտի ունենային Կազայի պարպումին մանրամասնութիւնները ճշդելու համար, յետաձգեցին իրենց տեսակցութիւնը՝ ցնոր տնօրինութեան :

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

●

ՄԷԿ ՀԱՏԻԿ «ԱՂԲԱՐԻԿ»Ս

Մեծահամբաւ դերասանուհի մը, ներկայացման մը իրիկունը, մեռասաներորդ ժամուն, լուր կ'առնէ թէ մեռած է իր եղբայրը, իր սիրելի վայր մը :

Դերասանուհիին արցունքը կը թափանայ իր կոպերուն տակ ։ Շանթահար եղած է ։ Կ'ուզէ արտասուել ։ Կ'ուզէ, անմիջապէս, օդանաւը առնել ու երթալ իր մահացած հոգեհատորին քով, հսկում կատարելու համար անոր դագաղին առջեւ ։ Ու վերջին համբոյրը դրոշմելու անոր ճակատին ։ Չեն ձգեր ։ Ինչպէ՞ս կարելի է տուն դրկել թատրոնին բազմութիւնը :

Ու դերասանուհին, ամենայն քաջութեամբ, բեմ կուգայ՝ շրթունքին վրայ ծիծաղ ու աչքերուն մէջ՝ կայծը շինծու երջանկութեան մը ։

Յաջորդ առտուն, թերթերը կը գրեն իր մասին ․

— Որքա՜ն քաջ է եղեր… Ինչպէ՜ս կըցեր է իր յուզումը զսպել :

⁂

Ես չունեցայ այդ քաջութիւնը ու տխրօրէն գրիչս, սրբիս մրն է, կը քնանայ կաղամարին բերանը ։ Քովն ալ թերթ մը, որ կը հաղորդէ եղբօրս մահուան լուրը ։ Ու բազմութիւնը դրկեր եմ տուն :

Հարուածին սասանութեան տակ թըմբած, կը սպասէի որ արշալոյսներն ու մեղմացեալ խոհերն ու յուշերն, թերեւս մեղմանար կսկիծը, որ կը բզքտէ հոգիս՝ իր անողոք ու անկարեկիր ճանկերով :

Ու սակայն, երբ սէրդ՝ ուրիշ անձի մը հանդէպ, հասցուցած ես պաշտամունքի մը սահմաններուն, ալ ժամանակը չէ որ պիտի կարենայ ամոքել վիշտդ եւ բուժել վէրքը, որ բացուած է սրտիդ վրայ :

Ո՛չ, ժամանակը ամէն ցաւի դարման չէ ։ Կը հեւաս, կը թմրիս հարուածին ուժգնութենէն ու սարսուռը կը պատէ ամբողջ էութիւնդ :

Ու աչքերդ կը լեցուին եւ շունչդ կը կտրի, երբ կը մտածես, մենարանիդ չորս պատերուն մէջ բանտարկուած ․

— Երէկ կար, այսօր չկայ … Ու ա՛լ պիտի չըլլայ …

Գիտե՛մ, գիտե՛մ, անյագուրդ հողը իր ընդերքին մէջ պիտի լուծէ «աղբարիկ»իս միսն ու ոսկորը ։ Ու ես պիտի մնամ մինակս՝ փաթթուած իր յիշատակին :

Ի՜նչ կ'ընեն, սակայն, վշտահար վերապրողները ։ Իրենց սփոփանքն ու մխիթարութիւնը —երկուքն ալ, մասամբ, տրուեստական — կը փնտռեն անվերադարձ մեկնողին ապրած օրերուն մէջ ։ Այն Գործին մէջ, զոր բացական կատարած էր գերագոյն նպատակի մը ի խնդիր :

Այդ ճիգն է որ ի գործ կը դնեմ հիմա, ճարահատ, որովհետեւ ա՛լ այս կեանքին չի պատկանիր անմեռան «աղբարիկս» ։

Անողոք եւ անգութ ճակատագիր, որ կը բանէ եղբօրը ձեռքէն եւ կը պահանջէ որ դամբանական աօրէ արտասանէ իր եղբօրը շիրմին առջեւ :

Բայց, դամբանական չէ որ կը գրեմ ։ Որովհետեւ մատներս կը դողան, աչքերս թրջեր են ու շփոթ, կը դեդեւիմ գրասեղանիս առջեւ ։

Մէկ բառով ըսեմ թէ ով էր իմ մէկ հատիկ եղբայրս … լոր վէպերինը ծովը նետեց ու նուիրուեցաւ ազգին, որուն ծառայեց իր ոսկեղենիկ գրիչով :

Միայն այդքա՞ն :

Վաղ առտու կը պատմեմ թէ «աղբարիկ»ս մինչեւ ո՛ր բարձունքը հասցուցած էր իր քաջութիւնն ու հոգիին վսեմութիւնը :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

●

Քանի մը օրէն Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ պիտի քննուի Ալժերիոյ հարցը ։ Անցեալ տարուան Գարունէն ի վեր կիրարկուած զինուորական միջոցներն ու վերջին շաբաթներու հակա-ահաբեկչական ճնշումները մեծապէս տկարացուցած էին Ալժերիոյ Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատին ուժերը ։ Սակայն Ազգ. Ժողովին մէջ կատարուելիք վիճաբանութիւններուն նախօրեակին, ապստամբները վերջին ճիգ մը կը թափեն, որպէսզի Ազգ. Ժողովին մէջ ի յառաջագունէ կորսնցուցած չըլլան իրենց դատը եւ աւելի տան ընդդիմադրութեան, որպէսզի պաշտպանէ զիրենք :

Այսպէս, շաբաթ օր բուռն կռիւներ տե-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԺԷ. ՑԱՆԿ

Էջս ան Փրովանսի ընկերներ (ցանկը տես Դ. էջ)	7.000
Գալուստ Մինասեան (Շաւիլ)	1.000
Նախորդ գումար	908.900
Ընդհ. գումար	916.900

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՁԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՅՆՃԱՐԻ «ՅԱՌԱՋ» ԴՊՐՈՑԻՆ

Յակոբ Սարգիսեան	1.000
Սարգիս Գէնտզեան	1.000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

«Յառաջ»ի բարեկամ մը՝ Թ.	10.000
Տիկին Գավուքճեան	1.500
Պ. Արսլանեան (Մարսէյլ)	1.000
Ոմն (Մարսէյլ)	2.000

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՐԻԶԻ ԵՒ ՊՐՈՒՍԷԼԻ միջեւ ինքնաթիռի (հէլիքոփթէր) մնայուն գիծի մը բացումը կատարուեցաւ կիրակի առաւօտ ։

ԱՐԵՒՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը, Ֆոն Պրենթանօ, կիրակի առաւօտ Ուաշինկթըն հասաւ ։ Տեսակցութիւններ պիտի ունենայ նախագահ Այզընհաուըրի եւ Տըլըսի հետ ։

ՓԱՔԻՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը Քարաչիի մէջ յայտարարեց թէ իր երկիրը երբեք պիտի չհամակերպի որ Քաշմիրը Հնդկաստանի կցուի :

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Մարտ տասնին պիտի մեկնի Սահարա՝ քննական պտոյտի մը համար ։ Սահարայի մէջ վերջերս գտնուած էին քարիւղի կարեւոր հանքեր, որոնք աշխարհի ուշադրութիւնը կեդրոնացուցին այդ շրջանին վրայ :

ՔԱՐԻՒՂԸ

Սեւ հեղուկը, որին իրաւամբ տուել են «Սեւ Ոսկի» անունը եւ որն այսօր խաղում է աշխարհի ճակատագրի հետ, իր տիրապետութիւնը պարտական է հրանիւթով աշխատող մեքենաների գիւտին :

Քարիւղը եւ իրենից զտուած այլազան հրանիւթերը, այսօր կազմում են մէկ երրորդը աշխարհի շարժիչ ուժին, որը հաւասար է 25 միլիառ բազուկների, այսինքն տասը անգամ աւելի քան երկրագնդի ազգաբնակութիւնը :

Դեռ չլրացած իր արդիւնաբերութեան եւ շահագործման հարիւրամեակը, մարդկութիւնը այսօր նոյնքան պէտք ունի այս սեւ հեղուկին, որքան օդին :

Քարիւղի շահագործումը սկսուեց պատահաբար եւ զարգացաւ շատ արագ թափով :

1859 Թ. Օգոստոս 28ին, Փենսիլվանիայում (Ամերիկա), գնդապետ Դրաքէ, որ զբաղած էր աղահանքերի փնտռտուքով, 23 մեթր խորութեան վրայ, դիպուածով հանդիպում է սեւ հեղուկի մէկ երակի, որ հոսում էր առատօրէն եւ անդադար: Բախտը ժպտել էր, պէտք էր օգտուել: Գնդապետ Դրաքէն իսկոյն հիմնում է իր նախնական զտարանը եւ կարողանում է «զտել» օրական 4000 լիտր սեւ հեղուկ, տալով լոյս աշխարհին՝ խրճիթներից մինչեւ պալատներ:

Պատմութիւնը այստեղ կանգ չի առնում :

Ճոհն Դ. Ռոքֆէլլէրը (որի արկածախնդիր հայրը զբաղած էր քարիւղով լեցուած սրուակներ ծախելով շուկաներում, իբրեւ խլիրդի դեղ) եղաւ առաջինը, որ ըմբռնեց արժէքը «Սեւ ոսկու» եւ այդ հեղուկը դարձրեց տնտեսական ամենահզօր զէնքը համաշխարհային չափանիշով ;

Երիտասարդ Ռոքֆէլլէրը իր ամբողջ դրամագլուխը յատկացրեց մէկ փոքրիկ զտարանի կառուցման Քլիվլանդում եւ գործի անցաւ: Իր ամբողջ տաղանդը գործադրեց քարիւղի շուկան կազմակերպելով եւ 1870 Թ. ստեղծեց առաջին «Թրըսթը» . — Սթանդարտ Օյլը՝ տէր դառնալով Միացեալ Նահանգների նաւթարդիւնաբերութեան չորս առ հարիւրին :

Ինը տարի յետոյ, Սթանդարտ Օյլը այնքան ուժեղացաւ, որ կարողացաւ իր կամքը պարտադրել եւ համաձայնել քառասուն ուրիշ ընկերութիւնների հետ, քարիւղի գինը պահպանելու համար :

Աւա՛ղ, ժամանակաւոր միայն :

«Սեւ ոսկին» փախցրել էր շատերի քունը եւ անհաւասարիկ եւրոպական ցամաքամասի վրայ, Հոլանտայում իր գլուխն է ցցում մէկ ուրիշ ընկերութիւն՝ Ռոյալ Դըչը,— Դետերդինգի նախաձեռնութեամբ :

Սովորական մէկը չէր Դետերդինգը . — Նաւթաշխարհի նախկին պաշտօնեայ Արեւելքում, գործին հմուտ, արագօրէն կազմակերպում է այս նոր ընկերութիւնը .— գրաւում է շուկաներ Արեւելքում եւ Եւրոպայում, ձեռք է բերում նաւթահորեր Ռումանիայում, Բագւում եւ մինչեւ իսկ Ամերիկայում, ու երբ իր արտադրութիւնը գերազանցում է Սթանդարտ Օյլին, սկսում է անխնայ պայքար Ռոքֆէլլէրի դէմ ամերիկեան շուկայում :

Շատ չանցած, սակայն, երկու հսկաները համաձայնութեան են գալիս, նաւթաշխարհի շուկան իրենց մէջ բաժանելով :

Դետերդինգի մահը 1939ին, ամենից շատ սգաց Անգլիան, որովհետեւ ոչ ոք այնչափ, որքան այս Հոլանտացին, նպաստել էր Անգլիոյ համաշխարհային տիրապետութեան :

Տեղն է յիշել, որ նաւթաշխարհի այս հսկայ պայքարի մէջ մեծ դեր է խաղացել հայ ժողովրդի մէկ հանճարեղ զաւակը՝ Գալուստ Կիւլպէնկեան, որ վարագոյրի ետին, առանց ծափ ու ծնծղայի, շատ անգամ իր կամքն է թելադրել այս երկու հսկաներին, արժանանալով «Քարիւղի Թագաւոր» տիտղոսին :

Նաւթաշխարհի պայքարը միայն դրամատէրների պայքար չէ, այլ պայքարն է նաեւ մեծ պետութիւնների : 1914ի պատերազմից յետոյ, Մերձաւոր Արեւելքում, կայսրութիւններ խորտակուեցին, արհեստական պետութիւններ ստեղծուեցին արհեստական սահմաններով եւ դեռ պայքարը չէ հասել իր վախճանին, շարունակւում է այսօր իսկ, աւելի մեծ սաստկութեամբ :

Ամէնից շատ մենք Հայերս գիտենք, որ առաջին համաշխարհային պատերազմից յետոյ, քարիւղն էր, որ գծեց աշխարհի նոր քաղաքական քարտէսը եւ ոչ թէ իրաւունքն ու արդարութիւնը :

Ռուսական յեղափոխութիւնից յետոյ, երբ փակուեցին Ռուսաստանի դռները արտաքին աշխարհին առջեւ, այս պայքարը բաց դռներ գտաւ Միջին Արեւելքում, ուր երեւան էին հանուած ամենահարուստ նաւթահորերը: Յիշենք Մուսուլ, Քովէյթ, Պարսկաստան ու այսօր՝ արաբական Թերակղզին :

Պարսկաստանի առաջին նաւթահորերը երեւան հանողը եղաւ աւստրալիացի ճարտարագէտ Վիլիամ Քնոքս Դ'Արսին, որ Պարսից շահից վաթսուն տարով մենաշնորհ ստացաւ շահագործելու Մայդան էլ Նաֆթունի քարիւղը: Բայց, դեռ գործի չձեռնարկած, զոհ գնաց անգլիական դաւերին եւ իր ամբողջ իրաւունքները զիջեց Անգլիացիներին :

Ահա այս ձեւով էր, որ ծնունդ առաւ 1909 Թուին Անգլեւիրանեան քարիւղի ընկերութիւնը Պարսից ծոցի ափին:

(Մնացեալը յաջորդով) Ց. Ա.

ՎԵՐՋԻՆ ԽՄԲԱԳՐԱԿԱՆԸ

Արդեօք իր պատկերաւոր եւ իմաստալից խորագրի՞ն համար էր, ո՞ր մասնաւոր ուշադրութեամբ մը կարդացի, թէ իր արդար դիտողութիւններուն եւ ճշմարիտ դատողութիւններուն համար, չեմ գիտեր:

... «Լռութիւնը ոսկի է» կ'ըսէին երբ դպրոց կ'երթայինք : «Փորձառութիւնը հաստատեց թէ միշտ ոսկի չէ: Երբեմն արծաթ է, իսկ յաճախ ալ բիբեղ»:

Շատ անգամներ կարդացի իր յատուկ եւ յստակ ոճը: Տարիներէ ի վեր կապուած եմ Մեր խօսքը եւ «Օրը Օրին» սիւնակներուն : «Յառաջ» 33րդ տարին էր որ կը թեւակոխէր, բայց հազիւ թէ տարւոյն առաջին ամսուան վերջերուն հասեր էինք :

Ուրեմն շատ կար տակաւին ....: 1950ին «Յառաջ»ի 25ամեակին առթիւ՝ յօդուած մը գրեր եւ մաղթեր էի տօնել քառասնամեակը: Մեծ խմբագրապետին արթուն ու զուարթուն ներկայութեամբ :

Յաջորդ օրը Շաբաթ էր: Շատ ուշ ընտացայ «Յառաջ»ս : Աչքս «Օրը Օրին»ի սիւնակին վրայ ինկաւ : Գոյժը ներշնչող յայտարարութիւնը խոցեց սիրտս... «Ընկեր Շ. Միսաքեան հիւանդանոց փոխադրուած »....

Այս չոր տողերը ցաւցուցին հոգիս : Դժնդակ եւ տագնապալի վիճակի մը մէջ դրին զիս: Թերթը ինկաւ ձեռքէս ....:

— ... Ոչ, չեմ կրնար հաւատալ ... ուրեմն հնչե՞ց անդարմանելի կորուստին ժամը, ոչ, ոչ ....:

«Յառաջ» ամէն օր ուրախութեամբ կը լեցնէր հոգիս: Զեղումներով կ'ընդունէի զայն: Սրտէս կը խօսէր: Կը թելադրէր, կը հրահանգէր, խորհրդածութեան կը մղէր ;

Իր ձայնը քաղցր էր եւ հարազատ : Երբեմն արդարամիտ դատախազի մը ձայնն էր: Կամ անկաշառ եւ անկեղծ վարպետի մը խօսքը: Երբեմն առաքելական պատգամախօսը մարգարէական շունչով :

... Երկուշաբթի, 28 Յունուար, ուշ առտեն հասաւ «Յառաջ»ը սեւ երիզով շըրջապատուած: Սգաւոր էր «Յառաջ»ը ...:

... Այսպէս անդարձ մեկներ ես արդէն վարպետ: Ալ չկայ ամենայն Հայոց խմբագրապետը ...:

Չկայ ծուռն ու շիտակի իմաստուն սիւնակը :

Այլեւս ո՞վ պիտի հրահրէ սորվելու անհուն տենչանքը՝ որ վարակեր էր սաններդ կամ շրջանաւարտներդ, որոնք գիրք մը նուիրեցին, իբրեւ ծաղկեփունջ, իրենց սիրելի վարպետին, երբ «Յառաջ» 15 տարեկան պատանի մըն էր տակաւին: Հիմա շատ տարիներ անցեր են այն օրէն ի վեր: Պատանին աճած է եւ հուժկու երիտասարդ է դարձեր :

«Յառաջ»ի Սաներ, խոնարհեցէք իր լուսապսակ դամբանին առջեւ ոգեկոչելով անմահ ուսուցչին յիշատակը :

Մի մոռնաք իր վերջին խմբագրականին կենդանի պատգամը : — Լռութիւնը ոսկի չէ ···:

ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ՝ ՀԱՅՐ ՆԵՐՍԷՍ ՎՐԴ. ԱԿԻՆԵԱՆԻ

ՄԱՐՍԷՅԼ (Յառաջ).— Կիրակի 24 Փետրուար, երեկոյեան ժամը հինգին, ընտրեալ հոծ հասարակութիւն մը փութացած էր տեղ գրաւել Ֆրանսական համալսարանի ամփիթատրոնը, իր ներկայութեամբ յարգելու եւ մեծարելու ներհմուտ բանասէր եւ անխոնջ մշակ՝ Հայր Ներսէս Ակինեանը :

Հայ Արենոյշները, ընդհանուրին ծափերուն մէջ, կարգապահ եւ ժիր, մուտք գործեցին սրահ ու պատուի առին հայ բանասիրութեան վաստակաւորը :

Համազգայինի անունով, Գ. Կ. Փօլատեան, հայերէն եւ ֆրանսերէն, ներկայացուց յոբելեարը, որ աւելի քան յիսնամեակ մը, անդուլ եւ անխոնջ կը ծառայէ մեր բազմադարեան ժողովուրդի մշակոյթի պատմութեան, բերելով մեծ ու եզակի նպաստ այս մարզին ներս :

Ինչքան ալ խոր ու ամբողջական ըլլայ մեր սէրն ու յարգանքը եօթանասունամեայ վաստակաւորին դեռ եւս կը մնայ կիսատ՝ հանդէպ այն մեծ գործին եւ նպաստին, զոր բերաւ սիրելի Հայրը մեր ժողովուրդին :

Պատուոյ նախագահ Գ. Լուի Մուլինիէ, որ կը փոխարինէր Էքսի համալսարանի վերատեսուչ Գ. Փալանքը, իր գոհունակութիւնը յայտնեց այն մեծ ու ջերմ ընդունելութեան, զոր մարսիլիահայ գաղութը կ'ընծայէ հայ ժողովուրդի արժանաւոր զաւակներէն մէկուն :

Վեր առնելէ վերջ մեծ յոբելեարին պատմագիտութեան մարզէն ներս բերած լայն ծառայութիւնը, ցաւով նկատեց, թէ հակառակ այն իրողութեան, որ հայ ժողովուրդը իր ամբողջ պատմութեան ընթացքին եղած է գերազանցօրէն լուսաւոր ազգ մը, եւ բազմադարեան հայ մշակոյթը, իր բոլոր ստորոգելիներով, կը մօտենայ արեւմտեանին — հելլենական եւ քրիստոնէական իր ոգիով եւ ոճով — հարկ եղած չափով ու արժանաւորապէս չէ ճանչցուած ներկայ քաղաքակիրթ աշխարհէն: Յոյս յայտնեց որ հայր Ակինեաններու նման մեծ պատմագէտ - բանասէրներու աշխատանքին ու ճիգին շնորհիւ հայ մշակոյթը եւս իր արժանաւոր եւ պատուոյ տեղը կը գրաւէ այլ ժողովուրդներու մշակոյթի անդաստանէն ներս :

Օր. Ա. Շամիրեան, իր գեղեցիկ ձայնով մեներգեց՝ Կոմիտասի «Քելէ-քելէ»ն եւ «Ես իմ աշխարհի գարունը կ'ուզեմ» :

Օրիորդը հաղորդակից է հայ երաժշ -

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

— Սուտ կը խօսիս, դուն նշանաւոր Շաւարշ Միսաքեանն ես:

Այդ պահուն սենեակին մէջ, գրասեղանին առջեւ կը գտնուէր պաշտօնեայ մը, ականջը եւ բերանը հեռախօսին: Դիմացը՝ բազմոցին վրայ, ուրիշ երեք հոգի :

Պաշտօնեան թէ կը հարցաքննէր եւ թէ կը խուզարկէր, մանրակրկիտ : Պահ մը ձեռնակապս քակեց եւ հանել տուաւ վերարկուս, բաճկոն, կօշիկ, պրպտելով բոլոր գրպաններս :

Անդրէն ձայն մը .

— Սա թաշկինակն ալ հանեցէք, «անալիզ» ըրէք, ասոնք վտանգաւոր մարդիկ են (ցուցնելով ձախ գրպանս դրուած թաշկինակ մը):

Դիմացէն նոյն ձայնը .

— Դուն ակնոց ալ ունէիր, ո՞ւր է:

Եւ յանկարծ .

— Օլան ք... փ... դուն Շաւարշ Միսաքեանը չե՞ս, տուն այսինչ տեղ, հայրըդ, մայրըդ, քոյրըդ, փոքր եղբայրըդ (անունները տալով)...

Դուն չէի՞ր որ մինչեւ գերեզմանատուն գացիր Գեղամ Բարսեղեանի հօրը յուղարկաւորութեան առթիւ ... Քեզի համար ամբողջ մէկ տարի թունաւորեցինք Պոլիսը եւն. (գրած էի արդէն):

Հետզհետէ աւելի փրփրելով .

— Ամէնքդ ալ այսպէս «ալլչաք»...

Լուսանկներ կը տեղային, իսկ ես կը պատասխանէի միեւնոյն ձեւով .

— Կը զարմանամ որ ինծի հետ կապ չունեցող գործերու մասին կը խօսիք: Ես պուլկարական հպատակ եմ եւ ձեր գործը պուլկարական հիւպատոսարանին հետ է:

— Այդ մասին ալ կը խօսինք: Հիմա հիւպատոսարան պիտի տանինք ...

Հեռախօսը անդադար կը բանէր :

Այդ միջոցին կայծակի պէս կասկած մը ինկաւ մտքիս մէջ.— Երբ տունէն դուրս ելանք, Վլատիմիր դուռը բացած եւ աչք մը նետած էր: Ուրեմն, դիմացի սրճարանը կամ անկիւն մը գաղտնի ոստիկաններ կային, նշան ըրաւ եւ հիմա պաշարեցին տունը, բռնեցին սա ու ան... (Ոչինչ եղած էր):

Յետոյ, միամիտ մտածում մը.

— Քանի որ զիս յանձնեց եւ վարձքը առաւ, գոնէ տետրակները չյանձնէր, վերջին պահուն կը խղճահարէ՞ր, աղջիկներուն վերադարձնելով կամ պահելով: Չէ՞ որ նախկին յեղափոխական էր ..

Ի՞նչ ըրած էր Վլատիմիր :

Ճամբան, Ղալաթիոյ քարափին վրայ, կը հանդիպի երկու աղջիկներուն, որոնք անհամբեր լուրի կը սպասէին :

— Եղաւ վերջացաւ, շոգենաւին մէջ տեղաւորեցի, շատ հանգիստ է ...

— Կրնա՞նք տեսնել շոգենաւը :

— Սա՛ բացերը կեցած է, շատ մի երեւաք, գործը կ'աւրէք :

Երկու աղջիկները ուրախ զուարթ տուն կը դառնան :

Սալօնի պահականոցին մէջ հարցաքննութիւններն ու խուզարկութիւնները լրացնելէ յետոյ (առանց որեւէ բան գտնելու), նորէն հագուեցուցին, վերարկուն կոնակս, «փափախս» գլխուս, «քէլէփչէ»ն ձեռքերուս, երկու բթամատներս ալ օղակի մէջ անցուած, դուրս հանեցին եւ կառք մը դրին, երկու սուինաւոր ոստիկաններով եւ երկու գաղտնի պաշտօնեաներով, աջ եւ ձախ կողմս, (մէկը Ալի Րիզա, յուշագիրը):

Այդ պահուն, մեր հին ընկերներէն Մուշեղ (Զարխի - Ցալաք), ինքնաբերաբար հետեւելով, կը տեսնէ այս ամբողջ անցուդարձը, եթէ չեմ սխալիր, յարձակման ծրագիր մըն ալ կ'որոճայ, բայց անկարելի կը գտնէ, մինակ ըլլալով: Ու կ'երթայ կը պատմէ, մինչ աղջիկները արդէն տարածեր էին աւետաբեր լուրը ...

(Յաջորդ օրը սուտ հեռագիր մըն ալ քաշել կուտան, իմ ստորագրութեամբ, եւ պուլկարական հիւանդանոցին հասցէով, Մաւրին, ծանուցանելով ողջամբ ժամանումս... Քէօսթէնճէ).

Կառքը ճամբայ ելաւ դէպի Ղալաթիոյ կամուրջը: Աչքերս դէպի դուրս, կարծես ծանօթ մը կը փնտռէի: Երկու հոգի տեսայ, բայց անոնք զիս չտեսան: Ալի Րիզա հարցուց: (Յետոյ սորվեցայ որ ինքն է):

— Ինչո՞ւ դուրս կը նայիս :

— Ծովուն կը նայիմ :

Եւ սկսաւ աջէն - ձախէն խօսիլ, աչքերը չարունակ դէմքիս ուղղած եւ «փափախ»ը շտկելով գլխուս վրայ :

Վերջապէս հասանք շէնքի մը առջեւ, Պոլսոյ կողմը, Հանրային Պարտքի վարչութեան կեդրոնին դիմացը փողոց մը :

Ոստիկաններ, ոստիկաններ, յայտնի թէ գաղտնի :

Գրամը սիասի՛ ...

Սանդուղէն վեր հանեցին նոյն հետեւորդներով: Զոյգ զոյգ սպառազէն ոստիկաններ՝ իւրաքանչիւր յարկի գլուխը :

Երրորդ յարկին վրայ, Ալի Րիզա զիս առաջնորդեց սենեակ մը, որ իր աշխատանոցն էր: Երկու ոստիկաններ դրան առջեւ, միշտ ձեռքերս եւ մատներս կապուած: Արագ խուզարկութիւն մը եւս :

Միջահասակ մարդ մը երեւցաւ սենեակին դուռը եւ Ալի Րիզա անոր յանձնեց անցագիրը: Պաշտօնատարը անցագրին լուսանկարը բաղդատելով ձեռքը եղած լուսանկարին հետ (կարծեմ «Փոլիս Մէճմուասը»ի մէջ տպուած), եւ վերէն վար չափելով զիս, յայտարարեց .

— Քէնտիսի տիր (ինքն է):

(Շար. 11)

տուֆեան բեմայատուկ դրոշմին եւ շունչին ։

Գ. Ս. Փօլոսեան արտասանեց Հ. Ղեւոնդ Ալիշանի «Հայոց Աշխարհի գարունն է» եկեղերը եւ մխիթարեան ծանօթ տաղերգու՝ Նահապետ Քուչակէն օրուան պատշաճ քառեակ մը, ինչպէս նաեւ մեր Երկրորդ հայրենիքին՝ Ֆրանսայի ձօնուած ֆրանսերէն գեղեցիկ քերթուած մը՝ Թովհաննէս Սեթեանէ ։ Պարոնը ծանօթ մեր գաղութին, ունի առոյգ ձայն, եւ գիտէ ներմուծել անհրաժեշտ շեշտ, առոգանութիւն եւ ըմբռնում՝ արտասանած քերթուածներուն մէջ ։

Վիէննայի Մխիթարեան Նախկին սան՝ Գ. Բ. Զամարեան, հայերէն գրաւոր ճառով մը վեր առաւ մեծ յոբելեարի արժանիքները, յիշեցնելով, որ անոր կեանքը եղած է մեր ոսկեդարեան սուրբ հայրերու կեանքին նման՝ ազնուութեան, ամբողջական նուիրուած աշխատանքի . արդասաւորում մը իսկ իր կէտնպատակը՝ հայ ժողովուրդի գրական եւ պատմական արժէքներու վրայէն թօթվել դարերու փոշիները, եւ զետեղել իրենց արժանի պատուանդանին վրայ ։

Կաթողիկէ եւ բողոքական հայ համայնքներու անունով, գերապայծառ Ժ. Զուհաճեան եւ փրոֆ. Գ. Խայիկեան ջերմ խօսքերով վեր առին յոբելեարին վառ դէմքը եւ դրուատեցին անոր մեծ ու անկորնչելի գործը, ցրուած Ազգային Մատենադարան մատենաշարի 30 հատորներուն, ինչպէս նաեւ «Հանդէս Ամսօրեայ»ի էջերուն մէջ, իսկ ձեռագիր վիճակի մէջ մնացածները կը ներկայացնեն պատկառելի աշխատանք մը ։

Ցիսուեան միաբանութեան անունով խօսեցաւ հայր Դաւիթ ։

Նահանգապետական խորհրդական Գ. Դանիէլ Մաթալօն իրաւամբ դիտել տուաւ որ ծառայելով հայ ժողովուրդի մշակոյթին, մարդ ծառայած կ'ըլլայ համայն մարդկութեան ։ Մշակոյթները թէեւ ձեւով եւ արտաքինով կը տարբերին իրարմէ, սակայն խորքով կը մնան մէկ եւ ամբողջական ։

Ընդհանուր ոգեւորութեան մէջ խօսեցաւ մեծ Յոբելեարը՝ հայր Ներսէս Ակինեան, յիսուն երկար եւ ձիգ տարիներու աշխատանքն ու վաստակը իր ուսերուն ։

— «Ծառայել հայ ժողովուրդին — ըսաւ ան, ի մէջ այլոց, — պարծանք ու նաեւ պարտականութիւն է ։ Մեր ժողովուրդի հարուստ անցեալը ուսումնասիրել քննական մօտով ու իր ամբողջութեանը մէջ բոլորիս պարտքն է ։ Մի՛ շնորհաւորէք զիս, այլ շնորհաւորեցէք այն ազգը, որ, հակառակ դարերու կրած իր տառապանքներուն ու հալածանքներուն, կրցաւ կառչիլ լոյսին եւ իր բաժինպատը բերել ազգերու մեծ ընտանիքին » ։

Ջերմ ծափերով ընդունուեցան մեծ Հայուն խօսքերը ։

Մարսիլիահայ գաղութին երախտագիտական զգացումներուն թարգմանը հանդիսացաւ Գ. Կ. Փօլատեան, մաղթելով, որ բախտն ու պատեհութիւնը ունենանք տօնելու բազմավաստակ բանասէրին ադամանդեայ յոբելեանը ։

Այս առթիւ կարդաց Ֆրանքաւստրիական ընկերութեան նախագահին շնորհաւորական հեռագիրը, ուղղուած Յոբելեարին ։

ԺԻՐԱՅՐ

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

«ՈՉ ՄԻԱՅՆ ՀԱՑԻՒ...»

Ռուսական նոր գրականութեան մէջ այսպէս է դարաշրջան բանալու առաքեան յատկանշական գործին անունը, որուն հեղինակն է Դուդինցեւ, ինչպէս գրած էինք քանի մը շաբաթ առաջ ։

Մոսկուա այցելող միջազգային դիտողներ նկատած են որ շատերու ձեռքը կը գտնուի այս գործը, որ նոյնիսկ դեռ գիրք չէ, այլ կը լեցնէ «Նովի Միր» գրական թերթին 1956ի 8, 9, եւ 10 թիւերը՝ 245 էջերու վրայ ։

Ամբողջ գործը հարազատ եւ իրապաշտ նկարագրութիւնն է ռուսական աշխարհի վերջին քառասնամեակի կեանքին եւ ուղղուած է իշխող դասակարգին, այսինքն պաշտօնատիրութեան ։ Անուանի գրագէտ Շոլոխովի քննադատութիւնները սթալինեան ժամանակի գրական անկումին մասին, բառ երեւոյթին, Դուդինցեւը մղած են ազատօրէն արտայայտուելու եւ խարազանելու «ընկեր նօրէններ»ը եւ մընացեալը, որոնք փորը կուշտ նստած են, ճիշդ ցարական ժամանակի չինովնիկներուն պէս մեծավայել գիրքերու վրայ ։ Այսպէս է Դրոզդովը, իբրեւ «ընկեր տնօրէն», որուն կինը վերջ ի վերջոյ կը փախչի Լոպաթկինի քով, որ գիւտարար ճարտարագէտ հերոսն է գործին եւ որ չի յարգուիր պաշտօնեաներէն, ընթացք չի տրուիր իր ծրագիրներուն, ընդհակառակը, կ'ենթարկուի ութ տարի տաժանակիր աշխատութեան, բայց վերջապէս իր բանտակիցներէն մէկն է, որ արձակուելէ ետք դուրսէն կ'աշխատի, անմեղ ընկերը կ'ազատէ բանտէն ։

«Ոչ միայն հացիւ...»ը հինգ ամիսէ ի վեր ձեռքէ ձեռք կը խլուի, բայց արտօնութիւն չէ տրուած գրքի ձեւով հրատարակելու, որովհետեւ ենթարկուած է կուսակցական «վեթօ»ին, ինչպէս ցոյց կու տան գրագէտներու արտայայտութիւնները՝ Բոստովի, Քիէվի եւ զանազան շրջաններու մէջ, եւ «Հոկտեմբեր» թերթը ։ Բայց ի՞նչպէս հասկնալ անուանի լեհ ռուս գրագիտուհի Վանդա Վասիլեւսկայի երկդիմի խօսքը թէ «ծիծաղելի մէկ փոքր մասը ճշմարտութեան» կը բերէ Դուդինցեւ․․ ։

Այո, ամէն առենի համար ճիշդ է որ մարդ միայն հացով չապրիր, ոչ ալ երբեւէ «խորհրդային դրախտին» մէջ ․․․։

Գ. ԹՐԱԿԱՑԻ

ՄՐԻՇՆԵՐՈՒ ԱԼ ԿԱՐՄԻՐԸ

ԿՈՉ ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ

Պէյրութի հայերէն թերթերուն ընթերցումը դժնդակ տպաւորութիւն մը կը թողու ։ անոնց «ազգին» , այս անխօս ու չարչարուած «ազգին» , պղտոր մարդիկ կան որ կը շարունակեն վնասել այդ «ազգին», ընդվզում պատճառելով նոյնիսկ անոնց որոնք հեռու կը մնային պայքարներէն ու վէճերէն ։

Պէյրութի գաղութը պղտորող ափ մը անպատասխանատու մարդոց ուղղուած կոչ մըն է հետեւեալը, չէզոք հայրենակիցի մը ստորագրութեամբ, որ զգաստութեան հրաւէր կը կարդայ՝ ցոյց տալով «ազգին» հասցուած վնասը ։ Կուտանք այդ կոչը, հաստատելու համար թէ չէզոքներն ալ զգուած են այլեւս —

**

Մեր ազգային կեանքին մէջ ստեղծուած ողբերգութիւնները իմաստակութեան կը յանգին ։ Ես ալ կը հաւատամ, որ եթէ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսը ի կարգ հրաւիրէ եւ յորդորէ որ բաւ է կատարուածը , կարծեմ կը վերջանայ ամէն բան ։

Վեհափառ Հայրապետը չի՞ խորհիր, որ մենք կը գտնուինք արտասահմանի մէջ, եւ այսքան աղմուկ՝ կը վնասէ մեզի ամէն տեսակէտով ։ Խնդիրը կաթողիկոսական հարցէն դուրս ելած է եւ մտած՝ անկարգութեանց եւ մեր բնակած երկիրներու հանդէպ անհաւատարմութեանց ճամբուն մէջ ։ Ի վերջոյ կրօնական խնդիր մըն է, եւ պատերազմական ու քաղաքական բնոյթ չունի, եւ ոչ ալ դաշինքներ պիտի կնքուին , այլ՝ հարց մըն է, որ կը վերաբերի միայն ու միայն հայ ժողովուրդին ։

Կատարուած ընտրութեան մը համար հիւրընկալ պետութեանց վաւերացումը ստանալէ յետոյ աղմկելը, անոնց հեղինակութեանց դէմ երթալ չէ՞, անհնազանդութիւն չէ՞ ։

Վազգէն Ա.ի յորդորն ու պատգամն էր հաւատարիմ քաղաքացիները ըլլալ մեզ հիւրընկալող պետութեանց, եւ ուրախ էր Հայրապետը՝ որ մենք ազատ էինք ։

Ի՞նչ ընելու ենք, կամ ինչպէ՞ս ընելու ենք, որ հաւատարիմ քաղաքացիներ եղած ըլլանք ։ Պատկան իշխանութեանց վաւերացումը չընդունիլը, հաւատարիմ մնա՞լ է ։ Անոնց հաւանութիւնը ստանալէ յետոյ զիրենք անհանգիստ ձգելը եւ անդադար մեղմով զբաղեցնելը հաւատարիմ մնա՞լ է մեր բնակած երկիրներուն ։ Արդեօք մենք սխա՞լ կը հասկնանք մեր Հայրապետին հաւատարմութեան պատգամները ։ Որքան գոհ պիտի ըլլայինք, եթէ վերջ գտնէր այս անիմաստ տագնապը, եւ վերջ տրուէր արկածախնդիրներու սայթաքումներուն ։ Մեր ժողովուրդը ամէնէն շատ հիմա պէտք ունի խաղաղութեան ու հանգիստի, խնայելու է այս բազմաչարչար ժողովուրդին ։

Յարգանքներով՝
ԿԻՐԱԿՈՍ ԳԱԲՐԻԷԼՃԵԱՆ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ԾԱՆՐ ՏԱԳՆԱՊ ՍԱՆՃԱԳԻ ՄԷՋ

ՀԱԶԱՐԱՒՈՐ ԱՆՁԵՐ ՀԱԼԷՊ ՓԱԽԱԾ ԵՆ

Հազարաւոր անձեր — այր, կին, ու երախայ — Ալէքսանտրէթի Սանճագին մէջ տիրող տնտեսական ահարկու տագնապէն փախչելով, անցած են սուրիական սահմանը եւ եկած են Հալէպ, ուր մուրացկանութեամբ կ'ապրին ։

Սուրիական թերթերը կը գրեն, որ այս դժբախտ անձերը, սովի վախէն, մահը աչք առին սուրիական սահմանը անցնելով, որովհետեւ Թուրք իշխանութիւնները խիստ միջոցներ ձեռք առած էին՝ անոնց փախուստը արգիլելու համար ։

ՎԱԼԱՆՍԻ ԿԱՐՕՏ ՀԱՅԵՐԸ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅԱՅՏՆԵՆ «ՏՕՖԻՆԷ ԼԻԲԷՐԷ»ԻՆ

Ինչպէս գրած էինք անցեալ տարի, այս տիկին Լիէնար նոյնքան զոհաբերութեամբ կը շարունակէ իր ողբացեալ ամուսնոյն արշաւը «պարկ մը ածուխ» ճարելու համար կարօտ ընտանիքներուն ։

«Տօֆինէ Լիպէռէ»ի հանգուցեալ տնօրէնին նախաձեռնութեան շնորհիւ այս տարի եւս 43 պարկ ածուխ (2150 քիլօ) բաժնուեցան մօտ երեսուն հայ կարօտեալ ընտանիքներու ։ Այս ընտանիքները անգամ մը եւս կը յայտնեն իրենց երախտագիտութիւնը կազմակերպիչներուն, որոնք երբեք խտրութիւն չեն դներ Ֆրանսացիներուն եւ Հայերուն միջեւ ։

Օ. Մ.

ՄԱՆՐՔԷՆՆԵՐՈՒ ՏՈՂԱՆՑՔ ԼԻՈՆԻ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԻՆ ՄԷՋ

Տեղի տալով ընդհանուրի փափաքին, Լիոնի տօնավաճառին վարչութիւնը որոշած է այս տարի մասնաւոր փայլ մը տալ հագուստեղէնի վերաբերեալ ճիւղերուն ։

Անցեալ տարի մեծ յաջողութիւն գտաւ մուշտակներու ցուցադրութիւնը՝ մանրքէններու միջոցով ։

Այս տարի, նոյն ձեւի ցուցադրութիւններ պիտի կազմակերպուին օրական երեք անգամ, ժամը 11ին, 15ին եւ 17ին՝ հագուստեղէնի զանազան ճիւղերուն համար ։

Ցուցադրութեանց յայտագիրը որոշուած է հետեւեալ ձեւով — Ապրիլ 28 եւ 29 (կիրակի եւ երկուշաբթի) այր մարդոց հագուստեղէնի համար ։

— Ապրիլ 30, Մայիս 1 եւ 2 (երեքշաբթի, չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի) կանանց հագուստեղէնի համար ։

— Մայիս 3 եւ 4 (ուրբաթ եւ շաբաթ) ճերմակեղէններու համար ։

Այս առթիւ կը յիշեցնենք որ Լիոնի տօնավաճառը այս տարի պիտի սկսի Ապրիլ 27ին եւ պիտի տեւէ մինչեւ Մայիս 6 ։

ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՆ

(ԿԱՍՔՈՆԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

Երկարեց իր ձեռքը մթութեան մէջ եւ իր մատները հպեցան իր եւ իր ամուսնոյն միջեւ զետեղուած սուրի մը պաղ երկաթի շեղբին ։

Հետեւեալ առտու, լոյսէն առաջ, Ագռաւներու Արքան ելաւ անկողնէն եւ միշտ մթութեան մէջ, վերցուց անկողնին մէջ զետեղուած սուրը, հագաւ վերստին իր փետուրները եւ մեկնեցաւ առանց խօսքի ։

Այնուհետեւ, առաւօտ եւ իրիկուն կրկնուեցաւ միշտ միեւնոյն տեսարանը ։

Թագուհին, սակայն, սկսած էր համակրիլ ու սիրել Ագռաւներու Արքան, վասն զի համոզուած էր թէ ան քաջ էր ու խրոխտ ։

Հետզհետէ սակայն, Թագուհին կը սկսէր ձանձրանալ այս միանձն կեանքէն ։ Քիչ մը փարատելու համար իր ձանձրոյթը յաճախ առաւօտ կանուխ կը մեկնէր ուտելիքով լեցուն կողովով մը ։ Ձիւնածածկ ու սառցապատ դաշտերուն մէջէն կը յառաջանար ամբողջ օրը, մինչեւ ուշ գիշեր եւ սակայն շնչող էակի մը չէր հանդիպած տակաւին ։

Առտու մը, երբ այսպէս կը շրջագայէր դղեակէն հեռու, իր դիմացը տեսաւ լեռ մը բարձր, որուն գագաթը ձիւնածածկ չէր ։

Ու սկսաւ վերելքը ։

Եօթը ժամ ետք հասած էր լերան գագաթը ։

Խեղճուկ տնակի մը առջեւը գտաւ ինքզինքը, ուր կար նաեւ լուացարան մը ։

Լուացարանին եզերքը կ'աշխատէր կին մը ծեր ու խորշոմած դիմագծով ։

Կինը կ'երգէր ու միեւնոյն ժամանակ կը լուար ածուխի նման սեւ լաթեր ․․․

— Բարի լոյս, կին, ըսաւ Թագուհին ։ Կ'ուզեմ օգնել քեզի լուալու համար քու ածուխի նման սեւ լաթերդ ։

— Հաճոյքով, փոքրիկս, պատասխանեց ծերուկը ։

Թագուհին սկսաւ օգնել ծերուկ կնոջ եւ հազիւ թէ ջուրը թաթխած անոր սեւ լաթերը, իսկոյն եւեթ այդ լաթերը դուրս եկան կաթի նման սպիտակցած ու մաքրուած ։

Լուացարարուհին ըսաւ Թագուհիին ․

— Փոքրիկս, երկար ատենէ ի վեր կը սպասէի քեզի ։ Իմ չարչարանքներս վերջ գտան շնորհիւ քեզի ։ Դո՛ւն, սակայն, տակաւին շատ պիտի տանջուիս ։ Ամուսինդ քեզի լաւ խորհուրդներ տուաւ, սակայն խորհուրդները յաճախ բանի մը չեն ծառայեր եւ անխուսափելին անպայման կը կատարուի ։ Հիմա, անցիր քու ճամբադ եւ երբեք այլեւս մի վերադառնար հոս եթէ իսկապէս կարիք չունենաս ինծի․․․

Թագուհին վերադարձաւ դղեակ վերըստին շարունակելու համար իր ամէն օրուան կեանքը ։

Լման եօթը տարի էր անցած, մէկ օր միայն կը պակսէր, այն օրէն երբ Ագռաւներու արքան Կանաչ Մարդուն տնակին մօտ ամուսնացած էր իրեն հետ ։

Թագուհին ըսաւ ինքնիրեն ․

— Իմ չարչանքներս ալ վերջ պիտի գտնեն ։ Օր մը աւելի, օր մը պակաս, նշանակութիւն չունի ։ Այս գիշեր պէտք է որ անպայման գիտնամ թէ ո՞վ է Ագռաւներու Արքան ։

Երբ գիշերը վրայ հասաւ, Թագուհին լոյս մը վառեց իր սենեակին մէջ եւ այդ լոյսը այնպէս ճարտարօրէն պահեց որ ամբողջ սենեակը սեւ փոսի մը նման թաղուեցաւ մթութեան մէջ ։ Ետոյ մտաւ անկողին, պառկեցաւ ու սպասեց ։

Կէս գիշերին, սովորականին նման լըսուեցաւ թափահարումը թեւերու ։ Ագռաւներու Արքան էր որ կուգար իր կարգին անկողին մտնելու ։

Թագուհին սպասեց որ ամուսինը սովորականին պէս փետրաթափ ըլլար ։

Երբ ամէն բան վերջացաւ, Ագռաւներու Արքան սուրը անկողնին մէջ դնելէ ետք, ինք ալ իր կարգին մտաւ ու սկսաւ քնանալ ։

Այն ատեն Թագուհին կամացուկ մը ելաւ իր տեղէն, գնաց վառեց նախապէս պատրաստած իր լոյսը եւ եկաւ դիտելու իր ամուսինը ։

Արեւի լոյսին նման գեղեցիկ տղամարդ մըն էր ան ։

— Աստուա՜ծ իմ, ինչքան գեղեցիկ է իմ ամուսինս ։

Թագուհին մօտեցաւ անկողնին, իր ճըրագը աւելի մօտեցուց լաւ մը տեսնելու համար եւ այդ միջոցին հալող տաք մոմի կաթիլ մը ինկաւ ամուսնոյն դէմքին վըրայ ։

Ագռաւներու Արքան ընդոստ վեր ցատկեց իր տեղէն ։

— Կին, մեծ դժբախտութիւններու պատճառ եղար ինծի, քեզի, եւ ամբողջ ժողովուրդիս համար ։ Վաղը մեր չարչարանքները վերջ պիտի գտնէին ։ Վաղը քու իրական ամուսինդ պիտի դառնայի այն կերպարանքին մէջ՝ ուր կը տեսնես հիմա զիս ։ Այժմ, սակայն, պիտի բաժնուիմ աշխարհէն ։ Չար վհուկը որ զիս պահած է իր տիրապետութեան տակ պիտի ընէ ինչ որ ուզէ ։ Ինչ որ պատահեցաւ, սակայն, պատահեցաւ, այլեւս աւելորդ է ողբալ ։ Կը ներեմ քեզի այն չարիքին համար զոր հասցուցիր ինծի ։ Հեռացիր այս դղեակէն, որովհետեւ հոս այնպիսի դէպքեր տեղի պիտի ունենան որոնք պէտք չէ որ դուն տեսնես ։ Հեռացիր, եւ Աստուած թող քեզի ընկերանայ ամէն տեղ, ուր պիտի ըլլաս ․

(Շար. 3)

դի ունեցան Նեմանչայի, Քուպայի, Քապիլիոյի եւ այլ շրջաններու մէջ :

Ալժէրի եւ Օրանի շրջաններուն մէջ ալ ապստամբները ծուղակ լարած էին ապահովութեան ուժերուն դէմ. 19 զինուորականներ սպաննուեցան այս կռիւներուն ընթացքին :

× Ալժերիոյ եւ Թունուզի մէջ կը շարունակուին Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատի ղեկավար անդամներուն ձերբակալութիւնները : Կարեւոր փաստաթուղթեր ալ գրաւուեցան :

Գրզանայի մէջ քսան անձեր ձերբակալուեցան : Թլեմչէնի մէջ ահաբեկիչներու կարեւոր խումբ մը ծուղակը ինկաւ :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ՓՈԽ ՆԱԽԱԳԱՀԸ ՄԱՐՈՔԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Մ. Նահանգներու փոխ նախագահը, Նիքսըն, քանի մը օրէ ի վեր Մարոք կը գտնուի : Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց, որ թէեւ Մարոքն ու Թունուզը «Այզընհաուըրի վարդապետութեան» սահմաններէն դուրս կ'իյնան, բայց ծրագիրը այնպիսի ձեւով մը կարելի է բարեփոխել, որ այդ երկիրներն ալ օգտուին Մ. Նահանգներու տնտեսական օգնութենէն :

Խօսելով Ալժերիոյ մասին, փոխ նախագահը յայտնեց թէ Մարոքի Սուլթանն ու ինք միայն ընդհանուր եզրակացութիւններու յանգած են Ալժերիոյ մասին, եւ յոյս ունին թէ կարելի պիտի ըլլայ փոխադարձ համաձայնութեամբ մը լուծել թնճուկը :

× Նիքսընի այցելութիւնը զուգադիպեցաւ Մարոքի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեանց : Այդ առթիւ Սուլթանը ճառ մը խօսելով յայտարարեց թէ առ այժմ Մարոքի համար ամէնէն կենսականը տնտեսական հարցն է : Ուրեմն եթէ կարելի ըլլայ «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը» քիչ մըն ալ ընդլայնել, Մարոք պատրաստ է օգտուելու ամերիկեան օժանդակութենէն :

× Մարոքի Եւրոպացիները որոշած էին գործադուլի դիմել երկուշաբթի օր՝ Մեքնէսի դատաւարութեան մեղմ վճիռներուն դէմ բողոքելու համար, Մարոքի կառավարութիւնը արգիլեց գործադուլը :

●

ԹԱՅԼԱՆՏԻ մէջ բանակը պետական հարուած մը կատարեց :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ չորս հիւլէական ծանմանագէտներ Գահիրէ կը սպասուին. կը մտադրեն հիւլէական փնտռտուքներու գիտական կայան մը հաստատել Եգիպտոսի մէջ :

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Գ. Մինաս Աթալյան իր տիկնոջ մահուան առաջին տարելիցին առթիւ կը նուիրէ հազար ֆրանք Հայ Կարմիր Խաչի Ֆէսանվիլիէի օգնութեան կայանին :

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի նախկին սանուհիներու կողմէ, Ապրիլ 28ին, Ֆրանքօ-ամերիկեան գեղեցիկ սրահին մէջ : Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեռնարկուներ ժեռվէ տրիքոյի մեքենայի համար, որոնք մեքենայ ունենան : Դիմել՝

TRICOTS VIENNA
40 Rue e Montmorency, Paris

ԾԱԽՈՒ Է

Մարսէյլի հանրածանօթ ճաշարան-սրճարանատէր Պ. Միքայէլ Աշճեան «Շէ Միշէլ», ծերութեան պատճառաւ, կը ծախէ ճաշարան սրճարանի «ֆօնը» կրանտ լիստով : Պատրաստ գործ, 35 տարիէ ի վեր կազմակերպուած, մնայուն յաճախորդներով :

Դիմել Միքայէլ Աշճեան (Շէ Միշէլ) :

66 Rue Longue des Capucins, Marseille

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ. ՄԱՐՄԻՆ

Մանուկներու ծպտեալ հա... կիրակի 7 Ապրիլ, Սէրքըլ Միլի...ի մէջ, նախաձեռնութեամբ Տիկն. Մ...թեան Որբ. Օգն. Մա...մնի :

Անոնք որ կ'ուզեն ծպտել իրենց մանուկները Ապրիլ 7ի հանդէսին համար, կրնան անձամբ :

Տօմսակներ ժամը 16.30ին, բազմազան մրցանակներով :

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ
ՍԱՐԳՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԸ

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱՐԹԻՆԵԱՆ - ԱՌՎԱՐԵՆՑ, Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷՆԹԵԱՆ եւ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ (դաշնակ) :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգային Կեդրոնական Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, այս կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի յաւէտ ողբացեալ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

անմոռանալի յիշատակին Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ.— ՄԱՐՍԷՅԼ — Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՆ :

Պօմոն,
Սէն Ժէրօմ
Սէն - Լու
Սէնթ Մարկրիթ
Պուլվար Օտտօ
Սէն Ք'Անթուան Քամփանեը Փերիէ,
Սէն Ք'Անթուան Քամփանեը Ֆրէզ :

Հայ ժողովուրդէն կը խնդրուի իր յարգանքի տուրքը բերել մեծ հանգուցեալին յիշատակին, ներկայ ըլլալով սոյն արարողութեանց :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Ստորեւ կը հրատարակենք էջս ան Փրօվանսի նուիրատու ընկերներու ցանկը (գումարը 7000, տես Ա. էջ) :

Պ. Պ. Յակոբ Սարգիսեան, Սարգիս Գենտոեան, Յովհաննէս Բարթոյեան, Գաբրիէլ Տօնապետեան, Արտաշէս Նազարէթեան, Յակոբ Մկրտիչեան հազարական ֆրանք, Գարեգին Աւետիքեան եւ Մեսրոպ Սարգիսեան 500ական ֆրանք :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 15ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ
(Կատակերգութիւն երեք արար)
ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Ի նպաստ «Հայաստան» թերթի ֆոնտի : Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդերէսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն :

Մուտք 150 ֆրանք :

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Սալ Քասէ :

Դասախօս՝ Պ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Միախուցի ծագումը, զարգացումը եւ ենթաճիւղերը» : Մուտքը ազատ է :

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ
Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 պիս ռիւ Սէն-Տոմինիք (Մէթրօ Էնվալիտ) :

Նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեանի :

Սկաուտական ներկայացումներ եւ պարեխաղեր : Բանակումի կրակը, Փարիզի շրջանի սկաուտներուն կողմէ : Հայկական երգեր եւ պարեր Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ : Ցուցադրութիւն մոգական լապտերով : Գայլիկները կը ներկայացնեն Ց. Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղրը» :

Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեան պիտի երգէ «Զմեռն անցաւ» Սըրուանձտեանի, «Գանձեր ունիմ» Ալէքմշահի եւ պիտի արտասանէ «Ախ Թամար» Յ. Թումանեանի եւ «Խօսք իմ որդուն» Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլն.

Պիւֆէ. ցուցադրութիւն – Մուտք 300 եւ 500 ֆրանք :

Օր. ՄԱՐԹԱ ԳՈՒԼԳՈՒԼԵԱՆ
Պ. ՍՏԵՓԱՆ ՍԻՐԹՈՒՆԵԱՆ
Ամուսնացած

Արուէյլ 2 Փետր. 1957 Վալանս

Այս առթիւ հազար ֆր. կը նուիրէ հարսին հայրը Հայ Մշակոյթի Տան :

Ստանալ «Յառաջ»էն :

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

●

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ Բէժան :

ԻԹԱԼԻ.— Հ. Յ. Դ. Ազրիւր Սերոբ - Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին : Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է : Կարեւոր օրակարգ :

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Ագօղլանեան (Իթալիէն) իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ կը նուիրեն Մշակոյթի Տան 5000 ֆրանք :

«Յառաջ»ի բարգաւաճման համար երկու հազար ֆրանք :

«Հայ - Բոյժ»ին երկու հազար ֆրանք : (Ստանալ «Յառաջ»էն) :

Աղբիւր Սերոբ - Մ. Եօթնեղբայրեան խումբին հազար ֆրանք :

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Կարուհի կ'ուզուի աթըլիէի մէջ աշխատելու համար : Դիմել՝

Confection de Paris
19 Bd. St. Denis, Paris (1er étage)

***

Գործաւորուհիներ շըմիզիէի համար տանը աշխատող : Դիմել՝

Ets. G. M.
107 Rue Du Mesnil, Asnières (Seine)

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDI[illegible] ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
6
ՄԱՐՏ
MERCREDI
6 MARS
1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7824 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3635

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՃԱՄԲԱՆ

Վերջապէս լոյսը ծագեցաւ արեւմուտքէն :

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը արձանագրեց փոքրիկ յաջողութիւն մը, ստիպելով Իսրայէլը որ պարպէ Կազայի եւ Շարմ էլ Շէյխի շրջանները :

Ամիսներ տեւող տենդոտ բանակցութիւններն ու բուռն վէճերը, Համըրշոլտի մինչեւ արեւելք կատարած երթեւեկները, արաբական երկիրներու եւ խորհրդային խմբակցութեան ընդդիմադիր դիրքը ստեղծած էին անել կացութիւն մը:

Բուռն չհասկցուող պետութիւնը՝ Իսրայէլ՝ կը դժկամակէր պարպելու զինուորութեամբ իր գրաւած հողամասերը, առանց հաստատուն երաշխիքներու :

Վերջին դէպքերը ցոյց տուին, որ վէճը միայն Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ չէր սահմանափակուեր :

Մեծ ու պզտիկ բոլոր պետութիւններն ալ աւելի կամ նուազ չափով իրենց շահերն ունէին աշխարհի այդ մասին մէջ, որ իրաւամբ կը նկատուի Եւրոպայի, Ասիոյ եւ Ափրիկէի բանալին :

Միջին դարուն այդ հողամասերը քանիցս ռազմադաշտ դարձեր էին՝ կրօնքի պատրուակին տակ: Խաչակիրները անհուն զոհողութիւններով Եւրոպայէն մինչեւ Սուրբ Երկիր գացեր էին, երբեմն հզօր թագաւորներու գլխաւորութեամբ, քրիստոնէութեան սրբավայրերը ազատագրելու համար մահմետականներու տիրապետութենէն :

Քսաներորդ դարուն կրօնքը չէ այլեւս, որ դեր կը կատարէ աշխարհի մէջ :

Տնտեսական — ռազմագիտական շահերն են, որ շատոնց կ՚առաջնորդեն աշխարհի ճակատագիրը տնօրինելու կոչուած քաղաքագէտները: Աշխարհակալութիւն, գաղթապետութիւն, բացարձակապետութիւն կը բխին նոյն սկզբունքէն :

Սուէզի ջրանցքն ու անոր երկու կողմի հողամասերը շուրջ հարիւր տարիէ ի վեր կ՚ապահովէին անսահման հարստութեանց ալբիւր Հնդկաստանի ճամբան :

Այժմ ամէն մարդ հասկցաւ, որ աւելի կարեւոր դեր մը վիճակուած է ջուրի այդ նեղ շերտին, որ Միջերկրականը կը միացնէ Կարմիր Ծովուն :

Քարիւղը ստուերի մէջ կը ձգէ այլեւս Հնդկաստանը : Մեծն Բրիտանիա ի՜նչ զոհողութիւններ չէր ըրած՝ տիրանալու համար դէպի այդ թանկագին գաղթավայրը տանող ճամբաներուն: Ճիպրալթար, Մալթա, Կիպրոս, Եգիպտոս, Ատէն կարեւոր հանգրուաններ ու բանալիներ էին իր ձեռքին մէջ :

Էր ժամանակ, երբ անգլիական դիւանագիտութիւնը, կռթնած անպարտելի նաւատորմիղի մը վրայ, իր կամքը կը պարտադրէր ամբողջ աշխարհի :

Այսօր անցուցած է իր աստղը :

Սուէզը քարիւղի ճամբան է հիմա : Ու քարիւղը՝ անհրաժեշտ կենսանիւթ արդի աշխարհի համար :

Զարմանալի չէ ուրեմն, որ ա՛յնքան հակամարտ շահեր իրար կը բախին ջրանցքին շուրջ :

Որքան ատեն, որ անգլիական զինուորական պահակախումբ մը, օժտուած արդիական զէնքերով ու օդանաւերով, կը հսկէր Սուէզի ափերուն վրայ, դիւանագիտական բարդութիւններ երեւան չէին գար :

Սակայն երբ 1956 Յունիս 16ին բրիտանական վերջին զինուորը հրաժեշտ կու տար Փորթ Սայիտէն՝ Մոսկուայի արտաքին նախարար Շեպիլովի խնճոյքներ ծափերուն մէջ, երեք քառորդ դար տեւող դոյավիճակը յանկարծ կը յեղաշրջուէր :

Արդիւնքը յուշացաւ :

Քառասուն օր վերջ նոր կացութիւն կը ստեղծուէր :

Քարիւղի ճամբան վտանգուած էր :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՍՐԱՅԷԼԵԱՆ ԹՆՃՈՒԿԸ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱՅ ԻՐ ՎԱԽՃԱՆԻՆ

ՊԷՆ ԿՈՒՐԻՈՆ ՀՐԱՀԱՆԳԵՑ ԿԱԶԱՅԻ ԵՒ ՇԱՐՄ ԷԼ ՇԷՅԽԻ ԱՄԲՈՂՋԱԿԱՆ ՈՒ ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՊԱՐՊՈՒՄԸ

Մինչ կը սպասուէր թէ Իսրայէլ նորանոր բանակցութեանց պիտի ակսի Մ. Նահանգներուն հետ, աղջի կէսօրէ վերջ Պէն Կուրիոն, իր վրայ վերցնելով պատասխանատուութեանց ամբողջ ծանրութիւնը, իսրայէլեան բանակներուն հրահանգ ղ «անմիջապէս եւ ամբողջովին» պարպել Կազայի եւ Աքապայի շրջանները: Հրահանգեց նաեւ իսրայէլեան բանակներու ընդհ. հրամանատար զօր. Տայանին՝ կարելի եղածին չափ շուտ հանդիպում մը ունենալ ՄԱԿի ուժերու հրամանատար զօր. Պըրնսի հետ եւ ճշդել փոխանցման մանրամասնութիւնները :

Պէն Կուրիոն իր այս հրահանգները տըւաւ նախարարաց խորհուրդի նիստէն քիչ մը առաջ: Խորհրդարանի նիստն ալ, որ տեղի պիտի ունենար նոյն իրիկունը, եւ ուր Պէն Կուրիոն խօսք պիտի առնէր, յետաձգուեցաւ :

Կը կարծուի թէ Իսրայէլի վարչապետը «նոր բացատրութիւններ» եւ «բաւարար հաւաստիքներ» ստացած էր Մ. Նահանգներէն. այլապէս չի կրնար բացատրուիլ Պէն Կուրիոնի յանկարծական այս որոշումը :

Միւս կողմէ, Իսրայէլի վարչապետը երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ ձախակողմեան կուսակցութիւններու վարիչներուն հետ, որոնք ամէնէն աւելի կը հակառակէին Կազայի պարպումին: Անոնցմէ խնդրեց նէթէ ոչ բոլորովին զօրավիգ կանգնիլ իր հետեւած քաղաքականութեան, գոնէ չհեռանալ կառավարութենէն, որպէս զի կառավարական տագնապ չստեղծուի: Արդարեւ, Իսրայէլի արդէն խոկ տկար դիրքը բոլորովին կը խորտակուի եթէ այս միջոցին կառավարական տագնապ մը ծայր տայ :

Ժողովուրդը չափազանց դժգոհ է Պէն Կուրիոնի այս որոշումէն: Փողոցներուն մէջ ուսանողներու առաջնորդութեամբ ցոյցեր կը կազմակերպուին ամէն վայրկեան: Վարչապետին համար դժուար կացութիւն մը ստեղծուած է, որովհետեւ, ինչպէս կ՚երեւի, չի կրնար յայտնել թէ Մ. Նահանգները ի՞նչ ապահովութիւններ տուին իրեն՝ Կազայի, Շարմ էլ Շէյխի եւ ընդհանրապէս Իսրայէլի ապագային մասին :

× Պէն Կուրիոն, երբ նախարարաց խորհուրդին կը յայտնէր իր տուած որոշման մանրամասնութիւնները, արցունք ունէր աչքերուն. «Ես այն մարդն եմ, որ մեր երկրին զաւակներէն խնդրեց պատերազմի մեկնիլ. իսկ այսօր, նոյն այդ մարդը ստիպուած է ձեզմէ խնդրել, որ համաձայնիք ետ քաշուիլ»:

× Զօր. Պըրնս եւ զօր. Տայան մէկ ժամէն աւելի տեւող տեսակցութիւն մը ունեցան Լիտտայի օդակայանին մէջ : Զօր. Պըրնս ընդարձակ տեղեկագիր մը ղրկեց ՄԱԿի ընդհ. քարտուղար Համըրշոլտի : Լրագրողներ հարց տուին զօր. Պըրնսի թէ այժմ, որ Իսրայէլ կը պարպէ Կազան, Եգիպտացիները պիտի վերադառնա՞ն այնտեղ. Զօր. Պըրնս պատասխանեց թէ այդ հարցը իր իրաւասութեան սահմաններէն դուրս կը մնայ, որովհետեւ քաղաքական խնդիր մըն է :

× Մեծագոյն հարցականը, այժմ, Եգիպտոսի բռնելիք ընթացքն է : Ազգայնականները եգիպտական պատուիրակին բուռն խօսքերէն ի վեր Եգիպտոս տակաւին ոչ մէկ պաշտօնական յայտարարութիւն ըրաւ : Սակայն կիսապաշտօնական «Էլ Ահրամ» թերթը աղջի օր կը գրէր՝ «Իսրայէլի եւ Մ. Նահանգներու սակարկութիւններ մեզ չեն հետաքրքրեր. կը պահանջենք որ Իսրայէլ անմիջապէս եւ առանց պայմանի պարպէ խնդրոյ առարկայ շրջանները : Կը պահանջենք նախկին զինադադարի վիճակին վերահաստատումն ու մեր կրած վնասներուն համար հատուցում »:

Շատ հաւանական է, որ իսրայէլեան բանակներու հեռացումէն վերջ, Եգիպտոս այս անգամ ալ պայման դնէ որ Կազան ու Աքապան իրեն վերադարձուին՝ որպէս զի Սուէզի ջրանցքը բանայ :

× Իսկ Սուէզի ջրանցքին մաքրման աշխատանքները, որ Մարտ ամսուն վերջացած պիտի ըլլային, ամէն օր կը ձգձգուին :

× Ջրանցքին եգիպտական տնօրինութեան նախագահը, Հիլմի Պէտաուի մեռաւ աղջի օր :

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

ԽՂՄՈՐՍ ԴԻՄԱԳԻԾԸ

— Մի՛ հաւատար, սխալ լուր է, մեր տղան ձերբակալուած չէ ... Թաղէքի փաշայէն ստուգեցի, Պետրի պէյէն իմացայ ...

Այսպէս կը բացատրէր մայրիկս, շանստակ փաշային ամէնէն մօտիկ բարեկամներէն մէկը, 1916ի մարտի վերջին շաբթուն:

Մայրիկս այդ մարդուն ոտքը ինկած էր, որպէսզի բանտ երթալու եւ իր տղան տեսնելու արտօնութիւն բերել տար՝ Պետրի պէյ կոչուած հրէշէն :

Եկաւ այդ արտօնութիւնը: Եկաւ բայց ճիշդ քառասուն օր ետք :

Այդ օրը, փաշային բարեկամը կը հաստատէր ձերբակալման լուրը ու կ՚ըսէր ․

— Այո, լուրը ճիշդ է եղեր, ստուգեցի ... Պետրին ըսաւ որ օձիքը ձեռք տուեր է... Բայց, Պետրին ուրիշ բան մըն ալ ըսաւ... Ըսաւ որ դուք, հանգիստ ընտանեօք, Դաշնակ էք եղեր... Հայր, մայր, քոյր եւ նոյնիսկ ձեր պզտիկ տղան ... Քոմիթէճի էք եղեր... «Գորգօն» անդամներ... Ինչ որ է, ես հրամանը առի... Կրնաք բանտ երթալ ու ձեր տղան տեսնել:

Այդ օրերուն, ես տակաւին կարմիր բաշերով պատանի մըն էի: Տունէն ներս, ամէն բան ինծի չէին պատմեր: Անձամբ «աղբարիկ»իս ձերբակալման հետ կապ ունեցող շարք մը մանրամասնութիւններ պիտի լսէի քանի մը տարի ետք: Շաւարշէ՞ն: Ո՛չ: Շաւարշին բերնէն մէկ հատիկ բառ ալ լսած չեմ՝ իր դժխեմ օրին մասին:

Բայց, Շաւարշը, անգամ մը պատմած էր ինծի թէ մայրիկս, իր այցելութեան առաջին օրը, ինչպէս կրցած էր իր մայրական սէրն ու ազգասիրութիւնը —իր նեղսրտեալ Դաշնակցականութիւնը— իրարու հետ զուգորդել :

Ահաւասիկ պատմութիւնը :

Մայրիկս բանտապահ հրամանատարին հետ կը մտնէ խուցէն ներս: Մահճակալի մը վրայ փռուած է իր անդրանիկ զաւակը, որ հիւանդ է, հալած, մաշած: Դաստակներուն վրայ կը տեսնուին ձեռնակապերուն բացած արիւնոտ վէրքերը : Շաւարշ պատրանքներ չունի իր ճակատագրին մասին .

— Պիտի կախեն, մայրիկ ...

Հրամանատար ճիւաղը խորհուրդ կու տայ մայրիկիս .

— Ըսէ՛, խոստովանէ՛ որ Հմայեակ Արամեանցին օրինակին հետեւի եւ ամբողջ մեղքը ձգէ «գացող»ներուն վրայ ...

Ովքե՞ր էին այդ «գացող»ները — Ակնունի, Խաժակ, Զօհրապ, Շահրիկեան, Վռամեան, Վարդգէս, Ջարդարեան եւ ուրիշներ :

Հիմա, երեւակայութեամբ, մտէք բանտին մութ ու չարագուշակ խուցէն ներս: Մայրիկս նստած է մահճակալին քովը, աչքերը արցունքով լեցուն: Դիմացը իր զաւակը, որ կախաղան պիտի բարձրանայ՝ վաղը, միւս օր :

Մայրիկս կը սրբէ իր արցունքները, իր ուժերը կը հաւաքէ ու կ՚ըսէ ․

—Տղա՛ս, էֆէնտիին խօսքը մտիկ ըրէ..

Սուտ կը խօսէր անմեղ մայրիկս : Դեւբասանութիւն էր բրածը :

Որովհետեւ — Շաւարշը պատմեց ինծի տարիներ ետք — յօնքերը զգուշութեամբ վեր կը բարձրացնէ ու կը փսփսայ ․

— Բերա՛նդ չբանաս. բա՛ն չըսես ...

Շաւարշը պէ՞տք ունէր անուս ու անգրագէտ — այլ հերոս-մայրիկի մը այդ դասին :

Ո՛չ: Քանի որ — պատմութեան մնացած մասը լսած եմ մայրիկէս — արդէն ան, առանց, պատրաստուած էր մայրիկիս «դերասանական» խաղին.

— Ես ամէն մեղք իմ վրաս կ՚առնեմ ... Ես մա՛րդ բերան չեմ տար: Ես նահատակները չեմ ամբաստաներ ...

Ու Շաւարշը մինչեւ վերջն ալ, կախաղանի իրական սպառնալիքին առջեւն ալ, մա՛րդ բերան չտուաւ ու նահատակները չամբաստանեց :

ԵԻՐՈՊԱՑԻ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ապստամբական շարժումը յուսահատական ճիգեր կը մղէ, որպէս զի մինչեւ հինգշաբթի օր իր վրայ յառած պահէ բոլորին ուշադրութիւնը: Ապահովութեան ուժերն ալ կրկնապատկած են իրենց ճիգերը, վերջին 24 ժամերուն ընթացքին աւելի քան 250 ապստամբներ սպաննուեցան Նեմանչայի, Տիփիլէքսի, հարաւային Օրանիոյ եւ այլ շրջաններու մէջ: Շատ մը ապստամբներ գերի բռնուեցան, կարեւոր զինամթերքներ գրաւուեցան :

Պօնի շարժանկարի սրահներէն մէկուն մէջ ռումբ մը պայթեցաւ. ութ հոգի վիրաւորուեցան: Մետէայի շրջանին մէջ ա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԺԸ. ՑԱՆԿ

Որնաժի փոքրամիւ գաղութ (Ցանկը առանձին)	7.000
Պ. Սօֆեան (Ալֆորվիլ)	5.000
Տէր եւ Տիկին Արամ Արմաղանեանց	1.000
Տիկ. Ա. Նաղըշքարեան	5.000
Նախորդ գումար՝	916.900
Ընդհ. գումար՝	934.900

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Արամ Արմաղանեան	1.000
Պ. Յարութիւն Մատաղճեան	2.000

Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ

Պ. Սօֆեան	1.000

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ թաղապետական ընտրութիւնները վերջացան: «Փրաւտա» կը յայտնէ թէ «համայնավարներու եւ անկուսակցականներու ցանկերը ջախջախիչ յաղթանակ տարին»:

ԳԱՀԻՐԷԻ Ոճրադատ Ատեանը պիտի վրայի լրտեսութեան յանցանքով ձերբակալուած չորս Անգլիացիներու եւ 16 Եգիպտացիներու դատավարութեամբ, որուն թուականը տակաւին ճշդուած չէ :

ՉԸՐՉԻԼ սկսած է յետ պատերազմեան քաղաքական դէպքերուն մասին յօդուածներ պատրաստել :

ՀԱՅԵՐԸ ՕՏԱՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

(Քաղուած գերմանական Համայնագիտարանէն)

●

Ցեղային տեսակէտով, Հայերը Խալդերու երկրի բնակիչներու եւ գաղթական հնդեւգերման խառնուրդ են, իսկ կրօնքով քրիստոնեայ, ունենալով ինքնայատուկ Առաքելական Լուսաւորչական եկեղեցի մը: Անոնք առ հասարակ կը պարապին հողագործութեամբ, հիւսուածեղէնի եւ այլ ճարտարարուեստներով: Օտար երկիրներու մէջ լաւ գործաւոր ու արհեստաւորներ են, իսկ շատեր կը զբաղին վաճառականութեամբ, և աչքառու դիրք կը գրաւեն ազատ ասպարէզներու մէջ: Կնոջ դիրքը սովորաբար ազատ է, ընտանեկան յարկին տակ.

Քրիստոնէութիւնը Հայաստան մտած է Թադէոս Առաքեալի քարոզութեամբ, Բ. դարու ընթացքին: Իսկ 310ին, Գրիգոր Լուսաւորիչի շնորհիւ պաշտօնական կրօնք հռչակուած է քրիստոնէութիւնը, Տրդատ Թագաւորի որոշմամբ:

Չորրորդ դարուն, Աստուածաշունչը հայերէնի թարգմանուեցաւ, եւ Հայերը առանց ընդունելու Քաղկեդոնի կրօնական համագումարի որոշումները, յարեցան միաբնակներուն, «Լուսաւորչական» յորջորջուելով Գրիգոր Լուսաւորչի անուամբ:

Անկէ ի վեր, իրենց եկեղեցական գերագոյն պետն է Էջմիածնի Ընդհանրական Կաթողիկոսը:

Հայ Եկեղեցւոյ ամէնէն ականաւոր աստուածաբանն է Ներսէս Շնորհալի, 12րդ դարուն: Զանազան կեդրոններու մէջ կղերականութեան միութեան փորձերը չեն յաջողած: Այնպէս որ, բացի Էջմիածնայ Կաթողիկոսէն, անոնք ունին նաեւ, երկրորդ Կաթողիկոս մը Պէյրութի մէջ, Պատրիարքարաններ Իսթանպուլի եւ Երուսաղէմի մէջ, ինչպէս եւ առաջնորդարաններ՝ Եգիպտոսի, Յունաստանի, Եւրոպայի, Ամերիկայի մէջ եւ այլուր:

Կրօնական եւ մտաւորական մեծ կեդրոն մըն է նաեւ Վենետիկի մէջ հաստատուած Կաթոլիկէ Հայերու Մխիթարեան Հայրերու միաբանութիւնը, որ կը զբաղի հայագիտական պրպտումներով եւ բարձրագոյն վարժարաններ կը մատակարարէ տեղւոյն վրայ, թէ արտասահմանեան այն երկիրներուն մէջ, ուր հոծ հայ գաղութներ կ'ապրին:

Գերման հանրածանօթ գործիչ մը, Տոքթ. Լէփսիուս, մեծ նպաստ բերած է հայ եկեղեցիին, իբրեւ գերման-աւետարանական միսիոնի ներկայացուցիչ:

ՀԱՅԿ. ԱՐՈՒԵՍՏԸ.— Մեծ Հայքի (4-11րդ դար) եւ Փոքր Հայքի (11-14րդ դար) քրիստոնեայ իշխանները եւ թագաւորները ժրաջան աշխատանք մը ցուցաբերած են ճարտարապետութեան մէջ: Սկզբնական շրջանին, անոնք կը կառուցանէին 1-3 կողմով կամարաւոր եկեղեցիներ, ներշնչուելով Փոքր Ասիական եւ սուրիական ոճէն:

Անոնց նմոյշները կը գտնուին, Տեկորի, Աշտարակի եւ Երերուքի մէջ: Իսկ վեցերորդ դարէն սկսեալ, կեդրոնական գմբէթը կը տիրապետէ, որ նման է բիւզանդական եւ պարսկական ոճին, եւ որ սակայն, ինքնայատուկ դիրքի կը տիրանայ շուտով: Աստր գլխաւոր յատկանիշները հետեւեալներն են.

Ա.— Կորնթարդ գմբէթաւոր քառակուսի ձեւով՝ Աւան Մաստարա, եւ Հռիփսիմեանց եկեղեցին Վաղարշապատի մէջ, ինչպէս նաեւ Բագարան, բոլորն ալ 7րդ դարուն կանգնուած: Իսկ Աղթամար՝ տասներորդ դարուն:

Բ.— Չորս կամ ութ կողմով կառուցումներ, ինչպէս՝ Անի, Զուարթնոց, 6-11 դար:

Գ.— Երեք կողմով շինութիւններ, ինչպէս Թալին, Դուին, 7րդ դար:

Դ.— Բակերով գմբէթաւոր՝ Թալին, 7-8 դար, որոնք աւելի յարգ ստացած են 10-11 դարերուն, (Սանահին Հռոռմոսեւայլն):

Ե.— Երկայնաձեւ գմբէթաւոր եկեղեցիներ, ինչպէս Գայեանէ, Վաղարշապատի մէջ, Մրէն (7րդ դար), Անի՝ (9-10րդ դար):

Փոքր Հայքի եկեղեցիները աւելի հետեւած են բիւզանդական ոճին, իբրեւ յատկանիշ ունենալով, թափծու պատեր, խորշեր, կոնաձեւ բարձր կամարներ, կամ բրգաձեւ տանիքներ: Իսկ արտաքին պատերը ունին սրածայր գագաթ եւ ընդելուզուած սիւներ:

Այս պատերուն դուրսի երեսներուն վրայ փորագրուած են մարդկային դէմքեր եւ մասնաւորաբար, երկրաչափական ձեւեր մասամբ ալ, պարսկական ոճէն ներշնչուած անասուններ եւ որսորդութեան տեսարաններ, որոնք իսլամական և սելճուկեան որմնանկարները կը յիշեցնեն: Պատերու նկարչութենէն մեծ բան չէ մնացած, իսկ գրքի նկարչութիւնը կը սկսի 7րդ դարուն եւ 9-10րդ դարուն կը հասնի իր գագաթնակէտին, մինչեւ 13-14րդ դար փայլելով:

1. ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— Հին հայ գրականութիւնը կը սկսի տառերու գիւտով (Մեսրոպի կողմէ), եւ Աստուածաշունչի թարգմանութեամբ, Մեսրոպի, Սահակ կաթողիկոսի (438 թուին) եւ այս երկու կարկառուն դէմքերու հասցուցած աշակերտներու աշխատակցութիւնով: Դասական կամ հայ ոսկեդարու շրջանի ներկայացուցիչներն են նաեւ Եզնիկ, որ հեղինակն է աղանդաւորներուն նուիրուած գործին, Կորիւն՝ որ Մեսրոպ Մաշտոցի կենսագրականը կատարած է, պատմագէտներ՝ Ագաթանգեղոս, Փաւստոս Բիւզանդ, Եղիշէ: Իսկ աւելի վերջերը, Ղազար Փարպեցի, Մովսէս Խորենացի եւ ուրիշներ, որոնք թարգմանած են սուրբ կրօնաւորներու գործեր եւ աշխարհիկ ուրիշ երկասիրութիւններ: Աւելի ետքի պատմաբաններէն կարելի է յիշել Սեբէոս եւ Ղեւոնդ: Իբրեւ աստուածաբան՝ Յովհաննէս Օձնեցի, բնագէտ՝ Անանիա Շիրակացի (7-8րդ դար): Բագրատունիներու (9-11րդ դար) եւ Ռուբինեաններու (11-14 դար) շրջանին է որ, հայ գրականութիւնը կ'ունենայ իր արծաթի դարը:

Յիշուելու արժանի են մանաւանդ, կրօնաշունչ գրող Գրիգոր Նարեկացի, պատմագէտ ՍտեփաննոսՏարօնցի (10րդ դար) աստուածաբաններ՝ Ներսէս Շնորհալի, Ներսէս Լամբրոնացի (12րդ դար):

(Մնացեալը յաջորդով)

ՔԱՐԻՒՂԸ

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բոլորի յիշողութեան մէջ թարմ է անգլեւիրանեան վէճը եւ Մոսադեղի պայքարը:

Նաւթաշխարհի պայքարը այսօր հասել է իր գագաթնակէտին, մանաւանդ աշխարհը բաժանող երկու հսկայ պետութիւնների միջեւ, անտեսելով իսկ իրենց դաշնակիցների շահերը:

Աստղաբաշխական թուերի են հասնում այն գումարները.— Հազարաւոր միլիարներ, որ ծախսւում են նաւթարդիւնաբերութեան վրայ.— Հազարաւոր քիլոմեթր նաւթամուղ խողովակներով, զտարաններով եւ քարիւղատար նաւերով:

Տեսանք թէ Սուէզի դէպքերը եւ արաբական հողերի վրայ գտնուող նաւթամուղ խողովակների խորտակումը, ինչքան ծանր կշռեցին Եւրոպայի տնտեսութեան վրայ:

Միջամտելու համար քարիւղի տագնապը, պետութիւնները արտակարգ միջոցների դիմեցին, եւ դեռ շարունակում են մտածել նոր միջոցների մասին:

Բոլոր նաւաշինարանները այսօր եռ ու զեռի մէջ են, գիշերը ցերեկին խառնած կառուցում են քարիւղատար հսկայ նաւեր ութսուն հազարից հարիւր հազար թոննոց:

Այս բոլորը տակաւին կիսամիջոցներ են: Կան գաղտնի ծրագիրներ, որոնք դեռ յայտնի չեն.— Նոր ջրանցք բանալ, նոր նաւթամուղ շինել Իսրայէլի հողի վրայ եւ այլն ...

Իսրայէլը եւ Եգիպտոսը միակ պետութիւններն են, որ միաժամանակ բաժանում են Միջերկրականի եւ Կարմիր Ծովի աւազանները:

Իսրայէլի վիճակը շատ փափուկ է: Եգիպտոսն է, որ հսկում է Աքապայի ծոցին՝ Կարմիր Ծովի նախադուռը: Իսրայէլ-եգիպտական այս պատերազմին, Իսրայէլի գլխաւոր նպատակակէտն էր տիրանալ Աքապայի ծոցին, որի ափին արագօրէն կառուցում է իր նոր նաւահանգիստը՝ Էյլաթ, — ու հակառակ ՄԱԿի որոշման եւ ամերիկեան սպառնալիքին, յամառում է չպարպել Եգիպտոսից գրաւած այդ շրջանը, պահանջելով հիմնական երաշխիքներ իր ազատ նաւարկութեան համար:

Առանց սպասելու բանակցութիւնների արդիւնքին, Իսրայէլը ձեռնարկել է արդէն նաւթուղու շինութեան Գլաթից դէպի երկրի ներսը: Նաւթուղին պատրաստ կը լինի մէկ կամ երկու ամսից, եւ ի վիճակի կը լինի դէպի երկրի ներսը հասցնել ամսական հարիւր հազար թոն.— Իսրայէլի պէտքերի երկու երրորդը: Անշուշտ այս գիծը ապագային պիտի յանգի Միջերկրականի ափին: Իսրայէլ ծրագրած է կառուցանել նաւթամուղ խողովակներին զուգահեռ երկաթուղի: Այս բոլորը նախապատրաստական աշխատանքներ են՝ հասնելու համար իր հիմնական եւ աւելի յանդուգն ծրագրին.— Միացնել Կարմիր Ծովը Միջերկրականին՝ աւելի մեծ նաւթամուղ խողովակներով (75 սանթիմեթր տրամագծով), որպէսզի կարելի լինի հասցնել տարեկան քսան միլիոն թոն քարիւղ որ առատօրէն կը բաւէ Ֆրանսայի տարեկան պէտքերուն եւ կ'ապահովէ տնտեսական մեծ առաւելութիւններ ու մեծապէս կը վնասէ Սուէզի ջրանցքին եւ Եգիպտոսին:

Այս ծրագրի իրագործման համար գործնական քայլերն առնուած են:

Անցեալ Դեկտեմբերի կէսերին, Ֆրանսայի արտաքին գործոց նախարարը ընդունեց այցելութիւնը Պէն-Կուրիոնի արտակարգ բանագնաց Մ. Կոսլովի: Իսրայէլն առաջարկում է կազմել Եւրոպական մէկ ընկերութիւն քսան միլիառ Ֆր. դրամագլխով, որի մէջ գերակշռութիւնը տրւում է Ֆրանսայի, եւ Իսրայէլը խոստանում է մէկ տարում կառուցել այդ հսկայ նաւթուղին:

Ֆրանսան է լինելու միակ հայթայթիչը այս եւ բազմաթիւ այլ արդիւնաբերական ձեռնարկների: Արդէն իսկ Ֆրանսական շատ գործարաններ եւ նաւաշինարաններ ծանրաբեռնուած են մեծաքանակ յանձնարարութիւններով Իսրայէլի համար:

Բանակցութիւնները տեւեցին կարճ, եւ համաձայնութիւնը եղաւ արագ: Խնդիր էր միայն՝ որտեղից ճարել քարիւղը, քանի որ արաբական աշխարհը պիտի ընդդիմանայ այս ծրագրին: Պատասխանը պատրաստ էր.— Պարսկաստանը:

Թւում էր թէ ամէն ինչ դիւրին էր եւ կարելի էր անմիջապէս աշխատանքի սկսել:

Ճիշդ է որ «Սեւ ոսկու» վիպերգութեան դարաշրջանը վերջանում է, բայց սկսում է սեւ հեղուկի ողբերգութեան դարաշրջանը:

Մեծերը հսկում են, պիտի թո՞յլ տան Իսրայէլին իրագործելու իր այս ծրագիրները, պիտի՞ ապահովեն Աքապայի ծոցի ազատ նաւարկութիւնը:

Հարցեր են, որոնք քննուեցին անցեալ շաբթու Ուաշինկթընում, — գլուխ-գլխի Ֆրանսայի վարչապետ Կի Մոլէի եւ Նախագահ Այզընհաուըրի կողմից

Ց. Ա.

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

●

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Ետքը խօսքը ինծի ուղղելով հարցուց.

— Անունդ ի՞նչ է

— Ի՞նչ հանգամանքով կը հարցնէք: (Նէ սըֆաթիյլէ սօրույօրսընըզ):

— Բէշաա պէյ:

— Գըսմը Սիյաաի՞ մխտիւբի մի (Գըսմը սիասին տեսո՞ւչը):

— Այո, (քանի մը բառեր մոլտաց), դուն իմ հարցումիս պատասխանէ, անունդ ի՞նչ է.

— Նիքոլա Տիմիթրեւ:

— «Ապտալ» մի ձեւանար, դուն ծանօթ Շաւարշ Միսաքեանն ես, նոյն իսկ մէկ ականջդ ալ քիչ մը ծանր կը լսէ:

— Ես չեմ. ես Պուլկար եմ, եւ պէտք է հիւպատոսարան յանձնէք զիս

— Հիմա հոս կեցիր, յետոյ կը խօսինք:

Բէշաա պէյ հեռացաւ: Ալի Րիզա նորէն խուզարկութիւն մը կատարելէ, հագուստ, կօճակ, կօշիկ քակել տալէ յետոյ, աթոռի մը վրայ նստեցուց, իսկ ինքն անցաւ գրասեղանին առջեւ, հարցաքննելու համար: Դուռին առջեւ՝ երկու սուինաւոր ոստիկան, բացի անընդհատ եկող-գացող պաշտօնեաներէ:

Թուղթ-գրիչ ձեռք առած, երբ կը սկսէր հարցաքննութեան, յանկարծ կեցաւ եւ դարակէն հանդիսաւորապէս հանելով գրասեղանին վրայ դրաւ, —

1. Քօլթ ատրճանակ մը (այն որ Վլատիմիրին յանձներ էի նախընթաց օրը):

2. «Ազատամարտ»ի մէջ փաթթուած ծրար մը (երկու տետրակները):

3. Պահարանը բաց նամակ մը (այն որ Վլատիմիրի յանձնուած էր, սակայն ծածկագիր ըլլալով այնպէս մնացած էր):

Այս առարկաներ, շարած առեն, ու-շադրութեամբ երեսս կը նայէր, անշուշտ հասկնալու համար թէ ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի կրեմ:

— Անունդ ի՞նչ է:

— Նիքոլա Տիմիթրեւ:

— Հօ՞րդ անունը:

— Փեթրօ:

— Մօ՞րդ անունը:

— Օլկա:

— Ո՞ւր ծնած ես:

— Մանասթըր:

— Ո՞ր թուականին:

— 1888ին:

— Ո՞ր թաղը:

Տուի թաղի մը անունը:

— Ո՞ր թուականին Պոլիս եկած ես:

— Երեք-չորս տարեկանիս:

— Ինչո՞ւ պուլկարերէն չես գիտեր:

— Պզտիկուց ֆրանսական վարժարան գացած եմ: Ամէն ազգի մէջ ալ շատեր կան որ իրենց մայրենի լեզուն չեն գիտեր:

— Ո՞ր վարժարանը:

Սէն-Պընուա:

— Ետքը ի՞նչ ըրիր:

— Պուլկար առեւտրականի մը քով դըրագիր եղայ:

— Ի՞նչ էր անունը:

Քօսթի Փափազօղլու:

— Ո՞ւր կը գտնուէր:

— Ղալաթիա, Փէրշէմպէ Փազար:

— Ի՞նչ կը վճարէր:

— Շաբաթը քառասուն դրուշ:

— Ո՞րքան կեցար անոր քով:

— Երկու տարի:

Եւ այսպէս բազմաթիւ մանրամասն հարցումներ, գործի, ռճիրի, գործատիրոջ, խանութի, բնակարանի եւն. մասին որոնց կը պատասխանէի մեքենաբար: Եւ ինչ որ կ'ըսէի գրի կ'առնէր կատարեալ պաղարիւնով.

Պատասխաններս այնքան ափյափոյ էին որ, եթէ յաջորդ օրը կրկին հարցնէր, ապահովաբար պիտի չփոթէի:

Մինչ հարցաքննութիւնը կը շարունակուէր, չարաշուք դէմքեր երեւցան: Մէկը՝ Յարութիւն Մկրտիչեանն էր, Պէշիկթաշի մուխթարը (նախապէս ուսուցիչ), միւսը թրքավարի մօրուքով եւ դաժան դէմքով մարդ մը, որու մասին լսեր էի, բայց չէի ճանչնար, — Թրքացած Հայ մը, Հիթայէթ:

Շեշտակի նայեցայ Յար. Մկրտիչեանի դէմքին, բարեպա՛շտ մտածումով մը, — թերեւս կը խղճահարի եւ չարիք մը պակաս կը գործէ ...

Յարութիւն Մկրտիչեան երեսը անդին դարձուց եւ միւսին հետ մէկտեղ նստաւ քիչ անդին, ուր երկու աթոռ եւ սեղան մը դրած էին:

Ալի Րիզա տետրակները անոնց յանձնելով, պատուիրեց որ աչքէ անցնեն եւ բովանդակութիւնը յայտնեն:

Եւ սկսաւ շարունակել հարցաքննութիւնը:

Երկու լրտեսներ նստած էին կռնակս քիչ մը ծռելով, անոնց կողմը կը նայէի եւ կ'որոճայի.— Կարելի չէ՞ խոյանալ եւ տետրակները առնել պատռել: Մտցե՞ր էի թէ ոչ միայն ձեռքերս, այլ եւ բթամատներս կապուած են:

— Ինչո՞ւ անդին կը նայիս, հարցուց Ալի Րիզա:

— Անքաղաքավարութիւն է մարդու կռնակ դարձնել:

— Հոգ չէ, այստեղ ոստիկանատուն է: Հարցումներուս պատասխանէ:

Եւ խօսքը ուղղելով երկու լրտեսներուն.

— Ի՞նչպէս, կարեւո՞ր բաներ են:

— Շատ կարեւոր:

(Շար. 12)

ՍՈՒՐԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

●

Անցեալները գրած էինք, թէ վերջացաւ Սուրիոյ քաղաքական դատավարութիւնը, որ մօտ երկու ամիս յուզեց արաբական երկիրներու ժողովուրդներուն հանրային կարծիքը։ Երեք հոգիէ բաղկացած զինուորական ատեանը ամբաստանեալներէն 13 հոգի դատապարտեց մահուան (բոլորն ալ կա՛մ նախկին նախարար եւ կա՛մ նախկին երեսփոխան ու դեսպան). բազմաթիւ ուրիշներ դատապարտուեցան ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի կամ այլ ծանր պատիժներու։ Սուրիոյ նախկին դիկտատորը՝ գնդապետ Ատիպ Շիշաքլի (այժմ Ֆրանսա), որ նախապէս ուրիշ դատավարութեան մը ընթացքին մահուան դատապարտուած էր, այս անգամ ալ ցկեանս տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցաւ, միշտ ի բացակայութեան։

Ստորեւ կուտանք կարգ մը մանրամասնութիւններ դատավարութեան մասին, քաղելով «Լը Մոնտ»էն։

Ժողովուրդին խրախուսանք տրուած էր ներկայ գտնուիլ դատավարութեան։ Աւելի քան երեսուն հազար անձեր ներկայ գտնուեցան դատարանին 26 նիստերուն, ինչպէս եւ 142 թղթակիցներ եւ քսան դիւանագիտական ներկայացուցիչներ։ Ամբաստանեալներուն պաշտպան փաստաբաններուն թիւն էր՝ 57, մեծամասնութիւնը Իրաքցի, որովհետեւ Սուրիացի փաստաբանները վախցած էին դաւաճանութեան յանցանքով ամբաստանուած այս մարդոց պաշտպանութիւնն ստանձնել։

Պէտք է ըսել թէ պաշտպան փաստաբանները, փոխանակ դիւրացնելու, դժուարացուցին իրենց պաշտպանեալներուն գործը։ Առանց այլեւայլի ընդունեցին թէ ամբաստանեալները սերտ կապեր ունէին անգլիական, ֆրանսական, ամերիկեան եւ այլ երկիրներու գաղտնի սպասարկութեանց հետ, զէնք կը մտցնէին Սուրիա, Իրաքի սպայակոյտին հետ յարատեւ կապ կը պահէին, եւ կը ծրագրէին ներկայ կառավարութիւնը տապալել, զինուորական դիկտատուրա մը հաստատել, յարիլ Պաղտատի Ուխտին եւ դաշինք կնքել Արեւմտեան պետութեանց հետ։

Ըստ ամբաստանեալներու խոստովանութեան, պետական հարուածը պիտի զուգադիպէր Եգիպտոսի դէմ կատարուած իսրայէլեան ու անգլեւֆրանսական յարձակման։ Իրաքեան բանակը, որպէս թէ կարգը վերահաստատելու համար, պիտի մտնէր Սուրիա, եւ իրականութեան մէջ պիտի օժանդակէր որ դաւադիրները իշխանութեան գլուխ անցնին։ Եթէ հաւատք ընծայենք կարգ մը անձերու խոստովանութեանց, Լիբանանեան կառավարութիւնը տեղեակ էր այս ծրագիրներուն, քանի որ Պէյրութի ոստիկանապետը դաւադիրներու խորհրդականն էր, ժողովներն ալ ընդհանրապէս տեղի կ'ունենային Լիբանանի մէջ։

Ամբաստանեալները ընդհանուր առմամբ զարմանալի հնազանդութեամբ մը ընդունեցին իրենց վերագրուած բոլո՛ր յանցանքները. խոստովանեցան թէ «զզուելի դաւաճաններ» են։ Ֆրանսայի սուրիական նախկին դեսպանը, Ատնան Աթասի, որ հանրապետութեան նախկին նախագահ Հաշէմ Աթասիի զաւակն է, առանց այլեւայլի յայտարարեց հետեւեալը. «Յանցաւոր եմ. ապազգային գործունէութեանս համար ներողութիւն կը խնդրեմ ազգակիցներէս»։ Ապա մի առ մի թուեց թէ ինչպէս յաճախակի տեսակցութիւններ ունեցաւ իրաքեան սպայակոյտի պետին հետ՝ դաւադրութեան մանրամասնութիւնները որոշելու համար։ Ամբաստանեց ամերիկեան գաղտնի սպասարկութիւնները, որոնք «Սուրիոյ ներկայ վարչաձեւէն դժգոհ ըլլալով» կ'օգնէին դաւադիրներուն։ Ատնան Աթասի մահուան դատապարտուեցաւ։

Բաւական է ընդհանուր ակնարկ մը նետել ամբաստանեալներուն խոստովանութեանց վրայ, անդրադառնալու համար թէ ամբողջ դատավարութիւնը խորքին մէջ Պաղտատի Ուխտին դատավարութիւնն էր։ Բոլոր ամբաստանեալներն ալ ընդունեցին թէ Իրաքի Հաշէմեան տոհմին հանդէպ մեծ համակրանք կը տածեն։ Բոլորն ալ ընդունեցին թէ կը յուսային Սուրիան միացած տեսնել Արեւմտեան պետութեանց։

Դատավարութեան քաղաքական գոյնը կասկածէ վեր է։ Այս դատավարութեան բուն ներշնչողն ու կազմակերպիչը, գնդապետ Ապտիւլ Համիտ Սարաժ, որ Սուրիոյ գաղտնի սպասարկութեան պետն է, Եգիպտական թերթի մը թղթակցին յայտարարեց.— «Այս դատավարութիւնը կը ձգտէր Սուրիոյ հանրապետական կառավարութեան ընդգրկած ազգային քաղաքականութեան բոլոր հակառակորդները չէզոքացնելու գործին»։ Գնդ. Սարաժ աւելցուց նաեւ թէ «Դամասկոսի դաւադիրներուն դատապարտութիւնը չի նշանակեր թէ բոլորովին հեռացած է նմանօրինակ փորձերու վտանգը։ – –

Արդարեւ, կ'ըսուի թէ Դամասկոսի մէջ նոր դատավարութիւն մըն ալ պիտի սկսի, —Սուրիոյ Ժողովրդական Կուսակցութեան (Պաղտատի Ուխտին կողմնակից) անդամներուն դատավարութիւնը, որոնք կ'ամբաստանուին Հալէպի մէջ հակահամայնավար եւ հակարնկերվարական ցոյցեր կազմակերպած ըլլալու եւ համայնավար ու ընկերվարական ղեկավարները սպաննել ծրագրած ըլլալու յանցանքով։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

★

ԼՈՆՏՈՆ, Մարտ 1, (Յառաջ).— Փետրուար 24ին կիրակին Վարդանանցը վայելուչ հանդիսաւորութեամբ տօնուեցաւ Լոնտոնի Հայոց եկեղեցիին մէջ։ Եկեղեցին լեցուած էր հաւատացեալ բազմութեամբ մը։

Եկեղեցւոյ արարողութիւնը յուզիչ էր եւ ներդաշնակ։

Հայրապետը պաշտօնական կոնդակով մը Պ. Աւետում Յակոբեանը կը պարգեւատրէր Ս. Լուսաւորիչը ադամանդակուռ խաչով։

Կոնդակը հրապարակաւ կարդացուեցաւ եկեղեցւոյ բեմէն, Լոնտոնի Հոգեւոր Հովիւը Պ. Յակոբեանին վիզէն կախեց Ս. Լուսաւորիչի խաչը։

Քանի մը ծանօթութիւն Պ. Յակոբեանի մասին. Ծնած է Սպահան եւ քահանայի զաւակ, 1930էն ի վեր Լոնտոնի Կիւլպէնկեան հաստատութեան ներկայացուցիչն է եւ Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ խնամատարութեան անդամ։ Անդամ է նաեւ Արգարեան կտակի խնամատարութեան։ Պ. Աւետում Յակոբեան հեղինակն է անգլերէն «Հայաստան եւ Պատերազմը» գիրքին։

1918ին հրատարակուած փարիզահայ տարեցոյցը իր մասին հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտար.— «Մի ազնիւ եւ պատուական անձնաւորութիւն, որ երկար տարիներ իր կորովն ու նիւթական զոհաբերութիւնները ի սպաս դրած է մեր մարտիրոս ազգին։ Այս անգամ՝ իր գրիչովն ալ հրապարակ կուգայ անգլիախօս աշխարհին ներկայացնելով «Հայաստան եւ Պատերազմը» գիրքը, ուժեղ փաստացի ու անվհեհեր ճշմարտախօսութեամբ, պաշտպանելով Հայկ. Դատը։ Անգլիական մամուլը եւ յայտնի անձնաւորութիւններ գնահատական արտայայտութիւններ ունեցան Պ. Յակոբեանի գործին եւ անձին նկատմամբ։

Վերջերս Լոնտոնի փրոփականտի բիւրօն որոշած է այդ գրքէն տպել բազմաթիւ օրինակներ եւ տարածել բոլոր անգլիախօս ժողովուրդներու մէջ։

Պ. Յակոբեանի գիրքը ճիշդ ժամանակին լոյս տեսնելով կանխեց մեր ազգին թշնամիներուն դաւերն ու հակա-փրոփականտները … Պ. Յակոբեան, երկար տարիներէ ի վեր առեւտրական գործով հաստատուած է Լոնտոն, վայելելով ընդհանուրին համակրութիւնը. դեր նախագահ ու պատ. գանձապետն է Լոնտոնի Հայոց Միաց. ընկերութեան»։

Պ. Յակոբեան հակառակ յառաջացած տարիքին դեռ կայտառ եւ աշխոյժ է։

Մեր շնորհաւորութիւնները։

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ Կ. ՋԱԼԸԳԵԱՆ

ՏԷՐՈՒՆԻ

Ցաւով կ'իմանանք թէ Փետր. 26ին Գահիրէի մէջ մեռած է Տոքթոր Պ. Միսաքեան, 65 տարեկանին։

Հանգուցեալը բնիկ Խարբերդցի, կը սերէր ազնուական ընտանիքէ մը։ Միջնակարգ կրթութիւնը ստացած է Վենետիկի Մխիթարեան վարժարանը, վկայուած էր Մոնփելիէի բժշկական համալսարանէն։ Հարիւրապետ եղած է Թրք. բանակին մէջ Ա. պատերազմին եւ վերջերս իր յուշերը հրատարակած է «Յուսաբեր»ի մէջ։

Քաջ ֆրանսագէտ, թարգմանութիւններ ըրած է Տէրեանէն, Թէքէեանէն, Վարուժանէն եւ Սիամանթոյէն։ Կ'աշխատակցէր «Յուսաբեր»ի, «Բազմավէպ»ի, «Հայ-Բոյժ»ի եւ «Բժիշկ»ի։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ երկու մեծագոյն օրաթերթերը՝ Իզվեստիա եւ Փրաւտա, խիստ բառերով կը քննադատեն վարչապետ Ատենաուըրի անզիջող դիրքը։

ԱԳՌԱՒՆԵՐՈՒ ԱՐՔԱՆ

(ԿԱՄԲՈՋԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

●

Թադուհին դուրս ելաւ հեկեկալով։

Այն ատեն, արդարեւ, Խնդամիտ վհուկը վրայ հասնելով, երկաթեայ ծանր շղթաներով կապեց իր թշնամին եւ զայն անմիջապէս փոխադրեց հեռաւոր ծովերուն մէջ գտնուող կղզի մը։ Հոն, բանտարկեալին շղթաները ամրացուց կապարով ու ծծմբախառն նիւթերով։

Այս բոլորէն ետք, վհուկին մէկ կանչին վրայ, վազեցին ու եկան երկու հսկայ գայլեր, երկու խոշոր ցուլերու նման, մէկը սեւ՝ ածուխի պէս, միւսը ճերմակ ձիւնի նման։ Գայլերը պիտի հսկէին կալանաւորը։ Ճերմակ գայլը պիտի հսկէր ցերեկը ու պիտի քնանար գիշերը, իսկ սեւ գայլը պիտի հսկէր գիշերն ու քնանար ցերեկը։

— Լաւ հսկեցէք, չըլլայ խուսափի ու փախչի, հրամայեց գայլերուն։

— Տէ՛ր, անհոգ եղէք, պիտի հնազանդինք ձեզ, պատասխանեցին գազանները։

Վհուկը մեկնեցաւ եւ Ագռաւներու Արքան այդ հեռաւոր ու մենակեաց կղզիին խորը, շղթայակապ մնաց իր պահապան երկու գայլերուն հետ։

Մինչ այս դէպքերը տեղի կ'ունենային, Թադուհին, իր դղեակէն դուրս գալով, լալագին կը յառաջանար։

Երկար ժամանակ ճամբայ կտրելէ ետք, վերջապէս հասաւ այն լերան կատարին ուր կը գտնուէր ծերունի լուացարարուհիին խրճիթն ու լուացարանը։

— Փոքրիկս, ըսաւ լուացարարուհին, ինչպէս ըսի քեզի, այժմ կը տեսնեմ որ արդէն դժբախտութիւնը թուխս է նստեր քու վրադ. Նորէն կը կրկնեմ, խրատները որեւէ օգուտ չունին եւ անխուսափելին անպայման կը պատահի։ Անցեալ անգամ դուն ինծի ծառայութիւն մատուցիր, կ'ուզեմ փոխարինել այդ արարքդ։ Ահա, ահա քեզի զոյգ մը երկաթեայ կօշիկ, որպէսզի կարենաս երթալ ու փնտռել քու բանտարկեալ ամուսինդ հեռաւոր կղզիի մը մէջ։ Ահա քեզի խուրջին մը, լեցուն ուտելիքով, որ որքան ալ ուտես դարձեալ պիտի չսպառուի, փարչ մը գինի՝ որ որքան ալ խմես միշտ գինին անպակաս պիտի ըլլայ։ Այս ալ քեզի դանակ մը որով պիտի պաշտպանես ինքզինքդ ու պիտի կտրես Կապ. Խոտը, այն խոտը որ կ'երգէ գիշեր ու ցերեկ եւ կը փշրէ ամենածանր շղթաներն իսկ։ Երբ քու երկաթեայ կօշիկներուդ ներբանները մաշին, պիտի հասնիս մինչեւ կալանաւոր ամուսնոյդ՝ Ագռաւներու Արքային քով։

— Շնորհակալ եմ բարի կին …

Եւ Թադուհին մեկնեցաւ։

Երեք օր ճամբայ կտրելէ ետք հասաւ այն երկիրը, ուր ոչ ցերեկ կար եւ ոչ ալ գիշեր եւ ուր արեւը կը փայլէր շարունակ։ Այդտեղէն ճամբայ ելլելով տարի մը շարունակ քալեց ու քալեց։ Երբ անօթի ըլլար ու ծարաւ, խուրջինին ու փարչին մէջ ուտելիքն ու գինին անպակաս էին։ Երբ քուն ունենար, կը պառկէր գետնին վրայ եւ հանդարտ կը քնանար։

Վերջապէս տարի մը ետքը գտաւ Կապոյտ Խոտը։

Քաշեց իր դանակը եւ պատրաստուեցաւ կտրելու եւ արմատախիլ ընելու խոտը։

— Թադուհի՛, մի կտրեր զիս, աղաչեց Կապոյտ Խոտը։ Ճիշդ է որ ես քու փնտռածն եմ, սակայն չեմ այն խոտը որ կ'երգէ գիշեր ու ցերեկ եւ ունի զօրութիւնը ամենածանր շղթաները փշրելու։

Թադուհին պատեանը դրաւ իր դանակը եւ մեկնեցաւ։

Դարձեալ երեք օր քալելէ ետք հասաւ այն երկիրը, ուր ոչ ցերեկ կար եւ ոչ գիշեր եւ ուր լուսինը կը ցոլար շարունակ։ Հոգնէ ալ ճամբան շարունակեց եւ տարի մը անընդհատ քալելէ ետք գտաւ վերջապէս Կապոյտ Խոտը, որ կ'երգէր.

«Կապոյտ Խոտն եմ ես, եւ գիշեր ու ցերեկ կ'երգեմ …»։

Դարձեալ հանեց իր դանակը եւ մօտեցաւ կտրելու համար անվնաս բոյսին գլուխը։

— Թադուհի՛, աղերսեց խեղճը, մի կտրեր ու արմատախիլ ըներ զիս։ Ճիշդ է, Կապոյտ Խոտն եմ ես որ կ'երգէ գիշեր ու ցերեկ, սակայն չեմ այն որ երկաթեայ ծանր շղթաները փշրելու զօրութիւնն ունի։

Նորէն դրաւ դանակը պատեանին մէջ ու հեռացաւ Թադուհին։

Երեք օր յետոյ հասաւ այն երկիրը ուր ոչ լուսինը կը շողար, ոչ ալ արեւը կը փայլէր, եւ ուր կը տիրէր յաւիտենական խաւարը։

Այնտեղէն ալ ճամբայ ելլելով քալեց ամբողջ տարի մը։

Եւ վերջապէս խաւարին մէջէն լսեց ձայն մը որ կ'երգէր.

«Կապոյտ Խոտն եմ ես, կ'երգեմ գիշեր ու ցերեկ, Կապոյտ Խոտն եմ ես որ կը փշրեմ ամենածանր երկաթն անգամ…»։

Անմիջապէս քաշեց իր դանակը եւ մութին մէջէն յառաջացաւ դէպի այն կողմը ուրկէ կուգար ձայնը։

Յանկարծ զգաց որ իր երկաթեայ կօշիկները մաշեր էին եւ ինք կոխած էր Կապոյտ Խոտին վրայ որ կ'երգէր գիշեր ու ցերեկ եւ որ ամենածանր երկաթն անգամ փշրելու զօրութիւն ունէր։

Այս անգամ վճռականօրէն քաշեց դանակ. եւ արմատէն կտրեց խոտը։

Ու խաւարին մէջէն յառաջանալով, ոտաբոպիկ, փուշերու եւ տատասկներու վրայէն քալելով հասաւ երկիր մը ուր կը փարատէր խաւարը եւ ուր կը փայլէր արեւն ու կը շողար լուսինը։

Հրաշալի երկիր մը։ Ընդարձակ ծովու մը ափը կը գտնուէր, ուր կար նաեւ գեղեցիկ նաւ մը։

Թադուհին մտաւ նաւուն մէջ եւ եօթը օր ու եօթը գիշեր ճամբորդելէ ետք ութերորդ օրուան առաւօտը հասաւ կղզի մը եւ տեսաւ Ագռաւներու Արքան, լերան գագաթին շղթայակապ։

Ճերմակ գայլը երբ տեսաւ Թադուհին, իր ահաւոր երախը բացած խոյացաւ անոր վրայ։

Թադուհին իսկոյն քաշեց իր դանակը եւ դէպի գազանը երկարեց Կապոյտ Խոտը որ կ'երգէր շարունակ.

— «Կապոյտ Խոտն եմ ես, կ'երգեմ գիշեր ու ցերեկ եւ կը փշրեմ ամենածանր երկաթն անգամ»։

Ի լուր այս երգին, ահաւոր գազանը գիտապատ ինկաւ գետին։ Իրեն միացաւ սեւ գայլն ալ եւ Թադուհին երկուքն ալ իր դանակովը խողխողեց եւ անվնաս դարձուց։

Այս գործը վերջացնելէն ետք, Թադուհին, միշտ Կապոյտ Խոտը ձեռքին, յառաջացաւ դէպի կալանաւոր Արքան, ու երգող խոտը դպցուց երկաթեայ ծանր շղթաներուն որոնք նոյն պահուն իսկ փշրուեցան եւ Ագռաւներու Արքան ոտքի կանգնեցաւ ազատ ու անկաշկանդ։

— Շնորհակալ եմ կին, գոչեց ան ողջագուրելով Թադուհին։ Ագռաւներու Արքային ազատագրումը տեսնելով, չորս կողմէն փութացին հազարաւոր ագռաւներ որոնք երկինքէն գետին իջնալէ ետք մարդու կերպարանք ստացան։

Այն ատեն, Թագաւորը խօսելով ըսաւ.

— Իմ եղբայրներս, մեր դժբախտութիւնները վերջ գտան։ Նայեցէք հեռուն, իմ բարեկամ Թագաւորներէն մէկն է որ կուգայ իր եօթը հազար նաւերով առաջնորդելու համար մեզ մեր երկիրը։ Մէկ ամիսէն մենք ամէնքս ալ հասած կ'ըլլանք մեր տեղերը

Եւ արդարեւ, ամիս մը ետք, նոր Թագաւորը իր մայրաքաղաքին մէջ սարքեց տիւ եւ գիշեր տեւող խրախճանութիւններ, որուն ընթացքին մեծ պատիւներու արժանացաւ առաջինի ու քաջ Թադուհին որ կրցած էր փրկել իր ամուսնոյն՝ Ագռաւներու Արքային եւ իր բազմահազար հպատակներուն կեանքը։

ԺԱՆ - ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՊԼԱՏ

(4 եւ վերջ) Թարգմ. Ա. Գ.

պետամբները պարզական երկու շէնքեր քանդեցին։ Ալժէրի մէջ մահմետական երեք ոստիկանական քննիչներ ձերբակալուեցան դաւաճանութեան յանցանքով · Ազգ․ Ազատագրութեան Ճակատի անդամնե․ ունե կը յայտնէին լրտեսներու անունները ։

Առջի առաւօտ տուներէն եկող 1500է աւելի անձեր, Ֆրանսական եռագոյնը պարզած, ներողութիւն խնդրելու եկան և հաւատարմութիւն յայտնեցին Ֆրանսայի ։

ԿԻ ՄՈԼԷ ՔԱՆԱՏԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի վարչապետն ու Արտաքին նախարարը, որոնքԳանատա կը գտնուէին, առջի օր Քէպէք գացին, ապա վերադարձան Օթթավա, ուր կը շարունակեն իրենց խօսակցութիւնները Գանատայի վարիչներուն հետ ։

Երկուշաբթի առաւօտ պաշտօնապէս ընդունուեցան Խորհրդարանին մէջ, ուր Կի Մոլէ ճառ մը խօսեցաւ ։ Յայտնեց թէ Իսրայէլի եւ իր արաբ դրացիներուն միջեւ տեւական դաշինքի մը ստորագրութիւնը անհրաժեշտութիւն մըն է, որովհետեւ այդ դաշինքը կ'ապահովէ Իսրայէլի ամբողջականութիւնը ։

Եգիպտական կառավարութիւնը, աւելցուց Կի Մոլէ, ամէն բան կ'ընէ որ իրեն հանդէպ վստահութիւն չունենանք․ Սուէզի բացման ձգձգումը բաւականաչափ փաստ է այս ուղղութեամբ ։

Խ․ Միութիւնն ալ, իր հերթին, ա'լ աւելի կը պղտորէ մթնոլորտը եւ կ'ո՛ղ է աւանդական չափով շահագործել մեր իւրաքանչիւր տկարութիւնը․ այդ պատճառով ալ Արեւմտ․ պետութիւնները պէտք է միացեալ եւ համերաշխ քաղաքականութիւն մը վարեն Մերձ․ Արեւելքի մէջ ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Արտաքին նախարարը, Ատամ Ռապաքի, Մոսկուա հասաւ ուր տեսակցեցաւ մարէշալ Բուլկանինի հետ ։ Այցելութեան նպատակն է՝ Գալթիկի ծովեզերեայ շրջանին լեհ․-խորհրդային սահմանագծին ճշդումը ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ նախարարը, Լաքօստ, Փարիզ հասաւ, պիտի մասնակցի Ալժերիոյ մասին կատարուելիք խորհրդակցութեանց ։

ԱՒՍՏՐԻՈՅ եւ Հունգարիոյ միջեւ յարաբերութիւնները շատ ձգտուած են ։ Հունգարական ոստիկանութիւնը խիստ հսկողութեան տակ առած է Պուտափեշթի աւստրիական դեսպանատունը ։

Խ․ ՄԻՈՒԹԵԱՆ նախկին Արտաքին նախարարը, Շեպիլով, խօսք առնելով խորհրդային արուեստագէտներու համագումարին մէջ, յայտնեց թէ արեւմտեան արդի արուեստը «հիւանդագին մղձաւանջի» տպաւորութիւն մը կը թողու ։

ԱՐԵՒՄՏ․ ԳԵՐՄԱՆԻԱ յիսուն միլիոն անգլ․ ոսկի պիտի վճարէ, Գերմանիոյ մէջ անգլիական բանակներու ծախսերուն մասնակցելու համար ։

ԻՊՆ ՍԻՈՒՏ եւ Նասր ընդունած են Յորդանան այցելելու հրաւէրը ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մ․ Պարսամեանի յիսնամեայ յոբելենական հանդէսը, որ Շաւարշ Միսաքեանի անակնկալ մահուան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի պիտի ունենայ 27 Ապրիլ, չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Սալ Շոփէնի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ ։

⁂

Մարսէյլի մէջ Կապոյտ Խաչի օրը կը տօնուի մեծ պատրաստութեամբ, Մայիս 11ի շաբաթ երեկոյեան ժամը 9էն մինչեւ առաւօտ, Ալամպրայի սրահին մէջ ։ Մասնակցութեամբ շրջանիս բոլոր մասնաճիւղերուն ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փորձառու մասնագէտ հաշուակալ մը գործ կը փնտռէ առեւտրական հաստատութեանց մօտ՝

Դիմել Գ․ Թ․ ՏԱԼԿԸՃԵԱՆԻ

45 ռիւ Լաֆրուա, Փարիզ (17)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ․— Արմենուհի Կիւզէրեան կը փնտռէ իր կնքահայրը ։ Բուն անունով Սարգիս Աբրահամեան (Յօրոնի․․․ ․ի մէջ մականունը փոխած է ՍԵԼԹ․․․ԵԱՆԻ։ Լուր ունեցողները կրնան գրել՝

Mme Arménouhi Guzerian
3, Rue du Marechal-Joffre
Aix-en-Provence, (B.D.R.) France

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԸ

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆԴ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՑԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝
ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱՐԹԻՆԵԱՆ - ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ, Գ․ ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷՆԹԵԱՆ եւ Գ․ ՍԵԴՐԱԿ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ (դաշնակ)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգային Կեդր․ Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, այս կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի յաւէտ ողբացեալ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

անմոռանալի յիշատակին Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ․—

ՄԱՐՍԷՅԼ — Ս․ ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ։

Պոմոն,
Սէն Ժերոմ
Սէն - Լու
Սէնթ Մարկրիթ
Պուլվար Օտտօ
Սէն Թ'Անթուան Քամփանեը Փերիէ,
Սէն Թ'Անթուան Քամփանեը Ֆրէզ ։

Հայ ժողովուրդէն կը խնդրուի իր յարգանքի տուրքը բերել մեծ հանգուցեալին յիշատակին, ներկայ ըլլալով սոյն արարողութեանց ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ․ Յ․ Դ․ «Անտոք» ենթակոմիտէի եւ Նոր Սերունդի Բարգէն Սիւնի խումբին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ տեղւոյս մատուռը, վեթերան ընկեր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ ։

Հասարակութիւնը հրաւիրուած է յարգելու բազմավաստակ խմբագրապետին անմոռանալի յիշատակը ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 15ին Հ․ Յ․ Դ․ Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ
(Կատակերգութիւն երեք արար)
ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Ի նպաստ «Հայաստան» Թերթի Ֆոնտին։ Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդերեսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն ։

Մուտք 150 ֆրանք ։

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Փոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14·30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին ։

Տոմսերու գին․— 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Կարուհի կ'ուզուի ֆապրիքի մէջ աշխատելու համար ։ Դիմել՝

Confection de Paris

19 Bd. St. Denis, Paris (1er étage)

ՈՐԲԵՐՈՒ ՕԳՆ․ ՄԱՐՄԻՆ

Մանուկներու ծպտեալ հա․․․ կիրակի 7 Ապրիլ, Սէրքըլ Միլի․․․ ․ի մէջ, նախաձեռնութեամբ Տիկն․ Միութեան Որբ․ Օգն․ Մա․ Մնի ։

Անոնք որ կ'ուզեն ծպտել իրենց մանուկները Ապրիլ 7ի հանդէսին համար, կրնան անձնագրուիլ ։

Տօնանցքը ժամը 16·30ին, բազմազան մրցանակներով ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս Չորեքշաբթի, ժամը 21ին, Սալ Քաւէ ։

Դասախօս՝ Գ․ ԵՐՈՒԱՆԴ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Տիեզերքին ծագումը, զարգացումը եւ հետեւանքները»։ Մուտքը ազատ է ։

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 պիս ռիւ Սէն-Տոմինիք (Մէթրօ Էնվալիտ)։

Նախագահութեամբ Կաթող․ Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկ․ Մանուկեանի ։

Սկաուտական ներկայացումներ եւ զաւեշտներ։ Բանակումի կրակը, Փարիզի շրջանի սկաուտներուն կողմէ ։ Հայկական երգեր եւ պարեր Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ ։ Ցուցադրութիւն մոգական լապտերով ։ Գայլիկները կը ներկայացնեն Յ․ Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղրը» ։

Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեան պիտի երգէ «Զմեռն անցաւ» Սըրուանձտեանի, «Գանձեր ունեմ» Ալէմշահի եւ պիտի արտասանէ «Ախ Թամար» Յ․ Թումանեանի եւ «Խօսք իմ որդուն» Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլն ։

Պիւֆէ․ ցուցադրութիւն – Մուտք 300 եւ 500 ֆրանք ։

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Մ․ Նազաշեան իրենց զաւկին Մկրտիչի և Օր․ Իսկուհի Գուլումեանի ամուսնութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները կ'ընեն․— «Յառաջ»ի բարգաւաճման, Հայ Մշակոյթի Տան, Գոմոնի Նոր Սերունդին, Սէն Լուի Նոր Սերունդին եւ Սէն Լուի Ֆ․ Կ․ Խաչի հայաբական Ֆրանք ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Թէլալեան ընտանիքը եւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

ԳՐԻԳՈՐ ԹԵԼԱԼԵԱՆԻ (Գրիմիթէլ)

մահուան առթիւ ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ՓԱՐԻԶ․— Հ․ Յ․ Դ․ «Րաֆֆի» խումբի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ Բէժան ։

ԻԹԱԼԻ․— Հ․ Յ․ Դ․ Աղբիւր Սերոբ – Մ․ Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։ Կարեւոր օրակարգ

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ․— Հ․ Յ․ Դ․ Արծիւ ենթակոմիտէն ընդհ․ ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին

ԱՆԻԷՌ ՍՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ․— Հ․ Յ․ Դ․ Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ․ ժողովը, այս ուրբաթ, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՓԱՐԻԶ․— Հ․ Յ․ Դ․ «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Բէժանի վերնայարկը ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ․— Ֆ․ Կ․ Խաչի ընդհ․ անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահը ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, սանուհիները․ Ժողովէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընկերական թէյասեղան մը ։

ԸՆԴՀ․ ԺՈՂՈՎ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայր․ եւ Երիտ․ Միութեանց արտակարգ ընդհ․ ժողովը այս ուրբաթ ժամը ճիշդ 20·30ին, Քաֆէ Բէժանի վերնայարկը ։ Օրակարգ․— 1․ Հերոսամարտին 42րդ տարեդարձը․ 2․ Սանի մը որդեգրումը ։ 3․ Նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վ․ Ս․ Խաչատուրեան (Ամերիկա) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ յետ պատարագի Փարիզի Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՍԱՐԳԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալ նկարիչին յիշատակը յարգողները ։

⁂

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թեւանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ․ ՇԱՀԶԱՏԷ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի (Մարտ 10), յետ պատարագի Փարիզի Ս․ Յովհ․ Մկրտիչ եկեղեցին ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի Նախկին սանուհիներու կողմէ, Ապրիլ 28ին, Ֆրանքեւամերիկեան կեղեցիկ սրահին մէջ ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

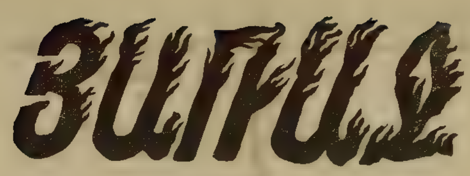

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 7 ՄԱՐՏ
JEUDI 7 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7825 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3636

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՄԱԿ»Ի ՀԵՂԻՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Տարօրինակ երեւոյթներու ծնունդ տըւաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմը :

Նախայարձակ պետութիւնը այս անգամ աւելի ծանր պարտութիւն կրեց, սկիզբի տարիներու դիւրին յաղթանակներէն վերջ:

Իր զինակիցը նոյնպէս կարեւոր վնասներու ենթարկուեցաւ, կորսնցնելով իր ափրիկեան հողամասերը, որոնց տիրացած էր մեծ զոհողութիւններու գնով :

Հասկնալի էր որ յանցաւորները քաւէին իրենց մեղքը հաշուեյարդարի պահուն :

Սակայն անըմբռնելի է ա՛յն, որ կարգ մը ազգեր, որոնք բարեկամ էին դաշնակից յաղթական երկիրներու եւ օգնած անոնց յաղթութեան՝ կորսնցուցին իրենց անկախութիւնը եւ ինկան բռնակալութեան տակ.

Ու այդ՝ քաղաքակիրթ Եւրոպայի սրտին վրայ :

Անոնցմէ Լիթուանիան ու Չեխոսլովաքիա նոր էին տիրացած իրենց ազատութեան, առաջին մեծ պատերազմէն անմիջապէս վերջ:

Ուրիշներ, — Հունգարիա, Ռումանիա, Պուլկարիա — երկար ատենէ ի վեր ազատ ու անկախ պետութիւններ էին :

Ասոնցմէ շատեր միջազգային դաշնագիրներով կապուած էին արեւմտեան յաղթական դաշնակից պետութեանց հետ, որոնք հանդիսաւորապէս կ'երաշխաւորէին իրենց անկախութիւնն ու հողային ամբողջութիւնը :

Մինչ այս տարօրինակ երեւոյթին ականատես կ'ըլլայինք արեւմուտքի մէջ, անդին Մերձաւոր Արեւելքի մէջ իբրեւ նուէր անկախութեան կը տիրանային արաբական երկիրները, որոնք Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ հոգատարութեան տակ մնացած էին՝ Օսմանեան Կայսրութեան փլուզումէն վերջ:

Պաղեստին վերջին երկիրն էր, որ կը մնար հոգատարութեան տակ, երբ Անգլիա որոշեց հեռանալ անկէ 1948ին :

Անգլիոյ մեկնումը կը յարուցանէր լուրջ խնդիր մը՝ այդ հողամասի ապագային մասին :

Հոգատարութեան երեսուն տարիներու ընթացքին հրեայ բնակչութեան թիւը մեծապէս աճած էր Պաղեստինի մէջ : Սիոնական շարժումը զարգացած էր եւ Պալֆուրի ծանօթ յայտարարութիւնը «հրէական օճախ» մը ստեղծելու մասին՝ կարեւոր գետին շահած :

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը ձեռք առաւ խնդիրը եւ որոշեց երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, — արաբական եւ հրէական :

Արաբական նոր պետութիւն մը չստեղծուեցաւ Անգլիոյ պարպած հողերուն վրայ: Անդրյորդանանի Թագաւորը Աբտուլլահ իր երկրին կցեց Պաղեստինի արաբական հողամասը: Ու Անդրյորդանանը դարձաւ պարզապէս Յորդանան՝ գրաւելով պատմական գետին երկու կողմերն ալ :

Իսրայէլի անկախ պետութիւնը ծնաւ 1948 Մայիս 15ին՝ անգլիական վերջին զինուորին նաւ նստելէն անմիջապէս վերջ :

Նոյն օրն իսկ Ամերիկա եւ ուրիշ երկիրներ պաշտօնապէս ճանչցան նորաստեղծ պետութիւնը :

Միաժամանակ սկսաւ արաբեւիսրայէլեան պատերազմը, որուն արդիւնքը յայտնի է :

Իսրայէլ ստեղծագործութիւնն էր ՄԱԿի: Զինադադարն ալ կնքուած էր անոր հովանաւորութեամբ :

Նախագահ Այզընհաուըր չներեց բնաւ Իսրայէլի՝ մանաւանդ որ խիստ ազդարարութիւն ուղղած էր Պէն Կուրիոնի՝ յարձակումի նախօրեակին :

ՄԱԿի հեղինակութիւնը նժարի մէջ էր դրուած :

Վարչապետ Կի Մոլէի միջամտութիւնը բարեբեր արդիւնք ունեցաւ: Իսրայէլ վերջապէս տեղի տուաւ Միացեալ Ազգերու ազդարարութեան առջեւ :

Այս վերջինը պիտի յաջողի՞ իր կամքը պարտադրել աւելի հզօր պետութեան մը՝ որ տարիներէ ի վեր ոչ միայն իրեն չպատկանող հողեր բռնագրաւած է, այլ իր երկաթեայ բռունցքին տակ կը պահէ ազատատենչ քաղաքակիրթ ազգեր :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՄԷՋ

ՊԷՆ ԿՈՒՐԻՈՆ ՀԱՇԻՒ ԿՈՒՏԱՅ ԵՐԵՍՓ. ԺՈՂՈՎԻՆ

Երեքշաբթի օր Իսրայէլի բոլոր քաղաքներուն բնակչութիւնը մեծ յուզման մէջ էր: Ձախակողմեան կուսակցութիւնները ցոյցեր կազմակերպեցին. կը բողոքէին Պէն Կուրիոնի որոշման դէմ եւ կը պահանջէին վարչապետին հրաժարումը :

Նոյն իրիկունը Պէն Կուրիոն ներկայացաւ Իսրայէլի Երեսփ. Ժողովին (Քնեսէթ): Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը, երեսփոխանական ամբողջ կազմը, հանրապետութեան նախագահն ու զօր. Տայան :

Ընդդիմադիր երեսփոխանները մեծ աղմուկ բարձրացուցին եւ Պէն Կուրիոնի որոշումը անընդունելի նկատելով, պահանջեցին վարչապետին հրաժարումը :

Տիրող ընդհանուր աղմուկին եւ Երեսփ. Ժողովի նախագահին ապարդիւն յորդորներուն մէջ խօսք առաւ Պէն Կուրիոն, որ յուզումէն դողացող ձայնով կարդաց երկար տեղեկատուութիւն մը:

« Սինայի պատերազմը, ըսաւ ի միջի այլոց Իսրայէլի վարչապետը, յարձակողական բնոյթ չէր կրեր. մեր նպատակը ինքնապաշտպանութիւն էր: Հինգ օրուան ընթացքին եգիպտական երեք զօրաբաժիններ քայքայեցինք, մահուան կամաւորներու բոյները ոչնչացուցինք, կարեւոր զինամթերք գրաւեցինք. Այս պատերազմին շնորհիւ Իսրայէլ ազատեցաւ անմիջական վտանգէ եւ միաժամանակ խորտակեց Եգիպտոսի նախագահին անձնական հմայքը :

Բաւական ժամանակի պէտք եղաւ համոզելու համար մեր բարեկամները, որ մեր նպատակը զուտ պաշտպանողական էր: Այժմ համոզուած են այս իրողութեան եւ կ'ընդունին թէ մե՛նք ալ իրաւունք ունինք Աքապայէն օգտուելու: Այս ուղղութեամբ բարոյական ապահովութիւններ տուին մեզի :

Այս բոլորէն վերջ եթէ Կազայէն ու Շարմ էլ Շէյխէն չհեռանայինք, մեր վրայ պիտի հրաւիրէինք մեր բարեկամներուն դժգոհութիւնն ու պիտի ստիպէինք զանոնք, որ մեզի դէմ պատժական միջոցներ ձեռք առնեն .

Այժմ, մեր բանակները կը փոխարինուին ՄԱԿի ուժերով եւ կարելի կ'ըլլայ վերջնական համաձայնութիւն մը գոյացնել »:

Պէն Կուրիոն, իր ճառին վերջաւորութեան, վստահութեան քուէ պահանջեց անօրինակ իրարանցումի եւ աղմուկի մը մէջ :

Քուէարկութիւնը պիտի կատարուէր չորեքշաբթի օր :

× Նիւ Եորքի մէջ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարը, Համըրշոլտ, դիւանագիտական բեղուն գործունէութեան մը լծուած է. հետզհետէ ընդունեցաւ Քանատայի Արտաքին Նախարարը, Նորվեկիոյ, Գոլոմպիոյ, Հնդկաստանի, Անգլիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Ֆրանսայի պատուիրակները, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը, Իսրայէլի դեսպանն ու միջազգային բանակին խորհրդակցական կոմիտէն .

× Մինչ այդ Ազգաժողովը առ այժմ կը սպասէ քաղաքական անցուդարձերու վերջնական ելքին. Հնդկաստանի եւ Եգիպտոսի պատուիրակները պահանջեցին որ նոր ժողով գումարուի, քննելու համար թէ իսրայէլեան բանակները իսկապէս սկսա՞ծ են Կազան եւ Աքապան պարպելու գործողութեանց :

× Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է, որ Իսրայէլ որոշ հաւաստիքներ ստացած է Աքապայի մասին, բայց Կազայի ապագան բոլորովին անորոշ կը մնայ: Համըրշոլտ կը կարծէ թէ այդ հարցը կարելի պիտի ըլլայ լուծել միայն Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ ուղղակի բանակցութիւններով :

× Համըրշոլտ կը ծրագրէ Կազա մեկնիլ յառաջիկայ շաբաթ՝ տեղւոյն վրայ քննելու համար կացութիւնը :

✦ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✦

ԱՍԱ՞ՆԿ «ԱՂԲԱՐԻԿ»

Ակիւտարի *ղալէթաճի* Սահակը, ամէն առտու կանուխ, մեր պատուհանէն ներս կը նետէր «Ազատամարտ»ը:

Մայրիկս, կարդալ - գրել չէր գիտեր, բայց, իրարմէ կը զատէր *Թայմզն* ու *Սթամպուլը*, *Բիւզանդիոնն* ու *Ազատամարտը*: Ու կը հետաքրքրուէր օրուան լուրերով: Ու ամէն առտու, հայրիկս, բարձրաձայն, կը կարդար *Ազատամարտը*: Ապրիլի եղեռնէն ետք՝ *Բիւզանդիոնը*:

***

Օգոստոս 1915 :

Աստուածածնայ շաբաթ առտուն : Նորէն հայրիկս ու մայրիկս նստած են պատուհանին առջեւ :

Յանկարծ, դուրսէն, զապթիէ մը գլուխը: Ալի Րիզա կոչուած հրէշն է, որ յօնքերը պոստած, կը հրամայէր հայրիկիս.

— *Քա՛լք, կիտէճէյի՛զ*...

Կը յիշեմ այդ տխուր վայրկեանը : Մինչեւ այսօր ալ աչքիս առջեւն է այդ արիւնարբու զապթիին չարագուշակ դէմքը ու ականջիս մէջն է իր ձայնը.

— *Քա՛լք*...

***

Քանի մը օր ետք, երկտող մը հայրիկէս՝

- Գոնիա եմ... Աւելի հեռուները պիտի դրկեն... Ա՛լ ետ գալու յոյս չկայ...

Ի՞նչ մեղք գործած էր Օսմանեան բռնակալութեան դէմ .

Մե՞ղք: Մեր մէկ միլիոնէն ո՞վ մեղք գործած էր: Հիւանդներու այդ վարանին մէջ մեղաւոր ըլլալու պէտք կա՞ր՝ բանտարկուելու, աքսորուելու կամ կախաղան բարձրանալու համար :

Բայց, հայրիկս, իրա՛ւ, «մեղք» մը գործած էր:

Ապրիլէն մինչեւ Օգոստոս, տասն անգամ ձերբակալուած էին զինքը եւ պահանջած էին իրմէ որ յայտնէր Շաւարշին թաքստոցին հասցէն Ալի Րիզաներուն եւ Պետրի պէյերուն. տուած չէր իր տղուն հասցէն, հակառակ անոր որ ծեծած ու խոշտանգած էին զինքը՝ Գրանը Սիասիի բանտին մէջ: Ետքն ալ, Գոնիայի ճամբան, Իզմիրի մեր եկեղեցիին բակին մէջ:

Իրմէ լսած եմ հետեւեալը.

— Եկեղեցիին բակը խոնուած էինք ... Քոմանտանը եկաւ ու հրամայեց զապթիէներուն — «ասոնց շունչերուն հաշիւը երկ-երկու *գուրշունով* մաքրեցէք... *էրմէնիստան* կ'ուզեն եղեր, ասոնց *խայիններուն* նայեցէք ...»:

*

Նոյեմբեր 1915 :

Գիշեր՝ մը, ուշ ատեն դուռը զարնուեցաւ: Այդ տարիներուն, դրան զանգակին ձայնն անգամ կը դողացնէր հայը: Տանը միակ «էրիկմարդ»ը ես էի: Հիւր ունէինք:

Դուռը բացի, վախով դողով: Ու ո՞վ տեսնեմ դիմացս — հայրիկս :

— Փախայ, եկայ, մարդու բա՛ն չըսես:

Փայտանոցէն ներս հրեցի զինքը: Հոն պիտի մնար, մինչեւ որ հիւրերը մեկնէին:

Մարտին, երբ եղբայրս կը ձերբակալուէր շան - սատակ Պուլկար խափիէյի մը ձեռքով, հայրս «բանտարկուած» էր տունը :

***

Այս քանի մը յուշերը պատմեցի, համեմատելու համար ուրիշ պատմութեան մը:

Զինադադարէն ետք, հայրս կը պատմէր ինծի՝

— Գիտե՞ս, օր մը Պետրի պէյը կանչեց զիս եւ ըսաւ — «Տղուդ չասանը քեզի քաշել պիտի տամ, բայց թող բերանը բանայ»: Բայց, աղբարիկդ բերանը չբացաւ .... Ես ալ չէի ուզեր որ բանար ...

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ԻՍԿ ՍՈՒԷ՜ԶԸ

Ազգաժողովին մէջ լաւատեղեակ անձեր կը կարծեն թէ Նասր անպաշտօն կերպով յայտնած է, որ իսրայէլեան զօրքերու հեռացումը սկսելուն պէս, Եգիպտոս պատրաստ պիտի ըլլայ Սուէզի մասին նոր բանակցութեանց սկսելու :

Միւս կողմէ, լուրեր շրջան կ'ընեն թէ Այզընհաուըր Սէուտ Թագաւորի միջոցաւ լուր ղրկած է Եգիպտոսի, որ եթէ այս վերջինս ամենադոյզն բարեացակամութեան մը ապացոյցը տայ, Մ. Նահանգները եգիպտական դրամագլուխներու վրայ դրուած արգելքը պիտի վերցնեն: Կը կարծուի նոյնիսկ, թէ Եգիպտոսի մէջ

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ... ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ ՊԻՏԻ ԿԱՐԴԱՔ ՄԵԾ ՀԵՏԱՔՐՔՐՈՒԹԵԱՄԲ
ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ « ՅԱՌԱՋ »Ի ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԾԵՐԱԿՈՅՏԸ

ՎԱՒԵՐԱՑՈՒՑ «ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Երեքշաբթի գիշեր ուշ ատեն Մ. Նահանգներու Ծերակոյտը 19ի դէմ 72 ձայնով վաւերացուց «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը»: Ճիշդ 58 օր առաջ էր, որ նախագահ Այզընհաուըր պաշտօնապէս պահանջած էր բացառիկ լիազօրութիւններ ունենալ Միջին Արեւելքի հարցերու կարգադրութեան համար :

Այս հարցին վիճաբանութիւնները Ծերակոյտին մէջ տեւեցին 13 օր: Նախագահ Այզընհաուըրի իրաւունք տրուեցաւ նոյնիսկ զինուորական միջամտութեամբ արգելք հանդիսանալ Միջին Արեւելքի մէջ խորհրդային որեւէ յառաջխաղացքի, պայմանաւ սակայն, որ ենթակայ պետութիւնը օգնութիւն խնդրէ Մ. Նահանգներէն: «Այզընհաուըրի վարդապետութեան» առաջին պիւտճէն կը բարձրանայ 200 միլիոն տոլարի, որ կրնայ գործածուիլ տնտեսական եւ զինուորական յատկացումներու :

ՄԱՐՈՔԻ կառավարութիւնը կ'ուզէ խռովութիւններ ստեղծել Մաւրիտանիոյ մէջ, որպէսզի բաժին ունենայ Սահարայի քարիւղի հանքերուն մէջ: Սակայն Մաւրիտանիոյ ժողովուրդը չուզեր բաժնուիլ Ֆրանսայէն :

ԱԼԺԵՐԻԱՑԻ եօթը ահաբեկիչներ ձերբակալուեցան Մարսէյլի մէջ:

ԲՈԼՇԵՒԻԶՄԻ ՄԱՍԻՆ

Բոլշեւիկեան « յեղափոխութիւնից » (Նոյեմբեր 1917), յետոյ ժողովուրդների բարքերը տարօրինակ յեղաշրջման են ենթարկուել: Երէկի անառարկելի ճշմարտութիւններն այսօր դարձել են կասկածելի, խոտելի: Հասարակական թէ ընտեսական, գիտական թէ գեղարուեստական, ազգային թէ ընտանեկան հասկացողութիւնները դարձել են անկայուն ըմբռնումներ: Բոլշեւիկեան «յառաջադէմ» գաղափարների անուան, կեղծ ու պատիր քարոզութեան շնորհիւ ամէն ինչ դարձել է կասկածելի, անիմանալի, անհասկանալի:

Յեղափոխութիւնն, իբրեւ տիրող հասարակարգի, հասկացողութիւնների ըմբռնումների դէմ ընդվզում, պէտք է իր հետ բերէ աւելի լաւը, կատարեալը: Նա պիտի կերտի հնից մնացած լաւի վրայ նորը, լաւագոյնը:

Յեղափոխութիւնը յառաջդիմութիւն է: Նա յեղաշրջում է կեանքը եւ առաջնորդում դէպի լաւը, հակառակ պարագային, եթէ ցարդ գոյութիւն ունեցած գոյավիճակը փոխուում է վատթարագոյնով եւ կեանքը դառնում է աւելի անտանելի քան առաջ, նման երեւոյթը յեղափոխութիւն չէ, այլ յետադիմութիւն:

Բոլշեւիկ կուսակցութիւնը իշխանութեան տիրանալու նախօրեակին մեղրածոր շնորհներ էր խոստանում Ռուսաստանի բազմացեղ ժողովուրդներին: Գետահոս բարիքներ էր թափում Լենինի կուսակցութիւնը երազատես ժողովուրդներին ի կեր:

Ռուսաստանի փետրուարեան (1917) յեղափոխութիւնը իրօք ազատութիւն տըւեց ժողովուրդներին ու նրա պտուղները անյագօրէն վայելողները ձգտեցին աւելի կատարեալին: Ռուսաստանի միամիտ եւ երազատես գաղափարապաշտ մտաւորականութիւնը ու սանձերը կտրած ժողովուրդները երկնքից աստղեր էին ուզում որսալ:

Արդիւնք այդ բոլորի եւ այլ կոուանների ծագեցաւ բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւնը» շողշողուն նշանաբաններով:

Հազարաւորներ՝ ղեկավար թէ շարքային մոլեռանդ ընդվզումով խորտակեցին հինը՝ կերտելու նորը:

Քանիները նրանցից, յետոյ արդար ցասումով անիծեցին իրենց ծնունդը, իրենց տղայական միամտութիւնը, անյարգի մոլեռանդութիւնը ու նաեւ իրենց մահով քաւեցին չարաղէտ արարքը՝ բոլշեւիկեան «յեղափոխութիւնը»:

Բուխարին, Զինովիեւ եւ հարիւր հազարաւոր մարդիկ նզովեցին Լենինը եւ իր կուսակցութիւնը: Սադայէլեան այդ ուժը բոլշեւիզմը ինչքան արիւն թափեց, անարիւն Փետրուարեան յեղափոխութիւնից յետոյ, տէր դառնալու ծովածաւալ Ռուսաստանին ու քանի հազար անմեղ մոլորուածներ ի գին համաշխարհային յեղափոխութեան իրագործման ի պաստ դրին իրենց կեանքերը: Արդիւնքը այդ բոլորի տեղ քայլ, աւելի ճիշդ քայլ ետ, հարիւր, հազար քայլ դէպի ետ: «Ամբոխները խելագարուած» ճաշակեցին «բարիքները» լենինեան սոսապատիր վարդապետութեան եւ դեռ քանի միլիոնաւոր մարդիկ, թիթեռնիկի անմտութեամբ ձգտում են բոլշեւիկեան դրախտին:

Բոլշեւիկեան կուսակցութիւնը իր ծննդեան առաջին օրից եղել է սուտի, կեղծիքի, դաւաճանութեան, լրտեսութեան ստորութեան, բռնութեան կողմնակից մէկ կուսակցութիւն, ի զուր չէ որ Թրոցքի իր «Ստալին» գրքի մէջ գրած է. « Չեմ կարծում որ ամբողջ մարդկային պատմութեան մէջ գտնուի որեւէ բան, որ նոյնիսկ հեռաւոր նմանութիւն ունենայ Կրեմլի կողմէ կազմակերպուած ստերի հսկայական գործարանի հետ»:

Լենինը ժիզուիտեան շնականութեամբ քարոզել է «նպատակին հասնելու համար գործակցել սատանայի հետ իսկ»:

Ի՞նչ կենդանական բարոյական եւ պիղծ մօտեցում կեանքին, մարդոց, գաղափարներին: Բոլշեւիկները քանդել են բոլոր կամուրջները մարդկային բարոյականի: Լենինը հրամայել է յօշոտել, լլկել, մատնել, դաւաճանել նպատակին հասնելու համար ու «ամբոխները խելագարուած», իբրեւ գազազած բորենիներ բզկտել են եւ շարունակում լափել արիւնը անմեղների, ազնիւների, մարդկային բարոյականը բարձր բռնած լաւերի:

Չեխիայի հանրապետութեան առաջին նախագահ՝ Թ. Մասարիկ իր գրուածքի մէջ «Մե՞ր յարաբերութիւնները բոլշեւիկեան կառավարութեան հետ» գրած է. «Ես երբեք համաձայն չեմ նրանց (բոլշեւիկների) ծրագրի ամբողջութեան հետ եւ բոլորովին կը դատապարտեմ նրանց գործելակերպը: Լենինը ինքը ասած է, որ հարիւր բոլշեւիկներից միայն մէկի խելքը գլուխն է, մնացեալները խելագարներ են ու ոճրագործներ: Եթէ Լենինը իրապէս կը հաւատայ Ռուսաստանի մասին արած իր այս շնական քննադատութեանը, ապա ուրեմն ինքը, այդ ամէնի մէջ մեծագոյն ոճրագործն է»:

Երկար տարիների բոլշեւիկեան կեանքը եւ գործելակերպը ցոյց կը տան իրական պատկերը բոլշեւիկ կուսակցութեան եւ իշխանութեան, մէկ օր սակայն այդ բոլորը յօդս կը ցնդի ու մարդկութիւնը կը փրկուի մեծագոյն չարիքներից՝ բոլշեւիզմից:

Ա. Ի.

ՀԱՅԵՐԸ ՕՏԱՐ ԱԿՆՈՑՈՎ

(Բ. եւ վերջին մաս)

2. ՄԻՋԻՆ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ.— 12րդ դարէն սկսեալ, մասնաւորաբար ժողովուրդին յատկացուած գործերը մեծ մասով պատրաստուած են միջին հայերէնով, ինչպէս՝ Այգեկցիի առակներու հաւաքածոները, Մխիթար Հերացիի, Ամիրտովլաթ բժշկական աշխատասիրութիւնները, Յովհաննէս Երզնկացիի բնագիտական տեսութիւնները, եւ Սմբատի օրինագիրքը:

Միջին հայերէնի գրականութիւնը ունի մասնաւորաբար, բարձր բանաստեղծներ, ինչպէս Մ. Նաղաշ, Գրիգոր Աղթամարցի եւ ուրիշներ: Նահապետ Քուչակի անունով ծանօթ քնարերգական քերթուածներէն մաս մը գերմաներէնի թարգմանուած է Հ. Պէթկէի կողմէ 1924ին՝ Հայկական Սոխակներ անուան տակ:

3. ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՆՈՐ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ.— 19րդ դարու կիսուն, գրական երկու լեզուական ճիւղեր ծնունդ առին, Արեւելեան եւ Արեւմտեան բարբառներով: Առաջինին հիմնադիրը կը համարուի Աբովեան, որու յաջորդեցին Նալբանդեան, Պատկանեան, Շահազիզ, Պռօշեան եւ մասնաւորաբար Րաֆֆի, ապա թատերագիր Սունդուկեան, մանկական գրող Աղայեան, վիպագիր ու թատերգակ Շիրվանզադէ, Մուրացան, Նար Դոս, Յովհաննիսեան, Թումանեան, Իսահակեան, Տէրեան, Զարենց եւայլն:

Իսկ արեւմտեան գրականութիւնը՝ նախ ծաղկում առաւ Մխիթարեան Հայրերէն: Այս ճիւղին առաջին եւ ծանօթ դէմքերն են՝ քնարերգակ Ալիշան, Պէշիկթաշլեան, պատմական վէպերու հեղինակ՝ Ծերենց, գիւղային բանաստեղծ՝ Դուրեան, երգիծաբան Պարոնեան, նորավիպագիր Արփիարեան, Զոհրապ եւն.: Աւելի վերջերը յայտնուեցան պատմիչ եւ թատերագիր Շանթ, բանաստեղծներ՝ Եարճանեան (Սիամանթօ), Վարուժան եւ Մեծարենց: Ներկայիս օտար երկիրներու մէջ հաստատուած ամենածանօթ հայ գրական դէմքերն են Կ. Զարեան եւ Համաստեղ:

4. ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ. — Պատմական եւ դիցաբանական բանաստեղծութիւններ եւ աւանդավէպեր փոխանցուած են հայ պատմագիրներու կողմէ: 19րդ դարուն, բազմաթիւ աւանդավէպեր, առակներ եւ ժողովրդական երգեր հաւաքուած են եւ մասնաւորաբար դիւցազներգութիւններ՝ ինչպէս Սասունցի Դաւիթի հերոսամարտը, որ հազար տարի առաջ երգուած է, եւ որ այսօր իսկ բերնէ բերան կը շարունակէ ապրիլ ժողովուրդին մէջ: Այս մարզին գլխաւոր հետազօտիչն է Մանուկ Աբեղեան.

ՀԱՅԵՐԷՆ ԳԻՐԸ ԵՒ ԼԵԶՈՒՆ.— Հայերէնը հնդեւրոպական արմատին մէկ ճիւղն է, որ բազմաթիւ բառեր փոխ առած է յունարէնէ, ասորերէնէ, եւ մանաւանդ պարսկերէնէ: Ձեւով եւ մանաւանդ հընչումով հեռացած է իր մայր արմատէն: Եւ ինչպէս գերմանական լեզուի սեփական փոփոխութիւնը այս մարզին մէջ, հայերէնն ալ փոխած է իր հնդեւրոպական հընչումները, իրեն դրացի հարաւային Կովկասի լեզուներու ազդեցութեան տակ:

Հին հայերէն գրաբարը (գրական լեզու) դասական գրականութեան լեզուն է, որ կը յայտնուի հինգերորդ դարուն, եւ որ ութերորդ դարէն սկսեալ կը դառնայ միայն եկեղեցիի եւ գիտնականներու կողմէ գործածելի բարբառ:

Միջին հայերէնը (8 - 14րդ դար) որ ծանօթ է Կիլիկիոյ հայերէն անունով, երկրորդ փոփոխութիւն մը կրած է խաչակիրներու շրջանին: Իսկ նոր հայերէնը, որ կը հաշուէ իր մէջ բազմաթիւ գաւառաբարբառներ, ունի գլխաւոր ճիւղեր. 1. Արեւելեան հայերէն (Կովկաս եւ Պարսկաստան): 2. Արեւմտեան հայերէն (Փոքըր Ասիա եւ օտար երկիրներու գաղութներ):

Այս երկու ճիւղերէն իւրաքանչիւրը ուրոյն գրական լեզու մը ստեղծած է 19րդ դարուն, մին Թիֆլիսի, միւսը Իսթանպուլի բարբառին վրայ կաղապարուած:

Նոր հայերէնը իր ձեւի կազմութեամբ գրաբարի ազդեցութիւնը կը կրէ, իսկ բառակազմութեան տեսակէտով ալ կախեալ է Օսմաներէնէ(?) Արեւմտեան բարբառը նըման է Կիլիկիոյ հին հայերէնին:

Հայերէն լեզուն կը գործածուի ներկայիս 3-5 միլիոնի հասնող հայ ժողովուրդին կողմէ:

Հայ տառերը գտնուած են Մեսրոպ Մաշտոցի կողմէ չորս հարիւր թուականին: Իսկ ուրիշ աղբիւրներ ալ կը պնդեն թէ հին այբուբենէ մը (հաւանաբար պարսկական ծագումով) կամ յունական օրինակներէ առնելով ու ձեւափոխելով կազմած է զանոնք, իր կողմէ 14 տառեր եւս աւելցնելէ ետք:

ԱՌԱՋՆՈՐԴԸ

Դեռ երէկ էր, Նեղոսի ափերէն հասած հեռագիրը կը գուժէր Դաշնակցութեան ու հայ ժողովուրդի շքեղ մեծութիւններէն՝ Վահան Նաւասարդեանի մահը:

Լման երեսուն եւ հինգ տարիներ աննկուն կամքով ու լի հաւատքով «Յուսաբեր»ի էջերը հայ ժողովուրդի դարաւոր երազներուն, ազգային իղձերուն եւ իտէալներուն բանբերը տարիներէ ետք՝ կը շիջէր մտքի եւ գրչի անգերազանցելի տիտանը իր աշխատանքի գրասեղանին վըրայ. հիւծուած եւ ուժասպառ:

Մեծ ու ամբողջական էր վիշտը, հայ ժողովուրդին

Եւ կորուստը՝ անդարմանելի:

Ու այսօր,

Գուժը եկաւ Սէնի ափերէն — «Ոչ եւս է ընկեր Շաւարշ Միսաքեան»:

Սուգի մէջ է դարձեալ հայ ժողովուրդին ալեւոր այլ կենսունակ մարտիկը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը:

Լման ցաւի մէջ է ինքը բովանդակ հայ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

— Այն ատեն առէք դիմացի սենեակը գացէք եւ թարգմանեցէք:

Երկու լրտեսները, որոնք արդէն թուղթ մատիտ առած, սկսեր էին յուշատետրին էջերը թղթատել եւ թարգմանութիւններ կատարել, ժողվեցին գացին:

Իժը աւելի նողկալի չէր, քան այս երկու հրէշները, այդ պահուն, իրենց նայուածքով եւ շարժուձեւերով:

Երբ հարցաքննութիւնը վերջացաւ, նորէն հարցուցի պուլկարական հիւպատոսարանի պարագան:

— Ինչո՞ւ չէ, անշուշտ, պատասխանեց Ալի Րիզա: Մէկ երկու օրէն:

Դեռ պատրանքնե՞ր ունէի: Կամ կացութեանս գիտակցութիւնը չունէի՞:

Ընդհակառակն, թէեւ ամէն բան կորսուած էր, — բայց, անճարը ե՞րբ շիւղի մը չի կառչիր, ամէնէն յուսահատական պահուն ալ:

Յոյսի շիւղ մըն ալ ես ունէի, — կ'ուզէի համոզել ինքզինքս որ ընդունելով հանդերձ թէ անցագիրը կեղծ է, դեսպանատունը կրնար երկու խօսք ըսել, քանի որ դաւադիրը հիւպատոսարանի « դավաղ »ն է եղած, ամէն պարագայի մէջ՝ Պուլկար մը ...

Ալի Րիզա առաջարկեց ստորագրել հարցաքննութիւնը: Ստորագրեցի իբրեւ Նիքոլա Տիմիթրեւ: Յետոյ նոյն վիճակին մէջ, «փախախ», վերարկու, իջեցուց սանդուղներէն վար, ձեռնակապը ձեռքերուս, բթամատներս ալ իրարու կապուած: Այդ պահուն ոտքս կօշիկ կա՞ր թէ չկար, չեմ յիշեր: Բայց գիտեմ որ քանի մը անգամ առանց կօշիկի գացի - եկայ նոյն ճամբէն:

Արդէն մթնած էր — մարտի գիշեր — եւ ցուրտէն կը դողայի:

Նոյն հետեւորդներով — երկու թէ երեք յայտնի, երկու գաղտնի ոստիկաններով (մէկը՝ Հիտայէթը, ինչպէս միշտ) Ալի Րիզա զիս հանեց դուրս եւ փոխադրեց ոստիկանութեան արգելարանը (Միւթէֆէրրիքա), որ կը գտնուէր տասը վայրկեան անդին, Մահմուտ Փաշայի գլուխը

Տարաւ երկրորդ յարկը, եւ նետեց սենեակ մը, բազմաթիւ ոստիկաններու մէջ: Չեմ գիտեր ինչ պատուիրեց, եւ մեկնեցաւ, վերադառնալու խոստումով:

Փռուած էի տախտակի մը վրայ, — միշտ նոյն վիճակով: Ոստիկանները, կը հարցնէին, պուլկարերէն, ռումաներէն, յունարէն.

— Մանասթըրի ո՞ր թաղը կը բնակէիր:

— Մզկիթին քովը աղբիւր մը կար, կը յիշե՞ս:

— Ի՞նչ տեսակ Պուլկար ես որ պուլկարերէն չես գիտեր:

Կարճահասակ եւ բարեպա՛շտ ոստիկան մը (յետոյ կ'իմանաք)՝ կտոր մը հաց եւ քանի մը ձիթապտուղ նետեց առջեւս:

Արդէն կէս գիշեր եղած էր, եւ ես ընկողմանած, կը փորձէի քնանալ:

Կարելի՞ էր քնանալ:

Ֆիզիքական տանջանքէն աւելի, մըղձաւանջ մը կը լլկէր միտքս, չարատանջ եւ անընդհատ:

— Բանեցի՛ն... Տարի՛ն... Կը քշե՛ն... Իրենց ուզածին պէս պիտի թարգմանեն...

Նախընթաց գիշերը, տունին պառաւը սեւ նախազգացում մը ունեցած էր

— Երազիս մէջ տեսայ որ... Կ'ուզեմ որ ազատիս, բայց ...

Ան կը պատմէր, ես կը խնդայի:

Սկսայ մտքիս մէջ դասաւորել դէպքերը:

Ուրեմն Վլատիմիր զիս առանձին ձգելով Սալոնին մէջ, դուրս ելաւ, թերեւս յարակից սենեակ մը մտաւ, կամ փողոցին անկիւնը Ալի Րիզային յանձնեց յուշատետրը եւ ելաւ գնաց, ճամբան աղջիկներուն հանդիպելով եւ խաբելով:

Եւ կամ, աղջիկները ճամբելէ յետոյ, կառք մը նստաւ եւ գնաց շիտակ Գրանդ Սիտի, Բէշատ պէյին յանձնելու համար զայն, ինչպէս յանձնած էր ատրճանակն ու նամակը:

Անշուշտ աղջիկներն ալ բռնել տուաւ... Գնաց այն տունը ...

* *

Յաջորդ առտու Ալի Րիզա եկաւ, եւ « որպիսութիւնս» հարցուց: Սիկարէ՞թ, թէ՞յ, ուրիշ ի՞նչ կ'ուզեմ, գիշերը հանգի՞ստ էի ...

Եւ տարաւ ուրիշ սենեակ մը, նոյն յարկին վրայ (եթէ չեմ սխալիր՝ երկրորդ): Սենեակը պատուհան մը ունէր պարտէզին վրայ:

Չեմ գիտեր ի՛նչ անցաւ դարձաւ, քիչ յետոյ վերադառնալով յարմար չգտաւ եւ փոխադրեց գետնայարկ, խոշորկեկ սենեակ մը, որուն միակ պատուհանը կը նայէր ածուի մը վրայ, մէջտեղն ալ աւազան մը:

Փռուեցայ անկիւնը դրուած տախտակի մը վրայ, միշտ ձեռքերս եւ բթամատներըս կապուած, եւ իբրեւ ծածկոց ունենալով Պուլկարին տուած վերարկուն:

Հսկողութեան համար, նշանակած էին սպառազէն ոստիկան մը, որ վեց ժամը անգամ մը կը փոխուէր: Ուրեմն քսանըչորս ժամուան մէջ չորս ոստիկան, կարգով:

Աչք մը նետեցի սենեակին պատերուն վրայ: Կարծեցի տեսնել արեան հետքեր:

(Շար. 13)

ժողովուրդը, որ Դրոյէն, Տէրտէրեանէն, Նաւասարդեանէն ետք ուրիշ մեծութիւն մը եւս կը կորսնցնէ :

Մեծութիւն մը՝ մտքով ու յանդգնութիւններով առլցուն. մեծութիւն մը որուն բովանդակ կեանքը եղաւ պայքարը «Ցառաջ»ի ամբոյէն : Այդ պայքարը ծառայեցնել մեր ժողովուրդին քաղաքական եւ մշակութային վերելքին ու բարօրութեան :

Օժտուած ուժեղ անհատականութեամբ, ու նկարագրի զմայլելի մեծութեամբ, անհուն սէր ունէր հանդէպ իր ժողովուրդին: Հողատար հօր պէս կը գուրգուրար ամէն բանի վրայ որ. հայկականութիւն կը բուրէր : Հոսկէ նաեւ այն յամառ, կռուող, մինչեւ ճամբայ չճանչցող պայքարը, զոր մղեց տարիներ անընդհատ հանդէպ բոլոր անոնց, որոնք այս կամ այն ձեւով կը փորձէին արհամարհել հայ ժողովուրդին քաղաքական եւ ազգային իրաւունքները : Իր հաւատամքը յստակ էր :

Հայութիւնը ամբողջութիւն մըն էր, անկոտոր ու անկոտրակելի :

Հայ լեզուն՝ էր եւ պէտք էր մնար իր բազմադարեան շքեղութեան, գեղեցկութեան եւ հարստութեան մէջ պարփակուած :

Դաւանանք մըն էր այս, իրեն համար, անճկելի եւ անվրճելի :

Քաղլայլի այն խօսքը թէ մեծ մտքի եւ անհատականութեան տէր մարդիկ կը ստեղծեն մեծ գործերը, աւելի քան կը պատշաճի մեր ողբացեալ ընկերոջ անձին եւ գործին :

Անձը՝ Շաւարշ Միսաքեանն էր :

Գործը՝ «Ցառաջ»ը, որ տասնեակ տարիներու իր կեանքով այսօր մեզի կը ներկայանայ որպէս վէմ, ամուր եւ անսասան :

Արդիւնքը՝ այն սերունդը, որ « Ցառաջ »էն ստացաւ հայ ծնած ըլլալու իր գիտակցութիւնը, հայ արժէքի իր հպարտութիւնը, հոգեկան այն անքակտելի կապը հայրենի եւ արտերկրի իր եղբայրներուն հետ, կարճ՝ իր ձեռակերտ Ցառաջը դարձաւ հայ օճախի ամէնօրեայ հոգեկան սնունդ հացը:

Այնքան մեծ եղաւ իր դէմքը եւ այնքան մեծ իր գործը:

Վարձքդ կատար, սիրելի առաջնորդ :

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԻՐԼԱՆՏԱՑԻ մը անգլիացի երեսփոխան մը կը կեցնէ ճամբան եւ երեսն ի վեր կը պոռայ .

— Դուն սպոռ'ւչ մըն ես :

Անգլիացին, սաստիկ ջղայնացած, կը պատասխանէ՝

— Իսկ դուն ալ՝ գինով ես :

Իրլանտացին, արհամարհանքով՝

— Իմ գինովութիւնս վաղը անցած կ'ըլլայ, իսկ քու ապուշութիւնդ անդարմանելի է

ԻՆՉՊԷ՞Ս ՊԻՏԻ ԲԱՆԱՆ ՄՈՆ - ՊԼԱՆԻ ՓԱՊՈՒՂԻՆ

Ֆրանսայի Ազգ. ժողովը հաւանութիւն տուաւ Մոն Պլանի ներքեւ փապուղիի մը բացման ծրագրին: Կասկածէ դուրս է, որ աշխատանքները դիւրին պիտի չըլլան: Արդարեւ, 7·70 մեթր լայնքով, նոյն բարձրութեամբ եւ 11·900 մեթր երկայնքով ստորերկրեայ ճամբայ մը բանալ հարկ պիտի ըլլայ :

«ՃՈՒՄՊՕ» ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Երբ 1857ին Մոն Սընիի երկաթուղային փապուղիին շինութեան ձեռնարկեցին, լեռը բահով ու բրիչով ծակելու սկսան : Երեք տարի ետք, միայն 725 մեթր փորած էին: Այսօր «Ճումպօ»ի միջոցով կը կատարուին փորման աշխատանքները :

« Ճումպօ» երկյարկ կամ եռայարկ թաւալուն տախտակամած մըն է, որ 1·75 մեթր խորութեամբ հանքածակեր փորելու ատակ օդահան մասեր ունի

Իգեր - Տրաք կամ Տրաք - Իգեր փապուղիներու փորման համար, «Ճումպօ»ի փորիչ մասերը կը փորէին 1·75 մեթր խորութեամբ հանքածակեր, որոնց մէջ պայթուցիկներ կը դնէին: Այն ատեն յետսաքարշ կառքով «Ճումպօ»ն չորս մեթր կը հեռացնէին: Պայթիւնէն ետք, հսկայական օդամղիչ մեքենաներ գործի կը լծուէին փոշին հեռացնելու համար: Մեքենական բահեր տեղւոյն վրայ քարակոյտերը փոքր վակոններու մէջ կը լեցնէին: Այս պայմաններուն մէջ, 24 ժամուան աշխատանքով, 9-12 մեթր կը յառաջանային :

Բնականաբար նոյն գործիքներն ու ձեւերը պիտի օգտագործուին Մոն Պլանի փապուղիին բացման համար: Աշխատանքները չորս տարի պիտի տեւեն :

ԼԵՐԱՆ ՈՐՈՎԱՅՆԻՆ ՄԷՋ

Մոն Պլանի ընդերքներուն մէջ անցք մը բանալու համար, ճարտարագէտներն ու բանուորները պիտի բախին շատ մը դժուարութեանց :

Երկրաբաններու մասնագիտութիւնը հսկայաքայլ յառաջդիմած է եւ գիտութեան ճամբով մօտաւորապէս գիտեն, թէ ի՞նչ տեսակ հողերու հետ գործ պիտի ունենան: «Ճումպօ» նախ պիտի բախի բիւրեղանման ժայռերու եւ ապա կարծրահատ կրանիթի: Ապա պիտի գան ճեղքուած ժայռերու խաւեր: Վերջապէս, իտալական հողամասին վրայ կաւային հողերու խաւեր պիտի յայտնուին :

Անհաւանական է, որ ճարտարագէտներն ու բանուորները անհանգստանան բարեխառնութեան չափազանց բարձրացումէն: Փապուղիին կեդրոնը, ջերմաչափը 30 սանթիկրատէն աւելի ցոյց պիտի չտայ: Կրնայ պատահիլ, որ ձիւնհալքէն առաջ եկող ջուրերը այդ բարեխառնութիւնը քառասուն աստիճանի իջեցնեն

Ջուրերու թափանցումն ալ դժուարլուծելի հարց մը չէ: Փապուղին 1203 մեթր բարձրութենէ մեկնելով պիտի հասնի 1395 մեթրի եւ ապա պիտի իջնէ 1380 մեթրի: Որով թափանցող ջուրերը մասնաւոր կոյուղիներու միջոցաւ պիտի արտահոսին :

Կը նախատեսուի 12 միլիառ Ֆրանքի ծախք մը :

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԼԻԲԱՆԱՆԱՀԱՅ թեմի առաջնորդը, Խորէն Արք. Բարոյեան մէկ շաբթուան այցելութիւն մը տուած է Կիպրոսի թեմին: Վերադարձին, Սրբազանը դիմաւորուած է Անթիլիասի վանքին միաբանութեան, քահանայ հայրերու եւ ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներուն կողմէ :

ՍԿԻՒՏԱՐԻ գերեզմանատան պատերը ներս քաշելու պետական օրէնքին պատճառով Պետրոս Դուրեանի գերեզմանը ցանկապատէն դուրս մնացած էր: Խաչատուրեան Պատրիարքի կարգադրութեամբ, ցանկապատին հանդիպակաց կողմը, գերեզմանատան սահմանէն ներս մասնաւոր տեղ մը յատկացուած է մեծ բանաստեղծին համար: Նոյն կարգադրութիւնը եղած է նաեւ Պետրոս Դուրեանի եւ Գարեգին Խաչատուրեան Պատրիարքի մայրերուն դամբարաններուն համար: Ոսկորներուն փոխադրութիւնը կատարուած է Փետրուար 21ին, Պատրիարքին, քահանայ հօր մը եւ Դպրեվանքի խնամակալութենէն երկու անդամներու ներկայութեան՝ կրօնական պատշաճ արարողութեամբ :

ՈՒՈԹԸՐԹԱՈՒՆԻ (Մ. Նահանգներ) թաղապետական ընտրութեանց իրենց թեկնածուները դրած են երկու հայ երիտասարդներ — Է. Սէֆէրեան եւ Մ. Թովմասեան :

ՓՐՈՎԻՏԷՆՍԻ մէջ կազմուած է նոր երգչախումբ մը, որ առայժմ կը հաշուէ 40 անդամներ: Ցոյս կայ որ այդ թիւը շուտով բարձրանայ վաթսունի: Երգչախումբին ղեկավարութիւնը ստանձնած է Տոքթ. Վ. Մինասեան :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ քահանայ ձեռնադրուած է երաժշտապետ Եդուարդ սարկաւագ Գըլըճեան :

ՊՈԼՍՈՅ մէջ բացառիկ փայլով կատարուած է Սրբոց Ղեւոնդեանց Քահանայից տօնախմբութիւնը՝ հաւատացեալներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան : Երգեցողութիւնները կատարուած են քահանայական կազմին կողմէ :

ԹՈՔԱԹԼԵԱՆ նախկին պանդոկը, որ Պոլսոյ Ս. Երրորդութիւն եկեղեցիին սեփականութիւնն էր, դատարանի որոշումով պիտի առնուի վարձակալին ձեռքէն եւ պիտի վերադարձուի Եկեղեցւոյ վարչութեան: Պարպումէն վերջ, վարչութիւնը շէնքը պիտի վերածէ գործի խանի մը, իսկ առաջին յարկն ալ վարձու պիտի տայ ծանօթ դրամատան մը:

ԹՈՒՐՔԻԱ

ՀԻՒՐՐԻՒՅԷԹ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԶԵԿՈՅՑԸ

Հիւրրիյէթ կուսակցութեան Խորհրդարանային խմբակը զեկոյց մը հրատարակեց պետական պիւտճէին քուէարկութեան առթիւ: Զեկոյցը կ'ըսէ թէ Խորհրդարանի վիճաբանութեանց ընթացքին վարչապետը, որ չի կրնար պատասխանել ընդդիմադիրներու իրաւացի քննադատութեանց, կ'ուզէ լռեցնել զիրենք՝ ըսելով թէ միջկուսակցական բարւոք յարաբերութիւններ վերահաստատելու համար: Զեկոյցը կը վերջանայ հետեւեալ տողերով. «Անկարելի է որ մեր վարչաձեւը փրկուի իր այսօրուան տագնապէն, մանաւանդ որ Դեմոկրատ կուսակցութեան նախագահն ալ, օրուան պահանջներուն համեմատ դիրք կը փոխէ եւ մերթ բարեկամական, մերթ թշնամական վերաբերում մը ցոյց կուտայ մեզի հանդէպ» :

× Հանգստեան կոչուած թուրք ծովակալ մը, Շիւքրիւ Օքան, որ ծանօթ էր «Աթաթիւրքի Ծովակալը» անունով, մեռած է Թուրքիոյ մէջ:

Թրքական Հանրապետութեան առաջին ծովակալը եղած է :

× Թուրքիոյ Ազգ. Պահպանումի օրէնքը կարգ մը փոփոխութեանց պիտի ենթարկուի: Մասնաւորաբար նկատի առնուած են չահու համեմատութիւնները, պատիժներն ու արտաքին առեւտուրի վերաբերող տրամադրութիւնները:

ՎԱՌԵԼԱՆԻՒԹԸ ԿԸ ՊԱԿՍԻ... ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Օրէ օր կը ծանրանայ Եգիպտոսի տընտեսական վիճակը, ինչ որ մեծ մտահոգութիւն կը պատճառէ ամերիկեան շրջանակներուն :

Եգիպտոս ամէնէն մեծ տուժողը եղաւ Սուէզի դէպքերէն եւ տագնապի ենթարկուած է ներքին թէ արտաքին առեւտրական գործունէութիւնը: Տրվիզի պակասը յառաջ բերած է գիներու յաւելում եւ անգործութիւն· Վառելանիւթը աւելի սուղ է Անգլիոյ կամ Ֆրանսայի մէջ քան Եգիպտոսի :

Հակառակ գնդ. Նասրի յայտարարութեան որ կ'ապահովէ թէ «ամէն բան լաւ է Եգիպտոսի մէջ» եգիպտականը քառասուն առ հարիւր կորսնցուցած է իր արժէքը :

Ինչպէ՞ս Եգիպտոս Սուէզի վէճէն առաջ կը վճարէր վեց հարիւր հազար թոն ցորենը, որ անհրաժեշտ է իրեն, թէյը, սուրճը եւ այլ անհրաժեշտ պիտոյքները, շնորհիւ դրամաշրջիկներուն եւ բամպակին որ իր արտաքին առեւտուրին 85 առկոսը կը ներկայացնէ :

Բայց Օգոստ.էն ի վեր դրամաշրջիկ չայցելեր Եգիպտոս, եւ բամպակի արտածումը կէս առ կէս պակսած է, որովհետեւ իր երկու կարեւոր յաճախորդները՝ Անգլիա եւ Ֆրանսա գնորդ չեն այլեւս :

ՊԱՌԱՒԻՆ ՑՈՅՑԸ

Մաննիկ տուտու շատ տաժանելի կեանք մը ունեցած էր, ծայրէ ծայր դժբախտութեանց ու տառապանքի շարք մը, բայց ամէն բանի տոկացած էր մեծ քաջութեամբ: Կանուխէն կորսնցուցած էր ամուսինը, յետոյ իր միակ աղջիկը առեղին ծայրով - ոսկեթել բանուածքներ շինելով - մեծցնելէ ետք՝ ամուսնացուցած էր: Քանի մը տարուան ընթացքին աղջիկն ու փեսան մեռած էին՝ որբ մը ձգելով իրեն : Տարիքին մէջ յառաջացած, անկարող ըլլալով ինքզինք իր հին արհեստը ձեռք առնելու, օր մը հոս, օր մը հոն, աշխատելով, թաղեցիներու գործերուն օգնելով մեծցուցած էր Ներսէսը, թոռը :

Հակառակ իր կացութեան, հպարտ ու յարգուած կին մը եղած էր Մաննիկ տուտու, ու քիչ մը իր դժբախտութիւններուն, քիչ մըն ալ իր բարձր հասակին ու խիստ երեւոյթին համար՝ պատկառանքով կը վարուէին հետը: Երբ կիրակի օրերը եկեղեցի երթար Ներսէսին հետ, սեւ շղարշը գլուխը ու սեւ շալը կռնակը, զոր ամուսնոյն մահուընէն ի վեր ուսերուն վրայ կրած էր գրեթէ անընդհատ սուգի մէջ ըլլալով, թաղին նոր հարսերը եւ օրիորդները ձեռքը կը համբուրէին, իր դողդոջուն ու չորցած ձեռքերը, որոնց վրայ խունկի եւ կնդրուկի տարտամ բուրմունք մը կը զգացուէր :

— Այն ատենը բախտաւոր եմ եղեր եւ չէի գիտեր, կ'ըսէր վշտին սաստկութենէն կզակը կափկափելով, երբ կը յիշէր այդ օրերը.— Խաչիսա՝ Ներսէսը քովս էր. չորցած, դօսացած կեանքիս արեւն էր... հիմակ է, որ աշխարհը մութցաւ իմ աչքիս :

Ուրիշ ատենները ինքզինք կ'անիծէր :

— Կ'ուրանայի ու չտեսնայի... արեւուդ զուրպան ըլլամ, «եաւրուս»: Ապրեցայ որ այս ցաւովը սիրտս խոցոտուի ...: Հիմակ պեխդ մօրուքդ բուսած կարիճ եղած ես, մէյ մը քովս տեսնեմ քեզ ու աչքերս գոցեմ ...

⁂

Մաննիկ տուտուին վիշտը շատ մեծ էր, բայց դեռ կ'անգիտանար իր ցաւին մեծութիւնը: Ներսէս, Պապը Ալիի դէպքին օրը ձերբակալուած ըլլալով, աներեւոյթ եղած էր. այդ օրն իսկ սպաննուած էր անտարակոյս, բայց թաղեցիները ու պառաւին հեռաւոր ազգականները, կարծես համաձայնած, խաբած էին զինքը: Մաննիկ տուտու կը կարծէր թէ իր թոռը բանտըն է:

Խաբած էին զինքը խնայելու համար իրեն ու կարծելով, թէ այդ յոյսով պիտի մեռնի, այնքան պառաւ էր Մաննիկ տուտու: Բայց անիկա ապրեր էր, սպասելով ու յուսալով ազատութեան օրուան :

Երբեմն այդ յոյսը կ'արծարծուէր իր մէջ. այն ատեն ամէն բան կարգի կը դնէր տանմէջ, թոռանը անկողինը կը պատրաստէր, անոր սիրած կերակուրը կ'եփէր, իր պառաւի ոսկրուտ ձեռքերով մէկիկ - մէկիկ կը շարէր Ներսէսի գիրքերը այն կարգով, ուր ձգած էր անիկա մեկնած օրը : Ախ, այդ օրը ... Մաննիկ տուտու այսօրուան պէս կը յիշէր թոռանը մատղաշ դէմքը, սեւ աչքերուն մթին տխրութիւնը ու մանաւանդ սեւ խալպիկ մը՝ ճերմակ ճակտին վրայ իջած, մինչեւ գրեթէ մէկ աչքը :

— Սա մազդ անդին ըրէ, Ներսէս, ըսեր էր պառաւը, ու Ներսէս առանց պատասխանելու մեկներ էր շտապով :

Կը յիշէր պառաւը, շատ լաւ կը յիշէր ու կը խորհէր, թէ խեղճ պատանին գիտէր գլխուն գալիքը

— Ճիտր ծուռ, «խուպի»ի պէս գնաց տունէն: Ախ, այն օրը... աչքիս առաջն է. ախ, այն օրը ..

Ցաւերդարար պառաւած ազգային դէպքերէն վերջ, Մաննիկ տուտուին սիրտը յոյսով լեցուած էր, թէեւ խելքը բանի մը չէր հասներ: Կցկտուր լուրեր հասեր էին ականջին, ու ինչ ջերմեռանդութեամբ կ'աղօթէր յաղթանակին համար «թագաւորաց քրիստոնէից եւ զինուորեալ մանկանց նոցա»: Իր պառաւի անթափանցելի մտքին մէջ լոյսի ճաճանչ մը սպրդեր էր. ահ, չէր հասկնար, իրաւ է, չէր հասկընար, բայց սրտագին կը յուսար, յամառօրէն կը յուսար :

Նոյն օրերուն՝ դժբախտութիւնը աւելի տարածուեր էր, շատ տուներէ երիտասարդներ անհետացեր էին ու շատ տուներ սուգով սպառուած էին: Բայց, հակառակ ճնշող դժբախտութեան, հակառակ ամէն տաժանելի մարտիրոսութեան, հակառակ մռայլ ու սարսափելի օրերու, բառ մը ծնած էր, սրբազան բառ մը, զոր հաւատքով իրարու ականջին կը փսփսային.

- Երբ ազատութիւնը գայ . .

Հիմակ, երբ կիրակի օրերը, իր հետզհետէ դեղեւող քայլերով, սեւ շղարշը գլխուն, սեւ շալը կռնակին, եկեղեցի կ'երթար, շատ ու շատ թաղեցի կիներու կը հանդիպէր, որոնք, պատուհաններէն կամ իրենց դրան սեմին վրայ, աչքերնին արցունքով լեցուն, կը սպասէին իրեն.

— Մաննիկ տուտու, աչօթքդ ընդունելի ըլլայ .

Ու երբ « Տէր, ողորմեա»յի ատեն, ինքզինքէն ելած, արցունքը երեսին, բազկատարած կ'աղօթէր, միմիայն իր Ներսէսին համար չէր, այլ ամէնուն համար, « տառապելոց եւ հեծելոց ու վերելոց » ազատութեան համար: Տիրացուներու ձայնին խառնելով իր ձայնը կը հեծեծէր: (Մնացեալը յաջորդով)

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

խորհրդային ազդեցութիւնը չէզոքացնե - լու համար, Մ. Նահանգները տնտեսա - կան մեծ օժանդակութիւն մը պիտի յատ - կացնեն Եգիպտոսի ։

× Մամուլի տեղեկութիւններ ընթացքին Տըլըս յոյս յայտնեց թէ Եգիպտոս այլեւս պիտի չծգձգէ Սուէզի մաքրագործման աշխատանքները եւ թոյլ պիտի տայ որ ջըրանցքը 10 - 15 օրէն բացուի ։

ԿԻ ՄՈԼԷ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՒ

Վարչապետ Կի Մոլէ եւ Ք. Փինօ երեքշաբթի կէսօրէ վերջ հասան Օրլիի օդակայանը, ուր դիմաւորուեցան նախարարական կազմին կողմէ ։

Զորեքշաբթի առաւօտ նախարարաց խորհուրդը լիակատար նիստ մը ունեցաւ։

Վարչապետը եւ Արտաքին նախարարը նախ պիտի զեկուցանէին դէպի Մ. Նահանգներ եւ Քանատա կատարած իրենց ճամբորդութեան եւ ձեռք ձգած արդիւնքներուն մասին։ Ապա պիտի քննուէին օրուան կարեւորագոյն հարցերը — Ալժերիա, Միացեալ Շուկայ եւ տնտեսական ու ելմտական հարցեր ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ Ազատագրութեան Ազգ.Ճակատի ղեկավարներէն Լարպի Պէն Մ'Հիտի, որ անցեալ շաբաթ ձերբակալուած էր, ինքզինք կախեց բանտի իր խցիկին մէջ ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անժէլ Ղազարեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ Ղազարեան, Պէօրէկեան, Խաչիկեան ընտանիքները եւ բոլոր պարագաները իրենց խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք անձամբ, գրաւոր կամ բարեկամ տակ միութիւններու նուէրներով մասնակից եղան իրենց ողբացեալ ամուսնոյն, հօր, եղբօր, փեսին եւ ազգականին

ԳԱԲՐԻԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահուան սուգին.

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ռափայէլեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վիճակահանութեան շահող թիւերը — 295 577 451 196 599 528 157 115 232 276 537 693 284 178 351 190 171 386 321 113 109 423 588 8 201 288 424 ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկինաց շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները ։ Պ. Պ. Գարեգին Զաարճեանէ հինգ հազար ֆրանք, Սարգիս Գօզեանէ հինգ հազար, Տէր եւ Տիկին Արմ. Միքայէլեանէ (որդի) հազար ֆրանք ։

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Կարուհի կ'ուզուի արքլիէի մէջ աշխատելու համար։ Դիմել՝

Confectien de Paris

19 Bd. St. Denis, Paris (1er étage)

ԾԱԽՈՒԻ Է

Մարսէյլի հանրածանօթ ճաշարան-սըր - ճարանատէր Պ. Միքայէլ Աշճեան « Շէֆ ՄԻՇԷԼ», ծերութեան պատճառաւ, կը ծախէ ճաշարան սրճարանի«ֆօնը» կրամոն լիանսով։ Պատրաստ գործ, 35 տարիէ ի վեր կազմակերպուած, մնայուն յաճախորդներով ։

Դիմել Միքայէլ Աշճեան (Շէֆ Միշէլ)։

66Rue Longue des Capucins, Marseille

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԸ (17 Րիւ տը լա Սորպոն)

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱՐԹԻՆԵԱՆ - ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ, Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ (դաշնակ)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգային Կեդր. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, այս կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի յաւէտ ողբացեալ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

անմոռանալի յիշատակին Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՆ ։

Պոմոն,

Սէն Ժերոմ

Սէն - Լու

Սէնթ Մարկրիթ

Պուլվար Օտտօ

Սէն Թ'Անթուան Քամփանիը Փերիէ,

Սէն Թ'Անթուան Քամփանիը Ֆրէզ ։

Հայ ժողովուրդէն կը խնդրուի իր յարգանքի տուրքը բերել մեծ հանգուցեալին յիշատակին, ներկայ ըլլալով սոյն արարողութեանց ։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. « Անտոքս» ենթակոմիտէի եւ Նոր Սերունդի Բարգէն Սիւնի խումբին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ տեղւոյս մատուռը, վերջերս ընկեր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ ։

Հասարակութիւնը հրաւիրուած է յարգելու բազմավաստակ խմբագրապետին անմոռանալի յիշատակը ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 15ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

(Կատակերգութիւն երեք արար)

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Ի նպաստ «Հայաստան» թերթի ֆոնտի։ Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդերէսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն ։

Մուտք 150 ֆրանք ։

ՍՈՐԲՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Փոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին ։

Տոմսերու գին.— 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Ութերորդ փոքրաթիւ գաղութին ցանկը.— Հ. Խաչատուրեան 1500 ֆրանք, Վ. Խաչատուրեան, Պ. Տէր Մարկոսեան, Գ. Տէր Մարկոսեան, Յ. Փարատեան, Հ. Էժտահարեան հազարական ֆրանք, Բ. Յակոբեան 500 ֆրանք։ (Գումարը 7000 ֆրանք հրատարակուած է երէկ Ա. էջ)։

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 րիւ Սէն–Տոմինիք (Մէթրօ Էնվալիտ)։

Նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեանի։

Սկաուտական ներկայացումներ եւ զուարճութիւններ։ Բանակումի կրակը, Փարիզի շրջանի սկաուտներուն կողմէ։ Հայկական երգեր եւ պարեր Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ Ցուցադրութիւն մոդական լապտերով։ Գայլիկները կը ներկայացնեն Յ. Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղր»։

Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեան պիտի երգէ «Զմեռն անցաւ»Սըրունձտեանի, «Գանձեր ունեմ» Ալէմշահի եւ պիտի արտասանէ «Ախ Թամար» Յ. Թումանեանի եւ «Խօսք իմ որդուն» Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլն։

Պիւֆէ. ցուցադրութիւն – Մուտք 300 եւ 500 ֆրանք։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պոմոնի Հայց. Առաքելական եւ Աւետարանական եկեղեցիները պիտի տօնեն Վարդանանցի ճակատամարտը այս կիրակի, Պոմոնի Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ, կէս օրէ ետք ժամը 4ին, մասնակցութեամբ երկու դպրոցներու աշակերտութեան ։

Կը հրաւիրուի Պոմոնի եւ շրջակայի Հայութիւնը իր ներկայութեամբ յարգել սոյն ազգային - կրօնական փառաւոր հերոսամարտը ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Արմենուհի Կիւզէրեան կը փնտռէ իր կնքահայրը։ Բուն անունով Սարգիս Աբրահամեան (Ֆրանսայի մէջ մականունը փոխած է ՍԷԼԹԵՔԵԱՆ)։ Լուր ունեցողները կրնան գրել՝

Mme Arménouhi Guzerian
3, Rue du Marechal-Joffre
Aix-en-Provence, (B.D.R.) France

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռաֆֆի» խումբի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ Րեժան ։

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէին ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացականները նկատի կ'առնուին ։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ.— Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս ուրբաթ, ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Րեժանի վերնայարկը ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Յ. Կ. Խաչի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, սանուհիները։ Ժողովէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընկերական թէյասեղան մը։

ՀԱՄԱԽՄԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, Պար տիւ Կլոպի սրահը։ Օրակարգ՝ հրջաբերականի ընթերցում, Հ. Մ. Ը. Միութեան նամակի ընթերցում եւ ընթացիկ հարցեր ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ 11ԻՆ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան շքեղ պարահանդէսը ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Պանեէօ Քաշանի մասնաճիւղին, այս կիրակի ժամը 16.30էն 22, Ազգային Տան մէջ, 32 րիւ տը Թրէվիզ ։

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ Հայր. եւ Երիտ. Միութեանց արտակարգ ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ ժամը ճիշդ 20.30ին, Քաֆէ Ռեժանի վերնայարկը։ Օրակարգ.— 1. Հերոսամարտին 42րդ տարեդարձը։ 2. Սանի մը որդեգրումը։ 3. Նոր վարչութեան ընտրութիւն ։

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի նախկին սանուհիներու կողմէ, Ապրիլ 28ին, Ֆըրանքեւամերիկեան գեղեցիկ սրահին մէջ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՆՈՒԷՐ

ՎԻԼՏԱՎՐԷՅԷՆ Տէր եւ Տիկին Զաքարեան իրենց թոռան ապաքինման առթիւ կը նուիրեն Շաւիլի եկեղեցիին հինգ հազար ֆր., Շաւիլի Կապ. Խաչին երկու հազար ֆրանք, Փարիզի Մշակոյթի Տան հազար ֆր. եւ հազարական ֆր. երկու Հանգստեան տուներուն։ (Վերջին երեք հազարը ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 8 ՄԱՐՏ

VENDREDI 8 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7826 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3637

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՎՈՍՓՈՐ[illegible]ՐՁԱԳԱՆԳԸ»

Ֆրանսական ձայնասփիւռը, Փարի էնթէր, «Միջազգային փոխանակութիւն» անունը չարքին մէջ, երեքշաբթի օր բացումը կատարեց Թրքական բաժինի մը, որ պիտի կոչուի «Վոսփորի արձագանգը»:

Առաջին խօսողն էր Փարիզի Թուրք դեսպանատան ներկայացուցիչը, որ ֆրանսերէնը սորվեր է Կալաթա - Սէրայի լիսէին մէջ: Գովեց հիւսեց Վոսփորի, որուն նմանը չկայ աշխարհի մէջ: Անոր երկու եզերքներուն վրայ կը ծաղկի Քոթ տ'Ազիւր մը: Թուրքիա քաղաքակիրթ ու յառաջադէմ երկիր մըն է, ըսաւ, մանաւանդ Ատնան Մէնտէրէսի իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր հսկայական նուաճումներ կատարած է:

Շեշտեց որ Կոստանդնուպոլիս չկայ այլեւս, ծանօթ երգին մէջ ըսուածին պէս, այլ կայ Իսթանպուլ …

Շնորհիւ Վոսփորի արձագանգին, Ֆրանսացիները ամիսը երկուանգամ առիթը պիտի ունենան ծանօթանալու թրքական քաղաքակրթութեան, մշակոյթի ու գեղարուեստի բոլոր ճիւղերուն,— պատմութիւն, գրականութիւն, նկարչութիւն, ճարտարապետութիւն եւայլն:

Թուրքին յաջորդեցին Ֆրանսացի երկու ծանօթ դէմքեր, որոնք Թուրքիա ապրած են զանազան պաշտօններով: Անոնցմէ մէկը մեղադրեց Թուրքերը թէ ինչո՛ւ համեստութիւն կ'ընեն եւ Ֆրանսերէնի չեն թարգմաներ իրենց գրողներուն թանկարժէք ստեղծագործութիւնները …

Բայց ամէնէն ուշագրաւն ու յատկանշականն էր ներկայութիւնը ակադեմական Ժորժ Տիւհամէլի, որուն հովանաւորութիւնը կը վայելէ «Վոսփորի արձագանգը»:

Յօնակը յիշեցուց թէ Տիւհամէլ արժանաւոր յաջորդն է Փիէր Լոթիի եւ Քլօտ Ֆարէրի: Մոռցաւ Ֆրանքլէն - Պույոնը:

Ականաւոր գրագէտը իր կարգին խօսք առնելով լոբձնաշութիւն փառաբանեց Թուրքերը: Ըսաւ… շատ երկիրներ համբորդած, մինչեւ Ճափոն գացած է, դեռ նոր վերադարձաւ Իսրայէլէն: Սակայն իր տեսած բոլոր երկիրներուն մէջ մէկ հատիկ է ու աննման՝ Թուրքիան, ո՛չ միայն իր բնական գեղեցկութիւններով, այլ ամէն ինչով:

Տիւհամէլ երեք տարի չարունակ Թուրքիա այցելած էր: Վերադարձին իր հիացանք տպաւորութիւնները հրատարակեց նախ «Ֆիկարօ»ի մէջ, որուն մնայուն աշխատակիցն է, յետոյ՝ գիրքի ձեւով:

Անկէ առաջ արդէն դարձած էր Թուրքերու ջերմ պաշտպան:

Ինչպէս կը յիշուի, մերժած էր ստորագրել Թրքահայ Դատի Ֆրանսացի բարեկամներուն պատրաստած յուշագիրը, զոր խմբագրած էր ուրիշ ակադեմական մը՝ Ռընէ Կրուսէ եւ զոր իրեն ներկայացուցած էր Արշակ Զօպանեան 1946ին: Չէր ուզած վշտացնել իր բարեկամները:

Այսպէս ուրեմն, Թուրքերը յաջողած են բանաւոր քարոզութեան իրաւունք ձեռք բերել այս ազատ երկրին մէջ:

Իսկ ի՞նչ կ'ընենք մենք:

Պատահականութեան ձգած ենք ամէն բան: Տարին քանի մը անգամ հայկական պատարագը կը ձայնասփռուի: Երբեմն ալ հայկական երգաչնակներ կը լսուին, բառ բախտի: Առավ կը գոհանանք եւ հանգիստ կը քնանանք:

Կը պարծենանք, որ 140.000 Հայեր կ'ապրին Ֆրանսայի մէջ, ինչպէս լսեցինք Փարիզի ձայնասփիւռէն յունուար 31ին, հայկական Ծնունդի օրը:

Եթէ ճիշդ է, որ այդքան համրանք ունինք Ֆրանսայի մէջ, ինչո՞ւ անճրկած ենք եւ չենք կրնար կարգադրել, որ կանոնաւորաբար շաբաթը մէկ անգամ գոնէ քառորդ ժամ յատկացուի Հայերուն:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ԸՆԴԱՐՁԱԿ ՏԵՂԵԿԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆԸ

Ինչպէս գրած էինք, նախարարներու խորհուրդը լիակատար նիստ մը գումարեց չորեքշաբթի օր՝ Հանրապետութեան նախագահին ներկայութեան:

Կի Մոլէ եւ Փինօ ընդարձակ զեկուցում տուին վերջի Ամերիկա կատարած իրենց ճամբորդութեան մասին:

Յաջորդ նիւթին, որ գումարուեցաւ հինգշաբթի օր, առաւելապէս քննուեցաւ Ֆրանսայի տնտեսական եւ ելմտական կացութիւնը: Առենէ մը ի վեր հարց կայ, որ կաթի գինը նուազի. այս՝ մանրամասնութիւն մըն է միայն, որմէ կախում ունի շատ մը ապրանքներու գիներն նուազումն ու յաւելումը: Տարի մը առաջ, երբ կազմուեցաւ Կի Մոլէի կառավարութիւնը, ապրանքներու գինը արդէն սկսած էր բարձրանալ. Ելմտական նախարարը պարտաւոր էր վճարել նախորդ կառավարութեանց ծախքերը եւ միեւնոյն ատեն միջոցներ խորհիլ, որ կեանքը չի սղէ: Կառավարութեան հակառակորդները կը խորհէին, որ ելմտական նախարարը պիտի ստիպուէր նոր տուրքեր նշանակել, որու հետեւանքով կառավարական տագնապ պիտի առեղծուէր եւ կառավարութիւնը պիտի ստիպուէր հրաժարիլ: Բայց այդպէս չեղաւ: Այժմ, կառավարութիւնը պատրաստած է ելմտական ընդարձակ ծրագիր մը, որ կը նախատեսէ ներքին ծախքերու սեղմում, ներածման կարգ մը ապրանքներու զեղչում: Այս նախատեսութիւններ եթէ իրականանան, պէտք պիտի չըլլայ որ նոր տուրքեր դրուին ժողովուրդին վրայ:

Կառավարութիւնը որոշեց նաեւ ազգային նոր փոխառութիւն մըն ալ ընել, որ պիտի յատկացուի ելեկտրականութեան, հիւլէական ուժի ու քարիւղի նոր հանքերու շահագործման եւ այլ նմանօրինակ ձեռնարկներու:

Ելմտական այս ծրագիրներու յաջող իրագործումէն կախում կրնայ ունենալ կառավարութեան ապագան, որովհետեւ խորհրդարանական կարգ մը խմբակցութիւններ, մանաւանդ չափաւորները, կը սպառեն որ ընկերվարական կառավարութեան բոլո՛ր փորձերը ձախողին, որպէսզի պահանջեն անոր հրաժարումը:

Այս շաբթուան վերջաւորութեան կամ յառաջիկայ շաբթու սկիզբը Կի Մոլէ վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ: Քուէարկութեան արդիւնքը կախում ունի նաեւ Ալժերիոյ հարցէն, որուն քննութիւնը, նախարարաց խորհուրդին մէջ, պիտի կատարուի այսօր

Նիւթը չէ, որ կը պակսի:

Հիւսիսային եւ Հարաւային Ամերիկայի, Լիբանանի մէջ եւ այլուր մեր հայրենակիցները ունին իրենց «Հայկական ժամ»ը:

Ֆրանսահայն է, որ զրկուած է:

Ինչո՞ւ զանազան կազմակերպութիւններ իրարու մօտ գալով, պիտանի ուժերը գործի մղելով, չդիմեն պատկան իշխանութեանց՝ ձեռք բերելու համար այդ իրաւունքը:

Հրեաները ունին իրենց շաբաթական ժամը — Էքո'ւթ Իսրայէլ: Թուրքերն ալ կ'ունենան հիմա իրենց ձայնը Ֆրանսայի մէջ, ուր շատ փոքրիկ թիւ մը կը ներկայացնեն:

Ահա օգտակար գործ մը:

Թող հրապարակ գան մանաւանդ մեր երիտասարդները — նոր սերունդ եւ ուսանող — եւ ցոյց տան իրենց շնորհքը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

❖ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ❖

ԳՐԱԿԱՆ ՄՐՑԱՆԱԿ

Վերջերս հայերէն թերթի մը մէջ խիստ ուրախալի լուր մը կարդացի. անգի՛տ «մտաւորական» մը, մե՛ծ «բարերար» մը անհրաւակալելի գումար մը նուիրեր է, անձեռնմխելի գումար մը, որուն բերած տարեկան շահաբաժինը պիտի յատկացուի տարուան ընթացքին լոյս տեսած քննարերգական բանաստեղծութեանց լաւագոյն հաւաքածոյին հեղինակին, պայմանաւ սակայն, որ այս վերջինը ըլլայ եթերատարդ:

Զախազանց ոգեւորուեցայ:

Ի՜նչ լաւ գաղափար ունեցեր է մարդը:

Ուշադրութեամբ աչքէ անցուցի պայմանները.

1) *Լաւագոյն քնարերգական քերթուածներ.*— Անշուշտ. մրցանակը պէտք է տալ լաւագոյնին. մանաւանդ որ «բարերար»ը իմէ, ոչպէս «մեծ մտաւորական» կրնայ լաւը զատել գէշէն:

2) *Նո[illegible] տարուան ընթացքին հրատարակուած.*— Այս՝ քիչ մը աւելի դժուար է, տպագրութեան ծախքերը այնքա՛ն մեծ են: Բայց ինչ որ է. մրցանակը շահողը ծախքերը լիովին կը գոցէ, քանի մը տարուան ալ հանգիստ կեանք կ'ապահովէ:

3) *Հեղինակը պէտք է ըլլայ երիտասարդ.*— Դժուար իրագործելի պայման. բայց վերջապէս, թերեւս գումարին կաթեւորութենէն ոգեւորուած, երիտասարդները ալ գործի մղուին …

Ընդունելու է, որ նպատակը լաւ է, մէկ քանդիվ քանի մը թաչուն կը զարնուի:

Հիմա նայինք սա «անձեռնմխելի» գումարը ի՞նչ է եղեր … միլիո՞ն մը, երկո՞ւ միլիոն, տա՞սը …

Ո՛չ. այլ՝ … *Հարիւր հազար ֆրանք, անձեռնմխելի …*

Գումարին մեծութիւնը. շփոթութեան մատնեց զիս:

Թուղթ - մատիտ առի հաշուելու համար թէ այդ հարիւր հազար փրանքին տարեկան եկամուտը ի՞նչ կրնայ ըլլալ արդեօք: Հաշուեցի՜, հաշուեցի՜. թուղթը ծածկուեցաւ թուանշաններով. անհրաւակալելի գումար մը դուրս եկաւ. այո՛, իրապէս *անհրաւակալելի …*

Այժմ կը մնար յարմարագոյն անձը գտնել. թղթատեցի տարուան մէջ լոյս տեսած քնարերգական բոլո՛ր հատորները. ապարդիւն. այդ մե՜ծ մրցանակին արժանի բանաստեղծ մը չկրցայ գտնել: Առի գրական ամսաթերթերը.— դարձեալ ապարդիւն: Ճարահատ, ձեռք առի օրաթերթերու հաւաքածոները:

Եւ, հրա՛շք, գտայ հազուագիւտ թռչունը:

Լոյսը, ինչպէս միշտ, արեւելքէն կը ծագէր. Լիբանանէն. Պէյրութի «Զ…»ի էջերէն:

Աշխատ, զարմանահար, կրկին ու կրկին կարդացի Ազատորդիի *«Զօն Նոր Համայնքի Հաւատաւորներուն»* բանաստեղծական քնքուշ կտորը:

Ահա քանի մը նմուշներ.

…«Փետրուարի քսան թիւը եւ Յուլիսը քսանիվեց՝

Սեպտեմբերի թիւը երկու՝ ողջ հայութեան սիրտը ծակեց …»:

Աւելի վարը՝

… «Հայա՛ր ապրիք հայուհիներ հերոսուհի, քաջ և ու բարի,

Որ սրբեցիք մեր ու ամօթ՝ հայ խորանէն գէթ այս տարի …»:

Խորհուրդ կուտամ «բարերար»ին, որ իր թանկագին մրցանակը տայ այս «Զօն»ին հեղինակին կամ հեղինակներուն. դրամն ալ բնտանիքէն դուրս ելած չըլլար. նկոյթին ծայրովը կուտայ, երկու ձեռքով ետ կ'առնէ:

ՇԱՔԻ

ՊԷՆ ԿՈՒՐԻՈՆ ՎՍՏԱՀՈՒԹԵԱՆ ՔՈՒԷ ՇԱՀԵՑԱՒ

ԿԱԶԱՅԻ ԵՒ ՇԱՐՄ ԷԼ ՇԷՅԽԻ ՊԱՐՊՈՒՄԸ ՍԿՍԱՒ

Չորեքշաբթի օր Իսրայէլի վարչապետը մեծ յաղթանակ մը տարաւ ընդդիմադիրներուն վրայ: Ինչպէս գրած էինք, իր երկար ճառէն վերջ, վարչապետը վստահութեան քուէ պահանջեց Քնեսեթէն (Երեսփ. ժողով): Հակակառավարական երեք բանաձեւեր, որոնք ներկայացուած էին Հերութ, համայնավար եւ «ընդհ. սիոնական» կուսակցութեանց կողմէ, մերժուեցան: Վերջին եւ դրական քուէարկութենէն առաջ Պէն Կուրիոն դարձեալ խօսք առաւ.

«Եթէ մեզի տրուած խոստումները չիրագործուին, խաղաղութիւնը պահպանելու բոլոր յոյսերը յօդս կը ցնդին: Գիտեմ, որ մեզի տրուած խոստումները մէկ օրէն միւսը կրնան դրժուիլ: Բայց այն օրը որ Եգիպտոս զաղրի զինադադարին պայմանները յարգելէ, Իսրայէլ ինքնինքին իրաւասութիւն կուտայ Կազայի շրջանը եգիպտական գրաւման դէմ պաշտպանելու»:

Այս խօսքերէն վերջ եւ նախկին Արտաքին նախարար Մոշէ Շարէթի բռնած նպաստաւոր դիրքին շնորհիւ, Երեսփ. ժողովը վստահութեան քուէ տուաւ Պէն Կուրիոնի:

× ՄԱԿի առաջին զօրաբաժինները չորեքշաբթի օր մուտք գործեցին Կազայի շրջանէն ներս, մինչ Իսրայէլեան բանակները հետզհետէ կը քաշուէին դէպի Իսրայէլի սահմանները.

Գործողութեանց սկիզբը քանի մը միջադէպեր պատահեցան, որոնց ընթացքին խուռնէլեցի զինուոր մը եւ արաբ քաղա -

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

«ՅԱՌԱՋ»ի

վաղուան թիւը, բացառաբար վեց էջ, ամբողջովին նուիրուած է՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

իր մահուան քառասունքին առթիւ:

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Վիէնի Յանձնախումբի հանգանակութեան Բ. Ցանկը —

Սարգիս Գալուստեան	10.000
Նշան Թոսիկեան	10.000
Տիկին Եղիսաբէթ Այանեան	5.000
Յովսէփ Թէճիրեան	5.000
Կիւլպէնկ Սուքիասեան	3.000
Աստուր Քըլէքեան	3.000
Ալիքսան Ալիքսանեան	3.000
Ոմն	3.000
Արշալոյս Խօրանեան	3.000
Յովհաննէս Թէրզեան	2.000
Կարապետ Արզարեան	2.000
Կիւլպէնկ Զարդարեան	1.000
Դաւիթ Երեմեան	1.000
Սարգիս Մաթոսեան	1.000
Սարգիս Տայեան	1.000
Հրանտ Թորոսեան	1.000
Ռուբէն Լուսարեւեան	1.000
Աւետիս Մալաքեան	500

ԱՓՐԻԿԷԻ անգլիական հողամասերէն Կոլտ Քոսթը անկախ պետութիւն հռչակուեցաւ. այս առթիւ առաւ իր նախկին անունը՝ Գանա: Նորաստեղծ պետութիւնը մաս պիտի կազմէ անգլիական Համաքաղաքակցութեան:

ՄԱՏՐԻՏԻ մէջ քանի չափ անձեր ձերբակալուեցան՝ հակակառավարական թռուցիկներ բաժնած ըլլալու ամբաստանութեամբ:

ԹՈԹՈՎԱՆՔ

(ԵՂԲԱՅՐԱԿԻՑ ՇԱՒԱՐՇԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ)

Գաղափարականութիւնը մտած է մեր մէջ առաջին անգամ, Ֆրանսական յեղափոխութեան հանրապետական սկզբունքներով :

Մենք պատշաճեցուցած ենք այդ սկզբունքները մեր ազգային ընդհանուր պայմաններուն ու ներշնչումներուն, դնելով միանգամայն չատ համապատասխան, մեր մարտակազմական խմորին ու բովանդակութեան :

Անբացատրելի խնամութիւն մը մօտեցուցած է մեզ միշտ Ֆրանսացի ժողովուրդի հոգեկան, նոյնքան եւ իմացական ուղղութեան :

Անգլին, աւելի մօտ մեզի, մեր հողերուն, գերմանական քաղաքակրթութիւնը եւ մշակոյթը, նոյնպէս եւ իտալականը իր հռոմէական ժառանգութիւնովը, ոչ մէկ կերպով կամ ուղղութեամբ մօտեցուցած են մեզ իրենց քաղաքականութեան, եւ ոչ իսկ մենք ունեցած ենք պահանջը կամ փորձութիւնը, հաղորդակից ըլլալու, այս հոյակապ անցեալով երկու ժողովուրդներու հոգեմտաւոր ունեւորութեան :

Ֆրանսական մշակոյթին հանդէպ ունեցած մեր խորին սէրը, ոչ Ֆրանսերէն լեզուին բացառիկ ճկունութիւնն ու ճոխութիւնը, ոչ իսկ Ֆրանսական հանճարին անզուգական ինքնայատկութիւններն են որ ներշնչած են մեզ։ Այլ զգալ եւ արտայայտելու այնքան բնական ու մարդկային կերպը այս ժողովուրդին, տարած կապած է մեզ իրեն, գնելով հոն, քիչ մը ճակատագրական դրոշմ :

Լէ մէմ շակրէն,
Իւնիս լէ զ'Օմ :

Ըսած է Միւսէ, իր քերթուածին մէջ :

Բանաստեղծ կամ քերթող, երկար բացատրութիւններ չեն տար :

Մանրամասնութեանց մարդիկ չեն անոնք։ Կ'ըսեն ու կ'անցնին։ Թիթեռնիկին պէս են։ Հազիւ թէ կը յածին, արդէն իսկ մեկնած, անհետացած են։ Բայց բան մը, ուրուականի նման, կը մնայ միշտ իրենցմէ.— Խորհուրդ եւ իմաստ :

Դուն կ'ամբողջացնես զանոնք։ Կուտաս ծաւալ ու խորք։ (Մէկը առանց միւսին ոչինչ կ'արժէ), կը տանիս մինչեւ հոն, ուր, քու տանելու կարողութիւնդ կրնայ ներել քեզ :

Չես կրնար սիրել բանաստեղծը կամ քերթողը։ Կը ձանձրանաս իրմէ։ Կը նեղուիս, կը յօրանջես, ...րափի կ'իյնաս, եթէ, բանաստեղծ չես հոգիով։ Կը զայրանաս նոյնիսկ, որ յիմար բաներ է գրեր, քովիկը, անյքան տեսանելի եւ չօշափելի աշխարհի մը, ուր՝ «այսօր կանք, վաղը չկանք» :

Բանաստեղծը, ժողովուրդին մարդը չէ :

Բանաստեղծ, բանաստեղծութեան մարդն է :

Տարբեր բան է ժողովրդական բանաստեղծը։ Անոր անունն իսկ այսպէս է եկած աշխարհ։ Այս կերպով ալ պիտի ապրի, ժամանակի երկայնքին, եւ ապահովաբար աւելի երկար, քան այն միւսը, որ քիչերու համար միայն աշխարհ եկաւ :

Դուք կը խորհիք թէ հազուագիւտ են անոնք։ Բանաստեղծները կ'ուզեմ ըսել :

Անոնք քիչ մը չատ ու չատեր են իրենց փոքր համբանքին մէջ։ Շատցող են։ Շատոն ալ գիտցող, ծածուկ, գաղտնի, պահուած, թաքուն :

Այս բոլորը, իրենց էութեանը սահմաններուն մէջ :

Ուղտին պէս է բանաստեղծը։ Ինքնիրմով կ'ապրի։ Ինքզինք կ'որոճայ։ Ինքզինքը կ'ուտէ ի հարկին, ինքնիրմով կը յագենայ :

★

Միւսէ ըսաւ, անցաւ ու գնաց որպէս մարմին։ Նոյնը ըրին Անտրէ Շէնիէ, Ալֆրէ դը Վինեի, Հիւկօ, Լամարթին, Լաֆոնթէն, լուին ու գացին :

Այս բոլորէն մնացին սերմեր, կայծեր, ճառագայթներ ու բոցեր, որոնք ճամբորդելէն ու ճամբու ընթացքին՝ հասան ու հանդիպեցան մեզի։ Մեզի, ճամբաներու երկայնքը կայնած սպասումի մը մէջ։ Գրկեցինք զիրենք։ Եղբայրական աղապատանքով։ Խառնուեցանք իրենց եւ ստեղծեցինք եղբայրութիւնը գաղափարներուն, նաեւ, եղբայրութիւնը հոգեկաններուն։ Դարձանք ազգականներ, հոգեկից, սրտակից։ Այսպէս հասկցանք իրար :

Մարդիկ կ'ուզեն, կը սիրեն նմանիլ իրենց սիրած մարդերուն :

Կ'ուզեն նմանիլ անոնց ու կը սպասեն ամէն օր հրաշքի :

Այսպէս, այս ճամբաներով մտաւ գաղափարականութիւն եւ գաղափարապաշտութիւն մեր մէջ :

Կան, որ քիչ կը գտնեն մեր ունեցածը մեզի։ Անհամեմատ։ Կ'երազէին աւելին ունեցած ըլլալ։ Մերիններն են ասոնք :

Գեղեցիկ բաները ուշ կը հասնին։ Դժուար կը հասնին։ Ասոր համար ալ գեղեցիկ են, ու կը մնան գեղեցիկ :

Լաւ է քիչը գեղեցիկ, քան շատը տգեղ, կամ, անբաւարարօրէն գեղեցիկ։ Ինչ որ քիչ մը տգեղ է։

Ազգի մը, կամ ժողովուրդի մը (մեզի նման) պէտքէն աւելին ունեցանք մենք ոբոշ շրջանի մը, որպէս ատէփ (հայերէն բառը անհամապատասխան է իմաստով)։ Ասոր համար չէ՞ր որ մեր հակառակորդը շատ տեսաւ մերինը մեզի ու խլեց, ինչքան որ յաջողեցաւ խլել մեզմէ :

Շէյքսփիրեան խորհրդապաշտութիւնը ընդունելութիւն չգտաւ մեր մէջ։ Երբեք։ Ոչ թէ իր արժէքի նուաղութեանը համար, (հեռու վրայէն), այլ անանուն աղգականութեան մը պակասէն՝, մեր հոգեկանին հետ։

Նոյնը եղաւ Հզօր, աշխարհացունց Կէօթէն, նոյնը նաեւ Շիլլէր :

Մեր հոգիին հետ յարաբերական ոչինչ գտանք այս երկուքին մէջ։ Դուք գտէ՞ք ինչո՞ւն :

Նոյնը եղաւ Տանթէն։ Մեր Վենետիկեանները ջանացին մօտեցնել զինքը մեզի։ Սակայն ան մնաց խորթ, անմատչելի եւ անմատոյց :

Տանթէն, որ մարդոց չմօտեցած դեռ, աստուածներու ձեռք երկարեց, ուզեց ըլլալ մարդը թանձրացեալին, բազմաթիւ գերմարդերու :

Կրտսեր եղբայրներն ենք, կամ սանիրը մենք, մեծ Ֆրանսայի հանճարներուն, գէթ որպէս հիացող ու հիացումով սրտեգրուող եղբայրները հանճարին :

Այսպէս մտաւ յեղափոխական ոգին մեր երբեմնի երիտասարդութեան երակներէն ներս, եւ այս կերպով, այս ճամբաներով շինեցինք, ստեղծեցինք մեր պզտիկ աստուածները :

Անոնք հիմա սկսան նուազիլ, յանձնելով մեզ մեր սեփական ճակատագրին :

Անոնք, վշտահար սպասաւորները միտքին :

Անոնք շատ բան ըրին մեզի, շատ բան թողելու համար իրենց յամառ հաւատքէն։ Այն հաւատքը որ ընկերացաւ իրենց, մահուան ցուրտ լռութեան մէջ իսկ :

ՍԱՐԳԻՍ ՃԻՋՄԷՃԵԱՆ

ՏՈՒՆ ԿԸ ՇԻՆԵՆՔ

— Բացայայտ է, որ վճարուած բանուորներ չեն ասոնք ...

Այսպէս բացատրեցին իրենց տեսածը, Ֆրանսացիներ, որոնք ներկայ էին․ մեր ընկերներուն աշխատած պահուն :

Խումբեր, տարեց թէ երիտասարդ, ուսանող թէ արհեստաւոր, նոյնիսկ տակաւին բահ ու բրիչ չբռնած տղաք, խանդավառ երգերով երբ սկսան աշխատիլ։ Հողը կը փորուէր, ձեռնակառքերը կը լեցուէին իրարու ետեւէ, արագօրէն պարպուելու համար ...

— Տուն կը շինենք։ Մշակոյթի Տուն :

Տարիներու երազ էր՝ տուն մը ունենալ Փարիզի մէջ, սեփական երդիք մը, ուր կարենայինք հաւաքուիլ, իրար տեսնել, իրարմով ապրիլ։ Իւրաքանչիւր Հայու սպասումն էր այդ։ Հարկ էր շինել։ Կը տատամսէին ... Ո՞վ պիտի հոգար ծախքը։ Դժուար էր մեծ քաղաքի մը մէջ նոյն իսկ պզտիկ տուն մը ունենալ.

Հաւատաւորները շարժեցան սակայն։ Նետեցին առաջին քայլերը՝ ինքնավստահ։ Եւ խանդավառութեան ալիքը բարձրացաւ բոլորին հոգիներուն մէջ :

Գաղափարապաշտ զանգուածի մը խոստումն էր — Կուտանք եւ ի հարկին, մեր բազուկները կը լծենք գործի :

Սկսան տալ եւ առանց արդիւնքին սպասելու, բազուկները արդէն լծուեցան գործի :

Կանոնաւորաբար եւ խումբերու բաժնուած, հիմա կուգան ու կ'աշխատին :

Եւ ներքին գոհունակութիւն մը ունի ամէն տղայ՝ որ ձեռնակառք մը աւելի հող կը պարպէ միւսներէն։ Երջանկութիւնը կը ճառագայթէ աչքերէն անոր, որ քար մը աւելի կը փոխադրէ միւսներէն։ Եւ հպարտօրէն կը մտածէ ամէն մարդ, որ այս տան շաղախին խառնուած պիտի ըլլայ նաեւ իր քրտինքը, որ նոյնքան արժէք ունի, քան նուիրուած գումարները :

Գաղութին մէջ կրնան ըլլալ սկեպտիկներ որ վերապահութեամբ դիմաւորեն այս խանդավառութիւնը, քանի որ մեծ այս քաղաքին սրտին վրայ, ոչ միայն մեծ, այլ՝ փառաւոր տունի մը շինութեան է ձեռնա[...]ուած։ Ծանօթ կրնան ըլլալ դժուարու[...]ներուն՝ անկարելիութեան համոզոր, եւ վերապահ ըլլալու իրաւունք կրնան ունենալ անոնք այն ատեն միայն, երբ ծանօթ չեն Հայ հոգիին ինքնավստահութեան :

Թերահաւատները կրնան գալ ու տեսնել մեր տունը (17, րիւ Պլէօ), որ կը շինուի, կը շինուի, քրտինքով, խանդավառութեամբ ու երգերով։ Շուտով պիտի գայ ատենը, երբ ներս պիտի մտնենք անկէ, ըսելու համար բոլոր ծանծաղուտներու մէջ կորսուած թերահաւատներուն.— Ահաւասիկ ձեզի տուն, մտէք, կարդացէք այնտեղ, հպարտացէք եւ մանաւանդ մի մոռնաք Հայու նման զուարճանալ :

Այս հաւատքով կը շինուի Փարիզի Մշակոյթի Տունը։ Խանդավառութեամբ :

Այս մթնոլորտը պիտի տիրէ անոր յարկերուն տակ եւ սրահներուն մէջ։ Խանդավառութիւն :

Շնորհիւ տարուած գաղափարական աշխատանքին, մոռցուած են այլեւս ցուրտ ու մութ օրերը :

Կը զգանք, որ մոռացումին յանձնուած են այլեւս ցաւ սրճալու միայն հակամէտ անպատասպար հոգիները :

Տուն մը կ'ունենանք, կը շինենք, եւ անհորիզոն երկինքներու մէկ կտորին տակ ինկած մեր քնկոտները կը տեսնեն, որ Մշակոյթի Տան իւրաքանչիւր քարին հետ, կը բարձրանան նաեւ հոգիները։ Կը բարձրանան տրամադրութիւնները։ Կը փոխուին կարծիքները՝ դէպի լաւը, դէպի բարին :

Ըսուած է չարունակ եւ ամէն տեղ.— Տարագիր բազմութիւնները «ճախրճներով» կ'ապրին։ Հայրենական գեղեցկութիւններու անծանօթ տղաքը, նոր ափերու վըրայ ծնած ու մեծցած, հոգեկան իրենց խմորումները կը ստանան իրարմով։ Բաւական է տեղ մը ունենալ, ուր կարենան հաւաքուիլ, խօսիլ ու ապրիլ ... արդէն բաւական է, որ ինքնավստահօրէն նայինք վաղուան :

Այս յարկին տակ է, որ պիտի թրծուին մեր տղաքը, կառուցուելիք այս տունէն ներս է, որ պիտի ջրդեղուին անոնց հոգիները, այս ընթերցասրահներուն մէջ է, որ անոնք պիտի կարդան ու տեսնեն Հայ Պատմութիւնը, Հայ գրականութիւնը,

---

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Եւ բոցավառեցաւ երեւակայութիւնս, — անշուշտ չարչարուած, եղունգները քաշուած, պատէ պատ զարնուած կալանաւորներու վէրքերէն ցայտած արիւններ էն...

Աւելի վերջը իմացայ որ ճիշդ քովի սենեակը թխած էին «զանազանք» (Միւթէ - Ֆէրրիւա),— օրը օրին ձերբակալուած բազմաթիւ կալանաւորներ, որոնց չատերը նոյն ինքն Վլատիմիրի զոհերը :

Ձեռնակապիս բանալին կը գտնուէր բանտային ոստիկանութեան տեսուչին ձեռքը․ այնպէս որ հարկ էր հրաման առնել, «դուրս ելլելու» համար :

Այդ պարագային, նախապէս ամէն զգուշութիւն կ'ընէին որ մարդ մնացած չըլլայ բակին մէջ, իմ սենեակէս մինչեւ արտաքնոցը :

Եւ երկու ոստիկաններ կ'ընկերանային, ձեռնակապս ալ հոն քակելով եւ հետեւելով մինչեւ բուն գործարանին մուտքը : Արտաքնոցի յառաջամասին մէջ ծորակ մը կար, քովն ալ՝ ջրամանի մը կապուած երկար շղթայ մը, որ բնազդաբար ուշադրութիւնս գրաւեց :

Նայեցայ նաեւ պատուհանին, որ չատցած էր

... Օրը իրիկուն եղաւ տախտակին վըրայ աջ - ձախ դառնալով, որոճալով եւ գալարուելով։ (Ոտքի ելլելու եւ սենեակին մէջ պտտելու իրաւունք չունէի)։

Տակաւին հաճոյակատար էին, եւ կը հարցնէին, — բան մը կ'ուզե՞ս, թէյ, գլանիկ, ուտելիք ..

Իրիկուան դէմ բարձրահասակ եւ վայելուչ մարդ մը ներս մտաւ, ուղղակի քովս եկաւ եւ աթոռ մը առնելով նստաւ։ Ձեռքերը ձեռնոց :

Հազիւ կրցայ շտկուիլ եւ նստիլ :

— Անունդ ի՞նչ է, տղաս :

— Նիքոլա Տիմիթրեւ :

— Սխալ բաներ կ'ըսես, դուն նշանաւոր Շաւարշ Միսաքեանն ես, գրող - կարգացող :

— Ոչ, իմ անունս Նիքոլա Տիմիթրեւ է, Մանասթրցի :

— Ուրանալը օգուտ չունի, լեցուն փաստեր կան քեզի դէմ (ւէնին ալէյհինէ միւֆասսալ վէսիգա վար)։

— Ես բանէ մը վախ չունիմ :

— Ինծմէ չե՞ս վախնար :

— Ո՞վ էք դուք :

— Գէորգ պէյ։ (Ոստիկանութեան վերատեսուչը, որ նախարարի լիազօրութիւն ունէր այդ օրերուն։ Պոլսէն փախաւ եւ Աֆղանիստան գնաց զինադադարին, իսլամական քարոզութիւն կատարելու համար։ Հոն ալ մեռաւ)։

Եւ շարունակեց․

— Որքան ալ տոկուն (մէթին) մարդ ըլլաս, տանջանք կայ (իսքէնճէ), ծեծել, եղունգ քաշել, քէլփէթին ... մտածէ, չափէ - ձեւէ, (տիւշիւն - թաշըն), քանի մը բաներ պիտի հարցնենք, լուսաբանուելէ յետոյ ես իմ ձեռքովս Քէօսթէնճէ կը ղրկեմ քեզ, վաղն իսկ։ (Վլատիմիրը այդ մասին խօսած էր)։

— Այդ բաները ինծի հետ կապ չունին․ իմ գործս պուլկարական գեղացիութեան հետ է :

— Ես նորէն կ'ըսեմ քեզի, մեղք ես, տիւշիւն, թաշըն, հարցումներուն կը պատասխանես, վաղը կ'ազատիս :

Գէորգ պէյ չմոռցաւ «օրպիսութիւնս» ալ հարցնել․

— Բանի մը պէտք ունի՞ս, ուտելիք, գլանիկ, թէյ, սուրճ, ինչ որ կ'ուզես ըսէ թող բերեն ․

— Գրպանս թաշկինակ մը անգամ չձգեցին, ամէն բան դրաւեցին :

— Գաւառացի են (Թաշրալը), հայվան են, չեն գիտեր :

Եւ հրամայեց որ թաշկինակ մը բերեն։

Բերին Թիւրքի կարմիր, լայնկեկ մէնտիլ մը, որ մինչեւ վերջը կը ծառայէր թէ իբրեւ թաշկինակ եւ թէ իբրեւ սրբիչ :

Գէորգ պէյ ...կնեցաւ, միշտ կրկնելով․

— Գագ, տիւշիւն, թաշըն ... Հանգիստ եղիր, հոգ մի՛ ըներ...

✕

Գլուխս ալիւր կ'աղար։ Ո՞ւր պիտի յանգէի, վերջապէս։ Կարելի չէր անվերջ կրկնել «Նիքոլա Տիմիթրեւ»ը։ Կարելի չէր պարտուիլ առանց քիչ շատ վաւերական հանդամանք ներկայացնելու :

Դիւապանատունս պիտի հնարքիքու՞ :
Գոնէ մէկը պիտի ղրկե՞ն, ստուգումներ կատարելու համար ...

Իսկ եթէ չգան, եւ երբ յոյս չկայ որ գան, ի՞նչպէս պիտի ներկայանամ :

Ալի Րիզա եւ ուրիշներ պահէ պահ կ'երեւային ։ Անշուշտ հարցաքննութիւնները կը սկսին այսօր - վաղը :

Կարճ - երկար ուղեգիծ մը որոճացի, 1.— Ցայտնել ինքնութիւնս։ 2.— Տէր ըլլալ յուշատետրին : 3.— Չյայտնել որեւէ անուն կամ գաղտնիք։ 4.— Մաքառիլ մինչեւ մահ :

Ցաջորդ իրիկունը ժամը 9 - 10ին ներս մտաւ Ալի Րիզա։ Նորէն «օրպիսութիւնս» հարցուց, թէյ մը բերել տուաւ, քննեց ձեռնակապերս, ամրացուց բթամատներուս օղակները եւ հրամայեց որ ճամբայ ելլենք :

Նոյն շքախումբը,— առջեւէն երկու ոստիկան, աջ եւ ձախ կողմերս Ալի Րիզան եւ ուրիշ մը, ետեւէն՝ 2 - 3 գաղտնի կամ յայտնի ոստիկան :

Ձեմ յիշեր, թոյլ տուա՞ծ էին որ հագնիմ կօշիկներս :

(Շար. 14)

ԱՐԴԻ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԸ

Անոնք, որոնք 1939էն առաջ եղած են Յունաստան, պիտի դժուարանան ճանչնալու յետպատերազմեան Յունաստանը։

Աթէնք քաղաքը բոլորովին ընդարձակուած է. բնակչութեան թիւը այժմ մէկ միլիոնը կ'անցնի։ Հին թաղերը բոլորովին վերանորոգուած են. նախկին խարխուլ խրճիթներուն տեղը այժմ կը բարձրանան արդիական մաքուր շէնքեր։ Նոյն շինարարութիւնը՝ մայրաքաղաքէն դուրս ևս, դէպի Քիֆիսիա տանող ճամբուն երկայնքին, կամ Սունիոն հրուանդանին մերձակայք։

Քաղաքին կեդրոնը, արդիական ընդարձակ շէնքեր ու գեղեցիկ խանութներ կը բարձրանան Օթոն թագաւորի ժամանակներէն մնացած, ոլորապտոյտ ու նեղ փողոցներուն տեղը։ Այս բոլորը կը բացատրուի այն բանով, որ կառավարութիւնը մեծ գումարներ կը յատկացնէ քաղաքին արդիականացման ու վերանորոգման համար։ 1955 - 56 տարեշրջանին միայն կառավարութիւնը այս գործին յատկացուցած էր երկու միլիառ տրախմիի պիւտճէ մը

Քաղաքին բարեզարդումին հետ արդիականացած ու զարգացած են նաև հաղորդակցութեան միջոցները։ Գեղեցիկ օթօպիւսներ փոխարինած են նախկին խեղճ ու կրակ հանրակառքերը։ Քաղաքը ճոխութեան ու հարստութեան մէջ չի լողար թէև, բայց քանի տարի առաջ-

---

հայրենիքը։

Ինչ կայ աւելի գեղեցիկ ու սրտագրաւ, քան հոգեպէս եւ ֆիզիքապէս պահպանումը մեր սերունդներուն։

Ցարդ գործնական միջոցները կը պակսէին Փարիզի համար։ Նոր շրջան սկսած է այլեւս

Մշակոյթի Տան հետ շփում ունեցողները արդէն իրենց երակներուն մէջ կը զգան մեծ հաւաքատեղիին մեծ խանդավառութիւնը։

Կը մնան հեռաւորները ...

Անշուշտ, պիտի շուտով անոնք ալ միանան ընդհանուր «վաղքին», որպէս զի Փարիզի հայ գաղութը արդարօրէն եւ հպարտօրէն կարենայ ըսել իր յաջորդներուն. –

— Մենք Տուն շինեցինք ձեզի համար, դուք ալ պահեցէք զայն։

Ապահովաբար, այդ պարագային Մշակոյթի Տունը պահողներուն թիւը պիտի ըլլայ աւելի շատ, եւ հիմերը՝ ամուր։

Ու այժմ, մենք, կը շինենք Մեր Տունը։

ԱՐՄԵՆՊԻԼ

ւան խեղճութիւնը անհետ կորսուած է։ Ժողովուրդին կեանքի ընդհանուր մակարդակը շատ աւելի բարձրացած է. փողոցներուն մէջ այլեւս չեն տեսնուիր ցնցոտիներով պատող մարդիկ։

Իրիկուններն ալ կարծէք աւելի գեղեցկացած են։ Զօրաւոր լուսարձակներ խորհրդաւոր երեւոյթ մը կուտան Ակրոպոլին. Պարթենոնը երկնքի ու երկրի միջեւ լուսաւոր հրաշալիքի մը տպաւորութիւնը կը ձգէ։

Իրիկնադէմին, քաղաքը կ'ողողուի նէոնէ լուսատախտակներով. շարժանկարի սրահները առաւելաբար կը ցուցադրեն Հոլիվուտեան արտադրութիւններ. ինչպէս շատ մը երկիրներու մէջ, այստեղ ալ տոլարը թագաւոր է։

Ամերիկեան դրամն է, արդարեւ, որ մեծապոյն չափով նպաստեց Յունաստանի տնտեսութեան վերականգնումին. 25 տարուան ընթացքին ցորենի արտադրութիւնը 150 տոկոս բարձրացաւ, բամպակինը՝ երկու հարիւր տոկոս, գետնախնձորը՝ չորս հարիւր տոկոս։ Պատերազմէն առաջ Յունաստան եօթը հարիւր թրաքթոր ունէր միայն. այսօր այդ թիւը բարձրացած է 8000ի։ Երկրին ճարտարարուեստը 1938էն ի վեր գրեթէ կրկնապատկուած է։ Հանքերու եւ մետաղագործութեան շահագործումը թոյլ պիտի տայ, որ շուտով Յունաստան տարեկան 30 միլիոն տոլարի արտածումներ ընէ։

Այս բոլորը, սակայն, կը կարօտի քաղաքական խաղաղ մթնոլորտի։ Արդ, 1830էն ի վեր, այսինքն օսմանեան տիրապետութենէն ազատուելէն ի վեր, Յունաստանի պատմութիւնը ներքին եւ արտաքին պայքարներու շարան մը եղաւ։ 1940ին Յոյները ստիպուեցան զէնք բարձրացնել ինքնապաշտպանութեան համար. բայց մինչեւ 1950 շարունակեցին կռուիլ։ Պատերազմէն վերջ ծայր տուին քաղաքացիական կռիւները, որոնք անխնայ եւ սարսափելի եղան։ Քաղաքացիական պատերազմները շատ աւելի մեծ աւերներ կը գործեն քան օտար լուծն ու օտարներու դէմ մղուած պատերազմները։

Զարմանալի չէ ուրեմն, որ հակառակ թափուած մեծ ճիգերուն, Յունաստանը տակաւին Եւրոպայի ամէնէն աղքատ երկիրը կը մնայ։ Մինչ Մ. Նահանգներու միջակ քաղաքացին տարեկան երկու հազար տոլարով կ'ապրի, Արեւմտ. Եւրոպայի մէջ՝ երեք հարիւրէն ութը հարիւր տոլարով, Յունաստանի մէջ այդ թիւը միայն 180 տոլար է։

Հարիւր տարիէ ի վեր Յունաստան միշտ ալ ցաւատանջ վէրք մը ունեցած է. այսօր այդ վէրքը կը կոչուի Կիպրոս։ Թերթերու յօդուածները, ճառերը, գիրքերը, անձնական խօսակցութիւնները կը դառնան այդ հարցին շուրջ։

Այստեղ չենք ուզեր մտնել հարցին

ԿԱՐՄԻՐՆԵՐՈՒ ՀՈԳԵՐԸ

«ԻԶՎԵՍՏԻԱ» ԿԸ ՄԱՏՆԱՆՇԷ ՎԻՇԻՆՍՔԻԻ ԳՈՐԾԱԾ ՍԽԱԼՆԵՐԸ

«Իզվեստիա»ի Մարտ 2ի թիւին մէջ, իրաւաբանութեան փրոֆէսէօր մը, Գիոնտովսքի, մի առ մի կը թուէ այն բոլոր սխալները զոր Վիշինսքի գործեց Խ. Միութեան ընդհ. Դատախազի պաշտօնը վարած միջոցին։

Յօդուածագիրը կ'ըսէ ի մասնաւորի՝ «Խորհրդային իրաւաբաններուն կարեւորագոյն պարտականութիւններէն մէկն է՝ Վիշինսքիի տեսութիւնները վերաքննութեան ենթարկել։ Տարիներ շարունակ խորհրդային իրաւագիտութիւնը իբր մեկնակէտ ունեցաւ այն ճառը, որ Վիշինսքի խօսեցաւ խորհրդային իրաւագէտներու առաջին համագումարին ընթացքին (1938 Յուլիս 16)։ Այդ ճառին մէջ Վիշինսքի կ'ըսէր թէ դատաճառներն ու խռովարարները իրաւագիտութեան մարզին մէջ խաբեբայութիւն կ'ընեն, ոճրապարտ տեսակէտներ կը տարածեն կառավարութեան դէմ։ Այդ տարիներուն, համագումարին մասնակցող իրաւաբանները չէին կրնար կասկած ունենալ Խ. Միութեան ընդհ. Դատախազին արտասանած ամբաստանութեանց մասին։ Բայց այժմ կը տեսնենք թէ Վիշինսքիի խօսքերը չէին համապատասխաներ իրականութեան։ Արդարեւ, Բերիայի դիմակազերծ ըլլալէն ի վեր, փաստուեցաւ թէ Վիշինսքիի կողմէ այդքան ծանր ամբաստանութեան տակ ինկող բարձրաստիճան իրաւաբաններ, ինչպիսին են Կրիլենքօ (նախկին ընդհ. Դատախազ), Պաշուքանիս, Զիլիապով եւ այնքան ուրիշներ, բոլորովին անմեղ էին»։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴՆԵՐՈՒ ՏԵՂԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մարտ 10ին եւ 17ին տեղի պիտի ունենան տեղական խորհուրդներու (սովետ) ընտրութիւնները՝ Ռուսիոյ եւ եօթը այլ հանրապետութեանց մէջ։ Սովետներու շրջանը երկու տարի է։ Վերջին ընտրութիւնները կատարուած էին 1955ին։

Խորհրդային մամուլը կը թուէ «ընկերվարական ժողովրդապետութեան» առաւելութիւնները եւ այս առթիւ պարտականութիւն կը սեպէ բացատրել, թէ ինչո՞ւ Խ. Միութեան մէջ ընտրական բազմաթիւ ցանկեր չկան այլ միայն մէկ ցանկ։ Այս բացատրութիւնը, որ կուգայ Լեհաստանի ընդհ. ընտրութիւններէն անմիջապէս վերջ, շատ յատկանշական է. խորհրդային վարիչները կ'ուզեն հասկցնել որ Լեհաստանի պարագան տարբեր էր. պատճառ չկայ որ Խ. Միութենէն ներս ընտրական սիստեմը որեւէ փոփոխութիւն կրէ ...

լուծման մէջ։ Մէկ բան որոշ է սակայն. Կիպրոսի հարցը պատճառ դարձաւ որ անգլեւյունական դարաւոր բարեկամութիւնն ու Թուրքեւյոյն աւելի նոր դաշնակցութիւնը ծանր հարուած կրեն։ Յունաստանի կառավարութիւնը կը պնդէ որ ինքը չարծարծեց Կիպրոսի հարցը. բայց քանի որ Կիպրացիները կ'ուզեն տիրանալ իրենց անկախութեան ու միանալ Յունաստանի, բնական է որ յոյն ժողովուրդը հոգւով սրտով պաշտպանէր իր ցեղակիցները։

Գաւ մը դուրս գալով քաղաքական հրապարակ հարցերէ, մարդ երբ կը մտածէ Յունաստանի մասին, չի կրնար զսպել իր յուզումը երբ կը մտածէ որ այդ երկրին իւրաքանչիւր քարը, իւրաքանչիւր առուակն ու թուփը ունեցած է իր հրաշալի պատմութիւնը. այստեղ սպաննուած դարձաւ Իդիպոս կոյր արքան, իր աղջկան՝ Անտիգոնայի ուսերուն կռթնած. այնտեղ այն վայրն է, ուր Սոկրատ մեռաւ. այս ծառը՝ Պղատոնի ձիթենին է. իսկ ամբողջ Յունաստանը՝ մեր արդի քաղաքակրթութեան փայլուն օրրանը ..

(Քաղուած՝ Լը Մոնտէն)

ՄԱՆՇԻ ծովուն մէջ գերմանական քարիւղատար մը եւ անգլիական փոխադրանաւ մը իրարու բախեցան տիրող թանձր մշուշին պատճառով։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԲՆԱԳԻՏԱԿԱՆ

Սեւանի լիճին ջուրը հետզհետէ պակսելուն համար մեր զգացած տխրութեան յաջորդեց լիճին յատակը գտնուած քաղաքի մը յուսադրիչ լուրը։ Ամէն հայ մեծապէս հետաքրքրուած է հին Հայաստանի պատմական անցեալով։

Ծանօթ է որ 1876ական թուականներէն ի վեր (տես Ադոնցի (Իսթուար տ'Արմէնի, 1946, հրատ. Մելքոնեան կտակի Հ. Բ. Ը. Մ., Փարիզ) ռուսական Հայաստանի մէջ պեղումներ տեղի ունեցած են, բայց լնտոնարնակ բանասէր Գ. Ա. Սաֆրաստեանի յայտարարութեամբ գիտենք նաեւ որ Թրքական Հայաստանի մէջ ալ անընդհատ պեղումներ կը կատարուին եւ, ով գիտէ, հնախուզական արդիւնքները թերեւս պարզեն մեզի շատ մը հողածածկ իրողութիւններ եւ փաստեր միանգամ ընդ միշտ վանելու համար մեզմէ ստորադասութեան հիւանդութիւնը, որ եկած ըլլալ կը թուի նոր երկիրներ ապաստանած եւ հայկական անցեալէն անտեղեակ՝ այլ շլացած նորեկուկներու վրայ.

Հնախուզական աշխատանքներուն այժմ կ'օժանդակէ նաեւ օդանաւը՝ նկարելով անմատչելի վայրեր։ Վերջին ամիսներուն, իտալական Ատրիականի եզերքը, Ֆերրարայէն ոչ հեռու, գտնուեցաւ Սպինա ետրուրիական քաղաքը, զոր կը կոչէին «Ետրուսկեան Վենետիկ», կարծելով թէ ան Ք. Ա. վաճառաշահ քաղաք մը եղած է։ Ետրուսկներուն լեզուին եւ բարքերուն մասին ուսումնասիրութիւնները խիստ հետաքրքրական են նաեւ Հայերէնի եւ Հայոց վերաբերմամբ։ Հնախոյզ Դեթ. Ալֆիերի քանի տարուան աշխատանք մը ծրագրած է Սպինա քաղաքին վերաբացման համար

Յուսանք եւ սպասենք։

ՄԱՐԻԱ ՄՈՆԹԵՍՍՈՐԻ

Յիսուն տարի առաջ Հռոմի մէջ կը բացուէր մանկատուն մը, Գազա տէյ Պամպինի որ դարձաւ տիպար ուխտատեղի ամենադրի մանկավարժներու համար։

Իտալացի բժշկուհի մըն էր Մարիա Մոնթեսսորի, բայց դիտելով տկար, հիւանդկախ եւ նոյնիսկ լուսնոտ մանուկներու դժբախտութիւնը եւ անոնց հանդէպ ցոյց տրուած խորթ վերաբերմունքը, ընդվզեցաւ։ Բնութենէն տկար մանուկներու վրայ ինչո՞ւ հոգ չի տարուիր, ինչո՞ւ անարգ եւ վիրաւորական վարմունքով կը կորսուին անոնք մարդկութեան համար։ Ինչո՞ւ առիթ չի տրուիր այդ մանուկներուն աճելու ֆիզիքապէս եւ զարգացնելու իրենց ընդունակութիւնները։

Մոնթեսսորի, համալսարանի դասախօս մը ըլլալով հանդերձ, հետեւեցաւ փիլիսոփայական եւ մանկավարժական դասընթացքներուն։ Լեցց բժշկական ասպարէզը եւ իր առաջին մանկատունը հիմնեց Հռոմի մէկ թաղին մէջ, ուր տղաք պիտի կրթուէին իրենց իսկ նախասիրած ճիւղերու հետեւելով… խաղալով, երգելով, շինելով, փակցնելով, գրելով, կարդալով կամ մարզուելով։

«Օգնէ ինծի, որ ես ինքս ընեմ», կ'ըսէ մանուկը. վարժուհին պիտի հետեւի զարգացնելու տղան այս ուղղութեամբ։ Առանց ծեծի կամ գանոցան պատիժներու։

Ժամանակի ընթացքին Մոնթեսսորի դպրոցները տարածուեցան ամէն տեղ, վայելելով այս մեծ մանկավարժուհիին կըտակը, մինչեւ Աւստրալիա, Հնդկաստան, Ռուսիա, Չին եւ կամ Նիգերիա։ Գիրքը որ ձգած է ան իբր պատուիրան կը կրէ «Մեթոտ գիտական մանկավարժութեան՝ գործադրելի մանկատան տղոց կրթութեան համար» անունը եւ ցարդ թարգմանուած է 14 լեզուներու։

Գ. ԹՐԱԿԱՑԻ

ՄԱՐԵՇԱԼ Բուլկանին յայտարարեց թէ Ատրնաուրրի պաշտպանին որոշ մասերը գոհացուցիչ են։

ՀԱՄԱՑՆԱՎԱՐ Չինաստանի վարչապետը, Զու Ան Լէ, երեքշաբթի օր ճառ մը խօսեցաւ, որուն մէջ խիստ բառերով քննադատեց Մ. Նահանգներու քաղաքականութիւնն ու կայսերապաշտական ձգտումները.

ՊԱՌԱՒԻՆ ՅՈՅՍԸ

(Բ. եւ վերջին մաս)

— Աստուած, անուշիկ Աստուած, մենք մեղաւոր ենք, մատղաշներուն ձայնը լսէ.

Քանի տարիները կ'անցնէին, այնքան կ'արծարծուէր պառաւին յոյսը, փոխանակ տկարանալու. ու անոնք որ խաբած էին զինքը, սարսափով կը տեսնէին, որ անիկա չէր մեռներ ու ամէն օր կը յուսար իր Ներսէսին վերադարձին. չէ՞ որ ազատութիւնը պիտի գար վերջապէս ...

Հետզհետէ այդ սպասումը անձկալի հետաքրքրութեան մը կը փոխուէր. երբ եկեղեցիին արարողութենէն ետք՝ դաւիթին մէջ իր սեւ ու չոր սիլուէթը կը տեսնէին, թաղեցիները արագօրէն կ'անցնէին եւ կը զգուշանային իր նայուածքին հանդիպելէ, որովհետեւ ամէնուն կը հարցնէր միօրինակ կերպով.

— Ինչ լուր, որդի, ազատութիւնը ե՞րբ պիտի գայ ...

— Պիտի գայ, մայրիկ, պիտի գայ, համբերէ, շատը գնաց, քիչը մնաց։

Տարիներէ ի վեր անդադար կը լսէր նոյն բանը, ու այս յուսատու բառը հետզհետէ աւելի դանդաղութեամբ, նուազ խանդավառութեամբ կ'ելլէր ծանօթներուն բերնէն։

Վերջապէս այդ օրը եկաւ, ու պառաւը

չը մեռաւ։ Երեք օր անդադար, իր փոքրիկ տան սեմին վրայ, վիզը ձգած, իր յոգնած սիրտը երջանկութեամբ բաբախուն, սպասեց Ներսէսին։ Ամէնքը, ամէնքը դարձեր էին, բայց իր Ներսէսը չէր եկած։ Թաղեցիները, իրենց խանդավառութեան ու անսահման ուրախութեան մէջ, մոռցեր էին, վաղօրէն մոռցեր էին Մաննիկ տուտուին վիշտը. ու մինչ իր դրանը առջեւէն՝ թաղին յաղթական երթասարդութիւնը, ազատութենէ գինովցած, աղաղակելով կ'անցնէր, անփոյթ՝ իր ցաւին, գրեթէ իր սրտին վրայ կոխելով, Մաննիկ տուտու իր վերջին շունչը կուտար։

Չորրորդ օրուան իրիկունը, վերջալոյսին, առաջին անգամ ըլլալով դրացիները չտեսան պառաւը իր սեմին վրայ. տունը մտան ու գտան զինք բազմոցին անկիւնը կծկտած, Ներսէսին սեղանին քով, որուն վրայ գիրքերը շարուած էին այն կարգով, ուր խեղճ պատանին ձգած էր զանոնք վերջին օրը, գլուխը բարձին, անշունչ ու մեռած արդէն քանի մը ժամերէ ի վեր։

Իր աչքերը բաց մնացեր էին, ու զինքը տեսնողները կը պատմէին, թէ անօրինակ, անմարդկային արտայայտութիւն մը կար անոնց մէջ, կարծես հարցնել ուզէին, թէ ի՞նչ է այն ազատութիւնը, որով օրօրած էին զինք եւ որ իր յոյսը սպաննեց իր սրտին մէջ։

Ու, հակառակ դրացի ամէնէն ճարտար պառաւներու ջանքերուն, Մաննիկ տուտուին աչքերը բաց մնացեր էին ...

ԶԱՊԷԼ ԵՍԱՅԵԱՆ

քային մը սպաննուեցան։ Այս միջադէպերուն հետեւանքով կրակմարի դրութիւն հաստատուեցաւ Կապայի ամբողջ շրջանին մէջ, ուր 300.000է աւելի պաղեստինցի տարագիրներ կան, որոնք իրենց վիճակէն դժգոհ են եւ ամէն վայրկեան պատրաստ՝ այդ դժգոհութիւնը արտայայտելու։

Կապայի բնակչութիւնը տուներէն դուրս չելլեր.

Շարմ էլ Շէյխի մէջ ալ պարպումի բոլոր պատրաստութիւնները աւարտած են. ՄԱԿի ուժերը հասնելուն պէս, իսրայէլեան ուժերը պիտի քաշուին։ Կը կարծուի որ յանձնումի գործողութիւնները պիտի կատարուին ուրբաթ օր։

× Բայց Գահիրէի ձայնասփիւռը կը շարունակէ սպառնական յայտարարութիւններ ընել Իսրայէլի հասցէին։ Միւս կողմէ, եգիպտական իշխանութիւնները թոյլ չեն տար որ Սուէզի ջրանցքին մաքրագործումը բնականոն կերպով շարունակուի։

× Առջի գիշեր Եգիպտոսի կառավարութիւնը յայտարարեց որ ընդհ. զօրաշարժի դրութիւնը վերջ գտած է։

ՍՈՒՐԻԱ ԱՐՏՕՆԵՑ ՔԱՆԴՈՒԱԾ ՆԱՒԹՈՒՂԻՆԵՐՈՒ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒՄԸ

Սուրիական կառավարութիւնը յայտարարեց Իրաքեան Քարիւղի Ընկերութեան ներկայացուցիչներուն, որ կ'արտօնէ Սուէզի խնդրին սկիզբը քանդուած նաւթուղիներու վերանորոգումը։ Ցարդ Սուրիոյ կառավարութիւնը կը մերժէր այս արտօնութիւնը տալ, պայման դնելով որ նախ իսրայէլեան բանակները հեռանան եգիպտական հողամասերէն։

Եթէ Սուրիա հաստատ մնայ իր որոշման մէջ, Իրաքի քարիւղի հանքերը պիտի սկսին բանիլ շուտով։ Ինչպէս յայտնի է, երեք նաւթուղիներ կ'անցնին սուրիական հողամասէն եւ կ'երկարին մինչեւ Միջերկրական ծով։ Այս երեք գիծերն ալ կամաւոր կերպով քանդուած էին Սուրիոյ կողմէ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ լեհեւխորհրդային համաձայնութիւն մը կնքուած է Պալթիկի ծովեզերեայ սահմանագծին մասին։ Ուրիշ որեւէ մանրամասնութիւն չտուաւ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն պաշտօնապէս ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի և շրջաններու խումբերու և ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Չաւուշ, Ավինեոնի Մուրատ եւ Կարտանի Նիկոլ-Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ահարոնեան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ցասմիկ Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Հերմինէ Մերանկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Սալավանեան, Տէր եւ Տիկ. Թորգոմ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Թաթուլ Ինճէեան, ինչպէս նաեւ Սարեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ՝ այս կիրակի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ (15 րիւ Ժան Կուժօն) հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ, ներոջ, ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ՔԵՆՈՎԱՐԷ ՍԱՐԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ ու համայն Սարեան գերդաստանին ննջեցելոց հոգւոյն։

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍՈՐԳՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԸ (17 Րիւ տը լա Սորպոն)

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ եւ ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝ ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱՐԹԻՆԵԱՆ-ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ, Պ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ Պ. ՍԵԴՐԱԿ ԵԱՎՐՈՒԵԱՆ (դաշնակ)։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգային Կեդր. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, այս կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի յաւէտ ողբացեալ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆի

անմոռանալի յիշատակին Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ.—

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. ՍԱՀԱԿ-ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵՂԵՑԻՆ։

Պոմեն,
Սէն Ժերոմ
Սէն-Լու
Սէնթ Մարկրիթ
Պուլվար Օտտօ
Սէն Թ'Անթուան Քամփանեը Փերիէ,
Սէն Թ'Անթուան Քամփանեը Ֆրէզ։

Հայ ժողովուրդէն կը խնդրուի իր յարգանքի տուրքը բերել մեծ հանգուցեալին յիշատակին, ներկայ ըլլալով սոյն արարողութեանց։

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Անտոք» ենթակոմիտէի եւ Նոր Սերունդի Բարբէն Սիւնի խումբին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ տեղւոյս մատուռը, վեթերան ընկեր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆի մահուան քառասունքին առթիւ։

Հասարակութիւնը հրաւիրուած է յարգելու բազմավաստակ խմբագրապետին անմոռանալի յիշատակը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, ժամը 15ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ
(Կատակերգութիւն երեք արար)
ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԷ
Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Ի նպաստ «Հայաստան» թերթի ֆոնտին։ Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդերէսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն։

Մուտք 150 ֆրանք։

ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

ՕՐ. ՍՈՆԻԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ (Ա. մրցանակ Թուրքի երաժշտանոցէն) կը սորվեցնէ դաշնակի մասնաւոր դասեր։ Կարելի է հետեւիլ նաեւ իր դաշնակի դասընթացքին։ Դիմել՝

30, Fbg. Montmartre, Paris - (9e)
Tél. PRO. 74-05

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Յիշատակի երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը 2,30ին, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 պիս ռիւ Սէն-Տոմինիք (Մէթրօ Էնվալիտ)։

Նախագահութեամբ Կաթող. Պատուիրակ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեանի։

Սկաուտական ներկայացումներ եւ զուարճութիւններ։ Բանակումի կրակը, Փարիզի շրջանի սկաուտներուն կողմէ։ Հայկական երգեր եւ պարեր Առնուվիլի մասնաճիւղին կողմէ։ Ցուցադրութիւն մոգական լապտերով։ Գայլիկները կը ներկայացնեն Յ. Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղրը»։

Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեան պիտի երգէ «Ջմեռն անցաւ» Սըրուանձտեանի, «Գանձեր ունեմ» Ալէմշահի եւ պիտի արտասանէ «Ախ Թամար» Յ. Թումանեանի եւ «Սօսէ իմ որդուն» Սիլվա Կապուտիկեանի եւ այլն։

Պիւֆէ. ցուցադրութիւն – Մուտք 300 եւ 500 ֆրանք։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պոմոնի Հայց. Առաքելական եւ Աւետարանական եկեղեցիները պիտի տօնեն Վարդանանցի ճակատամարտը այս կիրակի, Պոմոնի Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ, կէս օրէ ետք ժամը 4ին, մասնակցութեամբ երկու դպրոցներու աշակերտութեան։

Կը հրաւիրուի Պոմոնի եւ շրջակայի Հայութիւնը իր ներկայութեամբ յարգել սոյն ազգային-կրօնական փառաւոր հերոսամարտը։

ՊԱՏԱՐԱԳ.

ԼԻՈՆ.— Լիոնի եւ շրջաններու Ազգ. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ եպս. Մանուկեան, Լիոնի եկեղեցւոյն մէջ պիտի քարոզէ բարեպաշտ ժողովուրդին։ Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջաններու հայութիւնը ներկայ ըլլալ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռաֆֆի» խումբի ժողովը այս ուրբաթ իրիկուն ժամը 21ին, Քաֆէ Բեժան։

ԳԱՆԵԼՕ ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ծանօթ հասցէին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բացակաները նկատի կ'առնուին։

ԱՆԻԷՐ ՍՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ.— Հ. Յ. Դ. Արամ ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը, այս ուրբաթ, ժամը 21ին, ծանօթ հասցէին։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս ուրբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Բեժանի վերնայարկը։

ԿՐԸՆՈԲԼԸ.— Ֆ. Կ. Խաչի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Կը հրաւիրուին բոլոր ընկերուհիները, սանուհիները։ Ժողովէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընկերական թէյասեղան մը։

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, Պար տիւ Կլոպի սրահը։ Օրակարգ՝ շրջաբերականի ընթերցում, Հ. Մ. Ը. Միութեան նամակի ընթերցում եւ ընդացիկ հարցեր։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ 11ԻՆ Մուրատ Ռափայէլեան Նախկին Աշակերտաց Միութեան Մարսէյլիոյ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան շքեղ պարահանդէսը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Գանեէօ Քաշանի մասնաճիւղին, այս կիրակի ժամը 16.30էն 22, Ազգային Տան մէջ, 32 րիւ տը Թրէվիզ։

ՆՈՒԷՐ

Երիցուհի Եղիսաբէթ Երեւանեանի մահուան քառասունքին առթիւ ընկեր Սիրական Սարգիսեան (Սէնթ Էթիէն) երկու հազար Ֆր. կը նուիրէ Համազգային Մշակութային Միութեան (Մարսէյլ)։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Պելժահայ Գաղ. վարչութեան եւ Տիկնանց Միութեան կողմէ։ Այս կիրակի, կէսօրէ ետք ժամը 5ին, Օթէլ Փլազա (Պրիւսէլ)։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Քիրէճեան ընտանիքը երեք հազար Ֆր. կը նուիրէ փոխան ծաղկեպսակի ԳԱԲՐԻԷԼ ՂԱԶԱՐԵԱՆի մահուան առթիւ Ալֆորվիլի Ս. Պ. Պետրոս եկեղեցւոյ աղքատախնամին։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 . Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 9 ՄԱՐՏ

SAMEDI 9 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7827 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3638

«ԱՄԷՆ ՓՈՍ ԿՌԶ ՄԸՆ Է»

« Հիմա որ պաշտօնական սուգը վերջացած է եւ արցունքները ցամքած են, խորհինք վաղուան մասին :

Հանրային կեանքի եւ մտաւոր անդաստանի մէջ բացուած փոսերը ոչ հառաչանքով կը փակուին, ոչ ալ արցունքով :

Նաւասարդեանները երկինքէն ինկած պարգեւներ չեն» :

Այսպէս կը սկսէր ան իր խօսքը , քանի մը ամիս առաջ Վահան Նաւասարդեանի ոգեհանգիստին առթիւ (Յուլիս 7, 1956) :

Եւ մենք այսօր ներշնչուելով իր խօսքէն, կրնանք կրկնել.—

Շաւարշ Միսաքեանները երկինքէն ինկած պարգեւներ չեն :

Ինք ալ, ինչպէս կը գրէր նոյն առթիւ , լսած էր այն ներքին ձայնը որ կ'ըսէր.— Լաւագոյնս ծառայած կ'ըլլաս մարդկութեան, հաւատարմօրէն եւ յարատեւօրէն ծառայելով ա՛յն ժողովուրդին որուն կը պատկանիս արեամբ :
Ու ծառայեց լաւագոյնս :

Զգեց մեզի կտակ մը՝ չճանչնալ նահանջ եւ պարտութիւն, տոկալ, տեւել, շարունակել իր գործը :

Աշխատիլ, սորվիլ մանաւանդ, աւելի քան առաջ, որովհետեւ մեր մէջ չէ :

Մեր մէջ չէ այլեւս Ան որ մեզ պիտի սրբագրէր, մեզի սորվեցնէր, ցոյց տար ծուռն ու շիտակը :

Մեր մէջ չէ այլեւս եւ մինակ ենք : Մինակ՝ իր «Յառաջ»ով զոր պէտք է պահենք իր բարձրութեան վրայ, իր պատնէշին վրայ :

Եւ այդ պիտի փորձենք ընել մեր հաւատքով, մեր ճիգերով, մեր աշխատանքով, մեր կամքով :

Մեր ամէնօրեայ աղօթքն է «Յառաջ»ը շարունակել :

Մեր ամէնօրեայ աղօթքն է ապրեցնել «Յառաջ»ի անխոնջ խմբագրապետը, որովհետեւ համոզուած ենք որ ամէն ցերեկ երբ լոյս կը տեսնէ «Յառաջ»ը , տակաւին կ'ապրի ան

Իր կեանքը տուաւ «Յառաջ»ին, այսօր « Յառաջ » խօսք կուտայ կեանք տալ իրեն :

Նոյն առթիւ կը շարունակէր.—

« Անոնք որ այսօր իր կորուստը կ'ողբան դառնօրէն , մանաւանդ երիտասարդները, պարտաւոր են խղճի քննութիւն մը կատարել.— ի՞նչ կ'ընենք մենք , վառ պահելու համար ջահը, իբրեւ ներքափոխ :

Մեռելները իրենց դերը կատարեցին մինչեւ անխուսափելի վախճանը, նամբան հարթելով եւ որոշ կէտի մը հասնելով » :

Պատրա՞ստ ենք այդ աշխատանքին :

Պատրաստ չէինք այդ աշխատանքին, մանաւանդ մենք որ հայրենի հող չենք տեսած, հայրենի դպրոց չենք տեսած եւ ապրած ենք միայն կարօտով :

Բայց «ամէն փոս կոչ մըն է», եւ այսօր ճիգ մը աւելի պէտք է ընենք հաւատարիմ մնալու համար իր կոչին :

Իր խօսքն է զոր կը լսենք տակաւին երբ կ'ըսէ երիտասարդութեան՝ — Դուք ալ , սիրելի երիտասարդներ, երբ յայտարարէք միաձայն եւ միակամ, թէ դուրս չէք ելլեր ձեր հայութիւնէն, չէք ուրանար ձեր ազգային սրբութիւնները, փառքերն ու տենչերը, մենք փրկուած ենք » :

Այս է մեզի համար իր կոչը :

« ՅԱՌԱՋ »

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(1884 - 1957)

ՀԱՅՐԻԿԻ ԳԵՐԵԶՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

ՄԻՆՉԵՒ Ե՞ՐԲ

··· Ու իր քրմական դէմքը, ու ճնշող հմայքը որ կը ծորէր իր ալպադրոսի բիբերէն, ու իր վիթխարի Շունչը ուր գորով եւ սաստ լծորդ էին, ուր՝ առաքելական անդորրութեան մը տակ՝ կը վժար մրրըկալի յորձանք մը, ու վեհափառ լռռութիւնը որ իր էութիւնն իսկ էր ···:

Ու այս ամէնէն ոչինչ մնացած ···:

Եւ ահա անկարծօրէն խզուած իր ոսկեղէն գոյութիւնը, եւ, որպէս թէ խաբխախ մը փլած ըլլար մեր կուռանէն, անասելի, համատիբեւ ցնցում մը··· Ապշահար, անդոհալին փախուզներ··· ընտանի վերյիշումներ եւ աղխատոր կանխատեսութիւններ ···:

Պա՛հ մը, Հայրիկ, գէթ պա՛հ մը բանայիր քու բարի, արի՛ աչքերդ որ արիւնախանձ վեհապետներուն քօմային քուծը վրդովելու գաղտնիքն ունէին, ու տեսնէ՜ իր տագնապալին իրարանցումը որ քու անազդարար բաժանումդ ափռեց չորսդին, տեսնէի՛ր պերճիմաստ շուարումը որ ահա սառեցուցեր է բոլոր դէմքերը ···

— Թայրիկ չկայ ···:

Բայց դուն չե՛ս խօսիր, Թա՛նկ Հայրիկ, որովհետեւ նորէն արիւնոտ բառեր պիտի բղխեին Թոքերդ,— քու կորին Թոքերդ որ ալ չեն ուժիր, աւա՜ղ,— որովհետեւ, նորէն ցաւոտ, կսկծալին սրտիդ անդոհանքն է որ պիտի շարմաղես :

Այլ պա՛հ մը, գէթ պա՛հ մը բանայի՛ր քու հրահրաան շուրթներդ, եւ քու գերագոյն կտակդ կարդայիր մեզի, մեզ ամէնուս, քու ըմբոստ պատգամդ որ տայիր ա՛յնպէս բարձր, ա՛յնպէս ուժգին, որ ամէնքն ալ լսէին, ու ամէնքն ալ սարսռային՝ ըսպէս թէ շարժէ մը ցնցուած ըլլային :

« Ո՜հ, մինչեւ ե՞րբ անսամ քեզ որ ինքնագոհ մեռնիլ սորվիս, աշխարհ սորվեցաւ այդ դասը, իր մրցանակն առաւ, դու դեռ անուս մանուկ մնացիր» ···

Թօսէ՛, Հայր՛իկ, ու թող քու բոլոր ձայնիդ որոտը թափանցէ բոլոր երդիքներէն ներս, թող դղրդացնէ ամբակուռ դուռները մեծատուններուն ինչպէս խարխուլ հիւղակը հարստահարուած մտրակուած ···

Որոտա՛, բարի Հայրիկ, գէթ վերջին անգամ մըն ալ, ու ա՛յն կորիւն - մոլուցքով զոր սովոր էիր հեղուլ, երբ բազմաչարչար ժողովուրդի մը արիւնահոս սրբտէն բխած վիթխարի Ամբաստանագիրը կը կարդայիր Օգոստափառ Սրիկաներու առջեւ, մակարոյծ վարչապետներու գըլխին, իրաւունքին դապաղակիրներուն եւ Արդարութեան փոսահաններուն ականջին :

Մենք քու ձայնի՛դ ենք կարօտ, անվա՛խ Հայրիկ, քու աննենգ, քու ըմբոստ ձայնի՛դ, որուն շեշտը, օ՜հ, սարսո՜ւռ կ'ազդէր անոնց, որ վարժուած են կոխոտուած իրաւունքներու վրայ հաստատել իրենց Գահերը, եւ իրենց նմաններու դիակներէն բուրգեր բարձրացնել՝ իրենց փառքը երգել տալու համար :

« Ո՜հ, մինչեւ ե՞րբ անսամ քեզ, որ ինքնագոհ մեռնիլ սորվիս, աշխարհ սորվեցաւ այդ դասը, իր մրցանակը առաւ, դու դեռ անուս մանուկ մնացիր ···» :

Քանի դեռ ողջ էիր, այդ ձայնը անընդհատ կը հնչէր մեր ականջներուն : Անընդհատ կը զգայինք անոր հզօր թափը, անոր տարերային ուժը որ ցունց կուտար բոլոր ջլատ գիտակցութիւններուն, բոլոր քնախտաւոր գոյութիւններուն :

Բայց հիմա որ դուն յարմար դատեցիր լքել մեզ, լքել ու հեռանալ անդարձ , իբրեւ թէ քէն մը ունենայիր մեզի հետ , ո՞վ պիտի փոխանորդէ քեզի, պաշտելի՛ Հայրիկ, ո՞վ պիտի հնչեցնէ Ահազանգը՝ որուն զօրծածութիւնը դուն ա՜յնչափ լաւ գիտէիր, ու այնչափ խոր···

Ո՞վ ···

Քանի դեռ ողջ էիր, վախ չկար որ մոռնայինք զարհուրելի դասը զոր կը կրկնէիր քու ամէն մէկ քայլիդ՝ լերան կատարէն ինչպէս վանքի ամպոնէն, դաշտերու արձակութեան մէջ կամ դահլիճներու խուլ պատերուն եւեւ : Բայց հիմա որ ա՛լ բաժնուած ես, ու չես գիտեր ի՞նչքան իրական սլորտներու մէջ կ'օրրես քու անզուսպ հոգիդ, չե՞ս վախնար որ մոռնան Մեծ Դասը, քու Լերան Քարոզդ զոր այնչափ կանուխ խօսեցար եւ որուն սակայն այնչափ ուշ ունկնդրեցին :

Այդ պա՛ռը ···:

Ո՛րչափ պէտք ունէինք ատոր դեռ մեր խանձարուրքէն, ո՜րչափ ստիպողական էր այն, երբ տակաւին թշնամին կանոնաւոր ձեւ մը չէր տուած իր վայրենի պայքարին, երբ միայն շղթայակերծ կիրքն էր որ կը գործէր, երբ տակաւին հալածանքի խարշափը զերծ էր դիւանագիտութեան եւ կանխամտած մեթոտներուն ժահրէն :

« Ո՜հ, մինչեւ ե՞րբ անսամ քեզ որ ինքնագոհ մեռնիլ սորվիս, աշխարհ սորվեցաւ այդ դասը, իր մրցանակն առաւ, դու դեռ անուս մանուկ մնացիր ···» :

Դեռ մինչեւ ե՞րբ ··· :

Գոռա՛. Հայրի՛կ, դեռ մինչեւ ե՞րբ մեր երակները պիտի շարունակեն հոսիլ այն վատոյժ, գունատ արիւնը որ մեր պաղփառուն գոյութիւնը կը յատկանշէ, պիտի ըսէիր

Դեռ մինչեւ ե՞րբ մեր վրայ պիտի մընայ համր, համբերող սարուկի անարդ պարեգօտը, որ ահա դարերէ ի վեր կը սեղմէ մեր ազատ կուրծքը, կը խափանէ մեր արձակ շնչառութիւնը :

Դեռ մինչեւ ե՞րբ հոմանիշ բառեր պիտի ըլլան հայ եւ հպատակ, հայ եւ վատոգի, հայ եւ խանութպան :

Հե՛ղ մըն ալ, արի Հայրիկ, հեղ մըն ալ որոտայիր, քու Սիմէօնեան պատկառանքովդ :

— Դեռ մինչեւ ե՞րբ ···

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(«Մազմիկ», Թիֆլիզ 31 Հոկտ. 1907)

ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ ՄԱՀ

Գրեց՝ Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Կ'ամչնար ու կը մեռնէր անկողինին մէջ :

Ուշացած կռուենի մը պէս էր : Հիւանդ էր, եւ մը կը ցնցէր ամբողջ մարմինը, ձայնը խռռչային, դէմքը կաւի գոյն, բարձրահասակ, ազլ կորաքամակ : Հին փէտայի մըն էր :

Անոնք կռուեր էին լեռներուն վրայ, կռուեր էին մարդոց դէմ եւ բնութեան դէմ, — սարերու փոթորկ հովը կը ծեծէր անոնց ականջները, ձիւնը կը կսկծացնէր անոնց աչքերը, ցուրտը կ'այրէր անոնց երեսը , ի՜նչ փոյթ , երջանիկ էին որ կը կռուէին յանուն ազատութեան , յանուն ժողովուրդի մը, որ պատմութիւն ունի գրուած՝ քաղաքակրթութեան համաշխարհային մատեաններու մէջ :

Անոնք կը հեգնէին մահը, կը ծիծաղէին մահուան ճենգութեան վրայ, կը բռնէին մահուան երեշտակին թեւէն ու կը պարէին, մահուան հետ, բարձր լեռներուն կատարը, անդունդներուն վերեւ, խոժառադէմ ապառաժներուն քամակին վրայ :

Վարը՝ թշնամին, վերը՝ մահը,— հայ փէտայիները հարսնիք կը բռնէին, երբ կ'որոտար առաջին գնդակը : Անոնք մահը կը գտնէին մահով, ամէն փէտայի կը մեռնէր երջանկօրէն՝

1.— Երբ տասնեակներու կամ հարիւրեակներու կը հասնէր իր «ընծայաբերութիւնը» մահուան :

2.— Երբ կ'իյնար «լերան կուրծքին », եւ ոչ թէ ամբարիշտ անկողինին մէջ :

Զար - չար չար. հայ փէտային այս ձայնով միայն կը ճանչնայ մահուան ոտնաձայնը : Մէկ անգամէն :

Այսպէս բուրգեր տապալեցին անոնք , բուրգեր անարգներու : Այսպէս ինկան եւ իրենք, մեր երջանիկ փէտայիները , ազատութեան լեռներուն վրայ, ազատ Հայուն երգը իրենց շրթներուն մէջ :

Այս մէկը··· ուշացած կռուենի մըն էր : Հարիւրներ «ընծայ» էր տարեր մահուան, բայց մահը խնայեր է իրեն : Իջեր էր լեռներէն : Եկեր էր Փարիզ :

Մեկներ էին իր ընկերները՝ վարձքը կատար : Կեանքը առաքելութի՞ւն մըն էր տըւեր իրեն, «գո՞րծ» կար կատարելիք : Զաթ-չա՞թ մը : Այդ յոյսով էր որ կ'ապ-

(ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱՐԴԱԼ 6ՐԴ ԷՋ)

ՇԱՒԱՐՇԸ

«Շող մըն ալ մարեցաւ ...»,— խորագիրն էր մեր յաւէտ ողբացեալ Վահան Նաւասարդեանի մահագոյժի անմիջական ազդեցութեան տակ գրած իր երկու խմբագրականներուն։

Վահանէն առաջ կորսնցուցած էինք իր նման ընտրեալներու մեծ խումբ մը։ Գործի եւ մտքի ղեկավարութիւն մը՝ սրնած եւ կազմակերպուած հայրենի շունչով եւ հայ ժողովուրդի ազատագրութեան անմեռ գաղափարականով։

Եթէ այս թանկագին մեռելներէն ամէն մէկը վէրք մը՝ ծանր խոց մը, բացած էր Շաւարշի գերազանցապէս զգայուն սրտին վրայ, փոթորկելով անոր ներքին աշխարհը, անընկճելի կը մնար, սակայն, իր կամքը, իր հաւատքը։

Դիւրազգած, «մեծ մանուկ» մը կը դառնար ամէն մէկ նոր բացուող գերեզմանի առջեւ, բայց, գիտէր պահել սուգի վեհութիւնը եւ ազնուական ազատօրի բոլոր պարտաւորութիւնները։

Այդպէս էր եղած միշտ ան՝ Շաւարշը, եւ պատճառ մը չկար տարբեր հոգեվիճակով մը բացատրելու Վահանի անսպասելի մահագոյժին անմիջական ազդեցութեան տակ իր ապրած բացառիկ տագնապներն ու ցնցումները...։ Ամբողջական գիտակցութիւնը չունեցանք։ Այդ պահուն կատարուած ողբերգութեանը։ ...Այդ օրը, մահը՝ դիմակաւոր եւ դաժան, իր պաղ եւ ահզօր սուրբ ձգեց մեր սիրելի Շաւարշի մեծ եւ անպարտելի հոգիին վրայ ...

Խոովք մը կ'ապրէր այլեւս։ Ինքզինքը յաջորդ «թեկնածու» կը նկատէր Դրօ-Վահան խումբին՝ ամբողջացնելու համար ճակատագրական երեք թիւը։

Գրելու վայելքն ու հրապոյրը կը կորսնցնէր իր կազդուրիչ եւ փրկարար դերը։ «Ամէն օր նոր նիւթի մը շուրջ գրել, անտանելի տառապանք մըն է», կը կրկնէր դառնութեամբ եւ յուզումով։

Եթէ կը փորձէր միշտ չազդուիլ իր ներքնաշխարհի ալեկոծումներէն եւ ցաւագին ցնցումներէն, ակներեւ էր, սակայն, իր ուժերուն սպառումը։

Ամէն օր, հանդարտ եւ անզգալաբար, կոյծ մը կը մարէր իր լուսաւոր ու յուսալից կեանքէն։

Օր մըն ալ — որ վերջին օրը պիտի ըլլար իր աշխարհային կեանքին, բոցավառուեցաւ ալ խորհրդաւոր պայծառութեամբ, եւ մարեցաւ յանկարծ ու յաւիտենապէս...

Զգա՞ց, որ նոր «Շող մըն ալ մարեցաւ...» մեր ամպամած եւ ահզօր իրականութենէն։

***

Այսպէս, կորսնցուցինք մեր սիրելի Շաւարշը...

Մեծ եւ բացառիկ դէմք մը՝ բեռնաւորուած յիսուն տարիներու հարուստ վաստակով։

Հանրածանօթ եւ ժողովրդականացած անուն մը՝ հայկական բոլոր շրջանակներուն — բարեկամ թէ հակառակորդ — հայրենիքի՝ բայց մանաւանդ սփիւռքահայ թաչխարհին մէջ։

Բոլորի համար ան՝ Շաւարշ Միսաքեան, հրապարակագիր մըն էր նախ, յետոյ հմուտ, բազմատաղանդ ու մեծ խմբագրապետ մը, այս կոչումին իրական բարձրութեան արժանի քիչերէն մէկը։

Հանրային այս արդար գնահատանքին մէջ, կարեւոր դեր մը կատարեց, անտարակոյս, իր բիւրեղացած եւ հարուստ հայերէնը, կարճ, նկարագեղ եւ բոլորովին ինքնատիպ ոճով։

Հրապարակագրի այս կարգի անվիճելի առաւելութիւններուն հետ, սակայն, իր անկաշառ, ուղղամիտ եւ անվեհեր պայքարողի նկարագիրն էր, որ զինքը դարձուց մեր նորագոյն պատմութեան լուսաւոր եւ հեղինակաւոր դէմքերէն մէկը։

Իր այս նկարագիրը կազմուեցաւ Պոլսոյ Դաշնակցութեան «հնոց»ին մէջ, «Ազատամարտ»ի սերունդի փառաշուք ղեկավարութեան շունչին տակ։

Ապրիլեան Եղեռնը, իր աննախընթաց զարհուրհանքներով, բայց մանաւանդ՝ իր հետեւանքներով, անջնջելի դրոշմը դրաւ Շաւարշի վրայ։ Եւ, իբրեւ հետեւանք այս կրկնակի ազդեցութիւններուն, ան դարձաւ իրական թարգմանն ու անխնդապահը Ապրիլեան Եղեռնի մեծ խորհուրդին։

Իր այս նուիրական առաքելութեան մէջ, ան եղաւ անմրցելի քարոզիչ մը, եւ յարգուած ու սիրուած դաստիարակ մը։ Իր խօսքը, բեմերէն թէ իր «Ցառաջ»ի էջերէն հրապուրիչ էր միշտ եւ կախարդիչ ուժ մը՝ «փակուած եւ քարացած հոգիներէն» ներս իսկ թափանցելով։

Եթէ տեւապէս ահազանգ կը հնչեցնէր մեր աւերիչ եւ բացասական կողմերը մատնանշելով, ոչ նուազ ուժգնութեամբ կը ջատագովէր մեր արժէքներն եւ առաւելութիւնները։

Ոեւէ մէկէ աւելի յստակութեամբ եւ ճշգօրէն կը մատնանշէր ազգապահպանման դժուարութիւնները, չմոռնալով, սակայն, ցոյց տալ, մոռցուած հնարաւորութիւնները։

Շեշտուած կերպով իրատես էր՝ զանազանելու համար անմիջականը հիմնականէն, հասնելու՝ բնդհանրականին։

Ցուսահատութիւն չունեցաւ երբեք՝ իր յիսնամեայ բեղուն գործունէութեան ընթացքին։

Հայկ. Դատի շուրջ ստեղծուած դժուարութիւնները, հայրենի բռնատիրական կարգերու ծանրութիւնը, գաղթահայութեան բազմապիսի տագնապները չթուլացուցին իր ամրակուռ հաւատքը եւ պայքարի ոգին։

Մնաց միշտ ջերմեռանդ հաւատացող մը մեր վերջնական յաղթանակին, մեր ժողովրդի եւ հայրենիքի վերջնական ազատագրութեան։

«Երբ ժողովուրդ մը ազատութեան կը ձգտի, ոչ մէկ ուժ կրնայ մարել անոր ձայնը, որ միշտ պիտի արձագանգէ յեռնէ յեռ։ Երբեմն իբրեւ երգ ի խորոց սրտի, երբեմն իբրեւ ահազանգ»։

Զգայական պարզ արտայայտութիւններ չէին իր այս մտքերը, այլ մեր իրականութիւնէն թելադրուած։

Շաւարշի հայեցողութեամբ Դաշնակցութիւնը կենդանի ուժ մըն էր Հայկ. Դատի հետապնդման համար։ Իսկ Հայկ. Դատի յաղթանակը՝ միակ ընդունելի հատուցումը՝ Ապրիլեան Եղեռնին։

Այս համոզումով ալ, ան կը գրէր.— «Կը յայտարարենք ամենայն վճռականութեամբ.— Եթէ Դաշնակցութիւնը գոյութիւն չունենար, պէտք էր ստեղծել զայն, միջապէս, ամրապնդելու համար մեր ինքնապաշտպանութեան միջոցները օտարութեան մէջ։ ...Բայց, թող չափազանցութիւն չհամարուի՝ եթէ անփոխարինելի կը գտնենք Դաշնակցութիւնը, թէ տեսականօրէն եւ թէ գործնապէս»։

Եւ այս համոզումով ալ կոչ կ'ընէր հայ երիտասարդութեան.—

«Անլի քան երբեք հաւատարիմ Դաշնակցութեան դաւանանքին։ Եւ յարատեւ զարմանաչունչ աշխատանք երիտասարդ ընկերներ։

Նոր նուաճումներ մէկ սերունդէն միւսը, ազգային - քաղաքական ճակատէն մինչեւ մշակոյթ։

Վերանորոգում՝ ամէն ճակատի վրայ։» (Շ. «Ցառաջ», 1956 Հոկտ.)։

... Ինչպէ՞ս համակերպիլ որ իր ձայնը պիտի չլսենք այլեւս։

Ս. ՏԷՐ ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԽՈՐՀՈՒՐԴ ՄԱՐԴԿԱՆ...

(ԻՐ ԱՆՀԵՏԱՑՄԱՆ ԱՌՋԵՒ)

Ի՜նչ անկարելի երազ՝

Հաւատալ հոգիներու անմահութեան, թօթափել մարմնական ու առօրեական ամէն կիրք, եւ գգենուլ հանդերձանքը բարութեան, թեւել թրթռալ եւ խօլական պարերով գիրկընդխառնուիլ բոլոր այն սիրելիներուն հետ, որոնք հետք մը դրոշմած են հոգիիդ մէջ։

Ապրիլ ու զգալ, զգալ ու ապրիլ յաւերժապէս, ինչ որ սէր է, հաճոյք է, վգըլխում եւ արբեցութիւն է։

Ի՜նչ անկարելի իրականութիւն։

Ի՜նչ անկարեկիր պատրանք։

×

Նուաճել կեանքը, այո՛։ Բայց նուաճել Մա՞հը։ Այդ ալ կրցաւ Ան, քանի որ, ամբողջ ժամ մը Մահը իր մէջ կրեց ու անով շրջեցաւ։ Իսկ անկումէն ետքն ալ մերժեց յանձնուիլ անոր քմահաճոյս ժամ, եւ ապա տախտապարուեցաւ։

×

Բանաստեղծ Ահարոն, երբ իր վերջին հըպումը տուաւ անոր դագաղին, մեռելաթաղերու շուանին ճոճքերէն սարսափած ու զայթակղած, կը գոչէր.

— Տէր Աստուած, ինչո՞ւ այս նուաստացուցիչ վախճանին կը մատնես մարմինը, փառութեան եւ գարշութեան. մարմինը իր արժէքն ունի, չէ՞ որ ան ընդունարանն ու պահպանակն է հոգիին։ Առանց մարմինի՝ ի՞նչ է հոգին։

×

Ահա հարցը։ Մարմի՞նն է, արժէք, թէ հոգին։

Մարմնականն ու հոգեկանը ինչո՞ւ անչափելի հեռաւորութեամբ անջատել անսահմանելի միջոցին մէջ, երբ այնքան յարակցորդ եւ միախմոր են անոնք հոն։

Արդեօք տարբեր աստուածներո՞ւ բխումըն են. մին՝ Աստուծոյ եւ միւսը Հակաստուծոյ։

×

Դիտենք երախան։ Հազիւ ծնած մօրը ծոցին մէջ՝ կը խլրտի։ Հազիւ կանգնած՝ կ'ուզէ քալել։ Երբ կը քալէ՝ կը փորձէ վազել։ Երբ կրնայ վազել՝ կ'ոստնու։

Ուրեմն, մարմինը քանի ծաղկի՝ հոգին կը հետեւի անոր լարումներուն։

Երբ ծերանանք՝ մարմինն է որ կը ակարանայ, եւ ինչո՞ւ ոչ հոգին, որ առաւել քան երբեք կը կառչի անոր։ Եթէ հոգին է տիրականը՝ ինչո՞ւ մարմինը չընկերանար անոր։

×

Երբ բոյր մը ցնդի՝ իր ոգին երկար ժամանակ կը պահէ դատարկ սրուակին մէջ։ Իսկ մեր «հոգին» իբրաւամբ գարշելի բան մըն է որ իր պարունակին ժառանգ կը թողու փտութիւն եւ գարշութիւն։ Արդէն զայն կրելնուն համար է որ մարդիկ այնքան գարշելի են։

Հաստատում, ուրեմն «Մզին» գերազանց է ու ազնիւ քան «Հոգին»։

×

Եթէ աղօթքները կը բարձրանան հոն վերը տեղ մը, անոնց կը հետեւին թերեւս մեր շունչերն ալ։

Բայց, ըստ Գիրքին, հոն ալ խեղճ մահկանացուներուս պէս, մեր հոգիներն ալ դասակարգերու պիտի բաժնուին։ Վա՜յ մեզ։

Ի՞նչ վստահութիւն ունինք սակայն որ այդ այդպէս է։ «Լալ եւ կճրտել ատամանց» տարադին՝ դատապարտուածները չըլլայ թէ երգեն «մտանենք յուրախութիւն Տեառն» եւ իրենց տեղը փոխեն միւսներուն հետ ...

Կը մոլորիմ։ Մարդկային է։

Ուստի, աղօթենք, աղօթեցէք բոլորին համար, բոլորիս համար, որպէսզի անոնք վերը եւ մենք վարը հաղորդակից ըլլանք։

Մեր լուրերը առնեն անոնք, մեզ տեսնեն ու լսեն, մինչեւ որ մեր անտես ճառագայթները հասնին անոնց։

Եւ օր մը պիտի հասնին։

... Կամք Աստուծոյ։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ - ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Ճամբան, Ալի Րիզա չմոռցաւ քանի մը անգամ պրկել մատներուս օղակները։

Հասանք դժոխային կայանը, — Գըմբը Միասի։

Սանդուղէն վեր ելած ատեն, կը չափէի բարձրութիւնը, Գ. յարկէն մինչեւ բակը, որ ծածկուած էր մարմար քարերով։ «Դիվիվայր սուա՞մ մը ...»։

Աւաջնորդեցին սենեակ մը, ճիշդ սանդուղին դիմացը։

Ճակատը, խոշոր գրասեղանի մը առջեւ նստած էր Րէշատ պէյ — Ոստիկանութեան Քաղաքական Բաժնի ընդհ. վարիչը։ Դէպի աջ, թիկնաթոռի մը վրայ, ոստիկանութեան վերատեսուչը, Պէտրի պէյ, ձեռքերը ձեռնոց։

Իսկ ձախ կողմը՝ փոքր սեղանի մը առջեւ, Ալի Րիզա պէյ, որ ատենագրութիւնը կը պահէր։

Հարցաքննութիւնը սկսաւ «Ի՞նչպէս ես, աղէ՞կ ես»ով, եւ միջանկեալ փափուքներով, որոնց չէի կրնար հետեւիլ։

Երբ հարցումներն սկսան, նորէն անդրադարձի թէ ես իրենց փնտռած փախստականը չեմ, այլ Նիքոլա Տիմիթրեւ, Մանաստըրցի։

Քիչ մըն ալ քաշքշելէ յետոյ, վերջապէս յայտարարեցի.

— Այո, Շաւարշ Միսաքեանն եմ։

Րէշատ պէյ.

— Հա՛ շէօյլէ։ Տղաս, ես քեզ աչքերէդ կը ճանչնամ։ Երբ դուն Էրզրումի մէջ «Ցառաջ»ը կը հանէիր, ես ալ Գարաքիլիսէի կառավարիչ էի, անգամ մը քաղաք եկած էի, քեզ տեսած եմ փողոցէն անցած ատենդ, նոյն իսկ անգամ մը ինծի դէմ ալ գրութիւն մը հրատարակած էիր, տէրտէրի մը խնդրով։ Հարկաւ կուսակցութեան մըն ալ անդամ ես։ (Հէլպէթ պիր ֆըրգայատա մէնսուպսըն)։

— Այո, Դաշնակցական եմ, բայց տեսականօրէն։ (Թուրքերէնս տկար ըլլալով, շատ բաներ ֆրանսերէն կը բացատրէի։ Այս պարագային ալ՝ ըսած եղայ — ան թէօրի)։

Ուրեմն «նազարիյէ» ըսել կ'ուզես։ Լաւ, տեսականօրէն Դաշնակցական ըլլալով ի՞նչ կ'ընէիր։

— Դաշնակցութեան սկզբունքները կ'իւրացնէի, այդ ուղղութեամբ յօդուածներ կը գրէի։

— Ի՞նչ նիւթերու մասին կըգրէիր։

— Կրթական, գրական, ընկերային։

— Ո՞ր թերթերուն մէջ կը գրէիր։

— Զանազան թերթերու մէջ։

— Ճանըմ, «Բիւզանդիոն»ին մէջ ալ կը գրէի՞ր։

— Ո՛չ, հոն չեմ գրած։

— Ուրեմն «Ազատամարտ»ին մէջ կը գրէիր։

— Այո՛, գրած եմ։

Այստեղ յանկարծ նիւթէն շեղելով, իմ կարգիս հարցուցի.

— Ինչո՞ւ եղան այս բաները։ Գիտէք որ «Ազատամարտ»ը հակառակ էր Թուրքիոյ պատերազմի մասնակցելուն, մինչդեռ եթէ թշնամութիւն ընել ուզէր, այդպէս պիտի չգրէր, քանի որ խառնակութիւնը կրնար օգտակար ըլլալ մեզի։ Ես այս բաները Թալէաթ պէյին ալ կրնայի ըսել։

— Ի՞նչ կ'ըսէ, ի՞նչ կ'ըսէ, հարցուց Պէտրի պէյ։

Րէշատ պէյ բացատրեց։ Ցետոյ խօսքս ինծի ուղղելով յայտարարեց.

— Այո, երեւանց այդպէս կը գրէր, սակայն ձեռքի տակէն «ավտոնոմ Հայաստան», «Ինքնահայաստան» կը պահանջէր։ Տետրակիդ մէջ գրած ես արդէն

— Տետրակը իմս չէ։

Րէշատ պէյ քիչ մը հայերէն կը հասկընար եւ կարգ մը բառեր գոց ըրած էր։ Այդ բառն ալ, «Ինքնահայաստան» (Ինք. Հայաստան) առած էր յուշատետրէն, ուր տեղեկութիւն մը կը գտնուէր Ռուսիոյ արտաքին Նախարար Սազոնովի ծրագրի մասին։

Փորձեցի խօսակցութիւնը շարունակել այն նիւթին վրայ որով սկսայ։

Րէշատ պէյ քիչ մը համբերելէ յետոյ, ազդարարեց.

— Քաղաքականութեան մասին կը խօսինք յետոյ, հիմա դուն հարցումներուն պատասխանէ։ Ուրեմն դուն Շաւարշ Միսաքեանն ես եւ Դաշնակցական. անշուշտ կեղծանուն մըն ալ ունիս (Նամը միւսթէար)։

— Կեղծանուն չունիմ։

— Արշաւիրը դուն չե՞ս։

— Ես չեմ։

— Ահա, տետրակիդ մէջ գրեր ես

— Տետրակը իմս չէ

— Ճիշդ է, քու վրադ չգտանք, բայց քուկդ է։ Կ'ուզես հիմա բերել տամ «Ազատամարտ»ի մէջ գրած յօդուածներուդ ձեռագիրները, նամակներդ ...

Կրնաք բերել, տետրակը իմս չէ։

— Կ'ըսես թէ միայն տեսականօրէն Դաշնակցական ես։ Արդ, դուն ազգի փոխանո՞րդ էիր (միլլէթ վէքիլի) կամ ուրիշ բարձր պաշտօ՞ն մը ունէիր որ քանի մը տարի առաջ Երլսըզի պալատը գացիր, Պէշիկթաշի Հայոց գերեզմանատունը բանալ տալու համար։

— Ցարութիւն Մկրտիչեա՞նը պատմեց։

— Ո՞վ է Ցարութիւն Մկրտիչեանը։

— Պէշիկթաշի մուխթար Արթին էֆէնտին, ձեր քով պաշտօն ունի։

— Ես անանկ մարդ չեմ ճանչնար։

Եւ սկսան բաներ մը խօսիլ իրարու հետ։

(Շար. 15)

ՎԵՐՋԻՆ ՊԱՀԱԿԸ

Այնպէս է կեանքը, որ ուշ կամ կանուխ, կը հաշտուինք մահուան հետ։ Քիչ մը արցունք, քիչ մը ափսոսանք, ու ճակատագրական անապատելի հարուածը, որ սրտի ճմլում մըն է այսօր, ցաւցնող, արիւնող վէրք մը, ու վաղը պիտի դառնայ ճնշող թախիծ մը միայն, ապա ապրուած անդրադարձումներու ատիթ մը, եւ, վերջապէս, օրերուն հետ եւ տարիներուն, պիտի ըլլայ քաղցր յիշատակ մը։

Պիտի հաշտուինք նաեւ այս մահուան հետ։ Ուրիշ ի՞նչ կրնանք ընել արդէն։ Կարելի է միշտ հաշտ չըլլալ կեանքին հետ, բայց ի՞նչպէս կարելի է չխոնարհիլ գերագոյն հաշտարարին առջեւ, որուն հետ դաշինք ունինք ամէն մէկս, առաւել կամ նուազ հեռաւոր պայմանաժամով մը։

Ահա եւ հերթական վերջին մեկնողը, Շաւարշ Միսաքեանը, որուն մահկանացու գոյութիւնը դադրեցաւ յանկարծ, անթերիօրէն գործադրուած յայտագրի մը վերջին արարին պէս որուն վրայ վարագոյրը կ'իջնէ, լիացնելով հանդիսականները իրենց մատուցուած վայելքին մէջ եւ ստեղծելով խոր լռութեան պահ մը, որուն ընդոստ ծափերու փոթորիկէն առաջ։ Այդ պահն է ահա, առկախուած այդ չկրկնուող վայրկեանը, որ կսկծագին սուգ մըն է հիմա, գերեզման իջնող դագաղի մը առջեւ խոնարհուած ատենական յարգանքը, ուրկէ ետք շտկուող գլուխները եւ սրբուող աչքերը գործ չունին այլեւս մահուան հետ ու մահացեալին հետ, ու երջանկութեամբ կը կրեն թանկագին աւանդը, յուշերու, ապրումներու եւ իմացական վայելքներու այն ամբողջ հարստութիւնը որ մեռնողը թողուց իրենց ու գնաց։

Ինչ կեանք արդարեւ, եւ ինչ մահ։

Ամբողջ յիսուն տարի, աւելի քան յիսուն տարի, եւ ամէն օր, գրիչը ձեռքին մէջ, ու հայ կեանքի բոլոր ցաւերն ու հոգերը սրտին մէջ եւ ուղեղին մէջ, անընդհատ, անվերջ, տագնապի եւ մաքառումներու տենդով, մաշումի եւ յուսահատութեան վիճակներով, ցաւերով եւ յոյսերով, կարճատեւ գոհացումներով եւ մնայուն դառնութիւններով, երբեք խնդութեամբ բայց միշտ գրկանքով այլ անկոտրում կամքով եւ անխախտ հաւատքով, — Ահա Շաւարշ Միսաքեանը, որ գրիչը վար դրաւ, պարզապէս, մեռնելու համար։

Այո, դժուար չէ հաշտուիլ իր մահուան հետ — լրումն հասած կեանք մըն էր արդէն — բայց անկարելի պիտի ըլլայ հաշտուիլ իր բացակայութեան հետ։ Իր հատու եւ անսայթաք գրիչը պիտի փնտռենք՝ բայց փայլուն գրիչի մը կորուստը չէ որ կը զգանք։ Իր սրատես եւ խուզարկու նայուածքը պիտի ուզէինք որ մընար հայ կեանքին վրայ՝ բայց աչալուրջ յուշարարին բացակայութիւնը չէ, որ կ'ողբանք։ Իր անկաշառ եւ խղճամիտ դատումներուն պակասը պիտի զգանք՝ բայց ապահով դատաւորի մը մեկնումէն չէ որ կը տագնապինք։ Իր գերագոյն արժէքը այդ բոլոր արժանիքներուն համադրութեամբը կազմուած ըլլալով հանդերձ, կը կայանար անոնցմէ դուրս, անոնցմէ անկախ, վերիվեր յատկութեան մը մէջ, անփոխարինելի եւ անգերազանցելի մեծութեամբ մը, որ իր ներկայութիւնն էր։

Ուրիշներ կրնային աւելի բարձր խօսիլ եւ աւելի ուժգին հնչեցնել իրենց խօսքը։ Կրնային աւելի շքեղ եւ հռետորական գիւտերով ոճաւորել իրենց խմբագրականները, թափ տալ գաղափարներուն, փոթորկիլ եւ փոթորկել։ Միսաքեան կը պահէր իր խաղաղ զօրութիւնը ու կը մնար վսեմ իր պարզութեանը մէջ, յստակ ու պայծառ իր խղճմտանքին պէս, մաքուր եւ անբիծ իր նկարագրին պէս։ Եթէ ուժ մըն էր իր գրչով, ուժականութիւն մըն էր սակայն իր խղճմտանքով։ Մարդ մըն էր որուն նժարները անխարդախ էին ու անխափան կը կատարէին հաւասարակշռողի իրենց դերը հայ կեանքին մէջ, ընդդէմ բոլոր ծայրայեղութիւններուն։

Ուզողը թող իր ուզած ձեւով ներկայացնէր հայ կեանքին վիճելի կամ լուծելի հարցերը, թող մեկնաբանէր եւ վճռէր պատգամախօսի հեղինակութեամբ, բայց ամէն ոք գիտէր, թէ ի վերջոյ ինքն է որ պիտի ըլլայ պարզագոյն ու վերջնագոյն բանաձեւին հեղինակը, մեծ ու պզտիկ բոլոր խնդիրներուն մէջ։ Հաւատաւոր եւ անշեղ կուսակցական մըն էր, բայց կոյր հետեւող մը եւ հլու կամակատար մը չէր։ Շրջաբերականներու եւ հրահանգներու կողմնացոյցով չէր որ կ'առաջնորդէր իր գրիչը, այլ իր իսկ դատողութեան եւ ըմբռնումներուն մղումով, որովհետեւ ոչ ոք իրմէ աւելի յստակ տեսնելու եւ ուղիղ դատելու յատկութիւնը կրնար ունենալ։ Պատնէշի վրայ էր միշտ, պայքարի տենդով եւ աննահանջ կորովով, բայց կոյր նետաձիգ մը չէր, արմուկի սիրոյն փամփուշտ չէր պարպեր, այլ մանաւանդ հողմաղացներուն դէմ երբեք նիզակ չէր ճօճեր։ Հանդուրժող էր եւ ոգիով հաշտարար։ Նկարագրով որքան ամուր, բնաւորութեամբ նոյնքան մեղմ էր սակայն եւ բարի։ Համեստութիւնը, պարզութիւնը, բնականութիւնը գիծեր չէին իր մէջ, այլ իր էութիւնը կազմող բնախօսական տարրեր։

Հասնող սերունդները պէտք է գիտնան, թէ բովանդակ գաղթաշխարհի մէջ իրենց տեսած եւ լսած բոլոր մեծութիւններուն մեծագոյնն էր այս մարդը, խոնարհագոյն անձի մը մէջ ու պարզագոյն կերպարանքի մը տակ։ Ֆետայի չէր եղած ու գնդակ չէր արձակած։ Բայց մինչ Ապրիլեան Եղեռնը կը սրածէր իր ընկերները ու ողջ մնացողները մէկիկ մէկիկ խոյս կուտային ապահով վայրեր, ինք կը մնար Պոլիս, տարիներով փախստական կ'ապրէր ու վերջապէս երբ կը ձերբակալուէր ու պատերազմական ատեան կը հանուէր, վախնալով որ չարչարանքի տակ կրնան գաղտնիքներ կորզել իրմէ, թուրք ոստիկաններու աչքին առջեւ երրորդ յարկէ մը վար կը նետուէր, ջարդուփշուր ընելով իր մարմինը եւ մահը փնտռելով սալայատակին վրայ։

...Մարդ մըն էր։ Լման, ամբողջական կատարեալ մարդը, որքան որ կրնայ կատարեալ ըլլալ բնութեան օրէնքով իսկ անկատար հռչակուած մարդկային տիպարը։ Գիտէր գնահատել եւ յարգել արժէքները, ինչպէս եւ իրենց չափին բերել չափազանցող գրիչները։ Մեր նոր գրականութեան փառքերը կազմող իրական արժէքներու ամբողջ փաղանգ մը աճած ու մեծցած է իր շուքին տակ, իր գուրգուրանքին եւ զոհողութիւններուն շնորհիւ, Յակոբ Օշականէն մինչեւ Վազգէն Շուշանեան, Շահան Շահնուրէն մինչեւ Փայլակ Միքայէլեան ու դեռ քանի քանի տաղանդներ։

Հաւատարիմ էր իր սէրերուն եւ ատելութիւններուն։ Նաւ մը լեցուն բամբասանք կամ հրահանգ դրկուէր իրեն՝ կարելի չէր փոխել տալ կարծիքը իր սիրած մէկ անձին հանդէպ։ Ու պատիւներու շքեղ հանդէս մը անգամ բաւարար չէր, որ գիջէր բարեւելու մէկը՝ զոր անգամ մը համարած էր բարեւի անարժան։

Մարդ մըն էր։ Հուժկու ձայն մը։ Ներշնչող եւ ներշնչուող ներկայութիւն մը։ Այս մէկը պիտի մնայ այլեւս անփոխարինելի։ Ոչ ոք պիտի կրնայ փոխարինել այս մեծ բացական։ Իր թերթը պիտի շարունակուի անշուշտ։ Իր իսկ շունչին տակ թրծուած գրիչներ պիտի շարունակեն իր գործը նոյն թափով, յարատեւութեամբ, նոյնիսկ մեկնողին հաւասարող ձեռնհասութեամբ։ Բայց պիտի չունենանք այլեւս իր ներկայութիւնը՝ որ թերթէն աւելի բան մըն էր, գրիչէն բարձր արժէք մը, հայ մտաւորական աշխարհին համար ապահովութեան մարդ մը։

... Կ'ողբանք իր կորուստով մարդը որ յստակ էր, մաքուր, ուղիղ։ Գրիչը որ խիզախ էր, հատու եւ անկաշառ։ Բարեկամը որ անկեղծ էր, հասկցող, անդաւաճան։ Երախտապէտ յուզումով կը խոնարհինք իր յիշատակին առջեւ եւ իրմէ աւելի կը զգանք հայ մամուլը, որ թեւաբեկ է այսօր առանց իրեն։

Վերջին պահակն էր, որ հող իջաւ։

...Մենք մինակ ենք ահա մեկնումովդ, սիրելի Շաւարշ։ Դուն միայն կրնայիր գիտնալ թէ որքան լեղի կայ այս տողերուն տակ։ Քեզմէ զատ ոչ ոք կրցած էր հասկնալ մեզ։ Գացիր, ու մինակ ենք։

Այլ անթառամ յիշատակդ եւ անսասան գործդ մեր ուժին աղբիւրն է այսուհետեւ, ինչպէս ջերմութեան աղբիւր էր ճառագայթող ներկայութիւնդ, երբ կ'ապրէիր։

Հեռաւոր Արածանիիդ հովերն ու ջուրերը քունիդ օրօր, անուշ մարդ ...

Ա. ԾԱՌՈՒԿԵԱՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Քանի մը օր առաջ ստացած էի իր նամակը, վերջինը՝ ինծի գրուած։

... Շատ քիչ անգամ իրմէ կը ստանայի նամակներուս պատասխանը։ Հրաժեշտի մը ցաւագին տպաւորութիւնը կրեցի կարդալով իր այս վերջին թուղթը, մանիշակագոյն թանաքով գրուած։

Մանիշակագոյն։ Անսպասելի գարնան մը հեգնանքը, երբ Փարիզի պարտէզներուն մէջ եղրեւանիները պիտի ծաղկին ընդփոյթ եւ զարդարեն Շաւարշին հողաթումբը։

Մանիշակագոյն՝ անկարելի յոյսին պէս, որ այլեւս չէր ժպտեր իրեն եւ որուն նըւաղկոտ փայլը կ'առկայծէր ամէն սպասումի եւ ամէն հաւատքի մոխիրներուն տակ։

Ինչ էր անոր կեանքը, ինչպէս կեանքը սերունդին, որուն ամէնէն կարկառուն կերպարանքներէն մէկը հանդիսացաւ ան։

Արիւնի եւ արցունքի ժառանգին մէջ անոր խօսքը անջնջելի պիտի մնայ, բողոքի եղբայրական սիրոյ եւ հեծեծանքին աղօթքի պէս։

Անոր սերունդը անվերջանալի գողգոթա մը ապրեցաւ եւ դեռ կը շարունակէ ապրիլ։

Խաչէն ողջ վար առնուած նահատակներ եղան ինքն եւ իր նմանները. եւ անտրտունջ մնացին միշտ, երբ նիզակին ու բեւեռներուն բացած վէրքերը կ'արիւնէին դեռ։

Իրենց խաչելութեան չարչարանքը ոչ մէկ առիթով փառքի եւ մեծութեան առարկայ դարձուցին։ Զայն յիշեցնելն իսկ մեղք համարեցին. որովհետեւ խաչուած էր իրենց հետ ժողովուրդը համայն։ Եւ ըսել թէ այդ խաչելութենէն յարութիւն առաւ անտարբեր սերունդ մը, որուն համար պատմութեան անցած անցեալ հին բաներ են հիմա այս դէպքերը ...

«Ո՞վ կրցաւ նկարագրել մեր սերունդին տառապանքը»։ Կը հարցնէր ինծի իր նամակին մէջ։

Ոչ ոք։

Մենք միայն երբեմն ընդոստ կ'արթըննանք արհաւրալից գիշերին մէջ, պոռալու համար այսահար խենթերու պէս։

Բայց մեր ձայնը լսող չկայ. եւ մեր կանչին սլաքները կը փշրուին մարդերէն եւ աստուածներէն իսկ լքուած խաւարակուռ հորիզոնին դէմ։

Մենք ենք, որ կը յիշեցնենք մեր չարչարանքները այնքան ամօթահար ու վարանոտ, որ կարծես մեղապարտներ ըլլանք...

Բայց որո՞ւն հոգիին մէջ արձագանգ մը կը թողու մեր եղերերգը։

Մենք ենք, որ անդրժելի սիրոյ ոսկեշող ջահերը կը վառենք ամէնէն հզօրաշունչ ատելութեան գիշերին մէջ, եւ լուսամըմունջ աղօթքով կ'ողջունենք անտարբերութեան ցուրտ առաւօտները։

Անոր աշխարհը լռութիւնը չճանչցաւ երբեք։ Տարագիր բազմութիւններով բընակուած այդ զարմանալի աշխարհին մէջ ուրախութեան ձայներ շատ քիչ լսուեցան։ Հոն հեծեծանքներ կային եւ մանկութեան լեզուն խորթ կը հնչէր յաճախ, անհարազատ ըլլալով։ Հոն ինքն էր, որ, վայրալից մարգարէի մը պէս, իր ձայնը բարձրացուց եւ մեր սրբազան մատեանագիրներուն պատգամը տուաւ մեզի։

Անոր գիշերները խաղաղութեան երկինքէն չէին իջներ. եւ անոր օրերուն լոյսը, գերեզմաններէ ցաթող կրակի մը պէս, մեր հոգիները կ'այրէր։

Այս ճգնաւորը ուրիշ բան չպատուիրեց մեզի, եթէ ոչ սիրել ջերմեռանդ խանդութեամբ, ինչ որ գեղեցիկ էր եւ հայրենի, ինչ որ ցեղային խորհուրդով միայն հասած էր յաւերժութեան։

Անոր խօսքերը ամէն առաւօտ լոյսին արդարութիւնը կը խոստանային եւ ցոյց կուտային մեզի միջոցը անսպառ գանձեր գտնելու։

Արդար եւ բարի էր ան. եղբայրաշունչ ու մեծոգի։

Ան մէկն էր անոնցմէ, որոնք խստամբեր աչալրջութեամբ հսկեցին մեր լեզուին մաքրաշող բիւրեղներուն վրայ։ Սաստեցին անվարան բոլոր անոնք, որ այդ լեզուին գեղեցկութեան եւ ներդաշնակութեան դէմ կը մեղանչէին։

Իր մահով գերեզման մը չէ, որ կը բացուի երկրին ծոցը, այլ խորունկ եւ արիւնահոս վէրք մը մեր սրտին մէջ։

Համբերութիւն կը մաղթէր ինծի, երբ ես գանգատեր էի իրեն մեր գրականութեան հանդէպ տիրող սոսկալի անտարբերութեան մասին։

Տրտո՞ւնջք մը լսել կ'ընէին իր սա բառերը.

« Ամենօրեայ աշխատանքիս մէջ, ուր բնականութեան տարբերութիւն չկայ, կը մոռնամ տառապանքս. բայց երբ քանի մը ժամ անգործ մնամ, ինչպէս այսօր, կիրակի, մղձաւանջ մը միտքս ու սիրտս կը ճանկռտէ ահաւոր իրէշի մը վայրենութեամբ···»։

Այդ ահաւոր «հրէշն» էր անոր միակ սիրելին։ Աշխատանքը. աստուածային այս օրհնը, որուն շնորհած պղլխանքին մէջ կը մոռնար աշխարհի բոլոր չար եւ տգեղ բաները եւ կը յիշէր սակ ամէնինչ որ հայրենական էր եւ քաղցր։ Գիրքերը՝ որոնց մէջէն կը ժպտէր մանկութեան կախարդանքը։ Ոսկի բուրվառները, որոնք չէին երբեք դադրած ծխալէ մեր աւերակ տաճարներուն մէջ։ Կը յիշէր մանաւանդ լուսահոգի բառերը մեր լեզուին եւ հոգեվճայլ կ'ունկնդրէր անոր լուսահոս կըշռոյթին։

Կը հաւատամ, որ իր հոգեվարքը չեղաւ ցաւատանջ։ Անոր տեւողութեան ընթացքին մեկնողին շուրջը վկայութեան կանգնեցան մեր սերունդէն բոլոր անոնք, որ զինքը ճանչցան եւ սիրեցին։

Բայց յանկարծ փոթորկեցան ճշմարտախօս ձայները եւ արդարօրէն հռչակեցին որ Շաւարշը արժանի է անմահութեան. որովհետեւ յաւերժական է մեր հայրենիքը. եւ անոր նուիրեալ զաւակներէն մէկն էր ան։

ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

ՇԱՒԱՐՇԸ

... Շաւարշ Միսաքեան գրագէտ է նախ, ստեղծագործական էջերով։ Ես ատենօք կարդացեր եմ ատոնք, երբ իր բանտի եւ տառապանքի յուշերը գրեց Ճակատամարտի մէջ, փրկուելէ վերջ։ Այդ ապրումները բարձրորակ ապրումներ են։ Եւ սակայն, ան տուաւ զանոնք խմբագրականի մը հեւքին հետ։ Ըսի այն ատեն. — Շաւարշ, ի՞նչ կ'ընես. այս գոհարները ինչո՞ւ այս ձեւով կուտաս։ Ան ատեն ըսաւ ինծի. «չիմար»։

Շաւարշ գրագէտ է, էր մանաւանդ, երբ մտաւ 1906ին գրական կեանքին մէջ։ Իր ընկերներէն Գեղամի, Վահրամ Թաթուլի եւ ուրիշներու հետ, «Ազդակ» շաբաթօրեակը հրատարակեցին։ Շաւարշ, իր մանուածապատ ոճով (այն մեղքով՝ որով կ'ամբաստանէ զիս այսօր), մեզի կուտար կեանքը։ Մտածում կամ գրականութիւն չէին ատոնք, բայց երկուքն ալ էին։

Շաւարշ Միսաքեան կ'ընէ լրագրութեան այն ժանրը որմէ գրագէտը պիտի չամչնար։

Շաւարշ Միսաքեան գրագէտ է դարձեալ իր էջերուն մէջ, որոնցմով մեր մամուլը հասունցաւ։

Բայց գրագէտ մը իր գրչով չէ միայն, որ արժանի է յարգանքի։ Ան տուած է մեր գրականութեան՝ Մնձուրին, Նարդունին, Շուշանեանը, Շահնուրը, Մխիթարեանը։ Ան իր բերած մարդերով ալ կ'արժէ։

14 Փետր. 1948 ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆ

ՄԻԼԱՆՕ.— Օրաթերթին այն էջը, ուր անոր միտքը երեսունըերկու տարիներէ ի վեր երկթեւ կը պայքարէր յանուն ազգանուէր գաղափարականի՝ հիմա կը լռէ սուգի եւ ցաւի մէջ։ Բայց ոչ. անոր հոգին դեռ հոն է, հոն է անոր սիրտը, դեռ յուզման եւ ներշնչման ալիքները կը բարձրանան ու կ'երգեն սիւնակէ սիւնակ։ Ամէն յիշատակ որ իրմէ կուգայ՝ կը խանդավառէ. ամէն խօսք որ իր գրչէն թեւ կ'առնէ՝ հաւատք է եւ յոյս, ու հաւատքն ու յոյսը չեն մեռնիր, այլ կ'ապրեցնեն.

ԱՐԱՄԱՅԻՍ ՄՐԱԳԵԱՆ

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ.— Անհրաժեշտ է որ գրեմ, բայց ի՞նչ գրել։ Կարծես կթոտած են մատներս, անդամալուծուած՝ միտքս, մեր սիրելի Շաւարշին անակնկալ մահուան դէմ յանդիման։ Մխիթարութեան համար ըսուած որեւէ խօսք, գրուած որ եւ է բառ, բոլոր մեծ վիշտերուն եւ մեծ, անփոխարինելի կորուստներուն առջեւ, կը դառնան անիմաստ։ Աւելին ըլլալով՝ մխիթարութեան որեւէ փորձ, այս մեծ կորուստին առթիւ, համազօր կը դառնայ կեղծիքի։ Կը մաղթեմ քաջութիւն։

Յ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ

ՔԻՉԵՐԷՆ ՄԷԿԸ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ԻԲՐԵՒ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ

Ինչ որ ողբացեալ Շաւարշ Միսաքեանի անունով փոխանցուեցաւ հայ լրագրական պատմութեան, խմբագիրը չէր անշուշտ։ Հայ մամուլը, առաւել կամ նուազ կարողութեան տէր խմբագիրներ շատ է ունեցած մինչեւ հիմա եւ պիտի ունենայ նաեւ այսուհետեւ։ Թերթի մը ամենօրեայ կառոյցին պատասխանատուութիւնը ունենալով եւ չարաչար աշխատելով հանդերձ, անոնք մամուլի խոհանոցն են ճանչցած միայն եւ ատով ալ մնացած են մութին մէջ, անծանօթ եւ անանուն։

Պահելով հանդերձ իր անցը իբրեւ թրծուած ու որակաւոր խմբագիրներէն մէկը հայ մամուլին, Շաւարշ Միսաքեան, իր ամբողջ մեծութեամբ, փայլով ու շքեղանքով, գրաւած է, ամէն բանէ առաջ, պատուոյ լաւագոյն դիրքերէն մէկը նոյն այդ մամուլի պատմութեան մէջ, իբրեւ առաջնակարգ հրապարակագիր, իբրեւ գրաւոր խօսքի անմրցելի ախոյեան։ Այսինքն իբրեւ մէկը, որ կէս դարու տեւողութեամբ լեզու առաւ իր բեղուն գրչին եւ հանդիսացաւ մեր ժողովուրդի ազգային-քաղաքական լաւագոյն առաջնորդներէն մէկը։

Ունէր ան վաւերական հրապարակագրէ մը պահանջուած բոլոր յատկութիւնները, — հմտութիւն եւ փորձառութիւն, քաղաքական առողջ հասկացողութիւն եւ միս ու ոսկոր դարձած համոզումներ, իրերու կամ երեւոյթներու խորքը թափանցելու ընդունակութիւն, իրատեսութիւն եւ պաղարիւն դատողութիւն, խոյանք եւ ապրումներ, այլեւ ազնուական կիրք, եւ, այս յատկութիւնները տպաւորիչ եղանակով արտայայտելու ծառայող սահուն լեզու եւ ճկուն, պատկերաւոր ոճ։ Այս բոլորը դարձուցած էին զինքը անթերի իր կոչման եւ առաքելութեան մէջ։ Եւրոպական կամ ամերիկեան մեծ օրաթերթերու մէջ փայլող հրապարակագիրներու տարողութեամբ ու արժէքով հրապարակագիր մը եղաւ ան մեր անձուկ իրականութեան մէջ։ Այդ չափանիշով ալ սիրուեցաւ բոլորէն։ Հակառակորդներն անգամ, իր շատ մը տեսակէտները չբաժնելով հանդերձ, ակնածանք ունեցան իրեն հանդէպ։

Ողբացեալ հրապարակագիրը, ճշմարտօրէն ըմբռնած իր առաքելութեան բովանդակ իսկ, եղաւ բարոյական հասկացողութեանց կորովի ջատագովը մեր հանրային կեանքին մէջ։ Խորշեցաւ սուտէն, կեղծիքէն եւ դաւադրութիւններէն։ Ատեց երեսուն ու անդէմ նկարագիրները։ Ու չներեց հանրային դէմքերու սայթաքումներուն ու դայթակղութիւններուն։

Ծառացաւ ան ամէն կարգի ուրացումներու, երկդիմութեանց, երկչոտութեանց, մեղկութեանց եւ մանաւանդ անիրաւութեանց դէմ։

Սիրեց հայրենիքն ու հայրենի սրբութիւնները ամէն բանէ վեր եւ ամէն բանէ առաջ։

Խանդավառուեցաւ հայրենի այժմու իրականութեան դրական կողմերով ու հայ ժողովուրդի մշտայորդ, ստեղծագործ կենսունակութեամբ, բայց իր կծու խօսքովը ձաղկեց այդ իրականութեան անունով գործուած բոլոր մեղքերը, անարդիւն բարբարոսութիւններէն մինչեւ արնաթաթախ ոճիրները։

Սրբակրօն քրմապետի մը երկիւղածութեամբ փառաբանիչը եղաւ Հայկական Դիւցազնապատումին ու մեր ազատագրական դղրդալից պոռթկումներուն։

Բացառական իրողութեանց եւ համազգային դժբախտութեանց առջեւ իսկ, օր մը օրանց չկորսնցուց իր անսասան հաւատքը հայ ժողովուրդի լինելութեան մասին։

Հանդիսացաւ ան հայ քաղաքական մտածողութեան վաւերական արտայայտիչը եւ իր տեսակէտները պարզաբանեց եւ պաշտպանեց անտեղիտալի համոզումով։

Մեր պատմական անցեալը, իր վերիվայրումներով ու յաջողութիւններով եւ իր դասերով ու փորձառութիւններով օգտագործեց իբրեւ ուղեցոյց նոր աշխատանքներու եւ գործունէութեան նոր ծրագիրներու։

Գուրգուրաց հասակ նետող սերունդներուն վրայ եւ մտահոգուեցաւ մեր համայնքի պահպանումով, այլ մանաւանդ այդ սերունդներու հայաշունչ դաստիարակութեամբ, առանձնապէս Ֆրանսահայ եւ ամերիկահայ գաղութներու ապագային սպառնացող ձուլման վտանգի գծով։ Այդ մտահոգութեամբ ալ յաճախ կը կրկնէր պատկերաւոր ճշմարտութիւն մը, թէ «Ֆրանսայի մէջ, մինչեւ 15 տարեկան պատանին դպրոցը կ'առնէ կը տանի, իսկ 15էն վեր՝ փողոցը»։

Ու դարձեալ, այս միեւնոյն մտահոգութեամբ քաջալերեց այն բոլոր քայլերն ու ձեռնարկները, որոնք Սփիւռքի մէջ մասնաւորաբար, կը նպաստէին մեր գոյատեւման եւ ցեղային ինքնատպութեան պահպանման։

Եւ, ինչ որ հասուն հրապարակագրի մը հիմնական յատկութիւնն է, Շաւարշ Միսաքեան, իբրեւ այդպիսին, կէս դար շարունակուած իր աշխատանքի ընթացքին, երբեք ոտքը չկտրեց հողէն եւ անձնատուր չեղաւ վերացականութեան։ Մնաց միշտ իրապաշտ եւ առարկայական, միշտ աչալուրջ ու հեռատես։

Առնավայելէ շունչ կար իր խօսքին մէջ եւ ոգիով թաթաւուն էին իր մտածումները։ Ատով ալ միշտ խորշեցաւ ան արձակունակ տափակութիւններէ։

Իսկ, այս բոլորէն վեր եւ այս բոլորին հետ, աչքի լոյսին պէս գուրգուրաց մայրենիքին վրայ։ Սրբութիւն սրբոց էր Հայոց լեզուն իրեն համար եւ ամէն ուրացում, ամէն ոգիութիւն լեզուական մարզի մէջ, համազօր էր սրբապղծութեան։ Աններող էր մանաւանդ գրիչ շարժողներու հանդէպ։ Ու կը զայրանար, երբ լեզուական վրիպումներու մէջ մրցանիշ հաստատած գրողները, յամառօրէն կը մերժէին դաս առնել իր եւ ուրիշներու ցուցմունքներէն։

Իր լեզուն եւ ոճը կը մնային անգերազանցելի։ Վճիտ՝ բիւրեղի մաքրութեամբ։ Աքանչելի՝ զարդարուած հարսի մը գեղեցկութեամբ։ Կոկուած, յղկուած, փայլուն ու փարթամ։ Այլեւ, այնպէս գրաւիչ, հաճելի եւ մանաւանդ պատկերաւոր։ Գիւտերով լեցուն եւ սրախօսութիւններով ողողուն։

Արդ, գումարեցէք այս բոլոր յատկութիւնները իրարու վրայ եւ ձեր առջեւը կ'ունենաք հրապարակագիր Շաւարշ Միսաքեանը իր առնական հասակով, դիմագծութեամբ ու խառնուածքով։

Դեռ չըսի, թէ ան, իր հաւատքը, դաւանանքը, համոզումները, ազգային ու քաղաքական տեսակէտները, իր հանրային դիրքորոշումն ու կեցուածքը, առաջին օրէն մինչեւ իր շունչին վերջին հեւքը, իրենց առաջնորդ ունեցան դաշնակցական գաղափարախօսութիւնը։ Եւ, իր պատկանած կուսակցութեան գծով ալ, առնական նուիրումով ծառայեց հայ ժողովուրդին եւ անոր շահերուն։

Ու չըսի նաեւ, թէ Շաւարշ Միսաքեան, իբրեւ մարդ, անկեղծ էր, ջերմօրէն ընկերական, եղբայրօրէն սիրալիր եւ օժտուած բարձր նկարագրով։ Բնաւ չսիրեց սնթեւեթն ու պերճանքը։ Ծայրայեղօրէն համեստ՝ մնաց խոնարհներուն մէջ ամէնէն խոնարհը, հակառակ իր մեծ անունին, հակառակ իր ցանկութենէն անկախաբար իր անձէն տարածուող հմայքին ու պարտադրած յարգանքին եւ ակնածանքին։ Երբեւիցէ չեղաւ նիւթին մարդը։ Կրնամ ըսել, թէ արհամարհեց մինչեւ անգամ դրամը, հակառակ այն նիւթական ծանր պատասխանատուութեան, որ, Փարիզի նման բազմածախս միջավայրի մը մէջ եւ «Յառաջ»ի հրատարակութեան գծով, կը ծանրանար իր վրայ։

Այսպէ՛ս էր մեր սիրելի Շաւարշը։

Առաջին աշխարհամարտի զինադադարէն ետք իբրեւ գրչանուն սկսաւ գործածել «Շատերէն Մէկը» (բառերուն սկզբնատառերը՝ իր անուն-մականունէն կուգային, բայց ծայպէս ալ կ'ակնարկէր այն «շատերուն», որոնք իրեն նման կ'աշխատէին հանրային ասպարէզի մէջ)։

Գրչանունով՝ «Շատերէն Մէկն» էր, բայց իրականին մէջ, Շաւարշ Միսաքեան, իբրեւ հրապարակագիր ու խմբագիր, մնաց ճշմարտօրէն Քիչերէն մէկը։ Իբրեւ այդպիսին ալ հրաժեշտ տուաւ կեանքին ու փառքով-շքեղանքով անցաւ Հայոց Պատմութեան։

Լոյս իջնէ իր գերեզմանին վրայ եւ մահէն անդին ալ լուսաւորէ իր անթառամ յիշատակը ...

ԿԱՐՕ ԳԷՈՐԳԵԱՆ

ՁԻՄԱՌԱ, ԾՆՆԴԱՎԱՅՐԸ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Զիմառա եղած է հին հայաշատ քաղաք մը, որ դարերու ընթացքին աւերուելով վերածուած է գիւղի մը։ Հին եկեղեցին կը կոչուէր Ս. Քրիստափոր։ Ինճիճեան կը պատմէ թէ շատ տարիներ առաջ գիւղը ենթարկուած աւազակներու յարձակման՝ այրած է ամբողջապէս եւ յետոյ իբր 1780ին դարձեալ շինուած (Հ. Ղուկ. Ինճիճեան, Աշխ., 1806, էջ 299)։

Յակոբ Նալեան Կ. Պոլսոյ պատրիարքը (1741 - 49), որ ծնած է Զիմառայի մէջ՝ 1758ին կը յիշէ գիւղս Զիմառ ձեւով (Գանձարան Ծանուցմանց, Կ. Պ. 1758, էջ 290)։ Նալեան պատրիարք եղած է գիւղի Նալեան վարժարանի հիմնադիրը։ Հոն գոյութիւն ունեցած են Ս. Պօղոս Պետրոս եւ Ս. Նիկողայոս անունով վանքեր, որոնց աւերակները ուխտատեղի էին տակաւին 1900ին եւ կը յիշուէր մանաւորապէս Վերի վանքը (Էփրիկեան, Բնաշխարհիկ բառարան Ա., էջ 782)։

Զիմառա Տիվրիկի հայաշատ գիւղերէն մին էր 1900ին, ունէր 110 տուն հայ բնակչութիւն՝ մեծ մասով հողագործ, նաեւ կօշկակար, համետագործ, պայտար, հիւսն եւ երկաթագործ։ Գիւղին կեդրոնն էր Ս. Երրորդութիւն եկեղեցին, շինուած 1873ին։ Գիւղի մշակութային յառաջդիմութեան մէջ կարեւոր դեր խաղացած է Վարդան Քհնյ.՝ վարժարանի ուսուցչութեան կոչելով Բինկեանէն Գարսամեան վարժապետը, որ նոր դրութիւն մուծած է մանկավարժութեան մէջ (Սուրհանդակ, Կ. Պ. 1901 թ. 831)։

Վարժարանը ունէր չորս դասարանով դասընթացք մը (Վիճակացոյց, Կ. Պ. 1901, էջ 33)։

Շատ կը գովուի գիւղին մաքուր եւ առողջարար օդը՝ իր բարձր դիրքին եւ անտառաշատ հանգամանքին պատճառաւ, ուր մարդիկ գեղադէմ եւ առոյգ կը ծնանէին (Սուրհանդակ, անդ, եւ Էփրիկեան, անդ)։

Հ. Ե. ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Ի ԼՈՒՐ ՄԱՀՈՒԱՆ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Փարիզէն դէպի արեւմտահայութեան բոլոր կեդրոնները ուղղուած հեռագիր մը կը գուժէ մահը՝ վաստակաւոր, անխոնջ հրապարակագիրին, Շաւարշ Միսաքեանի։

Ամբողջ շրջանի մը հայ կեանքին հետ զօդուած պիտի մնայ անունը այս գրչի մարդուն, որ եղաւ խառնուածքով այլ անաչառ, դաւանակիցներուն հանդէպ աններող, այլ ազգին սիրով տոգորուն։

Աւելի քան երեսուն տարի, գրեթէ ամէն օր, լսելի ըրաւ իր խօսքը, բեմէն «Յառաջ»ի, զոր ինք հիմնեց Ֆրանսայի մայրաքաղաքին մէջ, եւ որ եղաւ տարագիր հայութեան սրտի անօթը։

1922ի աղէտէն յետոյ՝ Արեւմտեան Եւրոպա ապաստանած Հայերը, երիտասարդներն ու չափահասները, ուսանողներն ու բանուորները, կը փնտռէին այդ թերթը, ոմանք կ'ըլլային անոր աշխատակիցները, հեռաւոր գաւառներէն եւ արտասահմանէն իսկ յղելով յօդուածներ։

Շաւարշ Միսաքեան քաջալերեց նորահաս ուժերը. արդարեւ, իր շուրջ բոլորեց տաղանդաւոր գրողներ, — Շահան Շահնուր, Նշան Պէշիկթաշլեան, Վազգէն Շուշանեան, Շաւարշ Նարդունի, Նիկողոս Սարաֆեան եւ ուրիշներ։

Աւելի համեստ էին «Յառաջ»ի սաները, որոնք իրենց աչքերը բացին եւ հասակ առին այս թերթին շուքին տակ։

Կարելի է վիճիլ իր այս կամ այն տեսակէտին շուրջ։ Ունէր տեսակէտ, սակայն, ան կը պաշտպանէր բարի դիտաւորութեամբ. այս է անվիճելին։

Շաւարշ Միսաքեան եղաւ անշեղ կուսակցական մը անսայթաք գրիչ մը. եւ ինկաւ պատնէշին վրան, գրիչ ի ձեռին։

Յարգանք իր յիշատակին։

ԿՈՐԻՒՆ

(«Մասիս», Պէյրութ)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ՆԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ

ԽՄԲ.— Փունջ մը այն անհամար ցաւակցական նամակներէն զոր ստացած ենք Շաւարշ Միսաքեանի մահուան առթիւ։

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Ո՞վ կրնայ արդարօրէն գնահատել հայ գրի այդ անխոնջ մշակին ջանքն ու արդիւնքը։ Հայ գրին ըսի՛ իր ոսկի աշխարհաբարով, որով իր ամէն մէկ խմբագրականը գոհար մըն էր լեզուի եւ ոճի՝ վճիտ եւ անսխալ յօրինուածքով, պերճ, սահուն եւ անթերի շարադրութեամբ։

Շուրջ կէս դար է որ հրապարակագրութեան նուիրուած էր. հետեւած եմ իր քայլերուն կամ գրականութեան։ Ամբողջ գրականութիւն մը հայ գիրը, հայ մշակոյթը, հայ դատը հոլովելով, հայ արժէքները ցուցադրելով։ Արդար է որ ամէն Հայ խոնարհի անոր յիշատակին, երախտագիտութեան համար արծարծէ կրակը ազգասիրութեան զոր ողբացեալը ամէն օր հրահրելու հետ էր։

Հ. ԵՂԻԱ Վ. ՓԷՉԻԿԵԱՆ

***

Ս. ՂԱԶԱՐ.— Երնէկ նրան որ իր գործով, կ'ապրի անվերջ, անդադար։ Գործը զոր կատարեց նա, իբր տաղանդաւոր եւ անզուգական հրապարակագիր, աւելի քան կէս դարու ընթացքին, եւ մասնաւորապէս իր «Յառաջ»ին երեսնամեայ շրջանին, կը մնայ անմահ։ Իղձն ունինք, օր մը, հատորի մը մէջ ամփոփուած տեսնելու իր բոլոր խմբագրականները։ Ի՜նչ գեղեցիկ դասեր ապագային համար։

Հ. ՆԵՐՍԷՍ Վ. ՏԷՐ ՆԵՐՍԷՍԵԱՆ

***

ՎԵՆԵՏԻԿ.— Ինչ որ պատահեցաւ, բոլորիս համար է, ալ պիտի չլսենք «Յառաջ»ի էջերէն իր ձայնը, պիտի չկարդանք իր թանկագին յորդորները սերունդի պահպանութեան համար, բայց վստահ եմ թէ հասակ առած սերունդը թանկագին բան մը պահեց իր սրտին մէջ այն անջնջելի էջերէն որ 33 երկար տարիներ, առանց հոգալու իր ընտանիքին երջանկութիւնը, քարոզեց, դրեց, պաշտպանեց պանդխտութեան ճամբաներուն վրայ թափառող հայութեան աչքերը միշտ դէպի սրբազան Արարատը դարձնել եւ տոկալով սպասել գեղեցիկ ապագային։

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ

***

ՊԷՅՐՈՒԹ.— Մեր վիշտը անսահման է այս ահաւոր կորուստին առջեւ։ Կորուստ մը անդարմանելի՝ իր հին ընկերներու եւ հայ երիտասարդութեան համար, որոնց թափն ու կորովի առաջնորդը եւ քաջալերողը եղաւ, արթուն պահակը եւ մանաւանդ մոլի պաշտպանը մեր մաքրամաքուր աւանդութիւններուն եւ բարոյական ըմբռնումներուն։

ՎԱՀԱՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆ

***

ԼՈՆՏՈՆ.— Մայրենի երկրի մթնոլորտէն ներշնչեալ եւ ժողովրդի անձնական ծանօթութեամբ զրահաւորեալ հայ մարդըն պայքարեց ի պատնէշն մինչեւ վերջին օրն։ Մխիթարութիւն եւ կորով շարունակելու Շաւարշի գործն՝ որպէս տեւական արձան իր խնկելի յիշատակին։

ԱՐՇԱԿ ՍԱՖՐԱՍՏԵԱՆ

***

ՓԱՐԻԶ.— Անտանելի ցաւատանջ լուրը արդէն քանի մը օր է, գիտեմ։ Ձեր բախտը քեզ ալ կը հարուածէ։ Կը կորսնցնէք նախախնամական հայր մը, եւ սրտի ու մտքի սիրելի ընկեր մը, սքանչելի Հայ մը, որուն ազգասիրութիւնը այնքան մեծ եղաւ որքան իր մարդասիրութիւնը։ Քաջ էք անշուշտ եւ պիտի տանիք այս կեանքը այն ճամբայէն, որուն վրայ դրաւ ձեզ ինքը։

ՕՆՆԻԿ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

***

ՊՈՍԹԸՆ.— «Լուսաւոր ջահ մըն ալ մարեցաւ»...։ Նժդեհութեանս այս օրերէն կարծես վիճակուած է ինծ դառն կսկիծով ողբալու մեր տառապալից կեանքի կերոններն եղող, մեր ազգային ազատագրական շարժման, հսկաներու դառնաղէտ կորուստը։ Հզօր գաղափարապաշտը, հայ մտքի եւ մշակոյթի քաջարի ջահակիրը, մեր մեծազանց լեզուի մշտարթուն պահակը, հաւատաւոր Դաշնակցականը, չկայ գրչով եւ խօսքով հիասքանչ մաքառողը, հայ ցեղին ազնուագոյն զաւակը եւ մեր ազատագրական գործին ազնուագոյն մարտիկը։

ՅՈՎՀ. ՏԷՎԷՃԵԱՆ

ՀԱՅՐԵՆԻ ԱՌԱՍՊԵԼ ՄԸՆ ԱԼ ԻՆՔ

Քառասուն օր առաջ «Յառաջ»ի հայրենի առասպելներու ընթերցումին մէջ խորապէս, հեռախօսի զանգը, գիշերուան ուշ ատեն, ընդոստ կ'արթնցնէ զիս.

— Հայրիկը կ'երթայ…

Ի՞նչպէս հաւատալ։ Նոյն օրը երեկոյեան միասին էինք, տրամադրութեամբ բարձր, բացի տպագրական տաղտուկներու սովորական մտահոգութիւններէն ։ Եւ այժմ Փարիզի մօտակայ արուարձաններէն մէկուն մէջ, Շաւարշը կը պայքարէր մահուան դէմ, իր վերջին պայքա՞րն էր արդեօք ։

Անմիջապէս «Յառաջ»ի աշխատակից բժիշկի մը հետ կը հասնինք իրենց տունը։ Ճիշդ դրան առջեւ, հիւանդանոցի կառքին մէջ կը գալարուէր Շաւարշը ։

Ու յիշողութեանս մէջ, կը տեսնեմ զինքը տարիներ առաջ, Թրակիոյ համեստ գիւղաքաղաքներէն մէկուն, դպրոցական սեղաններուն վրայ նստած, երբ դասախօսութիւն կուտար, օրուան հրատապ հարցերու մասին ։

— Տղա՛ք, կորսուելու վտանգը աւելի զգալի է արեւմուտքի երկիրներուն մէջ, երբեք մի մտածէք գալ այդ կողմերը ։ Աստ մը հայութիւն ունիք հոս, դպրոցով, եկեղեցիով, լսարանով, մէկ խօսքով հայկական կեանք ու շունչ կը բուրէ, ձեր աչքերը աւելի յառեցէք դէպի հայրենիք …

Մեզի դպրոցական պատանիներուս համար անհասկնալի եւ անըմբռնելի էր թէ ի՞նչպէս կարելի էր կորսուիլ, լուսաւորութեան կեդրոններուն մէջ, քաղաքակրթութիւն եւ մշակոյթ սփռող ոստաններուն մէջ, որոնց կարօտը ունէինք։ Հայրենիքը թէեւ քաշողական անուն մըն էր, բայց մեզի համար աւելի դզալական էր քան իրականութեան մօտիկ ։

Տարիներ յետոյ մենք ալ մեր կարգին, զգացինք այդ կորսուելու վտանգը աւելի քան երբեք, ըմբռնեցինք այդ խօսքերուն իմաստը, երբ չափահաս դարձանք։ Մէկ բախտաւորութիւն միայն որ ապրեցանք իր շունչին տակ, ու պայքարեցանք միասին այդ նոյն վտանգին դէմ ։

Չկորսուիլ եւ ամուր կառչած մնալ հայութեան, կեանքի եւ պայքարի տուած իր իմաստը ։ Եւ Շաւարշ մինչեւ վերջին վայրկեանը տարաւ այդ պայքարը եւ ահա օր մըն ալ կ'իյնար …

Հիւանդանոցի սպասման սրահին մէջ, քանի մը մտերիմներ, անճրկած կը սպասէինք, թէ արդեօք կարելի պիտի ըլլա՞ր փրկել զինքը, ան որ իր ամբողջ կեանքի ընթացքին, մէկ նշանաբան ունեցած էր, փրկել, փրկել, փրկել՝ որքան կարելի է։

Այժմ իր մահէն քառասուն օր անց, մարդ ակամայ կը մտածէ թէ ինչպէս չկայ Շաւարշը։ Կարելի չէ հաւատալ, իր շունչը կայ եւ կը մնայ։ Հայրենի առասպել մըն ալ ինք դարձաւ եւ եկող ու գացող սերունդներ պիտի փոխանցեն իրարու, այն պատգամը որ «Մեր խօսքն» էր.

Ամուր կառչած մնալ հայութեան առելի քան երբե՛ք ։ ՆԵՐՍԷՍ

ԽՂՃՄՏԱՆՔԻ ՁԱՅՆ

Հայոց խմբագրապետին մահը կուգայ անգամ մը եւս հաստատելու հայկական տխուր ճշմարտութիւնը. — «Հայը գիտէ միայն թաղել»։

Արդարեւ, քառասուն օրերէ ի վեր, վշտահար հանդիսատեսներն ենք երախտագիտական միահամուռ ցոյցի մը, որ համազգային սուգի մթնոլորտ մըն է վերածուած, արտայայտութիւնը նոյն խորունկ վշտին ու նոյն անկեղծ սիրոյն ։

Ու ցաւակցական հեռագիրները, յօդուածներն ու նամակները կը դիզուին սեղանին վրայ, որուն առջեւ միննակ աշխատեցաւ Հայոց խմբագրապետը տասնեակ տարիներ, մինակ ու խռովայոյզ՝ ամէն օր թուղթին յանձնեց իր յոյզերն ու մտածումները՝ ի պաշտպանութիւն այն դանձերուն, որոնք կը կազմեն ապրելու ու տեւելու միակ իրաւունքները զինք ողբացող այդ բազմութեան ,— հայ մշակոյթը եւ հայկական դատին արդար լուծումը ։

Ու այսօր, այս քառասունքին, ի՞նչպէս չաղաղակել, անհուն տխրութեամբ համակուած, ու զայրացած, խորունկ զայրոյթով մը նաեւ ։

— « Ո՞ւր էիք, ի սփիւռս աշխարհի ցրուած հայ բազմութիւններ, ո՞ւր էիք եւ ի՞նչ ըրիք երբ Շաւարշ Միսաքեանը կենդանի էր, մինակ էր, ու ձեզ օգնութեան կը կանչէր, ամէն օր կ'աղաչէր, կը յուզուէր, կը թելադրէր, որ չհեռանաք, որ ի մի հաւաքուիք, իրարու մօտեցնէք ձեր սրտերը, ձեր բազուկները, ձեր կամքն ու հաւատքը, ձեր հայկական ճարպիկութիւնն ու խելքը, դէզ ու դարման գտնելու համար մեր վտանգուած հայութեան։

Կը զգա՞ք գոնէ հիմա թէ ինչ կորսնցուցիք ։ Կը գիտակցի՞ք արդեօք թէ այլեւս այդ նուիրումով, այդ մաքրութեամբ, այդ հոգիով Հայեր պիտի չգան, թէ՝ հարկ է տասը, քսան հոգինոց խումբեր կազմել փոխարինելու համար անոնցմէ իւրաքանչիւրը, թէ պէտք է սեղմել շարքերը, միացնել սիրտերը, համախմբել ուժերը ։

Ու ձեր այսօրուան ողբերուն, ձեր այսօրուան խորունկ ցաւին մէջ կա՞յ ղեղջում մը արդեօք, ձեր հայու խղճմտանքները կը տանջե՞ն գոնէ ձեզ այսօր, Շաւարշ Միսաքեանի մահուան դիմաց, պարտականութեանց համար, զորս վրիպեցաք, սիրոյն, նուիրումին համար, զորս սակարկեցիք ձեր ժողովուրդին մահու ու կենաց այս՛, ճգնաժամային օրերուն ։

Եթէ այո, հանդիստ չեն ձեր խղճմտանքները, ձեր խիղճը ձեզ կը խայթէ, ուրեմն այս մեծ Հայը իր մահուամբն անգամ ծառայած եղաւ իր ժողովուրդին, իր ամբողջ կեանքը ի սպաս դնելէ յետոյ անոր ։

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ

ՔՄԲ. — Տեղի անձկութեան պատճառով, յապաւեցինք… հետագայում ձեր տաւինք նամակներում ։

ՆԻՒ ԵՈՐՔ. — Զինքը մէկ անգամ տեսած եմ, բայց մեծ սիրով կապուած էի իրեն։ Իր սրու եւ անկաշառ խօսքը, միշտ գրուած եւ յուզած է մեզ ։ Ու հիմա չկայ ան։ Թերեւս ճիշդ չէ այս բացատրութիւնը։ Հեռու տեղ գացող նաւերն ալ, երբ հորիզոնէն կանցնին, աննշմար կը դառնան։ Բայց ատիկա չի նշանակեր թէ անոնք չկան։ Որքան ատեն որ կը շնչենք, իր քաղցր յիշատակը, հորիզոնէն անցած նաւի մը պէս պիտի մնայ մեզի հետ եւ իր օրինակը՝ պիտի առաջնորդէ մեզ ։

ԱՐԱՄ ՀԱՅԿԱԶ

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹ. — Գուժը առնելէս ի վեր կ'ուզեմ գրել, բայց ձեռքս առաջ չերթար։

Այն կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին որ ճանչցայ Շաւարշ Միսաքեանը, իր մէջ գտայ երկու մեծ արժէքներ, որոնք հազուագիւտօրէն քով քովի կուգան,— ազնիւ ու չիտակ մարդը եւ հայ հոգեկան արժէքներու նուիրուած մեծ հայրենասէրը ։

Հսկայ վատատ մը կը թողու իր ետին, վատատ մը, ազգային ու բարոյական առումով անդնահատելի՝ մեր մամուլին, լեզուին, գրականութեան եւ գրին համար։

Մ. ԻՇԽԱՆ

⁂

ՆԻՒՈՒԹԱՈՒՆ. — Իր գեղուն կեանքը, իր անձնուրաց ծառայութիւնը ազգին եւ իր գաղափարականին ամենազօրաւոր վկաներ են։ Ապրեցաւ լեցուն կեանք մը եւ այդ իսկ է մեծագոյն մխիթարութիւնը ձեզ եւ մեզ համար ։

ՄԱՆԱՍԷ ՍԵՒԱԿ

⁂

ՊՈՒԷՆՈՍ ԱՅՐԷՍ. — Շաւարշի յիշատակը պիտի մնայ անմոռաց, քանի կ'ապրի հայ ազգը եւ քանի կանգուն է մեր կազմակերպութիւնը ։

Դ. ԴԱՒԻԹԽԱՆԵԱՆ

⁂

ԼԱԹԱՔԻԱ. — Ահա բոլոր ուժերս հաւաքելով, սրտի ամենախոր կսկիծով գրիչըս ձեռք առի։ Մատներս կը դողան ։ Աչքերս կը ցնցէ զիս։ Յունուար 30էն ի վեր, երբ լսեցի մահուան չարագէտ սահմռկեցուցիչ գոյժը, Հերարտեանի բերնով, ջիղերս թուլցած են։ Մեր աննման, մեր հեղահամբոյր ու հայարոյր, մեր յաւէտ սիրելի Շաւարշը միշտ աչքիս առջեւն է։ Անով լեցուած է տունս ։ Զէի գիտեր թէ այսքան ջերմօրէն, այսքա՛ն գուրգուրանօք կը սիրէի զայն։ Աւաղ Ահա կսկիծով կը դիտեմ իր վերջին հայատիպ ու ինքնատիպ լուսանկարը, «Յառաջ»ի մէջ։

ՏՈՔԹ. Ս. ՄԱԹՈՍԵԱՆ (Գեղարդ)

⁂

ՆԻՒ ԵՈՐՔ. — Ձեզ սգացող հազարներու հետ, մեր ջերմ մաղթանքն է որ միշտ ձեր կողքին՝ ձեզի ընկեր ու առաջնորդ զգաք աննման Շաւարշը, որ ինչպէս ձեր, բոլոր իրաւ Հայերունն էր, իբր սրտի ու մաքի նուիրեալ ։

Յ. ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹ. — Սփոփել իր հարազատներուն վի՞շտը։ Նախ՝ անիմաստ է նման բանի մը փորձն իսկ։ Կորուստներ կան, որոնք անդարմանելի են՝ բառին բովանդակ առումով, եւ շատ բնական է որ անոնց առթած ցաւը դուրս իյնայ տրամաբանական կամ հոգեբանական որեւէ սփոփանքի կարելիութեան շրջանակէն ։ Ու յետոյ, կը խօսինք միայն ձեր վշտին մասին։ Ո՞վ պիտի կարենայ հապա ամոքել կսկիծը իր գաղափարական հարազատներուն, ու մանաւանդ իր գաղափարական աշակերտներուն ։ Ո՞վ երբեւիցէ պիտի կարենայ սփոփել Հայ Ժողովուրդի ցաւը, եւ մասնաւորաբար՝ Ֆրանսահայութեան ցաւը ։

- ՀՐԱՉ ՏԱՍՆԱՊԵՏԵԱՆ

⁂

ԱԹԷՆՔ. —Պոլսոյ « Սուրհանդակ »էն մինչեւ « Յառաջ», կէս դարէ աւելի, իր մաքի լոյսը տուաւ բոլորին, ամէն օր եւ ամէն ժամ, եւ եղաւ հայ լրագրութեան ամենաբեղուն յառաջապահներէն մէկը ։

ՄԵՍՐՈՊ ՔՀՆՅ. ՏԷՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ

⁂

ՊԷՅՐՈՒԹ. — Այս անդարմանելի կորուստը մեր բոլորին, համայն Ազգին համար ալ է։ Ձեզի հետ համահաւասար կը սգան ամէն անոնք, որ ճանչցան զինքը, որպէս մարդ՝ առաքինի, որպէս քաղաքական գործիչ՝ հեռատես եւ շրջահայեաց եւ որպէս հրապարակագիր՝ անկաշառ եւ ուղղամիտ, աննկուն ու արի, միշտ պատնէշին վրայ, միշտ արթուն եւ նախատեսող ։

Լ. ՏԷՐ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ

⁂

ԺԸՆԵՎԱ. — Բառերը՝ տկարն են եւ անբաւարար արտայայտելու մեր խորունկ վիշտը եւ մխիթարուելու համար այս անփոխարինելի կորուստին առթիւ։ Կրնանք մխիթարուիլ միայն խորհելով որ ան լիովին կատարեց իր պարտականութիւնը իր ազգին, մեր մեծաքանչին եւ իր կուսակցութեան հանդէպ այնքան անշահախնդրօրէն ։ Ունեցաւ արբակեաց տիպար կեանք մը, որ պէտք է օրինակ եւ ներշնչարան հանդիսանայ գալիք եւ ներկայ սերունդներուն ։

Հ. Յ. ԲԱՄՊԱԿԵԱՆ

⁂

ԼՈՆՏՈՆ. — Սուտանէն հազիւ քանի մը օր է եկած էի, երբ սկսայ « Յառաջ»ները աչքէ անցնել ու արդէն խեղճ Շաւարշին պատկերը սեւ պիծերու մէջ սարսափի մատնեց զիս։ Իմ սրտիս ամէնէն շատ խօսողը ձեր այն ծրագիրն է, որ իր բոլոր գործերը պիտի հաւաքէք եւ մէկ հատորով պիտի հրատարակէք։ Այդ նոր Գրքէն մէկ հատ կ'ուզեմ ունենալ եւ առ այդ իմ կողմէ տասը հազար Փրանք կը նուիրեմ ։

Ս. Ն. ՔԻՒՐՔՃԵԱՆ

⁂

ՓԱՐԻԶ. — Մխիթարական խօսքերը ոչ մի արժէք չեն կարող ունենալ։ Թոյլ տուէք միայն արտայայտել խոր յուզմունքով իմ ցաւակցութիւններս

ՄԱՐԳԱՐԻՏ ԲԱԲԱՅԵԱՆ

⁂

ՊՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ. — Կսկծալի կորուստ մը։ որ իր էութեամբն ու խորութեամբը գերազանցապէս ազգային է։ Շաւարշ, իբրեւ ճշմարիտ հայ մարդ, տուաւ իր տարարախտ ազգին ինչ որ ունէր իր սիրտէն, իր միտքէն եւ իր հոգիէն ։ Մասնիկ առ մասնիկ քամելով իր՝ Հայու զտարիւն երակները, ազգասիրաբար ։

Շաւարշ ուրացաւ իր անձը։

Ա. ՇԱՀԼԱՄԵԱՆ

⁂

Յիշենք նաեւ, որ այս տխուր առթիւ Ֆրանսայի Ընկերվարական կուսակցութիւնն ու մամուլը, մասնաւորաբար՝ Սօֆիհէ Լիպէրէն, Վոլոնթէ Սոսիալիստ տը լա Տրոմ (Տիկին Օտէթ Միքայէլեան), Փարիզի Ավրօրը, Պրիւքէլի Փրուկրէ Սոսիալիստը եւ Ֆրանսական ամբողջ մամուլը (Մոնտ, Ֆիկառօ, եւն) ցաւակցական ջերմ տողեր նուիրեցին՝ յիշելով հանգուցեալին կեանքին ու գործունէութեան մանրամասնութիւնները ։

ԻՐ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Ով որ փախչի նրա մայրը լաց չիլինի. — Այսպէս է ասում ժողովրդական առածը ։

Մոտածել քո սեփական անձիդ փրկութեան եւ ապահովութեան, ոչինչ չանել օգնելու հալածուածներին, ցոյց տալ ամօթալի մեղկութիւն ու տկարութիւն, չքմեղանալ անզօրութեամբ, երբ մի ամբողջ ազգի գոյութիւնն է վտանգուած, շատերը կարող են փախուստ տալ, որպէս զի իրենց մայրերը միւսների մայրերի պէս լաց չլինեն, բայց ոչ Շաւարշ Միսաքեանը ։

Բոլոր մայրերը իր « մայրը » եղան Բոլոր մայրերի, ինքը, հարազատ «զաւակը» եղաւ Զգայուն մի սիրտ, թրթռուն մի հոգի, մաքրամաքուր մի երազող, աննման եւ անդարձ կորած մի փաղանգի վերջին չատագովը՝ Շաւարշ Միսաքեան իր գրչով, խօսքով ու գործով, մարդկային անհուն սիրով՝ փակից իր մահով տառապանքի ու զոհողութեան մատեանը, որ էր Հայոց արիւնոտ մատեանը, որ պիտի բացուի դուցէ մի օր դարեր յետոյ միայն։ Ժամանակը դեռ վաղ, կիրքերը դեռ վառ, որպէսզի անդրադառնան անաչառօրէն քսաներորդ դարու դէպքերին արդար վճիռ արձակելու համար, ոչ թէ ծաղկեպսակներով թաղելու, այլ՝ լուսապսակներով յարութիւն տալու այն անհատներին, որոնք կենդանացրին հայութեան ամէնէն ազնիւ տիպարները, որոնցմով կ'ապրի մի ժողովուրդ ու կը հպարտանայ ։

Ինչ էլ լինի, ինքնաճանաչ մի ժողովուրդ, ինքնասէր մի ազգ չի կարող յարգանք ու համակրանք ունենալ, երբ երկիրը պատել էր սուգ ու շիւան, Գոլսոյ «գրական սրահներում» զուարճալի սրամտութիւններ եւ սիրային բանաստեղծութիւններ անող անձերի հանդէպ

Այդ ժամանակները ուրիշ մարդիկ էին պէտք, իրենց անհուն սիրով, քաջութեամբ եւ զոհաբերող հոգիով ։

Շաւարշ Միսաքեան, թրծուած անձնազոհերի քուրայում իր բանաստեղծական ներշնչումներն ու սփոփանքը գտաւ ժողովրդի տառապանքի ամոքումին, նրան օգտակար լինելու միակ իրական ցանկութեան մէջ

Եթէ կեղծ չեն այն բոլոր ազգասիրական արտայայտութիւնները, որոնք հրապարակւում են ամէն քայլափոխում թէ գրչով, թէ խօսքով, եթէ կեղծ չեն բոլոր ողբերգումները, հայրենի լեռան ու բլրան հայրենի գետի ու լիճի, հայրենի արշալոյսին ու դալարիքի, որոնցմով ներշնչւում են յաճախ տասնեակ տեսած լինելու եւ ապրած, եթէ անկեղծ են, ինչպէս, այդ բոլոր հպարտութիւններով, որ զգում, տեսնում ու ոգեւորւում են մի աւերակ Անիով, մի կիսաւերված արաղայ վանքով, մի մամռապատ մատուռով, մի խօսքով այն բոլոր հրաշակերտ կոթողներով, որոնք համարւում են հայրենական մշակոյթի արդասիք, մտածող, ազնուող մի ժողովրդի քրտինքի արդիւնք, արդ, եթէ անկեղծ են ինչպէս մարդիկ, չեն կարող չյարգել այս ազգի այն զաւակներին, որոնք յոյս ներշնչեցին յուսահատ այս ժողովրդին, երդ դրին նրա պապանձած լեզուին, անուն տուին գիւղին ու լերան մկրտելով իրենց իսկ արիւնով։

Շաւարշ Միսաքեանն էլ բերաւ իր արգար բաժինը թէ իր գրչով, թէ իր յեղափոխական գործունէութեամբ այդ բոլորին, որոնք այսօր ներշնչման աղբիւր են ծառայում ժողովրդին։ Յարգանք իր յիշատակին ։

ՏՈՔԹ. Յ. ԿԻԼԻԿԵՑԻ

բէր: Ու կը սպասէր: Բայց յանկարծ հի-ւանդացեր էր: — Ա՛յս, տոքթէ՛օր, կ՚ա-մըչնա՛մ, կ՚ամչնա՛մ, կը վախնամ որ կը մեռնիմ կնոջ յատուկ մահով մը, կը վախնամ որ անկողինիս մէջ կը մեռնիմ :

Կ՚ուզէր որ ադէկնար: Որպէսզի շարու-նակէր չաք-չաքը: Ի՛նչ երջանկութիւն ի-րեն՝ եթէ մեռնէր չաք - չաքի մէջ, մա-նաւանդ լրացնելէ ետք իր «ընծաներուն» խաչիւին գումարը :

Կ՚ուզէր Դաշնակցականի մահ :

●

Հիմա տարբեր են փէտայիները: Մեր օ-րերուն՝ կը կոչուին մտքի փէտայիներ, մշակոյթի զինուորներ :

Այս զինուորները նաւ կը խորշին անկո-ղինի մահէն: Մինչեւ իրենց վերջին շուն-չը, փոյթ չէ թէ հիւանդոտ, գրիչ կը շարժեն, միտք կը յոգնեցնեն, սիրտ կը մաշեցնեն, դժգոհ՝ կեանքէն, կը կառչին մահուան հետ կատաղօրէն :

Կը նախընտրեն մեռնիլ ոչ թէ կռնակի վրայ, այլ ոտքի վրայ: Ոչ թէ սակարկու-թեամբ, բան մը զեղչելով իրենց սկըզ-բունքներէն, իտէալէն, գաղափարներէն, այլ զարնելով ու զարնուելով՝ յանուն զօրցուած հայրենիքի մը :

Այսպէս չաք-չաք-չաք ինկան Նաւա-սարդեան, Դրօ, Թուրքէն, Ադրալեան, Շա-ւարշ Միսաքեան: Ինկան ոտքի՛ վրայ :

Չաք, չաք, չաք,— սակարկութիւն չկայ: Կեանքը այսպէս կը վերջացնեն Դաշնակցականները :

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը այն Աստուածն է, որ կը կամի ստեղծել աշխարհք մը, որ ըլլայ Հայու աշխարհք : Մեր հայրերը կը պատմեն թէ կամուրջ կը նետէին կամրջա-քանդ գետերու վրայ, կամուրջին ոտքե-րուն մէջ հիւսելով իրենց անդրանիկ զա-ւակը,— այդպէ՛ս կը պահանջէին գետե-րը, կը հաւատային անոնք: Հ. Յ. Դաշ-նակցութեան Աստուածը նաւ մեզմէ զոհ կը պահանջէ իր ստեղծելիք աշխարհքին համար:

Ընկերնե՛ր, ամօթ է յուսահատիլ ,— գիտցէ՛ք թէ երջանիկ էին մեր փէտայինե-րը՝ երբ ինկան Դաշնակցական մահով, գիտցէք թէ երջանիկ են մշակոյթի մեր փէտայիները՝ որ կ՚իյնան սերմ Դաշնակցա-կան մահով: Պայքարելով մինչեւ իրենց վերջին շունչը, միշտ ոտքի վրայ, յանուն անմահ իտէալին, յանուն Հայաստանին, բարձրարժէք մշակոյթի տէր ստեղծա-գործ հայ ժողովուրդին:

Հաւատացէք որ կը տխրին անոնք՝ երբ ողբունեքի մէջ լեղդէք անոնց քաջու-թեան եւ անձնազոհութեան յիշատակը :

Մեռա՛ւ Շաւարշ Միսաքեան, կեցցէ՛ Յառաջը:

Կեցցե՛ն երէք գիրքը, որոնք ծանօթ են ձեզի, մեր քարեկամներուն եւ մեր թշ-նամիներուն ;

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԱԶԱՆ ՓՈԽԱՆՑԵՑ ՄԱԿԻ ՈՒԺԵՐՈՒՆ

Հինգշաբթի օր վերջ գտան Կազայի փո-խանցման գործողութիւնները: ՄԱԿի բա-նակները փոխարինեցին Իսրայէլեան ու-ժերը, որոնք քաշուեցան իրենց սահման-ներէն ներս: Ցանձնումի պաշտօնական գործողութիւնները աւարտեցան առանց միջադէպի. բայց Կազայի բնակչութեան այն մասը (նոյնիսկ մահմետականներ) որ գործակցած էր Իսրայէլցիներու հետ, կը վախնայ պաղեստինցի տարադիրներու դայրոյթէն ու վրէժխնդրութենէն : Այն-պէս որ ժողովուրդին մէկ կարեւոր մասը Իսրայէլի սահմաններէն ներս ապաստան տրնելու հրաման խնդրեց :

ՄԱԿի ուժերու հրամանատարը, զօր. Պըրնս, յայտարարեց թէ Կազայի քաղա-քային - վարչական կազմակերպութեան վրայ ինք պիտի հսկէ :

Իսկ Շարմ էլ Շէյխի եւ Աքապայի ամ-բողջ շրջանին պարպումը պիտի կատար-ուէր երէկ :

✕ Գահիրէի ձայնասփիւռը միշտ կը շարունակէ կրկնել, որ Կազան ու Աքա-պան եգիպտական հողամասեր են եւ որ այդ մասին ո՛րեւէ սակարկութիւն անըն-դունելի է :

✕ Միւս կողմէ, Իսրայէլի ազգային-կան կուսակցութիւնը, Հերութ, յայտա-րարեց թէ բնաւ պիտի չհամակերպի Կա-զան ու Աքապան կորսնցնելու գաղափա-րին, եւ պիտի շարունակէ պայքարիլ այդ հողամասերը Իսրայէլի կցելու համար

✕ Նախագահ Այզընհաուըր յայտարա-րեց, որ Մ. Նահանգներն ու այլ պետու-թիւններ Աքապան կը նկատեն նաւային երթեւեկի միջազգային անցք մը, որմէ

ՑԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՇԱԲԱԹ, ՄԱՐՏ 9, ԺԱՄԸ 21ԻՆ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՌԻՇԸԼԻԷՕ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԸ (17 Րիւ տը լա Սորպոն)

Կը նախագահէ ընկեր ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Կը խօսին ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԷՅՏԻ *եւ* ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն՝

ՏԻԿԻՆ ՄԱՐԻ ԱՐԹԻՆԵԱՆ - ԿԱՌՎԱՐԵՆՑ, Գ. ԱՐՏԱՇԷՍ ԳՄԲԷԹԵԱՆ եւ Գ. ՍԵԴՐԱԿ ՆԱՎՐՈՒԵԱՆ (*դաշնակ*): *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է*

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Հարաւային Ֆրանսայի Ազգային Կեդր. Վարչութեան նախաձեռնութեամբ, այս կիրակի առաւօտ հոգեհանգստեան պաշ-տօն կը կատարուի յաւէտ ողբացեալ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

անմոռանալի յիշատակին Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ.— *ՄԱՐՍԷՅԼ.— Ս. ՍԱՀԱԿ - ՄԵՍՐՈՊ ԵԿԵ-ՂԵՑԻՆ ;*

Պօմեն,
Սէն Ժերոմ
Սէն - Լու
Սէնթ Մարկրիթ
Գուլվար Օտտօ
Սէն Ա՛նթուան Քամփանեը Փերիէ,
Սէն Ա՛նթուան Քամփանեը Ֆրէզ :

Հայ ժողովուրդէն կը խնդրուի իր յար-գանքի տուրքը բերել մեծ հանգուցեալին յիշատակին, ներկայ ըլլալով սոյն արարո-ղութեանց .

ՍԷՆԹ ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. «Ան-տոքս ենթակոմիտէի եւ Նոր Սերունդի Բարգէն Սիւնի խումբին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ տեղւոյս մատուռը, վերթերան ըն-կեր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ :

Հասարակութիւնը հրաւիրուած է յար-գելու բազմավաստակ խմբագրապետին անմոռանալի յիշատակը :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ցասմիկ Ինճէեան, Տէր եւ Տիկին Հերմինէ Մերանկիւլեան, Տէր եւ Տիկին Արշակ Սալավանեան, Տէր եւ Տիկ. Թորգոմ Սարգիսեան, Տէր եւ Տիկ. Թաթուլ Ինճէեան, ինչպէս նաեւ Սարեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ՝ այս կիրակի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ (15 րիւ Ժան Կուժօն) հոգեհանգստ-եան պաշտօն պիտի կատարուի, իրենց մօր, մեծ մօր, մօրաքրոջ, ներոջ, ԱՑՐԻ ՏԻԿԻՆ ՔԵՆՈՎԱԲԷ ՍԱՐԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ ու համայն Սար-եան գերդաստանին ննջեցելոց հոգւոյն :

Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշա-տակը յարգողները :

պէտք է օգտուին բոլոր երկիրները ան-խտիր :

✕ Սուէզի ջրանցքին եգիպտական վար-չութիւնը յայտնեց, որ ուրբաթ օրուընէ սկսեալ ջրանցքը բաց պիտի ըլլայ 500 թօ-նէէն պակաս տարողութիւն ունեցող նաւե-րուն համար :

✕ Իսրայէլ պահանջեց որ իր նաւերուն ալ արտօնութիւն տրուի Սուէզէն անցնե-լու :

***

ՍՈՒՐԻՈՅ վարչապետը յայտարարեց որ Անգլիոյ հետ դիւանագիտական յարաբե-րութիւնները պիտի չվերսկսին մինչեւ որ Եգիպտոս իր կրած վնասներուն համար հատուցում չստանայ :

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ ընտրութեանց մէջ Նախ-կին վարչապետ տը Վալերայի կուսակցու-թիւնը ջախջախիչ յաղթանակ տարաւ : Այնպէս որ, երեք տարի ընդդիմադրու-թեան պետ ըլլալէ վերջ, կասկածէ վեր է որ տը Վալերա Իրլանտայի վարչապետ պիտի դառնայ :

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի եւրոպական բա-նակներու ընդհ. հրամանատարը, զօր. Նորսթէտ հինգշաբթի օրՆորվեգիա հասաւ, ուր տեսակցութիւններ ունեցաւ վարչա-պետ Մենտերէսի եւ Թրք. սպայակոյտի պետերուն հետ :

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը, Մաք Միլըն այ-սօր կը սպասուի Փարիզ, ուր կարեւոր խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Կի Մո-լէի հետ՝ երկու երկիրներու մերձարեւել-եան ու եւրոպական քաղաքականութեան շուրջ:

26 ՐԴ ՏԱՐԵԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹԸ

Հայ Արիներու միութեան Փարիզի Շրջանի

Կիրակի 10 *Մարտ, կէսօրէ վերջ ժամը* 2,30*ին*, Սալ տը լա Շիմիի մէջ, 28 պիս րիւ Սէն-Տոմինիք (*Մէթրօ Էնվալիտ*):

Գիւֆէ. ցուցադրութիւն - Մուտք 300 եւ 500 փրանք:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՊՕՄՈՆԻ ՄԷՋ

Պօմոնի Հայց. Առաքելական եւ Աւե-տարանական եկեղեցիները պիտի տօնեն Վարդանանցի ճակատամարտը այս կիրա-կի, Պօմոնի Սահակ Մեսրոպ սրահին մէջ, կէս օրէ ետք ժամը 4ին, մասնակցու-թեամբ երկու դպրոցներու աշակերտու-թեան ։

Կը հրաւիրուի Պօմոնի եւ շրջակայի Հայութիւնը իր ներկայութեամբ յարգել սոյն ազգային - կրօնական փառաւոր հե-րոսամարտը ։

ՊԱՏԱՐԱԳ

ԼԻՈՆ.— Լիոնի եւ շրջաններու Ազգ. Միութիւնը կը ծանուցանէ թէ այս կիրա-կի, Կաթ. Պատուիրակ Սերովբէ եպս. Մանուկեան, Լիոնի եկեղեցւոյն մէջ պի-տի քարոզէ բարեպաշտ ժողովուրդին: Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ Շրջաններու հայու-թիւնը ներկայ ըլլալ ։

ԾԱԽՈՒ Է

Մահուան պատճառով ծախու է կօշկա-կարի (պօթիէ)խանութ մը(պայը), իր բո-լոր կազմածներով, պատրաստ յաճա-խորդներով, ապահով գործ ։

Դիմել Տիկին ՃՈՒՋԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի: ժամը 6-7 *խանութը*, 46 րիւ տէ գ'Ալպէյ, *Մարսէյլ: Իսկ միւս ժամերուն տունը*, 19 րիւ Օժէյ: Մարսէյլ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Ֆ. Կ. Խաչի ընդհ. ան-դամական ժողովը այս կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 3ին, դպրոցի սրահը: Կարե-ւոր օրակարգ: Կը հրաւիրուին բոլոր ըն-կերուհիները, սանուհիները: Ժողովէն վերջ տեղի պիտի ունենայ ընկերական թէյասեղան մը.

ՀԱՄԱԽԱՐԲԵՐԴՑԻԱԿԱՆ Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի ընդհ. անդամա-կան ժողովը այս կիրակի առաւօտ, ժամը 9ին, Պար տիւ Կլօպի սրահը: Օրակարգ՝ Հրջաբերականի ընթերցում, Հ. Մ. Ը. Միութեան նամակի ընթերցում եւ ընդա-ցիկ հարցեր ։

ԾԱԽՈՒ Է

Ամբողջապէս կամ ընկերութեամբ մա-ծունի գործարան մը որ շատ լաւ կ՚աշ-խատի, լայն շահաբաժին եւ ընդարձա-կութեան նարելիութիւն ։

Կառատուն մը յարկաբաժինով մը, հե-ռաձայնել՝

MOL. 19-09

ժամը 12*էն* 18:

ՊԱՐԱՆՑԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Գանեէօ Քաջանի մասնաճիւղին, այս կիրակի ժամը 16·30*էն* 22, *Ազգային Տան մէջ*, 32 րիւ տը Թրէվիզ :

ՓԱՐԻԶԻ Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը առ ի գիտութիւն հայ հասարակութեան կը ծանուցանէ թէ մեծ պահքի Արեւագալի արարողութիւնները պիտի կատարուին այս կիրակիէն սկսեալ յաւարտ Ս. պատարագի :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Մարտ 10, *ժամը* 15*ին Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի նախաձեռնութեամբ կը ներկայացուի՝*

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

(Կատակերգութիւն երեք արար)

ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ

Հ. Յ. Դ. Տան մէջ

Ի նպաստ «Հայաստան» թերթի ֆոնտին: Խումբին ղեկավարն է՝ Յակոբ Վարդե-րէսեան, մասնակցութեամբ՝ Տէսինի Նոր Սերունդի անդամներուն :

Մուտք 150 փրանք :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 10 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 10 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7828 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3639

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԳՐՈՒԱՆԸ

« Մնացորդաց »ի վերջին ներկայացուցիչներէն մէկն էր մեր յաւէտ ողբացեալ խմբագրապետը, որ մեկնեցաւ անդարձ, իր հետ տանելով աւելի քան կէս դարու պատմութիւն, — քսաներորդ դարու բակխլքէն մինչեւ մեր օրերը :

Շաւարշ Միսաքեան հանրային կեանքի ասպարէզը նետուեցաւ 1900ին, երբ 16 տարեկան պատանի էր : Այդ տարիքին ուրիշներ տակաւին գլուխ կը յոգնեցնեն դպրոցական դասագիրքներու առջեւ :

Կեանքը եղաւ իր դպրոցը :

Գրի ու գրականութեան ընդոծին սէրն էր, որ մղեց զինքը դէպի լրագրական ասպարէզը, որուն պիտի նուիրէր իր ամբողջ կեանքը, մինչեւ վերջին շունչը :

Դիւրին չէր խմբագրի գործը համիտեան բռնակալութեան օրերուն : Գրաքննութիւնը երկաթեայ թաթերով կը կաշկանդէր ազատ մտածումի ամէն թռիչք :

Լրագրողը պարտաւոր էր չափել ու կշռել ամէն պարբերութիւն, նոյնիսկ ամէն բառ, թիւր մեկնութեանց տեղի չտալու համար : Թերթին տէրը ծանր պատիժներու կ'ենթարկուէր յաճախ՝ նոյնիսկ գրաքննիչին արդուսեան աչքերէն վրիպած նախադասութեան մը համար :

Տիգրան Ճիվէլէկեանի պահպանողական Սուրհանդակին մէջ անցուցած տարիները ծառայեցին զինքը կեանքի մէջ թրծելու : Միաժամանակ իր մէջ արթնցուցին հրապարակագրութեան սէրը :

Առաջին օրերէն իսկ իր մէջ յայտնուած էր գրագէտը :

Միջոցը գտած էր իր մտքի ազատ ստեղծագործութիւնները կեղծ անուններու տակ հրատարակելու արտասահմանի ազատ մամուլին մէջ :

Պատանի տարիքէն մտած էր Դաշնակցութեան շարքերը : Գաղտնի ճամբաներով ձեռք կ'անցընէր «Դրօշակ»ն ու յեղափոխական գրքոյկներ, որոնք կը խանդավառէին իր ազատատենչ հոգին :

Կազմուած գրագէտ եւ փորձառու խմբագիր էր արդէն, երբ 1908ի Սահմանադրութեան հռչակումով խարուսիկ ազատութեան մը հովերը սկսան փչել Վոսփորի ափերուն վրայ :

Օսմանեան կայսրութեան մայրաքաղաքը ժամադրավայրը դարձաւ ամէն կարգի յեղափոխական գործիչներու, որոնք բանտերէն ու աքսորավայրերէն ազատ կ'արձակուէին :

Հոն կը համախմբուէին նաեւ արեւելահայ եւ արեւմտահայ մտաւորականները՝ արտասահմանէն, մանաւանդ Կովկասէն :

Յոյսի, հաւատքի եւ խանդավառութեան օրեր էին :

Շաւարշ առաջիններէն եղաւ, որ նորկայացած բացառիկ առիթէն օգտուելով, ասպարէզ իջաւ քանի մը երիտասարդ գրագէտ ընկերներու հետ եւ հիմը դրաւ Ազդակ գրական հանդէսին :

Իր ընկերներէն Գեղամ Բարսեղեան նահատակուեցաւ Ապրիլեան եղեռնին : Զապէլ Եսայեան զոհ գնաց խորհրդային սպանդին : Իսկ Վահրամ Թաթուլ անփառունակ վախճան մը ունեցաւ Փարիզի մէջ : Միակ վերապրողն էր ինք :

«Ազդակ»ի էջերէն կը բուրէր թարմութիւն եւ նոր շունչ մը, որ մինչ այդ անծանօթ էր պոլսահայ կաշկանդուած մամուլին :

1909ին, Կիլիկիոյ եղեռնէն վերջ, Պոլսոյ մէջ սկսաւ հրատարակուիլ «Ազատամարտ» մեծ օրաթերթը, որուն շուրջ հետզհետէ պիտի համախմբուէին Հ. Յ. Դաշնակցութեան մեծ մտաւորականները, — Ռուբէն Զարդարեան, Ե. Ակնունի, Յարութիւն Շահրիկեան, Ա. Վռամեան, Սարգիս Մինասեան, Հայկ Թիրաքեան, Սիամանթօ, Վարուժան եւ ուրիշներ, բոլորն ալ նահատակուած 1915ին :

Շաւարշ դարձաւ յեղափոխական այդ մեծ թերթին մնայուն աշխատակիցը :

Ու երբ 1911ին Եղիշէ Թօփչեան զոհ գնաց եղբայրասպան գնդակի մը, Կարին զրկուեցաւ՝ զայն փոխարինելու համար իբրեւ «Յառաջ»ի խմբագիր : 27 տարեկան էր այն ատեն : Դարձած էր ինքնավստահ հրապարակագիր, կարող՝ առանձին խմբագրելու թերթը ձեռնհասօրէն :

Տարի մը վերջ, Պոլիս վերադարձին ստանձնեց «Ազատամարտ»ի խմբագրութեան քարտուղարի եւ անոր շաբաթօրեայ գրական յաւելուածին պատասխանատու խմբագիրի պաշտօնները :

Այդ շաբաթօրեակին մէջ է որ իրենց գրական առաջին քայլերը առին Յակոբ Օշական (այն ատեն Քիւֆէճեան), Արամ Սայիբ եւ ուրիշներ : Շաւարշ այդ օրերէն սկսեալ մինչեւ մահը քաջալերեց նոր գրողները եւ ուղղութիւն տուաւ անոնց : «Ազատամարտ»ի իր զոյգ պատասխանատու պաշտօնները շարունակեց մինչեւ այն սեւ օրը, երբ դահիճը խափանեց հայկական ազատագրութեան սրբազան առաքելութեան նուիրուած թերթը եւ ձերբակալեց մտաւորականութեան ընտրանին :

Այդտեղ վերջ գտաւ Շաւարշի հանրային գործունէութեան առաջին հանգրուանը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԻՒՆԸ՝ ՍՈՒԷԶ

Կազայի եւ Աքապայի հարցը տակաւին բոլորովին չլուծուած, Սուէզն է այժմ, որ իր վրայ կը կեդրոնացնէ Ազգաժողովին ուշադրութիւնը : Արդարեւ, ՄԱԿի նրբանցքներուն մէջ մտահոգութեան մեծագոյն նիւթն է երկու օրէ ի վեր՝ հակառակ Մ. Նահանգներու ղեկավարներուն յուսատու արտայայտութեանց : Ճիշդ է, որ Սուէզի ջրանցքին եգիպտական վարչութեան ներկայացուցիչը յայտարարեց թէ հինգ հարիւր թոնէ վար տարողութիւն ունեցող նաւերուն անցքը արտօնուած է, բայց պայման դրաւ, որ անցքի տուրքերը ամբողջութեամբ պիտի վճարուին եգիպտական իշխանութեանց : Այս ձեւով, Եգիպտոս կ'ուզէ կատարուած իրողութեան առջեւ դնել ջրանցքին օգտուող պետութիւնները եւ մանաւանդ՝ անտեսել Համմըրշոլտի այն առաջարկը, որ Սուէզէն անցքի իրաւունք տուող տուրքերուն կէսը մնայ Եգիպտոսի, իսկ միւս կէսը պահ դրուի Միջազգային դրամատան մէջ :

Ազգաժողովին անգլիացի ու ֆրանսացի պատուիրակները արդէն իսկ անպաշտօն կերպով յայտարարեցին թէ իրենց երկիրները նպատակ չունին ենթարկուիլ Եգիպտոսի չափազանցուած պայմանին : Մինչդեռ Մ. Նահանգներն ու Նորվեկիան, որոնք նախապէս երկրորդած էին շահերու կէս առ կէս բաժանման առաջարկը, տակաւին չեն ճշդած իրենց վերջնական դիրքը :

× Անգլիոյ արտաքին նախարարը, Սելվին Լոյտ, յայտարարեց թէ հետեւեալ չորս հարցերուն լուծումն է միայն, որ կրնայ ապահովել Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը . 1) Արաբեւիսրայէլեան սահմաններուն վրայ կռիւներու, յարձակումներու եւ թշնամական արարքներու դադարում : 2) Պաղեստինի տարագիրներուն մասին վերջնական կարգադրութիւն մը : 3) Արաբեւիսրայէլեան սահմաններու վերջնական ճշդում : 4) Արաբեւիսրայէլեան փոխադարձ համաձայնութեան մը կնքում . Իսրայէլ պէտք է խոստանայ իր սահմաններէն դուրս չգալ, իսկ արաբա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

ՄՏԱՀՈԳՈՒԹԵԱՆ ՊԱՏՃԱՌ ՉԿԱՅ...

Ցեռագիրներու դէզի մը առջեւ գտայ մեր բազմաշխատ գրագէտը, — եարկ կա՞յ անունը տալու, — երբ մտայ խմբագրատունէն ներս :

— Հէքեա՞թ, մեդդի՞, — հետաքրքրուեցայ՝ ակնարկելով ձեռագիրներուն :

= Ո՛չ, ձեռքի մասին է :

— Ուրեմն շարունակութիւնը այն յօդուածաշարքին, որ ...

= Ուսումնասիրութեա՛ն, — ընդմիջեց, — այս դէզը ինչպէս եւ ցարդ եղածուածները ... նախաբանն են : Դեռ նոր պիտի սկսիմ ձեռքի մասին խօսելու: Նախ, անշուշտ, պէտք է գրեմ յօդուածներ այդ բառին ամէն մէկ տառի մասին : Բացատրեմ, օրինակ, թէ՛ Մաշտոց ինչո՛ւ ձ-ին տըւած է օձի ձեւ : Պիտի փաստեմ թէ պատկերը հետեւանք է այն իրողութեան, որ մեր նախնիք պաշտած են ... օձը : Յետոյ ...

— Հետաքրքրական է, — յարեցի :

= Անշո՛ւշտ, — շարունակեց, — յետոյ գտած եմ 119 բառեր, որոնք կապ ունին ձեռքին հետ : Անոնցմէ 21ը սանսկրիտեան են, 18՝ փիւնիկեան, 7ը ...

— Անտանելի ալ, — փորձեցի հետաքրքրութիւնս յայտնել :

= Անտանելը սխալ ստուգաբանած է, — ձայնեց՝ շարժելով իր ոսկրակերտ գըրագրիչը (գանկը), զոր տեւապէս կը կրէ ուսերուն վրայ, — պիտի փաստեմ, պիտի փաստե՛մ այդ բոլորը ...

— Բանե՞ր, բանե՞ր, ի՞նչ բաներ, — վրայ բերի :

= Անկէ զատ, շարունակեց, պիտի պարզեմ թէ, օրինակ, ինչո՛ւ ձեռնադրութիւն կը կատարուի, եւ ոչ թէ ... ոտնադրութիւն : Թէ մարդիկ սխալած են պարապելով ձեռնահմայութեամբ, փոխանակ պարապելու ... քթահմայութեամբ :

— Արմատական փոփոխութիւն մը, ուրեմն :

= Երբ ձեռքի մասին կը խօսինք, չենք կարող անտեսել, անշուշտ, մատները : Օրինակ, պէտք է բացատրել թէ ինչո՛ւ մատներէն մէկը բութ է, իսկ միւսը՝ նուրբ : Կամ՝ ինչո՛ւ մարդիկ ցուցամատով կը մատնեն իրար : Այս բոլորէն զատ, երբ ձեռքի մասին կը խօսինք, չենք կրնար անտեսել մեր միւս զգայարանքները, — քիթ, աչք, ականջ, լեզու : Այս բոլորը քննութեան պիտի առնեմ իմաստասիրական, կենսաբանական, բժշկական, լեզուաբանական, աստուածաբանական, պատմական տեսակէտներով ... Աստուածաշունչ Մատեանը ...

— Ուրեմն կրնա՞մ հաղորդել ընթերցողներուն թէ դեռ ...

= Այո՛, գոչեց, դեռ մատներուն չեմ անցած : Ձեռքէն յետոյ, կարգով, աչքին, քթին, ականջին ...

— Ականջը խօսի «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, — ըսի հեզութեամբ :

= Ես այնպէս մը պիտի գրեմ որ, — բառ՝ բռունցքը սեղմելով եւ սեղանին զարնելով, անոնց ոչ միայն ականջները պիտի խօսին այլեւ աչքերը : Թող կարդան՝ մեծով պզտիկով ... Քանի դեռ ես ողջ եմ ...

— Ուրեմն, թող չմտահոգուին նաեւ Նոր - Սերնդականները ...

= Ինչպէս եւ անոնց յաջորդները, — յարեց՝ ոտքի ելլելով եւ թուղթերու դէզը գրպանելով : — Նոր Սերնդականները, անոնցմէ յետոյ գալիքները : Պիտի գայ օր մը, երբ հայ ժողովուրդը երախտապարտ պիտի ըլլայ ձեռքիս, որ գրած է ... ձեռքի եւ այլ զգայարանքներու մասին, մինչ ուրիշներ կը սիրեն փակ պահել իրենց ձեռքերը, ականջները եւ ... զարգացման ուղիները :

ՈՄՆ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

ԺԹ. ՑԱՆԿ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութիւն (Մարսէյլ)	50.000
Սէն Շամոնի գաղութ (ցանկը առանձին)	50.000
Կապ. Խաչի Անկէնի մասնաճիւղ	5.000
Տէր եւ Տիկ. Սողոմոնեան (Վիէնէն)	2.000
Տիկին Արապեան (Քան)	2.000
Հ. Յ. Դ. Վարուժան ենթ. (Սէն Շամոն)	10.000
Պ. Մանուկ Քաջունեան	4.000
Օննիկ Ղուկասեան	1.000
Գրիգոր Վարդանեան	1.000
Նախորդ գումար՝	934.900
Ընդհ. գումար՝	1.059.900

ԸՆԿԵՐ ՋՂՈՒՔՃԵԱՆԻ ԲՆԱԿԱՐԱՆԸ ԿՈՂՈՊՏՈՒԱԾ

Ցաւով կ'իմանանք թէ գողեր մտած են ընկեր Պետրոս Ջղուքճեանի բնակարանը եւ կողոպտած են : Դարակներ եւ պահարաններ խորտակած են, բաւական վնաս հասցնելով :

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ երկուշաբթի օր սկըսան Հարաւ - արեւելեան Ասիոյ կազմակերպութեան ժողովները, որոնց պիտի մասնակցին անդամ պետութեանց (Աւստրալիա, Մ. Նահանգներ, Ֆրանսա, Նոր Զելանտա, Փաքիստան, Ֆիլիպպին, Անգլիա, Թայլանտ) ներկայացուցիչ նախարարները :

ՄԵՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Քանի մը օրէն կը սկսինք մեր նոր թերթօնը, պատմական վէպ մը, Կիլիկիոյ անկախութեան դրուագներով հիւսուած, որ ազգային հպարտութիւն եւ խանդավառութիւն պիտի ներշնչէ մեր ընթերցողներուն :

ԵՂԻՇԷ ԱՐՔ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵՆԷՆ ՎՏԱՐՈՒԱ՞Ծ

Պոլսոյ վերջին թղթաբերէն (*Մարմարա*, Մարտ 7) կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնը .—

Մարտ 5ին Երուսաղէմի վանքին մէջ տեղի ունեցած է Միաբանական ժողով մը, որուն մէջ որոշուած է Միաբանութենէն վտարել նախկին Տեղապահը՝ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեան :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԻԹԻ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ԱՅՆՃԱՐԻ «ՅԱՌԱՋ» ԴՊՐՈՑԻՆ

Տիկին Շանփըրնուա (Փարիզ)	3.000

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդ (Լիոն)	6.000
Տէր եւ Տիկ Սողոմոնեան	1.000

ՎՐԻՊԱԿ.— Երէկուան մեր թիւին մէջ տպագրական սխալի մը հետեւանքով, Դ. էջի վերջին նամակին ստորագրութիւնը եղած է Յովհ. Տէվէճեան, պիտի ըլլար՝ ԹԱԴԷ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ (Պոսթըն) :

ԳԱՒԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

●

ԽՄԲ.— Մեր աշխատակիցը պատրաս - տած է հատոր մը Պարտիզակի մասին,— այդ հատորէն՝ պարբերաբար պիտի տանք ճանի մը գլուխներ ներածականէն, շահե - կան ուսումնասիրութիւն մը գաւառաբա - նութեան մասին :

Ա.— ԱԶԳԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

17րդ եւ 18րդ դարերուն, նոյնիսկ ա - ւելի առաջ, մինչեւ 13րդ դար, օտար եւ հայ հեղինակներ, մասնաւորապէս ճամ - բորդներ, սկսած էին արդէն հետաքրք - րուիլ մեր գաւառաբառերով, մինչեւ Մը - խիթար Աբբահօր Հայկազեան Բառարանը (1769 տպագրութիւն) ուր Մեծն Մխիթար իր այդ գործին մէջ ընդունած էր շատ մը գաւառաբառեր: 50ական թուականէն յե - տոյ հայ մատենագրականներ մասնաւոր զարկ տուին այդ ճիւղին :

Արեւելեան Հայերու մէջ Մեսրոպ Թա - ղիադեանց և անկէ վերջը Խաչատուր Ա - բովեան, Պերճ Պռօշեանց եւ Ղազարոս Աղայեան, սկսան գործածել ժողովրդա - կան լեզուն իրենց գործերուն մէջ: Անոնց - մէ առաջ գրաբարն էր արտայայտու - թեան պաշտօնական եղանակը: Ինչպէս Ֆրանսայի մէջ լատիներէնը կամ հին ֆը - րանսերէնը :

Գրոց լեզուին առընթեր ժողովրդական լեզուն հինէն ի վեր գոյութիւն ունէր նա - եւ Հայերուն մէջ: Գուսանական մնացորդ - ներէն յետոյ միջնադարեան հայ աշուղնե - րը կը գործածէին լեզու մը որ քերականօ - րէն եւ լեզուական տեսակէտով որոշ չե - ղումներ ունէր Աստուածաշունչի լեզուէն: Բառերը արմատապէս նոյնը կը մնային, բայց անոնց վրայ կ'աւելնային նորեր՝ ուրիշ ազգերու հետ շփումի հետեւանքով: Այնպէս որ, գրաբարին զուգահեռաբար կը կերտուէր աշխարհիկ ժողովրդական լեզու մը, զոր գրագէտներ եւ դպիրներ ալ կը գործածէին, թէեւ նման արտադրու - թիւններ շատ չեն հասած մեր ժամանակ - ները :

Աբովեան դարադլուխ մը բացաւ իր Վէրք Հայաստանիով անոր համար որ, ան ոչ միայն ժողովրդական լեզու կ'որդե - գրէր այլ նաեւ կուտար ժողովուրդին բարքերն ու սովորութիւններն ու մասամբ աւանդութիւնները: «Վէրք Հայաստանի»ն որ գրուած էր 1841ին, իսկ հրատարակ - ուած 1858ին, Թիֆլիս. յայտնութիւն մը եւ շարժումի դրօշակիր մը եղաւ, եւ ունեցաւ իր բազմաթիւ հետեւորդները, որոնց գլխաւորն էր Պերճ Պռօշեանցի Սօս եւ Վարդիթերը 1860ին եւ անկէ վերջը Հացի խնդիրը, որ կը պատկերացնէր իր Աշտարակ գիւղին սովորոյթներն ու վար - քըն ու բարքը :

Այս շարժումին մասնակցեցաւ Ղազարոս Աղայեան, աւելի զտուած լեզուով մը տալով՝ հայ դիւցազներգութիւնն ու վէ - պերը :

Յիշատակելի է Մկրտիչ Էմինի «Վէրք Հնոյն Հայաստանի» գործը տպուած 1850ին :

Ինչպէս Պրոֆ. Գրիգոր Խալաթեանց կը յիշէ իր մէկ աշխատութեան մէջ, որմէ կը քաղենք մեր տեղեկութիւնները. մա - մուլը վաղուց սկսած էր արթննալ ազգա - գրական նիւթերու մասին: Իզմիրի Արշա - լոյս Արարատեանը (1840 - 1880), Բազ - մավէպ (1843էն սկսած), Պոլսոյ Հայաս - տան չաբաթաթերթը (1846 - 56), Վիէն - նայի Մխիթարեանց Եւրոպա շաբաթա - թերթը (1847 - 67), ՊոլսոյՄասիսը (1852 - 89), Փարիզի Մասեաց Աղաւնին (1855 - 65), Արծուի Վասպուրականը (1855 - 63), Թիֆլիսի Մեղու Հայաստանի (1848 - 86) եւ Կռունկ Հայոց Աշխարհին (1860 - 63). իսկ Էջմիածնի Արարատը 1868էն սկսեալ եւ ուրիշներ լի են հայ ժողովուրդի սովո - րութիւնները, վէպերը, աւանդութիւննե - րըն ու բարբառները պարունակող գրու - թիւններով :

Այս ձեւի աշխատանքը շարունակուե - ցաւ մինչեւ 70ական թուականները. մին - չեւ Գարեգին վրդ. Սրուանձտեանի երե - ւումը որ այլապէս յայտնութիւն մը ե - ղաւ. եւ բացաւ նոր շրջան մը մեր ազ - գագրութեան մէջ :

Սրուանձտեան 1869էն սկսեալ սկսաւ գրել Մանզումէ թերթին մէջ Մուշի մա - սին տեղեկագրական եւ «Մասիս»ի մէջ պատմական գրութիւններ : Բայց երբ լոյս տեսաւ 1874ին Գրոց եւ Բրոցն ու Հնոց եւ Նորոցը, որոնց յաջորդեցին Մա - նանայն, Թորոս Աղբարը եւ Համով - հո - տովը, յեղաշրջում մը ծնաւ միտքերու մէջ: Անոնց չօշափած նիւթերուն բազմա - զանութիւնը եւ ինքնատիպ ոճը այսպիսի «կենդանի կերպով կապուած էին իրար հետ եւ մի սիրուն ամբողջութիւն կազ - մում, մի երեւոյթ որ դեռ տեսնուած չէր մեզանում» կը գրէ Խալաթեանց :

Սրուանձտեան նոր շունչ մը բերաւ հայ ազգագրութեան եւ օրինակ դարձաւ իր յաջորդներուն :

Այս բաժնին մէջ յիշատակել հարկ է Ա - րիստակէս եպիսկ. Սեդրակեանի Քնար Մշեցւոց եւ Վանեցւոց գրքոյկը, Գ. Տէ - րենց, Արիստակէս վրդ. Տ. Սարգսեան, Ս. Հայկունի, եւայլն:

Ս. Հայկունի, մեր ամէնէն կարեւոր ազգագիրներէն մին է որ ունի շատ խղճա - միտ ու լայնածաւալ աշխատանք եւ որ սակայն կը մնայ յաճախ անյիշատակելի ու թերաճանաչ :

Գ. Խալաթեանց տեսնելով որ թափուած ջանքերը ցանուցրիւ եւ խառնակ են եւ ա - նատաշնորդ, 1887ին հետեւելով օտար ազ - գագիրներու աշխատութեանց, պատրաս - տեց եւ հրատարակեց մանրամասնեալ ու կարգաւորեալ ազգագրական ծրագիր մը ուղղելու եւ առաջնորդելու համար ազգա - գիրները: Այս գործը մեծ օգտակարու - թիւն ունեցաւ տպագայ աշխատութեանց համար:

Նոր թափ առաւ ազգագրութիւնը. բազ - մաթիւ մատենագրականներ արդիւնաւոր եր - կասիրութիւններ տուին, ինչպէս Կ. Կոս - տանեան, Ճանիկեան, Մ. Աբեղեան, Գա - րեգին վրդ. Յովսէփեան, Բագարատ Խա - լաթեանց, Ե. Լալայեան, Ս. Հայկունի, Հ. Աճառեան, եւայլն:

Վիէննայի Մխիթարեանց Հանդէս Ամ - սօրեան իր սկսած օրէն (1887), եւ Արաքս պատկերազարդ հանդէսը Պեթերպուրկի մէջ (1887էն սկսեալ) 13 տարի բերին մեծ նպաստ մեր ազգագրութեան :

Տիգրան Նաւասարդեան 1870էն 1894, հրատարակեց Հայ ժողովրդական հէք - եաթներու 8 հատոր, Թիֆլիսի մէջ :

Եր. Լալայեան որ մեր քանաքէրներու մէջ ծանօթ է իբր խղճամիտ եւ գիտական նոր տուեալներով աշխատող հեղինակ մը՝ 1896ին սկսաւ հրատարակել իր Թանկա - գին Ազգագրական հանդէսը որ տեւեց մինչեւ 1916 եւ տուաւ 26 հատորներ նաեւ երեք հատոր Մարգարիտներ հայ բանահիւսութեան :

Արեւելեան Հայերու այս շարժման հան - դէպ անմասն չէր կրնար մնալ արեւմտ - եանը: Այսպէս, երկու կարող մատենագրա - կաններու՝ Գալուստ Անդրէասեանի եւ Դաւիթ Խաչկոնցի խմբագրութեամբ սկը - սաւ լոյս տեսնել Սմբատ Դաւիթեանի տնօ - րէնութեան տակ «Բիւրակն»ը որ 1897էն 1902, ամբողջովին նուիրուած ազգագրու - թեան, շատ մեծ օժանդակութիւն մը բե - րաւ եւ գանձարան մը կազմեց այդ տեսա - կէտով :

Իսկ 1908ին սկսաւ շատ արժէքաւոր գործ մը Նմիննան ազգագրական ժողովա - ծուն զոր մինչեւ 1913 վարեց Պրոֆ. Խա - լաթեանց, հայ ազգագրութեան ընծայե - լով ինը մեծարժէք հատորներ :

Ասոնցմէ դուրս, մշակութային բար - ձրարժէք ձեռնարկ մըն էր Պոլսոյ մէջ հաստատուած Իզմիրեանց գրական մրցա - նակը որ երկու տարին անգամ մը նիւթա - պէս կը վարձատրէր բանասիրական կա - րեւոր աշխատանքները, թէեւ հարկ է նը - շել թէ մրցանակեալներէն քիչերը միայն տպագրութեան արժանացան եւ շատերը մնացին դարակներու մէջ :

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ (ԻՆՏՐԱ)

ԻԲՐԵՒ ՄՏԱԾՈՂ, ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

●

«Լուսաղօտ, անշրջագիծ,
Անհասկնալի տենչանք մ'է
Ամբողջ իմացականութիւնս»:
(Ներաշխարհ, էջ 101)

Մեր գրականութեան մէջ քանի մը բա - ցառիկ անհատականութիւններ ունինք, որոնց վաստակը խորապէս ուսումնասիր - ուած չէ: Իրենց անհատական, մտերիմ կեանքը, նկարագրի թաքուն գիծերը լոյ - սին բերուած չեն, կարեւորութեան սահ - մաններուն մէջ եւ մարդկօրէն, որպէս զի ընթերցողները հետեւէին անոնց ներքին ողբերգութեան: Անոնք հասնող լոյսերու տխրութիւնը միայն պարզած են եւ իրենց բովանդակ կեանքը խորհրդաւորութեան մէջ մոռացութեան տրուած է :

Կը յիշեմ երկու Դէմքեր: Եղիա Տէմիր - ճիպաշեան եւ Տիրան Չրաքեան, որոնց կեանքին ու գործին պիտի նուիրուին պարբերաբար այս յօդուածները:

Առաջինը, եթէ իր կեանքով անիծուած ու անբախտ գրագէտն էր, որուն շուրջ բազմաթիւ բացասական ու դրական գրա - կանութիւն մը գոյութիւն ունեցած է, երկրորդին վաստակը քաղդատաբար նը - ւազ հետաքրքրութեան, քննութեան ու վերլուծման առարկայ դարձեր է: Անար - դար ու անդրարեւացակամ քննադատութիւ - նը «Ներաշխարհ»ի մասին («Արեւելեան Մամուլ» 1907) առիթ տուաւ, որ Տիրան Չրաքեան, երկու անգամ, 1906ին եւ 1908 - ին, «Բիւզանդիոն» օրաթերթին մէջ, հը - րապարակ գայ, եւ «Կարծիքներ ու կար - ծողներ» խորագրով յօդուածաշարք մը ստորագրէր եւ իր անձն ու գործը բացա - տրէր եւ պաշտպանէր ....:

Այդ գրական վէճին հին պատմութիւնը չէ որ նորոգել կ'ուզենք: Ընդհակառակն, քանի մը սեղմ յօդուածներով պիտի փոր - ձենք Տիրան Չրաքեանը ներկայացնել իբ - րեւ մտածող, իմաստասէր, նկատի ունե - նալով մասնաւորաբար «Ներաշխարհ»ը:

***

Խառնուածքով յոռետես մըն է Ինտրա, բայց կը հաւատայ որ այլազան երեւոյթ - ներու տակ համայնական կեանք մը կը տրոփէ: Անտարբեր է պարագայական հա - ճոյքներուն կամ ցաւերուն հանդէպ, ո - րովհետեւ վաղանցուկ են անոնք տիեզեր - քին մէջ: Այս մտածումը աւելի կ'ընդլայ - նէ ան, ընտանեկան եւ անձնական կեան - քին տալով ինքնայատուկ ըմբռնում մը: Բնութենապաշտ համաստուածեանի զգա - յութիւնն է որ զինքը լաւատեսութեան կը մղէ: Անտարբեր ըլլալով ուրեմն կեանքի դառնութիւններուն հանդէպ, անհուն տիեզերքին մէջ խայտանք եւ ուրախու - թիւն կը տեսնէ միայն: Անհունին, անեղ - րութեան ձայներուն կը տենչայ, կղզիա - ցած, առանձնացած իր սենեակին մէջ, «ցնորական» գիշերներուն, հսկելով իր միակ լոյսին վրայ, որ իրեն համար տիե - զերք մըն է :

Ցնորքի վիճակը, երազի եւ երեւակա -

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

●

ՏԵՐԵՒՆԵՐ ԴԵՂՆԱԾ ՅՈՒՇԱՏԵՏՐԷ ՄԸ

Բէշատ պէյի պատմած դէպքը ճիշդ էր: Օսմ. Սահմանադրութեան երկրորդ տա - րին, Պոլիս եկած էր Ա. Ահարոնեան եւ ճառ մը խօսեցաւ Պէշիկթաշի եկեղեցին : Ահագին բազմութիւն եւ աննկարագրելի խանդավառութիւն :

Յարութիւն Մկրտիչեան, որ կարծեմ այն ատեն աւուցիչ էր, մօտեցաւ մեր խումբին եւ խնդրեց դիմում կատարել, յանուն ժողովուրդին, բանալ տալու հա - մար Պէշիկթաշի ազգ. գերեզմանատունը : (Սուլթան Համիտ երեսուն տարիէ ի վեր փակել տուած էր զայն, Եըլտըզի պալա - տին շատ մօտ ըլլալով):

Տաքարին տղաք, երկու - երեք հոգի գացինք Եըլտըզի պալատը, փնտռեցինք եւ գտանք հրամանատարը, խօսեցանք որ - ուան համապատասխան չեչտով . — եւ, քանի մը օր վերջը, գերեզմանատունը վե - րաբացուած էր:

Բէշատ պէյ յիշեցնելով այս պարագան, կ'ուզէր ըսել թէ սոսկական մէկը չէմ :

Հարցաքննութիւնը վերսկսաւ :

— Ինչո՞ւ պահուած էիր:

— Չէի պահուած, կը զգուշանայի, նը - կատի առնելով օրուան կացութիւնը, դէպքերը :

Ի՞նչ կացութիւն, ի՞նչ դէպք :

— Կը բռնեն, կ'աքսորեն, կ'անհետա - ցընեն ...

— Ուրկէ՞ իմացար այդ բաները :

— Ամէն մարդ գիտէ :

— Ուրկէ՞ իմացար թէ կ'աքսորեն, կ'անհետացնեն :

— Օրինակ, Զօհրապը ի՞նչ եղաւ :

— Ի՞նչ եղած է :

— Ձերբակալած, տարած ճամբան սպաննած են :

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ.— Ո՞ւրկէ իմացար :

— Ասդին անդին կը խօսին :

ՊԷՏՐԻ.— Զափազանցութիւն է լածդ: (Ֆազլա իշիթ-միշսին):

— Հապա ի՞նչ եղած է :

ՊԷՏՐԻ.— Զօհրապը քեզի ինծի պէս տակուն (մէթին) մարդ չէ: Սրտի հիւան - դութիւն ունէր, չէ դիմացած, ճամբան մեռած է :

Այդ պահուն Պէտրի պէյ պահ մը դուրս ելաւ:

Բէշատ պէյին դիտել տուի թէ ահա իմ ձեռքերս եւ մատներս ալ կապեր են, ես աւազա՞կ եմ:

●

Մէկ - երկու խօսք փոխանակեցին Ա - լի Բիզայի հետ: Բէշատ պէյ բացատրեց.

— Ես ըլլայի՝ չէի կապեր: Բայց պա - տասխանատուութիւնը անոր վրայ ըլլա - լով, ուրիշ միջոց չի գտներ տանիլ-բերե - լու ապահովութեան համար :

Յետոյ հարցուցի .

— Էրզրումի, Սըվազի ժողովուրդը ի՞նչ եղաւ :

Այդ պահուն Պէտրի պէյ նորէն ներս մը - տաւ եւ հարցուց .

Ի՞նչ կ'ըսէ :

— Կ'ըսէ թէ Էրզրումի եւ Սըվազի ժո - ղովուրդը ի՞նչ եղաւ :

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ.— Ի՞նչ եղած է.

— Քաղաքներէն հանած, այրերը սպան - նած, կիներն ալ բաժնած, աւարի տը - ւած են :

ՊԷՏՐԻ.— Ո՞ւրկէ իմացար :

— Ժողովուրդին մէջ կը խօսին :

ՐԷՇԱՏ ՊԷՅ.— Տետրակիդ մէջ գրուած է արդէն օրը օրին, լաւ «թարիխչէ» պա - հեր ես:

— Տետրակը իմս չէ :

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ.— Ֆազլա իշիթ-միշսին, օղ - լում :

— Հապա ի՞նչ եղած է :

— Ցուրտ վայրերէն տաք տեղերը փո - խադրեցինք: (Սօուգ եէրլէրտէն սըճաք եէրլէրէ կէօնտէրտիք):

— Հիմա ո՞ւր են :

— Սուրիա, Հալէպ, Շամ, շատ լաւ են եւ հանգիստ :

Չեմ յիշեր թէ ի՞նչ վիճակի մէջ էի: Պէտրի պէյի շարժուձեւերը բարենշան չէին: Աչքերս ուղղած էի դէպի Բէշատ պէյի կռնակի պատուհանը, թէեւ երկու սեղաններ իրարու փակած էին, եւ անցք չկար :

ՊԷՏՐԻ ՊԷՅ.— Հիմա առանք ձգէ եւ հարցումներուն պատասխանէ :

— Ի՞նչ հարցում :

— Գիսակը ո՞վ է :

— Չեմ գիտեր :

— Ի՞նչպէս չես գիտեր, դուն գրեր ես:

— Ես չեմ գրած :

— Թուղանը ո՞վ է :

— Չեմ գիտեր :

— Արշաւիրը ո՞վ է :

— Չեմ գիտեր :

Հարցումները կը տեղային, պատաս - խաններն ալ միօրինակ:

Որովհետեւ գործունէութեան կորիզ մը կ'երեւար, որոշեր էի առանձնել ամբողջ գործին պատասխանատուութիւնը, իբրեւ գործակից նախատեսելով երկու բացակա - ներ, երկու բարեկամներ որոնք ամիսներ առաջ հեռացեր էին, կանոնաւոր անցա - գիրներով եւ բուն իսկ ոստիկանութեան վաւերացումով :

Յանկարծ Պէտրի պէյ ձեռնոցները հա - նելով, պոռաց .

— Օլան... փ... դ...

Եւ վրաս խոյանալով ապտակներու եւ բռունցքներու տեղատարափ մը իջեցուց քթիս բերնիս, գլխուս :

Ձեռքի հարուածներէն չգոհանալով, ա - թոռն ալ քաշեց գլխուս նետեց :

(Շար. 16)

յութեան պահերը իրեն համար ընտանի են եւ սիրելի։ Կ'երազէ Սեւ Ծովը ։ Այդ երազը չի բաւեր սակայն։ Կը փնտռէ անէութիւնը, յաւիտենական ապրումը, ջուրին մահիճին մէջ, ազատ՝ երազէն, մարդկային թշուառութիւններէն ։

Ինտրա Անհունէն վտարուած ուղեւորն է («Ներաշխարհ» էջ 39), կամ Անհունին մէջ մոլորած բեկոր մը (էջ 48)։ Ամբողջ էութիւնը այդ գաղափարով կը բաբախէ։ Ամէն անգամ կ'անդրադառնայ անոր։ Անդրանձնութեան երազը կ'ապրի շարունակ։ Մեր մէջ է, մեզի պէս կը շնչէ, կը խօսի եւ իր Ֆիզիքական գոյութիւնը կ'ապրի, բայց կը տենչայ Անդրաշխարհին։ Երբ Ծովուն եզերքն է, զայն կը նկատէ անդրաշխարհի մէկ պատկերը իր խորհրդաւոր երեւոյթներով, ըլլայ ան խաղաղ կամ ալեկոծ ։

Անհունութեան ըմբռնումը աւելի գիտակից կը դառնայ երկինքին ներկայութեամբ։ Ծովէն ետք, Ինտրայի ուշադրութիւնը երկինքը կը գրաւէ, որ սրբութեան անհուն աւազանն է, եւ ուր հոգիները, ըլլան անոնք քրիստոնեայ, հեթանոս, մովսիսական կամ միւսիւլման, կը խորասուզուին, մաքրուելու, լուացուելու համար ... ։ Կեանքի դառնութիւններէն յոգնած ու պարտասած հոգին, երկինքի տեսիլքին մէջ է որ կը թեթեւնայ, կը շնչէ, կը ժպտի, եւ համակրութեան, գութի, ներման եւ սքանչացման բազմապատիկ երանգներով կը շողշողայ ։

Երկինքը, անհունութիւնը՝ որ Աստուծոյ գաղափարին անվախճանութիւնը կը թելադրէ։ Ինտրայի մտածումները հետզհետէ կը բիւրեղանան այսպէս, ամէն անգամ որ անհունութեան երազովը կը տոչորի։ Երկինքն ու Ծովը, երկու անհունութիւններն ալ լաւատես կը դարձնեն զինքը, հակառակ հոգեկան տրամադրութիւններուն, որոնք յոռետեսութեան նախասահմանուած էին ։

Այս ըմբռնումը աւելի հասկնալի կը դառնայ եւ Ինտրայի մտածող-առանձնակեացի դէմքը աւելի յստակ ու պայծառ կը յայտնուի, երբ քննութեան ենթարկուին «Ներաշխարհ»ի այն հատուածները, որոնց մէջ ան գծեր է մտածող-իմաստասէրի իր հարազատ դիմագիծը, եւ ներքին ողբերգութիւնը — մայր՝ երակը իր գրականութեան եւ քերթողութեան ։

Ընկերութիւնը անհատին դէմ ... ։ Ինտրայի հոգեկան տանջանքին ու ներքին ողբերգութեան մէկ ուրիշ պատճառը ահաւասիկ։ Այս զգայութիւնը հետզհետէ աւելի՛ կը խորանայ։ Իմաստասիրական մարդանք մը ըլլալէ աւելի, կը կրծէ անոր էութիւնը, կրաւորականութեան կը տանի զինքը, հասնելու համար մտքի բացարձակ այն վիճակին, երբ ենթական կը տարուի ուրանալու արուեստ, գրականութիւն, ընտանեկան եւ ընկերային ամէն կապ, ենթական յոռետեսութեան կը մատնուի, ամէն բան մութ կը տեսնէ, հիւանդագին մտածումներ կ'ունենայ եւ ամէն մարդ կասկածելի կը դառնայ։ Այս պայմաններուն մէջ է որ մարդ էակը առանձնութիւնը կը փնտռէ, կը հեռանայ իր նմաններէն, ու կ'ապաստանի բնութեան գիրկը ։

Շա՛տ աւելի խոր է սակայն Տիրան Չրաքեանի անձնուրացութիւնը, աշխարհուրացութիւնը եւ շա՛տ տրամաբանական է այլեւս այն ճամբան, որուն հետեւելով՝ կը հասնի ան իր կողմէ տենչալուած արդիւնքին ։

Զանազան երկիրներու մէջ ըրած ճամբորդութիւնները խորապէս կ'ազդեն անոր իմացականութեան վրայ ։ Ամէն տեղէ տպաւորութիւններ կը ստանայ, որոնք իր հոգին ու միտքը կը բանան աշխարհի խորհուրդին առջեւ։ Կը հետեւի իմացական կարեւոր շարժումներուն։ Արեւելքի մէջ, Եգիպտոս, արեւելքի խորհուրդին կ'աշակերտի։ Արեւմուտքի մէջ՝ վերջին ժամանակներու գրական, գիտական եւ իմաստասիրական նորութիւններուն։ Վերադառնալով Պոլիս, կը նուիրուի ուսուցչութեան, միեւնոյն ատեն՝ գրականութեան եւ նկարչութեան ։ Կը գրէ բանաստեղծութիւններ, իբրեւ գերազանցապէս զգայուն հոգի մը։ Կը կազմէ ընտանիք, եւ կ'ունենայ զաւակ ։

Այս բոլորը մասը կը կազմեն իր կեանքին, որուն հանգրուանը Ինտրայի աչքին չափազանց անստոյգ կը ներկայանայ ։

Օժտուած է սակայն կամքի անօրինակ եւ անտեղիտալի ուժով մը։ Տարիներ շարունակ նոր պաշտամունքին կը նուիրուի։ Գրականութիւն, բանաստեղծութիւն, սէր եւ հաւատք իրենց սնունդը կը գտնեն նոր փառաբանութեան մէջ։ Եթէ բոլոր արժէքները ամբարելուն մէջ կամքի զօրաւոր զործօնն ունի իբրեւ օժանդակ, նոյն ուժով սակայն քաջութիւնն ունի նաեւ ժխտելու ամէն ինչ, ամէն արժէք, ամէն յարաբերականութիւն, ամէն պայմանադրականութիւն ։

Ինտրայի կեանքին մէկ նոր սահմանագծին վրայ կը գտնուինք այլեւս։ Բոլոր արժէքները ժխտել կը սկսի։ Տեղատուութիւն։ Նոյն քայքայումին ականատես կ'ըլլանք։ Երբեմնի գեղեցկութիւնները կը կորսնցնեն իրենց հրապոյրը։ Թռչնած վարդերու թերթերուն պէս հետզհետէ կը թափին իր սիրած ու փայփայած մարդկային բոլոր արժէքները, մշակոյթի բոլոր վաստակները ։ Մեծ ու անտեղիտալի անձնուրացութեան ականատես կ'ըլլանք, որ Ինտրայի կեանքին մէջ հիմնական ու ողբերգական չափերու կը հասնի։ Անձնուրացութենէն դէպի աշխարհուրացութիւն քայլ մըն է այլեւս ։

Կը հրաժարի ընտանիքէ ու զաւակէ ։ Իռենան, իր կինն ու սէրը խորհրդանշող այս էակը, որուն նուիրած էր ան անկեղծ ու վերացական սիրոյ բուռն արտայայտութիւններ, անտարբերութեամբ կը դիմաւորէ։ Կը ժխտէ իր գրականութեան վաստակը, քերթուած եւ արձակ ։ Իր հոգիէն, իր եսէն բխած ամէն ստեղծագործութիւն կ'ուրանայ։ Կը դադրի նկարելէ եւ ուրիշ սիրած զբաղումներէ։ Ընկերական յարաբերութիւններէ եւ պարտաւորութիւններէ խոյս կուտայ։ Կը հրաժարի նաեւ ազգային եկեղեցիին անդամակցութենէն ։

ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐՍԱՄԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդիւ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՓՈՔՐԻԿ ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐ

●

ՆԱԽԱՆՁ

Ես նախանձում եմ նրանց, որոնք ապրում են իրենց ծննդավայրում ։

Ես նախանձում եմ նրանց, որոնք չեն ապրում իրենց ծննդավայրում, բայց երբ որ ուզեն կարող են նստել գնացք, ինքնաշարժ եւ գնալ իրենց ծննդավայրը ,

Նրանք կարող են տեսնել այն լեռները, որոնց նայել են դեռ մանկական աչքերով, տեսնել այն փողոցը, որով անցել են պատանեկան առոյգ քայլերով, տեսնել իրենց դպրոցի շէնքը, բակը, ուր խաղացել են, պատուհանը, որից ժպտացել է մի աղջիկ, ալեհեր մազերով նստել այն քարի վրայ, մի ծխախոտ վառել եւ թախծել այն քարի վրայ, որին հենել են մանկութեան օրերին եւ խփել ճիպոտով....

Ես սրտանց նախանձում եմ նրանց, որոնք ապրում եւ ծերանում են իրենց ծննդավայրում ։

**

ՔՆՆԱԴԱՏՈՒԹԻՒՆՆ ՕԳՆԵՑ

Երեխայի մահճակալի մօտ, պատին, ամրացրի մի փոքրիկ գորգ, որը ներկայացնում էր անտառապատ բլուրներ, մի դղեակ՝ ծառերի խորքում, մի քանի տնակներ, փայտէ մի կամուրջ՝ գետի վրայ, իսկ գետափին՝ լքուած մակոյկ ։

Ո՛չ մի մարդ, ո՛չ մի անասուն ։

Երեխան նայեց երկար՝ մանկական զննող, խելացի աչքերով եւ դժգոհ մնաց.—

— Դեստեա՞, — հարցրեց նա ։

— Հօրեղբայրը երեւի խրճիթումն է, — արդարացրի ես նկարչին ։

— Մո՞ւ ...

— Կովն էլ՝ խրճիթում ։

— Հաֆ - հա՞ֆ ...

— Շո՛ւնն էլ խրճիթում։

— Ծիվ-ծի՞ւ, — յամառեց երեխան ։

Իսկապէս, անամպ երկնքի վրայ ո՛չ մի թռչուն ։

Ես այլեւս խօսք չգտայ նկարչին արդարացնելու համար եւ կամացուկ գորգը վար առի... ԳՈՒՐԳԷՆ ՄԱՀԱՐԻ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՑԻ ՇԻՐԻՄԻ ՄՕՏ

■

Երկաթագիր գրեր կան
Այս քարի վրայ ,
Խունկի անուշ բոյրեր կան
Այս քարի վրայ,
Դեղին մոմեր է վառել
Գեղջուկն այս քարին,
Մոմի դողդոջ հրեր կան
Այս քարի վրայ ։

Մոմի աղօտ լոյսեր կան
Այս քարի վրայ ,
Մի հին երկրի յոյզեր կան
Այս քարի վրայ,
Դարերով վիշտն է պատմել
Գեղջուկն այս քարին ,
Լուռ, բարու յոյսեր կան
Այս քարի վրայ ։

Թախծամրմուռ երգեր կան
Այս քարի վրայ,
Լոյս աղբրող ձեռքեր կան
Այս քարի վրայ,
Նախճիրներ ու աւերներ
Դիպան այս քարին
Ու վէրքե՜ր կան, վէրքե՜ր կան
Այս քարի վրայ ։

Սրտի անմար հրեր կան
Այս քարի վրայ,
Զարկուած — բեկուած դարեր կան
Այս քարի վրայ ։
Ցոլցլում է այս քարին
Մանուկ մի արեւ,
Բացուող պայծառ օրե՜ր կան
Այս քարի վրայ ։

ԺԻՐԱՅՐ ԱՒԵՏԻՍԵԱՆ

ՆՇԽԱՐ ՄԸ

ՄՈՌԱՆԱԼ . . .

■

Մոռանա՜լ, մոռանա՜լ ամէն ինչ ,
Ամէնին մոռանալ.
Զբսիրել, չըխորհել, չափսոսալ —
Հեռանա՜լ ...

Այս տանջող, այս ճնշող ցաւի մէջ ,
Գիշերում այս անշող
Արդեօք կա՞յ իրիկուայ մոռացման ,
Մոռացման ոսկէ շաղ ...
Մի վայրկեան ամէնից հեռանալ,
Ամէնին մոռանալ. —
Խաւարում, ցաւերում քարանալ
Մեն - միայն ...
Մոռանալ, մոռանալ ամէն ինչ,
Ամէնին մոռանալ .
Զբսիրել, չտենչալ, չըկանչել ,
Հեռանա՜լ...

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՍԿԻՒՏԱՐ

●

Տունէն ելլելու հարկադրութեանը վրայ, տիկին Վարդանույշ ամէն օր մտածեց։ Ի՞նչպէս պիտի ընէին որ տեղ մը գտնէին, դրամ չունէին։ Ամուսինը նպարավաճառի տէզգեահտար մըն էր, առածը շաբաթը եօթանասուն ոսկի, ո՞ր մէկին պիտի հասնէին, տղոցը դպրոցի՞ն, իրենց ուտելիքի՞ն, վրայ գլուխի՞ն, թէ՞ տան վարձքի։ Անոր ամբողջ ամսուան մը առածը հասարակ յարկի մը վարձքին դրամն էր միայն։ Ըսին թէ՝ այս տարի վարձքերը պիտի իջնեն։ Շիտակը աղէկ իջան, հարիւր յիսուն, հարիւր եօթանասունըհինգ ոսկինոց տեղերը երկու հարիւր յիսուն ոսկիի ելան։ Բաթրօնին այնչափ աղաչեցին, շաբաթականին վրայ հինգ ոսկի չաւելցուց։ Ի՞նչ գայլէրգի է ։

Աս ելլելը չըլլար, նստած տեղերնին շատ աղէկ էր։ Իրաւ պզտիկ էր, նեղ կուգար իրենց, մէկ սենեակ մըն էր եղածը, ան ալ գետնայարկ էր, ջուրին քովն էր, բայց ետեւը տեղ մը կար, սենեակի վերածեր էին, տղաքը հոն կը պառկէին, նեղ մեղ կը բաւէր իրենց։ Եկած տարինին 7 ոսկիի բռնեցին, հիմա քառասուն ոսկի կուտային ։

Իրենց համար ամէնէն մեծ աղէկութիւնը հոն էր որ, Կարապետին աշխատած տեղին, Էմինէօ նպարավաճառանոցին շատ մօտ էր։ Քսան քայլ չկար իրենցմէ Օսման պէյի հանրակառքի գիծը։ Տղոցը դպրոցին ալ մօտ էր։ Ո՞րչափ հեռու էր իրենց տունէն Ֆէրիգիւղի դպրոցը։ Ցետոյ, աղէկ ջուրի ալ դրամ չէին տար ։ Համիտիէ աղբիւրը քովի փողոցն էր, տղաքը ե՞րբ, կամ օրը քանի՞ անգամ ուզէին, կը լեցնէին կը բերէին թարմ թարմ։ Ուրիշ աղէկութիւն մըն ալ՝ թաղը մաքուր էր, պատուաւոր ընտանիքներ կը բնակէին ։

Մինչեւ հարիւր ոսկի տալու եղան այդ չափին տեղին, միայն թէ չհանուէին, բայց տանտէրը մերժեց, որովհետեւ պիտի փլցնէր, հինգ յարկնոց աբարթըման մը պիտի բարձրացնէր։ Փողոցը յարգի էր։ Մէկ կողմը Մաչքայի պողոտան էր, երկու քայլ վար ալ՝ Վալի գօնաղին, Մանուկներու պարտէզը, այսինքն՝ քաղաքին ամէնէն սուղ մասերէն։ Չորս հարիւր ոսկիէն պակաս չէին այդ կողմերու յարկերը ։

Ֆէրիգիւղ երկու սենեակ գտնէին ի՞նչ լաւ պիտի ըլլային, միտքը պտըտցնելով կը մտածէր երբեմն տիկին Վարդանույշ ։ Տղոցը դպրոցին մօտերը կ'ըլլային, Կարապետին համար ալ շատ հեռու չէր սեպուեր։ Միայն շատ վարերը չըլլար։ Ալթընպաքալ ալ աղէկ էր։ Հոն ալ շատ հեռու չէր ըլլար. բայց անոր ալ շատ վարերը, Տօլապտէրէներուն, Ենիչէհիրներուն վրանները չըլլային։ Ամէն Օսման պէյ, Շիշլի բնակողներու պէս ինք ալ գացած չէր ատ վարերը, բայց մաքուր հագուած մարդոց փողոցները չէին հոն նըրատողներուն վրայ նայելով։ Ե՞րբ էր, այո, Բերայի կողմը նոր անցած տարին էր, Սէնթ Էսփրիի տակի փողոցէ մը տեսած էր այդ տեղերը, իր վրան բաց վազող կոյուղիի ջուրերովը։ Իրաւ է, ասոնք ձորը ցացեր էին, ասֆալթեր էին, հիմա ինքնաշարժներու նորոգութեան խանութներու դէմ դէմի կարգելով Ունգարանի կամուրջին թրաֆիքի ճամբան էր, բայց շրջակայքի հողէ փողոցներուն չքաւորութիւնը կը շարունակուէր։ Աղքատները կը նստէին ատ տնակներուն մէջ, աղտոտ, ճարպոտ տարազներով, ոտաբոկ, ուլականջ ծախողները, գարուններ սիւլիւկ ա"""լէ սիւլլիւկ պոռալով ողղուկ ծախողները, բոշաները, մէկ մըն ալ միածի կառքերով սեխ, ձմերուկ ծախողները, որոնք «Քըտամէճէ բադար», «Պապադրնա փարա եօգ»կը կանչէին. բայց սուտ կ'ըսէին, եթէ աղէկ չելլէին, հա չէին առներ, աչքերնին կը դարձնէին, կռիւ կը պատրաստուէին, բանի կուտային ։

Իրիկուն մը տղաքը ամէն անգամուան պէս դասերնին պատրաստեցին, ճաշերնին ըրին, պառկեցան։ Ժամը իննին Կարապետ եկաւ, սեղան նստան, ինչպէս միշտ, նորէն տուն գտնելու վրայ խօսեցան։ Կարապետ դարձեալ Տօլապտէրէներէն խօսք բացաւ, Վարդանույշ բողոքեց ։

— Աման Կարապետ, ուրիշ տեղ մը չգիտե՞ս դուն, ամէն օր ատ տեղերէն կը խօսիս, ըսաւ, ես չեմ երթար հոն, Օսման պէյէն ելիր՝ Տօլապտէրէի աղտոտ փողոցները գնա նստէ, եղա՞ծ բան է, պէտքարանները կը վազեն տուներու առջեւէն

Կարապետ չլռեց, ու գոչեց.

— Հոն նստողները մարդ չե՞ն։ Մինակ քու ատ հաւնած տեղերուդ նստողնե՞րը մարդ են. Բերանս բանալ մի տար նորէն։ Տասնըհինգ տարի կ'ընէ ես քու հաւնածներդ կը ճանչնամ։ Ամէնուն օձեան-ցանեան գիտեմ ։

— Կեցիր, կեցիր, ընդմիջեց Վարդանույշ, ես տունը գտայ։ Մինակ թէ ես հոն չեմ գար չպիտի ըսես։ Ես ի՞նչ անխելք եմ որ մինչեւ հիմա չեմ մտածեր։ Եկուր Սկիւտար կրունինք, հէմ ո՞ւր, դիւեռ, Նալպուր Սիմոնին նոր աբարթըմանը ։ Վանքին պատը մեր նստած տանը քովը իր տունը գիտես, դրացնութիւն ըրինք այնչափ տարի։ Անիկէ քիչ մը վար, Աճիպատէմի դիմացը կ'իյնայ, հող մը առեր էր, անցած տարի չորս յարկնոց աբարթըման մը շինեց, իր տունը վարձու տուաւ, հոն անցաւ, աս տարի վրան յարկ մըն ալ ելեր է, ան կը բռնենք ։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՉՈՒՐԻ

(Շար. 1)

կան երկիրները պէտք է խոստանան, որ Իսրայէլը աշխարհի քարտէսէն վերցնելու պիտի չաշխատին ։

× Ճարմ էլ Շէյխի եւ Կազայի պարպումը իսրայէլեան բանակներու կողմէ՝ աւարտեցաւ ուրբաթ օր ։ ՄԱԿի ուժերուն հրամանատարը, զօր. Պըրնս, քննութենէ անցուց Կազայի շրջանը ։ Պաղեստինցի տարագիրները վրէժ կը լուծեն այն անձերէն, որոնք Իսրայէլցիներու հետ գործակցած էին ։ Այսպէս, չորս Արաբներ սպաննուեցան միայն առջի օր ։

× Երեքշաբթի օր Եգիպտոս կը սպասուի Համըրշոլտի անմիջական գործակիցը՝ Ռալֆ Պընչ, որ այս պիտի մեկնի Կազա՝ տեղւոյն վրայ քննելու համար միջազգային բանակներուն առջեւ ծագող բոլոր դժուարութիւնները ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

●

ՆԱԽԱՐԱՐԱՑ ԽՈՐՀՈՒՐԴԸ ԿԸ ՔՆՆԷ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

Ֆրանսայի Նախարարաց Խորհուրդը, որ ուրբաթ օր սկսած էր քննել Ալժերիոյ Թղթածրարը, իր խորհրդակցութիւնները պիտի շարունակէ մինչեւ յառաջիկայ չորեքշաբթի եւ հինգշաբթի ։

Վարչապետ Կի Մոլէ նախապէս խորհրդակցեցաւ նախկին վարչապետներուն, կուսակցութեանց ղեկավարներուն եւ խորհրդարանային խմբակցութեանց ղեկավարներուն հետ ։

Ապա գումարուեցաւ Նախարարաց Խորհուրդը, որ լսեց Ալժերիոյ Նախարար Լաքոստի տեղեկագիրը ։ Տակաւին ոչ մէկ որոշում տրուեցաւ ։ Վարչապետը պիտի շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները եւ հաւանական է որ հինգշաբթի օր որոշ եզրակացութեան մը յանգի ։

× Ազգ. Ժողովին մէջ Ֆրանսայի ընդհ. քաղաքականութեան մասին վիճաբանութիւնները պիտի սկսին Մարտ 14ին և պիտի տեւեն մինչեւ Մարտ 22 ։ Կառավարութիւնը վստահութեան քուէ պիտի պահանջէ հինգշաբթի, Մարտ 21ին իսկ քուէարկութիւնը պիտի կատարուի յաջորդ օրը ։

× Ալժերիոյ մէջ ձերբակալուեցան 9 Եւրոպացիներ, որոնք ապաստան տուած էին հետապնդուման ենթակայ ապստամբներու ։

× Ալժերիոյ ազգային շարժման քարտուղարը, Մուլայ Մերպահ, հեռագիր մը յղեց ՄԱԿի Նախագահին եւ ընդհ. քարտուղարին, պահանջելով որ Ֆրանսա վերջ դնէ Ալժերիոյ մէջ զինուորական միջամտութեան ։ Հեռագիրը կոչ կ'ուղղէ նաեւ, որ Ֆրանսա անմիջապէս բանակցութեանց սկսի՝ ըստ Ազգաժողովին մէջ քուէարկուած յանձնարարութեան ։

ԱՆԳԼԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ԵՒ ԱՐՏ. ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՓԱՐԻԶ ՀԱՍԱՆ

Հարոլտ Մաք Միլըն եւ Սելվին Լոյտ շաբաթ առաւօտ Փարիզ հասան, ուր խօսակցութիւններ պիտի ունենան Կի Մոլէի եւ Փինոյի հետ ։ Օրակարգին վրայ երեք կարեւոր հարցեր կան. — Միջին Արեւելք, Միացեալ Ճակատ եւ Եւրոպայի մէջ անգլիական ուժերու պահպանում ։

Ինչ կը վերաբերի Միջին Արեւելքին, Ֆրանսա եւ Անգլիա պիտի որոշեն թէ ինչ պիտի ըլլայ իրենց միացեալ քաղաքականութիւնը արաբական երկիրներու հետ եւ մասնաւորաբար Սուէզի հարցին մասին ։

Ֆրանսայի վարչապետն ու Արտ. Նախարարը պիտի աշխատին համոզել իրենց անգլիացի պաշտօնակիցները, որ գործակցին Եւրոպայի Միացեալ Ճակատի ծրագրին ։ Իսկ ինչ կը վերաբերի երրորդ հարցին, պիտի պնդեն որ Անգլիա անփոփոխ պահէ իր եւրոպական բանակներու քանակը ։

ԱՐԵՒՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Արտաքին նախարարը, Ֆոն Պրենթանօ, որ շաբաթէ մը ի վեր Մ. Նահանգներ կը գտնուէր եւ կարեւոր տեսակցութիւններ ունեցած էր Այզընհաուըրի ու Տըլըսի հետ, մեկնեցաւ դէպի Աւստրալիա. ապա պիտի հանդիպի Հնդկաստան, Գերմանիա վերադառնալէ առաջ ։

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕ, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին պատուոյ նախագահը, քանի մը օրէ ի վեր անհանգիստ է եւ փոխադրուած՝ հիւանդանոց ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը, Քատար, Մարտ 18ին Մոսկուա պիտի մեկնի ։ Ամբողջ երկրին մէջ կը շարունակուին հետապնդումները ։

ԿԻՊՐՈՍԻ Յոյները կը պատրաստուին ընդհ. գործադուլ կազմակերպել Մակարիոս արք.ի աքսորման առաջին տարեդարձին առթիւ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԻՓԱՆ Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս հինգին, կիրակի իրիկուն Սալ Կավօյի մէջ ։

ՆՈՒԷՐ

ՓԱՐԻԶԻ Հայ. Եկեղեցւոյ Կեդր. Կրթ. Մարմինը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ։ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան հինգ հազար Ֆր. իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ ։

Պ. Վահէ Թօռունեան երեք հազար Ֆր. ։

Պ. Բարսեղ Տամլամեան հազար Ֆր., փոխան ծաղկեպսակի Պ. Շաւարշ Միսաքեանի մահուան առթիւ ։

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Ֆոքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին ։

Տոմսերու գին — 300, 200, 150 եւ 100 Ֆրանք ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Կ. Էսմէրեան եւ զաւակները երկու հազար Ֆր. կը նուիրեն Գաբրիէլ Ղազարեանի մահուան առթիւ Մոնմորանսիի Հանգստեան Տան ։

Ստանալ «Յառաջ»էն ։

ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

ՕՐ. ՍՈՆԻԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ (Ա. մրցանակ Թուրի երաժշտանոցէն) կը ստանձնէ դաշնակի մասնաւոր դասեր ։ Կարելի է հետեւիլ նաեւ իր դաշնակի դասընթացքին ։ Դիմել՝

30, Fbg. Montmartre, Paris - (9e)
Tél. PRO. 74-05

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի նախկին սանուհիներու կողմէ, Ապրիլ 28ին, Ֆրանքօ-ամերիկեան գեղեցիկ սրահին մէջ ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Արմենուհի Կիւզէրեան կը փնտռէ իր կնքահայրը ։ Բուն անունով Սարգիս Աբրահամեան (Ֆրանսայի մէջ մականունը փոխած է ՍԵԼԹԵՔԵԱՆի ։ Լուր ունեցողները կրնան գրել՝

Mme Arménouhi Guzerian
3, Rue du Marechal-Joffre
Aix-en-Provence, (B.D.R.) France

ԾԱԽՈՒ Է

Մարսէյլի հանրածանօթ ճաշարան-սըրճարանատէր Պ. Միքայէլ Աչճեան « Շէ Միշէլ », ծերութեան պատճառաւ, կը ծախէ ճաշարան սրճարանի«ֆօնը» կրանտ լիւքսով ։ Պատրաստ գործ, 35 տարիէ ի վեր կազմակերպուած, մնայուն յաճախորդներով ։

Դիմել Միքայէլ Աչճեան (Շէ Միշէլ) ։

66Rue Longue des Capucins, Marseille

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն սեփականաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի և շրջաններու խումբերու և ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Չաւուշ, Ավինեոնի Մուրատ եւ Կարտանի Նիկոլ - Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ահարոնեան սրահը ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Վ. Ս. Խաչատուրեան (Ամերիկա) կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իր ամուսնոյն՝

ՍԱՐԳԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

մահուան 10րդ տարեդարձին առթիւ ։ Կը հրաւիրուին հանգուցեալ նկարիչին յիշատակը յարգողները ։

★

Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Թեւանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿ. ՇԱՀԶԱՏԷ ՈՒԶՈՒՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգիստ պիտի կատարուի այս կիրակի (Մարտ 10), յետ պատարագի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Եկեղեցաշէն Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Մկրտիչ Դերձակեանէ 1500 Ֆր., ի նպաստ Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան ։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՊԱՊԻԿ ԵՒ ԹՈՌՆԻԿ, Երիմեան Հայրիկի (իր մահուան 50ամեակին առթիւ), հրատարակութիւն Էտվան տպարան (Պէյրութ), 1957 ։ Գին՝ արտասահման 75 սէնթ ։

ԽՈՑԵՐ ԵՒ ԲՈՑԵՐ, հեղինակ Ա. Սափոնեան, բանաստեղծութեանց հատոր, տպ. Լը Սօլէյ, Փարիզ 1957 ։ Գին՝ 400 Ֆրանք ։ Հասցէ Սափոնեան, 203 Պուլ. տը լա Կառ, Փարիզ (13) ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ռստոմ-ղական Միութեան ընդհ. ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 21ին, 17 ռիւ Պլէօ ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ԸՆԿԵՐ ՆՇԱՆ ՌՍՏԻԿԵԱՆ ։ իր ողբացեալ աներոջ Մանուկ Սահակեանի մահուան տարելիցին առթիւ տասը հազար Ֆր. կը նուիրէ Փարիզի Մշակոյթի Տան ֆոնտին ։ Գումարը տեսնել Վիէնի Բ. ցանկին մէջ ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Երիտասարդի երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Կատար Դուլման կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սերոբ Դուլման, որ կ ըկարծուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի ։ Հօր անունը՝ Դուլման, մօր անունը՝ Արուս, մեծ հայրը՝ Կարապետ (Կարօ), մեծ մայրը՝ Աննա ։ Ծննդավայր՝ Գապայ Սազալ ։ Աքսորի ժամանակ 5 - 6 տարեկան էր ։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Տէր Ներսէսեանի, 2պիս րիւ Լուի - Պասքան, Վիրոֆլէ, (Սէն է Ուազ) ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիզակցի Հռութ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրուհի, կը բնակէին Հէլվաճեան մետաքսի գործարանին մօտը ։ Կը կարծուի որ Յունաստանէն անցած է Արժանթին ։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով ։ Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմենիա»էն՝ արտատպել ։

ԾԱԽՈՒ Է

Մահուան պատճառով ծախու է կօշկակարի (պօթիէ)խանութ մը(պայը), իր բոլոր կազմածներով, պատրաստ յաճախորդներով, ապահով գործ ։

Դիմել Տիկին ՃՈՒԶԱՐ ՆԻԿՈՂՈՍԵԱՆի ։ Ժամը 6-7 խանութը, 46 րիւ տէ զ'Ապէյ, Մարսէյլ ։ Իսկ միւս ժամերուն տունը, 19 րիւ Օժէյ ։ Մարսէյլ ։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 12 ՄԱՐՏ

MARDI 12 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7829 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3640

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՂՏԱՏԻ ՈՒԽՏԸ

Թուրքիոյ վարչապետը Ատնան Մենտէրէս Անգարայի ձայնասփիւռի կայանէն ճառ մը խօսելով Պաղտատի Ուխտին երկրորդ տարեդարձին առթիւ, հետեւեալը յայտարարած է.

« Ամէն անոնք որ յետին նպատակներ ունին, պէտք է ընդունին թէ Պաղտատի Ուխտն է այն միակ կազմակերպութիւնը, որ պիտի կարենայ արդարութիւնը ապահովել Միջին Արեւելքի մէջ եւ այդ շրջանը պաշտպանել համայնավար ծաւալապաշտութեան դէմ »։

Շատ բան գրուեցաւ այս Ուխտին մասին՝ կնքուած չորս իսլամ պետութեանց՝ Թուրքիոյ, Իրանի, Իրաքի եւ Փաքիստանի միջեւ 1955 Փետրուար 24ին, հովանաւորութեամբ Մեծն Բրիտանիոյ, որ անոր հինգերորդ անդամն է ։

Մենտէրէս ճիշդ կը բնորոշէ Ուխտին նպատակը, երբ կ'ըսէ առանց քօղարկելու թէ անիկա պարզապէս ուղղուած է Մոսկուայի դէմ ։

Միջին Արեւելքի երկիրները երկու դասակարգի կը բաժնուին — անոնք որ սահմանակից են Խորհրդային Միութեան եւ անոնք որ չեն ։

Սահմանակից երկիրներն են Թուրքիա, Իրան եւ Աֆղանիստան։ Միւսները հասարակաց սահման չունին ։

Իրան, Իրաք, Քուվէյթ, Սէուտի Արաբիա քարիւղի հարուստ հանքեր ունին ։ Կրեմլինի վարիչները շատ պիտի ուզէին տիրանալ այդ թանկագին հարստութեան։

Ժամանակին Ռուսիոյ ինքնակալ Մեծն Պետրոս իր նշանաւոր կտակով ուխտած էր իջնել դէպի տաք ծով — Միջերկրական, ազատ օդ շնչելու, Սեւ Ծովու նեղ սահմաններուն մէջ չխեղդուելու համար ։

Այն ատեն քարիւղ չկար դեռ Միջին Արեւելքի մէջ։

Ինչո՞ւ կնքուեցաւ Պաղտատի Ուխտը ։

Անգլիա կենսական շահեր ունի այդ շրջանին մէջ եւ շատ բնական է, որ նախազգուշական միջոցներ ձեռք առնէր անոր պաշտպանութեան համար ։

Իրան եւ Իրաք նոյնպէս չէին ուզեր խորհրդային ծիրին մէջ մտնելով արբանեակ դառնալ ։

Թուրքիա, որ շատ բան կը պարտի Կրեմլինի փարիչներուն իր վերելքին համար, բոլշեւիկեան յարձակողականի մը սարսափին տակ կ'ապրի միշտ՝ թէ՛ Արեւելքէն (Կովկասէն կամ Իրանի վրայէն) եւ թէ արեւմուտքէն (Պուլկարիոյ ճամբով)։

Գալով Փաքիստանի, իսլամական այս երկիրը թէեւ հեռու է խորհրդային սահմաններէն, սակայն վէճ ունի իր դրացի Աֆղանիստանի հետ։ Իսկ այս վերջինը կը վայելէ Մոսկուայի պաշտպանութիւնը, ինչ որ կրնայ վտանգաւոր դառնալ իրեն համար ։

Խորհրդային աշխարհակալութեան վախն է ուրեմն, որ քով քովի բերած է այս 5 պետութիւնները՝ պաշտպանողական դինակցութիւն մը կնքելու համար ։

Նախաձեռնողն է եղած Թուրքիա եւ ոչ թէ Անգլիա, ինչպէս կը կարծուի

Ատլանտեան Ուխտին մէջ մտնելէն ի վեր, Թուրքիա արեւելեան ճակատին վրայ միակ երկիրն էր, որ ի հարկին պիտի ստիպուէր առանձինն դիմադրել խորհրդային յարձակումի մը ։

Հարաւի սահմանները, շատ ապահով չէին՝ քանի որ Այնքանտրէթի վէճը չէ լուծուած դեռ Սուրիոյ հետ ։

Իրան եւ Իրաք բարեկամ էին Թուրքիոյ, սակայն ընդհանուր պատերազմի մը պարագային այս չէզոք երկիրները կրնային ճամբայ տալ հիւսիսէն արշաւող պետութեան ։

Համաշխարհային երկու պատերազմներուն ընթացքին ալ Իրան առանց խորութեան ճամբայ տուած էր իր հողին վրայէն անցնիլ ուզող պատերազմիկ կողմերուն ։

Ուրեմն Պաղտատի Ուխտը կնքուեցաւ առաւելապէս Ատլանտեան Ուխտի անդամ Թուրքիոյ թիկունքը ապահովելու համար

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՔԵԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Կիրակի օր վերջ գտան Ֆրանքօ-անգլիական խորհրդակցութիւնները, որոնց կը մասնակցէին երկու երկիրներու վարչապետներն ու Արտաքին նախարարները ։

Այս առթիւ հրատարակուեցաւ պաշտօնական հաղորդագրութիւն մը, որուն գլխաւոր մասերը կուտանք ստորեւ .

« Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի ներկայացուցիչները կարծիքներու փոխանակութիւններ ունեցան միջազգային կացութեան մասին՝ երբ հիմք առնելով Ուաշինկթընի եւ Օթթավայի մէջ տեղի ունեցած բանակցութեանց արդիւնքները ։

Ապա քննեցին Եւրոպայի մէջ անգլիական բանակներու թիւը զեղչելու հարցը. Անգլիոյ վարչապետը յայտնեց, որ այս ծրագիրը կապ ունի անգլիական պիւտճէին մէջ մտցուած սեղմումներուն հետ ։ Իսկ Կի Մոլէ շեշտեց թէ անհրաժեշտ է երկուստեք համաձայնութեամբ ճշդել Եւրոպայի ապահովութեան ուժերու կազմակերպման հարցը ։

Երրորդ հերթին քննուեցաւ Եւրոպական Միացեալ Շուկայի հարցը։ Ընդունելով հանդերձ թէ երկու երկիրներու տեսակէտներն ու շահերը կրնան տարբեր ըլլալ այս խնդրին վերաբերմամբ, վարչապետներն ու Արտաքին Նախարարները այն եզրակացութեան հասան թէ Միացեալ Շուկայի կազմակերպումը անհրաժեշտութիւն մըն է։

Ապա քննեցին Մերձ. Արեւելքի հարցերը. Սուէզի մասին որոշեցին միացեալ քաղաքականութեան մը հետեւիլ » ։

Այս պաշտօնական հաղորդագրութիւնը ընդհանուր խօսքերէ եւ հաստատումներէ դուրս չելլեր թէեւ, բայց որոշ չափով ցոյց կուտայ թէ Անգլիոյ ու Ֆրանսայի տեսակէտները գրեթէ նոյնն են օրակարգի հարցերուն մասին։

ԵԳԻՊՏՈՍ ՀԵՏԶՀԵՏԷ ԱՒԵԼԻ ՊԱՀԱՆՋԿՈՏ

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ 11ՐԴ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ ԱՒԱՐՏԵՑԱՒ

ՄԱԿի 11րդ նստաշրջանը, որ տեւեց 15 շաբաթ, աւարտեցաւ ուրբաթ գիշեր, առանց վերջնականապէս լուծելու օրակարգին երկու կարեւորագոյն հարցերը — Սուէզ եւ Հունգարիա ։

Եգիպտոս հետզհետէ աւելի պահանջկոտ կը դառնայ. Սուէզը բանալու համար բակիգը պայման դրին որ իսրայէլեան բանակները քաշուին Կազայէն ու Աքապայէն։ Ապա պահանջեցին որ ջրանցքէն անցքի տուրքերը ամբողջութեամբ վճարուին Սուէզի եգիպտական վարչութեան. իսկ այժմ կը յայտարարեն թէ Կազայի ու Աքապայի միջազգային բանակներու կողմէ գրաւումը ժամանակաւոր կարգադրութիւն մը պէտք է նկատուի, ու այդ շրջանները պէտք է անպայմանօրէն վերադարձուին Եգիպտոսի ։

Այս բոլորէն վերջ, Սուէզի հարցը ոչ միայն կարելի չէ լուծուած նկատել, այլ ընդհակառակն, կարելի է ըսել թէ նոր կը սկսի

× Նախագահ Այզընհաուըր անձնական նամակ մը ղրկած է գնդ. Նասըրի։ Նամակին պարունակութիւնը գաղտնի կը պահ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Քառասուն օր անցած է արդէն, բայց ցաւը միշտ մեծ է, վիշտը միշտ անդարմանելի ։

Քառասուն օր անցած է արդէն բայց ժողովուրդը նորէն խուռներամ եկած էր իր ներկայութեամբ վկայելու թէ գիտակից է այն մեծ կորուստին, որ իրը եղաւ։

Քառասուն օր է անցած եւ տակաւին ամէնուն աչքը արցունքոտ էր շաբաթ գիշեր, Սորպոնի Բիշըլիէօ ամփիթատրոնին մէջ ուր անհամար բազմութիւն մը եկած էր յարգելու Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակը։

Հոն ամէնէն առաջ ներկայ էր Ինք, նստած բեմին վրայ բացառիկ բնական արտայայտութեամբ մը։ Այդ մեծադիր իւղանկարը պատրաստած էր ընկեր Ժիրայր Փաւամուտեան, ինքնատիպ տաղանդով մը։

Պ. Սեդրակ Նավրուզեան բացաւ հանդէսը Շոփէնի մահերգով զոր հասարակութիւնը ունկնդրեց յոտնկայս, խոր եւ ազդու լռութեան մը մէջ որ տեւեց մինչեւ վերջը ։ Ապա ընկեր Հրանտ Սամուէլ իբրեւ օրուան նախագահ արտասանեց բացման խօսքը։

« Յառաջի վաղեմի խմբագիր եւ ողբացեալ Շաւարշի մտերիմ ընկերը յուզիչ եւ յուզուած շեշտով յիշեց անոր յատկանշական գիծերը։ Ընկեր Հրանտ Սամուէլ յիշեց նաեւ այն չարաշուք վայրկեանը, երբ Թերթիս հիմնադիր - խմբագրապետը հրաժեշտ կուտար մեզի. —

« Քառասուն օր անցած է արդէն այն չարաշուք վայրկեանէն ի վեր, երբ յաւէտ ողբացեալ մեր ընկերը՝ Շաւարշ Միսաքեան հրաժեշտ կուտար այս անցաւոր աշխարհին, որբ ձգելով ոչ միայն իր հարազատները, այլ եւ իր հոգեզաւակ «Յառաջ»ը, անոր հաւատաւոր ընթերցողները, իր անթիւ, անհամար ընկերներն ու բարեկամները»։

Ընկեր Հրանտ Սամուէլ ապա ծանրացաւ ողբ. ընկերոջ հրապարակագրական եւ հանրային գործունէութեան վրայ, յիշելով անոր ստեղծագործական ընդոծին տաղանդը լրագրական ասպարէզի մէջ, յեղափոխական նկարագիրը եւ խանդավառ ոգին։ Նախագահը վերջացուց իր խօսքը ըսելով .—

« Իր մահով հայ ժողովուրդը կը կորսնցնէ իր ամէնէն ազնիւ, հայրենասէր ու արժանաւոր զաւակներէն մէկը ։

Հայ մամուլը՝ իր ամէնէն տաղանդաւոր բազմարդիւն եւ վաստակաւոր մէկ մշակը, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը իր ամէնէն հաւատաւոր, վեթերան, մաքուր գաղափարական եւ անընկճելի պայքարող, պատասխանատու վարիչներէն մէկը ։

Իր քաղցր ու թանկագին անունն ու յիշատակը առ յաւէտ անթառամ պիտի մնան բոլորի սրտին մէջ»։

Յաջորդ խօսողն էր փրոֆ. Ֆրետէրիք Ֆէյտի (հայերէն) որուն շահեկան ուսումնասիրութիւնը Շաւարշ Միսաքեանի գրական եւ հրապարակագրական գործունէութեան մասին պիտի հրատարակենք առանձին ։

Առանձին պիտի հրատարակենք նաեւ Շաւարշ Նարդունիի յուզիչ բանախօսութիւնը, որ ժողովուրդը հաղորդակից դարձուց իր յուզումին ։

Ցանուն Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդին եւ մտաւորական երիտասարդութեան ընկեր Արմենակ Գիւլէզիքճեան բերաւ իր խօսքը.

— « Սուգի օրեր կան որոնք կը փոխեն իրենց իմաստը եւ կը դառնան ցասում ։ Շ. Միսաքեան կ'ըսէր երիտասարդութեան « Ապրիլ 24ը սուգի օր չէ այլ աշխատանքի եւ վերանորոգման։ Այսօր ալ նոյնպէս։

Ցանուն Հ. Յ. Դ. երիտասարդութեան եւ աքսորի ճամբուն վրայ մնացած երիտասարդութեան մենք կը խոստանանք շարունակել այն ճամբան որ մեզի սորվեցուց ։

Կը սիրէր երիտասարդութիւնը եւ իր կորուստին ծանրութիւնը ամէնէն աւելի երիտասարդութիւնն է որ կը զգայ ։ Համաձայնութիւն մը կար կարծես երիտասարդներուն եւ 70ամեայ երիտասարդ Միսաքեանի միջեւ ։

Ան իր աչքերուն մէջ բոց մը ունէր զոր մեզի փոխանցեց, կը խոստանանք այդ բոցը վերածել խարոյկի, հրդեհի » ։

Սգահանդէսին իրենց մասնակցութիւնը բերին Թաւջութակի վրայ Պ. Երվան Ֆորէ որ ինքնատիպ արուեստով նուագեց Ֆօրէի Էլէժին եւ ուրիշ կտոր մը ։

Կրկին անգամ բեմ գալով դաշնակահար Սեդրակ Նավրուզեան բացառիկ տաղանդով մը նուագեց Լիսթի «Ֆիւնեռայ»ը ։

Պ. Արտաշէս Գմբէթեան իր ինքնատիպ արուեստով արտասանեց երկու քերթուած մեր ողբացեալ խմբագրապետէն, գրուած 1916ին եւ 21ին եւ արձակ էջ մը՝ «Ես տեսայ Եփրատը» գրուած «Արեւելք»ի մէջ 1948ին երբ Շաւարշ Միսաքեան Սուրիա էր ։

Տիկին Մառի Արթինեան - Կառվարենց, զգալապէս յուզուած երգեց «Տէր Ողորմեա»ն եւ «Տէր Կեցո»ն, ընկերակցութեամբ Տիկին Եազըճեանի։

Ընկեր Հրանտ Սամուէլ փակեց սգահանդէսը, շեշտելով թէ լաւագոյն ձեւը յաւերժացնելու համար Շաւարշի յիշատակը թեւ թիկունք կենալն է «Յառաջ»ին ։

Նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց յարանուանութեանց պետերուն, բոլոր ազգային կազմակերպութիւններուն եւ մարմիններուն եւ ներկայ հասարակութեան, որոնք եկած էին իրենց յարգանքի տուրքը բերելու հանգուցեալ Միսաքեանի յիշատակին։ Յիշենք որ ինչպէս յուղարկաւորութեան, սգահանդէսին ալ Մխիթարեան դպրոցի աշակերտութիւնը առաջնորդութեամբ ուսուցիչ - վարդապետին բերած էր իր յարգանքի տուրքը ։

ՇՐՋՈՒՆ ԹՂԹԱԿԻՑ

* * *

ԾԱՆՕԹ.— «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ինչպէս նաեւ Այրի Տիկին Միսաքեան եւ զաւակը պարտք կը սեպեն այս անգամ ալ հրապարակաւ շնորհակալութիւն յայտնել օրուան նախագահին եւ բանախօսներուն ինչպէս նաեւ բոլոր արուեստագէտներուն եւ Օր. Հ. Թորոսեանին որոնք իրենց մասնակցութեամբ արժանաւոր պատիւ ընծայեցին Յառաջի անխոնջ խմբագրապետին յիշատակը յարգելու համար ։

Շնորհակալութիւն նաեւ կազմակերպիչ յանձնախումբին եւ հայ ժողովուրդին իր համակրանքին եւ վշտակցութեան համար։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՄԱՐՍԷՅԼԷՆ հեռաձայնով կը տեղեկացնեն թէ բացառիկ շուքով մը տեղի ունեցած է Մարսէյլի եւ շրջանի բոլոր եկեղեցիներուն մէջ Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօնը։ Փրատոյի Մայր եկեղեցիին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան պատարագած եւ քարոզած է Նիսի քահանան որ մասնաւորապէս եկած էր այդ արարողութեան համար։ Խօսք առած է նաեւ վաստակաւոր Մխիթարեան Միաբան Հայր Ներսէս Ակինեան ։

Ներկայ եղած են Պուշ տիւ Ռոնի ընկերվարական կուսակցութեան ներկայացուցիչները, նախարար Տէֆէռի ներկայացուցիչը եւ երեսփոխան՝ Ֆրանսիս Լէնար։

Նոյնքան բազմութիւն եւ յարգանք միւս բոլոր եկեղեցիներուն մէջ մասնաւորաբար Պոմոն ուր եկեղեցին եւ բակը փոքր եկած են ժողովուրդին ։

Յաջորդով մանրամասնութիւնները ։

ԳՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ԱՆՀԱՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՏԻՐԱՆ ՉՐԱՔԵԱՆ (ԻՆՏՐԱ)

ԻԲՐԵՒ ՄՏԱԾՈՂ, ԻՄԱՍՏԱՍԷՐ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Իր Եսին քայքայումը տրամաբանական կը դառնայ, երբ աշխարհի ունայնութեան գիտակցութիւնը կը զգայ, երբ Բանին, Ս. Գիրքին քարոզչութեան կը նուիրուի: Ներհայեցողութիւնը, որուն արդիւնքն էր «Ներաշխարհ»ը (1906), աւելի կը խորանայ, այս անգամ ո՛չ թէ նոր գործ մը երեւան բերելու, այլ կրօնաշունչ, կը-րաւորական ապրումներու տալու համար իր անձը:

Այդ ճամբան այլեւս անձնուրացութեան ու աշխարհուրացութեան ճամբան է: Շաբաթապահութեան անխոնջ ու հաւատաւոր քարոզիչը կը դառնայ: Կը հրաժարի «ընկերային պարտաւորութիւններէ»: Ներքին կոչումնակութիւնը վճռական քայլեր առնել կու տայ: Իր անձն այլեւս զոհել ու նուիրաբերել պնող էր, մեղքերու մէջ թաթաւուն մարդոց բազմութիւնները Սատանային ներկայութենէն ազատելու համար ....

«Ներաշխարհ»ի Առանձնութեան փառաբանութեան նուիրուած լաւագոյն էջեր կը պարունակէ, ինչպէս նաեւ իմաստասիրական խորհրդածութիւններ, առանց յաւակնութեան: Այդ կղզիացման ու առանձնութեան մէջ է, որ Ինտրա կը հաշտուի իր խղճին հետ ու երկերքին հետ նաեւ, որուն նրագը կը տաչորէ իր էութիւնը: Հոն է, որ գիտակցութեան լուսամփոփը կը բացուի ախերկրքին վրայ, երբեւ թէ ան ներշնչարան մը կամ աղօթարան մը ըլլար: Ինտրա կը հաւատայ, որ Սոր հոն ալ կը յայտնուի իր թաքուն կարողութիւններով, գրգռումները խոր են հոն, խորհրդաւորութիւնները լոյծագատ, կարծիքները բնական եւ յղացումները մեծ: Առանձնութեան է որ կը ճչուին, Երգէնի բացատրութեան համաձայն, «ուժերու կուտակում» եւ այլ բոլոր հոգիները, «գերբնական» կարողութիւնները, գիտուն, գաղտնաւոր, կրօնաւոր, իմաստասէր:

Ինտրա այդ բացառիկ անհատականութիւններու արտահոսին կը հետեւի Նո՛խապէս «Ներաշխարհ»ի մէջ, եւ յետոյ [illegible] ներ, բարոյական [illegible] [illegible]

Տաճար [illegible]

[illegible] պէտք [illegible] խոր-հուրդ մը, Սուրբ Գրոց մէջ վայրենի [illegible]

փուճէին վրայ խրճիթ մը՝ ուր ես բնակէի, ուր խիղճս բնակէր. — Խռնուած տիեզերքին առնկէտ ու անվախճան շըջապատներուն մէջ երազուն խրճիթ մը»: («Ներաշխարհ» էջ 58):

Ինտրայի այս ցանկութիւնը շատ հետեւողական է, որովհետեւ դժգոհ է մարդկային բոլոր պայմանադրականութիւններէն, ընկերային բոլո՛ր օրէնքներէն: Նոյնիսկ աշխատութիւնը, իբրեւ տիեզերական օրէնք, անոր համար այն չէ, որ պէտք էր ըլլար: Որովհետեւ խարէութեամբ կամ բռնութեամբ չինուած կուռ է միայն ինչ որ աշխատութիւն բառով կը հասկնան եւ անոր սրբութիւնն ու խաղաղութիւնը կը պարտադրեն....: Ամենուրեք հակառակութիւն եւ ստութիւն կը տեսնէ ....: Քաղաքակրթութեան չի հաւատար: Դժգոհութիւնը կը խորանայ, երբ կը տեսնէ թէ մարդը իր նմանը ոչնչացնելու համար կը դիմէ ամէնէն աններելի միջոցներու: Ընկերային բարոյականութեան բոլոր գեղեցիկ բառերը սնամէջ կը հռչակէ, քանի որ անոնց միակ նպատակն է անհատականութեան կաշկանդումը:

Կեանքի պայքարը մարդկութեան մեծագոյն չարիքն ու ամօթը կը դաւանի: Ինտրա հետեւեալ ձեւով կը խորհի սահմանափակել այդ չարիքը, ընկերվարական մտածումի մը կորիզը դնելով հետեւեալ նախադասութեան մէջ.— «Չէ՞ր կրնար ըլլալ որ Քաղաքակրթութիւնը պարտաւորիչ ընէր ամէն մէկ անհատի՝ անդամակցիլ անհուն գործաւորութեան մը, իր տաղանդին եւ ո՛չ յաւակնութեանց համեմատ աշխատելու հանրութեան պիտոյքներուն հայթայթման, եւ միայն քանի մը տարի, ու այս պայմանով իւրաքանչիւրին ապահովէր ցմահ անպայքար կեանք մը, որուն կատարեալ իրաւունքը չահած ըլլար ամէն մէկ մարդ իր ժամանակաւոր ծառայութեամբ»: («Ներաշխարհ» էջ 75): Այսպիսի աշխատութիւնն է, որ Ինտրայի համար արդար ու քաղցր է, այն գիտակցութեամբ, որ ամէն մէկը իր ինքնութիւնն ու կարողութիւնները պիտի արժեցնէր:

Անհունութեան եւ անեղրութեան կարօտովը տոչորող Ինտրա սակայն «երկրայամոլ սկեպտիկ» մըն է, իր իմացականութիւնը լուսաւոր երեւոյթներու անարժան նկատելով: Իր այս դրապաշտութիւնը անբարոյական կ'անուանէ ան: Թշուառ, մահկանացու, նոյնիսկ կոպիտ ու վայրագ մարդիկ կրնան հաւատալ, որ մեռելները լոյսերու մէջ կրնան պառկիլ, կամ կը բաղձան որ պառկին յաւիտենական հանգիստի մէջ: Ինտրա կը հաւատայ յաւիտենական խաւարներու ... չհանդուրժելով կրօնքներուն քօղարկած իրականութիւնը, որ մեր աջեւ կը բանայ գերեզմաններուն դռները: Ինտրա կը տառապի, որ մարդիկ կը տարուին անգութ ու միամիտ քանդակներէ, մահուան երեւոյթը բացատրելու համար Կասկածը գինքը դրապաշտ կը դարձնէ: Կը բաղձայ յատուկ իրականութեան ախորժը այդ կողմը ժխտել, բայց չի կրնար ազատել ինքզինքը այն մտածումէն, որ ոգեպաշտութիւնը թշուառութիւն մըն է: Ուրիշներ կըրնան մոռնալ գերեզմանին անհաւատութիւնը, և լոյսերու ցնորքներու մէջ ապրիլ: Բայց ինք տեսած ու ապրած է այդ անհաւատութիւնը: Չէ՞ որ հօրը մենաւոր մարմինին խաղճութիւնը տեսած է, պառկած հողերուն եւ տատասկներու տակ: Ինտրա կրնա՞յ ժխտել նիւթին տիրապետութիւնը: Կրնա՞յ հաւատալ թէ հայրը մեռած չէ ....

«Ներաշխարհ»ի այս միտքերը ժխտող եւ պարապ աշխատանք յայտարարող Ինտրա սակայն, տարիներ ետք պիտի հրաժարէր «երկրայամոլ սկեպտիկ»ի գաղափարէն, եւ «ոգէտ ու անբարոյական դրապաշտութիւնը» պիտի ժխտէր հանդիսաւոր կերպով, դառնալու համար ոգեպաշտ, քրիստոնեայ, շաբաթապահ քարոզիչ: Մտքի այս բացառիկ վիճակը յատուկ չէ անշուշտ կասկածոտ իմացականութեանը Տիրան Չրաքեանին, զոր դէպքերուն ինչո՛ւն և ինչպէ՛սը կանուխէն արթուն վիճակի մէջ պահեր են, հետըհետէ աճող գերզգայականութեան մը հասնելու սահմանաւ: Նոյնիսկ ժխտելու, ուրանալու իր անձը, եւ ընկերային, ընտանեկան բոլոր պարտադրութիւնները, ինչպէս բռնեցաւ: Աշխարհային ամէն կապէ հրաժարելու ձգտումը, անդրաշխարհի մը երեւակայական վայելքներուն համար: Աւելի ընդհանրացնելով, կուգայ այն եզրակացութեան, որ մարդը փոխանցում մըն է ձեւէն դէպի իմաստը, տեսիլէն դէպի խորհուրդը, թիւէն դէպի Անհունը, իրականութենէն դէպի գաղափարը:

Կը գիտէ խոտի ազազուն ծղօտը, որ կը սարսռայ հովերուն աջեւ եւ ինքզինքը կը նմանցնէ անոր: Վհատութիւն մը կը լքէ զինքը, ու կը բաղձայ վերադառնալ դէպի հողը, համոզուած ըլլալով որ չկայ բան մը որ ապրելու մխիթարութիւնը տայ իրեն: «Մահուան ահաւոր տրտմութիւնը կը զգամ, կը գրէ, որ մահուան կարօտը մը կը նմանի: Տարտամօրէն կը մտածեմ թէ գերադրանց բան մըն է ան, միակ յոյսը, կատարումը»:

Մահուան երեւոյթին ու գաղափարին հետ հաշտուելով, կը բաղձայ նոյնանալ բնութեան տարրերուն հետ: Անյուսութիւնն ու աշխարհատեցութիւնը, կը գրաւեն իր էութիւնը: Կ'երազէ ուրեմն միանակ ըլլալ, ամայութիւններուն գիրկն իյնալ, անտառներուն, խոտերուն հետ սարսռալ, սօսափիւններու, սրսփումներու հետ եղբայրանալ: «Երանի անոնց որ բնութեան ծոցը դարձած են, ու տերեւներքին մէջ կորսուած մենարան մը կամ շիրիմ մ'ունին»:

Հէ՛ք տեսլահար...: Կարծէք թէ տարօրէն նախազգացումն ունէր, որ տարիներ ետք ամայութիւններուն գիրկը, անծանօթ հողերու մէջ պիտի կորսուէր, անշիրիմ, անգերեզման...: Երանի՜ թէ յետին

«ԳԻԺ ՀԱՋՕ»

Հայաստանի խորհրդայնացման առաջին օրերուն, Աւօս Նուրիջանեան, Վաղարշապատի գլխաւոր փողոցին մէջ, փափախը գլխին եւ թիկունքը տուած կարմիր բանակի թնդանօթներուն, «չեղափոխական» ճառ մը խօսելով կը բացականչէր.

— «... Դո՛ւ, զոռոզ Մասիս, ինչպէս եւ դո՛ւն սէգ էջմիածին, այլեւս դուք ես պետք խոնարհեցնէք ձեր գլուխներ»...

Դոն - Կիշոդեան այս ելոյթը յիշեցինք, «Ցառաջ»ի 21 Փետրուարի թիւին մէջ կարդալով հետեւեալ «աննշան» լուրը.

— «Հայաստանի պետական երգչախումբին ղեկավար Ա. Տէր Յովհաննէսեան առաջին անգամ ըլլալով ձեռնարկեց հայ եկեղեցական երգերու համերգային ներկայացման»

Տարակոյս չկայ, որ «Ցառաջ» մասնաւոր գոհունակութեամբ արձագանգ էր եղած այս լուրին:

Այդ գոհունակութեան չարժումները կրօնական նախասիրութիւնը չէ, անշուշտ: Հայաստանեայց եկեղեցին մենք ճակատեր ենք սովորական տաճարէն վեր ու վսեմ կառոյց մը, — Բարոյական եւ հոգեւոր պատուանդան մը: Ներշնչարանը մեր ազգային ձգտումներուն: Բայց մանաւանդ սրբազան անօթը՝ մեր ցեղային հոգեւոր արգասիքներուն:

Մեր եկեղեցին հայատիպ ու հայադրոշմ այդ յատկանիշն էր, որ, տասնամեակներ չարունակ, մեծ ու պզտիկ Նուբիջանեանները ստիպեց ներելի ու աննե-մխիթարութիւնն ունենար նոճիներու ստուերներուն տակ գոնէ հանգստանալու, այն նոճիներուն, որոնց երգն անպակաս էր շիրմներուն վրայ, որոնք զինքը ոգեկոչեցին, իր հոգին թալծութեամբ լեցուցին: (Ինչո՞ւ չյիշել, որ իր քերթուածներուն մէկ գրքոյկը «Նոճաստան» տիտղոսն ունի. հրատարակուած Պոլիս 1908-ին): Նոճիներու սօսափիւնին մէջ թախիծ ու հեշտութիւն, հծծիւն ու փառաբանութիւն, նոյնիսկ իմաստութիւն կը գտնէր Ինտրա ...:

«Լուսաւոր, անվրջանելի ու անհասկնալի տենչանք մըն է ամբողջ իմացականութիւնս» կը գրէր: Այս անհասկնալիութեան ու անորոշ տենչանքներուն մէջ սակայն գաղափար մը կար, որ ընդհանրական, շատ հասկնալի ու յստակ էր, որուն պայծառութիւնը, որուն գրականութիւնը գրաւած էր Ինտրայի մտածումը, եւ որ իբրեւ լուսաւոր աստղ կ'առաջնորդէր անոր բոլոր ձեռնարկներն ու քայլերը. Ամէն բանի անտի ունայնութիւն մը ըլլալուն մասին պէտք չկար դիմելու Գիրքերու իմաստութեան: Որեւէ մահ յստակօրէն կը սորվեցնէր այս ճշմարտութիւնը ....:

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ, ՀՈՒՄԱՐ

ՑԱՒԱԼԻՑ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

[illegible]

Մեր [illegible] կը [illegible] [illegible] կը դառնար եւ կը բանկի, եւ [illegible] պէտք [illegible] նստաւ:

Պէտրի պէտք կը շարունակէ ...յայտնել եւ [illegible]: Ցետոյ [illegible]:

— Տարէք տանջանքի ենթարկեցէք (Արին խաչերկայէ կէօթիւրին չու. Քէն.):

Բէյշառ պէյ խօսքը [illegible] ուղղեց:

— Տղաս, ինչո՞ւ կը յամառես, պարապ տեղը կը կրես այս չարչարանքը, գիտցածդ ըսէ, փրկուէ: Ի՞նչ օգուտ ունի [illegible], քանի որ [illegible] հանէ:

Պահ մը դադար: Չեմ գիտեր ինչ անցաւ գլխէս: Ալի Ռիզա զիս առաջնորդեց դիմացի սենեակը: Դիմացս՝ թրքացած Հայը, Հմայեակ (նախկին վարդապետ, կը-րաշար Արթին կամ Յակոբ, ինչպէս կը կոչուէին):

Ալի Ռիզա առաջնորդեց [illegible] կայութիւնս: (Առաջին եւ վերջին «Քահէ»ս):

Հազիւ սկսեր էի առերեսութիւնս զը-նել երբեւ Շաւարշ Միսաքեան, երբ Հմայեակ գիտել տուաւ, հայերէն.

— Հիմա Ք... Ք...ը կ'երթայ.

— Դուն ալ երբեւ մա՞րդ կ'ապրիս, անտառն.

Հմայեկ կարմիր, աչքերը չմարած, ակռաները սեղմած, կ'ուզէր յարձակիլ վրաս:

Ալի Ռիզա հետաքրքրուեցաւ հասկնալու համար անցուդարձը:

Նորէն Բէյշառ պէյին սենեակը առաջնորդեցին. Նորէն հարցումներ եւ պատասխան չտանալով հրամայուեցաւ գործադրել «ֆալախա»ն (չարչարանք):

Ալի Ռիզա [illegible] գետնայարկ, ախոռներ: Նոյն հարցումները.

Տեսարկը որո՞ւնն է:

— Իմս չէ:

— Արշաւիրը ո՞վ է:

— Բուզանդը ո՞վ է:

— Չեմ գիտեր:

Այն ատեն փռեցին հողին վրայ: Ոստիկան մը՝ կուրծքիս կռնած, երկու ոտնակիւններ ալ՝ ոտքերէս բռնած եւ ոտ՛ւր թէ կուտան: Փայտը կ'իջնէր տասը, քսան, յիսուն, — հաշիւը չեմ գիտեր:

Ցաւին կ'ոռնայի:

Կը զգայուէի կատաղի կանչերով: Ոստիկան մը հօշէկով կոխեց բերնիս վրայ, որպէսզի ձայն չհանեմ:

Կէս մը նուաղած էի արդէն:

Ձայն մը.

— Թիլքի պայըլմասըն տըր, գուլաք ասմայըն (Աղուէսի մարմրուք է, ականջ մի կախէք):

Երեւի հասկցան թէ ամբողջովին պիտի մարիմ, որովհետեւ սկսան ջուր սրսկել:

Ձեռնակապը ամրացուցած, բթամատներուս օղակներն ալ կրկին եւ կրկին պըրկած էին, այնպէս որ եղունգներս դուրս կուգային:

Ցետոյ ոտքի հանեցին, թեւերէս բռնած: Կրնայի՞ կենալ: Ոտքերս ուռած, կարկամած կը վառէին ծեծէն:

— Պիտի խօսի՞ս:

— Գիտցածս ըսի:

— Ուրիշ բաներ ալ գիտես:

— Չեմ գիտեր:

Այդ պահուն երիտասարդ պաշտօնեայ մը երեւցաւ ախոռնոցին մէջ: Չեմ գիտեր, նախապէս հո՞ն էր թէ յետոյ եկաւ:

— Զգեցէք, լաւ տղայ է, պիտի խօսի: Թեւերէս բռնելով հանեցին երկրորդ յարկը եւ առաջնորդեցին մութ սենեակ մը՝ սանդուղին վրայ: Հազիւ ոտքերուս մատներուն վրայ կրնայի կոխել եւ տերեւի պէս կ'երերայի:

Սենեակին մէջ կը գտնուէր Արաբ մը, որ բաներ մը կը փափսար:

Նորէն բռնկեցաւ երեւակայութիւնս.— Ուրեմն այստեղ ալ նուրբ չարչարանքներու տեղն է, իսկ այս Արաբը անոր մասնագէտը: Հիմա պիտի քաշեն եղունգներս, հիմա աչքերը պիտի բերեն, հիմա ...

Միտքս կը լլկուէր այն բոլոր սարսափներով որ լսեր էինք Թրքական բանտերու մասին:

Տասը - քսան վայրկեան այդպէս մնալէ յետոյ, Նորէնթեւերէս բռնեցին եւ տարին երրորդ յարկ, Բէյշառ պէյի դրասենեակին յարակից սենեակը:

Տարին աթոռի մը վրայ նստեցուցին, եւ ձգեցին մինակ: Դիմացս՝ գրասեղանին առջեւ՝ Ցարութիւն Մկրտիչեանը:

Հազիւ կրցայ երեսը նայիլ: Խօսքը ինքը բացաւ, ողոքելով (հայերէն):

— Քեզի կարգ մը բաներ պիտի հարցնեմ, չիտակ պատասխան տուր: Կ'ուզես դուն ըսէ, ես գրեմ, կ'ուզես ես հարցումներ գրեմ, դուն ալ պատասխանները գրէ քու ձեռքով: Կ'ուզես Թուրքերէն գրէ, կ'ուզես հայերէն:

— Ես չեմ կրնար գրել, հարցուր, գիտցածս կ'ըսեմ:

— Պարապ տեղը մի ուրանար, օգուտ չունի, ահաւոր փաստեր կան... մեղք ես ... ծնողք ունիս:

— Ո՞ւր են հարցումներդ:

— Գիսակը ո՞վ է:

— Չեմ գիտեր:

— Բուզանդը ո՞վ է:

— Չեմ գիտեր:

— Ի՞նչպէս թէ չես գիտեր, Տիկին այսինչը չէ՞:

— Ես չեմ գիտեր, եթէ դուն գիտես, ինչո՞ւ կը հարցնես:

— Այս տետրակը քուկդ չէ՞:

— Ոչ, իմս չէ:

(Շար. 14)

ըելի բոլոր միջոցները պարտադրել, որ «խոէոլոգիայի» առջեւ ։

Այդ մոլուցքէն մղուած՝ անոնք փակեցին եկեղեցիները, Վարձկան ոջնմաւորներ «Ազատ եկեղեցի»ի դիմակին տակ փորձեցին ոտնակոխել մեր դարաւոր սրբութիւնները։ Ղօղանքը դադրեցաւ լսելի ըլլալէ։ Ու երեք սերունդներ զրկուեցան ունկնդրելէ «Սուրբ Սուրբ»ը կամ «օրհնեալ է Աստուած»ը մեր վմայլելի ։

Այս խելառ ու անսանձ արշաւանքին վարիչները կարծեցին թէ «դեկրետ»ներով կարելի է արժեզրկել կամ լոկ դրադաբաններու զարդ դարձնել մեր շարականներն ու մեղեդիները, որոնք օժտուած են ինքնուրոյն երաժշտութեամբ, եւ տարահոլով ու հոյակապ մշակոյթի մը անժխտելի արժէքներովը։ Անոնք մոռցան թէ Հայաստանեայց եկեղեցին զուտ կրօնական հիմնարկութիւն չէ։ Ոչ ալ՝ սոտացական դաւանանքի մը արտայայտիչը։ Անիկա միւս բոլոր քրիստոնեայ եկեղեցիներէն կ՚անջատուի ոչ միայն «Միածին»ի մասին իր ըմբռնումով, այլեւ իր ցեղային անկաշկանդելի ձգտումներով։ «Հայր Մեր»էն մինչեւ «երթայք խաղաղութեամբ»ը անիկա հզօրապէս ու բացառապէս հայ է՝ իր շունչով, երաժշտութեամբ, դրօշմով եւ ոգիով ։

Այդ ոգին էր, որ, խորհրդային իշխանութեան առաջին տարիներուն, չեկայի անողոք ու դաժան Թաթին ներքեւ իսկ, Վայոց Ձորի գիւղերէն մէկուն մէջ, Զատկի նախօրէին, երբ կոմունիստներ պիշերանց տապալեր էին գիւղի եկեղեցիին զանգակը ոպպէս զի չհնչէ Յարութեան առտուն, գիւղացիներէն մին՝ գիժ Հաքօ, նոյն առտուն, բարձրացեր էր եկեղեցիին կատարը, եւ, կուրծքը տուած հաւանական ընդակներուն, կը գոչէր.

— «Դուք խլեցիք զանգակը, բայց ոչ՝ իմ ձայնը... ժամ հրամեցէք, ժողովուրդ Հայոց ...

Վաղարշապատի փողոցին մէջ, ու Վայոց Ձորի համեստ գիւղի եկեղեցիին կատարէն հնչուած այդ երկու ձայներն էին որ տեւապէս խուլ ու անողոք պայքար մղեցին իրարու հետ ։

Ու պէտք եղան շուրջ չորս տասնամեակներ, որպէս զի Հայաստանի վարիչներուն խելքը տուն գայ եւ ըմբռնեն, վերջապէս, թէ Վայոց Ձորի գիւղացիին ձայնը ձայնն էր ցեղին։ Մաշտոցի օրերէն հնչուած, եւ Աւարայրէն մինչեւ մեր օրերը՝ յամառ ու անվհատ կերպով արձագանգած։ Գիժ Հաքօն նոյնինքն հայ ժողովուրդն է։ Եւ վսեմ ու անիմանալի խորհուրդ մը կայ՝ բնատուր Մասիսին ու ձեռակերտ էջմիածնին, այդ երկու «գոռող» վեհութեանց դէմ յանդիման գոյութեանը մէջ...

Անշեղ՝ Թերինները մատնանշելու, եւ յաւիտ արձագանգ ըլլալու մեր սկզբունքին մէջ, անխառն հաճոյքով կը մատնանշենք, որ ցեղին ձայնը այսօրուան իշխանութեան եւս պարտադրած է իր կամքը : Ինչպէս երբեմն՝ Տիգրոնի թէ Բիւզանդիոնի :

Ու բոլոր ձեւի ու գոյնի Նուրիջանեաններ իրենք են որ կը խոնարհեցնեն իրենց գլուխը՝ «գոռոզ ու սէգ» էջմիածնայ առջեւ ...

Մարսէյլ ԱՆՑՈՐԴ

ՓՐՈՖ. ԼԵՒՈՆ ԲԱԲԱՅԵԱՆՑ

Անցեալներս հաղորդած էինք թէ Լոզանի մէջ մահկանացուն կնքած է փրոֆ. Լեւոն Բաբայեանց: Ստորեւ՝ «Ժուրնալ տը Ժընէվ»ի մէջ իրեն նուիրուած գրութեան գլխաւոր մասերը. —

Զորս օր տեւող հիւանդութենէ մը վերջ, երկուշաբթի գիշեր (Փետր. 25) մահկանացուն կնքեց տօքթ. Լեւոն Բաբայեանց, Լոզանի համալսարանին բաքթերիոլոժիի փրոֆէսէօրը։ Իր անակնկալ մահը մեծ ցաւ պատճառեց այս արժէքաւոր բժիշկն ու գիտունը ճանչցող բոլոր անձերուն ։

Ծնած Թիֆլիսի մէջ 1898ին, փրոֆ. Բաբայեանց այնտեղ առած էր իր նախնական ու երկրորդական կրթութիւնը։ Ապա եկաւ Ժընէվ ուր աւարտեց բժշկական համալսարանը։ Մինչեւ 1925 ձեռք ձգեց «բաքթերիոլոժի»ի մասնագիտութիւն. 1930էն մինչեւ 1950 Ֆլորիսանի ընդհ. հիւանդանոցին «բաքթերիոլոժի»ի բաժնին բժիշկն էր։ 1936ին նշանակուած էր Բժշկական համալսարանի առաջին կարգի տոցենտ:

Իր բժշկական եւ գիտական տաղանդին շնորհիւ փրոֆ. Բաբայեանց, տակաւին իր երիտասարդ տարիքէն, արժանացած էր բազմաթիւ մրցանակներու։ Իր բժշկական թէզը (ներկայացուած՝ 1928ին) արժանացած էր Բժշկական Ֆաքիւլթէի մրցանակին։ 1934ին ընտրուած էր բժշկական Ընկերութեան անդամ։ 1947ին եւ 1948ին Զուիցերիոյ կողմէ մասնակցած էր Ըլեք-տրօ-բաքթերիոլոժիք բժշկութեան համագումարներուն։ 1948ին ընտրուած էր «Բաքթերիոլոժի»ի զուիցերիական Ընկերութեան փոխ-նախագահ, եւ այս իր պաշտօնը վարեց բացառիկ հմտութեամբ։ Անդամ էր նաեւ գիտութիւններու յառաջդիմութեան Ֆրանսական Ընկերակցութեան։ Ունի գիտական արժէքաւոր հրատարակութեամբ ։

Փրոֆ. Բաբայեանց կը հետաքրքրուէր նաեւ դրամագիտութեամբ, հնախուզութեամբ եւ դրոշմագիտութեամբ ։

Բացառիկ նկարագրի տէր մէկն էր եւ սիրուած՝ իր բոլոր գործակիցներէն ։ Իր մահը մեծ հարուած մը եղաւ Ժընէվի բժշկական Ֆաքիւլթէին եւ Լոզանի համալսարանին համար ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ԻՍԻ.— Մարտ 3ին, Իսիի «Զաւարեան» կոմիտէն կազմակերպած էր ընկերահամակրական հանդէս մը, Փետրուար 18ի ժողովրդական ըմբոստութեան առթիւ ։

Բացումը կատարեց, ընկեր Հրաչ Հանտալեան եւ ըսաւ.

— «Այս վերջին ամիսներուն, հայ ժողովուրդը կորսնցուց իր ընտիր զաւակներէն երեքը. իսկ Դաշնակցութիւնը յատկապէս՝ իր լաւագոյն երեք ընկերները ։

Առաջինը ընկեր Դրօն էր, ի ծնէ մարտնչող եւ ազգային անզուգական հերոս մը։ Երկրորդը ընկեր Վ. Նաւասարդեանը, յայտնի խմբագիր եւ ընկերային հարցերու մասնագէտ տեսաբան, որ մինչեւ իր վերջին շունչը աշխատեցաւ հայ ժողովուրդին կենսական շահերուն համար ։ Իսկ երրորդը՝ մեր ամէնուս սիրելի ընկ. Շաւարշ Միսաքեանը, հայկական արժէքներու եւ արժանիքներու կատարեալ մարմնացումը ։

Եթէ պահ մը Ա. Ահարոնեան յարութիւն առնէր եւ վերադառնար մեր մէջ, անտարակոյս, մեր տխուրներուն մեզմէ անդարձ բաժնուելու ի տես պիտի բացականչէր.

— «Ժամք կայ Հայոց աշխարհին մէջ ...»։

Ժամք կայ հայ տարագիր բազմութեանց սրտերէն ներս ։

«Այստեղ եկողները, հայրենակիցներ, քիչերն են, այն շատերէն, որ կուզան նոր օրերու մեր նորագոյն պատմութեան բագինին փառաբանութիւնը հիւսելու» ։

Յետոյ հրաւիրեց ներկաները, որ յոտնկայս վայրկեան մը յարգեն, մեր մեծ ընկերներուն յիշատակը ։

Օրուան գլխաւոր բանախօսն էր, ընկեր Ա. Խասհակեան ։

Իբրեւ ականատես եւ իրազեկ մը Փետրուարեան շարժման, յստակօրէն բացատրեց այդ օրերու հայ ժողովուրդին հիասթափութիւնները եւ ծառացումը ։

— «Սիրելի բարեկամներ, ճիշդ է թէ քիչ ենք շատերու մէջ, ինչպէս ըսաւ ընկեր Հանտալեան ։ Բայց ազգերու ճակատագիրը կերտողները, յաճախ քանակով չէ որ կ՚արժեւորեն իրենց ձգտումները, այլ որակով։ Ցանկութիւնը չկրնար ապրիլ, եթէ կամքը չըլլայ ։ Միթէ Վարդանանք բազմաթիւ էին՝ քան պարսիկ բանակը...

Բայց եւ այնպէս, անոնք պարտադրեցին իրենց կամքը ։

Նոյն կամքով ու հաւատքով տոգորուած, մեր բուռ մը մարտիկներն ալ, ոչ միայն Քիւրտին ու Թուրքին պարտադրեցին իրենց ազատ ապրելու կամքը, այլեւ ստեղծեցին հայրենիքի մը կորիզը, զոր ներկայիս մեր հակառակորդներն իսկ կը կոչեն ... Մեր Հայաստանը »։

Այնուհետեւ բանախօսը նկարագրեց դէպքերը, բացատրեց անոնց պատմական արժէքը ։ Ընկեր Եղօ Գեւորգեանի հրաւէրով կարգով երգեցին Տիկին Շ. Գալաճեան, Յակոբ եւ Դաւիթ Զօլաքեան եղբայրներ, Ա. Քարաեան, եւ Յ. Շիրվանեան, որոնց հայրենաշունչ երգերուն կ՚ընկերակցեր Գ. Սէյրան իր թառով ։

Մէջ ընդ մէջ արտասանեցին, Ս. Գըլըճըգըրըըեան, Եղօ Խաչատուրեան եւ Մուրատեան վարժարանի նախկին սաներէն, Հանրի Ուզուրեան։

Խօսք առին նոյնպէս ներկաներէն Գչիկեան, Յ. Աբրահամեան եւ Ն. Դարբինեան, որ ըմբոստութեան օրերուն Հայաստան էր գտնուած ։

Ընկեր Հանտալեան փակելէ առաջ ներբողն հիւսեց նաեւ ընկեր Սիմոն Վրացեանի, որու կատարած դերը Փետր. 18ի դէպքերուն մէջ՝ ծանօթ է ամէնուն ։

Ընկերական այս հաւաքոյթը վերջացաւ միճակահանութեամբ մը (խորոված հաւ մը)։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԶԱՐԵՀ Ա.Ի կաթողիկոս, ընտրուելուն առաջին տարեդարձը մեծ եւ բացառիկ շուքով տօնուած է Պէյրութի Ս. Նշան Եկեղեցիին մէջ։ Ազգ. իշխանութեանց ներկայացուցիչները հարիւրէ աւելի ինքնաշարժներու թափօրով մը գացած են Անթիլիասի Կաթողիկոսարանը եւ Վեհափառը առաջնորդած Ս. Նշան եկեղեցին, որուն մուտքին մասնաւոր կամար մը բարձրացուած էր, իսկ շրջափակը՝ դրօշազարդուած։ Պատարագէն վերջ Զարեհ Ա. խօսած է հոգեշունչ քարոզ մը՝ մաղթելով որ հայ համայնքին բոլոր զաւակները մոռնան իրենց անձնական պայքարներն ու առաջնորդուին միայն հայ ժողովուրդին ու Հայց. Եկեղեցւոյ շահերով ։

ԿԵՍԱՐԻԱՅ Ս. Լուսաւորիչ եկեղեցիին մէջ մասնաւոր Ս. Պատարագ մատուցուած է Վարդանանց Զօրավարաց եւ հազարերեսունը վեց վկայից նահատակութեան 1506րդ տարեդարձին առթիւ ։ Պատարագած է տեղւոյն հոգեւոր Հովիւը, Տ. Հայկազուն քհնյ. Կարապետեան, ապա Թուրքերէն լեզուով յաւուր պատշաճի քարոզ մը խօսած է ։

ՈՒՐՈՒԿՈՒԷՅԻ հայ գաղութը աշխոյժ կեանք մը ունի ։ Ամէն օր հայերէն լեզուով ձայնասփիւռ կը կատարուի պետական կայանէն. իսկ շաբաթը երկու օր, սովորական կէս ժամուան փոխարէն մէկ ժամ է հայկական յայտագրին յատկացուած ժամանակը։ Գաղութին ժամադրավայրը Վռամեան ակումբն է, օժտուած՝ ամէն յարմարութիւններով ։

ՊԷՅՐՈՒԹԱՀԱՅ ոսկերիչներ եպիսկոպոսական գեղեցիկ մատանի մը նուիրած են Արտակ եպիսկոպոսի՝ իր անուան տօնին առթիւ ։

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՍԿԻՒՏԱՐ

Աղէկ գիտեմ որ Եափիմէն եղեր Սիմոնը եղեր յուղելու ըլլանք՝ մեզ չեն կարեր Ես անոնց չե՞մ գիտեր։ Եափիմէն ամէն առտու ինձ պիտի կանչէր, Տիկին Վարդանոյշ Մինչեւ որ չգաս խահուէս մինակս չեմ կրնար կոր խմել, կ՚ըսէր։ Եւ թէ ի՞նչ կայ որ։ Իրիկուններր ժամը ինին հանրակառքը կը նստիս, կամուրջ կ՚իջնաս, Սկիւտար կ՚անցնիս, հանրակառք կը նստիս վեր կ՚ելլես Օղը աղէկ օրերը Սէլամսըզէն քալելով ալ կ՚ելլես, ոտքերդ կը բացուին։ Սկիւտարին ջուրին, օդին պէս կա՞յ ։

— Կուգամ, պատասխանեց Կարապետ, մինակ թէ կուտա՞ն մեզի, շատ դրամ որ ուզեն ։

Վարդանոյշ խնդաց բարձրաձայն.

— Դուն ատ ինծի ձգէ, ես երկուքին ալ խօսք կը հասկցնեմ։ Տիկին Եափիմէ, Միւսիւ Սիմոն, առ աղէկութիւնը պիտի ընէք որ ըսեմ, գիտես՝ որ պիտի չմերժեն։ Եօթանասունհինգ ոսկիէն աւելի ալ չեմ տար։ Այսչափ պիտի տամ կ՚ըսեմ։ Խօսքը կ՚ամուրցնեմ, դուն հոգդ մի ըներ։ Հէմ վաղ առտու կանուխ առաջին շոգենաւով պիտի երթամ որ Սիմոնը գուրս չելած տունը գտնեմ ու գործը վերջացնեմ

Տիկին Վարդանոյշ, առտուան շոգենաւին հասնելու համար, գիշերը կանխաւար չքնացաւ անգամ։ Զլուսցած ելաւ, պատրաստուեցաւ, առաջին հանրակառքով կամուրջ իջաւ, Սկիւտարի շոգենաւը մեկնումի զանգակը կը հնչեցնէր, կրցաւ ներս մտնել։ Սկիւտար ելաւ, հանրակառքը կը սպասէր, հոն մտաւ, ու Վանքին պարին առջեւ վար իջաւ։ Իր ու Եափիմէին տուներուն առաջքէն անցաւ ու նարընջագոյն ներկուած պատուհաններով Սիմոնին չորս յարկնոց արարթմանին գուռը կեցաւ ։

Իրաւ որ, Սկիւտարը ուրիշ էր։ Ծիլդ դիմացը, Սարայպուրնուէն մինչեւ Ֆաթիհի իր փանօրամայով, Իսթանպուլը նորածաղ արեւին հինան կը քսէր իր արտեւանունքներուն եւ շրթներուն։ Արծաթէ յուռութներ խոխոալով կը մարէին ու կը փայլէին Մարմարայի վրայ։ Տպագիոնի գոյն մշուշ մը կ՚ներկարէր Գարաճա Ահմէտի նոճիաստանները՝ Պարսիկներու ուխտատեղին Սէյիտ Ահմէտ Տէրէի վրայով պզտիկ Չամլըճայի փէշերը։ Շոգենաւ մը կ՚արտորար Գըզգուլէսիի առաջքէն դէպի Կամուրջ։ Ի՞նչ վճիտ էր միջոցը։ Տիկին Վարդանոյշ երկրորդ յարկին զանգակը հնչեցուց։ Լայն երեսներով տարիքոտ կին մը, առաջքը գոգնոց մը կապած, դուռը բացաւ ։

— Ո՞վ կ՚ուզէք, հարցուց ։

Միւսիւ Սիմոնին, Տիկին Եափիմէին ափարթմանը աս չէ՞, Բ. յարկը չէ՞ն նստիր, ըսաւ Տիկին Վարդանոյշ ։

— Այո, պատասխանեց կինը

— Ելա՞ծ են, թէ դեռ պառկած են ։

— Երկուքն ալ ելած են, պատասխանեց կինը ։

— Ըսէ թէ, իրենց առջի նստած տան դրացին, Տիկին Վարդանոյշը եկած է, կ՚ըսպասէ ն

Կինը վեր ելաւ տեղեկացնելու, նորէն վար իջաւ, ու Տիկին Վարդանոյշը երկրորդ յարկի Եափիմէի սենեակը առաջնորդեց ։

Սպիտակ շղարշէ վարագոյրներով, կարմիր կաշեպատ թիկնաթոռներով սենեակի մը անկիւնը նստեր էր Եափիմէն, որ մէկէն շատ գունատ երեւցաւ Վարդանոյշին

— Բարի լոյս, Տիկին Եափիմէ, աչքդ կը պաղէ՞ր, ինձ ճանչցա՞ր, ըսաւ Տիկին Վարդանոյշ խնդալով ։

— Բարի լոյս, Տիկին Եափիմէ, աչքդ հարկաւ ճանչցայ, ոտքերս բռնուած են, կը ներես որ չկրցայ ոտքի ելլել ։

— Անհանգիստ մի ըլլար, կ՚աղաչեմ, Տիկին Եափիմէ, անցած ըլլայ, ի՞նչ ունիս, ըսաւ Տիկին Վարդանոյշ։ Ու համբուրուեցան իրարու հետ ։

— Հիւանդ եմ, պատասխանեց Եափիմէ, յօղացաւերս նորէն կատղեցան, քանի օր է քանի քանդրվեցայ վար չիջներ, շաքար ունիմ, կաւաքթը ունիմ, բժիշկները չեն համարձակիր գործողութիւն ընելու։ Սիմոնն ալ շաքար ունի. երկուքս ալ «ռէժիմ» կ՚ընենք, դեղ կ՚առնենք, չենք աղէկնար։ Ու աւելցուց։ Մաշալահ դուն հէչ չես փոխուեր, ինտոր էիր, նորէն ան կարմիր-կարմիր երեսներով Վարդանոյշն ես

— Քուկին հիւանդութիւններդ ալ կ՚անցնին, մի յուսահատիր, դուն ալ կ՚աղէկնաս, Տիկին Եափիմէ, ըսաւ Վարդանոյշ Ու շարունակեց։ Իրաւ կ՚ըսեմ, կը սպասէ՞իր ինծի։ Հարկաւ չէիր սպասեր ։ Բայց ասկէ ետքը ամէն օր նորէն իրարու քով կ՚ըլլանք, նորէն մէկ տուն կ՚ըլլանք ։

Եափիմէ, որ Վարդանոյշին ողեւորուած խօսակցութեան ճիշդ հակառակը՝ ծանր-ծանր կը պատասխանէր, չհասկցաւ բառերուն իմաստը ու հարցուց.

— Բերայէն Սկիւտա՞ր կը կրուիք կոր նորէն, տո՞ւն բռնեցիք:

Վարդանոյշ խնդաց

— Ձեր նոր յարկ գալ կ՚ուզենք, միտքերնիս ատ է, չէ՞ր տար մեզի, Տիկին Եափիմէ, ատոր համար եկած եմ, նորէն քով-քով պէս կ՚ըլլանք իրարու հետ ։

Եափիմէ դէմքը կախեց ։

— Սիմոնը թող գայ թէ անոր ըսէ, ան գիտէ, պատասխանեց, լռութենէ մը յետոյ ։

ՅԱԿՈԲ ՄՆՁՈՒՐԻ

(Մնացեալը յաջորդով 2)

ուի թէեւ, բայց լաւատեղեակ անձեր կը կարծեն թէ Այզընհաուըր առատած է Նասըրը՝ իր չափազանցեալ պահանջկոտութեան համար ։

× Հնդկաստանի վարչապետը, Նեհրու եւս նամակ մը ղրկած է Նասըրի, որուն մէջ չափաւորութեան խրատներ կուտայ Եգիպտոսի նախագահին ։

× Իսրայէլի կառավարութիւնը նոր դիմում մը կատարեց Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարութեան, պահանջելով որ իսրայէլեան նաւերու անցքը արտօնուի Սուէզէն ։

× Գահիրէի ձայնասփիւռը հաղորդեց թէ մինչեւ վեց հարիւր թոն տարողութիւն ունեցող նաւերը կրնան անվտանգ անցնիլ Սուէզի ջրանցքէն ։

× Նախագահ Նասըր ժամուլի ասուլիսի մը ընթացքին յայտարարեց թէ ֆրանսական ու անգլիական նաւերը կրնան անցնիլ ջրանցքէն, պայմանաւ որ անցքի տուրքերը ամբողջութեամբ վճարեն Եգիպտոսի ։

× Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը, Համըրշոլտ, յառաջիկայ քանի մը շաբաթներուն ընթացքին կը ծրագրէ Մերձ. Արեւելք եւ մասնաւորաբար Եգիպտոս այցելել ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ Ազգ. տօնը, որ կը հանդիպի Մարտ 15ին, արգիլուեցաւ կառավարութեան կողմէ ։ Գործատեղիները բաց պիտի մնան եւ ոստիկանական բացառիկ միջոցներ ձեռք առնուած են ։ Այս բոլոր կարգադրութիւնները անոր համար կ'ըլլան, որ լուր տարածուած էր թէ Ազգ. տօնին առթիւ ժողովուրդը կը պատրաստուի նոր ցոյցեր կազմակերպել ։

ՀԱՐԱՒ - ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Ասիոյ կազմակերպութեան ժողովին մէջ (Աւստրալիա), Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարը, Տըլըս, խօսք առաւ եւ յայտնեց թէ չինական համայնավարութիւնը մեծ վտանգ մը կը ներկայացնէ Հարաւային Ասիոյ համար ։

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐ չարաթ առաւօտ ստորագրեց «Այզընհաուըրի վարդապետութեան» որոշմնագիրը, որ Միջին Արեւելեան երկիրները պիտի պաշտպանէ Խ. Միութեան ռազմական ու տնտեսական յառաջխաղացքին դէմ ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ հիւլէական նոր փորձ մը կատարեց ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանքագործները, Աշխատանքի ընդհ. Դաշնակցութեան եւ Քրիստոնեայ աշխատաւորներու համադաշնակցութեան սէնտիքաներէն հրաւէր առացան 24 ժամուան գործադուլ մը ընել ։ Կը պահանջեն աշխատավարձի յաւելում ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ մէջ երկրաշարժի զօրաւոր ցնցումներ տեղի ունեցան ուրբաթ գիշեր ։ Մէկ հոգի մեռաւ եւ քառասուն ուրիշներ ալ վիրաւորուեցան ։

ԻՐԼԱՆՏԱՅԻ Հանրապետութեան նախագահը չարաթ օր ընդունեցաւ Նախագահ Քոթիի կողմէ ։

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ տեղական խորհուրդներու ընտրութեանց ընթացքին կարգ մը կառավարական թեկնածուներ պարտուեցան ։

ԻՐԱՔԻ Քարիւղի Ընկերութիւնը, որ կը պատկանի անգլիական հսկողութեան ներքեւ, 25 միլիոն անգլ. ոսկիի փոխատուութիւն մը պիտի ընէ Իրաքի կառավարութեան ։

ՀԱՐԱՒ. ՍՈՒՄԱԹՐԱՅԻ մէջ խումբ մը զինուորականներ պետական հարուած մը կազմակերպեցին եւ ձեռք առին տեղական իշխանութիւնը ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ փաստաբաններու կաճառին նախագահին զաւակը սպաննուեցաւ ահաբեկիչներու կողմէ ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ Ելմտական նախարարը երկուշաբթի առաւօտ Փարիզ հասաւ՝ ստորագրելու համար ֆրանքօ-թունուզեան ելմտական եւ տնտեսական համաձայնութիւնը ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանը պիտի փոխուի ։ Չարլզ Պոհլէն պիտի փոխարինուի Վիէննայի ամերիկեան դեսպանով ։

ԼԵՀԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ առեւտրական բանակցութիւնները վերջանալու վրայ են ։ Լեհաստան պիտի գնէ երեք հարիւր միլիոն տոլարի արժէքով արմտիք եւ երկրագործական գործիքներ ։ Կրնայ պատահիլ որ ամերիկացի մասնագէտներ Լեհաստան մեկնին գործիքներուն գործածութեան կերպը սորվեցնելու համար ։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ Սահարա հասաւ ։ Քննական պտոյտը պիտի տեւէ ութը օր ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՍԻՓԱՆ Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս հինգին, կիրակի երեկոյ Սալ Կավոյի մէջ ։

ՍՈՐԳՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Փոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14·30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլերի ափ. Թուվէի ապաքինարանին ։

Տոմսերու գին — 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք ։

ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

ՕՐ. ՍՈՆԻԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ (Ա. մրցանակ Թուլի երաժշտանոցէն) կը սորվեցնէ դաշնակի մասնաւոր դասեր ։ Կարելի է հետեւիլ նաեւ իր դաշնակի դասընթացքին ։ Դիմել՝

30, Fbg. Montmartre, Paris - (9e)
Tél. PRO. 74-05

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ — Արմենուհի Կիւզէլեան կը փնտռէ իր կնքահայրը ։ Բուն անունով Սարգիս Աբրահամեան (Ֆրանսայի մէջ մականունը փոխած է ՍԵԼԹԵՔԵԱՆի ։ Լուր ունեցողները կրնան գրել՝
Mme Arménouhi Guzerian
3, Rue du Marechal-Joffre
Aix-en-Provence, (B.D.R.) France

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տիկին Արմենուհի Խաչիկեան իր փեսին՝ Գաբրիէլ Ղազարեանի կսկծալի մահուան առթիւ հազարական ֆրանք կը նուիրէ Հայ Մշակոյթի Տան, Կապոյտ Խաչի կայանի շէնքին, Եկեղեցւոյ Կրթ. մարմնին եւ Համազգայինի Փարիզի մասնաճիւղին ։

Նոյն տխուր առթիւ Պ. Յարութիւն Արութեան փոխան ծաղկեպսակի երեք հազար Ֆր. կը նուիրէ Մոնմորանսիի հանգստեան տան ։ Ստանալ «Յառաջ»էն ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն տեղեկագրական ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի և շրջաններու խումբերու և ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Չաւուշ, Ավինեոնի Մուրատ եւ Կարտանի Նիկոլ - Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8-30ին, Ահարոնեան սրահը ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Սէն Շամոնի ցանկը ։ (Գումարը՝ 50.000 ֆր., հրատարակուած կիրակի, Ա. էջ)—

Կարապետ Տէր Մելքոնէթեան, Հայկ Տէմիրճեան, Յակոբ Պապեան, Տիգրան Աղնաւորեան, երկու հազարական ֆր., Գեւորգ Օպողեան չորս հազար, Խաչիկ Ղարիպեան, Արմենակ Գույումճեան, Արշամ Վարդանեան, Մինաս Ճապուրեան երկու հազարական, Քիւլաքըրզեան եղբայրք 1500, Գեղամ Մարգարեանց, Գրիգոր Ռապիկեան, Գաբրիէլ Թէրզեան, Յակոբ Թաշճեան, Անդրանիկ Մանուկեան, Վահրամ Մըըրլեան, Եղիա Ասլանեան, Արմենակ Եղիաեան հազարական ֆրանք, Յովնան Կուպաթեան երկու հազար, Յարութիւն Զաքարեան, Գեղամ Գրիգորեան, Մանուէլ Կէզիճեան, Ստեփան Քէշէշեան, Աստուր Մերտինեան, Հմայեակ Արզուեան, Տիկին Կէօհէրեան հազարական, Ստեփան Ժամկոչեան, Պօղոս Փափազեան, Արամ Ուզունեան, Կարպիս Ուզունեան, Եփրեմ Միքայէլեան, Վարդան Քէշիշպաշեան 500ական ֆրանք, Ս. Ընտրիկեան հինգ հազար, Ոմն 500 ֆրանք ։ Ռուբէն Ընտրիկեան եւ Աստուր Ճապուրեան 1500ական ֆրանք ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պոմոնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները ։

Պ. Պօղոս Պօղոսեանէ հազար ֆրանք, Պ. Արամ Սանտկճեանէ 500 Ֆր., Տիկին Քէօսէեանի մահուան առթիւ ։

Պ. Արամ Գաբրիէլեանէ 500 Ֆր. իր քրոջ մահուան առթիւ ։ Պ. Կարապետ Զամպաքճեանէ հազար Ֆր. իր գերդաստանի բոլոր ննջեցելոց հոգւոյն ։ Պ. Կիրակոս Վարդանեանէ 500 Ֆր., Պ. Մելքոն Պօղոսեանէ 500 Ֆր., Պ. Յովհաննէս Իսպիրեանէ հազար Ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Թումայեանի մահուան առթիւ ։

Պ. Խորէն Այվազեանէ 1000 Ֆր., փոխան ծաղկեպսակի Տիկին Քէնտիրեանի մահուան առթիւ ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուսանողական Միութեան ընդհ. ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 21ին, 17 ռիւ Պլէօ ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Յիշատակի երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8·30ին, Գ. Թագաւորեանի սրահը ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

***

ՎԻԷՆ.— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը Ապրիլ 11 - 24ի ոգատօնը կը կազմակերպէ Ապրիլ 28 կիրակի օրը ։ Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Կատար Դուխման կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սերոբ Դուխման, որ կ'ենթադրուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի ։ Հօր անունը՝ Դուխման, մօր անունը՝ Արուշ, մեծ հայրը՝ Կարապետ (Կարօ), մեծ մայրը՝ Աննա ։ Ծննդավայր՝ Գապայ Սազալ ։ Աքսորի ժամանակ 5 - 6 տարեկան էր ։

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Տէր Ներսէսեանի, 2պիս րիւ Լուի - Պասթան, Վիրոֆլէ, (Սէն է Ուազ) ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉ

Հայ Կապոյտ Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Արամ Հիւսեանէ երկու հազար ֆրանք, իր զաւկին Նուպարի տխուր մահուան առթիւ ։

Նոյնպէս հինգ հարիւր Ֆր. Պ. Սէմէրճեանէ փոխան ծաղկեպսակի Վահրամ Սրվաճեանի մահուան առթիւ ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիզակցի Հռութ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրուհի, կը բնակէին Հէլվաճեան ձիթաքարի գործարանին մօտը ։ Կը կարծուի որ Յունաստանէն անցած է Արժանթին ։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով ։ Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմենիա»էն՝ արտատպել ։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 13 ՄԱՐՏ

MERCREDI 13 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 783* 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3641

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՌԱՋԻՆ ՏԱՐԵԼԻՑԸ

1936 Մարտ 8ին, հայրենիքէն հազարաւոր մղոններով հեռու, հիւսիսային Ամերիկայի մէջ, ուր գացած էր տարիներով զինքը կրծող հիւանդութեան արմատական դարման մը գտնելու յոյսով, իր աչքերը յաւիտենութեան կը փակէր Դրաստամատ Կանայեան, յեղափոխ. անունով Դրօ, որուն անունը ոսկի գրերով արձանագրուած է Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէջ:

Փոթորկալից կեանք մը ապրեցաւ յաւէտ ողբացեալ մեր ընկերը, պատանեկութեան տարիներէն մինչեւ իր մահը :

Ծնած էր 1884ին ռուսեւթուրք սահմանագլուխին վրայ, Արարատեան դաշտի Սուրմալու գաւառին Իգտիր աւանին մէջ, միւս մեծ Հայուն պէս, որ կը կոչուէր Աւետիս Ահարոնեան:

Ինչպէս իր հայրենակիցը, Դրօ եւս ականատես եղած էր, իր կեանքի գարունին, Թուրքիոյ Հայոց տառապանքներուն, երբ Համիտեան ջարդերէն փախչող հազարաւոր գաղթականներ ապաստան կը փնտռէին սահմանին միւս կողմը :

Հայրենասիրական կրակը պատանի տարիքէն կը բոցավառէր իր ըմբոստ հոգին:

Ընդգրկած էր զինուորական ասպարէզը, լաւագոյնս ծառայելու համար իր ազգին, զոր կը պաշտէր եւ որուն պիտի նուիրէր ամբողջ կեանքը :

Քսաներորդ դարու սկիզբը կովկասահայութիւնն ալ դառն ու դժնդակ օրեր կ'ապրէր :

Ցարական Ռուսիան, որուն հովանիին տակ կը յուսային ազատ շունչ քաշել մեր հայրենակիցները, ձեռնարկած էր ռուսացման քաղաքականութեան, վտանգի ենթարկելով Կովկասի հայութեան կեանքը :

1903ին բռնագրաւած էր Էջմիածնի կալուածները :

Երիմեան Հայրիկի կոչին պատասխանած էր Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, որուն առաջնորդութեամբ ամբողջ հայ ժողովուրդը մէկ մարդու պէս ոտքի կանգնած էր եւ ծառացած Նիքոլա Բ.ի եւ իր հլու կամակատարներու հայահալած քաղաքականութեան դէմ

Յաղթանակած էր հայ ժողովուրդը : Վերադարձուած էին Էջմիածնի կալուածները եւ վերաբացուած՝ հայ դպրոցները, որ փակուած էին ցարական ուքազով:

Երկար չտեւեց սակայն յաղթանակը :

1905ին աւելի դժնդակ կացութիւն պիտի ստեղծուէր մեր արեւելահայ եղբայրներուն համար :

«Բաժանեա՛ զի տիրեսցես»ի դասական քաղաքականութեան հետեւելով, Սէն Փեթերսպուրկի բռնակալ իշխանութիւնը գրգռած ու զինած էր Ատրպէյճանի խալամ բնակչութիւնը՝ ջարդելու համար Կովկասի հայութիւնը :

Այս անգամ եւս արթուն կը հսկէր հայ ժողովուրդի մարտական մեծ կազմակերպութիւնը, որ իր ամբողջ ուժը նժարին մէջ դրաւ եւ մեծ աղէտի մը առաջքն առաւ :

Հազիւ 21 տարեկան էր Դրօ, երբ կէս ձգելով զինուորական վարժարանը, գնաց Պաքու եւ 1905 Մայիս 11ին ռումբով մը սատակ ըրաւ նահանգապետ հայատեաց իշխան Նակաշիձէն, իսկական հրահրիչը հայ-թաթարական թշնամութեան, խալամներուն զէնք ու ռազմանիւթ հայթայթող :

Նակաշիձէի ահաբեկումը ահուսարսափի ենթարկեց ցարական իշխանութիւնն ու անոր պաշտպանեալ Թաթարները :

Դրոյի յեղափոխական գործունէութիւնը սկսած էր յաջողութեամբ: 1905-1906ին Նիկոլ Դումանի եւ Սեբաստացի Մուրատի ղեկավարութեան տակ մասնակցեցաւ ինքնապաշտպանութեան կռիւներուն եւ 1907ին ահաբեկեց ուրիշ ջարդարար մը, զօրավար Ալիխանով — Աւարսկին, Ալեքսանդրապոլի նահանգապետը

Յետագային աւելի փայլուն յաղթանակներ վերապահուած էին այս անձնազոհ ֆէտայիին:

Համաշխարհային առաջին պատերազմին առթիւ, երբ հայութիւնը մահու եւ կենաց օրեր կ'ապրէր, Դրօ իբրեւ հրամանատար կամաւորական Բ. գունդին՝ հերոսական կռիւներ մղեց Թուրք կանոնաւոր բանակին դէմ: Բերկրիի ճամբով Վան մտաւ, երբ Վասպուրականցիք ճակատագրական կռիւներով կը գրաւէին պատմական ոստանը :

1918ի մայիսեան կռիւներուն Բաշ-Ապարանի յաղթանակով պիտի աջակցէր Հայաստանի Հանրապետութեան կազմութեան :

Հայ-վրացական կռիւներու առթիւ, 1918ի Դեկտեմբերին քիչ մնաց պիտի գրաւէր Թիֆլիսը՝ Դիլիջան-Լոռիի գունդով՝ եթէ անգլեւֆրանսական զինուորական ներկայացուցիչները չմիջամտէին :

Պատմական դեր մը վիճակեցաւ Դրոյի՝ 1920ի հայեւթուրք կռիւներու եւ Հայաստանի խորհրդայնացման օրերուն :

Թարմ է տակաւին պատմութիւնը եւ ծանօթ բոլորին :

Տարագրութեան մէջ աւելի քան երեսուն տարի հետապնդեց Հայկ. Դատը, իբրեւ անդամ Հ. Յ. Դաշնակցութեան գերագոյն մարմնին :

Մեծ ազդեցութիւն ձգած էր Կովկասեան եւ օտար քաղաքագէտներուն վրայ, որոնք ուշադրութեամբ կը լսէին իր յայտնած հասուն գաղափարները՝ օրուան հրատապ հարցերուն շուրջ :

Մեռաւ օտար հողի վրայ, առանց տեսնելու վերականգնումը ազատ Հայաստանի, որուն համար պայքարած էր աւելի քան կէս դար :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԾԱՆՐ ՎԻՃԱԿ ԿԱԶԱՅԻ ՄԷՋ

ԵԳԻՊՏՈՍ ՁԵՌՔ ԱՌԱՒ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ԿԱՌԱՎԱՐԻՉ ՆՇԱՆԱԿԵՑ

ԻՍՐԱՅԷԼ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՄԱԿԻ ԶԻՆԵԱԼ ՄԻՋԱՄՏՈՒԹԻՒՆԸ

Առջի օր Եգիպտոս որոշեց անմիջապէս ձեռք առնել Կազայի քաղաքային վարչութիւնն ու զինուորական կառավարիչ մը նշանակել յանձին զօր. Մուհամմէտ Լաթիֆի: Միեւնոյն առթիւ եգիպտական կառավարութիւնը նամակ մըն ալ ղրկեց Համըրշըլտի, բողոքելով որ ՄԱԿի բանակները «կրակ բացած են Եգիպտոսի վերադարձին կողմնակից ցուցարարներու վրայ»:

Վերոյիշեալ որոշումը տրուեցաւ Նասրի նախագահութեան տակ գումարուած նախարարական երկար ժողովէ մը վերջ, որուն կը մասնակցէր նաեւ Պատերազմական Նախարարը: Պաշտօնական որոշումը խմբագրուած է հետեւեալ ձեւով.— «Եգիպտական կառավարութիւնը որոշեց անմիջապէս ձեռք առնել Կազայի քաղաքային վարչութիւնն ու զօր. Լաթիֆը նշանակեց այդ շրջանի զինուորական կառավարիչ» :

Այս քայլը կ'առնուի Ազգաժողովի նստաշրջանին փակուելէն 24 ժամ վերջ եւ շատ ծանր վիճակ մը կը ստեղծէ Մերձ. Արեւելքի մէջ :

Անցեալ շաբթու, երբ իսրայէլեան բանակները կը քաշուէին եւ իրենց գրաւած

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

♣ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ♣

ԱՐՋՆ ՈՒ ԱՌԻՒԾԸ

— Ափրիկէի ժողովուրդները անգամ, իրարու ետեւէ, անկախութիւն կը ստանան, բայց մեզի պէս ժողովուրդ մը, տակաւին, օտարին լուծին տակ կը հալի, կը մաշի: Քանի մը տարի առաջ, Լիբիան, ուր կարդալ-գրել գիտցողները մատի վրայ կը համրուին, անկախութիւն ստացաւ՝ շնորհիւ Մեծերուն: Այս շաբթու *ինկլիզին* թագուհին անկախութիւն տուաւ Ղանացիներուն: Կարծեմ, կամաց, կամաց, Զուլուներն ու Հոթենթոթներն ալ իրենց ճակատագրին տէր պիտի դառնան: Իսկ մե՞նք... Աստուած հեռու քնելիք վիճակ մը՝ մերը: Ազգին կէսը դուրսը, կէսը ներսը: Դուրսեցիները՝ թափառական ու ատոր անոր հիւրասիրութեան կարօտ, ներսինները շղթայակիր գերի: Ատոր վերջը ո՞ւր պիտի երթայ, հայրենակի՛ց ...

Այս երեմիականը բարեկամէ մը, որ շնչասպառ կը հետեւի օրուան լուրերուն եւ բառ չի փախցներ թերթերուն սիւնակներէն: «Բոլորտիքեան» մը: Այսինքն, մէկը, որ ամէնուն հետ ալ «աղէկ է»:

Բայց, շնորհքով մարդ մըն է: Ու իր «շնորհքով»ութեան ապացոյցը կուտայ, անդադար կրկնելով.

— Չէ՛ աղբար, չէ՛, մեր հայրենիքը ազատ-անկախ չէ... Առանց սխալ յայտարարութիւններ մի՛ ընէք, Աստուծոյ սիրոյն... Ես անկախ կ'ըսեմ այն ժողովուրդին, որ իր սեփական դրօշակը կ'ունենայ, իր բանակը կ'ունենայ, իր մտածերով խմբագրուած Սահմանադրութիւն կ'ունենայ եւ իր հրամանները օտարներէն չառներ... Մենք առանց անկախութիւն ունի՞նք: Ի հարկէ չունինք: Եղածը՝ էրած սրտի մխիթարանք է, ուրիշ բան չէ...

Այս ողբուկոծին ծայրն ալ յաւելուած մը.

— *Ամա՛* պիտի ըսես որ ուրիշ ճար ունէի՞նք, ուրիշ ելք կա՞ր: Շիտակը ըսելով, չկար: Բայց եւ այնպէս իմ գլուխս չի պառկիր թէ ինչպէս Ղանացիներուն անկախութիւն կուտան ու մեզի չեն տար: Ըսել է որ մենք, մեր բոլոր ունեցածներով, Ղանա մը չենք արժեր եղեր: Վա՛յ ինծի, վա՛յ ինծի... Ձեզի՞ *մի* մեզմէ կը վախնան ....

«Բոլորտիքեան» բարեկամիս ուշադրութենէն վրիպած է կարեւոր կէտ մը — Ղանացիներուն անկախութիւն տուողը պետութիւն մըն է, որ քաղաքական դաստիարակութիւն ունի եւ վարչական ճկունութիւն եւ իրատեսութիւն: Այդ պետութիւնն էր որ, վերջին տասնամեակին, անկախութիւն տուաւ Հնդկաստանին ու Փաքիստանին, Պիրմանիոյ եւ Սէյլանին եւ անկախութեան նմանող վարչաձեւ մըն ալ հաստատած է Մալայեան թերակղզին մէջ:

Ո՞վ անկախութիւն պիտի տար մեզի եւ մեզի բախտակից ուրիշ ժողովուրդներու : Մոսկուա՞ն: Սպասէ՛, մինչեւ որ ձուկը ծառը ելլէ, կամ ջորին ձագ բերէ :

Գացէք, հարցուցէ՛ք սա դիմացի ճակատին.

— Տասը տարուան մէջ — նախորդ երեսուն տարիները ձգենք *պախչիշ* — սա ձեր սրտակից բարեկամները որեւէ ազգի անկախութիւն տուի՞ն: Տալու միտք ունի՞ն :

Կրեմլինը անկախութեան եւ ինքնորոշման իրաւո՞ւնք տայ իր մակաղին տակ տուայտող բազմութեանց: Խենթեցե՞ր է :

Ընդհակառակն, 1945էն ասդին, ջարդուփշուր ըրաւ իր դրացիներուն անկախութիւնը, որպէս զի պաշտպանուած ըլլայ եւ գիշերները անխռով քնանայ ...

Ու տակաւին կան միամիտ Արեւմտաքցիներ, որոնք կը գրեն իրենց թերթերուն մէջ թէ Սթալինիզմը եւս չի գար: Այդպէս կը բարբառի ամերիկացի ծանօթ լրագրող մը, Ճոզէֆ Ելսափ, կարգ մը խաբուսիկ երեւոյթներէ առաջնորդուած :

ԵՒՐՈՊԱՑԻ

ՀԱՐԱՒ-ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԱՍԻՈՅ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Երկուշաբթի առաւօտ Աւստրալիոյ մէջ պաշտօնապէս բացուեցաւ Հարաւ-արեւելեան Ասիոյ կազմակերպութեան (Ս-ԹԱՕ) ժողովը, որուն կը մասնակցին ութը պետութիւններ: Ընդհանուր մտահոգութիւնը, ի հարկէ, համայնավարութեան թափանցումն է Հարաւային Ասիոյ զանազան երկիրներէն ներս: Նախապէս, նոյնիսկ եթէ հաւատացողներ կային, որ Խ. Միութենէն ներս բան մը փոխուած է, Հունգարիոյ դէպքերը եկան բոլորովին փարատել այդ յոյսերը:

Ինչպէս միջազգային բոլոր ժողովներուն մէջ, այստեղ ալ գերակշիռ է Մ. Նահանգներու կարծիքը: Առաջին օրուան նիստին մէջ Տըլըս յայտարարեց, որ Մ. Նահանգները որոշած են դիմադրել հարաւ-արեւելեան Ասիոյ վրայ կատարուած որեւէ յարձակման. «Մեր բարեկամներն ու թշնամիները որեւէ կասկած թող չունենան այս ուղղութեամբ. Ամերիկացի ժողովուրդը միակամ ու միատարր է այս հարցին շուրջ»

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ Նախագահը, Նիքսըն, Եթովպիա հասաւ, ուր անձամբ ընդունուեցաւ Հայլէ Սելասիէ կայսեր կողմէ :

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ առաւօտուընէ սկսեալ իրաքեան քարիւղը սկսաւ դարձեալ հոսիլ սուրիական նաւթուղիներուն մէջ: Միւս կողմէ, Արաբիոյ կառավարութիւնն ալ արտօնեց, որ արաբական քարիւղը առաջուան նման հոսի մինչեւ Պահրէյն ու զտուի այնտեղի զտարաններուն մէջ :

ՍՈՒԷԶԻ ջրանցքին մաքրագործումը յառաջ կը տարուի: Եթէ կարելի ըլլայ Էտկար Պոռէ նաւուն բեկորները դուրս հանել, մինչեւ տասը հազար թոն տարողութիւն ունեցող նաւերը պիտի կարենան անցնիլ ջրանցքէն :

ԱԼԺԷՐԻՈՅ մէջ կացութիւնը քանի մը օրէ ի վեր բաւական հանդարտած է: Զօր. Մասիւի անկարգելութիւնները կը շարունակեն ահաբեկիչները հետապնդել :

ՖՐԱՆՔՕ-ՄԱՐՈՔԵԱՆ յանձնախումբ մը կազմուեցաւ, քննելու համար «Պէն Պելլա»յի պարագան: Ինչպէս յայտնի է, Պէն Պելլա ալժերիական ապստամբութեան այն պարագլուխներէն էր, որոնք վերջերս ձերբակալուեցան մարոքեան օդանաւի մը մէջ :

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ յառաջիկայ նիստը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 18ին Գահիրէի մէջ: Պիտի քննուի Մերձ. Արեւելքի քաղաքական կացութիւնն ու «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը».

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ անձնական օդանաւ մը նուիրեց Հնդկաստանի վարչապետ Նեհրուին :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Ալժերիոյ գաղութ (ցանկը առանձին)	73.000
Տէր եւ Տիկ. Յովհ. Վանլեան	10.000
Տիկին Հ. Քէչիշեան (Փրիվա)	1.000
Սարգիս եւ Յակոբ Պօյաճեան եղբայրներ (Փարիզ)	5.000
Նախորդ գումար՝	1.059.900
Ընդհ. գումար՝	1.148.900

ԴԺՈՒԱՐ Է ՀԱՅ ԸԼԼԱԼԸ...

Դիտելով ժամանակակից հայ կեանքը, մեր մօտիկ անցեալը եւ մանաւանդ՝ ներկայ օրերը, կը հարկադրուինք մտածելու, թէ դժուար է հայ ըլլալը, չափազանց դժուար :

Շատ աւելի դժուար՝ հայ մնալը ...

Երկաթէ ջիղեր պէտք են, դիմանալու համար հայ կեանքին անողոք հարուածներուն, հոգեկան մութ ալիքներուն. Եւ հրաշունչ, անսասան հաւատք պէտք է, պահելու համար դեռ յոյսը վառուած հանդէպ, վեր մնալով օրուան բոլոր չարաչուք եւ ջլատիչ երեւոյթներէն :

Մեր ազգային - քաղաքական ճակատագիրը, դարերէ ի վեր, սրտապնդիչ «շատ քիչ բան ունի : Մեր պատմութեան ընթացքին, դարէ դար, պայքարած ենք ազատ ու անկախ կեանքի մը համար : Յաջողած ենք, երբեմն, տէր ըլլալ մեր հայրենիքին, մեր հողին ու հոգիին, մեր գործերուն. մեր ճակատագրին, առհասարակ : Սակայն, նաեւ, ձախողած ենք մեր ձգտումներուն ու ջանքերուն մէջ, ենթարկուելով անհուն ու անթուելի տառապանքներու : Հազիւ ազատութեան, ինքնուրոյն իշխանութեան մը բարիքները վայելած, հեռաւոր ու մօտաւոր բռնակալութիւնները եկած են մեր հայրենիքը, քարուքանդ ընելով ամէն բան :

Դարերով ճզմուած ենք օտար կրունկներու տակ, եւ հալածանքն ու չարչարանքը, աւերածութիւնն ու կոտորածը, բանտն ու աքսորը, թալանն ու կողոպուտը՝ եղած են մեր բաժինը կեանքէն : Սակայն, չենք յուսահատած. դիմացած ենք ու հաւատացած, ու դարձեալ վերաշինած ենք, ինչ որ քանդուած է. դարմանած ենք մեր վէրքերը՝ հակառակ անոնց մահացու խորութեան. վերապրած ենք, պահելով մեր յոյսը՝ աւելի լաւ օրերու մասին, եւ ապրած ենք, շնորհիւ մեր ցեղային կենսունակութեան, կորովին, ապրելու կամքին ու ստեղծագործ զօրութեան :

Եւ այսպէս, դարէ դար գլորուելով, գլխապատառ անկումներով եւ վճռական վերականգնումներով, հասած ենք մինչեւ նոր ժամանակները, ամէն դարու մէջ թանկագին բան մը ձգելով, ստուար թիւ մը մեր համրանքէն, արժէք մը՝ մեր ըստեղծումներէն եւ հոգեկան զօրութիւն մը՝ մեր անչօչափելի ուժերէն : Սակայն, միանգամայն, դարմանած ենք շուտով մեր կորուստները, միշտ բան մը, թանկագին, յաւիտենական, անմահ ուժ մը վերապահելով մեզի, օգտուելով ժամանակներու մեր դժնդակ փորձառութիւններէն եւ ամրապնդելով ապրելու մեր կամքը

Այսպէս ապրած ենք, հին օրերուն :

Եւ հասած ենք նոր օրերուն : Քանի մը հարիւր տարուան մութ ու նսեմ, անազատ ու գերի կեանքէ մը ետք, վերջապէս, շնորհիւ մեր մտաւոր ու հոգեկան ուժերուն, հայ մշակոյթի ծաղկումին, ազատագրական շարժումներուն եւ պայքարող ոգիին, յաջողած ենք, յաջողեցանք տէր դառնալ մեր ճակատագրին, ստեղծելով ազատ ու անկախ հայրենիք, Մայիս 28ի փառապսակով :

Հրաշքի նման բան մը պատահեցաւ, քառասնամեակ մը առաջ, 1918ին. շուրջ վեց հարիւր տարուան ստրկութենէն ու խաւարէն ետք, երբ առաջին անգամն ըլլալով, ազատութեան արեգակը ծագեցաւ մեր հայրենի հողերուն վրայ : Աշխարհացրիւ Հայը հաւաքուեցաւ, սկսաւ հաւաքուիլ, իր հայրենիքին մէջ, պետութիւն ստեղծեց. ունեցաւ ազգային դրօշ ու բանակ, օրէնք ու դատարան, ամէն բան, անկախ հայրենիքի մը յատուկ ու վայել :

Պետութիւն ու ազգ դարձանք, խորհրդարան ունեցանք, ազատ ու հարազատ թափ առաւ հայ մշակոյթը, դպրոցներ ու համալսարան հաստատուեցան. ազատագրուած Հայը լծուեցաւ ստեղծագործ աշխատանքի եւ, շատ չանցած, բուժեց իր վէրքերը :

Գիտենք յետոյ եղերական պատմութիւնը : Թշնամի ուժեր, ներսէն ու դուրսէն, խուժեցին մեր նորածիլ անկախութեան վրայ ու խեղդեցին զայն : Չհանդուրժեցին մեր ազատութեան մեր դարաւոր թշնամիները, որոնց ձեռք տուին ներսէն հայանուն ապերասան տարրերը : Միացան դաւադիր մեր թշնամիներուն, ոմանք զէնքով ու բազուկով, ոմանք ոգիով եւ ուրացումով. ձեռք ձեռքի կործանեցին հայկական նորագոյն պատմութեան ամէնէն շքեղ ստեղծագործութիւնը, — ազատ ու անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը :

Եղան Հայեր, հայանուն կազմակերպութիւններ, որոնք ուրախացան եւ մինչեւ այսօր ալ կան Հայեր ու խմբակներ, որոնք կը շարունակեն ուրախանալ, որ կործանեցաւ հայ ու ազգային Հայաստանը, եւ անոր տեղ հաստատուեցաւ բռնօրէն՝ Համայնավար Հայաստանը, «սովետ վարչակարգով», ինչ որ «աւելի սիրելի»ն կը դարձնէ իրենց՝ մեր հայրենիքը ...

Կան ու կ'ապրին դեռ այս «հայ» կազմակերպութիւնները, անոնք կոչուին Համայնավար - յառաջդիմական, Հնչակ թէ Ռամկավար, ռամիկ՝ մտքով ու հոգիով, որոնք բաժակ պարպած են ու կը շարունակեն պարպել դեռ Հայաստանի հարազատ ու ազատ Հանրապետութեան կործանումին ի լուր, ողջունելով սրտանց ու ստրկութեամբ՝ օտար ու անհարազատ վարչակարգի մը հաստատումը :

Հայանուն մարդիկ, որոնք կը տօնեն հայրենիքի կործանումն ու օտար բռնագրաւման անարգ թուականը :

Կ'ուրանան ազգային վերածնունդի մեր պանծալի թուականը՝ Մայիս 28ը եւ կը պանծացնեն քայքայման թուականը՝ Դեկտեմբեր 2ը :

Բացէք ուրացողներու հրատարակած օրկանները եւ պիտի կարդաք ստրուկներու փառաբանութիւնը՝ բռնակալութեան լուծին հաստատման, մեր հայրենիքին եւ ժողովուրդին վրայ

(Խմբագրական ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ)

ՂԱՆԱ
ՆՈՐԱՍՏԵՂԾ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ վեցին, ափրիկեան թամ - թամներու եւ անգլիական զինուորական նուագախումբերու աղմուկին մէջ անկախ պետութիւն հռչակուեցաւ անգլիական նախկին գաղութներէն Կոլտ Քոսթը, որ այս առթիւ առաւ իր հին անունը՝ Ղանա :

Աշխարհագրական քարտէսին վրայ Ղանան կը գտնուի հասարակածային Ափրիկէի հարաւ արեւմտեան կողմը : Շրջապատուած է հիւսիսէն՝ Ֆրանսական Արեւմտեան Ափրիկէի հողամասերով, արեւմուտքէն՝ Քաթ տ'Իվուարով, արեւելքէն՝ Թօկոյով իսկ հարաւէն՝ Ատլանտեան ովկիանոսով : Իր մայրաքաղաքն է՝ Աքրա նաւահանգիստը, բնակչութեան ընդհ. թիւը՝ մօտաւորապէս երկու միլիոն :

Անկախութեան հռչակման տօնակատարութեանց ներկայ էին Քէնթի դքսուհին, որ կը ներկայացնէր Անգլիոյ Էլիզապէթ Բ. թագուհին, Ֆրանսայի Արդարութեան նախարարը՝ Ֆրանսուա Միթըրան, Թունուզի վարչապետը՝ Հապիպ Պուրկիպա, Մարոքի Արտաքին նախարարը՝ Պալաֆրէժ, Թօկոյի նորաստեղծ հանրապետութեան Արտաքին նախարարը՝ Կրունիթցի, Խ. Միութեան սովխոզներու նախարարը՝ Պենետիկտով եւ Մ. Նահանգներու փոխ նախագահը՝ Րիչըրտ Նիքսըն :

Հիւրերու ընդունելութեամբ կը զբաղէր Ղանայի վարչապետը՝ Նքրումա, որ հակառակ իր վայելուչ արտաքինին յաճախ կը բաղդատուի Կանտիի :

Նքրումա մեծ ժողովրդականութիւն կը վայելէ իր երկրին մէջ : Ասկէ վեց տարի առաջ Կոլտ Քոսթի կառավարիչը, սըր Չարլզ Արտէն - Քլարք հրաման տուած էր որ Նքրումա բանտարկուի. բայց 15 օր վերջ ստիպուեցաւ ազատ ձգել, որովհետեւ ժողովուրդը իր քուէարկութեամբ պահանջած էր որ Նքրումա կոչուի վարչապետի պաշտօնին :

Նքրումա գիւղացի ոսկերիչի մը զաւակն է : 18 տարեկանին իր գիւղին ուսուցիչը դարձաւ. ապա կրթաթոշակ մը ստացաւ Մ. Նահանգներու մէջ իր ուսումը շարունակելու համար. այնտեղ հետեւեցաւ աստուածաբանութեան դրականութեան, գիտութեան եւ իրաւաբանութեան՝ ստանալով համապատասխան վկայականներ :

1945ին Անգլիա հաստատուեցաւ, ուր ժամանակ մը մաս կազմեց այնտեղի համայնավար կուսակցութեան եւ անգլիական գաղութներու անկախութեան ի նըպաստ թռուցիկներ սկսաւ հրատարակել :

Ապա վերադարձաւ Աքրա, ուր հիմնեց կուսակցութիւն մը, որուն նպատակն էր ձեռք ձգել Կոլտ Քոսթի անկախութիւնը : Հետզհետէ շահեցաւ ժողովուրդին սէրն ու համակրութիւնը, եւ, ինչպէս տեսանք, ժողովուրդին կամքովն էր որ բանտէն ազատ արձակուեցաւ ու կոչուեցաւ վարչապետական պաշտօնին : Ափրիկեցիները զինքը կը կոչեն իրենց Մեսիան եւ կը բաղդատեն Կանտիի հետ :

Ղանա իր անկախութիւնը կը պարտի Նքրումայի յարատեւ ճիգերուն եւ մանաւանդ՝ Անգլիոյ բարեկացակամութեան :

Ղանայի նոր սահմանադրութիւնը կ'ըսէ թէ «Անգլիական հասարակապետութեան մաս կազմող անկախ պետութիւն մըն է, իսկ իր վեհապետը՝ Անգլիոյ թագուհին է» :

Անգլիոյ Գաղութներու նախարարը գերմարդկային ճիգեր թափեց, որպէսզի ցեղապետները քով քովի բերէ եւ անոնց ներկայացուցիչներէն կազմէ Ղանայի Ազգային Ժողովը : Ցեղապետները, որոնք իրենք զիրենք կը նկատէին բացարձակ միապետներ, դժուարաւ համաձայնեցան ժողովի նստիլ իրարու հետ եւ իրենց գլխուն վրայ վարչապետ մը ընտրել :

Հակասութիւններու երկիր մըն է Ղանան, ուր նախնականի ու արդիականի հակասութիւնը ամէն քայլափոխի աչքի կը զարնէ : Ոսկիի երկիրն է. բայց միեւնոյն ատեն՝ աներեւակայելի թշուառութեան ու աղքատութեան կեդրոն մը : Ամէնէն արդիական շէնքերու կողքին կարելի է հանդիպիլ ցեխով շինուած նախնական տուներու :

Բայց Նքրումա մտահոգ չէ երկրին ապագային մասին. Անգլիա, Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը արդէն իսկ մըրցակցութեան սկսած են Ղանայի մէջ գերակշռութիւն ապահովելու համար : Իսկ պատմութիւնը ցոյց կուտայ, որ մեծերու մրցակցութիւնը ընդհանրապէս շահաբեր եղած է փոքր պետութիւններու համար :

ԾԵՐՈՒԿ մը, բժիշկին կ'երթայ եւ կ'ըսէ թէ մօտ ատենէն պիտի ամուսնանայ եւ կ'ուզէ արեան քննութիւն մը կատարել : Բժիշկը հիացումով կը նայի յաճախորդին եւ ապա կը հարցնէ .

— Պիտի ամուսնանա՞ք : Քանի՞ տարեկան էք :

—Եօթանասունըութ, կը պատասխանէ ծերուկը :

— Իսկ հարսնցո՞ւն, կը հարցնէ բժիշկը :

— Քսանըերկու, կը պատասխանէ ծերուկը :

— Տարբերութիւնը շատ մեծ է եւ կըրնայ ճակատագրական ըլլալ, կը յարէ բժիշկը :

— Է, ինչ ընեմ բժիշկ, եթէ մեռնի, թող մեռնի, կ'ըսէ ծերուկը փիլիսոփայօրէն :

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

– Ինչո՞ւ կը յամառիս, տղաս, ուրանալով չէ որ պիտի ազատիս, այլ ճշմարտութիւնը խօսելով :

— Ես գիտցածս ըսի, ուրիշ բան չեմ գիտեր :

Խօսակցութիւնը կը շարունակուէր այս փոխասացութեամբ (կարծեմ տասը վայրկեան չտեւեց), երբ յանկարծ ներս մտաւ պաշտօնատար մը .

— Այս որքան հայերէն խօսեցաք, ի՞նչ կ'ըսէ, կը խոստովանի՞ կոր :

Յար. Մկրտ.— Բան մը չըսեր :

— Այն ատեն նորէն վար տարէք :

Կրկին գետնայարկն ենք, ածխանոց կամ մառան :

Գիշերուան ժամը երկուքը անցած ըլլալու էր :

Այս անգամ ոտքի վրայ բռնելով, վայտերը իջեցուցին գլխուս : Ընդհատ ընդհատ կը զարնէին, միջանկեալ հարցնելով .

— Տետրակը ուրո՞ւնն է :

— Արշաւիրը ո՞վ է :

— Թուղանը ո՞վ է .

Ձեռքս միշտ կապ, գլուխս թմրած, աչքերս խաւարած, կ'ուռնայի.

— Սատկեցուցէ՛ք :

— Ինչո՞ւ պիտի սատկեցնենք, դուն մեզի պէտք ես, քիչ մը կը հիւանդանաս, քիչ մը կ'աղէկնաս, մինչեւ որ խելքդ գլուխդ գայ :

Հարուածները արագացան, սաստկացան, եւ փռուեցայ գետին, բոլորովին ուշաթափ :

Իրարանցում : Ձայներ.— «Ջո՛ւր, ջուր» :

Մնացեալը չեմ գիտեր : Կը յիշեմ միայն որ, յանկարծ պաղ օդի հոսանք մը զգացի Դուրս հանած, եւ անգամալոյծ վիճակի մէջ փոխադրած էին բանտի սենեակս :

Ի՞նչպէս անցուցի, ե՞րբ արթնցայ : Չեմ յիշեր :

Լոյսը բացուած էր, կարծեմ առտուան ժամը 5 - 6, երբ գալարուելով, տքալով, փորձեցի չոկուիլ եւ,

— Քիչ մը ջուր :

Գլխուս վրայ՝ ոստիկան մը յաղթանդամ .

— Խայր, այաղա խալխ : (Ոչ ոտքի ելիր) :

— Գլանիկ մը : = Ոչ :

— Դուրս պիտի ելլեմ :

— Ոչ : Ոտքի ելիր :

Ու քանի ոտքի հանելով, հրամայեց կենալ մէկ ոտքի վրայ (աջ) : Միշտ ձեռքերս եւ բթամատներս կապուած :

Անշուշտ երկար չէի կրնար մնալ, եւ կամ կը փոխէի ոտքերս : Ամէն շեղում կ'արժէր ապտակ մը կամ բիրի սպառնալիք մը :

Պատիկը սենեակը, «Միւթէֆէրրիքա»ն էր (Զանազանք) եւ կը լսէին ապտակներս :

Այսպէս կամ այնպէս կէս օր եղաւ : Հերթապահ ոստիկանը պիտի փոխուէր :

—- Ես կ'երթամ հիմա, նոր հերթապահը աւելի«ինսաֆլը» (բարեխիղճ)մարդ է, անոր ըսէ ըսելիքդ :

Լերան պէս մըն էր այս ոստիկանը, Կարնեցի : Կ'ըսէին թէ իր ապրականները սպաննուած ըլլալով, բուռն ատելութիւն կը սնուցանէր Հայերու դէմ, ինչպէս հաստատեցի աւելի վերջը.

Իսկ նոր հերթապահը՝ այն կարճահասակ եւ բարեպաշտ ոստիկանն էր, որ կըտոր մը հաց եւ քանի մը ձիթապտուղ նետեց առջեւս, ձերբակալութեանս առաջին գիշերը :

Պզտիկ յոյս մը, — թերեւս կը քակէ ձեռքերս, կամ թոյլ կուտայ որ երկու ոտքի վրայ կենամ :

Ինչպէս, ըստ սովորութեան մէջքին կապելով մեկնող ոստիկանին գօտին եւ ատրճանակը, ճամբեց զայն, քովս եկաւ, հանեց բանալին եւ քակեց ձեռնակապերս :

Մեղմացա՞ւ :

Ձեռքերս քակեց եւ կապեց ետեւէն, հրամայելով .

— Մէկ ոտքի, եթէ ոչ ...

Ձեռքն ալ խարազան մը ունէր :

— Ջուր մը : = Ոչ :

— Դուրս պիտի ելլեմ : = Ոչ :

— Քիչ մը նստիմ :

Ոչ . Պիտի խօսի՞ս :

— Ի՞նչ պիտի խօսիմ :

— Անունդ ի՞նչ է :

— Շաւարշ :

— Սուտ կը խօսիս, այդպէս չէ :

— Սուտ չեմ, ճիշդ է :

— Սուտ ես, Ք... Ա, ուրիշ անուն ունիս :

Նոյն անցուդարձը ինչ որ առտուն : Եթէ երկու ոտքերս գետին դրած կամ փոխն ի փոխ վերցուցած ըլլայի, հարուածը կ'իջնէր գլխուս կամ կողերուս .

Իրիկուն եղաւ : Իր հերթը լրանալու մօտ էր : (Ժամը 12 - 6) :

— Հարցումներուն պատասխանէ, կը թողում որ նստիս :

— Տնօրէնը թող գայ, կը պատասխանեմ :

— Չէ, ինծի ըսէ, ես տնօրէնին կը հաղորդեմ :

— Ի՞նչ ըսեմ :

— Տետրակը ուրո՞ւնն է .

— Ի՞նչ տետրակ :

Ծանըմ իշտէ պզտիկ տետրակ մը կայ եղեր ...

. Իմս չէ :

(Շար. 18)

ՈՒՐ ԿԸ ՓԱՍՏՈՒԻ ԹԷ

ԹԱԼԷԱԹ ՓԱՇԱ ՀԱՅԵՐԸ ԿԸ ՇՓԱՅՆԷՐ ...

●

«Թէրճիման» թուրք թերթին Մարտ 4ի թիւին մէջ Քատիրճան Քաֆըլը «պաշտպանողակա՞ն թէ խոստովանութիւն» խորագրով ուշագրաւ յօդուած մը հրատարակեց, ուր յօդուածագիրը կ'ամբաստանէ Թալէաթ փաշան՝ հայ քոմիթէճիները… չփացուցած ըլլալու յանցանքով:

Ստորեւ կու տանք Ք. Քաֆըլըի յօդուածին գլխաւոր մասերը:

… «1946ին հրատարակուեցաւ «Թալէաթ Փաշայի յիշատակները» անուն հատորը, որուն յառաջաբանը գրած է Հիւսէյին Ճահիտ Եալչըն:

Այս գիրքը կը բաղկանայ 149 էջերէ եւ իբրեւ թէ պաշտպանողական մըն է:

Թալէաթ Փաշա, այդ գրքին մէջ կը խօսի Թուրքեւհայ բախումներու մասին, Ատանայի մէջ, եւ կ'ըսէ.

«Գիտեցի որ անպատիժ չմնան այն միւթթիներն ու մահմետականները, որոնք այդ դէպքերուն ընթացքին ժողովուրդը գրգռած ու ջարդի մղած են: Այս պնդումներուս վրայ, Ատեանը միւֆթին եւ իր գործակիցները մահուան դատապարտեց: Այս մահավճիռներու վաւերացումը Նախարարաց Խորհուրդին կողմէ՝ արգիլուեցան իմ ջանքերուս եւ պնդումներուս»:

Ուրեմն, Թալէաթ Փաշա էր որ ազդեց Ատեանին եւ Նախարարաց Խորհուրդին վրայ եւ մահավճիռ արձակել տուաւ Ատանայի միւֆթիին եւ իր ընկերներուն համար, որոնք զուրկ էին ինքնապաշտպանութեան որեւէ միջոցէ: Գահ մը նկատի չառնենք Նախարարաց Խորհուրդին մէջ կատարուած միջամտութեան պարագան, բայց Թալէաթ փաշա ի՞նչ իրաւունք ունէր դատարանին վրայ ճնշում բանեցնելու: Եւ իրօք ալ, այս վճիռէն վերջ, հայ քոմիթէճիները բոլորովին չփացան: Ատանայի մէջ տակաւին կ'ապրին մարդիկ, որոնք կը յիշեն այդ ցաւալի դէպքերը…»:

Շատ մը Հայեր ալ կան, որոնք կը յիշեն…

Ապա յօդուածագիր Քաֆըլը կը վերլուծէ Թալէաթ փաշայի յիշատակները եւ կ'եզրակացնէ թէ Թալէաթ անկարող մըն էր, զուրկ՝ ազգային եւ հայրենասիրական զգացումներէ, քանի որ անչ կը դոյէր շատ մը դողութեանց, զեղծումներու, ապօրինութեանց եւ անկարգութեանց:

Եւ կ'աւելցնէ.

«Եւ մենք, տակաւին Աստուած հողին լուսաւորէ կ'ըսենք այդ մարդուն համար».

ԿՈՉ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՀԱՅՈՒԹԵԱՆ

●

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Կեդր. Ցանձնախումբի դիմումին ընդառաջ երթալով, 13 Փետրուարին, կարգ մը ազգայիններ, կազմեցին Մարսէյլի մէջ, Կեդր. Ցանձնախումբ մը՝ հետեւեալ ձեւով:

Գ. Գ. Թէրզիպաշեան Արամ՝ նախագահ, Գաղտասարեան Գրիգոր՝ Բ. նախագահ, Գասիկեան Յակոբ, Գէորկեան Արամ, Թաշճեան Շաւարշ, Ճանիկեան Կ., Փօլատեան Կ., Հացագործեան Յովհ. (գանձապահ), Տէր Զաքարեան Արսէն, Տքթ. Սիվրիհիսարլեան Յակոբ, Գրիգորեան Կարապետ, Զամարեան Պետրոս, Շահպազեան Արմենակ, Ծերիկեան Գեղամ, Աղայեան Յարութիւն (ատենադպիր):

Կազմուեցան նաեւ, իւրաքանչիւր թաղամասի համար ենթայանձնախումբեր, որոնք դոհողութիւն պիտի ընեն, տունէ տուն, խանութէ խանութ պտտելով առնալու ձեր իւրաքանչիւրին սրտաբուխ նուէրները: Ամէն Ենթայանձնախումբ ունի Կեդրոնէն ղրկուած ժապաւէնեալ տոմար մը իր տրամադրութեան տակ, որուն մէջ պիտի երեւին ձեր նուէրները:

Կասկած չունինք, որ ամէնքդ ալ պիտի պատուէք այս սուրբ գործին համար ներկայացող նուիրեալները:

Գործը մանաւանդ ազգային է: Տուէք ինչ որ կրնաք: Թող ամէն հայ չափաւոր կտոր մը ունենայ այս շէնքին վրայ, որպէս զի օր մը, իբրեւ Հայ, մաքուր ճակատով կարենանք ներկայանալ «Հայապահպանում»ի պատմութեան առջեւ:

Նոյնիսկ մեծ ազգեր, որոնք բեկորներ ունին այլուր, ունին նաեւ իրենց Մշակոյթի Տունը՝ այդ գաղութներուն մէջ:

Այս է, միակ հաստատուն օղակը՝ Մայր Հայրենիքին հետ:

Այս ձեւն է, որ պարտաւոր ենք օգտագործել նաեւ մենք:

Մեծերուն նպատակը, յաճախ ազդեցութիւն տարածել է, մշակոյթի պատրուակին տակ:

Մերինը, պարզապէս փրկութեան գործ է:

Օրհնեալ ըլլան զայն յղացողներն ու գործադրողները:

Մարսէյլի գաղութը, առ այժմ օժանդակ մըն է՝ Փարիզին համար: Ցետագային, կը յուսանք ունենալ նաեւ մեր «Տունը»:

Այս հաւատքով, սիրելի հայրենակիցներ, կ'սպասենք ձեր առատաձեռնութեան:

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան
Մարսէյլի Կեդր. Ցանձնախումբ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

●

Մեր ողբացեալ խմբագրապետին նուիրուած բացառիկին մէջ, տեղի անձկութեան պատճառով, կարելի չեղաւ զետեղել բազմաթիւ յօդուածներ, որոնց կարգին՝ «Յառաջ»ի սաներուն գրութիւնները: Կարելի չէ բաժնել «Յառաջ»ի սաները իրենց սիրելի խմբագրապետէն: Ուստի որոշեցինք բոլոր այդ գրութիւնները հրատարակել «Յառաջ»ի այն թիւով, որ լոյս պիտի տեսնէ Մարտ 23ին, Մարսիլիոյ եւ Լիոնի սգահանդէսներուն առթիւ, նուիրուած Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին.

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՄԵԾ ԳՈՍԹՈՆԻ (Ուոթըրթաուն) եկեղեցիին շինութիւնը մեծ թափով յառաջ կը տարուի: Այժմ աշխատանքներ կը տարուին եկեղեցիին ներքնամասի շինութեանց վրայ: Կահաւորումը մեծածախս պիտի ըլլայ. բարեբախտաբար, շատ մը բարեպաշտ անձեր հիմակուընէ իսկ սկըսած են նուիրել նստարաններ, ջահեր, սպասներ: Տէր եւ Տիկին Խ. Ազատեան նուիրած են հազար տոլար: Տիկին Սանտրագործեան նուիրած է հազար տոլար արժող ապակեփեղկ մը: Տէր եւ Տիկին Քէնեան՝ չորս հարիւր տոլար արժող երկու նստարան: Տիկին Միքայէլեան, Տիկին Է. Սարաֆեան, Տիկին Փ. Արամեան՝ մէկական նստարան: Տէր եւ Տիկին Օ. Սեւքարեան խոստացած են նուիրել մեծ ջահը: Տիկին Վ. Ճերանեան, Տիկին Գետրոսեան՝ մէկական փոքր ջահ, եւն.:

ՈՒՍՏԸՐԻ (Մ. Նահանգներ) Ազգ. Երգչախումբը տուած էր իր երկրորդ տարեկան համերգը՝ երաժշտապէտ Թուրիկ Գրիգորեանի ղեկավարութեամբ: Տեղական թերթերու երաժշտական քննադատները հիացական տողեր նուիրած են համերգին ու հայ երգին:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ընտրական յանձնախումբը Պէյրութ քաղաքը բաժնած է ընտրական երկու շրջաններու, որոնցմէ առաջինը պիտի տայ մէկ հայ լուսաւորչական երեսփոխան, իսկ երկրորդը՝ մէկ հայ լուսաւորչական եւ մէկ հայ կաթողիկէ երեսփոխան:

ՏՈՔԹ. Վ. ԱՍՊԱՏՈՒՐԵԱՆ, որ դասախօս է Հարաւ. Քալիֆորնիոյ Համալսարանին մէջ, Րոքֆէլլըր հաստատութենէն ստացած է 7500 տոլար՝ Խ. Միութեան արդի քաղաքականութեան մասին գիրք մը պատրաստելու համար:

ՑԻՒՆԱՍՏԱՆԻ հայաշատ շրջաններէն Գոքինիոյ եւ Փիքսի մէջ մեծ շուքով տօնուած է Փետրուարեան ապստամբութեան տարեդարձը:

ԱՏԻՍ ԱԲԷԲԱՅԻ մէջ վախճանած է տեղւոյն հոգեւոր հովիւը՝ Յովհ. Աւագ քահանայ Կէհվէճեան: Օծման եւ յուղարկաւորութեան նախագահած է Գահիրէի առաջնորդը՝ Մամբրէ եպիսկ. Սիրունեան:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ Քոթպէլներու կազմակերպած ըմբշամարտի եւ կռփամարտի հանդիպումներուն մէջ յաղթական եղած է Հ. Մ. Ը. Մ.ական Սարգիս Սարգիսեան, որ միաժամանակ մաս կը կազմէ Պէյրութի Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փութպոլի խումբին:

ՀԱՄԱՐԱԲԱԿԱՆ լողարշաւի մրցումներուն Լիբանանեան խումբին մաս պիտի կազմեն երկու հայ լողորդներ — Ժան Տէրտէրեան եւ Գետրոս Գետրոսեան: Իսկ ուօթըրբոլոյի լիբանանեան խումբին մէջ պիտի խաղան Գրիգոր Գայթարեան եւ Հանրի Սալիպեան

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ Գոսթոնի Հայ Ազգ. Երգչախումբը, Օր. Սիրանոյշ Տէր Մանուէլեանի ղեկավարութեան տակ, հոգեւոր երգեր… յայտագիր մը պիտի ներկայացնէ Մարտ 17ին՝ ամերիկեան եկեղեցիի մը մէջ:

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ երիտասարդ մը, Զ. Նուրիկեան, որպէս Մոսկուայի եւ Պէկկրատի ամերիկեան դեսպանատան քարտուղար, առիթն ունեցած է այցելել Թրքահայաստանի նահանգները եւ հետը բերած է գունաւոր նկարներ որոնք ցոյց կուտան թէ հայկական նախկին շէն ու ծաղկեալ քաղաքներուն աւերակներն ու կմախքները մնացած են միայն:

ԱՐՄԱՏԱԿԱՆ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ 50 ՏԱՐԻԷ Ի ՎԵՐ... ԱՊՕՐԷՆ

■

Անհաւատալի է, բայց իրականութիւն: Ֆրանսայի Հանրապետական կուսակցութիւններէն ամէնէն հինը, Արմատական կուսակցութիւնը, որուն անդամները առաւելաբար փաստաբաններ, իրաւաբաններ, օրէնքի մարդիկ են, յիսուն տարիէ ի վեր կ'ապրի … ապօրինութեան մէջ: Աւելին՝ յաչս օրէնքի, գոյութիւն չունի:

Արդարեւ, 1901ին հրատարակուած օրէնքի մը հիման վրայ, բոլոր կուսակցութիւններն ու կազմակերպութիւնները պէտք է յայտարարուած ըլլան ոստիկանական վերին իշխանութեանց՝ գոյութեան իրաւունք ունենալու համար:

Արդ, Արմատական Կուսակցութեան առաջին նախագահներէն մէկը, Ժոզէֆ Քայեօ, 1915ին մոռցաւ այս անհրաժեշտ դիմումը կատարել: Արմատական կուսակցութեան զաւառի ենթաբաժանումներն են միայն, որ այդ պաշտօնական դիմումը կատարած են: Բայց որպէս ազգային կուսակցութիւն մը, Արմատականներու գոյութեան մասին ո՛րեւէ վաւերաթուղթ չկայ ներքին ոստիկանութեան թղթածրարներուն մէջ:

Այս անակնկալ ու անհաճոյ կացութիւնը երեւան ելաւ միայն վերջերս՝ Արմատականներու միջեւ ծագած անհամաձայնութեան առթիւ:

Մէնտէս Ֆրանս, որպէս արմատական կուսակցութեան փոխ նախագահ, դատ բացաւ անջատուածներու դէմ… որպէս ապօրէն կազմակերպութիւն, որ «արմատական» անունը կը գործածեն առանց օրինաւոր իրաւունքի:

Դատավարութիւնը չափազանց բուռն տեսարաններու տեղի տուաւ: Արմատական նոր թեւը ամբաստանեց Մէնտէս Ֆրանսը, որպէս անունի չարաշահումի, եւ ուզեց փաստել թէ Արմատական կուսակցութիւնը օրինաւորապէս գոյութիւն չունի.. Աւելցուց նաեւ, որ կուսակցութեան իսկական, տէրերը անոնք են, որոնք այժմ կ'ամբաստանուին որպէս անջատողական խմբակ:

Դատարանը իր վճիռը պիտի արձակէ Մարտ 27ին: Բնական դժուար պիտի ըլլայ արդար վճիռ մը տալը, որովհետեւ եթէ Արմատական կուսակցութիւնը օրէնքին համար գոյութիւն չունի, բայց եւ այնպէս յիսուն տարիէ ի վեր կայ ու կը գործէ, Ֆրանսայի տուած է անթիւ նախարարներ ու վարչապետներ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Վ. ԱՆԱՆԵԱՆԻ «Մանկութիւնը լեռներում» գիրքը թարգմանուած է զաղախերէնի:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ Գիտական ակադեմիայի հրատարակչութեամբ 1957ի ընթացքին լոյս պիտի տեսնեն աւելի քան հարիւր գիտական արժէք ներկայացնող — բժշկական, հանքաբանական, բուսաբանական— գիրքեր: Ինչպէս նաեւ Բ. Առաքելեանի «Հայաստանի քաղաքները 9 - 13րդ դարերում», Կ. Ղաֆադարեանի «Դուին քաղաքը եւ նրա պեղումները» (Բ. հատոր), Հ. Աճառեանի «Հայոց լեզուի լիակատար քերականութեան» Գ. հատորը, Ս. Սարինեանի «Րաֆֆի» մենագրութիւնը, ռուս - հայերէն բառարանի Գ. հատորը, Հ. Անասեանի «Հայկական մատենագիտութիւն» ծաւալուն աշխատութեան առաջին հատորները, եւ բազմաթիւ այլ գրքեր:

ԱՑԶԸՆՀԱՌՈՒԸԸ շատ ակարացած է եւ պէտք է իր ուժերը խնայէ: Այս պատճառով կը ծրագրուի մարմին մը ստեղծել, որ թեթեւցնէ Այզընհաուըրի վրայ ծանրաբեռնուած պարտականութիւնները:

ՏԻԿԻՆ ՄԸ կ'այցելէ իր նոր ամուսնացած բարեկամուհիին:

— Բայց, ամուսինդ բնաւ չի՞ խօսիր:

— Ոչ: — Համ՞ր է:

— Այո, կը պատասխանէ կինը հեզնականօրէն:

Երբէ՞ն ի վեր: Ծնա՞ծ օրէն համր է:

— Ոչ, ամուսնացած օրէն ի վեր:

ՊԱՏՄՈՒԱԾՔ

ՍԿԻՒՏԱՐ

■

(Գ. եւ վերջին մաս)

Վարդանոյշ թուլցաւ նստած տեղը: Ժպիտը մնաց դէմքին: Չէր սպասեր ասոր: Բայց, շուտով ժողվեց ինքզինքը, երբ Սիմոն փըժամայով ներս մտաւ ու սենեակին մէջտեղը կայնեցաւ:

— Ճանչցար, Սիմոն, Տիկին Վարդանոյշն է, ըսաւ Եփիմէ ամուսինին

— Ճանչցայ, այո: Վարդանոյշին ձեռքը սեղմեց:

– Մեր նոր յարկը բռնել կ'ուզէ Տիկին Վարդանոյշը, ի՞նչ կ'ըսես, կուտա՞ս կոր, ըսաւ Եփիմէ:

— Իմ ըսելիքս դուն չէի՞ր կրնար ըսել, պատասխանեց Սիմոն կնոջը նեղանալով, քանի՞ կուտանք դուն չգիտե՞ս: Վերջինական երկու հարիւր քանըհինգ ոսկի կ'ըլլայ, եւ վեց ամսականը կանխիկ պիտի վճարէ: Հիմա ապրանքի մը չես կրնար մօտենալ: Թէ չես գտներ, թէ մէկը հարիւր եղած է: Երէնգիւղ շէնք մը կայ ձեռքս, ախարթման մը կը շինեմ, ես գիտեմ, թէ ինչեր կը քաշեմ: Վարձակալները չեն հասկնար մեր քաշածները: Մեր ծանրութիւնովը փարա կը թափենք:

Ու Եփիմէին դարձաւ:

— Ես կ'երթամ, ուշ մնացի: Ըսածիս պէս, եթէ Տիկին Վարդանոյշը կ'ընդունի, խօսք տուր: Մէկ մըն ալ իմ վրայ մի ըլ-

կեր: Ուզող շատ կայ: Վարի Աթլամա Թաշիի դեղագործը ամէն օր եռեւէս է, տարեկանն ալ կանխիկ կը վճարէ: Աւելի ուզես, աւելի պիտի տամ, կ'ըսէ:

Ու դուրս ելաւ:

— Ի՞նչ կ'ըսես Տիկին Վարդանոյշ, հարցուց Եփիմէ, կ'ընդունի՞ս այս գինը, վեց ամսականը կանխիկ կրնա՞ս տալ, տուող կայ եղեր:

— Ոչ, ըսաւ Վարդանոյշ դառնութեամբ:

Միտքը եկաւ իրիկունը Կարապետին տուած իր հաւաստումները: Հարիւրին հարիւր այս գործը եղած սեպէ, Եփիմէն եղեր է, Սիմոնը եղեր է, երթալու ուղելու ըլլանք՝ մեզ կը մերժե՞ն: Քրոջ, եղբօր պէս էինք Եփիմէին, Սիմոնին հետ: Այէկ քոյր ու եղբայրներ էին… Այէկ չմերժեցին… ի՞նչ անխելք էր ինք, միամիտ

Ոտքի ելաւ:

— Կենայիք, սպասուհին թէյ մը բերէր, ըսաւ Եփիմէ:

Վարդանոյշ վար իջաւ, ու ինք բացաւ դուռը, դուրս ելաւ: Առտուընէ ի վեր բան մը կերած չէր:

Միակ մտածում մը կար գլխին մէջ

Զմնալ Սկիւտար, չտեսնել, ու տունը դառնալ:

Եկած ճամբով չվերադարձաւ: Հանրակառքը չուզեց: Քալեց: Սէլամսըզի ճանիվարով Թէքքէ Գափու, հոնկէ Աթլամա Թաշի, հոնկէ չուկայ, ու նաւամատոյց:

Երթ ու դարձի տոմսակ ունէր: Դուռները բաց էին: Նաւ մտաւ:

ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ

դիրքերը կը գիշէին ՄԱԿի բանակներուն, լուելեայն ընդունուած էր, որ Կազայի քաղաքային եւ զինուորական վարչութիւնը պիտի ստանձնէ ՄԱԿը, մինչեւ որ վերջնական կարգադրութիւն մը ըլլայ: Բայց ինչպէս կը թուի, ըստ Եգիպտոսի, միջազգային զրաւման բանակներու պարտականութիւնը պէտք էր ըլլար Կազան առնել Իսրայէլացիներէն եւ յանձնել Եգիպտոսի: Ինչպէս կը տեսնուի, անորոշութիւն մը կը տիրէր փոխանցման պայմաններուն եւ մանրամասնութեանց շուրջ. Եգիպտոս այժմ կը շահագործէ այդ անորոշութիւնը:

Ազգաժողովին օգնական քարտուղարը, Պրնչ, որ տեղւոյն վրայ կը գտնուէր փոխանցման գործողութեանց հսկելու համար, առջի օր Կազայի շրջանը այցելեց զօր. Պըրնզի հետ եւ երկար տեղեկագիր մը պատրաստեց Համըրշոլտի ղրկելու համար:

Զօր. Պըրնս արդէն իսկ հերքեց այն ամբաստանութիւնները թէ ՄԱԿի բանակները կրակ բացած են ցուցարարներու վրայ:

Ցամենայն դէպս, Գահիրէի մէջ կը շեշտեն, թէ եգիպտական ուժերու կողմէ Կազայի վերագրաւումը աւարտած պիտի ըլլար այսօր:

× Իսրայէլի Արտաքին փոխ նախարարը ծայնասփիւռ ճառ մը խօսեցաւ եւ պահանջեց որ ՄԱԿի ուժերը յարգել տան իրենց իրաւունքները՝ նոյնիսկ զէնքի ուժով: Աւելցուց նաեւ, որ Իսրայէլ չի կրնար հանդուրժել որ եգիպտացի «ֆէտայի»ներն ու խռովարարները վերսկսին իրենց ահաբեկչական գործունէութեան:

× ՄԱԿի դիւանագէտները մեծապէս մտահոգուած են Մերձ. Արեւելքի քաղաք. կացութեամբ եւ կը վախնան թէ Կազայի հարցը Միջին Արեւելքի մէջ կրնայ ընդհանուր բռնկումի պատճառ դառնալ:

× Ֆրանսայի վարչապետը, Կի Մոլէ, յայտարարեց թէ Նասըրի այս նոր քայլը ուղղուած է Մ. Նահանգներու եւ «Այզընհաուըրի վարդապետութեան» դէմ: Կադայէն եկած լուրերը «լաւ չեն», աւելցուց վարչապետը, եւ յոյս յայտնեց թէ այժմ Մ. Նահանգները աւելի՛ դիւրաւ պիտի հասկնան թէ ինչ ըսել կ'ուզէր Ֆրանսա, երբ անվստահելի կը գտնէր Նասըրի բռնած ուղիղը:

× Անգլիոյ մէջ որեւէ պաշտօնական յայտարարութիւն չեղաւ դէպքերու այս նոր ընթացքին մասին. բայց տիրող ընդհանուր կարծիքն այն է, որ Կազան պէտք է մնայ ՄԱԿի հովանաւորութեան տակ: Իսկ ինչ կը վերաբերի Եգիպտոսը կարգի հրաւիրելուն, խօսքը այժմ կը պատկանի Մ. Նահանգներուն:

× Ուաշինկթընի մէջ պատասխանատու անձերը մերժեցին որեւէ յայտարարութիւն ընել: Սպիտակ Տան ներկայացուցիչներէն մէկը յայտարարեց որ «այս հարցը ՄԱԿի իրաւասութեանց սահմաններուն մէջ կը մտնէ»:

× Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, Տիկին Մէյր, յայտարարեց որ «եթէ ՄԱԿի ուժերը չկարենան կացութեան տէրը դառնալ եւ արգիլել հանդիսանալ «եգիպտացի ֆէտայիներու» ահաբեկումներուն, կացութիւնը անխուսափելիօրէն պիտի ծանրանայ»:

× Ազգաժողովին եգիպտացի պատուիրակը Գահիրէ մեկնեցաւ: Մերժեց որեւէ պաշտօնական յայտարարութիւն ընել.

× Սուրիոյ վարչապետը, Սապրի Ասալի, յայտարարեց թէ իր երկիրը Եգիպտոսի կողքին կանգնած է. «բոլոր հաւանականութեանց դիմագրաւելու պատրաստ ենք. ամէն ճիգ պիտի թափենք, որպէսզի Կազան արաբական հողամաս մը մնայ եւ Եգիպտոսի իրաւունքները պաշտպանուին»:

ՀՈԼԱՆՏԱՅԻ մէջ, Մարտ 15ի Ազգ. ժողովին նախօրեակին, գրեթէ պաշարման վիճակ ստեղծուած է: Ժողովուրդը վախով կը սպասէ այդ օրուան: Զինեալ խումբեր ամբողջ գիշեր կը պտտին Պուտափէշթի փողոցներուն մէջ: Նակիի եւ Քաքոսիի դէմ կատարուած ամբաստանութիւնները նոր թափ ստացան:

«ՓՐԱՒՏԱ» թերթը նորանոր յարձակումներ գործեց Եուկոսլաւիոյ դէմ: Կ'ամբաստանէ թէ Եուկոսլաւիոյ համայնավարները բոլորովին հեռացած են մարքս-լենինեան սկզբունքներէն

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ընդհ. ընտրութեանց վերջնական արդիւնքը տակաւին յայտնի չէ. բայց Նեհրու ջախջախիչ մեծամասնութեամբ վերընտրուեցաւ իր ընտրական շրջանին մէջ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին:

Այս առթիւ կը մասնակցին՝ Խաչակիր Մանուկները:

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի համաժողովրդային ապստամբութեան 36րդ տարեդարձը պիտի տօնուի այս շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խօսի ընկեր ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Մուտքը ազատ է:

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Ֆոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն-Իլերի տիւ Թուվէի ապաքինարանին:

Տոմսերու գին.— 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Յիշատակի երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՊԷԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի խնջոյքը՝ կիրակի Մարտ 24ին: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՍԻՓԱՆ Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս հինգին, կիրակի իրիկուն Սալ Կավոյի մէջ:

ՎԻԷՆ.— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը ապրիլ 11-24ի ազատօնը կը կազմակերպէ ապրիլ 28 կիրակի օրը: Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ:

ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

ՕՐ. ՍՈՆԻԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ (Ա. մրցանակ Թուրի երաժշտանոցէն) կը ստանձնէ դաշնակի մասնաւոր դասեր: Կարելի է հետեւիլ նաեւ իր դաշնակի դասընթացքին: Դիմել՝

30, Fbg. Montmartre, Paris - (9e)
Tél. PRO. 74-05

ԾԱԽՈՒ Է

Մարսէյլի հանրածանօթ ճաշարան-սըրճարանատէր Պ. Միքայէլ Աշճեան «Շէ ՄԻՇԷԼ», ծերութեան պատճառաւ, կը ծախէ ճաշարան սրճարանի «ֆօնը» Կրանտ լիւամինով: Պատրաստ գործ, 35 տարիէ ի վեր կազմակերպուած, միայն յաճախորդներով:

Դիմել Միքայէլ Աշճեան (Շէ Միշէլ):

66Rue Longue des Capucins, Marseille

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Հուսեփ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրուհի, կը բնակէին Հէլվաճեան մետաքսի գործարանին մօտը: Կը կարծուի որ Ամերիկա անցած է Արժանթին: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով: Ջերմապէս կը [illegible]

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն սախտողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի և շրջաններու խումբերու և ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Չաւուշ, Ավինեանի Մուրատ եւ Կարտանի Նիկոլ-Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ահարոնեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Ստորեւ՝ ցանկը Ալժերիոյ նուիրատուներու, (գումարը տես Ա. էջ).—

Յակոբ Պալոյեան (Ալժէ) տասը հազար ֆրանք, Գրիգորեան ընտանիք, Տէրտէրեան ընտանիք, Արզումանեան ընտանիք, Հրանդ Ջաքրեան, Գէորգ Հանէսեան հինգ հազարական ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Ալակէօզեան երեք հազար, Սարաֆեան եղբարք երկու հազար, Խաչէրեան ընտանիք (Ֆոր տը Լօ) հինգ հազար, Ղազար Գալփաքճեան (Պլիտա) հինգ հազար, Փառաւոն Գազանճեան երեք հազար, Օննիկ Սարաֆեան հազար, Հայկ Կիւրճիքեան հազար, Կարպիս Հաճի Աւետիկեան հազար, Գրիգոր Հաճիպէկեան 500, Փիլոյեան, Գրիգորեան եղբարք (Օրլէանվիլ) 5000, Առաքելեան ընտանիք (Սէթիֆ) 1500, Էլպիզեան ընտանիք 1000, Հայկ Թիրաքեան (Պուժի) երկու հազար, Գոհարեան Գրիգորեան ընտանիք (Պուրճ Պու Արիճ) հինգ հազար, Պետրոս Անճէմեան (Պուրճ պու Արիճ) երկու հազար: Ընդհ. գումար 73.000 ֆրանք:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկեղ. Միութիւնը կը հրաւիրէ գաղութին եւ շրջանի հայութիւնը իր տարեկան ընդհ. ժողովին, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Սէն Լուի, րիւ Ժէ:

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ Ֆէյսանվիլիէի օգափոխութեան կայանին կը նուիրեն.— Պ. Ա. Համբարձումեան քսան հազար, Պ. Հայրապետեան 5000 ֆրանք, Տիկին Վ. Ջրբաշեան հինգ հազար, Պ. Մարկոսեան երկու հազար ֆրանք:

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Յակոբեան կը նուիրեն հինգ հազար ֆրանք Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի Ֆէյսանվիլիէի օգափոխութեան կայանին, իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ուսանողական Միութեան ընդհ. ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 21ին, 17 ռիւ Պլէօ: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը, այս հինգշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 17 րիւ Պլէօ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Փլաս տը Ֆէթի ծանօթ սրճարանը:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Ռաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը, Չորեքշաբթի, 20 Մարտ, ժամը 21ին, Քաֆէ Րէժանի վերնայարկը: Նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ.— Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻԹԱԼԻ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ-Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանաւարտ հայ օրիորդ մը տրամադրելի ժամեր ունի ռուսերէնի եւ գերմաներէնի դասեր տալու:

Դիմել Գրատուն Հրանտ Սամուէլ, 51, րիւ Մէօսիէօ լը Փրէնս, Փարիզ (6), հեռաձայն Տանթօն 88.65:

ՆՈՒԷՐ

Ֆ. Կ. ԽԱՉԻ Անիէռի մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի հազարական ֆրանք կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման եւ «Հայ-Բոյժ»ի տարածման, ողբացեալ Քենովարէ Սարեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.—Կատար Դուխման կը փնտռէ իր եղբայրը՝ Սերոբ Դուխման, որ կը ենթադրուի թէ Ֆրանսա կը գտնուի: Հօր անունը՝ Դուխման, մօր անունը՝ Արուս, մեծ հայրը՝ Կարապետ (Կարօ), մեծ մայրը՝ Աննա: Ծննդավայր՝ Գալայ Սազալ: Աքսորի ժամանակ 5-6 տարեկան էր:

Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել Պ. Տէր Ներսէսեանի, 2պիս րիւ Լուի-Պասքալ, Վիրոֆլէ, (Սէն է Ուազ):

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur: SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 14 ՄԱՐՏ
JEUDI 14 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7831 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3642

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎՃՌԱԿԱՆ ԴԱՐՁԱԿԷՏԸ

●

Պաղտատի Ուխտին շուրջ կարելի չեղաւ ընդհանուր համաձայնութիւն գոյացնել ։ Ո՛չ եւրոպական եւ ոչ ալ արաբական պետութեանց միջեւ ։

Ֆրանսա, որ մեծապէս շահագրգռուած է Մերձաւոր Արեւելքի հարցերով, չուզեց յարիլ Պաղտատի Ուխտին, նոյնիսկ Անգլիոյ հետ իր ռազմական վերջին սերտ գործակցութենէն ետք։

Միացեալ Նահանգները բաւականացան «դիտողի» դիրքին մէջ մնալով ։

Իսկ արաբական պետութիւններէն Եգիպտոս, Սէուտի Արաբիա, Սուրիա եւ Յորդանան բացասական դիրք բռնեցին անոր հանդէպ։ Նոյն հակառակութիւնը՝ նաեւ Հնդկաստանի կողմէն ։

Վերջին անգամ Յունուար 19 - 20 Անգարայի մէջ խորհրդաժողով գումարեցին Պաղտատի Ուխտին չորս իսլամ անդամները, Իրան, Իրաք, Փաքիստան եւ Թուրքիա ։

Հինգերորդ անդամը՝ Անգլիա չէր հրաւիրուած այդ ժողովին ։

Անցեալ աշնան Սուէզի վրայ կատարուած յարձակումը մեծապէս վարկաբեկած է Անգլիան՝ յաչս արաբական պետութեանց ։

Իրաք, որ ամենամեծ դաշնակիցն ու բարեկամն է Անգլիոյ, կը զգուշանայ բացէ ի բաց անոր հետ գործակցելէ՝ վախնալով իրեն դէմ գրգռելէ միւս ցեղակից ու կրօնակից երկիրներու թշնամութիւնը ։

Միւս կողմէ Պաղտատի Ուխտին անդամները չեն կրնար մեծ յոյսեր դնել Անգլիոյ զինուորական աջակցութեան վրայ, կարենալ սանձելու համար Խորհրդային Միութեան ախորժակները ։

Վերջին պատերազմին Անգլիա ռազմագիտական առաջնակարգ խարիսխներ ունէր Միջին եւ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ ։ Իր ձեռքն էին Հնդկաստանն ու Եգիպտոսը, Պաղեստինն ու Անդրյորդանանը ։ Օդակայաններ եւ պահակախումբեր ունէր Իրաքի մէջ։ Պահ մը նոյնիսկ իր ազդեցութեան տակ ինկան Սուրիան ու Լիբանանը ։

Այսօր Հնդկաստան անկախ է, Եգիպտոս թշնամի է Անգլիոյ, որ Սուէզի կենսական բանալիէն զրկուած է։ Պաղեստինն ու Անդրյորդանանը ձեռքէն ելած են։ Պարսից ծոցը իր հրամանին ենթակայ չէ ։

Միակ խարիսխը, որուն յամառօրէն կառչած է Մեծն Բրիտանիա, Կիպրոս կղզին է ։

Սակայն Սուէզի վերջին արշաւանքը ցոյց տուաւ, որ միայն Կիպրոսի վրայ ապաւինելով կարելի չէ վճռական եւ արագ յաղթանակ ձեռք բերել ։

Պաղտատի Ուխտին ամէնէն ոխերիմ թշնամին է դնդապետ Նասըր, որ կ'ուզէ արաբական աշխարհին առաջնորդն ըլլալ։ Չի կրնար հանդուրժել, որ Նուրի Սայիտ փաշա, Իրաքի վարչապետը, կարեւոր դեր մը խաղայ Մերձաւոր Արեւելքի քաղաքականութեան մէջ։

Սէուտի Արաբիա եւ Սուրիա նոյնպէս կը հակառակին Պաղտատի Ուխտին, առաջինը Հաշէմիներու ցեղապետերուն դէմ իր ունեցած ժառանգական ու աւանդական հակառակութեան, երկրորդը՝ «արգաւանդ մահիկի» ծրագրին պատճառաւ ։

Սուէզի տագնապին ատեն Սուրիա լուրջ կասկածներ ունեցաւ Իրաքի վրայ՝ միացեալ թագաւորութեան ծրագիրը գործադրելու մասին։ Մանաւանդ որ Սուրիոյ մէջ ալ կողմնակիցներ կային Իրաքի հետ միանալու համար ։

Սուրիոյ անկախութեան կողմնակիցները տարին յաղթանակը։

Հնդկաստան հակառակ է Պաղտատի Ուխտին, որովհետեւ անիկա կ'ամրապնդէ դիրքը Փաքիստանի, — ներկայիս ամէնէն շատ իսլամ բնակչութիւն ունեցող երկիր։

Պաղտատի Ուխտին անդամները մեծ ակնկալութիւններ ունին այժմ Ամերիկայէն. Առանց այս վերջինին գործօն աջակցութեան, անկարելի է գործադրել Ուխտին նպատակը, այսինքն արգիլել Խ. Միութեան ծաւալումը դէպի Իրանի, Իրաքի եւ Արաբիոյ քարիւղի հարուստ հորերը

«Այզընհաուըրի վարդապետութիւն»ը մեծ յոյսեր կը ներշնչէ։ Սէուտի Արաբիոյ թագաւորին Ամերիկա այցելութիւնը վճռական դարձակէտ մը կարելի է նկատել։

Միացեալ Նահանգները հետզհետէ պիտի գրաւեն Մեծն Բրիտանիոյ եւ Ֆրանսայի լքած դիրքերը Մօտաւոր Արեւելքի մէջ.

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱՍԸՐ ԿԸ ՎԱՐԱՆԻ

ԿԱԶԱՅԻ ՎԵՐԱԳՐԱՒՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՊԱՅՄԱՆԱԺԱՄ ՈՐՈՇՈՒԱԾ ՉԷ

Գահիրէի ձայնասփիւռը միշտ կը շարունակէ պնդել թէ Կազան եգիպտական հողամաս է, եւ ուշ կամ կանուխ պէտք է վերադարձուի Եգիպտոսի, բայց զգալի բարեփոխութիւն մը կը նշմարուի — Եգիպտոսի կողմէ վերագրաւման պայմանաժամի մասին ակնարկութիւն չկայ ։

Մինչդեռ, ինչպէս գրած էինք, մէկ օր առաջ Նասըր նոյնիսկ զինուորական կառավարիչ մը նշանակած էր Կազայի համար։ Այժմ, եգիպտական պաշտօնական շրջանակները կը խորհին թէ Եգիպտոս տակաւին ռազմականօրէն ու տնտեսապէս ի վիճակի չէ Կազան վերագրաւելու։ Կը պնդեն թէ Եգիպտոսի նպատակը զինուորական գրաւում չէ, այլ Կազայի միայն քաղաքային վարչութիւնը ձեռք առնել է։

Միջազգային մասնագէտներու կարծիքն ալ այն է, թէ Եգիպտոս, եթէ նոյնիսկ ուզէ, ռազմականօրէն անկարող է Կազան վերագրաւել ։

Համըրշըլտի օգնականը, Պընչ, երէկ առաւօտ խորհրդակցութիւններ ունեցաւ եգիպտացի ղեկավարներու, մասնաւորաբար պաղեստինեան հարցերու նախարար Սալահ Կոհարի հետ ։

Պէտք է ըսել, որ Ազգաժողովին պատասխանատու մարմիններն ու անձնաւորութիւնները եթէ ոչ անտարբերութեամբ, բայց մեծ պաղարիւնով ընդունեցին Նասըրի առաջին յայտարարութիւնները ու զինուորական կառավարիչ մը նշանակելուն լուրը։ Երբ Համըրշըլտ տեղեկացաւ այս բոլորին, յայտարարեց թէ ինքը պաշտօնական որեւէ հաղորդագրութիւն ստացած չէ եգիպտական կառավարութենէն, եւ չի կրնար որոշումներ տալ պարզապէս հեռագրական գործակալութեանց տուած տեղեկութիւններու կամ «պիտի»ներու հիման վրայ։ Համըրշըլտի անձնական կարծիքն այն է, ըստ իր անմիջական գործակիցներուն, որ Եգիպտոսի այս նոր քայլը զուտ քարոզչական բնոյթ կը կրէ. ուրեմն Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը որոշած է առայժմ «որեւէ որոշում չտալ» եւ սպասել։

ՄԱԿի երկրորդ փոխ քարտուղար մը եւս՝ Սթավրոփուլոս այսօր պիտի մեկնի Մերձ. Արեւելք։ Կը կարծուի որ Համըրշըլտ եւս Գահիրէ պիտի մեկնի շաբաթ կամ կիրակի օր ։

× Առաջին օրուան լռութենէն վերջ, աւելի որոշ ձեւ ստանալ սկսաւ Մ. Նահանգներու դիրքը։ Սպիտակ Տան ներկայացուցիչներէն մէկը յայտարարած էր՝ «Մ. Նահանգներու կառավարութիւնը կը յուսայ թէ շահագրգռուած կողմերը պիտի շարունակեն ենթարկուիլ ՄԱԿի որոշումներուն եւ նպաստեն խաղաղութեան պահպանման»։ Ուրիշ իրաւասու անձ մը ճշդեց թէ «շահագրգռուած կողմ» ըսելով նկատի ունին Եգիպտոսը. կը յուսան որ այս վերջինը պիտի չիրագործէ առջի օրուան յայտարարութիւնները — Կազան գրաւելու եւ զինուորական կառավարիչ նշանակելու մասին ։

Ամերիկեան քաղաքական շրջանակները կը մատնանշեն նաեւ այն պարագան, թէ հակառակ ՄԱԿի մէջ անցեալ Նոյեմբերին տրուած որոշումներուն, Եգիպտոս եւ Սուրիա կը շարունակեն զէնք ստանալ Խ. Միութենէն. բան մը, որ համապատասխան է ՄԱԿի որոշումները ոտնակոխելու։

× Հակառակ ամերիկեան այս քօղածածկ ազդարարութեան, Իսրայէլի մէջ տիրող յուզումը օր ըստ օրէ կ'աւելնայ ։ Արտաքին փոխ նախարարը, Էյթան, հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ. «Եգիպտոս պէտք է գիտնայ, թէ մեր թեւերը ծալլած պիտի չսպասենք որ Նասըր իր ուզած կարգադրութիւնները ընէ Կազայի մասին»։ Իսկ Արտաքին նախարարը, Տիկին Մէյր, Ֆրանսայի եւ Մ. Նահանգներու դեսպաններուն առաջարկեց Իսրայէլեան նաւ մը ղրկել Սուէզ, տեսնելու համար թէ Եգիպտոս իր խօսքը պիտի յարգէ", թոյլ տալով որ այդ նաւը անցնի ջրանցքէն ։

× Անգլիոյ մէջ որոշած են հետեւիլ «սպասել եւ տեսնելու» քաղաքականութեան. բայց եւ այնպէս զգացած են, որ Համըրշըլտ բոլորովին չլուսաբանեց միջազգային հանրային կարծիքը Եգիպտոսի Արտաքին նախարար Ֆաուզիի հետ ունեցած իր խօսակցութեանց մասին ։

× Ֆրանսայի պաշտօնական շրջանակները կ'ըսեն թէ Իսրայէլ բոլորովին իրաւունք ունի զէնքի ուժով դիմադրելու եգիպտական որեւէ յարձակման ։

ՆՈՐ ԹՆՃՈՒԿԸ՝ ԿԱԶԱ

■

Խիստ գաղտնի խորհրդակցութենէ մը ետք, Եգիպտոս առջի օր կ'որոշէր գրաւել Կազան։ Իսրայէլացիները որ ետ քաշուած էին, յուսալով թէ այդ հողամասը պիտի մնայ միջազգային ուժերու ձեռքը, այս անգամ ալ «ղուհ» գացին միջազգային եւ մասնաւորաբար ամերիկեան հաւաստիքներուն ։

Ի՞նչ է Կազան։ «Թակարդ քաղաք» մը, որ, ինչպէս կը բացատրէ «Փարի-Փրէս», միշտ պատճառ դարձած է Իսրայէլեւարաբական բախումներու ։

1948ին երբ հռչակուեցաւ Իսրայէլի պետութիւնը, եգիպտական բանակը կը յառաջանար Սինայէն Նեկեւի անապատը՝ ոչընչացնելու համար նոր պետութիւնը ։ Եգիպտացիք, Նեկեւի մէջ պարտուած, յաջողեցան մնալ նեղ հողամասի մը վրայ որ ունի քառասուն քիլոմեթր երկայնք եւ ութը քիլմ. լայնք։ Այս հողամասը Կազայի ծովեզերեայ մասն է, որ անունը առած է իր գլխաւոր քաղաքէն ։

Այս հողամասին վարչաձեւը յանձնուեցաւ Եգիպտոսի, ըստ 1949ի համաձայնագրին։ Բայց այնտեղ որեւէ ձեւով ըսուած չէր թէ Կազան Եգիպտոսի սեփականութիւնն է։ Ըսուած էր՝ «զինադադարի նշանակած սահմանագիծը չի կրնար նկատուիլ իբրեւ քաղաքական կամ հողային սահման»։

Աշխարհագրականօրէն մաս կազմելով Նեկեւի, Կազայի հողամասը երբեք եգիպտական չէ եղած։ Անգլիական հողատարութեան տակ մաս կը կազմէր պաղեստինեան հողամասին ։ Ունի երեք գըլխաւոր կեդրոններ, Կազա (45.000 բնակիչ), Խան-Իունիս (14.000), եւ Ռաֆա (5000)։ Տնտեսական կարելիութիւնները շատ փոքր են, միայն բնակչութեան մէկերրորդը ինքնաբաւ է (95.000 հոգի), շնորհիւ արմաւին, ակրիւմներուն (նարինջ մանտարին, կիտրոն) եւ տեղական մանր ճարտարարուեստի մը ։

Եգիպտացիներուն միակ նպատակը եղած է օգտագործել այդ շրջանը՝ Իսրայէլեան հաւանական յարձակման մը դէմ։ 1955ի գարնան, Նասըր ոտքի հանեց «Մահուան Զօրամասերը» (ֆետայի), որ ահ ու սարսափ տարածեն եւ ոչընչացնեն Իսրայէլցիներու շինած ջուրի խողովակները, որոնք կը հասնէին մինչեւ Նեկեւի խորերը։ «Մահուան զօրամասեր»ու յարձակումները տեւեցին 18 ամիս ։

Եգիպտոսի առաջին նպատակը եղաւ նախ տեղւոյն վրայ պահել այն 214.000 տարագիրները, որոնք աքսորուած էին Պաղեստինէն։ Այս 214.000 անձերը, որոնց վրայ պէտք է աւելցնել 750.000 ուրիշներ՝ հաստատուած Սուրիոյ, Յորդանանի եւ Լիբանանի մէջ, կ'ուզեն վերադառնալ իրենց նախկին օճախները։ Ասոնց մէջէն է որ Նասըր կը գտնէ իր «ֆետայի»ներու խումբերը ։

Այս փոքր հողամասէն է որ կախում ունի այս անգամ՝ աշխարհի ճակատագիրը»

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը, Կրոմիքօ եւ մարեչալ Ժուկով երեքշաբթի օր Արեւելեան Գերմանիա հասան, ուր համաձայնութիւն մը պիտի կնքեն Արեւելեան Գերմանիոյ մէջ խորհրդային բանակներու թիւին մասին։ Կը կարծուի թէ այդ թիւը այժմ կը հասնի 400.000ի։

ԾՈՎԱԿԱԼ ՊԻՐՏ, որ Հիւս. Բեւեռը հետախուզող բազմաթիւ արշաւախումբերու պետը եղած է, առջի օր մեռաւ Մ. Նահանգներու մէջ։ 68 տարեկան էր ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Զոմականներ (ցանկը առանձին)	10.500
Խաչատուրեան ընտանիք (Սուք Հառաա)	5.000
Նախորդ գումար՝	1.148.900
Ընդհ. գումար	1.164.400

×

ՁԱՆԱՁԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Սոնա Զաքարեան-Սօնյի	1.000

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

●

Քանի կը մօտենայ Մարտ 15ը, այնքան աւելի կը մթագնի Հունգարիոյ մթնոլորտը։ Ինչպէս գրած էինք, Մարտ 15ը Հունգարիոյ Ազգ. տօնին օրն է եւ իշխանութիւնները յայտարարած էին որ տօնական օր պիտի չնկատուի այս տարի։ Ոստիկանական ուժերը, գնդացիրներով զինուած, աչալուրջ հսկողութիւն կը բանեցնեն մայրաքաղաքին մէջ։ Բոլոր պանդոկները, սրճարանները, խանութները խիստ հսկողութեան տակ են։ Բանուորական արուարձաններուն մէջ աւելի եւս զգալի է զինուորական ու ոստիկանական այս հսկողութիւնը ։

Այն ուսանողները, որոնց բնակավայրը Պուտափեշթը չէ, հրահանգ ստացած են վերադառնալ իրենց տուները եւ այնտեղ մնալ մինչեւ մէկ շաբաթ ։

Ժողովուրդը մեծ մտահոգութեան մէջ է. ամէն կարգի զրոյցներ շրջան կ'ընեն եւ ընդհ. մտահոգութիւնը աւելի եւս կ'աւելցընեն։ Ամէն ոք կը մաղթէ որ ճակատագրական այդ թուականը շուտով անցնի, որպէսզի այս աննախընթաց խռովութիւնները վերջ մը գտնեն ։

× Հունգարիոյ կացութիւնը քննելու պաշտօն ունեցող միջազգային յանձնախումբը իր կեդրոնատեղին Վիէննայէն փոխադրեց Ժընեւ։ Արդարեւ, Աւստրիոյ կառավարութիւնը վախնալով Խ. Միութեան դժգոհութիւն պատճառելէ, խնդրեց որ յանձնախումբը այլ երկիր մը փոխադրուի։ Ցարդ հրաման տրուած չէ յանձնախումբին՝ տեղւոյն վրայ քննել Հունգարիոյ կացութիւնը ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՐԴԸ, ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐԸ, ԳՐԱԳԷՏԸ

(Կարդացուած՝ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ սգահանդէսին, Մարտ 9ին Սորպոնի մէջ).

Շաւարշ Միսաքեան եղած է, ըստ իմ կարծիքիս, ամենանշանաւոր դէմքերէն մէկը՝ հետզհետէ անհետացող այս սերունդին, որ սակայն ունեցած է պայծառ միտքեր եւ դիւցազնական հոգիներ: Եղած է ապահովաբար մէկը, հաւանօրէն գլխաւորը այն մտաւորականներէն որոնց աւանդապահ Հայութիւնը, փոխէ Սփիւռքի Հայութիւնը, պիտի պարտի իր ուրոյնութեան ոչ միայն պահպանումը, այլ եւ զարգացումը:

Եթէ վաստակ բառը կը նշանակէ միանգամայն անխոնջ աշխատանք եւ գնահատելի արդիւնք: Ան եղած է վաստակաւոր մտաւորականին պատկերացումը: Արօրի լծուած զօրաւոր եւ աննկուն ցուլի պէս՝ ինքը, միայն հանրային օգուտը նկատի առնելով, կը յառաջանար յոգնութիւնը անտեսելով, վհատութիւնը արհամարհելով, խոչընդոտները փշրելով: Այսպէս առանց ինքզինքը խնայելու մաշեցուց իր կեանքը, որպէս զի իր հայրենակիցները իր գաղափարին համեմատ կարենային ապրիլ:

Ձորս տեսակ դպրոց յաճախած է ինքը, նախ կանոնաւոր վարժարանները,— ի միջի այլոց համբաւաւոր Կեդրոնականը, մէկ տարի միայն, որովհետեւ Կեդրոնականը դոցուեցաւ,— ապա կեանքի եւ մանաւանդ դիմադրութեան անողորմ կրթարանը, յետոյ համբաւաւոր գրագէտներու հետ ունեցած իր յարաբերութիւնները իբրեւ աշխատակից նոյն թերթերուն, վերջապէս իր պայծառ խելքին, իր տրամաբանական մտքին տուած ինքնուսուցչութիւնը, առանց որուն մարդս կը մնայ միայն շրջանաւարտ աշակերտ մը:

Շաւարշ Միսաքեանի ամբողջական կենսագրութիւնը բնականաբար պիտի չկրկնեմ ձեր առջեւ. արդէն լսած ու կարդացած էք: Պիտի բաւականանամ յիշատակելով իր ասպարէզին յատկանշական կէտերը եւ ի յայտ բերելով մեր ողբացեալ բարեկամին այն բացառիկ արժանիքները, որոնց համար ինքնաբերաբար փափաքեցայ հրապարակաւ արտայայտել իմ գնահատանքս եւ իր յիշատակին բերել յարգանքի բաժինս: Գիտէք որ քաղաքականութեամբ չեմ զբաղիր եւ մանաւանդ որ ես ինծի թոյլ չեմ տար Հայերու ազգային քաղաքականութեան խառնուելու: Ուստի Շաւարշ Միսաքեանի կուսակցական հանգամանքին մասին բոլորովին լուռ պիտի կենամ:

Ամէն բանէ առաջ, Ան եղած է թերթի խմբագիր եւ իր այս հանգամանքով է որ առիթ ունեցայ վրան հիանալու: Շատ երիտասարդ՝ սկսած է այս ասպարէզին նուիրուիլ,— 16 տարեկանին: Կոչում մըն էր:

Արժանի հրապարակագիր ըլլալու համար բազմաթիւ յատկութիւններ պէտք են: Բարոյական, հոգեբանական, տրամաբանական, գեղագիտական, գրական, գիտական եւայլն: Այս բոլորով օժտուած էր Շաւարշ Միսաքեան:

Հազիւ հրապարակային բեմէն իջած, զայն կը վերագտնէիք ինչպէս որ էր՝ ընկերասէր, մարդամօտիկ, անձնուէր բարեկամ: Ինչո՞ւ այն ատեն, անհամբերութիւն ցոյց կուտար, մերթ կը ձաղկէր հակառակորդները: Որովհետեւ գաղափարապաշտ էր եւ պարկեշտ եւ խստօրէն կը վրդովուէր անիրաւութեան կամ գայթակղութեան առջեւ: Իր գաղափարը իր հայրենիքն էր եւ Կ. Պոլիս եղած ատեն, դիմադրութեան մէջ ապացոյց տուաւ, որ պատրաստ էր այդ գաղափարին զոհելու իր կեանքը: Պարկեշտ եւ որեւէ շահախնդրութենէ վերծ՝ երբեք չէ զիջած իր թերթին որակը ենթարկելու մանր կամ չօշափելի վաստակներու, անհատական շահերու կամ ջոջերու փառասիրութեան ծառայեցնելով զայն:

Գաղափարական պայքարին մէջ նետուած՝ չէր կրնար հակառակորդներ չունենալ, բայց վստահ եմ թէ հայրենիքին ծառայելու յարմարագոյն ձեւին մասին միայն տարակարծիք եղողները, իրենց սրտերուն խորքին մէջ, զայն կը յարգէին ու կը գնահատէին իբրեւ ազնիւ եւ աննենգ ախոյեան:

Շաւարշ Միսաքեան համոզուած հայրենասէր մըն էր եւ իբր այդ չէր ներեր իր ազգին թշնամիներուն, չէր հանդուրժեր ամէն ինչ որ հայրենիքին ապահովութեան, շահերուն կամ վարկին կրնար վնաս մը բերել, կը պայքարէր որպէս զի երիտասարդութիւնը իր նախնիքները չուրանայ, հայութենէն չհեռանայ:

Բայց իբրեւ Գաղղիացի, չեմ մոռնար նաեւ Ֆրանսայի հանդէպ իր տածած երախտապիտութիւնը, գնահատանքը եւ սէրը:

Երբ «Յառաջ» դադրեցաւ Գերմանացիներուն մուտքով Փարիզ, Միսաքեան գաղտնի կերպով շարունակեց հրատարակել կարգ մը գիրքեր: Այսպէս հրապարակ հանեց զոյգ շարքեր, Հայկաշէն, Երկու հատոր առանց Թուականի, Արմենիա, երեք հատոր... առաջինը... Թուականի (1942ին հրատարակուած) եւ երկրորդը 1945 Թուականով որ ազատագրութենէն վերջ հրատարակուած առաջին հատորը ըլլալով կը սկսէր ընծայութեան երգով մը, որուն վերնագիրը լատիներէն, «Կը տատանի բայց չընկղմիր», կը ցուցնէր Շաւարշ Միսաքեանի հաւատքը Փարիզի յաւիտենականութեան վրայ:

Պարկեշտ, անկաշառ, անշահախնդիր ըլլալով, Շաւարշ Միսաքեան կը մերժէր բացարձակապէս իր թերթին սիւնակները բանալ անհատական շահերուն առջեւ, բայց միշտ յօժար էր իր աջակցութիւնը բերելու հանրօգուտ ձեռնարկներուն եւ այդ մասին խանդավառ խմբագրականներ գրելու: Այս վերջին պարագային կը զգացուէր որ Միսաքեանի համար ողբալ, խրատել, սաստել, պարսաւել ծանր պարտականութիւն մըն էր եւ որ իր բուն հաճոյքը գնահատել եւ քաջալերելն էր:

Տրամաբանող միտք ունէր, եւ այդ տրամաբանութիւնը կը յայտնուէր իր թերթը ներկայացնելու ոճին մէջ, նիւթերը զետեղելու ձեւին մէջ: Կարելի է թէ այս առաւելութեան չէք՝ անդրադարձած, ո՛րչափ բնական կ'երեւի կարգաւորութիւնը: Սակայն աչքէ անցուցէք որեւէ «արդիական թերթ», հոն պիտի գտնէք խառնիխուռն պատկերներ, վարչապետներու եւ մարդասպաններու, գիտուններու եւ սնանկներու, կամ երգչուհիներու, կարծես թէ իրարու փաթթուած եւ ապահովաբար բարոյական արժէքներուն նոյն մակարդակին վրայ դրուած խմբագրին կողմէ, քանի որ «տողավաճառութեան» տեսակէտով հաւասարապէս հասութաբեր են.... Եւ յօդուածները շարան-շարան, կցկտուր, ջարդուած, զիրար խաչաձեւող: Այն ատեն կը գնահատէք «Յառաջ»ի տրամաբանական ոճը:

Եթէ տրամաբանութիւնը, ուստի հեռատեսութիւնը կը թուի շատ յաճախ պակսիլ քաղաքագիտական եւ դիւանագէտ ղեկավարներուն, սակայն տեսակ մը տրամաբանական նախախնամութիւն մըկայ որ անոնց թափթփած արարքներուն անխուսափելի եւ յարմարցուած հետեւանքներ կը բերէ: Այս ճակատագրական հետեւանքները գուշակելու համար, մանաւանդ միջազգային հողի վրայ, Շաւարշ Միսաքեան իր նմանը չունէր եւ նոյն օրը որ դէպքը կ'աւանդէր, իմաստալից խմբագրականով մը անոր բոլոր ուղղակի եւ անուղղակի ապագայ արդիւնքները մանրակրկիտ ու պայծառ կերպով ձեր աչքին առջեւ կը պարզէր, շատ անգամ պաշտօնական մասնագէտներէն առաջ եւ նորաստեղծ կացութիւնը ձեզի լուսաւոր կերպով կ'երեւար:

ՖՐԷՏԷՐԻՔ ՖԷՑՏԻ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Արեւմտեան վեց պետութիւններու վարչապետները վերջին հանդիպումն ունեցան արեւմտեան միութեան վերջին դժուարութիւնները հարթելու եւ վերջնական համաձայնութեան մը գալու համար:

Գերման վարչապետը, պատկառելի ծերունին Ատընաուըր, խիստ գոհ մնաց փետրուար 20ի Փարիզի հանդիպումէն եւ յայտարարեց թէ Եւրոպա մեծ քայլ մը առաւ դէպի միութիւն: Ջերմ համակիր Ատլանտեան Ուխտի եւ Արեւմտեան Միութեան, վարչապետն ունի հակառակորդներ, նոյն իսկ նախարարութեան մէջ: Տնտեսութեան նախարար Էրհարտ, Պոննի համալսարանին մէջ ճառախօսելով ժխտական դատողութիւն մը արտայայտեց, որովհետեւ հասարակաց տնտեսութեան մը մէջ Գերմանիա սահմանափակ դիրք մը պիտի ունենայ, մինչդեռ այսօր աշխարհի բոլոր մասերուն հետ յարաբերութիւններ ունի: Գիւղացիներու միութիւնն ալ հեռագրած է Ատընաուըրի, չտանձնել որեւէ պատասխանատուութիւն Ֆրանսայի ափրիկեան կալուածներուն մէջ:

Վարչապետը սակայն, համաձայնութիւնը դիւրացնելու համար, այդ պարտաւորութիւններն ալ ստանձնեց, վերցնելով ելեւմտական կարեւոր բեռ մը:

Երեսփոխանական ընտրութիւններու թուականը կը մօտենայ: Վարչապետին քաղաքականութեան հակառակորդները բուռն պայքար պիտի մղեն տապալելու համար «աշխատանքի խումբը», որ 1949էն ի վեր կը կառավարէ Արեւմտեան Գերմանիան: Սոցիալ-Դեմոկրատ կուսակցութեան ղեկավար Օլլենհաուըրթունուարի 18ին յայտարարեց.«Կ'ուզենք վերջ տալ Ատընաուըրի շրջանին»:

Հակառակորդները գիտեն, թէ ներքին քաղաքականութեան տեսակէտով օրուան վարչապետը կը մնայ անպարտելի, ուստի պիտի յարձակին արտաքին քաղաքականութեան վրայ. Ընդդիմադիրները կը մերժեն Ատլանտեան դաշինքը, կը փափաքին եւրոպական ապահովութեան դրութիւն մը, երկու Գերմանիաներու միութենէն նաք: Սիրաշահելու համար գերման զանգուածները, կը յայտարարեն թէ հակառակ են պարտաւորիչ զինուորական ծառայութեան, կը փափաքին Գերմանիոյ չէզոքութիւնը, արեւելեան եւ արեւմըտեան ճակատներու միջեւ:

Օլլենհաուըր կը շրջի այժմ Ամերիկա, իր ծրագիրը պարզելու, իր ապագայ քաղաքականութիւնը բացատրելու համար: Պաշտօնական շրջանակներ վերապահ գտնուած են, որովհետեւ Ամերիկա համամիտ է գերման միութեան, բայց կ'ընդդիմանայ գերման չէզոքութեան, այդ պիտի ըլլայ Ատլանտեան միութեան քայքայումը, արեւմտեան ճակատի տկարութիւնը: Ամերիկայի գործաւորական միութեան ընդհանուր նախագահ Ճորճ Մինի գործաւորական զանգուածին անունով յայտարարած է, թէ «Գերմանիոյ չէզոքացումը բացարձակապէս անընդունելի է»:

Վարչապետին հակառակորդ կուսակցութիւնը գերման միութիւնը կը գերադասէ ամէն շահերէ, անկարելի կը նկատէ այդ, որքան ատեն որ Գերմանիա գինակից կը մնայ արեւմտեան պետութիւններու, մանաւանդ երբ կը միանայ անտեսական միութեան: Դուրս գալ միութենէն, համաձայնիլ Խ. Միութեան հետ,

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Մինչ այս մինչ այն ոստիկանական տեսուչը եկաւ (ճոմիսէր), աչք մը նետեց, բաներ մը հարցուց, մատներս քակեց եւ թոյլ տուաւ որ արտաքնոց տանին:

Նորէն ջրամանի երկար շղթան, բայց ի՞նչպէս, ձեռքերս կապուած...

Սենեակ փոխադրելով, ոստիկանական տեսուչը արտօնեց նստիլ տախտակին վրայ, անշուշտ իրեն տրուած հրամանի մը համաձայն:

Բոլորովին ուժասպառ, ոտք եւ ձեռք ուռած, գլուխս ալեկոծ, մարմինս զալարուն, փռուեցայ մէկ կողիս վրայ:

Մութը կոխած էր արդէն: Ձեմ գիտեր որքան «հանգստացեր» էի այդպէս, երբ մէկը զարկաւ թեւիս:

Նոյնինքն Ալի Րիզա:

— Ինչպէս ես, այսօր շա՞տ նեղեցին քեզ, բան մը չե՞ս ուզեր,— թէյ, ուտելիք, սիկառէթ...

Պատուիրեց թէյ բերել, միայն ըթամատներս քակելով:

Եւ դուրս ելաւ, նորէն վերադառնալու խոստումով:

Եկաւ ժամը 9-10ին եւ ճամբայ հանեց դէպի Գըռմը Սիասի, հարցաքննութեան համար:

Նոյն շքախումբը, յայտնի եւ գաղտնի ոստիկաններով:

Տարօրինակ երեւոյթ, այս անգամ, կէս ճամբան հասած ատեն, քակեց ըթամատներս եւ ճամբեց առջեւէն պացող երկու պաշտօնական ոստիկանները:

Երբ պաշտօնատուն հասանք եւ սանդուղներէն վեր կ'ելլէինք, ձեռնակապերս ալ քակեց:

Երբ երրորդ յարկը հասանք, Ալի Րիզա պատուիրեց, որ քիչ մը սպասեմ, եւ ինքը գնաց Րէշատ պէյին լուր տալու: Ինքն է որ կը նկարագրէ.

— «Գրասենեակին մէջ կը գտնուէին մէկ պաշտօնական եւ մէկ գաղտնի ոստիկան: Իսկ սալոնին մէջ կը գտնուէին եօթը հոգի, երկու պաշտօնական ոստիկան Գըռմը Սիասիէն, երկու պաշտօնական ոստիկան ալ արդելարանի կողմէ ղրկուած՝ Շաւարշի հսկողութեան համար, ինչպէս նաեւ երկու գաղտնի ոստիկան եւ մէկ սենեկապան: Րէշատ պէյի լուր տուի թէ Շաւարշը բերուած է: Հազիւ երկու վայրկեան մնացեր էի Րէշատ պէյի մօտ:

«Շաւարշը Րէշատ պէյի գրասենեակը տանելու համար վերադարձայ գրասենեակըս: Ներս մտայ եւ «հրամմեցէք» ըսի: Սալոնը ոստիկաններով լեցուած ըլլալուն, ես առջեւէն, Շաւարշը ետեւէս՝ սկսանք քալել: Սալոնին մէջտեղը հասեր էինք: Սպասաւորը գաւաթ մը ջուր բերեր էր, Շաւարշի խնդրանքով: Շաւարշ սպասաւորին ձեռքէն առաւ գաւաթը եւ սկսաւ խմել.

«Րէշատ պէյ աւարտած չէր խօսքը, երբ աղմուկ մը փրթաւ սալոնին մէջ: Գլուխս ետեւ դարձուցի, սալոնին կողմը նայեցայ, տեսայ որ Շաւարշը, ձեռքի գաւաթը յանկարծ ոստիկաններուն նետելով, այդքան մարդոց մէջէն արագաբար վազեց դէպի սանդուղները»:

Արդարեւ, քիչ մը ջուր ուզեցի, սկսայ ումպ-ումպ խմել, եւ յանկարծ գաւաթը նետելով խոյացայ երրորդ յարկի սանդուղի գլխէն դէպի վար, գլխիվայր բակի մարմարին վրայ ջախջախուելու առաջադրութեամբ:

Դժբախտաբար ինկայ երկրորդ յարկի բազրիքին վրայ, որ խորտակուեցաւ, եւ երբ կրկին նետուեցայ, փռուեր էի աջ կողիս վրայ,— ահռելի գալարումներու մատնուած, գետնէ գետին դարնուելով, հռնդալով, գառանցելով. Պահ մը շղթայի զարկին վերէն վար, յետոյ քակեցին, վախնալով որ կը պայթիմ եւ ներարկումներ կատարեցին, մինչ ձայն մը կ'ըսէր.

— Եահու ՙՙՙ օլտու, օ փատար տանէ-ցաքէյըլէ տավրանտըք (այս ի՞նչ եղաւ, այնքան ալ փափկութեամբ վարուեցանք):

Ինքզինքս վար նետելէ յետոյ, կիսամեռ, ոգիներու հետ խօսելու զգայախաբութեամբ, մինչ կը մռնչէի եւ գետնէ գետին կը զարնուէի, մարմար քարերուն վրայ, չեմ գիտեր, որքան ժամանակ վերջը դղացի, որ վերցուցած կը տանին: Կը թուէր թէ փոս մը կ'իջեցնէին:

Անշուշտ փողոց հանած էին եւ ցուրտ հովն էր որ այդ զգայութիւնը կը ներշնչէր:

Բայց ո՞ւր փոխադրած էին:

Զինադադարին, երիտասարդ բժիշկ մը կը պատմէր թէ ուղղակի իր գտնուած հիւանդանոցը տարած էին, անմիջական դարմանումները կատարելու համար, մինչ բանտապահները «Միւթէֆէրրիգայի» բանտարկեալներուն հաղորդած էին.

— Սիզինքի կէպէրտի: (Ձեր մարդը սատկեցաւ)

Ե՞րբ սթափեցայ, չեմ գիտեր: Բայց շատ լաւ կը յիշեմ որ, ձեռքերս եւ ոտքերս ամուր կապուած, աչքերս միշտ գոց էին, եւ շարունակ ելեկտրական լոյս կը ժայթքէր ուղղակի աչքերուս:

Կամ այն է որ բժիշկ մը կը հսկէր, ելեկտրական ցոլացուցիչը քթին, եւ կամ դիտմամբ ելեկտրական լոյս կը հոսեցնէին, որպէսզի աչքերս բանամ: Երբ լոյսը հանգիստէր, ընդոստ անդին կը դարձնէի գլուխս: Կը բռնանային, բայց անօգուտ: Կը հոնդայի, կ'ոռնայի, կը գալարուէի անընդհատ, միշտ մէկ մտասեւեռումով,— հա հիմա շունչս կը կտրի, կը վերջանայ...

(Շար. 19)

գերման միութիւնը կազմել, չէզոքութիւն յայտարարել, ահա ընդդիմադիրներու ծրագիրը, որ բաղձանքն է նաեւ Խ. Միութեան վարիչներուն, Մառեշալ Բուլկանինի պատգամագիրը, ուղղուած Ատենաուըրի, նոյն բաղձանքը կը յայտնէ, քաջալերութիւն մըն է ընդդիմադիրներուն, ընտրութիւններէն առաջ նեքքին քաղաքականութեան միջամտութիւն մը ։ Գաշտոնաթերթը կը քննադատէ գերման վարչապետը, Խ. Միութեան թիւ մէկ հակառակորդը կը նկատէ եւ յաջողութիւն կը մաղթէ Օլլէնհաուըրի գաղափարակիցներուն։

Զուիցերիական մեծ թերթըՆէօյէ Ցիւրիխըր Զայթունկ» կը հարցնէ Սոցիալ-Դեմոկրատներու ղեկավարին, թէ ինչ պիտի ընէին եթէ Ատենաուըրի տեղն ըլլային։ Ապահովաբար նոյն քաղաքականութեան պիտի հետեւէին, ամերիկեան օժանդակութեան պիտի դիմէին, երկիրը Թշուառութենէ փրկելու համար, իսկ եթէ արբանեակ երկիր մը դառնար Գերմանիա, իրենք աթոռներ պիտի չկարենային գրաւել, ինչպէս իրենց յեհ, ռումէն, հունգար ընկերները։ Ատենաուըր, ամէնէն առաջ վստահութիւնը գրաւեց յաղթականներուն, քաղաքականապէս գրաւուած երկիր մը ձերբազատուեցաւ կապանքներէն, ստացաւ հաւասար իրաւունքներ յաղթականներուն, տնտեսական գետնի վրայ թշուառութենէն անցաւ նախանձելի բարգաւաճման։ Այդ արդիւնքը կը պատկանի հաշխատող խումբին։

Ընտրական պայքարի առեն այս արդիւնքը ցոյց պիտի տրուի գերման զանգուածներուն՝ քուէները խլելու համար։ Օլլէնհաուըրի ընտրական ծրագիրը պիտի ըլլայ «Թող միանան Գերմանիաները, այն ատեն պիտի քաշուինք Ատլանտեան Ուխտէն, պիտի ջնջենք զինուորական ծառայութիւնը, չէզոք պիտի մնանք։ Այն ատեն ամերիկեան, անգլիական, ֆրանսական ուժերը պիտի քաշուին Գերմանիայէն» ։

Գերման յառաջիկայ ընտրութիւնները ներքին քաղաքականութեան սահմանէն դուրս պիտի գան եւ միջազգային դիւանագիտական հակամարտութեան սահմանին մէջ պիտի մտնեն։ Երկու ճակատներու վարիչները պիտի պայքարին գերման զանգուածներու առին, որովհետեւ ընտրութեան ելքէն կախում ունի եւրոպական քաղաքականութիւնը ։

Ատենաուըր կ'երեւի թէ պէտքն զգաց չէզոքացնելու Օլլէնհաուըրի աշխատանքը։ Առաջարկեց երեք մեծերուն «քննել գերման խնդիրը՝ Եւրոպայի ապահովութեան առնչութեամբ»։ Բնական է, որ երեք մեծերու ներկայացուցիչները պիտի պաշտպանեն վարչապետին քաղաքականութիւնը, եւ քննադատեն Օլլէնհաուըրի ծրագիրը։ Սոցիալ Դեմոկրատներու ընտրական յաջողութիւնը ամէնէն առաջ դժբախտութիւն մը պիտի ըլլայ Գերմանիոյ համար, պարտութիւն մը Արեւմուտքի համար, յաղթանակ մը Խ. Միութեան համար, որ կը սպասէ նոյն իսկ վերադառնալու Հիթլէր - Սթալին համաձայնութեան վերանորոգման, ի վնաս Լեհաստանի, որբապրութեամբը հողային սահմաններու ։

Անգլիական բանակի սպարապետ Ալանպրուք, կը հրատարակէ իր յուշերը, բաղդատելով Գերմանիոյ դիւաններէն վերցուած վաւերաթուղթերու հետ։ Վերջին հատորը կը պարունակէ «Խաղաղութեան վերջին օրերը»՝ 9 Օգոստոսէն 3 Սեպտեմբեր 1939։ Սթալին դաշնագրով չէզոքութիւն յայտարարեց, յետոյ կռնակէն հարուածեց Լեհաստանը եւ իրական օժանդակութիւն տուաւ գերման բանակներուն մինչեւ յարձակում կրելը։ Խորհրդային օդակայանը որոշ նշաններով ուղղութիւն կուտար գերման օդանաւերուն։ Մեծ քանակութեամբ ռազմանիւթեր կ'անցընէին լեհ սահմաններէն։ Խ. Միութեան վարիչը կը թելադրէր պատերազմը, ամէն օժանդակութիւն խոստանալով։ Չէմպըրլէյն գերման դեսպանին կը հաղորդէ անգլիական կառավարութեան պատերազմ յայտարարելու որոշումը, եթէ Գերմանիա յարձակի Լեհաստանի վրայ։ Հիթլէր կ'արհամարհէ սպառնալիքը, որովհետեւ վստահ էր Խորհրդային բարեկամութեան, ապահոված էր արեւելեան օժանդակութիւնը ։

Գերման Սոցիալ - Դեմոկրատները բարեկամ կը մնան խորհրդային վարիչներուն, մինչդեռ իրենց ընկերները Իտալիոյ մէջ, Ֆրանսայի մէջ կը մասնակցին կառավարութեան, Ատլանտեան Ուխտին, կը պայքարին խորհրդային քաղաքականութեան դէմ ։ Ուրեան նոր դարու մարգարէներ կը կոչէր Մարքս, Էնկէլս եւ Լասալ Հրեաները, որոնք չկրցան մարգարէանալ թէ իրենց աշակերտները մահու չափ իրար պիտի ատէին իրենց անունով ։

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲԻԿԵԱՆ

ԽՐԻՄԵԱՆ ՀԱՅՐԻԿԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՅԻՍՆԱՄԵԱԿԸ

ՊՐԻՒՍԷԼ, (Յառաջ) — Այս տարի Խրիմեանի մահուան յիսնամեակն է (1907 - 57)։ Անշուշտ, ամբողջ գաղթաշխարհի հայութիւնը պիտի չմոռնայ յարգանքի իր տուրքը բերել մեծ հայրապետին յիշատակին, անոր որ մեր պատմութեան բախտորոշ մէկ շրջանին հայրենասէր Հայուտիպարը հանդիսացաւ ։

Պելժիոյ Հայ Ուս. Միութիւնը հաւանաբար առաջինը եղաւ Սփիւռքի մէջ արժանի շուքով կատարելու Խրիմեան կաթողիկոսի ոգեկոչումը, որ կատարուեցաւ Պրիւսէլի մէջ, կիրակի Մարտ 10ին։ Միութեան ատենապետը՝ Ցակոբ Իսկէնտէրեան՝ նախ քան հանդէսին բացումը, ներկայացուց Ցառաջի խմբագրապետ Շաւարշ Միսաքեանի կատարած փրկարար դերը մասնաւորաբար արեւմտեան Եւրոպայի հայկական գաղութներու ազգապահպանման մարզին մէջ եւ խնդրեց հանդիսականներէն, որ մէկ վայրկեան յոտընկայս լռութեամբ յարգուի անոր անմոռաց յիշատակը ։

Ուսանող ընկերը, ապա, համառօտ կերպով ցոյց տուաւ Խրիմեան Հայրիկի կեանքի գլխաւոր հանգրուանները՝ Վանէն մինչեւ Պոլիս եւ Էջմիածին ։

Օրուան բանախօսներն էին գրագէտ Կարապետ Փօլատեան, եւ Գր. Նարեկացիի տաղանդաւոր թարգմանիչը Պ. Լիւք Անտրէ Մարսէլ, որ հրաւիրուած էր խօսելու իր նոր թարգմանութեանց մասին։

Պ. Փօլատեան, որ ծանօթ էր արդէն գաղութին իր անցեալ տարուան այցելութեամբ, հանգամանօրէն խօսեցաւ Խրիմեան Հայրիկի գրական, կրօնական, ընկերային և քաղաքական գաղափարներու եւ գործունէութեան մասին, ներկայացուց Խրիմեանի կեանքը, որհամակ նուիրում եղաւ հայ ժողովուրդի ազատագրական դատին։ Երիտասարդ տարիքէն մինչեւ մահը, ան եղաւ խորհրդանշանը մշակութային եւ քաղաքական խռէալներուն, յաջորդ սերունդներուն համար բանալով լուսաւոր նոր ուղի ։

Ի վերջոյ, անդրադառնալով մեր օրերու Հայաստանի եւ գաղթաշխարհի հայութեան կացութեան, Պ. Փօլատեան եզրակացուց թէ Հայրիկի հոգին պիտի հըրճուէր տեսնելով իր պաշտելի ժողովուրդը միացած ամբողջական հայրենիքի գաղափարին շուրջ և լծուած՝ շինարար աշխատանքի ։

Հանդէսի գեղարուեստական բաժնին մէջ եղան արտասանութիւն, երգ, եւ նըւագ։ Օր. Ա. Սեմիկեան արտասանեց Պ. Փօլատեանի «Վերադարձըէն հատուած մը, իսկ Ե. Բամպուքեան կարդաց Խրիմեանէ «Պապկէ պսակ ի դաշտը», Օր. Ժ. Քալանթարեան (դաշնակ) եւ Պ. Ալահայտոյեան (ջութակ)) մեծ արուեստով նուագեցին Ա. Խաչատուրեանի «Օրօրը», «Գայիանէ» պարախաղէն եւ Ցարութիւնեանի «Օրօր»ը, «Հայրենիք» Քանթաթէն, արժանալով ներկաներու ջերմ գնահատութեան։ Ընկեր Ալահայտոյեան առանձին նուագեց նաեւ Գ. Ալէմշահի «Նաղեր»ը, Ղազարեանի «Ձմեռն անցաւ, եկաւ գարունը» եւ Ռ. Մելիքեանի «Կաքաւիկ»ը։ Ուսանող Իսկէնտէրեան երգեց Սրուանձտեանցի «Դըլէ եաման»ը եւ Զիւանիի «Ձախորդ օրեր »։

Հանդէսի երկրորդ մասին մէջ, խօսքը տրուեցաւ Պ. Լիւք Անտրէ Մարսէլի, որ բեմ բարձրացաւ հանդիսականներու բուռն ծափերուն մէջ։ Ֆրանսացի երիտասարդ բանաստեղծը բացատրեց, թէ ինչպէս ծանօթացած էր Գ. Նարեկացիի եւ հայ բանաստեղծութեան ույափշտակուած անոնց գեղեցկութենէն։ Անդրադառնալով մասնաւորաբար Նարեկացիի, ըսաւ թէ ան միջնադարեան միստիկ գրականութեան մեծագոյն դէմքն է ։ Մարդկային տկարութեան եւ ոչնչութեան հակադրել աստուածային մեծութիւնն ու անհասանելիութիւնը, միջնադարեան մարդու մտածողութեան գլխաւոր առարկան, բոլոր միստիկ բանաստեղծները ապրած են այդ ողբերգութիւնը։ Սակայն ինչ որ կը տպաւորէ Նարեկացիի մօտ եւ յատուկ է իրեն, այդ ողբերգութեան ուժգնութիւնն է, որ կուգայ բառերու, խօսքերու եւ նախադասութիւններու հեղեղային կրկնութեամբ, կուտակումով եւ թափով ։

Պ. Մարսէլ կարդաց իր թարգմանութիւններէն նմոյշներ։Նորութիւն եղաւ մեզի համար, լսել, որ թարգմանած է նաեւ մեր արդի բանաստեղծները՝ Մեծարենց, Վարուժան, Սիամանթօ, եւն.։ Հանդիսականները կրցան գնահատել թարգմանութիւնը Վարուժանի «Գուտը» եւ «Առաջին ծիլեր» քերթուածներուն, որոնց գեղարուեստական արժէքը կրցած էր հարազատօրէն տալ թարգմանիչը ։

Երկուշաբթի իրիկուն, հիւրերուն ի պատիւ տրուած թէյասեղանին շուրջ, Պ. Փօլատեան եւ Մարսէլ դարձեալ առիթ ունեցան խօսելու գրական նիւթերու շուրջ. Պ. Մարսէլ կարդաց քանի մը ուրիշ բանաստեղծութիւններ եւս, շեշտելով յատկապէս հայկական ոգիի եւ հանճարի առանձնայատկութիւնը ։ Պէտք է գուրգուրանքով պահպանել այս հարստութիւնը եւ անոր արտայայտիչն հանդիսացող լեզուն, զայն դարձնելով աւելի մաքուր եւ ճկուն։

**

Վարուժանի Յիշատակախտակը Կանի մէջ. — Վարուժանի անուան տախտակ մը զետեղելու մեր գաղափարը մեծ խանդավառութիւն յառաջ բերաւ ամէն կողմ ։ Շնորհակալութիւն կը յայտնենք բոլոր անոնց՝ որոնք դրամական նուիրատուութիւններով, յօդուածներով կամ նամակով ուզեցին քաջալերել մեզ՝ մեր ձեռնարկին մէջ։

Ինչպէս յայտնած էի նախորդ թղթակցութեամբ, որոշուած էր յիշատակախտակը զետեղել Վարուժանի բնակած տան վրայ։ Սակայն, նկատի ունենալով որ այդ տունը կը գտնուի քաղաքի կեդրոնէն բաւական հեռու եւ, մանաւանդ որ կը գտնուի ուշ կամ կանուխ փլելու վտանգին ենթակայ, որոշեցինք դիմել ուղղակի Կանի համալսարանի Տեսչութեան, խնդրելով որ համալսարանի մէկ շէնքին մէջ տեղ մը յատկացուի մեզի։ Համալսարանի վարչութիւնը սիրով ընդառաջ գնաց մեր փափաքին, կարգադրելով որ կեդր. Մատենադարանի սրահին մէջ զետեղենք Վարուժանի անուան տախտակը, որուն պատրաստութեան հոգը յանձնուած է արդէն ծանօթ գրագէտ Բ. Թօփալեանի ։

Կը յուսանք որ երկար չեն տեւեր պատրաստութիւնները։ «Յառաջ»ի ընթերցողները տեղեակ կը պահենք մանրամասնութեանց ։

ՈՒՍԱՆՈՂ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ, Մարսէյլի ձայնասփիւռէն այս չարաթ օր ժամը 12ին պիտի ներկայացնէ իր բանաստեղծական երեկոյթը եւ պիտի արտասանէ հայերէն կտոր մը։

Մարսէյլ, Փրօվանս - Մալպազին ժամը 12ին ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՍ ՓՈՔՐ ՄԱՐԴ ԵՄ»

Մարդի՛կ, ես վճռեցի պատմել ձեզ իմ պատմութիւնը։ Հանդիստ չունիմ ։ Կը պատմեմ պարզ ու հասարակ, առանց չափազանցութեան և առանցպարզարունխօսքերի։ Իմ կեանքում, բացի թիւերից, ոչինչ չեմ գրել, եթէ չհաշուենք պաշտօնական գրագրութիւնները։ Ուստի, բարեկամներս, խնդրում եմ ներել ինձ կոպիտ ոճի, թերի արտայայտութիւնների եւ դանդաղ ուրիշ գրական զանցառութիւնների համար, եթէ ի հարկէ թոյլ եմ տուել

Ես գրող չեմ, ես փոքր մարդ եմ, շա՛տ փոքր։ Հասակս էլ փոքր է, եւ գործերս էլ աննշան եւ ամբողջ կեանքս՝ աննկատելի ։

Նախ թոյլ տուէք ներկայանալ. Մովսէս Սոկրատի Փիչխալեան։ Խնդրեմ ուշադրութիւն դարձրէք իմ բիբլիական անուան, հօրս անուան փիլիսոփայական ծագման եւ ազգանունիս վրայ, որ կարծես միշտ մատնանշում է նրա կրողի չրնչինութիւնը ... Փիչխալեա՛ն ։

Երեւակայեցէք, թիւերի դրութիւնն էլ նոյնն է։ Կը գրես, օրինակ, հինգ հարիւր, հազար կամ միլիոն բուբլի, իսկ նրա մօտ գոյանում են ինչ որ կոպէկներ, ասենք՝ քսաներկու։ Նման դրութիւնը հաշուապահական տեսակէտից միանգամայն նորմալ է, բայց երբեմն մարդ ուզում է գումարը կլորացնել, կրողի ծոցը ուղարկել կոպէկները

Չի կարելի, անօրինական է։ Այդ ողորմելի քսաներկու կոպէկները որոշակի մթնոլորտ են ստեղծում ամենամեծ գումարների համար

Այդպէս էլ իմ ազգանունը ։ Մովսէսներ ու սոկրատովիչներ հաւանաբար շատ կան, իսկ Մովսէս Սոկրատի Փիչխալեանը առայժմ մէկն է, ձեր խոնարհ ծառան ։

Մի քանի խօսք կենսագրութեանս մասին. Այն համարեա՛ գոյութիւն չունի, թէեւ օրերս լրացաւ վաթսուն մէկ տարիս։Ծնուել եմ ես լեռնային փոքրիկ քաղաքում, բայց միշտ երազել եմ մեծ կեանքի, մեծ գործերի մասին։ Տակաւին պատանի՝ տարուել էի քիմիայով եւ ուզում էի դառնալ մի նոր Մենդելէեւ, յետոյ ինձ դուր եկաւ ձեռնածու Գազալիուլ, մի անգամ էլ վճռեցի դառնալ փիլիսոփայ

Բայց բան դուրս չեկաւ ․ Վերջացրի դպրոցը, սկսեցի աշխատել որպէս հաշուետար։ Յետոյ դնացի հաշուապահական կուրսեր ու դարձայ հաշուապահ։ Երազում էի ղեկեցիկի մասին, կեանքս կապեցի սովորական, ոչ մի բարեհամբութեամբ աչքի չընկնող աղջկայ հետ։ Սիրում էի երեխաներ — չունեցայ։ Իսկ միառժամանակ յետոյ ընդհանրապէս դադարեցի երազել ։ Ապրում էի խաղաղ, համեստ, ոչ լաւ, ոչ վատ, ոչ քաղցր, ոչ դառն։ Ժիր ու տքնաջան աշխատում էի եւ քիչ խօսում, այնպէս որ կլինս ինձ կնքեց որպէս «Մեծ համր»։ Ճիշդ է, սակաւախօս եմ, ուրիշի գործերին խառնուելու սովորութիւն չունեմ, խօսելու համար բառ չեմ գտնում։ Իսկապէս ասած, ես նոյնիսկ ոչ թէ «Մեծ», այլ «Փոքր» համր եմ

Անցան տարիներ, եւ նրանք բոլորն իրար նման էին։ Աշխատանք, տուն, կին, ճաշ, մաքուր ակողին, նորից աշխատանք։ Ճիշդ է, մի չորս-հինգ անգամ փոխեցի աշխատանքիս վայրը։ Նոր դիրեկտոր, նոր գլխաւոր հաշուապահ եւ նոր բալանսներ (հայերէն՝ կարծեմ հաշուեկշիռ) ։ Ահա բոլորը

Պատահում էր՝ պառկում էի եւ քունս չէր տանում։ Ինչ որ բան հանգիստ չէր տալիս։ Նեարդերի՞ց էր, անքնութիւնի՞ց։ Չէ։ Ջղերս կարգին են։ Ես այդ յաճախ եմ նկատել։ Ասենք, պատրաստում եմ ամփոփագիր. սրէֆմոմեար(*), հաշիւներ, կարմիր ու սեւ մատիտներ, թիւեր, թիւեր, Աստուած գիտէ ինչքան շատ են և յանկարծ՝ խոչընդոտ, ինչ որ տեղ սխալուել եմ, ինչ որ սատանի կոպէկ չեմ գըրել, գումարի մէջ՝ անհամապատասխանութիւն Ստիպուած, ամէն ինչ պէտք է սկսել նորից. թիւերը ստուգել, համեմատել, դասաւորել, ջնջել, ու ստուգել ...

Եւ ի՞նչ ։ Ներվերս (**) հանգիստ են Ապրումների մէջ եմ, բայց սիրտս աչխատում է նորմալ։ Չեմ հայհոյում, չեմ ծխում, թղթեր չեմ պատառոտում ...

Ուրեմն ինձ անհանգստացնում է ուրիշ բան. Ի՞նչ։ Ահա թէ ինչ . ւչ թշնամի ունեմ ես, ոչ բարեկամ։ Իսկ ինչո՞ւ, ընկեր Փիչխալեա՛ն, թշնամի չունես ։ Չունեմ, որովհետեւ ես խաղաղ մարդ եմ, կուսակար չեմ, կարգադրութիւններ կատարում եմ հնազանդութեամբ, ոչ ոքի չեմ քննադատում ։

Իսկ ինչո՞ւ բարեկամ չունես, ընկեր Փիչխալեան։ Բարեկա՞մ ։ Այո, դա ճիշդ է

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆԵԱՆ

(Շար. 1)

(*) Թուաբանութիւն ։
(**) Ջիղերս ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԻՐԱՆԻ շահը երեքշաբթի առաւօտ մեկնեցաւ Արաբիա՝ Իպն Սէուտի մասնաւոր հրաւէրին վրայ։

ԱՐԱԲԻԱ որոշեց վերցնել դէպի Անգլիա եւ Ֆրանսա ուղարկուած քարիւղին վրայ դրուած արգելքը։

ՏԸԼԸՍ Աւստրալիոյ մէջ դարձեալ կրկնեց, որ Մ. Նահանգները հակառակ են համայնավար Չինաստանի Ազգաժողովին մաս կազմելու փափաքին։

ՅՈՒՆԱԿԱՆ դահլիճին մէջ փոփոխութիւններ պիտի մտցուին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ հանրապետութեան նախագահը ամերիկացի ժողովուրդին յայտարարութիւն մը յղեց՝ Մ. Նահանգներու Աշխարհամարտին մասնակցելուն 40րդ տարեդարձին առթիւ։ Յայտարարութեան մէջ նախագահը կը մատնանշէր ամերիկեան ժողովուրդին յանձն առած զոհողութիւնները՝ յանուն ազատութեան եւ արդարութեան պահպանման։

ՖՐԱՆՔԵՒԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ տնտեսական յանձնախումբ մը Մարտ 15ին պիտի մեկնի դէպի Ափրիկէի Ֆրանսական հողամասերը։ Պիտի քննեն այդ հողամասերու տնտեսական կարելիութիւնները։

ՊԱՊԸ երեքշաբթի օր Վատիկանի մէջ տօնեց իր գահակալութեան 18րդ տարեդարձը։ Կաթոլիկէ Եկեղեցւոյ հայրապետը այժմ 81 տարեկան է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

ԼԻՈՆԻ Եկեղեց. Տիկնանց Միութիւնը շնորհակալութեամբ ստացաւ հետեւեալ նուէրները Ս. Ծնունդի տօնին առթիւ Պ. Արսէն Թէրզեանէ հինգ հազար ֆրանք։

Լիոնէն եկեղեցասէր օրիորդ մը խաչի կնքահայրութեան առթիւ տասը հազար։

Փարիզէն Պ. Գեւորգեան կարեւոր գումար մը ղրկած է Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան ֆոնտին համար, Պ. Գեւորգեան միշտ քաջալերած է եւ կը շարունակէ քաջալերել Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան գործը ամէն առթիւ իր առատաձեռն նուէրներով։

Օր. Քրիստին Նիկողոսեանի եւ Պ. Սիմոն Ադսարլեանի նշանտուքին առթիւ, փոխան ծաղկեփունջի հետեւեալ նուէրները եղած են եկեղեցւոյ շինութեան ֆոնտին — Տէր եւ Տիկին Մ. Ադսարլեանէ հինգ հազար ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհ. Նիկողոսեանէ 5000, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Վարժապետեանէ հազար, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Այվազեանէ 2500, Տէր եւ Տիկին Գարաքիլլահեանէ հազար, Տիկին Մարի Փափազեանէ փոխան մատաղի 2000, Տիկին Ազատուհի Պահատուրեանէ 4000 Ֆր։

Հանգուցեալ Արշակ Զաքէոսեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան ֆոնտին — Պ. Տիրան Թիւթիւնճեան, Պ. Մկրտիչ Գալեօզեան, Պ. Ղազարեան հազարական ֆրանք, Տիկին Կարապետ Փափազեան իր այաքինման առթիւ չորս հազար, Տիկին Արուսեակ Զօրայեան իր ամուսնոյն մահուան չորրորդ տարելիցին առթիւ երեք հազար, նոյնպէս Տիկին Զօրայեանէ հանգ. Արմենուհի Մարանկէօզեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի երկու հազար։ Պ. Յովհ. Պէրպէրեան իր դինուորութենէ վերադարձին առթիւ երեք հազար, իրենց անուան տօնախմբութեան առթիւ հետեւեալ նուէրները եղած են — Պ. Կարպիս Չիլինկիրեանէ երկու հազար, Պ. Կ. Խաչատուրեանէ 500, Պ. Յովհ. Ռեսնեանէ հազար, Պ. Յակոբ Սիւզմէճեանէ 400, Պ. Սարգիս Փոզարեանէ հազար, Պ. Գասպար Պաղտասարեանէ հազար ֆրանք։

Պ. Յովհ. Նիկողոսեան փոխան ծաղկեպսակի հինգ հազար ֆր. կը նուիրէ շինութեան ֆոնտին, Պ. Գրիգոր Թովմասեանի դրքանչ մօր հանգ. Վէհիսեանի մահուան առթիւ։

Մարսէյլէն Տէր Յակոբ քհնյ. Պօյաճեան հազար ֆր. կը նուիրէ։ Պ. Մկրտիչ Դերձակեան 1500 ֆր., Պ. Նշան Կօչկարեան հազար ֆրանք։

Լիոնի Ազքատախնամ Տիկնանց Մարմինը Ս. Ծնունդի առթիւ շնորհակալութեամբ ստացաւ Պ. Ճ. Պահատուրեանէ 24.000 ֆրանք, տօնական օրերուն աղքատներու բաժնուելու համար, ինչ որ կատարուեցաւ ժամանակին։

ՆԱՀԱՏԻ ՌԻՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ. «61 տարեկի երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Պ. Թադալեստարանի սրահը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին։ Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին։

Այս առթիւ կը մասնակցին՝ Խաչակիր Մանուկները։

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի համաժողովուրդային ապստամբութեան 36րդ տարեդարձը պիտի տօնուի այս շաբաթ, ժամը 21ին, գպրոցի սրահին մէջ։

Կը խօսի ընկեր ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Մուտքը ազատ է։

ՀԱՅ—ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մամուլի տակ է Յունուար - Փետրուարի թիւը, մօտ 60 էջ, բացառիկ բովանդակութեամբ։ Կամքէ անկախ պատճառներով, Դեկտեմբերի թիւին առաքումը նոր վերջացուցինք։

Տարեկան բաժնեգինն է 1000 ֆրանք, Ֆրանսա, 1200 ֆրանք արտասահման։

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէով՝ Շ. Նարդունի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ։

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Ֆոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին։

Տոմսերու գին — 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ — Այրի Տիկին Ոսկի Յարութիւնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Հայոց եկեղեցին, 69 րիւ Լուի Պլան, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝ ՄՐԱՊ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները։

ԼԻՈՆ — Այրի Տիկին Ոսկի Յարութիւնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Տիրան Պէկիրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Նորատ Յարութիւնեան եւ զաւակները (Հալէպ), ինչպէս նաեւ բոլոր պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, գրաւոր կամ ծաղկեպսակով ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ՄՐԱՊ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ որ տեղի ունեցաւ Յունուար 25ին։ Մարմինը ամփոփուեցաւ Կիյոթիէռի Նոր գերեզմանատունը։

ՄՆԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

70ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մայիս 11ին, Շաբաթ երեկոյ, Փարիզեան Թատրոնի մը մէջ։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի և շրջաններու խումբերու և ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Չաւուշ, Ավինեոնի Մուրատ եւ Կարտանի Նիկոլ - Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ահարոնեան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի

ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ռոստոմ» խումբի, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան։

Կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Այս երկուշաբթի ժամը 21ին «Ահարոնեան» ակումբին մէջ։ (26 րիւ տէ Քոնվալէսան)։

Կը հրաւիրուի ազգասէր հայ հասարակութիւնը։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան առթիւ յետաձգուած է Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին պարահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար այս ամսու վերջը։

Պարահանդէսի նոր թուականն է՝ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկեղ. Միութիւնը կը հրաւիրէ գաղութին եւ շրջանի հայութիւնը իր տարեկան ընդհ. ժողովին, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Սէն Լուի, րիւ Ժէ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. Ռուբէն Ռստմոդական Միութեան ընդհ. ժողովը այս չորեքշաբթի ժամը 21ին, 17 ռիւ Պլէօ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբի ժողովը, այս հինգշաբթի երեկոյեան ժամը ճիշդ 9ին, 17 րիւ Պլէօ։

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Փլաս տը Ֆէթի ծանօթ սրճարանը։

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. «Ռաֆֆի» խումբի ընկերական ժողովը, Չորեքշաբթի, 20 Մարտ, ժամը 21ին, Քաֆէ Բէժանի վերնայարկը։ Նախորդ ժողովի արունակութիւն։

ԱՆԻԷՌ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ — Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻԹԱԼԻ — Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ - Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը, այս շաբաթ ժամը 21ին, Սարսէլի ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանաւարտ հայ օրիորդ մը տրամադրելի ժամեր ունի ռուսերէնի եւ գերմաներէնի դասեր տալու։

Դիմել Գրասուն Հրանտ Սամուէլ, 51, րիւ Մէօսիէօ լը Փրէնս, Փարիզ (6), հեռաձայն Տանթօն 88.65։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիզակցի Հռուփ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրուհի, կը բնակէին Հէլվաճեան մետաքսի գործարանին մօտը։ Կը կարծուի որ Յունաստանէն անցած է Արժանթին։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով։ Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմէնիա»ին՝ արտատպել։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Այս կիրակի ժամը 21.15ին, Սալ Մայրնոյի մէջ, Մարսէյլ։

ՍԱՐԳԻՍ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնէ՝ «ԵՐՐՈՐԴ ՊՏՈՅՏ ՀԱՅԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ»,

Նիւթ՝ Հայ կեանքը։

Երեկոյթը ճիշդ ժամուն կը սկսի։ Ծախսերու մասնակցութիւն 200 ֆր.։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDI' N ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 փր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 փրա՜ք: Հատը 12 փր.

ՈՒՐԲԱԹ 15 ՄԱՐՏ • VENDREDI 15 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7832 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3643

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՍԵՒ ՄՈՒԹ ԱՄՊԵՐ

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան «լինե՞լ թէ չլինե՞լ»ը հարցը օրակարգի վրայ դրուած է։

Ո՞վ պիտի յաղթանակէ. ՄԱ՞Կը թէ գնդապետ Նասըր։

Միջին Արեւելքի վերջին ամիսներու դէպքերը ցոյց տուին թէ ի՛նչ խոր տարակարծութիւններ կը տիրեն աշխարհը կառավարելու կոչուած մեծ պետութեանց միջեւ։

ՄԱԿը, որ կոչուած էր եղբայրութիւն հաստատել ազգերու միջեւ եւ խաղաղութիւնը ամրապնդել երկրագունդի վրայ, չկրցաւ արդարացնել իր առաքելութիւնը։

Ազգերու միջեւ ատելութիւնը կը շարունակուի։ Իսկ խաղաղութիւնը քանիցս բռնաբարուեցաւ՝ Ծայրագոյն թէ Միջին Արեւելքի մէջ։

Գեղեցիկ ծրագիրներն ու շողշողուն բանաձեւերը չեն որ պիտի փրկեն մարդկութիւնը։

Շահերու նոյնութիւն պէտք է ստեղծել։

Ցորչափ կարելի չըլլայ ազգերու —մանաւանդ մեծերու —քաղաքական, ռազմագիտական, մանաւանդ տնտեսական շահերը հաշտեցնել իրարու հետ, հակամարտութիւններն ու բախումները անխուսափելի պիտի դառնան։

Միջին Արեւելքը «մեղրի կարաս» մըն է, որուն տիրանալու համար մրցումի ելած են բոլորը։

Դեռ տասը տարի առաջ, Անգլիան էր, որ ուղղութիւն կուտար այդ շրջանի քաղաքականութեան։

Ինքն էր, որ համաշխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին նախաձեռնարկ եղած էր կազմելու «Արաբական Լիկա»ն

Կը յուսար ամբողջ իսլամական աշխարհը իր կողքին ունենալ եւ իր ազդեցութիւնը տարածել նորակազմ արաբական պետութեանց վրայ, բրիտանական կայսրութեան հմայքն ու հեղինակութիւնը բարձրացնելու համար յաչս արեւելեան ժողովուրդներու։ Ու մանաւանդ՝ առաւելագոյն շահը ապահովելու համար այն թանկագին սեւ հեղուկէն՝ որ քարիւղ կը կոչուի։

Շատ չանցած ասպարէզ իջան զօրաւոր մրցակիցներ, որոնք յայտնի ու գաղտնի զանազան մեքենայութիւններով յաջողեցան չէզոքացնել Անգլիան։

Այսօր Արաբական Լիկայի անդամ պետութիւնները — բացի Իրաքէն, քիչ մըն ալ Լիբանանէն — մեծագոյն թշնամիները դարձած են Մեծն Բրիտանիոյ։

Ներկայիս մրցակցութիւնը Մոսկուայի եւ Ուաշինկթընի միջեւ է, որ տեղի կ'ունենայ նոյն «մեղրի կարաս»ին շուրջ

Մէկը զէնք ու ռազմանիւթ հայթայթելու ձեւով իր ոտքին տեղ ընել կ'ուզէ։ Միւսը դրամական —եւ ի հարկին նաեւ զինուորական — աջակցութիւն կը խոստանայ։

Այս նոր քաղաքականութիւնը մինչ մէկ կողմին շահ կ'ապահովէ, միւս կողմին վնաս կը պատճառէ։

Եթէ Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի վէճը կը յաւերժանայ, պատճառը երկու մեծերու հակամարտութիւնն է։

Երկուքն ալ կ'ուզեն սիրաշահել աւելի մեծ արժէք ներկայացնող կողմը եւ արժանանալ անոր շնորհներուն։

Այդ է պատճառը, որ զինուորական դիւրին յաղթանակ տանող կողմը այսօր ի վիճակի չէ վայելելու իր զոհողութեանց պտուղը։

Կազայի պարպումէն ի վեր սեւ մութ ամպեր մթագնած են հորիզոնը։

ՄԱԿի ուժը փորձաքարի կը դրուի այժմ։

Միջազգային զօրագունդը պիտի կրնա՞յ չէզոք գօտի մը ապահովել երկու հակառակորդ կողմերու միջեւ։

Պիտի կրնա՞յ արգիլել նոր հրդեհի մը բռնկումը։

Ամբողջ մարդկութիւնը աչքերը ուղղած է «արեւելեան կողմն աշխարհի» եւ հեւ ի հեւ կը հետեւի դէպքերու ընթացքին։

Առաջին փորձն է, որ կը կատարուի ՄԱԿի կողմէ, — եթէ չհաշուենք Քորէան՝ ուր տարբեր էր կացութիւնը։

Այդ փորձի յաջողութենէն կախուած է մարդկութեան ապագան։ Մանաւանդ խաղաղութեան պահպանումը։

«Տանցիկի համար չարժեր կռուիլ» կ'ըսէին քաղաքագէտները 1938ին։ Հիմա ալ սկսած են ըսել՝ «Կազայի համար չարժեր կռուիլ»։

Միջազգային զօրագունդը պիտի կըրնա՞յ փարատել Սինայի հորիզոնին վրայ կուտակուած սեւ մութ ամպերը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱԶԱՅԻ ՔԱՂԱՔԱՅԻՆ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՎՍՏԱՀՈՒԵՑԱՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀՍԿՈՂՈՒԹԵԱՆ ՏԱԿ

Ազգաժողովին փոխ քարտուղարն ու Համըրշոլտի անմիջական գործակիցը, Պրնչ, չորեքշաբթի առաւօտ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ գնդ. Նասըրի հետ. Դուրս ելած միջոցին յայտարարեց, թէ Կազայի քաղաքային վարչութիւնը պիտի յանձնուի Եգիպտոսի, մինչ ՄԱԿի բանակները պիտի հսկեն, որ խաղաղութիւնը պահպանուի։

Պէտք է ի նկատի ունենալ սակայն, որ ՄԱԿի ուժերը բաղկացած են միայն 700 զինուորներէ. որեւէ բախումի կամ միջադէպի պարագային, այդ 700 անձերը հաւանաբար անկարող պիտի ըլլան ՄԱԿի իրաւունքները արժեցնել։

Իրողութիւն է նաեւ, որ, ըստ չէզոք դիտողներու, Եգիպտոս այժմ անկարող է ռազմականօրէն գրաւել Կազան. բայց տրուած ըլլալով մահմետական բնակչութեան գրգռուած վիճակը, կացութիւնը չի դադրիր ծանրակշիռ ըլլալէ։

Պրնչ յայտարարեց նոյնպէս, որ ՄԱԿի ուժերը ամէն աջակցութիւն ցոյց պիտի տան քաղաքային նոր վարչութեան, մինչ իրենք պիտի բաւականանան Իսրայէլեւ-եգիպտական սահմանագլխուն վրայ խաղաղութիւնը պահպանելու պարտականութեամբ. արդէն իսկ ուժերուն մեծ մասը կեդրոնացած է սահմանագծին վրայ։

Տրուած հարցումներուն պատասխանելով, Պրնչ հերքեց շրջան ընող այն զրոյցները, թէ Կազան պիտի միջազգայնացուի։

× Կը հաստատուի այն լուրը, թէ Համըրշոլտ շաբաթ օր Գահիրէ պիտի մեկնի եւ Նասըրի հետ պիտի խորհրդակցի Կազայի եւ Սուէզի հարցերուն մասին։

× Չորեքշաբթի օր, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, նախագահ Այզընհաուըր յայտարարեց թէ Համըրշոլտ «Ազգաժողովին աչքն է Կազայի մէջ»։ Աւելցուց, որ Մ. Նահանգները իրաւասու չեն զգար ուղղակի միջամտել Համըրշոլտ-Նասըր բանակցութեանց, բայց, ըսաւ, «մեր տեսակէտները պարզած ենք ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին»։

× Իսրայէլի վարչապետը, Պէն Կուրիոն, երեկ. ժողովին առջեւ յայտարարեց թէ իրերու ներկայ կացութեան մէջ Իսրայէլ բոլորովին ազատ կը զգայ իր յարմար դատած դիրքը բռնելու։ «Կազայի մէջ Եգիպտացիներու վերադարձը իր հետեւանքները պիտի ունենայ, բայց չենք ուզեր նախապէս խօսիլ մեր ծրագիրներուն մասին»։ Պէն Կուրիոն քննադատեց Պրնչի կարգ մը յայտարարութիւնները, ըստ որոնց ՄԱԿի ուժերը Եգիպտոսի հաւանութեամբ է որ Կազա մտան. «մինչ -

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

◆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ◆

«ՀԱՐՍՆԻՔ» ԿԱՅ, ՀԱՐՍՆԻՔ ԱԼ ԿԱՅ

Մեր փէտտայիները երբ լեռներու վրայ կռիւի կը բռնուէին Քիւրտերու կամ Թուրքերու հետ, կ'ըսէին՝ «հարսնիք սկսաւ»։

Այժմ, նոյն ձեւի «հարսնիք»ի նախապատրաստութիւն կայ Հունգարիոյ մէջ։ Հարսնիք, ուրախութիւն, որ կրնար առանց չակերտի ըլլալ, քանի որ պիտի կազմակերպուէր Մարտ 15ի Ազգային տօնին առթիւ. բայց հոն ուր կարմիր բանակը կայ, անչակերտ ուրախութիւն չկայ։

Ազատ ժողովուրդներու համար, Ազգային տօնի օրը ամէնէն սրբազան օրն է։ Ամէնէն մեծ ազգերէն մինչեւ ամէնէն փոքրերը ունին իրենց Յուլիս 14երը, Յուլիս 4երը. տօղանցքներ կը կազմակերպեն, հրավառութիւններ տեղի կ'ունենան, ընդունելութիւններ, ժողովրդական խրախճանքներ՝ ամբողջ երկրին մէկ ծայրէն միւսը։

Բայց Հունգարացիներ՞ը ...

Թերթերը կը գրեն թէ ժողովուրդը տեւ ու սարսափով կը սպասէ Մարտ 15ը. մամիկները կ'աղօթեն որ այդ օրը վայրկեան առաջ անցնի. կը մաղթեն նոյնիսկ, որ այդ օրը բնա՛ւ գոյութիւն ունեցած չըլլար ...

Բաւական տաք ու պաղ տեսած պէտք է ըլլայ Հունգարիոյ ժողովուրդին նման ազատատենչ ազգ մը, որպէսզի այնպիսի վիճակի հասնի, որ նոյնիսկ մաղթէ Ազգային տօն ունեցած չըլլալ։

Պէտք է ըսել, որ խեղճերը բաւական «կարմիր» փորձառութիւն ունեցան իրենց գոյութեան ընթացքին։

1919ին, Պէլա Քուն անուն համայնավար գործակալ մը, երկրէն ներս տիրող շփոթութենէն օգտուելով «բանուորական ու գիւղացիական» յեղափոխութիւն կազմակերպեց եւ խորհրդային իշխանութիւն մը հաստատելու առաջին փորձը բրաւ Հունգարիոյ մէջ։ Այնքան «Պէլա» եղաւ ժողովուրդին գլխուն, որ զինքը քշեցին, թագաւորութիւնը վերահաստատեցին, քանի մը տարի հանգիստ ապրեցան։

Պատմութեան շարունակութիւնը շատ նոր է եւ թարմ՝ բոլորին յիշողութեան մէջ։

Գայլին ու գառնուկին պատմութիւնը.

— Այսինչ տարին, այնինչ օրը դուն զիս անպատուեցիր։

= Բայց ես այն ատեն դեռ խօսի՛լ չէի գիտեր։

— Ուրեմն հայրդ էր։

= Ես խեղճ, որբ գառնուկ մըն եմ. հայր չունիմ։

— Ուրեմն՝ եղբայրդ էր, հօրեղբօրդ տղան կամ ուրիշ մէկ ազգականդ...

Եւ գայլը կը սկսի ուտել գառնուկը։

Գայլի հարսնիք։

Մինչ առիւծները, արծիւները եւ միւս բոլոր զօրաւորները կը դիտեն։

Եւ վարագոյրը կը սկսի իջնել ...

ՇԱՔԷ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

ԸՆԴՀ. ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Հինգշաբթի կէսօրէ վերջ Ազգ. Ժողովը սկսաւ քննել Կի Մոլէի դահլիճին ընդհ. քաղաքականութիւնը։ Վիճաբանութիւնները պիտի տեւեն մինչեւ Մարտ 22։

Առաջին հերթին քննուեցաւ Ալժերիոյ կացութիւնը։

Նախապէս, Նախարարաց Խորհուրդը Հանր. Նախագահին ներկայութեան, չորեքշաբթի օր նիստ մը գումարած էր, որուն ընթացքին դահլիճը արտօնութիւն տուաւ վարչապետին, որ Ազգ. Ժողովի այս նստաշրջանին ընթացքին վստահութեան քուէ պահանջէ։ Նախարարաց Խորհուրդի նիստին մէջ Արտաքին Նախարարը զեկուցանեց Անգլիոյ վարչապետին ու Արտաքին նախարարին հետ կատարուած բանակցութեանց արդիւնքին մասին։

Հինգշաբթի առաւօտ, դահլիճին ուրիշ մէկ նիստին ընթացքին, Ելմտական նախարարը, Րամատիէ, պահանջեց որ 300 միլիառ Ֆրանքի զեղչ մը մտցուի Ազգ. պաշտպանութեան պիւտճէին մէջ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԶՕՐԱՄԱՍԵՐ ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ամէն օր խորհրդային հրասայլային եւ զրահապատ զօրամասեր կը հասնին Պուտափեշթ՝ Մարտ 15ի Ազգ. տօնին առթիւ ակնկալուած շարժումներուն առաջքն առնելու համար։

Ոստիկանութիւնը զանգուածային ձերբակալութիւններ կը կատարէ. բանտերը լեցուած են քաղաքական «կասկածելի»ներով։

Դիմադրական շարժման պարագլուխները կոչ ուղղեցին ժողովուրդին, որպէսզի ուրբաթ օր ժամը 2էն 3 բոլոր աշխատանքները դադրին որպէս բողոքի ցոյց. բայց իրենց կոչը ժողովուրդին լայն զանգուածներուն ծանօթացնելու միջոցները չունին։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ԴԱԳԱՂԻՆ ՓՈԽԱԴՐՈՒԹԻՒՆԸ

Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 7.30ին տեղի ունեցաւ Շաւարշ Միսաքեանի մարմինին փոխադրութիւնը Փէռ-Լաշէզի գերեզմանատան մէջ։ Յուղարկաւորութենէն ի վեր դագաղը կը հանգչէր առժամեայ դամբարանի մը մէջ մինչեւ ընտանեկան դամբարանին պատրաստութիւնը։ Կարճ արարողութիւնը տեղի ունեցաւ ընտանիքին եւ քանի մը մտերիմ ընկերներու եւ բարեկամներու ներկայութեան։

Տէր Յարութիւն քահանայ Ալթունեան կատարեց թաղման արարողութիւնը։

Գերեզմանը, առ այժմ առանց շիրմաքարի, կը գտնուի Փէռ Լաշէզի նոր մասը, 88րդ բաժանմունք, մուտք՝ Կամպեթա։

ՍՈՒԷԶԻ դէպքէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, եւրոպական քարիւղատար նաւ մը (Ֆրանսական 27.000 թոննոց «Արամիս»ը), չորեքշաբթի օր Սուրիոյ Պանիաս նաւահանգիստէն մեկնեցաւ՝ Իրաքեան քարիւղով բեռնաւորուած.

ՖՐԱՆՍԱՅԻ վարչապետը, Արտաքին նախարարն ու Արտաքին փոխ Նախարարը Մարտ 23ին Պրիւսէլ պիտի մեկնին։

ԱՐԵՒՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ վարչապետը, Ատընաուըր, Մարտ 28ին պիտի մեկնի Իրան։ Միջազգային շրջանակները կը կարծեն որ այս ճամբորդութիւնը «Ատընաուըրի ծրագրին» առաջին քայլն է՝ Միջին Արեւելքի մէջ գերմանական ազդեցութիւնը տարածելու եւ «Այզընհաուըրի վարդապետութիւն»ը հակակշռելու համար։

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւաշինարաններու 200.000է աւելի բանուորները գործադուլի պիտի սկսին շաբաթ օր։ Անգլիոյ Աշխատանքի նախարարը յայտարարեց որ «կացութիւնը շատ լուրջ է»։

ԻՆԴՈՆԵԶԻՈՅ դահլիճը իր հրաժարականը պիտի ներկայացնէ։

ԱՆԳԼԵՅՈՐԴԱՆԱՆԵԱՆ բանակցութիւնները վերջ գտան։ Անգլիական բոլոր զօրամասերը պիտի քաշուին Յորդանանէն եւ անգլիական ռազմական օժանդակութեան վերջ պիտի տրուի։

ՁԱՅՆ ՀԱՅՐԵՆԵԱՑ

(Դրոյի մահուան տարելիցին առթիւ)

■

Երբ սկսէր խօսիլ, հայրենիքի հեռանկարն էր որ կը պարզուէր աչքերուդ առջեւ։

Արարատի լանջերուն վրայ հասունցած Դրօն էր։ Իսկ եւ իսկ «Ձայն հայրենեաց»։ Մտքով, սրտով եւ բազուկով։

Մշակուած, կոկիկ հայերէն մը չունէր։ Բայց գիտէր բառերը իրենց տեղը դնել առանց ճարտասանական ձեւեր փորձելու։ Եւ նախադասութիւնները իրար կը լրացնէին կուռ տրամաբանութեամբ։

Ընդդիմութեան մը հանդիպած տեղն ալ, կը ջանար պահել հաւասարակշռութիւնը, ի վերջոյ ելք մը գտնելու համար։

Արեւելեան թէ արեւմտեան Հայաստանը, մինչեւ անգամ ամբողջ Կովկասը բաց գիրքեր էին իրեն համար, ռազմագիտական ծրագիրներ որոճալու համար։

Հայաստանի եւ դրացի երկիրներու աշխարհագրական տարբերութիւնները, հակառակորդին ռազմագիտական առաւելութիւնները յանդուգն մտածումները կը թելադրէին իրեն, ինչպէս Թուրքենի։ Եւ ելքեր կը փնտռէր ու կը գտնէր, առանց տակտիկական հատորներ պրպտելու։

Հայոց պատմութիւն եւ աշխարհագրութիւն, — նոյնքանը կը բաւէր, փրկութեան ճամբան գտնելու համար։

Մնացեալը սրատեսութեան, քաջութեան եւ յարատեւութեան խնդիր էր։

Մեր ֆետայիները գիրքերէն չսորվեցան հայրենիք փրկելու կամ կերտելու գաղտնիքը։ Ոչ ալ թութակաբար իւրացուցին օտարին գիտելիքները։

Հայրենիքի ձայնը, անոր տառապանքն ու երկունքը ամբողջ ակադեմիա մը կը կազմէին իրենց համար։

Դրօները մնացին անպարտելի, վասն զի Հայրենիքի ազատութեան գաղափարը հոգեվաճառ քարոզ չէր իրենց համար, այլ միս եւ ոսկոր։ Կամք եւ աշխատանք։ Անձնուիրութիւն եւ հաւատարմութիւն։

Պատմական շարականագիրը շատ քիչ բան գիտէր բուն անձնազոհութեան մասին, երբ կ'երգէր «Անձինք նուիրեալք»։

Մեր ժամանակակից պատմութիւնը [illegible] լեռ ու ձոր կը թնդացնէր տաղերով, յանուն ազատութեան եւ խաղաղութեան։

Այսօր սակաւաթիւ դէմքեր մնացած են արիներու այդ սքանչելի փաղանգէն որ իր բազուկով ճեղքեց հայ ժողովուրդին լացի ու խաւարման մշուշը։

Ուրիշ ոեւէ ժողովուրդի քաջերը պիտի չկրնային աւելին կատարել, տուեալ պայմաններուն մէջ։

Դրօները ուղենիշներ են ազատագրութեան ճամբուն վրայ։ Փոթորկաձայն ազդարարներ, որոնք թօթափեցին դարաւոր ժողովուրդի մը թմրութիւնը, սրելով անոր գիտակցութեան եւ ինքնապաշտպանութեան բնազդը։

Այս նոսրացած եւ ուժասպառ սերունդին ներկայացուցիչներէն իւրաքանչիւրը պատմութիւն մըն է ինքն իր մէջ, — թանկագին վաւերագիր՝ ժամանակակից Հայոց պատմութեան համար։

Ներկայ մռայլ օրերուն, երբ նահանջականութիւնը, հեղհեղէ կը ծաւալի տարագիր բազմութեանց մէջ, հարկ է աւելի ուշադրութեամբ, սերտել անոնց կեանքն ու գործը, իբրեւ Աւետարան ըստ Հայկազանց։

Երբ Ֆրանսացի պատանին մինչեւ այսօր ալ կը խանդավառուի Ռոլաններու քաջագործութեամբ, ինչո՞ւ ծուռ պիտի մնայ մեր տղոց ճիտը, երբ ունինք ցիրուցան համաստեղութիւն մը Դրօներու, Անդրանիկներու եւ ուրիշ անպարտելի հերոսներու։

Ոգեկոչել անոնց յիշատակը օտարութեան մէջ, կը նշանակէ սերունդէ սերունդ փոխանցել ռազմիկներուն եւ նահատակներուն պատգամը, — Միացեալ Հայաստան՝ միացեալ հայութեամբ

Անոնց աչքերը փակուած են, բայց ոգին կը լուսաւորէ մեր ճամբան, իբրեւ անդնդախոր «Ձայն հայրենեաց»։

Անոնց կեանքն ու գործը կենդանի դասընթացք մը կը կազմեն, պատմութեան իմաստը սերտելու եւ լայնօրէն ըմբռնելու համար։

Անոնք իրենց երիտասարդ արեւը զոհեցին, որպէսզի յաջորդ սերունդները փրկուէին բռնակալներու հալածանքի, ջարդի եւ գերութեան մղձաւանջէն։

Ազատ երիտասարդութեան կ'իյնայ շարունակել ճամբան, համաձայն նոր պահանջներու։

Շ.

(«Յառաջ», Մարտ, 1956)

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՄԱՐԴԸ, ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐԸ, ԳՐԱԳԷՏԸ

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

Քանի որ թերթին պարունակութեան մասին կը խօսիմ, նորէն պէտք է դառնամ բարոյական խնդրին։ Շաւարշ Միսաքեանի մտքէն չանցաւ անգամ շահագործել մարդկային հոգիին ամէնէն վատ կողմերէն մէկը՝ ինչ որ ճանչցուած է «շատընֆրէնտէ» գերմաներէն բառով, այն հեշտանքը զոր շատերը աւելի կամ պակաս կը զգան «աղուոր» աղէտի մը առջեւ, նոյնպէս անտես առաւ հիւանդագին հետաքրքրութիւնը ոճրագործութիւններուն հանդէպ։ Սակայն առով է որ «արդի» թերթերը յաճախորդները կ'որսան, — մինչ սարսափելի հոգեբանութիւն ըստեղծելով։

Թէեւ յաճախ առիթ ունեցած ենք իր թերթէն իմանալ պատահած դայթակղութիւնները, սակայն ինքը, միշտ խորշելով այն նիւթերէն որոնք անբարոյական ձգտումներ կրնային արթնցնել, կը խուսափէր զանոնք հրապարակի վրայ նետելէ։ Եւ եթէ դայթակղութիւն մը ուրիշ թերթերով արդէն չէր յայտնուած, եւ դատէր որ զայն գործողները ծածկելով արարքին հետեւանքները չէր կրնար դարմանել, ինքը լռութիւն կը պահէր։ Քանի մը անգամ, թղթակիցներու առջեւ, տեսայ զինքը, երբ մանրամասնութիւններ ուղղողներուն կը պատասխանէր, գլուխը յուսահատ ցնցելով. «Դեռ աւելին գիտեմ»։ Այնպիսի տխրութիւն մը կը յայտնուէր իր դէմքին վրայ, որ ամենահետաքրքիր մարդիկն անգամ խօսակցութեան նիւթը կը փոխէին։

Տրամաբանական եւ բարոյական հաղուագիւտ դարձած այս առաւելութիւնները դասական ձեւով պատրաստուած՝ «Յառաջ»ը կը դարձնէին արդի մարդուն համար բաղձալի թերթ մը։ Ջլատիչ կենցաղի մը ենթարկուած քաղաքացին պէտք էր որ իր ջիղերուն խնայէր եւ զգուշանար այն «զգայացունց» լուրերէն, որոնք զինքը դեռ աւելի կը գրգռեն։ Բազմազբաղ մարդը տեսակ տեսակ գործերէ, հոգերէ, ընկերային պարտականութիւններէ քաշքշուած, կրնար, աճապարանքի օրերուն, բաւականանալ կարդալով նշանաւոր «Շ.»ին խմբագրականը, եւ այնքան լրջութեամբ ամփոփուած լուրերը։ Այսչափով արդէն կարեւորագոյն անցուդարձին տեղեակ կ'ըլլար, մինչդեռ սովորական թերթերուն մէջ կարեւորագոյն լուրերը կրնան երբեմն երեք տողով ամփոփուած ըլլալ եւ դասաւորուած՝ ուր որ բախտը լեցնելիք պարապութիւն մը ձգած է։ Հիմակուան թերթերը մէկ ժամ ամբողջ կարդալէ ետքը, տակաւին չէք կրնար վստահ ըլլալ թէ կարեւոր լուր մը ձեր աչքէն չէ վրիպած։

Այս չափով կարելի է գոհանալ աճապարանքի օրերուն, բայց, եւ այդ օրերուն միայն, որովհետեւ մնացեալը մեզ էր գոհել։ Ազդերը, յստակ կերպով դետեղուած, գաղութային կեանքին ցոլացումն են, իսկ ներքի էջերուն յօդուածները, Շաւարշ Միսաքեանէն քննուած, սրբագրուած եւ երբեմն վերստին շարադրուած, յուսախաբութիւն չէին պատճառեր ընթերցողին։

Զարգաշ աշխատող, օտար լեզուներ ոչ պարզապէս «գիտցող», այլ խորապէս եւ իրենց մանրագոյն նրբերանգներուն մէջ հասկցող, թէ հայութեան վերաբերող, թէ համաշխարհային կացութեան յատուկ լուրերը գիտէր գտնել, գիտէր նաեւ զատել անոնք որ ընթերցողը պիտի հետաքրքրեն, — հոս է որ դեր կը խաղայ հոգեբանութիւնը, — եւ ամփոփել կամ թարգմանել այնպիսի ճշգրիտ կերպով, — ինչ որ հրապարակագրութեան անբաժանելի աճապարանքը կը դժուարացնէ, — որ իր թարգմանութեանց մէջ կարելի չէր հանդիպիլ սխալ ըմբռնումի մը։

***

Ցարդ իբրեւ սովորական ընթերցող արտայայտուեցայ։ Հիմա հայերէն լեզուին սիրահարն է որ պիտի խօսի։ Իմացայ թէ Շաւարշ Միսաքեան տառնոց բանաստեղծութեան նուիրուած էր։ Զարմանալի երեւոյթ մը չէ անշուշտ դպրապաշտ մտաւորականի մը կողմէ։ Կը խոստովանիմ սակայն որ անոր տաղերը չեմ կարդացած. Գրագէտ մըն էր ինքը եւ այն գրագէտներէն՝ որոնք գիտէին հրապարակագրութիւնը դարձնել մատենագրական ճիւղ։

Իր մայրենի լեզուն խորապէս գիտէր եւ այս գիտութեան կը միացնէր երկու առաւելութիւններ. մէկ կողմէ լեզուն գիտնալէն զատ՝ բաղդատաբար անոր հանճարը կը զգար, անոր ներքին կազմուածքը իրեն շօշափելի կը դառնար, ինչպէս մարդկայինը գիւղական բոյժին, միւս կողմէ լեզուն հայրենիքին խորհրդանշանն էր իրեն համար, ուստի սրբազան։ Քերականական սխալ մը սրբապղծութիւն էր, — նոյնիսկ տառասխալը։ Ասոր համար վերջին աստիճան բծախնդիր էր։ Օտարաբանութիւնը ուրացում էր իրեն համար։ Իսկ իր չսիրած ազգէն փոխառութիւն մը, բառի կամ ոճի, դաւաճանութիւն։ Եւ ո՛րչափ իրաւունք ունէր լեզուի մը կազմուածքը, մանաւանդ հայերէնի նման լեզուի մը, որ իր բոլոր տարրերուն մէջ տրամաբանական կապ ունի, փափուկ կառուցուածք մըն է։ Վա՜յ եթէ սկսիք մասնակի փոփոխութիւններ ընել, ամբողջ սիսթէմը կը խաթարուի։

Լեզուն ալ քերականական կանոններու սոսկ հաւաքածոյ մը չէ։ Ոճաբանութիւնն ալ կարեւոր դեր մը կը կատարէ մտքին լաւագոյն արտայայտութիւն գտնելու հարցին մէջ։ Այս ալ գեղագիտութեան ու ճաշակի խնդիր է։ Շաւարշ Միսաքեան միշտ խուսափած է այն պատրաստ ասացուածքներէն, այն ուռած եւ ունայն պարձուածքներէն, այն մաշած ու յաճախ իրենք իրենց հակառող փոխաբերութիւններէն, զորս աճապարանքն ու տգիտութիւնը, ինքնահաւանութեան միացած, բազմացուցին համաշխարհային մամուլին մէջ։

Եթէ մատենագիր ըլլար, նոյնքան յարատեւ ծառայութիւն չէր կրնար մատուցանել հայերէն լեզուին։ Նախ՝ որովհետեւ գիրք մը մէկ կամ շատ շատ քանի մը օրուան մէջ կը կարդացուի եւ անոր ազդեցութիւնը քիչ կը տեւէ, մինչդեռ Շաւարշ Միսաքեան իր համապազօրեայ գրութիւններով ամէն օր հազարաւոր Հայեր կը հրաւիրէր մաքուր հայերէնի ընթերցանութեան եւ սերտողութեան։ Ետոյ որովհետեւ վէպի մը կամ բանաստեղծական երկի մը բառապաշարը շատ սահմանափակ է, մինչդեռ հրապարակագրութեան պէտք եղած բառերը անթիւ են եւ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

«Շունչ կտրելու» նոր ձեւ մըն ալ գտեր էի, — կռնակի վրայ փռուած, միայն գլուխս եւ դարշապարներս կոթնցնելով անկողնին եւ մարմինս պարապին մէջ ձգելով, աստիճանաբար կը պրկուէի, կը գալարուէի, եւ մազ կը մնար հոգի աւանդելու — հոնդիւն մը, նուաղուն կանչ մը, հոգեվարք...

Ամէն անգամ որ այդ փորձը կը կատարէի, հերթապահ ոստիկանը կը խոյանար վրաս, կը կոխէր կուրծքիս, գլուխս տակէն կը հանէր կը նետէր բարձը եւ ուժասպառ կը փռուէի անկողնին վրայ

Քանի՞ օր տեւեց այսպէս, չէի կրնար գիտնալ։

Թերեւս երրորդ օրն էր որ, սկսայ կէս մը բանալ աչքերս, պահ՜ պահ, եւ ինքզինքս գտայ ոստիկանութեան բանտի սենեակիս մէջ, այս անգամ դրան քով, ճիշդ դիմացը աւազանով պարտէզին, իսկ հերթապահ ոստիկանը՝ պատուհանին առջեւ։ Պարտէզին մէջ ալ ոստիկաններ կ'երթեւեկէին շարունակ, հետաքրքրութեան կամ հսկողութեան համար։

Աչքերս բացած առեն, կը նայէի մէկ ուղղութեամբ, դէպի ձեղունին մէկ անկիւնը, որոշ հիւսուածքի մը, և ձեռքերս ջղաձգօրէն կը բացուէին ու կը գոցուէին։ Կիսախելագար վիճակ մը։

Այս ջղաձգութիւնը կը կրկնուէր մանաւանդ երբ մէկը ներս մտնէր։

Եւ անպակաս էին եկող-գացողները։

Միեւնոյն առեն կը շարունակէի պատէ պատ զարնել գլուխս, եւ հերթապահ ոստիկանը, որ միշտ կը փոխուէր, կա՛մ կուգար կը կաշկանդէր, եւ կամ կ'երթար լուր կուտար տեսչութեան։

Կը յիշեմ որ քանի մը անգամ ալ անկողինէն վար սահեցայ եւ սկսայ սողալ տախտակամածին վրայ, դէպի դուրս նայիլ դրան տակէն, օգտուելով Զանկըրցի ծերուկ եւ բարեացակամ ոստիկանի մը անուշադրութենէն, մինչ պատուհանէն ուրիշ ոստիկաններ կը հայհոյէին եւ կը սաստէին։

Ինկած ըլլալով աջ կողիս վրայ, ոտքս կոտրած էի եւ չէի կրնար քալել։ (Մինչեւ այսօր ալ, յաճախ կը ցաւի եւ երբեմն կը կաղամ)։

Կորսնցուցեր էի ուտելու, խմելու, եւ խօսելու կարողութիւնս։

Քանի մը անգամ կաթ բերին եւ փորձեցին բռնի խմցնել, չյաջողեցան։ Ակռաներս իրար փակած, բերանս չէր բացուեր, եւ կաթը կը վազէր կուրծքիս վրայ։

Գիտակցութիւն կա՞ր խենդ կամ խելօք արարքներուս մէջ։

Եւ կար եւ չկար։ Օրինակ, որոշ գիտակցութեամբ կը շարժէի, երբ ինքզինքս պատէ պատ կը զարնէի, կամ կռնակս վերցնելով, մարմինս օդին մէջ կը կախէի, շունչս կտրելու համար։

Բայց կը զգայի թէ կամքէս անկախ էր երբ ձեռքերս ջղաձիգ կը գալարուէին, աչքերս դէպի ձեղունի միեւնոյն անկիւնին եւ որոշ հիւսուածքի մը յառած։

Ետոյ, որոշ դիտում կար, երբ հազիւ նշմարած այս կամ այն այցելուն, մանաւանդ ծանօթ պաշտօնատար մը, կը փակէի աչքերս, դէմքս պատին դարձնելով։

Այդպէս, իրիկուն մը, բաղդատաբար հանդարտ վիճակի մէջ, յանկարծ դուռը կէս մը բացուեցաւ եւ գաղտագողի երեւցաւ Պէտրի պէյը։

Առաջին անգամ էր որ կը տեսնէի, ծեծէն յետոյ, եւ անմիջապէս պատին դարձուցի դէմքս։ Ինքն ալ հասկցաւ եւ գլուխը քաշեց գնաց, առանց ներս մտնելու

Ամէնէն աւելի Ալի Րիզան էր որ կ'երթար կուգար։

Իրիկուն մը ներս մտաւ, ետեւէն ալ՝ Յար. Մկրտիչեանը։ Աչքերս փակեցի եւ անդին դարձայ, մինչ ան կը մօտենար, գլուխը օրօրելով.

— Ա... Բ... սուտ է, դիտմամբ կ'ընէ։

Եւ յանկարծ երգ մը.

Անդրանիկը քաջ, իւր ընկերներով...

Աչքերս գոց էին, բայց կը տեսնէի, կը ճանչնայի երգողը, — Յար. Մկրտիչեան, որ անշուշտ հոգեբանական փորձ մը կը կատարէր, հասկնալու համար թէ խելքս գլո՞ւխս է....

Գուլկարին տուած վերարկուն միշտ վրաս, փափախս ալ գլխուս, ձեռք եւ ոտք միշտ կապուած, գիշեր-ցերեկ նոյն վիճակի մէջ, այնքան ոջլոտեր էի որ, ոստիկանները վրաս կը թքնէին, եւ կարելի եղածին չափ անկողինէն հեռու կը կենային։

Անոնց ամէնէն վայրագը, Կարնեցին, ոչ միայն կը թքնէր, ու կը հայհոյէր, այլեւ «փափախ»ը գլխուս կը փաթթէր եւ օրուան թերթը ձեռքը, թրքական յաղթանակներու լուրերը կարդալով բարձրաձայն կը դառնար ինծի եւ կը հեգնէր։

— Միւսթագիլ Էրմէնիստան, հէ՞... տապանճա... փափախ... կավկասիայա կիթմէճէկսին փ... ք... (Անկախ Հայաստան... ատրճանակ... փափախ... Կովկաս չը՞ պիտի երթաս)։

Ոչ միայն վերէն վար ոջլոտած էի, եւ ոջիլները թութի պէս կը թափէին, այլեւ սանդուղէն նետուելով, ինքզինքս գետնէ գետին եւ պատէ պատ զարնելով, ձեռնակապերս միսիս մէջ խրած եւ դաստակներս թարախ կապած էին։

(Շար. 20)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ
ՊԱՏՄԱԳԻՏՈՒԹԵԱՄԲ ԿԸ ԶԲԱՂԻՆ...

Պոլսոյ *Սոն Փոսթա* թերթը, որ, ժամանակէ մը ի վեր, սկսած է հրատարակել Ալպէր Շանտօրի *Սէլահէտտին Էյուպի* պատմական վէպը, քաղուած խաչակիրներու օրերէն, կը պատմէ նաեւ թէ ի՛նչ դեր կատարեցին Հայերը եւ Հայաստանը այդ պատերազմներուն մէջ: Նախ կու տանք խորագիրները. —

« Հայաստան խաչակիրներու օրով. — Ազրպէյճանի թագաւորը արշաւեց Հայաստանի վրայ, գրաւելու համար Եփրատի ակերը.— Մելահէտտին Էյուպի թէեւ օգնութեան փութաց, սակայն Ազրպէյճանի թագաւորը, առնելէ ճարպիկ, արդէն գրաւած էր Վանը եւ իր աղջիկը կնութեան տուած Հայոց թագաւորին»:

Եւ հիմա շարունակենք ընթերցումը. —

1185 Մայիս 25ին, Սէլահէտտին Էյուպի, Արպէլայի էմիր Մուզաֆֆէրէտտինի հետ դէպի հիւսիս արշաւեց: Այդ միջոցին էր, որ վերահասու դարձաւ Մուսուլի Սուլթանին կարգ մը մեքենայութեանց: Իզզէտտին Մէսուտ համոզած էր յոյն, պարսիկ, քիւրտ եւ հայ իշխանները եւ զանոնք մղած հասարակաց ճակատ մը կազմելու Էյուպի դէմ:

Սէլահէտտին Էյուպի երբ այս լուրը առաւ, առանց ժամանակ կորսնցնելու արշաւեց Մուսուլի վրայ: Իզզէտտին Մէսուտ կռահեց կացութեան լրջութիւնը եւ իր մայրը ղրկեց Սէլահէտտինի, որպէսզի բանակցի անոր հետ: Կինը պիտի առաջարկէր եւ այդ առաջարկութեամբ առիթ պիտի տար իր տղուն, որպէսզի ժամանակ շահի իր պատրաստութիւնները լրացնելու համար:

Էյուպի, երբեւ կին մը, եւ այդ ալ տարեց կին մը, յարգեց ու պատուեց մայր Սուլթանը: Համոզուած ձեւացուց անոր խօսքերէն եւ միջոց մը զայն հիւրասիրելէ վերջ, ճամբեց այն կիներուն հետ, զորս Սուլթանին մայրը բերած էր՝ որպէսզի նուէր: Յետոյ, հրամայեց իր պաշտօնեաներուն՝ ամենազօրաւոր զէնքերով եւ բանակով պաշարել Մուսուլ քաղաքը:

Մուսուլցիք դիմադրեցին եւ Էյուպի փորձեց փոխել Տիգրիս գետին ընթացքը եւ այս նպատակաւ պատրաստութեանց սկսաւ:

Հաւանաբար Սէլահէտտին Էյուպի այսպէսով պիտի յաջողէր հասնիլ իր նպատակին, եթէ 1185ի Յուլիսին անակնկալ լուր մը չհասնէր Հայաստանէն, որ տակնուվրայ կ'ընէր Էյուպիի բոլոր ծրագիրները:

Քրիստոնեայ Հայաստանի թագաւորը մեռեր էր իր բնական մահով եւ գահը բռնագրաւուեր էր օտարի մը կողմէ: Միւս կողմէ, Ազրպէյճանի Թագաւորը, ուզելով օգտուիլ ներկայացած այս առիթէն, Հայաստանի գահուն վրայ բազմող օտար կեղծարարութեամբ ամբաստանած եւ յարձակած էր Հայաստանի վրայ:

Ազրպէյճանի Թագաւորին բուն թիրախն էր Ախլաթը, որ կը գտնուի Վանայ մօտ: Այդ միջոցին այս շրջանը կը ներկայացնէր ռազմագիտական մեծ կարեւորութիւն, որովհետեւ Եփրատի ակերը հոն կը գտնուէին:

Հայաստանի գահակալը, հակառակ քրիստոնեայ մը ըլլալուն, դիմեց Սէլահէտտին Էյուպիի եւ անկէ օգնութիւն խնդրեց: Կը նախընտրէր իր գեղեցիկ երկիրը Էյուպիի յանձնել, քան ձգել, որ ան իյնայ Պարսիկներու իշխանութեան տակ եւ աւերակ դառնայ:

Սէլահէտտին Էյուպի յօժարեցաւ օգնել Հայաստանի: Վերցուց պաշարումը Մուսուլի վրայէն եւ իր բանակները քշեց դէպի հիւսիս՝ Հայաստանի ուղղութեամբ:

Սակայն, ուշ մնացեր էր: Երբ ինք Ախլաթի դուռը հասաւ, տեսաւ որ Ազրպէյճանի Թագաւորը իրմէ աւելի ճարպիկ ելած, եկած գրաւած էր Ախլաթը:

Ասկէ զատ, Ազրպէյճանի Թագաւորը ուրիշ դիւանագիտական խաղ մըն ալ ըրած էր: Իր աղջիկը կնութեան տուած էր Հայաստանի նոր Թագաւորին: Հայաստանի Թագաւորը այս կացութեան առջեւ երկընտրանքի մէջ մնաց: Իր աներո՞ջ կողմը պիտի անցնէր, թէ՝ Սէլահէտտին Էյուպիի: Սակայն, պէտք է ըսել, որ Հայաստանի Թագաւորը յանցանք չունէր այս գործին մէջ: Վանի գրաւումէն վերջ, Ազրպէյճանի Թագաւորը իր աղջիկը գրեթէ պարտադրած էր անոր: Եթէ մերժէր, երկիրը հուրի եւ սուրի պիտի ենթարկուէր: Իսկ Սէլահէտտին Էյուպիէ սպասուած օժանդակութիւնը կ'ուշանար: Այս պայմաններու տակ, Հայաստանի Թագաւորին կը մնար գլուխ ծռել ճակատագրին առջեւ ու համակերպիլ իր բախտին:

Սէլահէտտին Էյուպի այս խնդրին վերահասու դարձաւ, այն ատեն միայն, երբ իր բանակները Հայաստանի սահմանները հասան: Ստիպուեցաւ ընդունիլ դէպքերը այնպէս, ինչպէս որ են: Ու վերստին դարձաւ Մուսուլ, կրկին հաստատելու համար քաղաքին պաշարումը:

...ամէն օր քաղաքակրթութիւնը նոր բառեր կը ստեղծէ: Այս ստեղծագործութեան մէջ ալ մեծ դեր կատարեցին իր հմտութիւնն ու ճաշակը: Բոլորին ալ էութեան իրաւունքները ստուգեց, յաջող բառերը տարածելով, միւսները արգիլելով:

Այսպէս ինքը շարունակեց հրապարակագիրներու նախորդ սերունդին գործունէութիւնը, բարեբեր գործունէութիւնը մօտեցնելով կատարելութեան, փոխանակ չառներու պէս արտա-եւրոպական ազդեցութեան տակ բարիքը աղէտի դարձնելու հրապարակագրութեան մէջ:

Իր ամէնօրեայ գրութիւններով, մաքուր լեզուի օրինակներով Շաւարշ Միսաքեան եղած է հայերէնի ամենավստահելի ուսուցիչը:

Տիկին եւ օրիորդ Միսաքեաններու փառքը պիտի կազմէ, ինչպէս ինծի եւ ձեզ ամէնուդ գոհացման առիթ, տեսնել որ մեր ողբացեալ բարեկամին վախճանումէն ետքը «Յառաջ»ը չէ շեղած իր հիմնադրին որոշած ուղեգիծէն »:

Շաւարշ Միսաքեանի անձնուիրութեան վարձատրութիւնն է անշուշտ, եւ հանդերձեալ կեանքին մէջ՝ իր հոգիին ցնծութեան պատճառ որուն արժանի էր, որովհետեւ եղած է՝ համաշխարհային հրապարակագրութեան կոչուելու արժանի մամուլին բացառիկ ներկայացուցիչ մը, արդիւնաւոր ուսուցիչ եւ դաստիարակ, իր հայրենիքին յարատեւ սպասաւոր:

ՖՐԵՏԵՐԻՔ ՖԻԵՏԻ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի կէսօրէ վերջ Հայ Արիներու Միութեան Փարիզի շրջանի սկաուտները, գայլիկները եւ արենոյշները, Սալ տը լա Շիմիի մէջ տուին իրենց 26րդ տարեկան ցերեկոյթը:

Սրահը ամբողջովին լեցուն էր, ներկայ էին հայկական միութեանց ներկայացուցիչները, հայ եկեղեցականներ, Մխիթարեան վարժարանէն եւ Դպրոցասէրէն աշակերտներ, ինչպէս նաեւ հայ եւ օտար սկաուտներ:

Պ. Փիէռ Տէլսիւք կը ներկայացնէր սկաուտական համաշխարհային կոմիտէն, հոն էին նաեւ ֆրանսական սկաուտական միութեանց վարիչները: Հանդէսը բացաւ Հայ Արիներու քայլերգով «Դէպի ազատ դաշտեր» որուն ընթացքին մասնակցող խումբերու ներկայացուցիչները բեմ մտան իրենց սկաուտական դրօշակներով.

Վարուժան Գալֆաեանի ողջոյնի խօսքէն վերջ, Փարիզի սկաուտները ներկայացուցին պզտիկ զաւեշտ մը մարզանքի նուիրուած: Իսկ գայլիկ-խմբապետուհիները ներկայացուցին «Թոթովները» ծիծաղաշարժ կատակերգութիւն մը: Բոլոր արիները, գայլիկները եւ արենոյշները հաւաքուեցան, բանակումի խարոյկին շուրջ եւ երգեցին մեծ յաջողութեամբ «Մենք մանուկներ», « Եար ջան արի », «Հին դարեր», «Սիրուն Երեւան» և ուրիշ խմբերգներ: Գայլիկները եւ սկաուտները մէջ ընդ մէջ կ'արտասանէին ու կը պարէին, հաճելի էր լսել Մարսէյլէն խմբապետուհի Ալիս Շամիրեանը որ արտասանեց «Սօսէ իմ որդուն», «Աշունը» եւ երգեց «Հայրենիք»ը, «Զմեռն անցաւ», « Քէլէ քէլէ» յաջողութեամբ:

Առնուվիլի եւ Փարիզի գայլիկները եւ թեւիկները ներկայացուցին հայկական պարերու շարք մը, որոնք կրկնուեցան հանդիսականներու խանդավառ ծափերուն տակ: Պարերը եւ երգերը կը ղեկավարէր Եգիպտոսի հայ արիներէն Լեւոն Մոմճեան, իսկ դաշնակով կ'ընկերանար Օր. Սօնա Գաբրիէլեան:

Միութեան ընդհ. պետը մոգական լապտերով ցուցադրեց միութեան գործունէութիւնը 1956ի ընթացքին, եւ կարդաց սկաուտական միջազգային գրասենեակի տնօրէնին շնորհաւորական նամակը:

Միջնաբարէն յետոյ, խմբապետները ներկայացուցին հայերէն «Ցաւի ընկերներ»ը եւ զաւեշտ մը: Փարիզի եւ Առնուվիլի գայլիկները Թումանեանի «Կաթիլ մը մեղր»ը: Կրկին հայկական պարեր եւ Ալիս Շամիրեանէն նոր երգ մը:

Հանդէսը փակուեցաւ Պ. Ռ. Թադէոսեանի քաջալերական խօսքերով: որ կը շեշտէր հայ արիներու երեսուն տարուան յարատեւ աշխատանքը եւ ձեռք բերած յաջողութիւնները: Հանդէսը իր ամբողջութեամբ լաւագոյն առիթ մը եղաւ գնահատելու սկաուտներուն, գայլիկներու եւ իրենց պետերուն անխոնջ աշխատանքը:

Հ. Ա.

Ս. ՅԱԿՈԲԱՅ ՎԱՆՔԷՆ ՆԵՐՍ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄ, (Յատուկ) — Երէկ, 5 Մարտ, երեքշաբթի, Ս. Յակոբայ Միաբանութիւնը իր Միաբանակից անդամներէն արտաքսեց Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանը: Ներկայ էին 22 եկեղեցականներ, որոնց 16ը Եղիշէ արք.ի արտաքսման թեր քուէարկեցին. մէկը դէմ, իսկ հինգը ձեռնպահ: Եղիշէ արք. կը մնայ Ամման:

Ասկէ շուրջ երկու շաբաթ առաջ տնօրէն ժողովը Եղիշէ արք.ի կը հաղորդէ նամակով կարգ մը պայմաններ, որոնց մէջ, Ա) Եղիշէ արք. պէտք է ներողութիւն խնդրէ Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսէն, հրապարակաւ սուտ մը վերագրած ըլլալով, Բ) Տիրան արք. Ներսոյեանէն: Ասկէ զատ Միաբանութեան վերաբերեալ կարգ մը պայմաններ: Պայմանաժամ կը տրուի տասը օր: Եղիշէ արք. փոխանակ ներողութիւն խնդրելու խիստ ամբաստանութեան նամակով մը իր միաբանակից կարգ մը եղբայրները կը զրպարտէ անվայել խօսքերով, ինչպէս՝ «լուսնոտ հոգեւորականներ», «ժանգոտած պղինձներ» եւ կարգ մը այլ ածականներ, որոնք չեն կրնար գրուիլ թերթի մէջ: Նոյնպէս անձնական նամակ մը Տիրան Արք.ի որու մէջ կը յիշէ թէ ինք, այսինքն Եղիշէ, երբեք տրամադրութիւն չունի զէնքերը վար դնելու.— « Ինչ որ ըրիր ինծի՝ պիտի ընեմ քեզի եւ պատրաստ եմ մինչեւ ծայրը երթալու»:

Եղիշէ արք.ի միաբանութենէն արտաքսման լուրը Սաղիմահայութեան մէջ ուրախութիւն պատճառեց, որովհետեւ այդ որոշման կը սպասէր ամիսներէ ի վեր...

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ԱՄԵՐԻԿԱՀԱՅ գիտնական մը, Տ. Մարգարեան, կարեւոր պաշտօն մը ունի աշխարհի շուրջ դարձող արուեստական արբանեակ մը ստեղծելու ամերիկեան ծրագրին մէջ: Վերջերս Տ. Մարգարեան յայտարարած է թէ արուեստական արբանեակը իրականութիւն պիտի դառնայ 1958ին:

ԳԱՀԻՐԷի մէջ դաշնակահար Զաւէն Խաչատուրեան և Փիէրօ Կուարինօ զոյգ դաշնակով երաժշտական ունկնդրութիւն մը տուած են: Տեղական մամուլը գովասանալից տողերով արձագանգ կը հանդիսանայ գեղարուեստական այս բացառիկ երեկոյթին.

ՓՈԼՍԱՀԱՅ լուսանկարիչ մը, Երուանդ Ասլանեան, նոր մրցանակ մը շահած է Փարիզի 8րդ Միջազգային Լուսանկարի Ցուցահանդէսին՝ «Անցեալի Ցուցեր» անուն իր լուսանկարով:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՍ ՓՈՔՐ ՄԱՐԴ ԵՄ»

Բայց հաւատացնում եմ ձեզ, ես բարեկամներին դէմ չեմ... Երեւի ինձնից ոչ մի օգուտ չունեն, ո՞ւմ է պէտք իմ բարեկամութիւնը: Չէ՞ որ յաճախ մարդիկ փնտռում են օգտակար բարեկամութիւն:

Չէ, Փիչխալեան, ինչպէս էլ անդրադառնաս, ինչ որ բան քո կեանքում պակասում է: Իսկ ի՞նչ:

Այսպէս գիշերները խորհում եմ ու քնել չեմ կարողանում

Երբեմն կանչում են ինձ գլխաւոր հաշուապահը կամ դիրեկտորը եւ ասում.

— Մովսէս Սեկրատովիչ, ընկեր Փիչխալեան, ընդունեցէք աւագ հաշուապահի գործերը: Դուք փորձուած, ազնիւ մարդ էք

Իսկ ես կարճ ու կտրուկ պատասխանում եմ.

— Շնորհակալ եմ վստահութեան համար, չեմ կարող;

Պատասխանում եմ ու մտածում.

— Ես փառասէր չեմ:

Ճիշդ չէ: Վախենում եմ պատասխանատուութիւնից:

Այսպէս ինքս ինձ ասում եմ ու պատասխանում.

— Այսպէս էլ ինձ համար լաւ է: Ես փոքր մարդ եմ:

Կարծես թէ բոլորը ընտելացել են, որ ես լռակեաց եմ, համեստ: Համեստութիւնը ոմանց զարմացնում, ոմանց էլ դուր է գալիս. Ժողովներին նստում եմ հեռու, լսում եմ ելոյթները, պատահում է, որ խօսողի կարծիքին համաձայն չեմ, միեւնոյնն է, իմ բոլոր մտքերը մնում են գլխիս մէջ: «Ի՞նչ քո գործն է, Մովսէս: Լռութիւնը անտեղի միջամտութիւնից իմաստուն է»: Եւ լռում եմ: Բոլորն ընտելացել են իմ լռութեանը եւ բոլորն իմացել են իմ մականունը՝ «Մեծ համր»:

Ահա թէ ինչ խոհեր թոյլ չէին տալիս քնել: Մէկ թւում էր, թէ ես լաւ մարդ եմ, մէկ՝ անպիտան, մէկ՝ խելօք, մէկ՝ վախկոտ: Ասես նստել եմ մի բարձր ծառի վրայ, իսկ ներքեւում հոսում է մեծ ու անհանգիստ գետ — դա էլ հէնց ինքը կեանքն է: Նայում եմ այդ գետին եւ ոչ մի շարժում չեմ անում — յանկարծ ճիւղը կոտրուի: Օ՜, սարսափելի է: Մի անգամ նոյնիսկ երազում տեսայ, թէ ինչպէս ծառից գլորուեցի եւ անյոյս կերպով սկսեցի սուզուել:

Չէ՛, այսուհանդերձ, ես վախկոտ չեմ:

Պատմեմ այսպիսի դէպք: Հայրենական պատերազմին, մի անգամ գիշերը յայտարարեցին տագնապ: Դէ, ինչպէս կարգն է, կինս անկողնուց դուրս է պրծնում եւ նետւում դէպի դուրս՝ շուտ ապաստարան. իսկ ես հանգիստ վեր եմ կենում, հագնում ակնոցս եւ մինչեւ պատրաստւում եմ, տագնապը աւարտւում է: Ինձ հայհոյում է, իսկ ես կարծես ոչինչ պատահած չլինի — պառկում եմ ու մտածում. « Գուցէ ռազմաճակատում էլ արիութիւնն ու տոկունութիւնն ինձ չդաւաճանէին »:

Ներեցէք ինձ շեղումների համար: Պատմում եմ, պատմում, բայց մինչեւ հիմա գլխաւորը չեմ պատմել:

Ի միջի այլոց, զանազան կոմենտարների ու ծանօթագրութիւնների սիրահար եմ: Ձեռքս գիրք է ընկնում թէ չէ, նախ թերթում եմ ծանօթագրութիւնները, յետոյ սկսում եմ կարդալ: Գիրքն աւարտում եմ, նորից դիմում եմ ծանօթագրութիւններին — այսպէս ամէն ինչ պարզ ու հասկանալի է դառնում.

Եթէ ուզում էք իմանալ, մեր հաշուետուութիւններն էլ ունեն ծանօթագրութիւններ, ուղեկցւում են զանազան բացատրագրերով: Ինձ յաճախ են յանձնարարում կազմել այդ բացատրագրերը, ասում են, որ թւական նկարագրութիւնները ինձ մօտ վատ չեն ստացւում, յատկապէս թիւերի փոխյարաբերութեան ու փոխներգործութեան նկարագրութիւնները: Այո, ես յափշտակուած եմ դրանք գրում:

Այս բոլորը, ի միջի այլոց:

Վերջին ժամանակներս ես աշխատում եմ տրեստում(*), աշխատում եմ տքնաջան, ինչպէս միշտ: Հաշուապահ տնտեսագէտ եմ: Կազմում եմ կվարտալային(**) ամփոփագրեր, նախապատրաստում եմ պլանները:

Իսկ տրեստում գործերը լաւ չեն: Այդ մասին ինձ ոչ ոք չի ասում:

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆԵԱՆ

(Շար. 2)

(*) Գործարանի [illegible]:
(**) [illegible]

դեռ, աւելցուց Գէն Կուրիոն, պարտուած Եգիպտոսը հաւանութիւն յայտնելու կամ չյայտնելու վիճակի մէջ չէր գտնուեր այնատեն»:

Երեկ. ժողովը (Քնեսեթ), այս յայտարարութենէն վերջ երկու անգամ վըստահութեան քուէ տուաւ Պէն Կուրիոնի ու իր դահլիճին:

× Արաբ «ֆէտայի»ները սկսան աստակցնել իրենց խափանարարութիւնները: Այսպէս, ուժանակով օդը հանեցին Կազայի երկաթուղիներէն մէկը, որ կը հասնի մինչեւ Հայֆա: Միւս կողմէ, միջազգային պահակախումբը ռումբերով ու գնդացիրներով զինուած խումբ մը մարդիկ ձերբակալեց եւ յանձնեց արաբական ոստիկանութեան, որ քիչ վերջ ազատ արձակեց կալանաւորները:

× Իսրայէլ բողոքագիր մը ներկայացուց ՄԱԿի ապահովութեան խորհուրդին, մատնանշելով թէ եգիպտական ապստամբութիւնները վերսկսան: Տակաւին ՄԱԿի միջամտութիւնը չի պահանջեր, կ'ուզէ միայն որ բողոքագիրը փոխանցուի Ազգաժողովին 81 անդամ-պետութեանց:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻՈՅ առեւտրական նաւատորմին մէջ համայնավար լրտեսական ցանց մը երեւան հանուած է. Կըծրագրէին խափանարարական ընդարձակ գործունէութիւնմը:

Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը, Կրոմիքօ, որ Արեւել. Գերմանիա կը գտնուի, յայտարարեց թէ Գերմանիոյ միացման հարցին լուծումն ու Արեւմտ. Գերմանիոյ զինաթափումը քաղաքականութիւնը իրարու հետ խոտոր կը համեմատին:

ՔՈՒԳԱՅԻ մէջ յեղափոխութիւն մը ծագեցաւ չորեքշաբթի օր: Շարժումը ուղղուած էր նախագահ Գաթթիսթայի դէմ, եւ կազմակերպուած' ուսանողներու կողմէ: Պաշտօնական հաղորդագրութիւնը կ'ըսէ թէ կարելի եղած է յեղափոխութիւնը ճնշել: Ցիստոնէ աւելի կը հաշուին մեռեալներուն թիւը: Մ. Նահանգներու եւ Քուպայի միջեւ օդանաւային հաղորդակցութիւնը դադրած է երկու օրէ ի վեր:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ 19ամեայ յեղափոխական մը կախաղան հանուեցաւ, որովհետեւ առանց արտօնութեան զէնք կը կրէր:

ՃԱՓՈՆԻ կառավարութիւնը պահանջեց որ Խ. Միութիւնը դադրեցնէ հիւլէական եւ ջրածին ռումբի փորձերը, որոնք կը վնասեն ճափոնցի ժողովուրդին առողջութեան: Իր պահանջը ներկայացուց Ճափոնի խորհրդային հայազգի դեսպան Թեւոսեանի միջոցաւ:

ՓԱՐԻԶ քաղաքը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ պատշաճ ձեւով ընդունելու համար Անգլիոյ Էլիզապէթ Բ. Թագուհին:

ՂԱՆԱՅԻ նորաստեղծ պետութիւնը իր դռները լայն պիտի բանայ հալածանքի ենթակայ բոլոր սեւամորթներուն առջեւ — յայտարարեց վարչապետ Նքրումա:

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի Նախկին սանուհիներու կողմէ, Ապրիլ 28ին, Ֆըրանքեւամերիկեան գեղեցիկ սրահին մէջ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանաւարտ հայ օրիորդ մը տրամադրելի ժամեր ունի ռուսերէնի եւ գերմաներէնի դասեր տալու:

Դիմել Գրասուն Հրանտ Սամուէլ, 51, բիւ Մէօսիէօ լը Փրէնս, Փարիզ (6), Հեռաձայն Տանթօն 88-65:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՊԻԼՎԻԼԻ «Ռոստոմ» խումբի խնջոյքը' կիրակի Մարտ 24ին Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

●

ՍԻՓԱՆ Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս հինգին, կիրակի իրիկուն Սալ Կավոյի մէջ:

■

ՎԻԷՆ — Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը ապրիլ 11-24ի զատօնը կը կազմակերպէ ապրիլ 28 կիրակի օրը: Մանրամասնութիւնը տեղւոյն վրայ:

Imp. Araxes - 46, Rue Richer, Paris (9e)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Գօղոս-Պետրոս եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի'

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին: Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին:

Այս առթիւ կը մասնակցին' Խաչակիր Մանուկները:

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Զօրականներու ցանկը, (գումարը 10.500, յայտարարուած էր երէկ):

Մ. Գրաճեան, Տէր Յովհաննէսեան, Գաբրիկեան, Գրիգորեան երկու հազարական ֆրանք, Թուֆանեան, Նուրեան հազարական, Էֆխանեան 500 ֆր.:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈԳԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի համաժողովրդային ապստամբութեան 38րդ տարեդարձը պիտի տօնուի այս շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ:

Կը խօսի ընկեր ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

Մուտքը ազատ է:

ՀԱՅ—ՌՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մամուլի տակ է Յունուար-Փետրուարի թիւը, մօտ 60 էջ, բացառիկ բովանդակութեամբ: Կամքէ անկախ պատճառներով, Դեկտեմբերի թիւին առաջուժը նոր վերջացուցինք:

Տարեկան բաժնեգինն է 1000 ֆրանք, Ֆրանսա, 1200 ֆրանք արտասահման:

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէով' Շ. Նարդունի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ:

ՌՈՆԻ-ՍՈՒ-ԲՈՒԱՅԻ ԼՍԱՐԱՆ

Այս Շաբաթ գիշեր, ժամը 21ին, Քաֆէ տիւ Քոմէրսի մէջ: Կը խօսի Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ: Նիւթն է' Հայուն համբաւը եւ իրական արժէքը տնտեսական ասպարէզին մէջ:

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՖԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Ֆոլքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն-Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին:

Տոմսերու գին — 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ — Այրի Տիկին Ոսկի Յարութիւնեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Հայոց եկեղեցին, 69 բիւ Լուի Պլան, իրենց ամուսնոյն եւ հօր' ՍՐԱՊ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Գոմոնի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Պ. Արամ Գաբրիէլեանէ հազար ֆր., իր ողբացեալ քրոջ Զուարթ Մարապանեանի մահուան քառասունքին հոգեհանգստեան առթիւ:

Նոյնպէս վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գույումեանէ 500 ֆր., իրենց աղջկան Օր. Իսկուհիի եւ Պ. Մկրտիչ Նազաշեանի ամուսնութեան առթիւ:

ՄԵԾԱՐԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԱՀԱՐՕՆ ՏԱՏՈՒՐԵԱՆԻ

70ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻՒ

Մայիս 11ին, Շաբաթ երեկոյ, Փարիզեան թատրոնի մը մէջ:

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն ստիպողաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի եւ շրջաններու խումբերու եւ ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Չաւուշ, Ավինեոնի Մուրատ եւ Կարատանի Նիկոլ-Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ահարոնեան սրահը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ, ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18ի ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ռոստոմ» խումբի, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան:

Կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Այս երկուշաբթի ժամը 21ին «Ահարոնեան» ակումբին մէջ: (26 բիւ տէ Քոնվալէսան):

Կը հրաւիրուի ազգասէր հայ հասարակութիւնը:

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան առթիւ յետաձգուած է Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղին պարահանդէսը, որ տեղի պիտի ունենար այս ամսու վերջը:

Պարահանդէսի նոր թուականն է' ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 12:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկեղ. Միութիւնը կը հրաւիրէ գաղութին եւ շրջանի հայութիւնը իր տարեկան ընդհ. ժողովին, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Սէն Լուի, բիւ Ժէ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

●

ՓԱՐԻԶ — Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Փլաս տը Ֆէթի ծանօթ սրճարանը:

ԱՆԻԷՌ ՍՈՒՐ ՍԷՆ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ — Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

ԻԹԱԼԻ — Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ-Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կարեւոր օրակարգ:

ՍԱՐՍԷԼ-ԱՌՆՈՒՎԻԼ — Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը, այս շաբաթ ժամը 21ին, Սարսէլի ծանօթ հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՓԱՐԻԶ — Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ժողովը այս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Քաֆէ Ըեժան:

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Խիստ կարեւոր օրակարգ.

ՎԱԼԱՆՍ — Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հ. Յ. Դ. Ահարոնեան ակումբին մէջ:

ՍԵՐԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան հանդէսի յանձնախումբի եւ վարչութեան ժողովը այս շաբաթ ժամը 17.30ին, Իսիի Խրիմեան վարժարանի սրահը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիզակցի Հռուբ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը' Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը' Գրիգոր, մօր անունը' Մաքրուհի, կը բնակէին Հէլվաճեան մեռաքսի գործարանին մօտը: Կը կարծուի որ Յունաստանէն անցած է Արժանթին: Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով: Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմենիա»էն' արտատպել:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Պեսօնօ գործարանին հայ վարձակալներու պաշտպան միութեան ի նպաստ:

Տէսինի թատերախումբը, կը ներկայացնէ Գրիգոր Վահանի«ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ»:

Սէրգըր կաթոլիկի սրահին մէջ, այս շաբաթ, ժամը 20.30ին: Մուտքը 150 ֆր:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ — «Յիշատակի երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը: Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

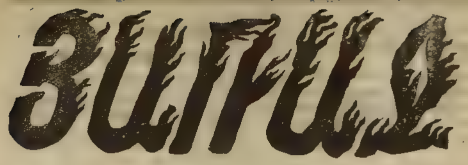

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 16 ՄԱՐՏ — SAMEDI 16 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7833 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3644

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԿԻՊՐՈՍ ԵՒ... ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴԱՏԸ

Դիւանագիտական աշխարհը իրար անցած է՝ վերջնական ու պատուաբեր լուծում մը որոնելու համար Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի կնճռոտ վէճին :

Այս թոհուբոհին մէջ կարծես մոռացութեան տրուած է Կիպրոսի ցաւոտ խնդիրը, որ սակայն չէ կորսնցուցած դեռ իր այժմէականութիւնը :

Տարի մը անցաւ արդէն այն օրէն ի վեր, երբ կղզիին մետրոպոլիտը՝ Մակարիոս, խճռսխի պահարանը՝ աքսորուեցաւ Սէյշէլ կղզին (Հնկաց ովկիանոս), դատական աքսորավայրը բրիտանական կայսրութեան :

Այդ տարեդարձը առիթ տուաւ Ե. Օ. Ք. Ա.-ի վարիչներուն կրկին հրահրելու ահաբեկչական գործողութիւնները Կիպրոսի մէջ: Յեղափոխական կազմակերպութիւնը վար չէ դրած զէնքերը եւ վճռած է շարունակելու կռիւը՝ մինչեւ վերջնական յաղթանակ :

Այն պահուն, երբ փոքր ու մեծ բոլոր ազգերը արթնցած են Ասիոյ եւ Ափրիկէի մէջ եւ կը պայքարին յանուն ազատութեան եւ անկախութեան, դժուար թէ կարելի ըլլայ զէնքի ուժով զսպել յոյն հայրենասէրներու չարժումը :

Այս վերջիններուն դժբախտութիւնը հոն է՝ որ Միջերկրականի թագուհին նկատուած այդ կղզին այսօր աւելի քան երբեք կենսական նշանակութիւն ունի բրիտանական կայսրութեան համար :

Երէկի ամենազօր կայսրութիւնը այժմ զրկուած է իր կարեւոր խարիսխներէն, մանաւանդ Եգիպտոսէն ու Սուէզի ջրանցքէն: Իր ձեռքն են մնացած միայն Ճիպրալթարն ու Մալթան Միջերկրականի մէջ եւ Ատէնը՝ Կարմիր Ծովուն վրայ, իբրեւ բանալի :

Սուէզի երկու եզերքներուն պարպումով Անգլիոյ միակ յոյսը կը մնար Կիպրոսը, ուր կեդրոնացուցած էր ջրանցքի պահպանութեան յատկացուած զօրագունդը :

Այդ խարիսխն է որ օգտագործուեցաւ անցեալ աշնան անգլօ-ֆրանսական ուժերուն կողմէ՝ իբրեւ մեկնակէտ օդանաւերու եւ ռազմանաւերու :

Վերջին դէպքերը աւելի եւս շեշտեցին կարեւորութիւնը այս կղզիին, որուն տարածութիւնը (10.000 քառակուսի քիլոմեթր) գրեթէ կը հաւասարի Լիբանանին (10.500 քառ. քիլ.):

Երեք դար (1570 - 1878) թրքական տիրապետութեան տակ մնալէ վերջ, Անգլիոյ ձեռքն անցաւ այս պատմական կղզին, ուր ո՛րքան յիշատակներ ունինք Հայերս Կիլիկիոյ թագաւորութեան օրերէն :

Սուլթան Համիտ Մեծն Բրիտանիոյ նուիրեց զայն՝ Հայերու հաշուոյն: Այսինքն միանգամ ընդ միշտ թաղելու համար Հայկական Դատը, որ ուրիշ բան չէր 1878էն՝ ի վեր ոչ պարզապէս կեանքի, պատուի եւ ինչքի ապահովութիւն :

1877 - 78ի ռուսեւթուրք պատերազմը վերջացած էր օսմանեան բանակներու ջախջախիչ պարտութեամբ՝ հայկական եւ պալքանեան կրկնակ ճակատներուն վրայ :

Ռուս յաղթական բանակը Պոլսոյ դուռները հասնելով, Սան Սթեֆանոյի մէջ պարտադրած էր ծանօթ դաշնագիրը (1878 Մարտ 5) :

Ռուսական յաղթանակներէն սարսափահար Անգլիա՝ ամէն մեքենայութիւն փորձեց ցարի ազդեցութիւնը չէզոքացնելու համար Պալքաններու մէջ եւ ազատելու՝ գրաւուած հայաբնակ նահանգները :

Ու յաջողեցաւ Պերլինի մէջ վեհաժողով գումարել տալ՝ վերաքննելու համար Սան Սթեֆանոյի դաշնագիրը եւ սանձելու՝ Ռուսիոյ ախորժակը :

Լորտ Պիքընսֆիլտի (Տիզրայէլի) պահպանողական կառավարութիւնը դադրեցուց

բանակցութեամբ, Պերլինի վեհաժողովին գումարումէն առաջ, 1878 Յունիս 4ին Թուրքերուն հետ կնքեց «Պաշտպանողական Զինակցութիւն » մը .

Ըստ այդ դաշնագրին, Անգլիա յանձնառու կ'ըլլար Թուրքիոյ հողային ամբողջութիւնը պաշտպանել Ռուսիոյ ապագայ յարձակումներուն դէմ, եթէ անիկա պահէր Պաթումը, Կարսը եւ Արտահանը : Փոխարէն, Սուլթանը կը խոստանար անհրաժեշտ բարենորոգումները մտցնել Թուրքիոյ մէջ եւ պաշտպանել քրիստոնեաները :

Եւ որպէսզի Անգլիա ի վիճակի ըլլայ գործադրելու իր յանձնառութիւնները, սուլթանը կը հաւանէր որ «Կիպրոս կղզին գրաւուի եւ կառավարուի Անգլիոյ կողմէ » :

Ահա՛ թէ ինչպէս խաբեցին Հայերը Պերլինի մէջ: Սան Սթեֆանոյի 16րդ յօդուածին փոխարէն մէջի տուին 61րդը : Խոստացուած բարենորոգումները երբեք ալ չգործադրեցին: Ռուսիա գրաւուած պահեց Պաթումը, Կարսը եւ Արտահանը : Անգլիան ալ իր բաժնեց Կիպրոսը :

Ու այսպէս Հայկական Դատն ալ միջազգային դիւանագիտական սեղանի վըրայ դրուած օրն իսկ թաղուեցաւ, յուղարկաւոր ունենալով երաշխաւոր վեց մեծ պետութիւնները :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

250 ՄԻԼԻԱՌԻ ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԱՆՀՐԱԺԵՇՏ

Ինչպէս գրած էինք, Նախարարաց խորհուրդը նիստ մը գումարեց հինգշաբթի առաւօտ: Կարգ մը կարեւոր որոշումներ տրուեցան, որոնք կը ձգտին Ֆրանսայի պիւտճէն հաւասարակշռելու :

1) Ընդհ. պիւտճէին մէջ 250 միլիառ ֆրանքի անմիջական խնայողութիւն մը անհրաժեշտ է: Տակաւին որոշուած չէ թէ սեղմումները առաւելապէս ո՛ր մարզերուն մէջ պիտի կատարուին: 2) Ներածումներու քանակը պիտի նուազի: Այս առթիւ, պիտի ջնջուին ներածումներու վկայագիրները (ակրքիփիէ). իսկ ներածման արտօնագիրները (լիսանս) միայն երեք ամսուան համար ի զօրու պիտի ըլլան.վաւերականութիւններէն զատ, միւս բոլոր ներածումներուն վրայ 15 առ հարիւրի ընդհանուր տուրք մը պիտի դրուի. եւ ընդհանրապէս, ներածման ապրանքներուն վրայ սեղմումներ պիտի կատարուին : 3) Ֆրանսայի դրամատունը կարելի եղած չափերով պիտի դեղչէ ապառիկ գնումներու համար կատարուած յատկացումները: 4) Քաղաքային եւ զինուորական պիւտճէներուն մէջ սեղմումներ պիտի մտցուին :

Այս բոլոր միջոցները կը ձգտին մէկ բանի — Ֆրանքի հաւանական անկման մը առաջքն առնելու :

Ինչ կը վերաբերի զինուորական պիւտճէին մէջ մտցուելիք սեղմումներուն, վիճաբանութիւնները շատ բուռն եղան Նախարարաց Խորհուրդին մէջ: Ընդհանուր փափաքը այն էր, որ Արեւմտեան Եւրոպայի կազմակերպութեան մէջ Ֆրանսական զօրքերու թիւը, որ կը հաշուէ 55 հազար մարդ, նոյնը պահուի: Առաջարկուեցաւ նոյնպէս որ պարտադիր զինուորական ծառայութեան շրջանը 30 ամիսէն 28 կամ 27 ամիսի վերածուի: Բայց այս մասին վերջնական որոշում մը չտրուեցաւ :

Բայց եւ այնպէս Պատերազմական նախարարութիւնը համաձայնեցաւ 80էն 100 միլիառ ֆրանքի խնայողութիւն մը կատարել իրեն յատկացուած պիւտճէին վըրայ

× Այս առթիւ, հետաքրքրական է յիշեցնել որ Ֆրանսայի Դրամատան կատարած յաւելեալ կանխավճարները՝ ի հաշիւ պետութեան, հասած են օրէնքին արտօնած առաւելագոյն չափանիշին, որ է 175 միլիառ ֆրանք .

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՆՍՏԱՇՐՋԱՆԸ

Իսկ հինգշաբթի կէսօրէն վերջ բացուեցաւ Ազգ. Ժողովին նստաշրջանը, որ առաջին հերթին սկսաւ քննել Ֆրանսայի Արտաքին քաղաքականութիւնը, բայց շուտով անցաւ կառավարութեան տնտեսական ու ելմտական քաղաքականութեան քննութեան :

Այս հարցերուն վիճաբանութեանց համար նախատեսուած է 24 ժամ: Ապա Ազգ. Ժողովը պիտի անցնի օրակարգի միւս նիւթերուն — Հիւսիսային Ափրիկէ, Ֆրանսական գաղթաշխարհ եւ վերջապէս՝ վստահութեան քուէ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Զօր. Մասիւի անկարգելաւորները միշտ կը շարունակեն հետապնդել ապստամբական տարժման պարագլուխներն ու ամէն օր նորանոր բլիրներ մէջտեղ կը հանեն : Այս հետապնդումներուն շնորհիւ, ապստամբները ստիպուած են ամէն օր կեդրոնատեղի փոխել ,եւ ընդհանրապէս թուլցած են իրենց հաղորդակցութեան միջոցները. չեն կրնար իրենց հրահանգները օրէ օրին ստանալ, եւ շարժումը մեծապէս տկարացած է :

Ահաբեկումները գրգլխուրէն նուազած են. վերջին մէկ ամսուան ընթացքին միայն 4 - 5 դէպքեր տեղի ունեցան մայրաքաղաքին մէջ: 170էն աւելի ահաբեկիչներ ձերբակալուեցան, ինչպէս նաեւ ապստամբական բոնի տուրքերու գանձիչներ:

× Նիսի ոստիկանութիւնը երկու ալժերիացի գանձիչներ ձերբակալեց :

× Հարաւային Մարոքի մէջ առեւանգուած հարիւրապետ Մուրոյի մասին տակաւին կարելի չեղաւ տեղեկութիւններ ստանալ՝ հակառակ բազմաթիւ պաշտօնական դիմումներու: Ֆրանսական մամուլը, բացի համայնավար թերթերէն, կը պահանջէ Մարոքի կառավարութենէն, որ հարիւրապետ Մուրօ վերադարձուի ողջ կամ մեռած :

× Փարիզի Թունուզեան նոր դեսպանը, Մուհամմէտ Մասմուտի, իր յիւաղօրագրերը ներկայացուց Հանրապետութեան նախագահ Րընէ Քոթիի :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԿԱԶԱՅԻ ՄԷՋ

Նախագահ Նասրի կողմէ նշանակուած Կազայի կառավարիչը, զօր. Հասան Լաթիֆ, հինգշաբթի օր Կազա հասաւ: Ըստ Գահիրէի ձայնասփիւռին, ջերմագին արժանացած է ժողովրդական համակրանքի ցոյցերուն եւ զինուորական պատիւներով ընդունուած է ՄԱԿի ուժերուն կողմէ :

Ազգաժողովին փոխ քարտուղարը ,Պընչ, եւ ՄԱԿի Մերձաւոր Արեւելեան ուժերու հրամանատարը, զօր. Պըրնզ, Գահիրէէն մեկնեցան եւ հասան Կազա :

Նասր - Պընչ վերջին տեսակցութենէն ի վեր որոշ բարելաւում կը նշմարուի Գահիրէի եւ ՄԱԿի ներկայացուցիչներու յարաբերութեանց մէջ :

× Եգիպտոսի նախագահը տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու դեսպան Րէյմընտ Հէյրի հետ: Լաւատեղեակ անձեր կը խորհին թէ այս վերջինը Նասրէն պահանջած է ճշդել, թէ ինչ են Եգիպտոսի նպատակները Կազայի մասին :

Միւս կողմէ, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարը, Ֆաուզի, որ վերջին ամիսներուն Նիւ Եորք կը գտնուէր, Գահիրէ հասաւ եւ երկար խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Նասրի հետ :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԶԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տիկին Աննա տը Քոաթէր (Պելժ. Քոնկօ)	7.000
Տր. Սիվրիհիսարլեան	1.000
Տէր եւ Տիկին Մանուկեան (Աթէն)	2.000

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Մարսէյլ Սէնթ Անի գաղութէն Հ. Յ. Դ. Թաթուլ խումբի միջոցաւ (ցանկը առանձին)	5.000
Տէր եւ Տիկ. Իփրանեան, Մոնրուժ	5.000
Գ. Դաշնակեան (Իսի)	1.000
Նախորդ գումար	1.164.400
Ընդհ. գումար	1.175.400

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Գալ շաբթուընէ սկսեալ կարդացէք մեր նոր թերթօնը, Մերենցի պատմական մէկ վէպը, Կիլիկիոյ Հայոց անկախութեան պայքարներուն դրուագներով հիւսուած, — հերոսական, դիւցազնական մեր պատմութեան լաւագոյն վկայութիւններէն մէկը :

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ ՄԷՋ ՄԱՐԴ ՉՄՆԱՑ....

Նախագահ Այզընհաուըր Պերմուտեան կղզիները մեկնեցաւ, ուր շաբթուան մը հանգիստէն վերջ, քաղաքական կարեւոր տեսակցութիւններ ու խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ: Արտաքին նախարարը, Տըլըս, որ Աւստրալիա կը գտնուէր, միայն Կիրակի օր պիտի վերադառնայ Ուաշինկթըն, բայց շուտով պիտի երթայ եւ միանայ Այզընհաուըրի : Իսկ փոխ նախագահը, Նիքսըն, կը շարունակէ իր ափրիկեան շրջապտոյտը, Մարտ 21ին Ուաշինկթըն պիտի հասնի՝ Պերմուտեաններու մէջ կարճ դադար մը վերջ:

Կազայի ու արաբեւիսրայէլեան հարցերու լուծումը այս ձեւով յանձնուած կ'ըլլայ Համըրշոլտի, որ իր կարգին Գահիրէ պիտի մեկնի շաբաթ կամ կիրակի, եթէ մինչ այդ նոր բարդութիւններ չծագին :

× Ուաշինկթընի իսրայէլեան դեսպանը, Էպան, տեսակցութիւն մը ունեցաւ Մ. Նահանգներու Արտաքին փոխ նախարարին հետ : Լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով ըսաւ թէ «կացութիւնը շատ ծանր է . Մ. Նահանգները շատ լաւ գիտեն թէ որոնք են մեր ակնկալութիւններն ու յոյսերը »:

× Մ. Նահանգները որոշած են շարունակել Իսրայէլի ի նպաստ կատարուած տնտեսական օժանդակութիւնը, որ կը հասնի քսան միլիոն տոլարի :

× Իսրայէլ որոշեց քանի մը նաւ ուղարկել դէպի Աքապա, փորձելու համար թէ պիտի յարգուի՞ Աքապայի միջազգային անցք մը ըլլալու հանգամանքը :

× Քրիշնա Մենոն, Նեհրուի կողմէ Գահիրէ պիտի ղրկուի այսօր. անձնական նամակ մը պիտի յանձնէ Նասրի :

ԱՆԳԼԻՈՅ ԴԻՐՔԸ

Արտաքին քաղաքականութեան մասին կատարուած վիճաբանութեանց ընթացքին, Սէլվին Լոյտ յայտարարեց Անգլիոյ Երեսփ. ժողովին մէջ, որ Միջին Արեւելքի խնդիրը կրնայ լուծուիլ, միայն եթէ հետեւեալ պայմանները յարգուին — 1. Արաբական երկիրները պէտք է լուրջ ապահովութիւններ ունենան, թէ Իսրայէլ պիտի բաւականանայ իր սահմաններուն մէջ մնալով: 2. Իսրայէլ, իր հերթին ապահովութիւններ պէտք է ստանայ, որ արաբական երկիրները իր գոյութեան ու անկախութեան պիտի չսպառնան: 3. Պաղեստինի տարագիրներու հարցն ու սահ –

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԳԱՒԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

●

Բ.— ԲԱՌԵՐԸ

Տարիներու ընթացքին տարուած այս աշխատանքին մէջ կարեւոր տեղ մը բռնած են գաւառական բառերը, ասութիւններն ու քերականութիւնները :

Իրարմէ ընդօրինակելով ամէն գաւառ ունեցաւ գրչի տէր գաւակներ որոնք խղճմտօրէն սկսան հաւաքել եւ լոյս աշխարհ հանել իրենց տեղական բառերը՝ հնչման ու քերականական ձեւերը:

Գաւառաբառերու մասին ամէնէն կարեւոր եւ ընդարձակ աշխատութիւնն եղաւ Հրաչեայ Աճառեանի Հայ բարբառագիտութիւն եւ Հայերէն գաւառական բառարան, տպուած էմինեան ժողովածուին 8րդ եւ 9րդ հատորներով, Թիֆլիս :

Աճառեան իր այս աշխատութեան մէջ կ'ուսումնասիրէ գաւառական բառերու ձայնական տարբերութիւնները որոնց թիւը կը հանէ մինչեւ 74 ձայնի. նաեւ ձայնաւորներու, բաղաձայններու եւ երկբարբառներու հնչական տարբերութիւնները եւ տառերու մէջընդմէջ տեղափոխման պարագաները: Գաւառաբառերը կը բաժնէ երեք գլխաւոր հատուածի եւ ընդամէնը 31 բարբառի:

ՈՒՄ ճիւղ, 7 բարբառ արեւելահայ :

ԿԸ ճիւղ, 21 բարբառ արեւմտահայ :

ԵԼ ճիւղ, 3 բարբառ :

Թուրքերէնէ առնուած բառերուն թիւը 4.200 կը համարի. իսկ քրտերէնէ, վրացերէնէ, ռուսերէնէ, իտալերէնէ 800: Բոլոր այս բարբառներուն բաղդատութիւնը կ'ընէ ձայնական ու քերականական տեսակէտով :

Անխոնջ ու աննման այս վաստակաւորը այս գործին ձեռնարկած է 1890ին երբ Պոլսոյ Կեդր. վարժարանին աշակերտ էր, զայն աստիճանաբար զարգացնելով յետոյ իր բոլոր ուղեւորութեանց ու պաշտօնավարութեանց ընթացքին, պրպտած հաւաքած է ամբողջ քանի տարիներ եւ հասած է 30.000 բառերու հաւաքածոյի մը որ բացի բառերէ կը պարունակէր ազգագրական տեղեկութիւններ, սովորոյթ, խաղ եւ այլ նիւթեր, բառերու միացնելով բոլոր ասացուածքներն ու [illegible]թիւնները

Իր այս գործը պատրաստ էր երբ 1910ին Լազարեան Ճեմարանը որդեգրեց զայն եւ հրատարակեց 1912ին, էմինեան ազգագրական ժողովածուին 9րդ հատորով:

Նոյն թուականներուն Էջմիածնի մէջ հրատարակուեցաւ նոյնքան կարեւոր եւ գիտականօրէն աւելի խնամուած բառարան մը՝ Սահակ վրդ. Ամատունիի Հայոց բառ ու բան, որ բոլոր նախորդներու գործերը մաղելով կը քաղէ բառերը, կը դասաւորէ հոմանիշները, օրինակները առնելով արեւելահայերէնի բնագիրներէն եւ բացատրութեան առակաձեւ ասոյթները յիշատակելով, ինչպէս ըրած է Աճառեան: Հին մատենագրութեան բոլոր բառերը կ'առնէ իրենց գործածութեան տեղէն եւ կը յիշատակէ զանոնք գործածող գաւառներն ու գիւղերը :

Աճառեան ունի նաեւ ստուգաբանական բառարան մը, ինը հատոր (ութը՝ վիմատիպ): Այս բոլորը եւ նախորդները աչքի առջեւ ունենալով ակադեմական Ստեփան Մալխասեանց պատրաստած է իր քառահատոր Հայերէն բացատրական Բառարանը, Երեւանեան տպագրութիւն:

Գաւառաբառերու հաւաքոյթներ շատ կատարուած են զանազան հանդէսներու մէջ, որոնց կարգին յիշեմ Համշէնի (Լազ Հայերու) գաւառաբարբառը Բաբգէն վրդ. (այժմ եպիսկ.) Կիւլէսէրեանինը Բիւրակնի մէջ: Նաեւ Կարապետ Գաբրիկեանի Բառագիրք Սեբաստահայ գաւառաբարբառի խղճամիտ աշխատասիրութիւնը Իզմիրեանց մրցանակի արժանացած 1905ին եւ տպուած Երուսաղէմի մէջ 1932ին, 680 էջնոց հատորով մը որ կը պարունակէ նաեւ առակ, առած, հանելուկ, երգ, աղօթք, հէքեաթ, եւայլն:

***

Գաւառաբառերու հաւաքածոները աչքի առջեւ ունենալով, կը գտնեմ որ այնչափ ալ մեծ գանձեր չեն պարունակեր ճոխացնելու տեսակէտէն գրոց արձակը: Արդէն շատ ինքնատիպ բառեր քաղաքացիացած են մեր արդի աշխարհաբարին մէջ գաւառիկ գրողներու ընտրանքին շնորհիւ: Կան նորութեանց վերաբերեալ բառեր, զորս մասնագէտներու լուրջ աշխատանքով եւ բաղդատութեամբ կրնան առաջարկուիլ հայկական բառարանին:

Գաւառաբառերը կրնանք սապէս դասաւորել :

Նախ՝ գաւառաբառերու շատը գոյ են հնուց ի վեր մեր գրոց մէջ եւ սովորական գործածութենէ ղրկուած Գրաբար կրնայ զանոնք ջոկել եւ հիւրընկալել. այս է ըլլալիքը :

Բ.— Աճառեանի գաւառական բառարանը աչքէ անցուցած պահուս տեսայ բազմաթիւ բառեր որ Թուրքերէնէ, պարսկերէնէ եւ արաբերէնէ անցած են մեր մէջ, հնչական կամ տառական փոփոխութիւններով Իսկ շատ բառերու արմատը նոյնն ըլլալով, տեղէ տեղ, միջավայրէ միջավայր ձայնափոխուած են, առանց արմատին վրայ արժէք մը աւելցնելու: Աճառեան միայն յօրանջել բառին ձեւափոխութիւնները նշանակած է սապէս—

Երեժուկալ, երէժկտալ, երժկտալ, երենճկցալ, երենճկտալ, կարեճկտալ, կոռնճալ, հաւճկտալ, հաւեճկտալ, արճկոտալ, պարշտատալ, արոշկտալ, արոճտատել, պռշտատալ, պռկշտատալ, օրնճկտալ, օրոճալ, օրոճկալ, օրոշկտալ, օրոշտալ :

Մէկ յօրանջել կամ երեժուկալ բառին վրայ ինչ կ'աւելցնեն այդ բոլոր չինարանութիւնները:

Սակաւաջուր աղբիւրի մը համար ահա թէ քանի հնչիւն կայ.— Ջրիկ, ժրիկ, Ջըռիք շրիք, շռիկ, շըշըիկ, շռիկ :

Գարտիզակի բառերը հաւաքած ատեն վինկ բառի մը հանդիպեցայ՝ սրբան, նստատեղի իմաստով եւ ուրախ էի որ հայ բառացանկին վրայ նոր մը պիտի աւելնայ: Բայց օր մը երբ Թրքական գիւղ մը գացեր էի, անտառցի նախկին սպայ մը, պատմութեան մը ընթացքին գործածեց «փինկիմ տիւշտիւ» այսինքն «սրբանս ինկաւ» բացատրութիւնը, որ կը պաղեցնէր հայեցի բառ մը գտած ըլլալու ախորժս: Ուրեմն մեր վինկը Թուրքերէնի փինկն էր :

Այս պարագաները կը հարկադրեն մեզ որ մեծ զգուշութեամբ, բաղդատելով մաղելով ու մզելով միայն կարելի է մօտենալ այդ անհամար գաւառաբառերուն, անոնց մէջէն պիտանի բառերը խրացնելու համար :

Գ.— Գաւառաբառերուն մէջ խիստ շատ են, նմանաձայնութեամբ շինուած բառերը: Ջուրին, հովին, մանկական ձայնարկութեանց, կենդանիներու, շունի, կատուի, թռչուններու եւ այլ ձայնական արտայայտութիւնները բառացուած, բառացուած են եւ զարմանալի է որ ամէն շրջան նոյն ձեւով չարտայայտեր զանոնք: Հոս բառ մը երախային թզկալը կը նշանակէ, այլուր, նոյն բառը շունի մը կաղկանձիւնին է յատկացուած:

Քանի մը պատահական բառեր որ նոյնիմաստ են տարբեր տեղերու մէջ :

Շխրտալ, խշշրտալ, խշխշալ, խժլտալ:

Փժղռտել, պճռկել, պըղժտել ;

Գլգտել, գլլտել, պղլտել:

Փճրտալ, ճպրտալ, պրճրտալ, եւ այսպէս անհամար բառեր :

Հոս ալ զտման եւ զգաստութեան պէտք :

Դ.— Գաւառաբառերուն ամէնէն հետաքրքրական բաժինը որմէ կարելի է գանձեր սպասել բուսական բառակոյտն է : Գարտիզակի քանի մը տասնեակ ազգաններուն ինքնութիւնը ճշդել կարելի չեղաւ ինծի համար հակառակ հայ, Թուրք, Փրանսերէն բառարաններուն մէջ ուղեկորոյս թափառելուս: Մեր բառարաններուն «բոյս ինչ» բացատրութիւնը դեռ երկար պիտի բնակի մեր բառարաններուն մէջ :

Բժիշկ Ց. Արթինեան որ նուիրուած էր բուսաբաներու աշխատանքին, հազիւ հարիւրեակ մը բոյսերու անուն կրցած է ճշդել, այն ալ մերթ կասկածով :

Հայր Ալիշան որ հերոսական աշխատանք մը կատարած է իր Հայբուսակով, պրպտած բոլոր հին մատենագրութիւնը բժշկարանները, ան ալ, ընդհանուր մշուշով մը եւ շփոթութեամբ մը շրջապատուած է: Օրինակ՝ եւ ի զուր որոնեցի ճշգումը Գարտիզակի քանի մը համեմատներուն :

Բուսաբաներու կնճիռը այնքան բարդ է որ ոչ միայն գաւառէ գաւառ անոնց նշանակութիւնը կը տարբերի, այլ նոյնիսկ նոյն գաւառին զանազան գիւղերուն մէջ: Օրինակ՝ Գարտիզակի մէջ այսինչ բոյսին տրուած անունը՝ Ատափազարի մէջ տարբեր խոտի մըն է յատկացուած

Այս տեսակէտով շատ հետաքրքրական է Սեբաստացի Կարապետ Գաբրիկեանի պատրաստած Հայ բուսաշխարհ կարեւոր եւ խղճամիտ աշխատանքը, արժանացած Իզմիրեանցի 1912ի մրցանակին, որու ձեռագիրը կը մնայ Երուսաղէմի վանքը: Գաբրիկեան աշխատած է բոյսերը ճշդել իրենց Փրանսերէն կամ լատիներէն ու Թուրքերէն անուններով, որչափ որ կըրցած է

Այս պատճառներով հսկայական եւ անհրաժեշտ աշխատանք մը կայ կատարուելիք: Մասնագիտական բազմամեայ վաստակ մը զոր անհատներ չեն կրնար գլուխ հանել: Մխիթարեանց նման հաստատմամբ կազմակերպութիւններ միայն կրնան իրագործել զայն, բայց անոնց մէջ ալ երբեմնի ուսումնասիրումը շիջած է արդէն եւ նոր Մխիթարեանները կամ մերուրիշ վանականները բանաստեղծութեան եւ թեթեւ գրականութեան մէջ կը սպառեն իրենց արդէն իսկ անարիւն ուժերը :

Միակ յոյսն ու կարելիութիւնը որ կայ այս մասին, Հայաստանն է ուր մշակոյթի ուսումնասիրական բաժինը լայն գետին կը գտնէ եւ կը քաջալերուի: Անհատական գործ չէ այս: Անհատները՝ ինչպէս Ալիշան, Աճառեան եւ ուրիշներ, տուած են հում նիւթերու պաշար մը: Կազմակերպուած մասնագիտական աշխատանք կը պահանջէ այս տիտանեան գործը: Ուրեմն, Հայաստանի մտաւորականութիւնն է որ մեզի պիտի բերէ հայկական իսկական բուսաբանութիւնն ու անոր բառարանը, հիմ բռնելով լատիներէնի բուսաբանութիւնը(*)

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

(*) Խ. Հայաստանի մէջ լոյս տեսած է փրոֆ. Արարատեանի մէկ աշխատութիւնը «Բուսական Բառարան» զոր չեմ տեսած :

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ Խ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

«Լը Մոնտ»ի խորհրդային նիւթերու մասնագէտ աշխատակիցը՝ Անտրէ Փիէր, յօդուած մը գրած է Խ. Միութեան այս տարուան թատրոնական եղանակին մասին: Կուտանք գլխաւոր մասերը.—

Մոսկուայի եւ ամբողջ Խ. Միութեան մէջ թատերական կեանքը շատ աւելի յաջող էր այս տարի քան նախորդ տարիներուն: 1955ին տիրող ընդհանուր անտարբերութեան յաջորդած էր մեծ աշխուժութիւն մը, որուն մասին անդրադարձաւ նոյնիսկ Լուսաւորութեան նախարարը՝ Միխայլով՝ «Սովիէթսքայա Կուլտուրա»յի մէջ ստորագրած իր մէկ յօդուածով : Ռուսական Համադաշնակցութեան մէջ միայն՝ երկու հարիւրէ աւելի նոր թատերգութիւններ բեմադրուեցան պատկերը նոյնն է, ի հարկէ համեմատութիւնները պահելով, Ուկրաինիոյ եւ միւս հանրապետութեանց մէջ. Ներկայացուած թատերգութիւններէն 163ը խորհրդային գրողներու ստեղծագործութիւններ են, 70ը՝ ռուս դասական հեղինակներու գործեր, 45ը՝ արեւմտեան դասականներու գլուխ-գործոցներ իսկ 35ը՝ արեւմտեան արդիական թատերգութիւններ: Միխայլով թէեւ գոհ է ընդհանուր պատկերէն, բայց ցաւ կը յայտնէ որ խորհրդային քոյր հանրապետութիւններու եւ արբանեակ երկիրներու թատերգութիւնները պէտք եղած ուշադրութեան արժանացած չեն: Կ'ուզէ նաեւ որ ներկայացուին արտասահմանեան «յառաջդիմական» հեղինակներու, մասնաւորաբար՝ ասիական եւ արեւելեան գրողներու գործերը :

Միխայլով խստօրէն կը քննադատէ այն բոլոր անձերը, որոնք կը կարծեն թէ թատրոն մը պէտք չէ մեծ թիւով նոր

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

Լեզուս բանալու համար, մասնաւորապէս Ջանկըրըցի ոստիկանի միջոցով հարցումներ կ'ուղղէին

— Ուտելիք կ'ուզե՞ս, ի՞նչ կ'ուզես :

Եւ երբ թարախոտած թեւերս կը ցուցնէի

— Բժի՞շկ կ'ուզես

Գոհ չէին մնար նշանացի արտայայտութիւններէս, եւ կ'ուզէին որ խօսիմ, խօսիմ, «տօքթէօր», «հէքիմ» ըսեմ :

Նորէն իրիկուն մը գլխուս վերեւ տեսայ նոր մարդ մը,— կարճահասակ, լաւ հագուած: Զգուշութեամբ մօտեցաւ, ձեռքերս բռնեց, նայեցաւ եւ հարցուց խեղբեկ հայերէնով մը :

— Ի՞նչպէս ես, ա՞նէ՞կ ես: Ես տօքթէօր եմ :

Ապահովաբար բարձր պաշտօնատար մըն էր: Բայց ո՞վ...

Յաջորդ օրը վիրաբոյժ մը եկաւ, ձեռքերս քակեց, վէրքերը մաքրեց, կապեց, եւ հարցուց թէ ինչ կ'ուզեմ ուտել ;

Ձէի ուզեր խօսիլ: Ոչ ալ ուտել:

Կը կարծեմ թէ առնուազն մէկ շաբաթ այսպէս անցաւ, անօթի-ծարաւ: Ցետոյ նոր փորձ մը կատարեցին կաթ խմցնելու: Նորէն թափեցաւ կուրծքս ի վար: Բայց երեւի քանի մը կաթիլ սպրդած էր բերնիս մէջ, որովհետեւ, քիչ յետոյ, ծարաւ մը զգացի եւ ջուր ուզեցի

Մերժեցին, առաջարկելով կաթը խմել: Անոլին հրեցի ամանը, բերանս կղպած, եւ աղաղեցի, աւազանը ցուցնելով եւ խըմելու ձեւ մը փորձելով :

Քանի մը անգամ այսպէս կրկնելէ յետոյ, հերթապահ ոստիկանը ի վերջոյ համաձայնեցաւ պարտէզին ոստիկաններուն հետ, եւ դաւաթ մը զանելիք հեղուկ հանել տալով աղտոտ աւազանէն, բերաս ձեռքս տուաւ :

Այնքա՜ն ախորժակով խմեցի որքան եթէ մարդի օշարակ ըլլար .

Այլ եւս բացուած էր ախորժակս, եւ անդադար ջուր կ'ուզէի :

Գացին լուր տուին տեսչութեան : Ջուրին հետ, այս անգամ կաթն ալ պարպեցի: Ցետոյ սկսայ թոթովել :

— Եէ... եէ... մէf... (եէմէf՝ ուտելիք):

Այնուհետեւ ինչ որ բերէին, կը լափէի սոված գայլի պէս: Եւ միշտ անկուշտ, կը կակազէի.

— Եէ... եէ... մէf ...

Որպէսզի ստիպուիմ խօսիլ կամ առնելու համար թէ գիտակցութիւնս վերստացա՞ծ եմ, հերթապահ ոստիկանը կը հարցնէր.

— Էյի, ՕԷ՞ եէմէf իսթէրսին, Է՞թ, եումուրթա՞, փասուլիա՞: (Լաւ, բայց ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես, մի՞ս, հաւկի՞թ, լոբի՞ :)

— Եէ... եէ... մէf:

Միայն Ջանկըրըցի ոստիկանն էր որ միշտ համբերութեամբ կը լսէր այս եղանակը: Միւսները երբեմն կը ծաղրէին, երբեմն ալ կ'անարգէին, թէեւ ստիպուած էին լուր տալ տեսչութեան: Եւ եկողը նոյն հարցումը կ'ուղղէր .

— Սէօյլէ, եահու, ՕԷ՞ եէմէf իսթէրսին, (ըսէ՛, ի՞նչ ուտելիք կ'ուզես)

— Եէ... եէ... մէf :

***

Տեսնելով որ բաւական կազդուրուած եմ — թէեւ անխօս եւ կիսախելագար — օր մը կոնք մըն ալ բերին, եւ բանտին ծառաներէն մէկուն յանձնարարեցին լուալ գլխս տեղն ու տեղը, աման մը տաք ջուրով .

Անշուշտ չէք սպասեր, որ նկարագրեմ այս լուացքն ու պարզուած գարշանքը (աղտ ու կեղտ):

Երբ ամէն բան վերջացաւ, յանկարծ ներս մտաւ Ալի Րիզա, ետեւէն ալ մարդ մը՝ պայուսակը ձեռքը :

Բացին պայուսակը: Կէս առ կէս պարապ էր: Կարգով հագուեցուցին: Ձեռք մը սեւ հագուստ ունէի, հազիւ երկու անգամ հագած: Տարատը եւ բաճկոնը հագցուցին,—երկուքն ալ նոր եւ մաքուր — իսկ երբ կարգը եկաւ պարեգօտին (ճաքէթ), տեսայ որ մաշած, պատռտած բան մըն է եւ մերժեցի :

— Պէլիմ .. պաշգա... (ըսել կ'ուզէի թէ իմս չէ)

Ա. Բ.— Ի՞նչպէս ալ ճանչցաւ: Եթէ քուկդ չէ, ուրեմն Գրիգորինն է (ակնարկելով Գ. Միքայէլեանի) :

(Շար. 21)

թատերգութիւններ ներկայացնէ: Այս անստակէտին կողմնակիցները արդէն պարտութիւն կրեցին այս տարի, որովհետեւ Մոսկուայի ամէնէն սիրուած թատրոնները առաւելապար նոր կտորներ բեմադրեցին: Պատկերը նոյնն է Լենինկրատի, Քիեվի, Տաշքենտի, Թիֆլիսի, Երեւանի եւ շատ մը ուրիշ քաղաքներու մէջ:

Ժողովուրդն ալ կը նախընտրէ նոր կտորները, որովհետեւ մինչ 1955ին թատրոնի սրահները գրեթէ պարապ կը մնային, 1956 - 57ի թատերական եղանակին ատեղերը 80 եւ յաճախ հարիւր տոկոսով գրաւուած էին:

Սակայն, հակառակ այս բոլորին, Խ. Միութեան մէջ թատրոնի տագնապը վերջ գտած չէ՝ ներկայացուած միջակ կտորներուն պատճառով: Այս կացութեան պատասխանատուները առաւելապար թատրոններուն ի պաշտօնէ կցուած «գեղարուեստական խորհրդատու մարմիններն» են: Այս տարի զգալի յառաջդիմութիւն մը կատարուեցաւ այս մարզին մէջ նաեւ: Մինչ այդ խորհրդատու մարմինները ցարդ կը նշանակուէին Լուսաւորութեան Նախարարութեան կողմէ, այս տարի սկըսան ընտրուիլ թատրոններու անձնակազմին կողմէ: Այս մարմիններն են որ կ'ընտրեն ներկայացուելիք կտորները, կը հսկեն փորձերուն եւ այլ աշխատանքներուն: Այն թատրոնները, որոնց խորհրդատու մարմին անդամները գեղարուեստ ու թատրոնէ հասկցող անձեր են, զգալի յառաջդիմութիւն կայ. բայց յաճախ ալ այդ խորհրդատուները բոլորովին անտեղեակ են թատերական արուեստին պահանջներէն: Այստեղ պէտք է աւելցնել նոյնպէս, որ խորհրդատու մարմիններուն գլխուն վրայ ալ կուսակցական խորհրդատուներ կան, որոնք իրենց ժխտական հրահանգներով կը չէզոքացնեն արուեստագէտներու ճիգերը:

Միխայլով, իր յօդուածին մէջ, կը պնդէ որ կուսակցական խորհրդատուներու դերը շատ մեծ է, որովհետեւ «բառ մարքս-լենինեան տեսակէտներուն, դասակարգային պայքարի ու քաղաքականութեան հետ կապ չունեցող թատրոն գոյութիւն չի կրնար ունենալ արդի ընկերութեան մէջ»:

Ընդհանուր եզրակացութիւնն այն է, որ ինչքան ալ փոխուի, խորհրդային արուեստը մի'շտ ալ պիտի մնայ միեւնոյնը — այսինքն՝ քաղաքական քարոզչութեան միջոց մը:

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ մը, Տիգրան Տամլամեան, 2560 ոսկի շահեցաւ Պոլսոյ ձայնասփիւռին «Գիտցողը կը շահի» պարբերական մրցումէն:

ԼՈՍ ԱՆՃԷԼԸՍԻ համալսարանէն փիլիսոփայութեան Տօքթորի տիտղոս ստացաւ Պ. Տիրան Տէյիրմէնճեան: Ծնած Ատափազար 1917ին, եւ 1949ին Քալիֆորնիա հաստատուելով հետեւեցաւ բարձրագոյն ուսման տեղւոյն համալսարանին մէջ. Այժմ օգնեբուութարանութեան երկու դասընթացք կ'աւանդէ նոյն հաստատութեան մէջ:

Ո՞Վ ԷՐ ԾՈՎԱԿԱԼ ԳԻՐՏ

Անցեալները, քանի մը տողով հաղորդած էինք ծովակալ Գիրտի մահը, որ տեղի ունեցաւ Պոսթոնի մէջ, Մարտ 12ին:

Այս առթիւ, Աշխարհի բոլոր թերթերը, իրենց առաջին էջերուն վրայ, սիւնակներ նուիրեցին անոր:

Ո՞վ էր սակայն ծովակալ Գիրտ:

Ռիչըրտ Էվըլին Գիրտ, ամերիկացի այս հերոսը, կը սերէր Մ. Նահանգներու ամէնէն ազնուական ընտանիքներէն մէկէն: Իր նախահայրերը աչքի զարկած էին Մ. Նահանգներու անկախութեան պայքարներուն, 1812ի քաղաքացիական կռիւներուն եւ Քուպայի արշաւին ժամանակ. Ռիչըրտի հայրը յայտնի իրաւաբան մըն էր, մայրը՝ բացառիկ խելքով օժտուած կին մը:

Տասներկու տարեկանին, Մանիլլայի մէջ բնակող բարեկամներ իրենց մօտ կը հրաւիրեն Գիրտը, որ երկար պնդումներէ վերջ կը համոզէ ծնողքն ու առանձինն կը կատարէ այդ երկար ճամբորդութիւնը. Այսպէս, պզտիկ հետախոյզը, 12 տարեկանին կը կատարէ իր առաջին շրջանը աշխարհի շուրջ:

Վերադարձին, Գիրտ կը մտնէ Աննապոլիսի Նաւային Ակադեմիան, զոր կ'աւարտէ 1912ին:

1917ին, երբ Մ. Նահանգները պատերազմի մտան, Գիրտ դերծ կը մնայ զինուորական ծառայութենէ, որովհետեւ արկածի մը հետեւանքով վիրաւորուած էր: 1918ին, բոլորովին կազդուրուած, օդաչուի վկայական կը ստանայ եւ այդ օրէն սկսեալ կ'ընդգրկէ Ատլանտեանը կտրել օդանաւով:

Այդ օրերուն, անկարելի բան մը կը նկատուէր այդ: Ուրեմն Գիրտ կ'որոշէ օդանաւային թռիչք մը կատարել Հիւսիսային Բեւեռին վերեւ: Արշաւախումբ մը կը կազմէ: Քոնկրէսը կը մերժէ անհրաժեշտ նիւթական յատկացումը կատարել. բայց Էտսել Ֆորտ արշաւախումբին տրամադրութեան տակ կը դնէ անհրաժեշտ գումարը:

Առաջին փորձը կը ձախողի, բայց Գիրտ չյուսահատիր: Երկրորդ փորձը յաջողութեամբ կը պսակուի. 1926 Մայիս 9ին Գիրտ եւ Ֆլոյտ Պէնէթ, առաջին անգամ ըլլալով կը յաջողին օդանաւային թռիչք կատարել Հիւս. Բեւեռի վրայ:

Այդ տարիներուն, Հիւսիսային Ատլանտեանը միջցամաքային մրցակցութեան առարկայ էր: Գիրտ իր ամբողջ կուռութեամբ կ'աշխատի Մ. Նահանգներու յաղթանակը ապահովել այդ մրցակցութեան մէջ: Առաջին փորձը դժբախտ վախճան մը կ'ունենայ, օդանաւը դետին կ'իյնայ, կը ջախջախուի եւ մէջինները ալ կը վիրաւորուին:

1927ի վերջերուն Գիրտ կ'որոշէ թռիչք կատարել այս անգամ՝ Հարաւային բեւեռին վրայ: Ամերիկացի միլիոնատէրերու եւ զպրոցական աշակերտներու հաւաքած գումարներուն շնորհիւ, կարելի կ'ըլլայ կազմակերպել օդանաւային այս արշաւը, որ կ'իրականանայ 1929ի Նոյեմբեր 29ին: Գիրտ, արշաւախումբի իր միւս ընկերներուն հետ, առաջին անգամ ըլլալով ի յայտ կը բերէ Հարաւային բեւեռի շուրջ գտնուող սառուցեալ հսկայ տարածութիւնները, եւ այնտեղ կը հիմնէ «Փոքր-Ամերիկա» կայանը: Այդ կայանէն է, որ Գիրտ, 1933էն սկսեալ, կը հետախուզէ մօտ չորս հարիւր հազար քառակուսի մղոն՝ այդ սառուցեալ շրջաններուն մէջ:

Վերադարձին, Գիրտ Մ. Նահանգներու մէջ կ'ընդունուի որպէս ազգային հերոս: Կը գրէ գիրքեր, կը բացատրէ թէ Հարաւային Բեւեռի սառուցեալ շրջանները անհուն դաշտեր կը պարունակեն: Կառավարութիւնը զինքը կը նշանակէ բեւեռային ապասարկութեանց ընդհ. հրամանատար:

1939 - 40ին նոր արշաւ մը կը կատարէ դէպի Հարաւ. Բեւեռ, այս անգամ ուսումնասիրելու համար այդ շրջաններու հանքային կարելիութիւնները:

Երկրորդ աշխարհամարտին, Գիրտ հարաւային Ովկիանոսի ամերիկեան ուժերուն մաս կը կազմէ եւ իր ճիգերուն շնորհիւ կարելի կ'ըլլայ այդ շրջաններուն մէջ հաստատել օդանաւային կայաններ:

194?ին դարձեալ կը մեկնի դէպի Հարաւ. Բեւեռ, բայց այս անգամ 13 օդանաւերով, որոնցմէ մէկը՝ օդանաւակիր, եւ չորս հազար աւելի զինուորներու եւ մասնագէտներու ընկերակցութեամբ: Արշաւը թէեւ պաշտօնապէս կազմակերպուած է ցփիսական հետազօտումի պիտակին տակ, բայց իրականութեան մէջ կը ձգտի բաստիօ-աքթիվ հանքեր ի յայտ բերելու: Կը կարծուի, որ արշաւախումբին ճիգերը յաջողութեամբ պսակուեցան, որովհետեւ ամերիկեան կառավարութիւնը գաղտնի պահեց հետախուզումներուն արդիւնքը:

Այս չարժման նախաձեռնարկ եղող մարդն է ահա, որ 68 տարեկանին իր աչքերը բակեց Պոսթոնի մէջ:

ԼՈՒՍԱՆՑՔԻ ՎՐԱՅ

ԸՄԲՈՍՏ ՈԳԻՆ

(Շահեկան գրքի մը առիթով)

Երկրորդ համաշխարհային պատերազմէն ետքը, Ժ. Ա. Միչընըր, խաղաղականեան պատմուածքներ եւ «Թոքօ - Րիի կամուրջները» ծանօթ իր գոյգ աշխատութիւններով իրաւամբ դարձաւ ամերիկեան արդի գրականութեան առաջնակարգ ներկայացուցիչներէն մին:

Անցեալ տարուան Հոկտեմբերին, Հունգարիոյ մէջ ծայր տուած ըմբոստական շարժումը հերոսական խոյանքներու սիրահար գրագէտը, մղեց որ իբրեւ թղթակից անցնի Աւստրեւ-Հունգար սահմանը եւ օրը օրին հետեւի Պուտափէշթի մէջ մղուած ազատագրական կռիւներուն:

Ականատեսի իր վկայութիւնները մեզի կը ներկայացնէ նոր գործով մը, խորագրուած Անտոյի կամուրջը:

Եթէ «Թոքօ - րիի կամուրջները», հիւսիսային Քորէայի մէջ, հեղինակը գործածեց իբրեւ փոխ այն յամառ եւ կորովի ընդդիմութեան, զոր ազատ աշխարհը, գլխաւորութեամբ Միացեալ Նահանգներու, ցոյց տուաւ համայնավար ծաւալողական խորժակներուն դէմ, հոս իր նոր աշխատութեանը մէջ, Անտոյի կամուրջը կը ներկայացնէ ազատատենչ Հունգարացիին փախուստի ճամբուն որպէս թատերաբեմ, Կարմիր մօզօքէն ազատելու մըտօք, հայրենասէր Հունգարորդին հարկադրաբար կը թողու իր դարաւոր հայրենի օճախը ու օտար երկիրներու մէջ կը փնտռէ փայփայած եւ սրտին կարօտ ազատութիւնը:

Որո՞նք են գրքին հերոսները: — Երիտասարդ մեքենավար՝ Ժ. Թոթ, Հոկտեմբեր 23ի գիշերը սովորականին պէս կը մասնակցէր Երիտասարդ համայնավարներու յատկացուած դասընթացքներուն, համաժողովրդական ցասումը զինք ալ կը մղէ մայրաքաղաքի հեռափոխումի չէնքին շուրջ մղուած կռիւներուն ուր եւ կը ըսպաննուի գաղտնի ոստիկանութեան կողմէ:

Փետրոս Ծիկէթի, համոզուած եւ պատշաճաբարշտ համայնավար մըն էր, դաստիարակուած ստալինեան զպրոցին մէջ, զաւակը համեստ գիւղացիի մը: 19րդ դարու հայրենասէր - բանաստեղծ Փեթէֆիի վառ դէմքը իր մէջ կ'արթնցնէ ազատ եւ ժողովրդավար Հունգարիա մը ստեղծելու հեռանկարը:

Ինք եւս զոհ կ'երթայ կարմիր զինուորի գնդակին: Եւ այսպէս բազմաթիւ հերոսներ, ամէն սեռէ եւ տարիքէ:

Ինչո՞ւ այս անդրադարձումը գրքի մը շուրջ, որ հաւանօրէն անծանօթ մնայ հայ ընթերցողին:

Թէեւ երեք տասնամեակներու ժամանակաշրջան մը կը բաժնէ իրարմէ, սակայն Փետրուար 18ի եւ Հոկտեմբեր 23ի դէպքերը իրենց հերոսներով եւ մանրամասնութիւններով կը զօդէ երկու տարբեր ժողովուրդներու պատմութիւնը:

1921 Փետրուար 18ին, արիաբար խրոխտ, ազատատենչ եւ հայրենասէր Հայն էր, իր մեծով - պզտիկով, որ մերկ բազուկներով կը կռուէր ռուսական 11րդ զօրաբանակի սուիններուն դէմ. Հոկտեմբեր 23ին, Մաճառ ժողովուրդն էր դէմ յանդիման ռուս բանակին:

Հերոսները, նոյն ոգիով համակուած, նոյն զգացումներով տողորուած հայրենորդիներ էին: Միայն անուններու եւ վայրերու տարբերութիւն:

Գրքին հեղինակը տեղ մը իրաւամբ հարց կուտայ: Օհայօ քաղաքին մէջ, ո՞վ էր որ պիտի ուզէր հաւատալ, ի տես փախստական Տիկին Մարիա Մարոտիի կտրուած փեռքերուն, որ ատոնք գործն են տխրահռչակ գաղտնի ոստիկանութեան մը:

Մեր կարգին կը հարցնենք: Ո՞վ պիտի ուզէր հաւատալ թէ Համազասպի եւ իր նման. հայրենասէրներուն կացինահար մարմինները գործն էին հայ Չէկիստներու:

Եւ սակայն պատմութիւնը կը հաստատէ:

ԺԻՐԱՅՐ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՍ ՓՈՔՐ ՄԱՐԴ ԵՄ»

Նայում եմ թիւերին եւ նրանք շշնջում են — «Գործերը լաւ չեն»: Ցետոյ թերթում, կարդում եմ ու մտածում — «Գրըուած են համաձայն իմ ամփոփագրերի»

Եւ ահա, մի անգամ... Ձմեռն էր, իսկ ձմեռը տաք էր, կարող էիր լուսամուտ բանալ: Սովորական աշխատանքային օր էր. չէ, ոչ այնքան էլ սովորական. ես պէտք է հաշուետուութիւն կազմէի, թէ ինչպէս են կատարւում կվարտալի պլանները: Նայում եմ թիւերին, տեսնում եմ որ դարձեալ չենք հասցրել — 76.2 կամ 82.3... Ցաւալի է, կարօտել եմ եռանիշ թիւերին: Ընտիր թղթի վրայ սիւնակներ եմ քաշում եւ նախապատրաստում: Յանկարծ ինձ կանչում է պլան բաժնի պետը: Ներկայանում եմ: Նա սիրալիր ժպտում է ինձ, ձեռքս սեղմում, առաջարկում է նստել:

— Ինչպէ՞ս է ձեր առողջութիւնը, Մովսէս Սուքիասովիչ,— հարցնում է:

— Շնորհակալ եմ, սովորականի պէս, գանգատուելու բան չունեմ,— պատասխանում եմ:

— Ահա թէ ինչ, Մովսէս Սուքիասովիչ: Դուք հաշուետուութի՞ւն էք պատրաստում:

— Ճիշդ է, պատրաստում եմ:

Գիտեցէք: Դուք առանձնապէս ուշադրութիւն մի՛ք դարձնի թիւերի ճշգրտութեան վրայ, նրանք բոլորը մօտաւորապէս են:

— Մօտաւորապէ՞ս ...

—Այո, այո, պատկերացրէք, որ օրինակ են: Դրանք հանգիստ խղճով կարելի է կլորացնել: Հասկանո՞ւմ էք: Մինիստրութիւնը պէտք է հաշուետու լինի կառավարութեան առջեւ, իսկ մեր եւ մնալը վատ է անդրադառնում ընդհանուր ցուցանիշների վրայ: 15 - 20 տոկոս աւելացնելը մի մեծ մեղք չէ, նամանաւանդ, բոլոր նախադրեալները կան, որ միւս կվարտալում պլանները կը կատարենք: Այսպէս ուրեմն, սիրելի Մովսէս Սուքիասովիչ, ինչ ուզում էք արէք, բայց թիւերը պէտք է ուրախացնեն: Այդ դէպքում մենք բոլորս կը պարգեւատրուենք. Ձեզ անպայման կը տան մի ամսուան աշխատավարձ ... Հասկացա՞ք:

— Հասկացայ... — ասացի ես ու գնացի կարգադրութիւնը կատարելու:

Ես նոյնիսկ ուրախացայ: Ի՞նչ վատութիւն. ես, մի փոքր մարդ, իրաւունք ստացայ իմ հայեցողութեամբ թիւեր փոխել: Իմ ամփոփագիրը կարող է բարենպաստ ազդել ամբողջ մինիստրութեան թիւերու վրայ:

Հետաքրքիր էր: Ես թիւեր էի ստեղծագործում, ես, սովորական մի հաշուապահ, ազնուացնում էի մեր տրեստի դէմքը. Վայը նրա մասին կը խօսին որպէս առաջաւորի մասին, մեր պետին կը կանչեն մինիստրութիւն, շնորհակալութիւն կը յայտնեն, յետոյ կը սկսուին պարգեւները, յետոյ... Մի խօսքով: Եւ այդ բոլորը կը կատարուի այն պատճառով, որ Մովսէս Փիչխալեանը ուղղեց թիւերը, ուղղեց մեծ բաւականութեամբ, ոգեշնչուած, այն պատրաստակամութեամբ, որ միշտ զարդարել է նրա կեանքը:

Մի քանի օրից հաշուետուութիւնը պատրաստ էր: Պլան - բաժնի պետը ուշադրութեամբ նայեց, նայեց իմ թիւերին (այո, նրանք իմն էին, իմ երեւակայութեան արգասիքը) եւ ասաց.

— Գեղեցիկ. Տրամաբանական է:

Միանգամայն համոզիչ են: Շնորհակալութիւն: Գնացէք տուն, հանգստացէք:

Եւ ես կեանքիս մէջ առաջին անգամ ժամանակից շուտ գնացի տուն: Վաղուց ես այսպիսի բարձր տրամադրութեան մէջ չէի եղել: Կինս ինձ չճանաչեց, կարծես մեծ գումար եմ շահել:

— Մեծ համր, ի՞նչ է պատահել, ասա ես էլ ուրախանամ

Դէ, պարզ է, կանացի հետաքրքրութիւն: Իսկ ես երբեք չեմ ենթարկուել զըլ... րան, չենթարկուեցի եւ այս անգամ: Լռում եմ: Գիտեմ, նա չի կարող բստ արժանւոյն գնահատել իմ աշխատանքը:

Պառկեցի, դարձեալ քունս չի տանում: Այն, ինչ օրէ առաջ ինձ լուսոյ ճառագայթ էր թւում իմ գորշ կեանքում, այժմ սկսեց անհանգստացնել:

Ինչո՞վ ես հպարտանում, ընկեր Փիչխալեան, ի՞նչն է քեզ այդպէս ուրախացնում: Դու խաբեցիր քո պետին, նա կը խաբի տրեստի պետին եւ այդպէս կը գնայ, հա կը գնայ...

Ըհը՛, դատե՞լ սկսեցիր: Իսկ ինչու համաձայնուեցիր:

(Շար. 3)

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆԵԱՆ

մանային վէճը պէտք է արդար լուծում մը գտնեն։ Լ. ՄԱԿի բանակները ամէն ճիգ պէտք է թափեն, որպէսզի եգիպտեւիսրայէլեան սահմանագծին վրայ խաղաղութիւնը պահպանուի։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ տարագիր կառավարութիւն մը պիտի կազմուի Նախկին Նախարար Տիկին Աննա Քէթլիի նախաձեռնութեամբ։ Պիտի աշխատին համոզել ազատ աշխարհի պետութիւնները, որ չճանչնան Քատարի կառավարութիւնը։ Ներկայացուցիչներ պիտի ունենան Եւրոպայի բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ։

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ, 19ամեայ յեղափոխականի մը կախաղան հանուելուն դէմ իբր բողոքի ցոյց, գործադուլ կազմակերպուեցաւ։ Յեղափոխական շարժման ղեկավարները անգլիական իշխանութեանց առաջարկեցին վերջ տալ կռիւներուն՝ պայմանաւ որ Մակարիոս արքեպիսկոպոս ազատ արձակուի իր աքսորէն եւ Կիպրոս վերադառնալու արտօնութիւն ստանայ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ Հելէնա իշխանուհին, որ Քէնթի դքսուհիին եւ Եուկոսլաւիոյ Օլկա իշխանուհիին մայրն է, մեռաւ 75 տարեկան հասակին՝ սրտի տագնապի մը հետեւանքով։

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ ամբողջ արշիպեղագոսին մէջ «պատերազմական եւ պաշարման» վիճակ յայտարարուեցաւ։ Կառավարութիւնը իր հրաժարականը ներկայացուց։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ Նախագահը, Նիքսըն, որ այժմ Լիբիա կը գտնուի, Թունուզէն վերջ Հռոմ պիտի այցելէ, ուր կը սպասուի շաբաթ օր։ Տեսակցութիւններ պիտի ունենայ Նախագահ Կրոնքիի, վարչապետ Սէնյիի եւ Արտաքին Նախարար Մարթինոյի հետ։ Իսկ կիրակի առաւօտ պիտի ընդունուի Պապին կողմէ։

ԶՕՐ. ՏԸ ԿՈԼ կը շարունակէ Մաւրիտանիոյ մէջ սկսած իր շրջապտոյտը։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ
Մարտ 24ին, Սինեմա Նօայի մէջ

ՍՈՐՊՈՆԻ ՄԵԾ ԱՄՓԻԹԱՏՐՈՆԻՆ ՄԷՋ

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐԸ Կ'ԵՐԳԵՆ

Միջազգային Փոքլորի պարի եւ երաժշտութեան փառատօն

ԿԻՐԱԿԻ ՄԱՐՏ 17, ժամը 14.30ին

Ի նպաստ Սէն - Իլեռի տիւ Թուվէի ապաքինարանին։

Տոմսերու գին.— 300, 200, 150 եւ 100 ֆրանք։

ՆՈՒԷՐ

Տէր եւ Տիկին Աստուր Թէրզեան (Տրակինեան) իրենց Թոռնիկին Հայկ-Ռոժէի ապաքինման առթիւ շնորհիւ Տքթ. Շովէնի ջանքերուն, հազար Ֆր. կը նուիրեն Մշակոյթի տան։

(Ստանալ «Յառաջ»էն)։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼՑԻՆԵՐ

Studio YENO

Հանրածանօթ լուսանկարչատունը տեղափոխուած է քաղաքի կեդրոն՝

21 - 23 Ալէ Լէօն - Կամպէթա։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ,

chemisierի համար

Ets. MAVIAN

116 Rue Réaumur, Paris 2ème

CEN 06-42

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

Գեսօնօ գործարանին հայ վարձակալներու պաշտպանողական Միութեան ի նպաստ

Տէսինի թատերախումբը, կը ներկայացնէ Գրիգոր Վահանի «ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ»։

Ակրըլը կաթոլիկի սրահին մէջ, այս շաբաթ, ժամը 20.30ին։ Մուտքը 150 Ֆր։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի առաւօտ Ալփորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին։ Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Սարգիս Մինասեան ենթակոմիտէին։

Այս առթիւ կը մասնակցին՝ Խաչակիր Մանուկները։

Կը հրաւիրուին ողբացեալ ընկերոջ յիշատակը յարգողները։

ԺՈՂՈՎԻ ՀՐԱՒԷՐ

Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէն սովորաբար ժողովի կը հրաւիրէ Մարսէյլի և շրջաններու խումբերու և ենթակոմիտէներու վարչութիւնները (բացի Նիսի Գէորգ Զավուշ, Ավինեոնի Մուրատ եւ Կարտանի Նիկոլ - Դուման խումբերու վարչութիւններէն) յառաջիկայ Մարտ 16ին, շաբաթ երեկոյ, ժամը 8.30ին, Ահարոնեան սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզեան շրջանի խումբերու կողմէ

ԿԻՐԱԿԻ, ՄԱՐՏ 17ԻՆ, ԺԱՄԸ 16էն 23

Salle des AMBASSADEURS

3 rue Gabriel — Paris

Orchetre RICO'S CREOLE BAND

Buffet **Parking** **Vestiaire**

Մ Ե Ծ Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան կողմէ, 24 Մարտ, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր։ Սէրքըլ Միլիթէրի ընդարձակ սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ։

Նուագախումբ՝ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆի։ Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել Յ. Գահատիրեանի, հեռ. ORN. 37-32, կամ Մ. Գրաճեանի 138 րիւ տը լ'Ապէ Կրու, Փարիզ (15)։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի
ԱՊՍՏԱՄԲՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Ռոստոմ» խումբի, հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի Շրջ. Վարչութեան։

Կը դասախօսէ ընկ. Ա. ՔԷՕՍԷԵԱՆ

Այս երկուշաբթի ժամը 21ին «Ահարոնեան» ակումբին մէջ։ (26 րիւ տէ Քոնվալէսան)։

Կը հրաւիրուի ազգասէր հայ հասարակութիւնը։

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԺՈՂՈՎ

Կրընոպլի Հայ Ազգ. Եկեղ. Միութիւնը կը հրաւիրէ գաղութին եւ շրջանի հայութիւնը իր տարեկան ընդհ. ժողովին, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, Սալ Սէն Լուի, րիւ Ժէ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Քաֆէ Քաւէի վերնայարկը։ Կը խօսի Ճափոն կիտնական Տօքթ. Զաքարազովա, (ֆրանսերէն լեզուով)։ Նիւթը՝ «Մայրաղոյն Արեւելքի իմաստասիրութիւնն ու բժշկութիւնը»։ Բացառաբար դասախօսութիւնը պիտի սկսի ժամը 21ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ.— Գարսկահայ ծանօթ պարուհի՝ Օր. Լաուրա Աւետիսեան պիտի մասնակցի շաբաթ գիշեր ժամը 12.30ին, Ֆրանսական հեռապատկերի յայտագրին

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Կրընոպլի Եօթնեղբայրեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի համաժողովրդային ապստամբութեան 36րդ տարեդարձը պիտի տօնուի այս շաբաթ, ժամը 21ին, դպրոցի սրահին մէջ։

Կը խօսի ընկեր ՍԻՍԱԿ ՍԻՍԼԵԱՆ

Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Մուտքը ազատ է։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Գէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Փլաս տը Ֆէթի ծանօթ սրճարանը։

ԱՆԻԷԲ ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄԲ.— Հ. Յ. Դ. «Արամ» ենթակոմիտէի ընկերական ընդհ. ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ԻԹԱԼԻ.— Հ. Յ. Դ. Աղբիւր Սերոբ - Մ. Եօթնեղբայրեան խումբի ընկերական ժողովը այս շաբաթ ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կարեւոր օրակարգ։

ՍԱՐՍԷԼ - ԱՌՆՈՒՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի ընկերական ընդհանուր ժողովը, այս շաբաթ ժամը 21ին, Սարսէլի ծանօթ հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՓԱՐԻԶ.— Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ժողովը այս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Քաֆէ Րեժան։

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՎԱԼԱՆՍ.— Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. անդամական ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Հ. Յ. Դ. Ահարոնեան ակումբին մէջ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան հանդէսի յանձնախումբի եւ վարչութեան ժողովը այս շաբաթ ժամը 17.30ին, Իսիի Խրիմեան վարժարանի սրահը։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապոյտ Խաչի Շրջ. վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Կարապետ Ցակոբեանէ հինգ հազար Ֆր. իրենց աղջկան ամուսնութեան առթիւ։

ՌՈՆԻ - ՍՈՒ-ԲՈՒԱՅԻ ԼՍԱՐԱՆ

Այս Շաբաթ գիշեր, ժամը 21ին, Քաֆէ տիւ Քոմէրսի մէջ։ Կը խօսի Պ. ՌՈՒԲԷՆ ԹԱԴԷՈՍԵԱՆ։ Նիւթն է՝ Հայուն համբաւը եւ իրական արժէքը տնտեսական ասպարէզին մէջ։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ
HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 17 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 17 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7834 | 33ème ANNEE | Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ | ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3645

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

1939 Օգոստոսին, Համաշխարհային Բ. պատերազմի պայթումէն ճիշդ մէկ ամիս առաջ, տասը համեստ երիտասարդ գրողներ — երեքը կին — լոյս ընծայեցին Ծաղկեփունջ մը՝ կենքահայրութեամբ Շաւարշ Նարդունիի ու զայն ձօնեցին, իբրեւ «սրտագին նուէր», Յառաջի 15ամեակին առթիւ, անոր տաղանդաւոր խմբագրապետին՝ Շաւարշ Միսաքեանի, որ իրենց ուսուցիչն» էր եղած։

«Յառաջի Սաներն» էին անոնք, մեծ մասամբ «զաւառցի» :

«Ծաղկեփունջ»ին իրենց Թարմ բուրումնաւէտ եւ երփներանգ ծաղիկները բերած էին՝ Տիգրանուհի (Աղնիւ Թանտանեան — Թորիկեան, Վիէն), Նազենի Տէր - Միքայէլեան (Փարիզ), Հերմինէ Միսաքեան (Նիս), Ծատուր Պէրպէրեան (Փարիզ), Ա. Մեսումենց, Զարմէն Շինական (Ներսէս Թաշճեան, Վիէն), Կարօ Մխիթար, (Մարտիրոս Թաշճեան, Մարսէյլ), Սարգիս Ընտրիկեան (Սաքօ, Սէն Շամօն), Լեւոն Գեզուրի (Գայա - ճանեան, Կարտան) եւ Մամբրէ Տէր Պետրոսեան (Լիոն)։

Գրեթէ բոլորն ալ կը պատկանէին որբերու սերունդին։ Զաւակներն էին մեր նահատակներուն։ Ճաշակած էին տարագրութեան դառնութիւնները։ Զրկուած կանոնաւոր դպրոց յաճախելու հնարաւորութենէն, Ֆրանսա եկած էին Թերի հայերէնով մը։

Յառաջ առաջին օրէն իսկ դպրոց մը եղաւ անոնց մեծագոյն մասին համար։

Շատեր իրենց գրական փորձերուն սկըսան «Զայներ գաւառէն»ի սիւնակէն, — ամէնէն կենդանի բաժինը այս թերթին։

Խմբագիրը խնամքով կը սրբագրէր ղրկուած թղթակցութիւնները եւ կը թելադրէր օգտուիլ «Յառաջ»ի ոճէն եւ «դիծ»էն. Ուղղութիւն կուտար անոնց։

Ժամանակի ընթացքին անոնք ինքնաշխատութեամբ կատարելագործեցին հայերէնը։ Տեղական հանգամանք ներկայացնող ազգային շարժումներու պարզ նկարագրութենէն վերջ, սկսան հետզհետէ ինքնատիպ էջեր արտադրել։

Յառաջ քաջալերեց իրենց ճիգերն ու փորձերը, որոնք ի վերջոյ յանգեցան լոյս ընծայել գողտրիկ Ծաղկեփունջին։

Անկէ ի վեր 18 տարի անցած է, ընդմիջուած աշխարհաւասասան պատերազմով մը։

1939ին անոնցմէ ամէնէն տարեցը 35 տարեկան էր, կրտսերագոյնը՝ 29։ Իսկ այսօր յիսունից դարձած են։ Շատեր բնտանեկան ծանր հոգերու են ենթարկուած։ Անոնք դառնութեամբ կը գանգատին, որ «նոյնիսկ թերթ կարդալու ժամանակ չունին»։

Իրենցմէ մէկը՝ Լեւոն Գեզուրի, խոստմնալից երիտասարդ մը, 34 տարեկան էր՝ երբ 1944ի անիշխանութեան օրերուն Կարտանի մէջ զոհ գնաց ապադրայնացած մոլեռանդ Հայերու եղբայրասպան գնդակին։

Հակառակ ներկայ դժնդակ պայմաններուն, անոնցմէ շատեր դադրած չեն եղած եւ կը շարունակեն գրել շարժել, երբ աօրեկայի հոգէն ազատուելէ վերջ՝ քանի մը ժամ կարենան հանդարտ մտքով աշխատիլ

Օր. Նազենի Միքայէլեան իր քրոջ Նըւարդի հետ հրատարակած հատորէն վերջ, լոյս ընծայեց քերթուածներու ու - բիշ երկու հաւաքածոներ եւս,— Վարդենիք եւ Ալպրոդ Շուշաններ։

Ծատուր Պէրպէրեան Խաչի ճամբէնի յաջողութենէն քաջալերուած՝ շուտով լոյս պիտի ընծայէ նոր վէպ մը, մեր ազատագրական պայքարներուն նուիրուած։

Ծաղկեփունջին մասնակցողներէն զատ «Յառաջ» ունի ուրիշ սաներ ալ, ինչպէս Միսաք Միրզէ, Անչէն Որբունի (Փօղոս

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

«ԱՄԷՆԷՆ ԿԵՆՍԱԿԱՆԸ ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՀԱՐՑՆ Է»

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ կը շարունակուի տնտեսական եւ ելմտական հարցերու քննութիւնը։

Նախկին վարչապետներէն Փօլ Րէյնօ շատ կարեւոր ճառ մը խօսեցաւ խորհրդակցութեանց երկրորդ օրը, եւ ըսաւ. «Այս վիճաբանութեանց շնորհիւ կարելի պիտի ըլլայ գտնել, թէ կառավարութեան առաջարկած դարմանները պիտի կարենա՞ն կացութիւնը փրկել։ Կառավարութիւնը երկսայրի սուրի մը առջեւ դրած է մեզ. մէկ կողմէն՝ դրամի արժէքազրկման վախ. իսկ միւս կողմէն՝ գիներու անշարժութիւն՝ ինչ ալ ըլլան ստեղծուած պայմանները։ Վերջին մէկ տարուան ընթացքին, թէ՛ ապրանքներու գինները բարձրացան, եւ թէ՛ մեր ներածումներուն քանակը շատցաւ. եւ այսպէս, օտար տովիզներու մեր պահեստին կէսը — 750 միլիոն տոլար — մէկ տարուան մէջ սպառեցինք։ Ճշմարտութիւնը պէտք չէ պահել Ֆրանսացիներէն. տնտեսական հարցը աւելի կենսական է քան նոյնիսկ Ալժերիան։ Եթէ՛ այսպէս շարունակուի, Միացեալ Շուկային ու Եւրաթոմի ծրագիրներն ալ կրնան ձախողիլ։ Մնանկութեան դուռը հասած մէկը գործի ընկեր չի կրնար գտնել։ Անհրաժեշտ է որ Ելմտական Նախարարը իր գործելակերպն ու մշակած ծրագիրները հիմնական փոփոխութեան մը ենթարկէ։ Արտակարգ խնայողութիւններ ընելով կամ պատերազմական ժամանակներու յատուկ սեղմումներ մտցնելով չէ, որ կացութիւնը կարելի պիտի ըլլայ փրկել»։

Փօլ Րամատիէի ճառը ընդունուեցաւ բուռն ծափերով։

Ապա Ազգ. Ժողովը պահ մը ընդմիջեց իր աշխատանքները եւ ողջունեց Հունգարիոյ Ազգ. տօնին 109րդ տարեդարձը։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ ԱԶԳ. ՏՕՆԸ

Մարտ 15ին, Պուտափեշթի փոխարէն... Մոսկուան էր, որ տօնեց Հունգարիոյ Ազգ. Տօնը։

Մինչ Պուտափեշթի մէջ խորհրդային զինուորները, մինչեւ ատամներուն ծայրը զինուած, առանց իրենց հրասայլերէն վար իջնելու կ'երթեւեկէին փողոցներուն մէջ, մինչ ժողովուրդը, սարսափահար, չէր համարձակեր տուներէն դուրս գալ, բայց պատուհաններուն ետեւէն կը դիտէր թէ ինչպէս արբանեակ կառավարութեան անդամները, ԻԲՐԱՑՆԵԼՈՎ Ազգ. Տօնը, ծաղկեպսակ կը զետեղէին 1848ի յեղափոխութեան հերոս Քոսութի յուշարձանին առջեւ, մինչ Պուտափեշթի ձայնասփիւռը լուռ կը մնար, անդին, Մոսկուայի մէջ... պաշտօնական ձեւով կ'ողջունուէր Հունգարիոյ Ազգ. Տօնը։ Խորհրդային թերթերը երկար յօդուածներ կը նուիրէին 1848ի յեղափոխութեան տարեդարձին, ձայնասփիւռը կը պատմէր թէ ինչպէս Հունգարիոյ ժողովուրդը իր ազատութեան տիրացաւ ասկէ 109 տարի առաջ՝ մէկ անձի նման ծառանալով օտար լուծի ու տիրապետութեան դէմ

Արշամ-Տաւատեան, Սամուէլ Սահակ եւ ուրիշներ, որոնք տարագրութեան օրերու իրենց ապրած սարսափները զգացումով պատկերացուցած են այս էջերուն մէջ։

Հաւատարիմ իր առաքելութեան, «Յառաջ» կը քաջալերէ միշտ նորածիլ տաղանդները։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ԻՍՐԱՅԷԼԻ ԱՐՏ. ՆԱԽԱՐԱՐԸ ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆ ՄԵԿՆԵՑԱՒ ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ ՅԵՏԱՁԳԵՑ ԻՐ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

Կազայի եգիպտացի կառավարիչը, զօր. Լաթիֆ, որ հինգշաբթի օր իր պաշտօնին գլուխն անցաւ, կոչ մը ուղղեց բնակչութեան, յորդորելով որ զգուշանան սահմանային միջադէպերու տեղի տալէ կամ Իսրայէլացիներու հետ բախումներ ունենալէ։

Միւս կողմէ, Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը, Տիկին Մէյր, որ տակաւին նոր վերադարձած էր Մ. Նահանգներէն, դարձեալ մեկնեցաւ Ուաշինկթըն, ուր պիտի աշխատի ամերիկայի պատասխանատու անձերու հետ տեսակցիլ. (այս միջոցին Այզընհաուըր, Տըլըս եւ Նիքսըն կը բացակային երկրէն)։ Իսրայէլացի բարձր պաշտօնատար մը յայտարարեց թէ Տիկին Մէյր պաշտօն ունի «Կազայի հարցը դիւանագիտական խաղաղ միջոցներով լուծելու փորձ մը կատարելու՝ նախ քան ուրիշ միջոցներու դիմելը»։

Ինչպէս յայտնի է, Կազայի հարցին առաջին օրէն Մ. Նահանգները զգուշացած էին լուրջ հաւաստիքներ տալէ Իսրայէլի. բան մը, որ մեծապէս կը մտահոգէր Պէն Կուրիոնի կառավարութիւնը։ Այժմ Տիկին Մէյր պիտի ջանայ աւելի որոշ խոստումներ կորզել։

× Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը, Փարիզի մէջ կարճ դադար մը ընթացքին տեսնուեցաւ Ֆրանսայի կառավարութեան կարգ մը անդամներուն հետ։

× Միւս կողմէ, Ազգաց Ժողովին ընդհ. քարտուղարը, Համըրշոլտ, որ շաբաթ կամ կիրակի պիտի մեկնէր Գահիրէ, յետաձգեց իր ճամբորդութիւնը։ Կ'ուզէ գիտնալ թէ ինչ է Մ. Նահանգներու վերջնական դիրքը։ Ծարդ Ամերիկա զգուշացած էր որեւէ տեսակէտ յայտնելէ։ Բայց Համըրշոլտ այն եզրակացութեան հասած կը թուի ըլլալ, որ անիմաստ է իր Գահիրէ մեկնիլը, մինչեւ որ չգիտնայ թէ ինչ պիտի ըլլայ Մ. Նահանգներու դիրքը։

× Մինչ այդ, Տըլըս, որ Աւստրալիա գացած էր Հարաւ - Արեւելեան Ասիոյ Կազմակերպութեան ժողովին մասնակցելու համար, Ուաշինկթընի մէջ կարճ դադար մը վերջ մեկնեցաւ Պերմուտեան կղզիները, ուր միացաւ նախագահ Այզընհաուըրի։

ԼԻԲԻՈՅ կառավարութիւնը, օգտուելով փոխ նախագահ Նիքսընի այցելութենէն, խնդրեց որ Մ. Նահանգները լուծեն Պաղեստինի, Ալժերիոյ եւ Մերձ. Արեւելքի միւս հարցերը։

ԳՆԴ. ՆԱՍԸՐ ջերմ շնորհաւորութիւններ յղեց Յորդանանի Հիւսէյն Թագաւորին՝ անգլօ-յորդանանեան բանակցութեանց վերջանալուն առթիւ։ Ինչպէս գրած էինք, այս համաձայնութեամբ, անգլիական վերջին բանակները անյապաղ պիտի հեռանան Յորդանանէն եւ Անգլիոյ զինուորական օգնութիւնը Յորդանանի՝ այլեւս վերջ պիտի գտնէ

ԻՆՏՈՆԵԶԻՈՅ Հանր. Նախագահը, Սուքարնօ, Ազգայնական կուսակցութեան պարագլուխ Սուվիրժոյի յանձնեց նոր կառավարութիւն մը կազմելու պաշտօնը Խումբ մը ցուցարարներ հնդկական դեսպանատան պատկանող շէնք մը կողոպտեցին։

ՆԻՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ Երեսփ. Ժողովին նախագահը, Մոշ Փիժատ, որ երեսփոխանական պատուիրակութեան մը հետ Լոնտոն գացած էր կարեւոր բանակցութեանց համար, վերադարձին յանկարծամահ եղաւ Փարիզի մէջ։ Մոշ Փիժատ Եուկոսլաւիոյ համայնավար կուսակցութեան հիմնադիրներէն ու տեսաբաններէն մէկն էր։ Իր մահուան լուրը մեծ յուզում պատճառեց Եուկոսլաւիոյ մէջ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ՁԱՆԱՁԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Առնուվիլի գաղութ	36.400
Սառսէլի գաղութ	38.000
(Ցանկերը առանձին)։	
Նախորդ գումար՝	1.175.400
Ընդհ. գումար	1.249.800

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Չորեքշաբթիէն սկսեալ կարդացէք մեր նոր թերթօնը, Ծերենցի պատմական մէկ վէպը, Կիլիկիոյ Հայոց անկախութեան պայքարներուն դրուագներով հիւսուած, — հերոսական, դիւցազնական մեր պատմութեան լուսաւոր վկայութիւններէն մէկը։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻԱ քարիւղի զտարան մը պիտի հիմնէ Սուրիոյ մէջ։ «Համաձայնագիրը պիտի ստորագրուի յառաջիկայ շաբաթ օր», յայտարարեց Սուրիոյ Տնտեսութեան նախարարը։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ կառավարութիւնը որոշեց ընդունիլ «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը»։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ օդանաւային ծանր արկած մը պատահեցաւ։ «Վիսքաունթ» օդանաւ մը ինկաւ Մանչեսթըր քաղաքին վրայ՝ երեք տուներ քանդելով։ 22 հոգի մեռած են։

ՖԻՆԼԱՆՏԻՈՅ մէջ երկաթուղային ծանր արկած մը պատահեցաւ. երկու շոգեկառքներ իրարու բախեցան։ 18 մեռեալ եւ երեսուն վիրաւոր կը հաշուեն զոհերուն թիւը։

ՈՒՈՇԻՆԿԹԸՆԻ մէջ երրեակ խորհրդակցութիւն մը տեղի ունեցաւ Սուէզի եւ Կազայի հարցին շուրջ. կը մասնակցէին՝ Մ. Նահանգներու ելմտական փոխ նախարարը՝ Տիլըն, Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ դեսպանները

ԽՐՈՒՇՉԵՒ Ռոստով - Դոնի մէջ ճառ մը խօսելով, բուռն յարձակում գործեց «կայսերապաշտութեան շնագայլերուն» դէմ.

ՔՈՒՊԱՅԻ մէջ ծագած յեղափոխութիւնը, որ ուղղուած էր դիկտատոր - Նախագահ Պաթթիսթայի դէմ, ճնշուեցաւ այս վերջինին անմիջական հրամանատարութեան տակ։

ԱԶԳԱԺՈՂՈՎԻՆ ապարինման ենթայանձնախումբը ժողով պիտի գումարէ Լոնտոնի մէջ։ Խ. Միութեան կողմէ պիտի մասնակցի Արտաքին փոխ նախարար Զորին։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ նահանգներէն Սառըին Լոռըի անունը պիտի փոխուի եւ դառնայ՝ Ալզասեան Լոռէն

ԾՈՎԱԿԱԼ ՓԻՐՏԻ մարմինը ամփոփուեցաւ Արլինկթընի զինուորական գերեզմանատան մէջ։

ԻՏԱԼԻՈՅ Ծերակոյտը վստահութեան քուէ տուաւ Սէնյիի դահլիճին։

ԶՈՒԻՑԵՐԻՈՅ Համագաշնակցութեան նախկին նախագահներէն Էրնեստ Նոպս, մեռաւ 71 տարեկանին՝ սրտի տագնապի մը հետեւանքով։

ԱՒՍՏՐԱԼԻՈՅ մէջ հոլանտական եւ իտալական երկու նաւեր բախեցան իրարու։

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ընդհ. ընտրութեանց մէջ Քրիշնա Մենոն վերընտրուեցաւ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Համայնավար պաշտօնաթերթ «Իւմանիթէ»ի խմբագիրներէն Փիէր Քուրթատ դատարան յանձնուած է։

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

— ՄԱՅՐԵՆԻ՛Ք, ՁԿՇՏԱՑՈՒԵԼԻ՛Ք ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆ...
— ՔՆԱՑԻ՛Ր, ՈՐԴԻ՛, ՔՆԱՑԻ՛Ր...

(Կարդացուած Շ. Միսաքեանի ոգեհանդէսին, Մարտ 9ին, Սորպոնի մէջ)

Ո՛ւր եմ տեսեր՝ չեմ յիշեր։ Աչքերուս մէջ պատկեր մը կայ, այնքան կենդանի եւ պայծառ, որ ինծի կը թուի թէ երէկ, դեռ երէկ եմ տեսեր ։

Առուակ մը, ուր ջուրը, համակ լոյս, կը պղպղայ, կը կայծկլտայ, կը սահի կը փախչի՝ բայց կը մնայ միշտ նոյն տեղը, քրքջուն, կարկաչուն, երբեմն պաղպաջուն ։

Եւ ափին առուակին՝ շիրիմ մը սաւ մարմարէ, որուն սպիտակութիւնը խաղաղութիւն կը թելադրէ, հրաւէր ներամփոփումի եւ աղօթքի ։

Եւ ուռի մը, լացող ուռի մը, որ, ինչպէս կին մը հերարձակ, վայրահակ, կարծես դրկեր է շիրիմը իր ոստերով, փաթթուեր է քարին ու շաղապատեր, գրեթէ ծածկեր զայն ։

Երբ հովը կ'անցնի, ուռին կ'օրօրուի եւ ցօղը կը թափի, — կ'ըսես՝ կինն է որ կուլայ շիրմաքարին վրայ. Եթէ պահ մը կենաս ու դիտես, կը խաբուիս թէ կը լսես տրամախօսութիւն մը.

— Որդի՛···

— Մայրենի՛ք իմ ···

Եւ որդին կը պատմէ իր սէրը, իր հսկումները, իր երազները։ Կը պատմէ իր պաշտամունքը, իր նուիրումը, իր զոհաբերութիւնը ։

Այս պատկերին մէջ ճանչցաք հարկաւ առուակը, որ ժամանակն է, — կը սահի՝ բայց չի հատնիր, կը հոսի՝ բայց չի սպառիր։ Միշտ նոյն լոյսին սահանքը, միշտ նոյն ջուրին կարկաչը, — առուակը՝ խորհրդանշան յաւիտենականութեան ։

Յաւիտենականութեան այդ կշռոյթին մէջ՝ ծառ մը, դարերու ծանօթ, կնոջ կերպարանք առած՝ կը ներկայացնէ մայրութիւնը, որ լեցուցեր է զաւկին հոգին հարստութեամբ, կախարդանքով, ճառագայթներով։ Որ բարբառային ծիածանով՝ գեղերփնեան գոյներուն է ընտելացուցեր, աստուածախօս նուագարանով՝ երաժշտական ճաշակն է շնորհեր, մեհենական քրմուհիներուն միջնորդութեամբ՝ քերթողական ներշնչում է պարգեւեր, Արարատեան համ է տուեր խօսքին, Հայկազեան աւիշ՝ աւիւնին, — հայերէն լեզուն է անիկա, որ մայրացե՛ր, մայրացեր, մայրացե՛ր է այսպէս երջանկօրէն, եւ այսօր կը սգա՛յ՝ գրկած իր որդւոյն շիրիմը ։

Հայերէն լեզուն՝ մա՛յր շնորհաբաշխ, մա՛յր պարգեւատու, մա՛յր յաւերժանուն ։

Շիրիմը, որ կը պատսպարէ սպասաւոր Մայրենիքին, ծանօթ է ձեզի իր անուամբ՝ քարին վրայ արձանագրուած ․

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Յազգէ Հայկայ, որ ընծայեցաւ ի հանդէս մարտիրոսական պսակին:

⁂

Տարիներով միասին աշխատած՝ դէմ առ դէմ զետեղուած գրասեղաններու վրայ, ծանօթ իր մտածումներուն, համակրանքներուն, նոյնիսկ ատելութեանց, կ'ուզեմ համարել, այսօր, վարդապետական եզրերու մէջ դնել իր հրապարակագրական պայքարը ։

Եթէ ինծմէ պահանջուէր իր ամբողջ մտաւորական կեանքը բնորոշել մէկ բացատրութեամբ, պիտի ըսէի թէ Շաւարշ Միսաքեան վարեց հայ լեզուի ճակատամարտ մը։

Այս բացատրութեան մէջ կը դնեմ ոչ միայն լեզուի մաքրութեան ճաշակը, որ արուեստագէտէն կուգայ, այլեւ մանաւանդ տեսութիւնը թէ լեզուն առաջնակարգ ստորոգելի մըն է ժողովուրդի մը ազգային գոյութեան, պատմական առաքելութեան եւ քաղաքական պահանջներուն համար։ Վասն զի անիկա լեզուին կուտար այնքան կարեւորութիւն, որքան ուրիշներ կուտան հողին ։

Առաւելապէս հայկական պայմաններու մէջ՝ կ'ընդունէր թէ մեր դատը շատ բան կը կորսնցնէ, հասնելու համար յաջողութեան, եթէ թերագնահատուի լեզուն կամ հողով միայն պայմանաւորուի ազգային գոյութիւնը։ Այսպէս, Միսաքեան հողին իրաւունքը փոխադրած էր լեզուին մէջ, եւ կարելի է ըսել թէ լեզուն վերածած էր հողային արժէքի, հայ լեզուին տալով փոխադրական հայրենիքի հանգամանք։ Ի՞նչ փոյթ թէ այս ձեւը, որ յատուկ է միայն Հայուն, ոմանք պիտի կոչէին լեզուական նօմատիզմ։ Մեր պատմութիւնը կը վկայէ թէ, երբ թշնամին մոլախոտի նման թափանցեց ազգային մեր անդաստաններէն ներս, ողողեց ծածկեց հայկան հողերը, մեր լեզուն սկսաւ ծիլել կղզիներու նման, որոնք վանքերն էին սահմաններէն ներս եւ սահմաններէն դուրս, — արդարեւ մեր ժողովուրդը գիտցաւ հայրենիքը փոխադրել վանքերու մէջ, պաշտպանելու համար արեւելեան եւ հարաւային ասպատակութեանց դէմ։ Այդ օրէն Մայրենիքը փոխարինեց Հայրենիքը։

Այս հաստատումէն ուժ առած, Շաւարշ Միսաքեան կրօնքի վերածեց լեզուի պաշտամունքը, հաւատքի վերածեց Մեծասքանչին կախարդական ուժը, այնքան որ անսպառ կը համարէր Հայկազեան բարբառին ինչպէս կենդանութեան, նոյնպէս աճման կարելիութիւնները, որքան ալ դժուար թուին պայմանները, պատմական կամ ընկերաբանական դասաւորումներու անծանօթ ։

Լեզուի այս պաշտամունքին մէջ, Միսաքեան ունէր ուրիշ նպատակ մըն ալ ։ Հոգեկան մեր ժառանգութեանց մէջ, հայկական ճարտարապետութեան նման, ազգային հպարտութեան շօշափելի վկայութիւն մը կը կազմէ, անուրանալի պարծանք մը, Հայկազեան բարբառը։ Եթէ մատչելի ըլլար մեր լեզուին ուսումնասիրութիւնը օտարներուն՝ այնչափով որ մատչելի է հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութիւնը, սխալ չէ յայտարարել թէ լեզուներու բոլոր վարպետները կամ հեղինակութիւնները պիտի թափէին մեր լեզուին վրայ, քննելու եւ վերլուծելու համար Հայկազեան բարբառին առաջքը, կառուցուածքը, հէնքը, հոյակապ քերականութիւնը։ Հաւատացէք որ կայսերական լեզու է մեր լեզուն, աշխարհակալներու պատմութեան չափ հետաքրքրական։ Արդ, այս գանձը, ազգային այս հարստութիւնը ներկայացնելով մեր Նոր Սերունդին, Միսաքեան կ'աշխատէր վանել ստորազգածութիւնը հայ մատղաշ հոգիներուն մէջէն, օտար արժէքներով շլացած երիտասարդութեան մտքէն, ստեղծելու համար առողջ էօփորի մը, ամէնէն կենսական, ամէնէն հզօր աւիշը, որ Հայը կը պահէ Հայ։ Ցոյց տալ Նոր սերունդին մեր լեզուն՝ իբրեւ պատմութիւն այնքան փառահեղ որքան մեծ ժողովուրդի մը պատմութիւնը։ Մեր լեզուն՝ իբրեւ յիշատակարան այնքան պանծալի որքան մեծ ժողովուրդներու յիշատակարանները։ Մեր լեզուն պատմութիւն է եւ յիշատակարան, ոչ միայն մեզի համար, այլ եւ օտարներուն համար։ Անցողակի ըսեմ թէ վերջերս Պարսիկները սկսած են ուսումնասիրել ոչ միայն մեր պատմութիւնը, այլ եւ լեզուն, աղաղձներ որոնելով իրենց լեզուական եւ ազգային պատմութեան համար ։

Հրապարակագրական այս հանգամանքը ներկայացնելու ժամանակ՝ պակասաւոր պիտի ըլլար ամէն ուսումնասիրութիւն, եթէ մոռցուէր արուեստագէտ-գրագէտի խառնուածքը, որով օժտուած էր Շաւարշ Միսաքեան։ Այստեղ, սակայն, հարկ է արձանագրել թէ Միսաքեան զոհեց գրագէտը հրապարակագրին, հաստատելով այն տեսակէտը թէ ժողովուրդի մը փրկութեան համար աշխատողը պարտաւոր է որ դատորոշել գիտնայ անմիջականը ։ Բարձր գրականութիւնը այն մարգագետինը չէ, ուր կրնայ ճարակիլ ով որ դեռ կը սնանի մատղաշ շիւղերով եւ ընձիւղներով։ Պարագաներ կան, երբ բարձր գրականութիւնը պերճանք կը դառնայ եւ անօգուտ, Արդ, ինչ որ անօգուտ վաստակ է կամ յոգնութիւն, վնասակար է վտանգի պահուն ։

Եւ Շաւարշ Միսաքեան, որ մեծցաւ Մեծարենցներու եւ Վարուժաններու մտերմութեան մէջ, նոյն աւիշով ու նոյն արեւով, նոյն խառնուածքով ու նոյն ձիրքերով, նախընտրեց ծառայել անմիջականին, իր ոսկեղէն գրիչը գործածեց՝ պահանջելու համար ապրելու իրաւունք մեր ժողովուրդին համար, արդարութի՛ւն անիրաւուած մեր ժողովուրդին համար, — այն ժողովուրդին՝ որ գիտէ ապրշում հինել պատմութեան հողին վրայ, ուր այժմ ուրիշներ կը բանին խոզան ու ծղօտ՝ ծածկելու համար իրենց տանիքը, քուրձ ու խարազ՝ ծածկելու համար իրենց մերկութիւնը այծի եւ ձիու մազերով ։

Ժամանակը չէ խօսելու, կը կարծեմ, Շ. Միսաքեանի ընկերվարական (սոսիալիստ) եւ աշխարհական (լայիք) ըմբռնումներուն մասին, ուստի կը գոհանամ յայտնելով թէ բոլոր այդ պայքարներուն մէջ իրապաշտ այս հրապարակագիրը ուրիշ բան չէր փնտռեր, եթէ ոչ՝ մարդկային պայմաններ գոյութեան եւ աշխատանքի համար, ներդաշնակութիւն եւ խղճմտանք՝ կեանքի պայմաններու բաշխումին մէջ, իսկ ներքին ճակատի վրայ՝ մաքրութիւն բարքերու, սրբագրութիւն կղերական հնոտիքներու, այլ մանաւանդ կը պահանջէր հայկական ժամացոյցը լարել նոր դարաշրջաններու ժամացոյցին վրայ, — վասնզի, ամօթ չէ խոստովանիլ, ե՛տ է, շա՛տ ետ է մեր ժամացոյցը ։

Այսպէս, իր մէջ աճած ու զարգացած էր խոր դժուարահաճութիւն մը, — ատկէ՝ իր արհամարհանքը անոնց դէմ որոնք հրապարակագրութիւն կ'ընեն գաւառական թերխաշ հայերէնով մը, բայց անպարտկելի յաւակնութիւններով, կամ որոնք ազգավաճառութեան նկած են խելքով մը որ կը դտնուի իրենց դրամապանակին մէջ, կամ վերջապէս որոնք գրականութիւն կը ծախեն տաղանդով մը որ թօշնած է անջրդի հողերու վրայ։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

«ԵԳԻՊՏԱԿԱՆՔ»

Հեղինակ՝ ԱՐՍԷՆ ԵՐԿԱԹ

Այս հատորին արձակ տաղերգութիւնները ազնիւ ոճով եւ խորունկ ներշնչումով յօրինուած են։ Արսէն Երկաթ ծանօթ բանաստեղծն է, սակայն Ֆրանսերէն լեզուով հրատարակած առաջին իր հատորները՝ «Լէ Սկառապէ» կը թուին անծանօթ մնացած ըլլալ հայ հասարակութեան մեծ մասին։ Ափսոս, շատ յաջող են անոնք ։ Տարիներ ետք ահա, Արսէն Երկաթ անձամբ կուտայ մեզի այդ քերթուածներուն հայերէն ձեւը եւ «Լէ Սկառապէ» կոչուած զոյգ հատորները կը միացնէ «Եգիպտականք» խորագրին տակ։ Թարգմանութի՞ւն։ Վստահաբար ոչ։ Անկարելի է թարգմանել գրուածքներ որոնց հմայքը բառերուն երգովը կը հիւսուի։ Կարելի է միայն անոնց ոգին փոխանցել, այլ լեզուի մը տարբեր բառերովն եւ իւրայատուկ արուեստովը կերտուած՝ նոր մարմնին մէջ։ Այս յաջողելու համար բանաստեղծը պէտք է վերապրի իր երբեմնի ներշնչումը, պէտք է վերստեղծէ իր իսկ յղացածը։ Ռ. Թակոր այս ձեւով անգլերէնի վերածած է իր տաղերգութիւնները եւ թատերգութիւնները։ Անտեղեակ ընթերցողը չի կրնար մտածել թէ նախապէս հնդկերէնով յօրինուած են այդ երկերը։ Նոյնն է պարագան Արսէն Երկաթին, այս ըսել է թէ յաջողած է Ֆրանսերէնէ հայերէնի իր վերածումին մէջ ։

Տասնեակ մը տարիներ առաջ կարդացած եմ «Լը Սկառապէ»ին արձակ բանաստեղծութիւնները։ Դժբախտաբար հատորները չունիմ։ Այսօր երբ կը կարդամ «Եգիպտականք»ին բանաստեղծական արձակը, կը վերագտնեմ նոյն տպաւորութիւնները, որովհետեւ էականը՝ մթնոլորտը պահուած է իր խորհուրդն ու հարազատութիւնը։ Այս տաղերգութիւններուն հաղորդական պայմանները անսովոր են ։ Դարերուն արտաշնչած մշուշին մէջէն, դիմացի անթրեւոյթ ափէն կը հնչեն երգերը՝ մեղմ ու գրաւիչ։ Մտիկ կ'ընենք ։ Ոչ միայն բառերու եղանակին գեղեցկութիւնը կը յուզէ մեզ այլ իմաստը՝ այնքան ծանօթ, այնքան մտերիմ։ Մանաւանդ երբ կ'անդրադառնանք թէ այդ թրթռացող

(Մնացեալը յաջորդով)

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Ու նորէն ուզեցին հաստատել թէ խելքս բացուած է, լեզուս ալ միասին ։

Լուացքէն վերջը— կը կարծեմ թէ 12-15 օր մը անցած էր անկումէս մինչեւ այդ օր — փոխադրեցին երկրորդ յարկը, միշտ առանձին սենեակ մը, բայց մահճակալով։ Ոտքերուս շղթան ալ՝ գլխուս վերեւ.

Օրերով՝ տեսակ մը անասուն էի դարձեր, եւ, առտուն կանուխ, ժամը 5-6 տակաւին խոհարարը չարթնցած, «էկմէկ» կը պոռայի (ինչ որ բերած էին, յետոյ փակեցին Սալօնին մէջ բռնուած հինգ հնչուն ոսկիով)։

Այս՝ բնախօսական վիճակս էր, Մարտի վերջերը (1916)։ Իսկ հոգեկա՞նը ։

Կրակոտ բայց անբախտ Մառին, որ Վըլատիմիրի կողմէ մատնուելով բանտարկուած էր (երկու ամիս), կը գրէ իր յուշատետրին մէջ, ձերբակալութենէս երկու ամիս յետոյ (1916 մայիս 20)։

— «Երէկ տեսայ Շաւարշը, այնքան ընկճուած էր որ նոյնիսկ կարելի էր չճանչնալ զինքը, տառապանքը, տանջանքը հիւծեր աւելի տարբեր բան մը դարձուցեր էին զինքը, քաշուած էր կարծես, աչքերը փոխուած էին, արտայայտութիւնը ստացեր էր զարհուրելի խառնուրդ մը, վշտի, ատելութեան, անէծքի զարհուրելի խառնուրդ մը։ Մօտեցայ իրեն, ժպիտը շրթունքիս, ուրախ էի այդ վայրկեանին, քայլս տեսեր էի, տրամադրութիւններս մեղմ էին, ան չժպտեցաւ, ո՛հ, երազիս մէջ ժպտեր էր ան, աչքերու անհուն խորութեամբ։ Մինչդեռ ան կը նայէր քարացած ու խիստ, ձեռքերս երկարեցի, վարանեցայ։ Վերջապէս մէկ ձեռքը տուաւ միայն եւ նստանք, խօսեցանք։ Ի՞նչպէս սկսանք, անիմաստ, անտրամաբանական, իր տանջանքէն մեռնիլ փորձեր է, մեռնիլ ուզեր է ...»։

Այս տեսակցութիւնը կարգադրած էին Րէշատ պէյի միջոցաւ ։

... Կ'ուզեմ վերջացնել Զղլճայի սկըսելուս, քանի որ ոչ յուշ գրելու, ոչ ալ եղերական շրջանի մը պատմութիւնը ներկայացնելու միտք ունէի։ Ստիպուած էի կարգ մը լուսաբանութիւններ տալ, «Զամանէ յուշերուն առթիւ .

Եւ դրեցի չկամութեամբ, ուղղակի տառապելով, ինչպէս եթէ վէրք մը քերէի, եղունգներով ։

Առաջին օրէն մտադրեր էի պրկել, կարճ կապել, բայց արդէն շատ բան ըսած եղայ, առանց ամէն բան ըսելու

Բացատրեցի թէ ինչ էր այն զոր Թուրք յուշագիրը կը կոչէ, «սուտ խենդութիւն» (տէլի բօլունմա):

Վերի սենեակի մէջ, բուռն շարժումներուն, նոպաներուն յաջորդած էին ջիղերու քայքայման շրջանը։ Եւ մղձաւանջ մը դարանակալ, որ միշտ գլուխս ծածկել կուտար բարձին տակ։

— Ի՞նչ կը կատարուի դուրսը ···

Կտրուած արտաքին աշխարհէն, երկու պատուհան միայն ունէի, մէկը՝ բանտի բակին վրայ, միւսը՝ դէպի Պայազիտի հրապարակը, այնտեղ ուր կախաղաններու սիւները կը յածի ։

Եւ կը կարծէի մէկուն տանիքէն եւ միւսին հորիզոնէն տեսնել դուրսի անցուդարձը ···

Մօտաւորապէս երեք ամիս մնացի ոստիկանութեան բանտը։

Քանի մը անգամ ալ հարցաքննութեան փորձեր կատարուեցան, առանց արդիւնքի։ Գիշեր մը նորէն Գրամբ Սխուսի տարին, մեծ զգուշութեամբ, եւ ես նորէն սկսայ մտածել անձնասպանութեան մասին ։

··· Առտու մը — 1916 Յունիսի սկիզբը, յանկարծ ոստիկաններ սենեակս խուժելով, պատուիրեցին բեռներս կապել ։

Եղած - չեղածը ժողվեցի եւ երբ սանդուղներէն վար իջայ կաղն ի կաղ, բակին մէջ տեսայ 12 հոգի։

Ամէնքս իրար խառնելով, զոյգ - զոյգ կապեցին եւ քշեցին դէպի պատերազմական ատեան։ Իմ ձեռնակապի ուղեկիցս էր՝ հին ընկեր մը 1895ի սերունդէն, Միհրան Իսարբճեան, որ մեռաւ ։

Օրը կիրակի էր եւ միայն իսլամական խանութները բաց ըլլալով, թուրք ամբոխը կը խռնուէր ճամբուն վրայ եւ հայհոյանքներ կ'արձակէր մեր հասցէին ․

Անոնք որ Պոլիս եղած են, գիտեն թէ ինչպիսի միջավայրէ կ'անցնի այդ ճամբան, Մահմուտ Փաշայէն մինչեւ Պայազիտի հրապարակը ։

(Շար. 22)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՉԵԽՈՍԼՈՎԱՔԻՈՅ ՄԷՋ

Երեւանի Գրական Թերթը կը հրատարակէ հետեւեալ նամակը, որ ղրկուած է Փրակայէն (14 Փետրուար).—

Մեզ մօտ, Չեխոսլովաքիայում, արեւելագիտութիւնն ունի իր հնագոյն տրադիցիան: Դեռ եւս անցեալ դարավերջին թարգմանուել են արեւելեան գրականութիւնից մի շարք գործեր: Այս շրջանի հետ է կապուած մեր առաջին հայագէտ Օ. Ս. Վետտրի անունը: Նա ձեռք է բերել բաւականին հարուստ գրադարան (որ այժմ պահպանւում է Բրնօ քաղաքում), եւ թարգմանել է մի շարք պատմուածքներ, որոնք լոյս են տեսել 1903 թուականին: Սակայն այն ժամանակ Վետտրն միակն էր եւ դրանից յետոյ երկար տարիներ մեզ մօտ հայ մշակոյթով ոչ ոք չի զբաղուել:

Պէտք է ասել, որ բուրժուական հանրապետութեան օրով արեւելագիտութեան զարգացման պայմանները շատ աննպաստ էին: Արեւելագիտութիւնը ինքնուրոյն առարկայ չէր. կարելի էր ուսումնասիրել միայն որպէս երկրորդական մասնագիտութիւն:

Միայն 1945 թուականից յետոյ ստեղծուեց արեւելագիտութեան ինստիտուտ, եւ սկսեցին զարգանալ արեւելագիտութեան բոլոր առարկաները, որոնց շարքին նաեւ հայագիտութիւնը: Երեւան եկան մի շարք թարգմանութիւններ: Ռուսերէնից թարգմանուեց հայկական պատմուածքների ժողովածուն, ուր տեղ էին գտել Զօհրապի, Դեմիրճեանի, Զորեանի եւ ուրիշների պատմուածքները: Թարգմանուած են Մարիէտտա Շահինեանի «Հիտրոցենտրալ» վէպը եւ «Գրողի օրագիրը», Ստեփան Զորեանի «Մի կեանքի պատմութիւնը»: Այդ ժամանակուանից ի վեր թարգմանութիւններ կատարւում են ուղղակի հայերէն բնագրից: Անցեալ տարի տպագրուել են Մ. Արազիի պատմուածքները «Արիւնոտ ծաղիկներ» խորագրով եւ Ալ. Շիրվանզադէի «Քաոս» վէպը՝ հայ քննադատական իրապաշտութեան լաւագոյն ստեղծագործութիւնը: Շիրվանզադէի վէպի բովանդակութիւնը մեր ընթերցողների շրջանակում տարակարծութիւնների տեղիք տուեց: Ընթերցողների մեծամասնութեան կողմից վէպն արժանացաւ բարեացակամ վերաբերմունքի: Նրանց դուր է գալիս, որ վէպը բազմակողմանի եւ վառ կերպով պատկերում է հայ հասարակութեան կեանքը եւ դրանով շատ բան ասում այն երկրի մասին, որ մեզ համար բոլորովին անծանօթ էր եւ շատ հետաքրքրական: Բազմաթիւ գրախօսական յօդուածներ լոյս տեսան վէպի մասին:

Մեր ընթերցողները լաւ ընդունեցին Շիրազի, Մարգարեանի, Կապուտիկեանի, Կարենցի մի շարք բանաստեղծութիւնները, որոնք շատ յաջող թարգմանել էր ըսկըսնակ բանաստեղծուհի ուսանողուհի Եւանա Շտորբլը: Ընդհանրապէս բոլորը գտնում են, որ հայ նորագոյն բանաստեղծութիւնը շատ բանով բարձր է մեր նորագոյն բանաստեղծութիւնից. այն անկեղծ է, թեմաներով ու ձեւերով ինքնատիպ, արտայայտում է աւելի բարձր գաղափարներ: Այժմ թարգմանւում է Յովհաննէս Շիրազի «Սիամանթօ եւ Խաջեզարէ» պոէմը, որ մեզ գրաւում է իր քնարերգականութեամբ:

Հայագէտ Վ. Չերնին աշխատում է Խաչատուր Աբովեանի «Վէրք Հայաստանի» վէպի թարգմանութեան վրայ:

Այս համառօտակի թուարկումը ցոյց է տալիս որ Չեխոսլովաքիոյ մէջ հայ գրականութեամբ զբաղւում են շատերը, թէեւ ոչ այնքան կանոնաւորութեամբ: Այս վերջին հանգամանքը բացատրւում է նրանով, որ մեր հայագէտների սերունդը դեռ եւս շատ երիտասարդ է: Բայց կարեւորն այն է, որ այդ սերունդը կայ, գործում է, եւ մենք բոլորս ամբողջ հոգիով շնորհակալ ենք մեր ուսուցիչ եւ ղեկավար Դոկտ. Եարոմիր Եդլիչկիէն, որն առաջինը մեզ ծանօթացրեց Հայոց լեզուին ու գրականութեանը:

Այսուհետեւ Չեխոսլովաքիայում աւելի մեծ զարգացում կը ստանայ հայագիտութիւնը՝ ոչ միայն գրականութեան, այլ նաեւ քերականութեան մարզին մէջ: Կարծում եմ, որ մեր ժողովուրդները շատ լաւ են հասկանում միմեանց, քանի որ նրանց պատմական ճակատագրերի միջեւ ընդհանուր շատ բան կայ, հետեւաբար եւ նրանց մշակոյթները մօտիկ են իրար: Ցանկալի է միայն աւելի ամրապնդել չեխ հայկական գիտական ու մշակութային կապը, որ՝ հնարաւորութիւն կը տայ Չեխոսլովաքիայում հայագիտութեան զարգացմանը, եւ մեր ժողովուրդը կը ծանօթանայ հայ մշակոյթի հետ:

ՄԱՐՑԵԼԱ ԲՕՈՒՇԿՈՎԱ
(Փրակայի արեւելագիտական ինստիտուտի ուսանողուհի):

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՄԹՆՇԱՂ

Ոլոր, մոլոր,
Ձիւնչ ու գլոր,
Առուն գնում է, գնում,
Արտերը մով.
Արտերը ծով.
Խաղաղ մթնո՛ւմ են քնում:
Լուսնի սովոր
Երկու ջրուոր,
Զրուցելով իրար հետ,
Գնում են դաշտ,
Գնում են հաշտ,
Գիւղը արդէն թողնում ետ:
Երկու աղջիկ՝
Երկու փնջիկ,
Թփերի մէջ թաքնւում,
Նայում զգոյշ,
Նայում անուշ,
Ու հառաչում են, յուզւում...
Ոլոր, մոլոր,
Ձիւնչ ու գլոր
Առուն գնում է, գնում,
Արտերը մով,
Արտերը ծով,
Խաղաղ մթնո՛ւմ են քնում...:

Լ. ԴՈՒՐԵԱՆ

ՄԱՐԵՇԱԼ ԱԼԱՆ ՊՐՈՒՔԻ ՆՕԹԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Վերջերս Լոնտոնի մէջ լոյս տեսաւ անգլիացի պատմաբան Սըր Արթըր Պրայընթի «Անկիւնադարձ» անուն գիրքը, որ հիմնուած է մարեշալ Ալան Պրուքի (այսօր լորտ Ալանպրուք) նօթագրութեանց վրայ: Ալան Պրուք, որ 1941էն 1946 Անգլիոյ կայսերական սպայակոյտին պետն էր, կը գործէր Չըրչիլի անմիջական հրամանին տակ լաւ թափանցած է Չըրչիլի բնաւորութեան եւ առանց որեւէ կաշկանդումի կը նկարագրէ զայն.

«Չեմ գիտեր թէ երբեւիցէ պիտի գըտնուի՞ Չըրչիլը իր իսկական լոյսին տակ ներկայացնելու կարող պատմաբան մը: Բացառիկ դէմք մըն է ան, օժտուած՝ ամէնէն հրաշալի առաւելութիւններով ու գերմարդկային տաղանդով: Բայց այս բոլորին կողքին, ունի այնպիսի անտանելի թերութիւններ, որոնք զինքը կրնան դէպի ամենամեծ դժուարութիւնները առաջնորդել, եթէ այդ պահուն քովը լաւ խորհրդատու մը չգտնուի: Շատ դժուար է իր հետ աշխատիլ. բայց ինքզինքս շատ երջանիկ կը զգամ որ իր հետ գործակցելու առիթը ներկայացաւ ինծի:

«1942ի սկիզբը, երբ Աւստրալիան ու Հնդկաստանը ճափոնական յարձակման մը անմիջական վտանգին տակ կը գտնուէին եւ երբ մեր փոխադրական միջոցները անբաւարար էին Մերձաւոր եւ Ծայրագոյն Արեւելեան ճակատներուն պահանջները գոհացնելու համար, Չըրչիլ կ'որոճար Հիւս. Ափրիկէի ցամաքահանման, Նորվեկիոյ վրայ յարձակման եւ դէպի Մատակասքար արշաւ մը կազմակերպելու ծրագիրները»:

Մարեշալ Ալան Պրուք, շարունակելով իր խորհրդածութիւնները, կ'ըսէ թէ իր ամերիկացի պաշտօնակիցը, զօր. Մարշըլ, նմանօրինակ դժուարութեանց չէր հանդիպեր Ռուզվելթի կողմէ: «Մ. Նահանգներու նախագահը ռազմական փորձառութենէ զուրկ էր. կը գիտակցէր իր այս թերութեան եւ կ'անսար զօր. Մարշըլի խորհուրդներուն: Այդպէս չէր Չըրչիլ. համոզուած էր թէ ժառանգած է իր նախահօր՝ Մալպրոյի զինուորական տաղանդը: Հետեւանքը այն կ'ըլլար որ իր ռազմագիտական ծրագիրները օր մը կ'ըլլային բացառիկ կերպով փայլուն, իսկ ուրիշ օր մը՝ բացառիկ կերպով արտառոց. իսկ զինքը տարհամոզելն ալ գրեթէ անկարելի բան մըն էր:

«Յաճախ կարծիք կը փոխէր: Կը յայտարարէր թէ մեր բոլոր ուժերը պէտք է կեդրոնացնենք Միջերկրականի վրայ. կէս ժամ վերջ կը պնդէր որ Նորվեկիան պէտք է ըլլայ մեր թիւ մէկ նպատակակէտը»:

Լորտ Ալանպրուք անսովոր Չըրչիլ մը կը ներկայացնէ մեզի, միաժամանակ տալով նաեւ շատ մը դէպքերու նկարագրութիւնը, որոնք ցարդ անծանօթ կը մնային հանրութեան:

Ամբողջ գիրքը 1940էն 1945 տարիներուն պատահած անեկդոտներու եւ անտիպ մանրամասնութեանց շարան մըն է, ուր կը յայտնուի երկու մեծ մարդոց իսկական տիպարն ու երկրորդ աշխարհամարտի ընթացքին խաղցած անոնց մեծ դերը: Այս երկու մարդոցմէ մէկը — Չըրչիլը, ամբողջ աշխարհին ծանօթ է. իսկ երկրորդը — Լորտ Ալանպրուք, անծանօթ մըն է նոյնիսկ Անգլիոյ մէջ: Այս երկուքին միացեալ ու յարատեւ ճիգերուն շնորհիւ է, որ Անգլիան ու արեւմտեան աշխարհը կրցան յաջողութեամբ թեւակոխել պատմութեան ամէնէն ճակատագրական «անկիւնադարձը»:

յոյզերը որոնք կը թուին մերինը ըլլալ, յաւերժական են այս աշխարհի վրայ: Ապրողները կը փոխուին, ապրումները կը մնան ու կը փոխանցուին: Այսպէսով ժամանակը կը կորսնցնէ իր բաժանումն ու չափանիշերը: Ներկային տաքուկ բոյնին մէջ նոյն շունչով կը տրոփեն անցեալն ու ապագան: Կեանքն ու մահը կը միանան, ներդաշնակութեան լրումով: Սէր, կիրք, գոյն, բոյր, չքնաղօրէն կը կայլակին բայց անոնց յորձանքին ներքեւ, նման թանկագին խիճերու, կը պալպալ մնայուն իմաստութիւնը:

Հազար հազար տարիներու ընդմէջէն կը յառաջանան դէպի մեզ Քարմամա թագուհին, պատերազմիկ Ախուստոն, Ասոտին՝ փոքրիկ աղախինը եւ այնքան ուրիշներ: Կուգան թեւերուն մէջ սեղմած իրենց սիրականը, կամ երազը: Կուգան վեր բռնած իրենց զաւակը, աղօթքը, կամ ծարաւին սափորները: Կը ծնրադրեն տարփագին մրմունջով՝ աստուածի մը, շիրիմի մը կամ տաճարի մը առջեւ: Ըլլան շքեղ զգեստներով, ցնցոտիներով թէ հոլանի, կը զգանք մարմնին ջերմութիւնը, շարժումին ղունաղեղ գիծը, երբ կը պատմեն, երբ կը պարեն, երբ կ'անցնին լուռ փոշոտ ճամբայէն, ուղտին շուքին մէջ. նոյնիսկ երբ բոց մը արձակելով կը շիջին յանկարծ, մենք օդին մէջ կը շարունակենք փնտռել իրենց տենչանքներուն նաշխուն ըղեղները: Կը լսենք «ամառը», «զարունը», «բանտարկեալը», «արմաւ ծախող կինը», «մօրս սիրտը», «գերին», «այգիին պահապանը» եւ այնքան ուրիշներ որոնք կը պատմեն սէր, կեանք, մահ, հանդարտ լըջութեամբ, որովհետեւ գիտեն թէ իրենց համար ոչ մէկ վիճակ վերջնական է: Ահա ինչու վիշտերը լուսաւորուած են թաքուն յոյսով եւ բերկրանքներ ստուերոտած են ակնածուն սպասումով: Բառերը քանդակուած հայելիներ են որոնց շքեղ ներկայութիւնը կ'իմաստաւորուի իրենց պարունակած ներքին ցոլացումներովը:

Եթէ ընթերցումի պահուն յանկարծ կը մտաբերենք Ծայրագոյն Արեւելքի կամ Յունաստանի երգող բանաստեղծներէն մին, քերթուած մը չէ որ կը վերյիշենք այլ իւրայատուկ մթնոլորտ մը: Թափանցող ծանօթ բոյրը կը պարուրէ մեզ դարձեալ: «Ի՞նչ է այս» կը մրմնջենք հմայուած: Բանաստեղծին հոգիին մէջ ամէն վայրկեան ծաղկող ու մեռնող վարդերէն եւ սոխակներէն բարձրացող համայնական բոյրն է այդ: Հայերէն լեզուով թախիծ է անունը:

ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՍ ՓՈՔՐ ՄԱՐԴ ԵՄ»

Սարսափից նստեցի անկողնում եւ աչքերս չռած նայում էի մթութեան մէջ: Հաւատացնում եմ, այնտեղ թաքնւում էին զանազան թիւեր, միանիշ ու բազմանիշ թիւեր: Յետոյ սկսուեց թիւերի շըքերթ: Ահա երկուսը, պոչիկով, գլուխը կրծքին խփեցրած, ինչպէս կրակոտ նըժոյգ. ահա հինգը — փորն ուռած թէյնիկ, եօթը — նաւի վրայ ծածանւող դրօշակ... Եւ ծովը փոթորկւում է, այնկծւում... Սարսափելի է

Ուրեմն, կատարուած է կեղծիք, ֆալսիֆիկացիա:

Ես բարձրացայ անկողնուցս: Սկսեցի քայլել: Կինս արթնացաւ:

— Դու ինչ որ բան ես ինձնից թաքցնում, Մովսէս, — ասում է:

Իսկ ես, զարմանալ ոչ մի խօսք, քայլում եմ ու ցաւում, որ ծխել չեմ սովորել

Բայց պարզենք, ի՞նչ վատ բան եմ արել ես: Ղեկավարութիւնը հրամայել է, ես էլ կատարել եմ: Կարգապահութիւն: Իմ պետերին աւելի լաւ է յայտնի ինչն է լաւ եւ ինչը վատ

Այսպէս հանգստացրի ինձ ու նորից պառկեցի

- Դէ, «Մեծ համբ», կ'ասե՞ս վերջապէս ինչ է պատահել, — շարունակում էր հարցուփորձ անել կինս:

— Առաջին անգամը չէ, սիրելիս. Սովորական անքնութիւն: Երեւում է ծերանում եմ:

Կինս քմծիծաղ տուեց, իսկ մի քիչ յետոյ տնով մէկ սկսեց խռմփացնել: Ես այդ խռմփոցին վաղուց սովոր եմ, նոյնիսկ առանց դրա չեմ պատկերացնում իմ գիշերը, ինչպէս սիրահարները չեն պատկերացնում իրենց հանդիպումը առանց լուսնի ու սոխակի դայլայլի: Ինչպէս ասում են սովորութիւնը երկրորդ բնաւորութիւն է:

Գանկեցի, բայց թիւերը հանգիստ չեն տալիս: Նրանք շարունակում էին ծաղրել ինձ: Առաւօտեան չնչին բանի համար կոպտեցի կնոջս ու գնացի աշխատանքի դժկամակութեամբ, դուք հասկանո՞ւմ էք, առաջին անգամ կեանքումս՝ դժկամակութեամբ:

[illegible] պատի վրայ կարգադրի յայտարարութիւն — այսօր պարտադիր գոնրայ ժողով, քննարկւում է անցեալ կվարտալի կատարողականը:

Կարծեմ ես շատ երկար կանգնած էի այդ յայտարարութեան առաջ: Մեր աշխատակիցներից մէկը նկատեց.

— Մովսէս Սոկրատովիչ, ի՞նչ է, սրխու՞լ էք բռնել

Ժողով գնացի բոլորից շուտ: Գտայ իմ սովորական տեղը ամբիոնից հեռու եւ սպասում եմ: Ինչո՞ւ են ուշացնում: Գալիս է պարտբիւրոյի քարտուղարը. ժողովի նախագահ ընտրեցին տրեստի պետին: Պլանային պետը սկսեց զեկուցել: Նա խօսում է շրջադարձի մասին ու կարդում է թիւեր... իմ թիւերը... իմ ստեղծագործութիւնը: Նոյնիսկ ծափահարեցին: Տրեստի պետը գոհ ժպտում է: Քարտուղար, մալլ է: Իսկ ես նստած յուզւում եմ: Թաշկինակով անընդհատ ճակատս եմ սրբում: Սիրտս խփում է: Մի խօսքով ինքս ինձ նման չեմ:

Ելոյթ ունեցան ուրիշները, գովեցին ղեկավարութիւնը: Եւ այնպիսի բառեր էին գտնում, որ հիմա յիշելն անգամ անյարմար է:

Վերջապէս ամբիոնին մօտեցաւ ինքը քարտուղարը: Զահել տղայ է, երեսուն տարեկան, զանգուր մազերով, վառւող սեւ աչքերով, թուխ, եւ ինչպէս նոր նկատեցի՝ գեղեցիկ: «Այսպիսի մի որդի ունենայի» — անցաւ մտքովս: Նա սկսեց քննադատել ղեկավարութիւնը, նա չէր հաւատում թիւերին եւ հաշուետուութիւններին, նա փաստեր էր բերում, նա վրդովւում էր եւ նոյնիսկ ասաց, որ մենք խաբում ենք պետութեանը:

Քարտուղարը հեռացաւ ամբիոնից եւ դահլիճում իշխեց լռութիւն: Հիմա մըռայլուեց տրեստի պետը: Նա ու իմ պետը իրար ինչ որ բան էին շշնջում:

Դէ, պարզ է, եթէ քարտուղարը հանդէս եկաւ այդպիսի քննադատութեամբ, բոլորը սկսեցին մտածել — միթէ՞ խաբէութիւն է.

Խաբէութի՞ւն: Ես ուզում էի ինքս իմ առջեւ արդարանալ: Այդ թիւերը խաբէութիւն չեն, նրանք իմ երազն են:

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆԵԱՆ

(Շար. 4)

Ալժերիոյ մասին գրած իր յօդուածաշարքին պատճառով։

1956 ՏԱՐՈՒԱՆ ընթացքին Ֆրանսական գործարաններու մէջ շինուած ինքնաշարժներուն թիւը կը հասնի 827.032ի։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ միացեալ ուժերու ընդհ. սպայակոյտին պետը, ծովակալ Րէտֆորտ, որոշած է քաշուիլ իր պաշտօնէն՝ յառաջիկայ Օգոստոսին։

ՀԻՒՍ. ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ Ուխտի ընդհ. քարտուղար Լորտ Իսմէյի պաշտօնը վերջ պիտի գտնէ Մայիս 14ին։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ անկախութեան տարեդարձի տօներուն պիտի մասնակցի նաեւ Խ. Միութեան ներկայացուցիչը։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ դահլիճը բացառիկ նիստ մը գումարեց, քննելու համար Կիպրոսի յեղափոխականներու զինադադարի առաջարկը։ Ինչպէս գրած էինք, այս վերջիններուն միակ պայմանը Մարկարիոս արքեպիսկոպոսի վերադարձն է։

ԼԻԲԱՆԱՆԻ վարչապետը, Սամի Սոլհ, շաբաթ կէսօրէն վերջ կը սպասուէր Փարիզ։ Կարեւոր խորհրդակցութիւններ պիտի ունենայ վարչապետ Կի Մոլէի եւ Արտաքին նախարար Փինոյի հետ։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ մէջ հիւլէական ռէաքթէօր մը պայթեցաւ Լոս Ալամոսի հիւլէական կայանին մէջ՝ փորձի մը պահուն։

ՊԵԼՃԻՔԱ մէջ ինքնաշարժներու հրանիւթին վաճառքը ազատ յայտարարուեցաւ։

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւաշինարաններու 200.000 բանուորներուն եւ իշխանութեանց միջեւ սկսած բանակցութիւնները որեւէ ելքի մը չյանգեցան։ Բանուորները տասը առ. հարիւր վճարումի յաւելում կը պահանջէին։ Գոհացում ստացած չըլլալով, ընդհ. գործադուլի պիտի դիմէին շաբաթ օրուընէ սկսեալ։

ԴԱՇՆԱԿԻ ԴԱՍԵՐ

ՕՐ. ՄՈՒՆԻԱ ԳԱԲՐԻԷԼԵԱՆ (Ա. մրցանակ Թուրի երաժշտանոցէն) կը ստանձնէ դաշնակի մասնաւոր դասեր։ Կարելի է հետեւիլ նաեւ իր դաշնակի դասընթացքին։ Դիմել՝

30, Fbg. Montmartre, Paris - (9e)
Tél. PRO. 74-05

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՑԵՐԵԿՈՅԹ

Կազմակերպուած Դպրոցասէրի նախկին սանուհիներու կողմէ, Ապրիլ 28ին, Ֆրանքեւամերիկեան գեղեցիկ սրահին մէջ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՌՈՒՍԵՐԷՆԻ ԵՒ ԳԵՐՄԱՆԵՐԷՆԻ ԴԱՍԵՐ

Համալսարանաւարտ հայ օրիորդ մը տրամադրելի ժամեր ունի ռուսերէնի եւ գերմաներէնի դասեր տալու։

Դիմել Գրասուն Հրանտ Սամուէլ, 51, րիւ Մէօսիէօ լը Փրէնս, Փարիզ (6), հեռաձայն Տանթօն 88-65։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ԼԻՈՆ.— «Ցերեկոյթ երեկոյ», Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին առթիւ, Մարտ 23ի շաբաթ իրիկունը, ժամը 8.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

●

Մ. Գարսամեանի յիսնամեայ յոբելենական հանդէսը, որ Շաւարշ Միսաքեանի անակնկալ մահուան պատճառով յետաձգուած էր, տեղի պիտի ունենայ 27 Ապրիլ, շաբաթ գիշեր, ժամը 21ին, Սալ Շոփէնի մէջ։ Կը խնդրուի նկատի ունենալ։

●

ՊԷԼՎԻԼԻ «Թոստոմ» խումբի խնճոյքը՝ կիրակի Մարտ 24ին։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

●

ՍԻՓԱՆ Կոմիտաս երգչախումբի տարեկան նուագահանդէսը տեղի պիտի ունենայ Մայիս հինգին, կիրակի իրիկուն Սալ Կավոյի մէջ։

●

ՎԻԷՆ.— Հայ Կամ. եւ Մարտիկներու Միութիւնը ապրիլ 11 - 24ի սգատօնը կը կազմակերպէ ապրիլ 28 կիրակի օրը։ Մանրամասնութիւնք տեղւոյն վրայ։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻւ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 24ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նոայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝

GASTON DEFERREի

(Մարսէյլի քաղաքապետ, նախարար, երեսփոխան)

Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ.Յ.Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ.Յ.Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան։ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց) ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) ՓՐՈՖ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի)։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մատլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, ինչպէս նաեւ Սարգիս Չէօրէքճեան։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Քաֆէ Քատէի վերնայարկը։ Կը խօսի ծանօթ գիտնական Տօքթ. Զաքարագովա, (ֆրանսերէն լեզուով)։ Նիւթը՝ «Մայրաղոյն Արեւելքի իմաստասիրութիւնն ու բժշկութիւնը»։ Բացառաբար դասախօսութիւնը պիտի սկսի ժամը 21ին։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ 11ԻՆ Մուրատ Թոփալեանի նախկին Աշակերտաց Միութեան Մարսէյլիոյ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան շքեղ պարահանդէսը։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼՑԻՆԵՐ

Studio YENO

Հանրածանօթ լուսանկարչատունը տեղափոխուած է քաղաքի կեդրոն՝ 21 - 23 Ալէ Լէօն - Կամպէթա։

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ, chemisierի համար։

Ets. MAVIAN
116 Rue Réaumur, Paris 2ème
CEN 06-42

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ափիէսէօրներ վէսթոնի եւ տափատի համար, տունը աշխատող։ Դիմել՝

HIGH LIFE TAILOR
112 Rue de Richelieu, Faris.

●

Ձեռնարկուներ (անթրփրնէօր) շըմիզիէի մեծ գործատան մը համար, մեծ սեռի, բարձրագոյն աշխատավարձք Փասոնի համար, տեւական գործ, ամբողջ տարին։ Դիմել՝

HALIOT
24 Bd. St. Denis, Paris.

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐ»Ը

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ.Յ.Դ. Նոր Սերունդի «Կառավարենց» խումբին կողմէ։

Կիրակի, Մարտ 24, ժամը 15ին, Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահը, Փլաս տիւ 11 Նովամպրը։

Կը ներկայացուի Նախանձոտ ամուսինը (կատակերգութիւն 2 արար)։

Գեղարուեստական բաժին։

Եւրոպական պարեր։

ՄԱՆՈՒԷԼ ՓԻՋԱՐՕ նուագախումբով։

Կառախումբ Կառ տիւ Նորէն, իջնել Վիլիէլը պէլ Կոնէս, առնել 268 թիւը եւ իջնել Փլաս 11 Նովամպրը կամ 268 առնել Փոոթ տը լա Շափէլէն եւ իջնել նոյն տեղը։

ՀԱՅ—ԲՈՅԺ

ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մամուլի տակ է Յունուար - Փետրուարի թիւը, մօտ 60 էջ, բացառիկ բովանդակութեամբ։ Կամքէ անկախ պատճառներով, Դեկտեմբերի թիւին առաքումը նոր վերջացուցինք։

Տարեկան բաժնեգինն է 1000 ֆրանք, Ֆրանսա, 1200 ֆրանք արտասահման։

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէով՝ Շ. Նարդունի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

●

ՓԱՐԻԶ.— Հ.Յ.Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ.Յ.Դ. «Դրօ» խումբի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։

ՓԱՐԻԶ.— Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ժողովը այս երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, Քաֆէ Րեժան։

Բոլոր ընկերուհիներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Մարսէյլի Սէնթ Անթուանի փաղուքին նուիրատուները .— (Գումարը՝ երէկ Ա. էջ)։ Հ.Յ.Դ. «Թաթուլ» խումբ 2.500 ֆրանք, Յովակիմ Ոսկանեան հազար, Մարտիրոս Խաչատուրեան, Միհրան Մեծիկեան, Գէորգ Յովսէփեան՝ 500ական ֆրանք։ Գումար 5000 ֆրանք։

ԾԱԽՈՒ Է

Ամբողջապէս կամ ընկերութեամբ մածունի գործարան մը, որ շատ լաւ կ'աշխատի, լայն շահաբաժին եւ ընդարձակութեան կարելիութիւն. կառատուն մը յարկաբաժինով, հեռաձայնել՝

MOL 19-01

ժամը 12էն 18։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փորձառու մասնագէտ հաշուակալ մը գործ կը փնտռէ առեւտրական հաստատութեանց մօտ՝

Դիմել Գ. Թ. ՏԱԼԿԸՃԵԱՆԻ
45 ռիւ Լաֆրուա, Փարիզ (17)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիպակցի Հռուբ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրուհի, կը բնակէին Հէյվաճեան մետաքսի գործարանին մօտը։ Կը կարծուի որ Յունաստանէն անցած է Արժանթին։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով։ Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմենիա»էն՝ արտատպել։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան կողմէ, 24 Մարտ Կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր։ ՍէրքլըՄիլիթէրի ընդարձակ սրահը։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակն կայներ։

Նուագախումբ՝ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ։ Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել Յ. Պահատրեանի, հեռ. OR 37-32, կամ Մ. Գրաճեանի 138 րիւ տը լ'Ապէ Կրու, Փարիզ (15)։

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 19 ՄԱՐՏ

MARDI 19 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7835 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3646

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՖՐԱՆՔԸ ՓՐԿԵԼՈՒ ՃԻԳԵՐ

Ազատագրութենէն ի վեր քանիցս փոխն ի փոխ իրարու յաջորդող կառավարութիւններուն մէջ ամէնէն երկարակեացն եղաւ Կի Մոլէի դահլիճը :

1956ի սկիզբէն ի վեր իշխանութեան գլուխ կը գտնուի ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը, իր կողքին ունենալով վաղեմի մօտիկ ընկերներ, ինչպէս Քրիսթիան Փինօ, Թոմասէն եւ Ալպէր Կազիէ, որոնք ձեռնհասօրէն կ'օժանդակեն իրեն :

Խորհրդարանն ալ իր մեծամասնութեամբ կը վաւերացնէ կառավարութեան քաղաքականութիւնը : Վարչապետը 13 ամսուան մէջ երեսուն անգամէ աւելի վստահութեան խնդիր դրաւ Ազգային Ժողովին առջեւ եւ միշտ ալ յաղթանակեց :

Դիւրին գործ մը չէր որ կը վիճակէր նոր կառավարութեան : Բազմաթիւ բարդ ու դժնդակ խնդիրներ կային օրակարգին վրայ :

Անհրաժեշտ էր դիմակալել ո՛չ միայն ներքին, այլ արտաքին դժուարութեանց :

Հնդկաչինի պատերազմը շատ սուղ արժած էր արդէն՝ մարդկային ու նիւթական զոհողութեանց տեսակէտով :

Հազիւ թէ խաղաղած էր Ծայրագոյն Արեւելքը, երբ հիւսիսային Ափրիկէի խնդիրները մէջտեղ ելան : Թունուզ ու Մարոք գոհացում ստացած էին, երբ պայթեցաւ Ալժերիոյ շարժումը :

Կի Մոլէի կառավարութիւնը նախորդներէն ժառանգեց շատ մը առկախ մնացած դժուարին գործեր, որոնց արդար ու արագ լուծում մը տալու համար ո՛չ մէկ ջանք խնայեց առաջին օրէն սկսեալ :

Վարչապետը անձամբ այցելեց Ալժերիա եւ կոչ ուղղեց ապստամբներուն որ վար դնեն զէնքերը, խոստանալով գոհացում տալ իրենց պահանջներուն :

Իր բարի կամեցողութիւնը դժբախտաբար յուսացուած արդիւնքը չտուաւ : Կի Մոլէ չէ յուսահատած սակայն, ու կը շարունակէ իր ճիգերը, համախորհուրդ բոլոր հոսանքներուն հետ, երկուստեք ընդունելի լուծում մը գտնելու համար :

Փոթորկալից օրեր ապրեցաւ Ֆրանսա անցած տարուան ընթացքին : Զինուորական բացառիկ զոհողութիւնները Ալժերիոյ մէջ եւ այլուր արտակարգ ծախքերու դուռ բացին :

Ալպէր Կազիէի քուէարկել տուած ընկերային բարենորոգումները — մասնաւորապէս ի նպաստ ծերերուն — եւ այլ չնախատեսուած զանազան ծախքեր դժուարին կացութեան մատնեցին ելմտական գանձը :

Ստեղծուած է այնպիսի կացութիւն մը, որ կառավարութիւնը ստիպուեցաւ ահազանգ հնչեցնել՝ փրկելու համար Ֆրանքը :

Առաջին անգամը չէ որ նման տագնապի կ'ենթարկուի Ֆրանսա : 1926ին աւելի ծանր վիճակ կը տիրէր : Այն ատեն Փուանքարէ յաջողեցաւ խիստ միջոցներ ձեռք առնել եւ աղէտէ մը փրկել երկիրը :

Դեռ քանի մը տարի առաջ, 1952ին նոյնպէս դժնդակ կացութեան մատնուած էր պետական գանձը : Էոկար Ֆօրի կառավարութիւնը խիստ սահմանումներու ենթարկեց ներածումները եւ յաջողեցաւ շտկել կացութիւնը :

Օտար դրամի պակասն է, որ նեղ դրութեան մէջ դրած է կառավարութիւնը : Շնորհիւ նախարարական խորհուրդի ձեռք առած միջոցներուն, կարելի պիտի ըլլայ այս անգամ եւս տագնապին առաջքն առնել եւ անկումէ փրկել Ֆրանքը

Ծրագրուած է պետական ընդհանուր ծախքերուն մէջ 250 միլիառ Ֆրանքի խնայողութիւն մը կատարել՝ ելմտացոյցին բացը նուազագոյնին իջեցնելու համար :

Եթէ կարելի ըլլայ մօտ ատենէն խաղաղութիւն հաստատել Ալժերիոյ մէջ, ինչպէս կը յուսացուի, աւելի պիտի դիւրանայ ծախքերու կրճատումը :

Քարիւղի տագնապն ալ շուտով պիտի վերնայ եւ ճարտարարուեստը պիտի վերստանայ իր նախկին թափը :

Բոլոր երեւոյթները ցոյց կուտան թէ հակառակ բազմադիմի կնճռոտութեանց՝ Կի Մոլէի կառավարութիւնը պիտի յաջողի ներկայ տագնապն ալ յաղթահարել եւ փրկել Ֆրանքը

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, Տիկին Մէյր Նիւ Եորք հասաւ կիրակի առաւօտ : Ինչպէս գրած էինք, Փարիզի մէջ կարճ պարզաբանի մը ընթացքին, տեսնուած էր վարչապետ Կի Մոլէի եւ Արտաքին նախարար Փինոյի հետ :

Տիկին Մէյր հաւանաբար տեսակցութիւն մը ունենայ ՄԱԿի ընդհ. քարտուղարին հետ. բայց այս ճամբորդութեան բուն նպատակը Մէյր - Տըլըս խորհրդակցութիւն մըն է, որ կրնայ ճակատագրական հետեւանքներ ունենալ Մերձ. Արեւելքի ապագայ իրադարձութեանց վրայ :

Նիւ Եորքի մէջ Տիկին Մէյր յայտարարեց, որ Կազայի մէջ եգիպտական զինուորական իշխանութեան մը գոյութիւնը լուրջ վտանգներ կը ներկայացնէ Իսրայէլի համար. այս վերջինը, ուրեմն, ինքզինք պարտադրուած կը զգայ ինքնապաշտպանութեան միջոցներ ձեռք առնելու : Իսրայէլի Արտաքին նախարարը աւելցուց, որ ամէն գնով պիտի պաշտպանեն Աքապայի մէջ նաւային երթեւեկի իրենց անժխտելի իրաւունքը :

Ֆրանսայի մէջ ունեցած վերջին խօսակցութեանց մասին Տիկին Մէյր յայտարարեց թէ ֆրանքօ-իսրայէլեան տեսակէտները նոյնն են, Կազայի եւ Աքապայի հարցերուն շուրջ : Երբ լրագրողներ հարցուցին Աքապայի [illegible] մասին, Արտաքին նախարարը յայտարարեց. « քանի մը օր եւս պիտի սպասենք. սակայն համոզուած ենք որ ստեղծուած կացութեան իսկական պատասխանատուն ՄԱԿն է » :

Այս Տիկին Մէյր անմիջապէս մեկնեցաւ Ուաշինկթըն՝ Տըլըսի հետ հանդիպում ունենալու համար : Ըստ լաւատեղեակ անձերու, հետեւեալ հարցերուն մասին լուսաբանութիւն պիտի պահանջէ Տըլըսէն. — 1. Նախագահ Այզընհաուըր խոստացած էր, որ Կազայէն հեռանալէն վերջ Իսրայէլի համար շատ աւելի ապահով կացութիւն մը պիտի ստեղծուի. մինչդեռ ճիշդ հակառակը պատահելու վրայ է. Նախագահ Այզընհաուըր ի՞նչ ձեւով պիտի իրականացնէ իր խոստումը. 2. Մ. Նահանգներու նախագահը վստահացուցած էր, որ իսրայէլեան նաւերը ազատ անցք պիտի ունենան Աքապայէն եւ Սուէզէն. հակառակ պարագային, միացեալ ազգերը պիտի հսկէին, որ այդ իրաւունքը յարգուի. արդ, ի՞նչ պիտի ըլլայ Մ. Նահանգներու դիրքը եթէ Եգիպտոս չարտօնէ իսրայէլեան նաւերու անցքը : 3. Մ. Նահանգներու Արտաքին նախարարութիւնը ընդունած էր, որ Կազայի զինուորական եւ քաղաքային վարչութիւնը պիտի մնայ ՄԱԿի ուժերուն ձեռքը : Մ. Նահանգները ի՞նչ ձեւով պիտի յարգել տան այդ որոշումը :

Տիկին Մէյր Տըլըսի պիտի յիշեցնէ նաեւ թէ Մ. Նահանգները «պատուոյ յանձնառութիւն» մը ունին Իսրայէլի հանդէպ : Ցամենայն դէպս, այս վերջինը որոշած է «իր նաւերուն ազատ անցքին արգելք հանդիսանալու բոլոր փորձերուն դէմ պայքարիլ» եւ «իր իրաւունքները պաշտպանել, եթէ Կազայի մէջ կացութիւնը ծանրանայ » :

× Իսրայէլի նախարարաց խորհուրդը կիրակի օր առանց զադարի նիստ գումարեց, որոշելու համար որ եթէ դիւանագիտական միջոցներով կարելի չըլլայ թընճուկը լուծել, ուրիշ ի՞նչ միջոցներու կրնան դիմել :

× Գաղեստինեան ոստիկանութիւնը, եգիպտական հրամանատարութեան տակ, կիրակի օրուընէ սկսեալ ստանձնեց Կազայի ներքին ապահովութեան վրայ հըսկելու պաշտօնը : ՄԱԿի Ջուկոսլաւ զօրամասը անմիջապէս քաշուեցաւ Կազայէն եւ հաստատուեցաւ Էլ Արիշի մէջ : ՄԱԿի ապահովութեան ուժերն ալ Կազայէն քաշուեցան : Ամերիկեան կառավարութիւնն ու Համըրշոլտ կ'առաջարկեն որ այդ ուժերը գրաւեն միայն զինադադարի նախկին գծին երկու կողմերը .

< Կիսապաշտօնական լուրի մը համաձայն, եգիպտական բանակը գրաւած է Էլ Արիշը, որ Սինայի թերակղզիին մէջ կը գտնուի՝ Կազայէն 40 քմ. դէպի հարաւ :

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԵՔԵՆԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

« ԵՒՐԱԹՈՄ »Ի ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՇՈՒԿԱՅԻ ԴԷՄ

Խ. Միութիւնը Արեւմտեան Եւրոպայի վեց երկիրներուն (Ֆրանսա, Գերմանիա, Իտալիա, Հոլանտա, Պելժիա եւ Լիւքսէմպուրկ) առաջարկեց հրաժարիլ «Եւրաթոմ»ի եւ Միացեալ Շուկայի ծրագիրներէն եւ փոխարէնը ստեղծել համաեւրոպական նոյնանման կազմակերպութիւն մը՝ որուն մաս կրնան կազմել նաեւ Մ. Նահանգները : Առաջարկեց նոյնպէս որ Եւրոպայի բոլոր պետութիւնները գործակցին ելեկտրական, արդիւնաբերական մեծ կայաններ շինելու, ինչպէս նաեւ առեւտրական, տնտեսական ու ելմտական սերտ գործակցութիւն մը մշակելու համար : Կ'ուզէ որ համաեւրոպական կազմակերպութիւն մը ստեղծուի՝ հիւլէական ուժի շահագործման շուրջ գիտական փնտռտուքներ կատարելու համար :

Խ. Միութիւնը սպառնական շեշտ մը տուած է իր վերոյիշեալ առաջարկութեանց, ըսելով թէ Արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն վերապահուած «Եւրաթոմ»ի ու Միացեալ Շուկայի ծրագիրները «կրնան վտանգաւոր հետեւանքներ ունենալ անդամ պետութեանց համար», որովհետեւ «բոլորն ալ Ատլանտեան Ուխտին անդամ են. իսկ այս վերջին կազմակերպութեան յարձակողական բնոյթը յայտնի է բոլորին» : Մասնաւոր հատուած մը Ֆրանսայի ուղղուած է. կը շեշտէ թէ Ֆրանսա զոհ պիտի դառնայ գերմանական չարահաճութեանց, մանաւանդ որ Գերմանիա հիւլէական պատերազմի մը պատրաստութիւններ կը տեսնէ՝ իր պարտութեան վրէժը լուծելու համար :

× Խորհրդային այս նոր քայլը Ուաշինկթընի մէջ ընդունուեցաւ մեծ վերապահութեամբ եւ որպէս քարոզչական մեքենայութիւն : Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ յորջորջուեցաւ «մեծամասնորդ ժամու մեքենայութիւն» : Հոլանտայի մէջ «անլուրջ» կը նկատեն այս առաջարկութիւնը. իսկ Պելժիոյ մէջ հաւաստացած են թէ Արեւմտեան Եւրոպայի միութեան դէմ ուղղուած հարուած մըն է այս :

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ վերջ գտան լիբանեւամերիկեան բանակցութիւնները : Այզընհաուըրի անձնական ներկայացուցիչը, Ռիչըրտս եւ Լիբանանի Արտաքին նախարարը, Մալիք միացեալ դեկոյց մը հրատարակեցին, ըստ որուն «տեսակէտներու բացարձակ համաձայնութիւն կը տիրէ երկու երկիրներուն միջեւ» : Ինչպէս գրած էինք, Լիբանան ընդունեց «Այզընհաուըրի վարդապետութիւն»ը Ռիչըրտս Լիբիա մեկնեցաւ :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Տիկին Շողիկ Դերձակեան	5·000
Նախորդ գումար	1·249·800
Ընդհ. գումար	1·254·800

ԶԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ «ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գ. Հրանդ Դերձակեան	5·000
Տիկին Սօնիա Մօռօ	3·000
«Յառաջ»ի բարեկամ մը	3·000

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

Մարսէյլ Գուլվար Օտտօ - Լավիսթի յանձնախումբին Բ. վճարումը 26·000 (ցանկը տեսնել Դ. էջ)

ՄԵՐ ՆՈՐ ԹԵՐԹՕՆԸ

Վաղուընէ սկսեալ կարդացէք մեր նոր թերթօնը, Ծերենցի պատմական մէկ վէպը, Կիլիկիոյ Հայոց անկախութեան պայքարներուն դրուագներով հիւսուած, — հերոսական, դիւցազնական մեր պատմութեան լաւագոյն վկայութիւններէն մէկը :

ՕՐԱՆԻ ԴԷՊՔԵՐԸ ԵՒ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ՑՈՎՆԱՆԵԱՆ

Ինչպէս գրած էինք ժամանակին, անցեալ Հոկտեմբեր 26ին Ֆրանսայի Ազգային Ժողովը պաշտօն տուած էր եօթը հոգինոց պատուիրակութեան մը որ երթայ քննութիւն կատարէ Օրան : Արդարեւ խնդիր եղած էր թէ համայնավար ամբաստանեալներ որ բանտարկուած էին, ենթարկուած են չարչարանքներու : Այս պատուիրակութիւնը որու մէջ կար նաեւ երեսփոխան Լ. Ցովնանեան, անցեալ օրյայտնած է իր եզրակացութիւնները : Կը յայտնէ թէ՝ ոեւէ փաստ չկայ նման զրպարտութիւններու, եւ թէ բացառիկ օրէնքները արդար են նման պարագաներու մէջ : Միայն երեսփոխան Ցովնանեանն է որ չէ համակցած այս եզրակացութեանց եւ իր վերապահութեան մասին հետեւեալ մանրամասնութիւնները կուտայ «Մոնտ»ին. — «... Դժուար է դէպքերէն երեք ամիս վերջը հաստատել չարչարանքներու գոյութիւնը, բայց երեւոյթներ կան, որոնք դժուար է որ ընդունուին բժիշկի մը կողմէ» : Եւ Գ. Ցովնանեան կ'ուզէ ծայրէն վերաքննել տեղեկագիրը համոզում գոյացնելէ առաջ :

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԻԼԻՓՓԻՆՆԵՐՈՒ հանրապետութեան նախագահը, Ռամոն Մակսէյսէյ, օդանաւային արկածի մը զոհ գնաց : Շատ սիրուած էր ժողովուրդէն : Նոյն օդանաւին մէջ էին նաեւ Կրթական նախարարը, օդանաւային ուժերու հրամանատարը, բազմաթիւ երեսփոխաններ եւ պետական կարեւոր անձնաւորութիւններ : Զոհերուն թիւը 24ի կը բարձրանայ : Փոխ նախագահը, Գարլոս Կարսիա, պիտի վարէ նախագահութիւնը՝ մինչեւ որ նոր ընտրութիւններ կազմակերպուին Փիլիփփիններու արտաքին քաղաքականութեան մէջ անմիջական փոփոխութիւն մը չի նախատեսուիր :

ՆՈՒԿՈՍԼԱՒԻՈՅ Երեսփ. ժողովի նախագահին մարմինը Փարիզէն փոխադրուեցաւ Պելկրատ : Ցուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ երկուշաբթի օր : Մոշ Փիյատէի մարմինը պիտի ամփոփուի Եուկոսլաւիոյ ազգ. հերոսներու Պանթէոնին մէջ : Այս առթիւ Մարեշալ Թիթօ ազգա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

— ՄԱՅՐԵՆԻ՛Ք, ՁԿՆՏԱՑՈՒԵԼԻ՛Ք ՔԱՂՑՐՈՒԹԻՒՆ...
— ՔՆԱՑԻ՛Ր, ՈՐԴԻ՛, ՔՆԱՑԻ՛Ր...

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

Վերջապէս, կ'ուզեմ պահ մըն ալ կանգ առնել կէտի մը վրայ, որ կը յատկանշէ Միսաքեանի միտքը։

Ամէն անհատ ունի ներքին զգայարանք մը, որ կը տպաւորուի եւ կը գործէ համաձայն դարաշրջանի թաքուն հաղորդումներուն՝ գրեթէ բուսական (վէժէթաթիֆ) ձեւով,— ճիշդ ինչպէս ամէն բոյս չ'արթննար նոյն արեւով ու նոյն եղանակին, ներքին զգայարանքներ կան, որոնք չեն տպաւորուիր դարաշրջանի թաքուն հաղորդումներուն՝ միաժամանակ կամ նոյն ներդաշնակութեամբ։ Արդ, Միսաքեանի ներքին այդ զգայարանքը, արտակարգօրէն զգայուն, կը տպաւորուէր դարաշրջանի հաղորդումներով՝ վաղահաս կերպով։ Ասկէ՝ իր յառաջապահութիւնը։ Գրական, պատմական, ընկերաբանական կամ փիլիսոփայական որեւէ վերլուծումի առջեւ, երբ գաղափարներու նորութիւնը կամ յանդգնութիւնը կրնար տակաւին դայթակղութիւն պատճառել շատերուն, Միսաքեան այն առաջիններէն էր, որոնք կլիմայական հասունութիւն ցոյց կուտային՝ ընդունելու համար ամէն գաղափարի յանդգնութիւն կամ տեսակէտի նորութիւն։ Այստեղ, իբրեւ գնահատութիւն եւ երախտագիտութիւն, հարկ կը համարիմ արձանագրել թէ բոլոր իմ վէճերուս պատմութեան մէջ, երբ ոմանք ընդվզում մը ցոյց կուտային կատարուած պրպտումներուն, արտայայտուած գաղափարներուն եւ փորձուած յեղաշրջումներուն յանդգնութեան աստիճանին դէմ, Միսաքեան կը ծառանար եւ, սաստով մը որուն ձեւը յատուկ էր իրեն, կը յայտարարէր. «Այս տեսակէտները մեր տեսակէտներն են, — քա՞ջ էք, իջէք հրապարակ» ։

Կը յիշեմ ի՛նչ աղմուկ էր որ բարձրացաւ, վերին մարմիններէն սկսեալ, երբ վէճ մը բացուեցաւ Փրոֆ. Ադոնցի դէմ։ Աղմուկէն ջղայնացած՝ երբ մասնակցող պատմագէտին գաղափարական գրաւոր ստորագրութիւնները ձեռքիս մէջ, կը պատրաստուէի «աւելն» գործածել գրիչի տեղ՝ նոյնիսկ յօդուածներուս խորագիր առնելով այդ բառը, Միսաքեան պահ մը չափաւորութիւն թելադրելով ինծի եւ յօդուածաշարքիս տալով խորագիր՝ «Խօսինք դէմ առ դէմ», որ մարտահրաւէր մըն էր, կը յայտարարէր դժգոհներուն թէ պիտի շարունակուի՛ յօդուածաշարքը, ինչպէս շարունակուեցաւ, հակառակ բոլո՛ր ընդդիմութեանց։ Ուրիշ առթիւ մը, պատերազմէն առաջ, Աստուածաշունչ Մատեանի հայերէն թարգմանութեան առթիւ՝ պահ մը բախեցանք Գարեգին կաթողիկոսի տեսակէտներուն։ Պատերազմին մէջ, Միսաքեան ձեռք ձգեր էր Հայաստանի ակադեմական հրատարակութիւններէն մին, որուն մէջ կը պաշտպանուէր այն թէզը, զոր դարկինք Գարեգին կաթողիկոսի դիւրաբեկ տեսակէտներուն։ Աւետիս մը տալու ձեւով՝ կը յայտնէր ինծի թէ «Ցառաջ»ի տեսակէտները կը յաղթանակէին հոն, մինչեւ Հայաստան։

Վերջերս ոմանք վարժութիւն դարձուցին ըսել թէ միջին ճամբու մարդ էր Շ. Միսաքեան, թէ շատ բարեխառն էր, մեղմ ու չափաւոր։ Այս ամէնը՝ գովելու համար երեւութապէս, բայց նսեմացնելու համար յիշատակը՝ ներքնապէս, օգտագործելով իր յոգնութիւնը, տարիքին աւերները։ Ոչ, միջին ճամբու մարդ չէր Միսաքեան։ Կարելի չէր ճկել զինքը որեւէ ձեւով։ Ո՛չ շոյելով, ոչ սպառնալով, ոչ ալ... վճարելով։ Ղազէթաճի չէր, գայթակղութիւններ պատմելով կամ այլ շանդալից լուրեր հրատարակելով՝ փարա վաստկելու ուղող մարդը չէր ան։ Մէկ միլիոն ֆրանք վճարելու պայմանաւ՝ Ցառաջի առաջին էջին վրայ առեւտրական ծանուցում դնելու առաջարկ բերող անմեղ մարդն անգամ դուրս կը շպրտէր դռնէն, սրբապղծութիւն համարելով նոյնիսկ այդ մտածումը։

Մամոնային առջեւ չճկող մարդը կը ճկէ՞ր այլ ճնշումներու տակ։ Նահանջ չէր ճանչնար Շաւարշ Միսաքեան, կը պայքարէր բաց ճակատով։ Ճկուն մարդը կամ դօդոշի պայքար մղողը այրանք մըն է, զոր կրնաք գտնել տարբեր դասակարգի մը մէջ, ուր, մեծ ըլլան անոնք թէ փոքր, գաղափար ծախելը, գաղափար փոխելը, կարկտան խօսքերու տակ ժանգոտ գնդասեղներ պահելը ... տաղանդ կը համարուին հիմա, որովհետեւ կը վճարուին տաղանդով (բառին յունական նշանակութեամբ)։

Ոչ ոք կը ճանչնայ զինքը իր տեսակէտներուն, ճաշակին, ատելութեանց մէջ՝ որքան այն որ աշխատած է միասին աւելի քան 30 տարի։ Երբ դժգոհներ, մէկը այստեղ է այս պահուս, կուգային յայտարարել Միսաքեանի թէ ներելի չէ այնքան յանդգնութիւն, զոր ցոյց կուտար աւագ յօդուածագիր մը Ցառաջի մէջ, երբեմն խմբագիր Ցառաջի՝ իր առողջութեան օրերուն, թէ վերջապէս տասնեակ յօդուածներ կը վնասեն Ցառաջի սպառման, Միսաքեան կը պատասխանէ տասնը այլեւ այլ.— «Ինչե՛ր կը կարդաս, իմ աչ բացուեր է դրացը»։ Այսպէս կը ճամբէր դժգոհները, հաստատելով թէ վախցայր չէր նման դժգոհներէ եւ դժգոհութեան նման պատահարութիւններէ, վասնզի միշտ յեղափոխական, միշտ յառաջապահ։ Եւ ես ինծի պատիւ կը համարիմ, երբ, նոր վիճաբանութիւն մը բացուած ժամանակ, ընդդէմ անոնց որ «շուն» կը կոչէին մեզ՝ տառատախտակ մը կատարելով, Միսաքեան հրապարակ կը կանչէր զիս՝ հալածելու համար այդ անիծեալները մինչեւ իրենց թաքստոցը, ինչո՞ւ չէ՝ իբրեւ որսկան շուն։

***

Եւ այժմ, կը դառնամ քեզի։ Շա՛տ է խօսելիքս, սիրելի ընկեր, շա՛տ է գրելիքս, բայց յոգնեցայ արդէն։ Հիմա առաջուանը չեմ, հիմա հիւանդ եմ։ Քու յիշատակդ էր որ բոցավառեց զիս եւ բեմ ելայ; վասնզի պէտք էր ըսել բաներ, զորս պիտի չկարենային ըսել ուրիշներ, որովհետեւ անտեղեակ։

Ես լեցուն եմ յիշատակներովդ։

Ցիշատակ ըսի՝ միտքս ինկաւ։ 1943 Դեկտեմբեր 31ին՝ Կաղանդը միասին անցընելու հրաւիրեր էր զիս, իր տունը։ Հազիւ սեղան նստեր էինք՝ երբ հասան կռունկները իրենց անտանելի կանչիւններով։ Ահաւոր ռմբակոծութիւն մը։ Դժոխքի վերածուեցաւ Պէքոն արուարձանը, ուր կը գտնուէինք։ Հրդեհ, փլուզում, որոտում՝ երկինքի մէջ եւ երկրի վրայ։ Մտեր էինք նկուղը, դրացի տուները փլած, նկուղին բերանն ալ փակուած։ Մութին մէջ, քովէս, Միսաքեան կը շշնջայ ականջիս.

— Այս անօրէնները երկու Շաւարշները մէկ փոսի մէջ պիտի թաղեն կարծեմ այսօր։

Տարբեր փոսի մէջ թաղուած ես այսօր, սիրելի ընկեր։ Ես դուրսն եմ դեռ։ Ես ալ պիտի գամ անշուշտ, թերեւս ուշ, թերեւս կանուխ։ Բնութեան օրէնքն է, Շաւարշները եւ անհամար ուրիշ Շաւարշներ պիտի գան ու մտնեն այդ փոսը։ Բայց իտէալը, որով թրթռացիր, եւ յիշատակդ, որ խորհրդանշանն է այդ իտէալին, վերջապէս տենչը, որ արտայայտութիւնն է Հայկազանց հանճարին ծաղկումին, պիտի երբեք չմտնեն փոսը։

Ո՞վ ես դուն չիրմաքարին տակ,— զինուոր մը որ ինկաւ յաւիտենական այդ երազին համար։ Մահը այն ատրուշանն է, որ կը վառէ մեր մեռելներուն ոսկորները՝ աւելի եւս արծարծելու համար բոցը, զոր կը կոչենք Ոգի Հայկազանց։ Մեր ոսկորներով՝ անշէջ պիտի պահենք Հայկազանց հանճարին շողը։ Հաւատացողները մեզի հետ, իսկ չհաւատացողները՝ թող սատանան տանի։ Երբ այս է կամքը ժողովուրդին, որ եկեր է ազգային վրայ, ես կը հաւատամ իր յաւիտենականութեան։

Եւ ահա նորէն պատկերը՝ աչքերուս մէջ։ Առուակը — Յաւիտենականութիւն։ Լացող ուռին - Մայրենիքը։ Եւ շիրիմը, որ ինծ տուն կուտայ Ծէրար տ'Ռըվիլի քերթուածը, կարգ մը փոփոխութիւններով.—

Կանգ առ, անցո՛րդ, շիրմին առջեւ խոտաւէտ,
Ուր ամէն ինչ որ ես էի՛
Կը հանգչի այժմ ծաղկած թուփերու տակ.
Եւ կարդա՛ սա պարզ բառերը
«Ոչ ոք սիրուեցաւ այսքան խոր»
Եւ բուռն ու կենդանի տենչ մը
Թող ողողէ եւ ուռեցնէ սիրտդ.
Անգամ մը եւս տեսնելու համար տունը
Այն որ թաղուած է, այստեղ, անկենդան։

Աճիւնը մարմնիս, զոր հողը կ'ուտէ քիչ առ քիչ,
Պիտի ծաղկի օր մը, ջերմ եղանակին։
Այն ատեն, երիտասա՛րդ անցորդ,
Քաղէ փունջ մը ծաղիկ
Իբրեւ վերջին նամակն շնչելուդ.
Եւ հեռացիր...
Վասնզի սիրտս մթութեան մէջ,
Որ կ'օրօրէ մենաւորիկ քունս,
Ես կը լսեմ դեռ անցաւոր կեանքիս յաւիտենական վիշտը։

Մենք չիրմաքարին աւելի մօտ, սիրայ համօրէն մրմունջին մէջ, լսելով տրտմախօսութիւնը որ կը շարունակուի՝ գիտենք թէ ի՛նչ վիշտ է այդ.

— Մայրենի՛ք, մայրենի՛ք իմ, ա՛յդ չկտրուելիք քաղցրութիւն, մահէն անդին ալ ցանկալի...

— Քնացի՛ր, որդի՛, քնացի՛ր, քնացի՛ր...

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ԱՆԿՈՒՄ

●

«Ցառաջ» արձագանգ էր եղել «Պրաւդա»յի լեզուագարութեան՝ Գ. Կի Մոլէի հասցէին, իր՝ Ուաշինկթըն կատարած այցելութեան առթիւ։

Միջազգային մամուլի պատմութեան մէջ դժուար թէ կարելի լինի գտնել այդ աստիճանի անբարեկիրթ արտայայտութիւն՝ պետական որեւէ անձնաւորութեան հասցէին։ Ցիշեցնենք, որ այս մաղձը դուրս է տուել «Պրաւդա»ն, Ս. Միութեան համայնավար կուսակցութեան օրկանը, որ արտայայտիչն է, միանգամայն, Կրեմլի։ Իսկ Գ. Կի Մոլէ ոչ միայն վարչապետն է աշխարհի ամենաքաղաքակիրթ երկիրներից մէկին, այլ եւ միջազգային մի հեղինակաւոր դէմք է։ Նա մի անձնաւորութիւն է, որ իր բովանդակ կեանքի ընթացքում եղել է տէրն իր սկզբունքների։ Եւ այնքան անշեղ ու կորովի, որ երբեք չէ վարանել իր տեսակէտները արտայայտել անվարան կերպով։

Գ. Կի Մոլէ մի տարի առաջ պաշտօնապէս հրաւիրուել էր Մոսկուա։ Կրեմլին զայն հիւրասիրեց ու մեծարեց։

Արդ, մարդ ակամայ տարւում է մտածելու թէ Ս. Միութեան վարիչները երէկ ինչո՞ւ այդքան յարգանք ընծայեցին Ֆրանսայի վարչապետին, իսկ այսօր այդքան մաղձ են թափում նրա վրայ...

Նրանք, որոնք ուշադրութեամբ հետեւում են խորհրդային կեանքին, կ'ըմբռնեն թէ «Պրաւդա»յի այս ելոյթը բխում է «սկզբունքից», որ ... անսկզբունք լինելն է։ Կրեմլի ու նրա բոլոր օրկանների համար գոյութիւն ունի մի հիմնական առաջադրութիւն, — մեծարել ու փառաբանել անխտիր բոլոր նրանց, որոնք հեռուից կամ մօտից կ'ուղեկցին իրենց։ Կամ՝ այցելութիւններով թէ յայտարարութիւննե-

---

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

●

Քալելով՝ կէս ժամ։

Կարաւանին առջեւէն կ'երթար թրքացած Հիսայէթը, թեւին տակ բռնած՝ արձանագրութեան տոմարը։

Մանրակրկիտ խուզարկութիւն մը եւս կատարուեցաւ պատերազմական ատեանի դրասենեակին մէջ։ Ոստիկան մը ուրիշ բան չգտնելով, ձեռքիս ջուրի շիշը քաշեց նետեց։

Զինուորները քակեցին ու մինչ կը կարծէինք թէ զատ զատ պիտի արգելափակեն առանձին խցիկներու մէջ, բոլորս մէկ վար իջեցնելով, հինգս մէկ սենեակ դրին, ուրիշ ալ ուրիշ սենեակ մը, յարակից։ (Իւշաաք գօղուշի)։

Ովքե՞ր էին միւս կալանաւորները,— բոլորն ալ ծանօթներ, զանազան պատճառներով ձերբակալուած եւ դիտմամբ ինծի հետ միացուած։

Ուղղակի իմ ձերբակալութեան հետ կապ ունէր — 1. Սամուէլ Դարբինեանը, որ նախապէս բանտարկուած եւ ոստիկանութեան տետրակին մէջ արձանագրուած ըլլալով, կը կանչուէր եւ վար կը դրուէր։ (Նշանածը, Սօնա, երբ կ'երթայ լուր առնելու, զայն ալ վար կը դնեն եւ կը բանտարկեն առեն մը, իբրեւ մեղսակից)։

2. Իգնատիոս (Ահարոնեան), որ ձերբակալութենէս մէկ շաբաթ յառաջ, Վլատիմիրին կ'երթայ իբրեւ մաքսային գործակալ եւ կ'ուզէ փրկել պայուսակը կամ անտրակը։ Վլատիմիր կը մատնէ եւ Իգնատ կը ձերբակալուի։

Անուղղակի կապ մը ունէր Տիգրան Չէօկիւրեանի երէց եղբայրը, ողբացեալ Յովհաննէսը (Օնիկ), որուն հասցէին հեռագիր մը ղրկած էր Մարգպետ, Հալէպէն։

Պարտէզի մը մէջ շինուած, երեւութապէս մաքուր էր «Իւշաաք գօվուշի»ն, բայց կատարեալ փուռ մը՝ լուերու։ Առաջին գիշերն իսկ խաչեցանք, եւ որովհետեւ կարելի չէր քնանալ, աջ-ձախ կը տրորուէինք, մինչ հերթապահ ոստիկանը կ'ոռնար.

— Ուլան խաթամա, էօքիւզ շիմտի (Զգացի՞ս ն'ղ, հիմա...)

Քանի մը օր վերջը՝ գիշերուան ժամը 2ին արթնցուցին զիս, տանելու համար կեդրոնի հրամանատարին քով։ (Մէրքէզ գօմանտանը)։

Չէին կրցած քնանալ միւսները, մինչեւ վերադարձս։

Բանտէն մինչեւ կեդրոնի հրամանատարութեան շէնքը (տասը վայրկեան), առջեւէն կ'երթար զինուորական բանտին վերատեսուչը, Իսմայիլ Հագգը պէյ, իսկ իմ քովէս՝ բանտապահ մը եւ չաւուշ մը։ Մինչ բացատանէն կ'անցնէինք, այս վերջինը, Քէօր Մէհմէտ, կը հարցնէր ու կը պատմէր.

— Հմայեակ Արամեանցը կը ճանչնա՞ս.

— Լսած եմ, չեմ ճանչնար։

— Ան ալ քեզի պէս «քօմիտէճի» էր, բայց ճշմարտութիւնը խօսեցաւ ազատեցաւ, հիմա ֆէսը ծուռ դրած, էֆէնտիի պէս կ'ապրի։ Դուն ալ խօսէ ճշմարտութիւնը, վազ առաջ կ'ազատիս։

Իսկ կեդրոնի հրամանատարը, Ալի Րիզա պէյ (չշփոթել միւսին հետ), զիս առաջնորդեց իր գրասենեակին քով, որուն ետեւ պատուհան մը կը բացուէր հրապարակին վրայ։ Նստանք եւ սկսաւ հարցումներ ուղղել։ Ցետոյ սարքէն-ձորէն խօսելով յանկարծ դիտել տուաւ.

— Հրանտ Աղաջանեանը կը ճանչնա՞ս. սքանչելի երիտասարդ մ...։ Չեմ գիտեր ինչ պատճառով ձերբակալուած էր եւ մեզի յանձնուեցաւ. Առաջին օրէն, բաշխարար խոստովանեցաւ ամէն բան. վերջին պահուն, չխտակ պատասխանած չըլլալով պզտիկ հարցումի մը, պատերազմական ատեանը ներգացաւ եւ մահուան դատապարտեց։ Եւ հարկադրուեցանք այդ քանչելի, գեղեցիկ եւ ապրելու արժանի, մանկանալու սահմանուած երիտասարդը կախել սա դիմացի հրապարակին վրայ (ցուցնելով պատուհանէն)։

Քանի մը շաբաթ յետոյ սկսան բուն հարցաքննութիւնները, հարցաքննիչ ատեանին առջեւ (Հէյյէթը Թահգիգիյէ), որ կազմուած էր հինգ բարձրաստիճան սպաներէ, բացի հարցաքննիչ դատաւորէն։

Անշուշտ ես էի հարցաքննութեան առանցքը։ Երբեմն տասն-իրիկուն կը կանչէին, կը քրտնցնէին եւ յետոյ օրերով կը ձգձգէին։

Միւսներուն հարցաքննութիւնը կարճ կը տեւէր, քանի որ, որեւէ փաստ չունէին անոնց դէմ։

Ցետոյ, ես բոլորն ալ կ'անգիտանայի, բացի Մ. Խտարճեանէն, որուն համար կ'ըսէի թէ տարի մը պաշտօնակից ենք եղած «Ազատամարտ»ի մէջ, բայց ուրիշ որեւէ կապ չենք ունեցած։

Բայց անոնք բոլորն ալ քեզ կը ճանչնան։

— Կրնայ ըլլալ. Յօդուած գրած, ճառ խօսած եմ...

Ուրիշ գործեր ալ կատարած ես անոնց հետ

Ի՞նչ գործ կրնամ կատարած ըլլալ, երբ չեմ ճանչնար

Հարցաքննիչ դատաւորը, Պէհա պէյ, չափազանց խորամանկ տիպար մըն էր, եւ հարցումները կը տեղացնէր մերթ ողոքելով, մերթ սաստելով կամ զարմացական կանչեր արձակելով.

Քեզի պէս ուշիմ տղայ մը ինչպէ՞ս այդքան անմտաբար (ապտալ) պատասխաններ կուտայ..

(Շար. 23)

բով կը նպաստէին «Թափանցումի» քաղաքականութեան ։

Մինչեւ հունգարական յեղափոխութիւնը, — որի ընթացքում Կրեմլ մի անգամ եւս ցոյց տուեց իր վայրագ դիմագիծը, — նա ձգտում էր իր շուրջ ստեղծել մի բարեկամական մթնոլորտ։ Կրեմլի համար անհրաժեշտ էր մասնաւորապէս մերձենալ Ֆրանսայի, քաջ գիտնալով նրա քաղաքական՝ բայց մանաւանդ բարոյական արժէքը՝ լայն աշխարհի։ Եւ, այդ օրերին, Կի Մոլէ ի պատուի էր։ Հունգարական նախճիրից յետոյ, Կրեմլ համոզուեց, որ «ապստամբութեան» իր կեղծ ու քողարկեալ ծեքծեքումները հանդիպում են սառերն ու զօրեղ ընդդիմութիւն։ Եւ, իր դիրքը յանկարծ փոխեց։ Ու, ահա, ցուցահանում է իր թունաւոր ոգին։ Մի ոգի, որ սովետական քաղաքականութեան, «գաղափարաբանութեան», դաստիարակութեան, ինչպէս եւ՝ բարքերի էութիւնն իսկ է։ Կամ՝ բարոյականը… անբարոյական, — անխնայ ու անսանձ հարուածել ինչ որ դէմ է իրան, — անձնաւորութիւն, կուսակցութիւն, կառավարութիւն կամ պետութիւն ։

Իր խորքում նոյն կիրքն էր, որ երէկ Բուդապեշտի փողոցներում դիակներ փռեց, իսկ այսօր փորձում է իր մաղձը շպրտել Ֆրանսայի վարչապետին, առանց անդրադառնալու թէ իր այդ անվայելուչ լեզուով ինքն իրան է կեղտոտում … ։

Նոյն այդ կիրքից մղուած էր, որ Սուէզի շուրջ ստեղծուած վէճի օրերին, Բուլգանին, փորձելով օգտուել Ֆրանսայի եւ Միաց. Նահանգների միջեւ ստեղծուած ժամանակաւոր տարակարծութիւնից, եւ, իր մոլուցքի մէջ, մոռցած «էյզենհաուէրեան»… «խաղաղասիրական» սկզբունքը, ցանկանում էր… դէնքի միջոցաւ «զսպել» Ֆրանսային եւ Անգլիային ։

Ցիշողութիւնների մէջ դեռ թարմ են նոյն Բուլգանինի կողմից Գ. Գ. Կի Մոլէի եւ Իտընի ուղղուած նամակները, որոնք նոյն թունաւոր ոգին էին մատնում։ Ցիշեցընենք, այս առիթով, Խրուշչեւի չրթներից թափած մաղձը՝ Մոսկուայի ընդհական դեսպանատանում՝ օտար դեսպանների ներկայութեան ։

Համադրեցինք այս երեք նիւթերը, ցոյց տալու համար, որ միեւնոյն կիրքից են առաջնորդւում Խ. Միութեան երեք գլխաւոր օրկանները, — «Պրաւդա»՝ մամուլ, Բուլգանին՝ կառավարութիւնը, եւ Խրուշչեւ՝ կուսակցութիւնը ։

Մի կիրք, որ ոչ սկզբունք է ճանաչում, ոչ պատշաճութիւն, ոչ իրաւունք, եւ ոչ էլ բարոյական ։

Եւ որ ոչ միայն անփոփոխելի է, այլեւ անհաշտելի — թողնենք բարեկրթութիւնը, — նոյնիսկ դիւանագիտութեան հետ։

Բայց որ՝ ճապէս ու բացառապէս խորհրդային է ։

ՕՇԱԿԱՆՑԻ

ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ՔԱՐՈԶԸ

Ամենայն Հայոց կաթողիկոսը, ծախսագանելով Հսկումի արարողութեանց, Մարտ 3ին, Մեծ Պահոց շրջանը կը բանայ քարոզով մը, զոր Երեւանի ձայնասփիւռի կայանը հաղորդեց նաեւ արտասահմանի։

Քարոզը, իր գրական արժէքին տակ, կը ծածկէ թելադրանք մը «հաշտութեան եւ միաբանութեան»։

Կուտանք քարոզին գլխաւոր մասերը.—

Աղօթք՝ հոգիներու աչք ու դարման է, քաղցր բալասան։ Աղօթքը յոյսով կանթեղ է, աղօթքը հզօրիչ է եւ կենարար։ Մեր ժողովուրդը աղօթել գիտցող ժողովուրդ եղած է։ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ աղօթքով բացաւ երկնքի դռները, ու Միածնիր իջաւ աշխարհ։ Ս. Մեսրոպ աղօթքով յօրինեց Հայոց լեզուի նշանագրերը, աղօթքով սկսաւ Աւարայրի ճակատամարտը, աղօթքով են հիւսուած մեր լեզուն, մեր գրականութիւնն ու երգը, աղօթքով են շարուած քարերը մեր Սուրբ Տաճարներուն, աղօթքով են գրչագրուած ու վրձինուած մեր հազարամեայ մագաղաթները, աղօթքով է մխիթարուած մեր ժողովուրդը ։

Եւ այսօր ալ հայ ազգը նոյն աղօթող ժողովուրդն է ամէն տեղ։ Աղօթքով է որ այսօր ճամբայ ենք ելած, Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածինը շէնցնելու եւ մեր Սուրբ Եկեղեցին ուրախացնելու։ Այսօր ալ՝ հազար հազար հայ հաւատացեալ սրտեր ջերմագին աղօթքներ կը կարդան մեր Ս. Սեղաններուն առաջ։ Այդ աղօթքները բոլոր, այստեղ է որ կը հաւաքուին, այստեղ է որ կը միանան եւ որպէս լոյս եւ խունկ ուղիղ դէպի երկինք կը բարձրանան այս Աստուածակառոյց Մայր Սեղանէն, Միածնի իջման լուսեղէն ճամբէն։ Տէր Աստուած, քու աչքերը գիշեր ցերեկ բաց թող ըլլան այս Տաճարին վրայ, որուն համար ըսիր, «ԱՅՍՏԵՂ՝ ԹՈՂ ԸԼԼԱՅ ԻՄ ԱՆՈՒՆԸ» որպէս զի այս տեղէն լսես քու ծառաներուդ աղօթքները տիւ եւ գիշեր ։

Աղօթէ հայ ժողովուրդ։ Աղօթէ եւ պահիր քու խաղութիւնդ, աղօթէ եւ խաղաղէ, աղօթէ եւ աղօթքով զօրացիր։ Արթնցիր եւ ճանչցիր գէթ քու նախնեաց հաւատքի լոյսով քու անցեալ կեանքի պատմութեան ու փառաւոր ստեղծագործութիւններով եւ քու մշտանորոգ ուժերով։ Արթնցիր եւ խաղաղէ։ Աղօթքի տանդ մէջ խաղաղութիւն թող ըլլայ։ Եւ ինչ հրաշալի պիտի ըլլայ եթէ փոթորիկներէ յաղթահարել գիտնայիր ներքին խաղաղութեամբ, ինչպէս ըրաւ մեր Տէրը Յիսուս, փոթորկած ծովուն վրայ իր առաքեալներուն ծոցին մէջ։ Ո՞ւր է սիրտդ հայ ժողովուրդ ։

Իմաստութեամբ վարէ կեանքդ, իմաստութեամբ գործէ ։ Մի մոռնար որ Օշականէն հսկող մեծ վարդապետը քեզի համար թարգմանեց «ճանաչել զիմաստութիւն եւ զխրատ իմանալ զբանս հանճարոյ»։ Առնելութիւն, քէն ու ոխ, թող հեռանան մեր կեանքի սահմաններէն։ Մի տրամեցնէք զիրար եղբայրներ, այլ՝ ուրախութեամբ ջուր առէք փրկութեան աղբիւրներէն։ Նոր փրկութեան աղբիւրներն են մեր նախնեաց Սուրբ հաւատքը, Փրկչի իջման սեղանէն ճառագայթող լոյսը՝ պատմութեան ոգին եւ մեր ժողովուրդի ու կրօնքի մեր օրերու վերածնունդը ։ Այս յոյզերով դեղուն հոգիով եւ մխիթարեալ սրտով, առաջիկայ պահուց քառասուն օրերը մենք կը հսկակենք հսկումի եւ աղօթքի շրջան՝ վասն խաղաղութեան, վասն միութեան եւ վասն հաստատութեան Սուրբ Եկեղեցւոյս եւ Ազգիս Հայոց եւ վասն խաղաղութեան ամենայն աշխարհի։ Եւ որպէս առաջին աղօթող միածնի իջման սուրբ սեղանի առաջ մենք ծունկի կուգանք մեր ժողովուրդի անխտիր բոլոր զաւակներուն հաշտութեան եւ սիրոյ միաբանութեան համար ։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, (Ցառաջ).— Ամսոյս 10ին, կիրակի, Հայկ. Տան մէջ, Իտալիոյ Հայ Մշակութային Միութեան նախաձեռնութեամբ մեծ շուքով տօնուեցաւ Վարդանանց եւ Ղեւոնդեանց հերոսամարտը ։ Աւագ սրահին մայր պատին վրայ Քաջն Վարդանին մեծադիր կենդանագիրը, շուրջը բոլորուած կարմիր մեխակներով եւ մշտադալար տունկերով ։

Գրաւոր ճառերով օրուան նշանակութիւնը ընդգծեցին Գէորգ Խանդէկեան եւ Ցարութիւն Ալեքսանեան, պատմական ոգեկոչումէն ետք մասնաւորապէս ծանրանալով Հայ նախարարութեանց սպարապետներուն եւ կրօնական դասուն բիրտ ուժին դէմ տարած բարոյական յաղթանակին վրայ։ Ապա, Տիկին Նուարդ Արշ. Տիրխիգեան հատուած մը կարդաց Եղիշէի Ռակիմատեանէն, որուն յաջորդեց Օր. Սիմա Փափազեանի արտասանութիւնը՝ Սիամանթօյէն։ Ամէնէն վերջը, Տիկ. Ազատնի Գեառեան դաշնակի ընկերակցութեամբ երգեց «Լռեց Ամպերը …» եւ Կոմիտաս վարդապետի «Հայաստան»ը ։

Ժողովուրդը, խանդավառուած՝ ջերմ ծափերով փակեց այս ազգային, կրօնական եւ քաղաքական բնոյթ կրող տարեդարձ ։

Ա.

« ԷԼ ՄԸՍԸՐ» արաբական թերթին արտօնատէրը Մահմուտ Ապուլֆաթ որ Նասըրի դէմ բողոքած ըլլալու ամբաստանութեամբ տարի տարուան դատապարտուած էր, Թուրքիա ապաստանած է ։

ԱԶԳ. ԿԵԱՆՔԸ ՊՐՈՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐՈՒՍԷԼ, (Ցառաջ). — Հայ գաղութը վերջերս բացառիկ կենսունակութիւն մը ցոյց տուաւ, ուսանողներու կողմէ կազմակերպուած Դանիէլ Վարուժանի եւ Սիամանթօյի Հայրենի նուիրուած հանդէսներէն ետք, այս անգամ գաղ. վարչութիւնն էր որ, տեղւոյն Տիկնանց Միութեան օժանդակութեամբ, տարեկան պարահանդէսը կազմակերպած էր կիրակի, Մարտ 10ին, Օթէլ Փլազայի սրահներուն մէջ ։

Սովորականէն շատ աւելի մեծ բազմութիւն մը ներկայ էր, յայտնի էր որ կազմակերպիչներն ալ ոչ մէկ ջանք չէին խնայած, հանդէսին փայլը աւելցնելու համար։ Հայկական պարերու եւ խաղերու բաժինը մանաւանդ անցաւ շատ յաջող եւ արժանացաւ ներկաներու ջերմ գնահատանքին ։

Փոքրիկներ Մուրատեան եւ Սարաֆեան (վեցական տարեկան) պարեցին «Ուղուն տարա», Օր. Թումանեանց եւ Գ. Պինեմէճեան, ընկերակցութեամբ օրիորդներու խումբին, պարեցին «Շամիրի աղօթքը», «Իլիկներու պարը» եւ «Լեզգինկան», ստեղծելով տոհմիկ ջերմ մթնոլորտ մը ։

Հայկական պարերու վարիչն էր արուեստագէտ Ա. Բուռնութեան, որ վարպետութեամբ պատրաստած էր Խաչատուրեանի «Սուսերներու պարը» եւ կովկասեան «Դաշտային պար»ը ։

Պատանի փաստաբանք ժ. Աչճեան, խօսնակը՝ Ե. Էմիրզեան, եւրոպական նուագախումբը եւ վիճակահանութիւնը նուագ կարեւոր ազդակներ չեղան կիրակի օրուան տաք ու խանդավառ մթնոլորտի ստեղծման համար ։

Ամէն բան անցաւ կանոնաւոր եւ ներկաները մեկնեցան ուշ գիշերին գոհ սրտով ։ Գոյացած հասոյթը, որ եղաւ ակնկալուածէն շատ աւելի, պիտի յատկացուի, ինչպէս յայտարարուեցաւ, գաղութի կարօտեալներուն ։

Վերջացնելէ առաջ, չեմ ուզեր մոռնալ շնորհաւորելու բոլոր տիկինները ու օրիորդները եւ մասնաւորաբար գաղութի անխոնջ նախագահուհին՝ Տիկին Մ. Էմիրզեանը, որոնք ամիսներու անձնուէր աշխատանքով քանի մը ժամ հայկական մթնոլորտ մը պարգեւեցին մեզի ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ԹՐԻԷՍՏԷԻ առջեւ, իտալական ոստիկանութիւնը թրքական «Ավալ» քարիւղատար նաւուն մէջ մեծ քանակութեամբ մաքսանենգուած ապրանքներ գտնելով՝ ձերբակալեց Բ. Նաւապետ Ա. եւ Բ. մեքենավարները եւ նաւաստի մը ։ Ձերբակալուածները պիտի դատուին իտալական դատարանի առջեւ. Գրաւուած է բամբակ, ինչ որ տեղին 5000 տոլար արժէքով ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

«ԵՍ ՓՈՔՐ ՄԱՐԴ ԵՄ»

Երա՞զ։ Բայց նրանք երբեք չեն իրականացել, քո երազանքները։ Ու, այդ շուր, ծաղրող թիւերը, ինչպէս նրանք գիտեն վրէժ լուծել։ Ահա երեքը, նա բաց է արել իր երախը, գոռում է, ճչում, տնքում անում, ծիծաղում ։

Իսկ նրա տեղը այս տեղ չէ… Այդ ես՝ Փիշխալեանս կատարակից հանելով նրան այստեղ բերեցի ։

Ինքս էլ չեմ յիշում, թէ ինչպէս յայտնուեցի ամբիոնի մօտ։ Այո, չեմ յիշում թէ ինչ ուժ հրեց ինձ դէպի այդպիսի սխրագործութիւն. Նայում եմ դահլիճին ու… ոչ ոքի չեմ տեսնում։ Մէկ մրսում եմ, մէկ շոգում։ Ձեռքերս դողում են։ Լսում եմ քարտուղարի ցածր ձայնը — «Դէ, դէ…»։ Կանգնել եմ ամբիոնին ու մի բան ասեմ — պէտք է ասել ճշմարտութիւն, վատ է դա, թէ լաւ մեր արեստի հեղինակութեան համար միայն ճշմարտութիւնը ։

Ընկերներ … — սկսեցի ես շատ պաշտօնական եւ զգում եմ կոկորդս չորացել է։ Աչքի տակով նայեցի ջրամանին, որը կանաչ մահուդի վրայ փայլում էր ։ Անմիջապէս մէկը ինձ մի բաժակ ջուր տուեց։ Դահլիճը ծիծաղեց, կամ, ինչպէս թերթերում է գրւում՝ «դահլիճում աշխուժութիւն»։ Ուզեցի մի քանի կում անել, բայց ամբողջ բաժակը դատարկեցի։ Կարծես մի շաբաթ ջուր չէի խմել։

Վերջապէս խօսեց «Մեծ համրը»։ Եւ ի՞նչպէս … Ջէ, գլուխս չեմ գովում ։ Ես լսում էի ձայնս եւ թւում էր ուրիշի ձայն էր. Եւ խօսքերը սովորական չէին ։ Դահլիճն աղմկում էր. Իմ պետը գոռում էր — «Բարբաջում է, դուրս է տուր, զրպարտութիւն է…»։ Իսկ «նա», այսինքն ես, ուշադրութիւն չէր դարձնում ոչ նախագահի զանգերին, ոչ պատասխաններին, ոչ աղմուկին եւ միայն խօսում էր ու խօսում եւ ոչ միայն կեղծիքի, այլ իր ... կեանքի մասին — գորշ, անհետաքրքիր, տխուր կեանքի մասին ։

Ցետոյ յանկարծ ամէն ինչ խախտուեց. Ես չկարողացայ աւարտել եւ կէս խօսքի վրայ ամբիոնից հեռացայ ։

Մափահարեցին։ ... Ընկերները սեղմում են ձեռքս ... Տեսնո... կարծես նրանց լսողները ... Նորից խօսեց քարտուղարը եւ ուրիշները, յետոյ նորից պետերը։ Ցաճախ տալիս էին իմ անունը եւ հայրանունը, իմ ազգանունը. Փիշխալեան, Փիշխալեան ...

Ջկայ այլեւս Փիշխալեանը, համակերպ, չկայ, չկայ …

Ես չգիտէի թէ ինչ ապուր եմ եփել ։

Միւս օրը եղաւ հեղինակաւոր յանձնաժողով։ Սկսեցին քննել։ Ցաճախ ինձ էին դիմում, հարցաքննում ։ Նոյնիսկ մինիստրի տեղակալի մօտ կանչեցին։ Ցանկալ՝ ես դարձայ կարեւոր անձնաւորութիւն ։

Մի ամիս յանցած տրեստի ու պլան բաժնի ... աշխատողներից պաշտօնեցին։ Դէ, մտածում եմ, հիմի հերթը կը ... ինձ Սպասում եմ արդարացի պատժի. Ջեմ վախենում, բայց գիշերները դարձեալ չեմ քնում ։

Եւ ահա մի գեղեցիկ օր կանչում է ինձ տրեստի նոր պետը, նոյն ինքը մեր նոր ... քարտուղարը։ Մտնում եմ առանձնասենեակ, սպասում եմ անողոք խօսքերի, պատժի ։

— Նստեցէք, Մովսէս Սոկրատովիչ, — յարգանքով առաջարկում է նոր պետը ։

Նստում եմ ։

— Մովսէս Սոկրատովիչ, բանից դուրս է գալիս, որ դուք ... մարդ էք, — ասում է նա ։

— Ի՞նչ էք ասում… Ես փոքր եմ… — ... եմ իմ սովորութեամբ

— Դուք չպրծէք ձեր գլխից այդ միտքը։ Դուք պարզապէս լաւ մարդ էք ։

Ջլում եմ, աչքերիս մէջ արցունքներ են գո անում։ Գիտեմ, հիմա ոչ մի խօսք ասել չեմ կարող։ Իսկ նա շարունակում է.

— Մովսէս Սոկրատովիչ, ես ձեզ առաջարկում եմ նոր աշխատանք, ձեր գիտելիքներին ու փորձին աւելի յարմար աշխատանք ։

Պլանբաժնի պետի տեղակալի պաշտօնը …

Ես այլեւս չեմ զսպում յուզմունքս ։

— Շնորհակալ եմ վստահութեան համար… Ջեմ կարող, ներեցէք, բայց չեմ կարող ։

… Եւ հիմա, երբ գրում եմ այս տողերը, ես դեռ չեմ վճռել, ընդունե՞մ նոր պետի առաջարկութիւնը, թէ չէ։ Կարծում էք հիմա՞ էլ վախենում եմ պատասխանատուութիւնից ։

Երեւակայեցէք որ չեմ վախենում։ Սարսափելի չէ ։

Բայց ի՞նչ ծառայութիւնների համար ։ Ես հաստատ համոզուած եմ, որ մի երկու թբ սխրագործութիւն չէ։ Իսկ ուրիշ ծառայութիւններ ես չունեմ ։

Ես ձեզ ամէն ինչ պատմեցի, խոստովանեցի։ Հիմա ինքներդ դատեցէք …

Ա. ԱՐԱՔՍՄԱՆԵԱՆ

(3 եւ վերջ)

ԴԱՄԱՍԿՈՍԷՆ կը հաղորդեն թէ Ամմանի կառավարութիւնը վճռապէս որոշած է փակել Թուրքիոյ, Իրանի եւ Փաքիստանի դեսպանատուները ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՑԱՌԱՋ»Ը

յին սուզ յայտարարեց :

ԱՆԳԼԻՈՅ նաւաշինարաններու բան-ուորները չաբաթ կէս օրուընէ ի վեր գործադուլի մէջ են ։ Կառավարութիւնը ամէն միջոցի կը դիմէ, որպէսզի գործադուլը ուրիշ մարզերու մէջ եւս չտարածուի :

ՍՈՒՐԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը որոշեց արգիլել «Էր Ֆրանս»ի օդանաւերուն էջքը՝ իր օդակայաններուն վրայ ։ Կը կարծուի որ արաբական ուրիշ երկիրներ եւս, մասնաւորաբար Լիբիան, նմանօրինակ որոշումներ պիտի տան :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ փոխ նախագահը, Նիքսըն, ունկնդրութեան ընդունուեցաւ Պապին կողմէ ։ Նախապէս երկար տեսակցութիւններ ունեցած էր Իտալիոյ վարչապետին եւ Արտ. Նախարարին հետ :

ՊԱՂՏԱՏԻ ՈՒԽՏԻՆ յառաջիկայ նիստը տեղի պիտի ունենայ Փաքիստանի մէջ՝ Ապրիլի վերջերը :

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ վարչապետը, Սիրանքիէվիչ, կառավարական պատգամաւորութեան մը գլուխն անցած մեկնեցաւ Վարշաւիայէն՝ ասիական հօթը երկիրներ այցելելու համար ։ Բացակայութիւնը պիտի տեւէ հինգ շաբաթ ։

ԵԳԻՊՏՈՍ հիւլէական ուժ պիտի կրնայ արտադրել 1959էն՝ խորհրդային օժանդակութեան շնորհիւ, կը գրէ եգիպտական թերթ մը :

ԵԳԻՊՏՈՍԻ նախկին թագաւորը, Ֆարուք, յայտարարեց թէ Նասր Ամերիկացիներուն պիտի ծախէ փարաւոններու գանձերը :

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի եւ արուարձաններու յարգոյ հասարակութեան ի գիտութիւն կը ծանուցանենք թէ ինչպէս նախորդ տարիները, այս տարի եւս մեր բազմահազար նահատակներուն յիշատակին նուիրուած Ապրիլեան Սգատօնի 42րդ տարեդարձի ժողովրդական հանդէսը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 24ին, չորեքշաբթի օր, ժամը 21-ին, նախկին Փըթի Ժուռնալի սրահը, 21 ռիւ Քատէ ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով

Փարիզահայ կազմակերպութեանց ներկայացուցչական բնդհ. ժողովէն ընտրուած Ապրիլեան Սգատօնի կազմակերպիչ

Յանձնախումբ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ապրիլ 7ին կիրակի ժամը 3ին :

Փարիզի հայ Թատրոնը կը ներկայացնէ Գրիգոր Վահանի

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ (4 արար)

Մասնակցութեամբ սիրուած դերասաններու խումբի մը ։

Անկէնի Սալ տէ Ֆէթը :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

Վարչութեան անդամները կը հրաւիրուին ժողովի, այս չորեքշաբթի, ժամը 6.30ին, սովորական հաւաքատեղին ։

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեռնարկուներ (անթրփրնէօր) շըմիզիէի մեծ գործատան մը համար, մեծ սեռի, բարձրագոյն աշխատավարձք ֆասոնի համար, տեւական գործ, ամբողջ տարին ։ Դիմել՝

HALIOT

24 Bd. St. Denis, Paris.

●

PIQUEUSES; FINISSEUSES

Լաւ վճարուած, մնայուն գործ ։ Դիմել՝

TRICOSA

8 Ave Sœur Rosalie (Pl. d'Italie)

●

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ՕՐԻՈՐԴՆԵՐ

14 – 16 տարեկան, որոնք կ'ուզեն քոնֆէքսիոն սորվիլ (պօնթըրի) ։ Դիմել՝

TRICOSA

8 Ave Sœur Rosalie (Pl. d'Italie)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Տէր եւ Տիկին Սահակ Յարութիւնեան (Սէն Ժերմէ) շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց, որոնք իրենց ցաւակցութիւնները յայտնեցին իրենց զաւկին Կարպիսի աքսորին առթիւ եւ հազար ֆրանք կը նուիրեն Հայ Մշակոյթի տան եւ հազար ֆրանք [illegible] ։ (Սասնայ «Յառաջ»ին) ։

Ս Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նօայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)

ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝

GASTON DEFERREի

(Մարսէյլի քաղաքապետ, նախարար, երեսփոխան)

Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան ։ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԵՐԵՔ ՑԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հայաստանեայց Եկեղեցւոյ Ֆրանսայի Հայոց) ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՁՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) ՓՐՈՖ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի) ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՍԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մարլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, ինչպէս նաեւ Սարգիս Չէօրէքճեան ; ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը :

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսի Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչը ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

ԽՆՋՈՅՔ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի տարեկան ընկերահամակրական խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր ։

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ։

Նուագ՝ Թառիստ ԶԱՐԵԳԻՆ ։ Գեղարուեստական բաժին ։ Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով :

Լա Քէս տ'էփարնյի սրահը, 32-34 Ավընիւ տը լա Փօրթ տէ Լիլա, մէթրօ Փօրթ տէ Լիլա ։ Մուտքը ազատ է

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Քաֆէ Քատէի վերնայարկը ։ Կը խօսի ճարտարապետ Տոքթ. Զաքարպարովա, (ֆրանսերէն լեզուով) ։ Նիւթը՝ «Մայրաքաղաքին Արեւելքի իմաստասիրութիւնն ու բժշկութիւնը» ։ Բացառաբար դասախօսութիւնը պիտի սկսի ժամը 21էն ։ Կը խնդրուի ճշգապահ ըլլալ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՅԻՍ 11ԻՆ Մուրատ Թոփալեանի Նախկին Աշակերտաց Միութեան Մարսէյլիոյ մասնաճիւղը կը կազմակերպէ իր տարեկան չքեղ պարահանդէսը :

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼՑԻՆԵՐ
Studio YENO

Հանրածանօթ լուսանկարչատունը տեղափոխուած է քաղաքի կեդրոն՝

21 - 23 Ալէ Լէօն - Կամպէթա :

Կ'ՈՒԶՈՒԻ

Տունը աշխատող գործաւորուհիներ, chemisierի համար

Ets. MA V'AN

116 Rue Réaumur, Paris 2ème

CEN 06-42

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐ»Ը

Կազմակերպուած Անուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Կաւարենց» խումբին կողմէ :

Կիրակի, Մարտ 24, ժամը 15ին, Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահը, Փլաս տիւ 11 Նովամպրը :

Կը ներկայացուի Նախանձոտ ամուսինը (կատակերգութիւն 2 արար) ։

Գեղարուեստական բաժին :

Եւրոպական պարեր ։

ՄԱՆՈՒԷԼ ՓԻԶԱՐՕ նուագախումբով ։

Կառախումբ Կառ տիւ Նորէն, իջնել Վիլիէլը պէլ Կոնէս, առնել 268 Թիւը եւ իջնել Փլաս 11 Նովամպրը կամ 268 առնել Փոռթ տը լա Շափէլէն եւ իջնել նոյն տեղը :

ՀԱՅ—ԲՈՅԺ
ԺՈՂ. ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ
Խմբ. Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Մամուլի տակ է Յունուար - Փետրուարի թիւը, մօտ 60 էջ, բացառիկ բովանդակութեամբ ։ Կամքէ անկախ պատճառներով, Դեկտեմբերի թիւին առաքումը նոր վերջացուցինք :

Տարեկան բաժնեգինն է 1000 ֆրանք, Ֆրանսա, 1200 ֆրանք արտասահման :

Դիմել «Յառաջ»ի հասցէով՝ Շ. Նարդունի, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ :

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Քրիստափոր» խումբի ժողովը այս երեքշաբթի, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Բոլոր ընկերներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ուսանողական «Ռուբէն» Միութեան ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին :

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ծանօթ հաւաքատեղին ։ (Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանը) ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Դրօ» խումբի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն :

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Ջաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան դպրոցը ։ Կարեւոր օրակարգ :

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Մարսէյլի Պուլվար Օտտօ - Լա Վիսթ եւ Սէնթ Անթուան շրջանի յանձնախումբին Բ. ցանկը —

Ոսկիան Քէնտիրեան, Մնացական Զաքըրեան, Մանուկ Մանուկեան՝ երկու հազարական ֆրանք, Միսաք Գրիգորեան, Տիկին Խանըմ Պօյաճեան, Սարգիս Պօյաճեան, Յովհ. Սահակեան, Յակոբ Մանուկեան, Աթանաս Ուլաշեան, Անդրանիկ Մուրատեան, Սիմոն Մուրատեան, Սիրական Շամիրեան, Միսաք Յարութիւնեան, Խաչատուր Սուլարեան, Մարտիրոս Թէրզեան, Վահան Տէյիրմէնճեան, Մանասէ Քիւփէլեան, Գր. Տէր Ներսէսեան, Վաղարշակ Դերձակեան, Յովսէփ Նիկողոսեան, Մանուկ Աղազարեան՝ հազարական ֆրանք ։ Մանուկ Նաճարեան եւ Յակոբ Մինասեան՝ 500ական, Տիկին Եսթեր Քիրեան՝ 400, Լեւոն Գրիգորեան եւ Յար. Ստեփանեան՝ երկու հարիւրական ֆր. ։

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Փորձառու մասնագէտ հաշուակալ մը գործ կը փնտռէ առեւտրական հաստատութեանց մօտ՝

Դիմել Պ. Թ. ՏԱԼԿԸՃԵԱՆԻ

45 ռիւ Լաֆրուա. Փարիզ (17)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Պարտիզակցի Հրանտ Մարտիկեան (Քուքուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօրեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրուհի, կը բնակէին Հէլվաճեան մետաքսի գործարանին մօտը ։ Կը կարծուի որ Յունաստանէն անցած է Արժանթին ։ Տեղեկացնել «Յառաջ»ի միջոցով ։ Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմենիա»էն՝ արտատպել :

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (Գ°)

Մ Ե Ծ Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան կողմէ, 24 Մարտ, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր ։ ՍէրքլըՄիլիթէրի ընդարձակ սրահը :

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակն կայներ ։

Նուագախումբ՝ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆԻ : Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել Յ. Պահատրեանի, հեռ. ORN 37-32, կամ Մ. Դրաճեանի 138 բիւ տը լ'Ապէ կրու, Փարիզ (15) ։։

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 20 ՄԱՐՏ

MERCREDI 20 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7836 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3647

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԽՆԱՅՈՂՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՍԵՂՄՈՒՄՆԵՐ

Կառավարութիւն եւ Ազգային Ժողով շաբթուս օրակարգի առաջին խնդիր դարձուցած են Ֆրանսայի ելմտական վիճակին բարուոքումը :

Վերջին օրերուն հրատարակուած տեղեկութիւնները մեծապէս մտահոգիչ կը թուին :

Գանձ ու Ֆրանսի օտար դրամներու պահեստը (1500 միլիոն տոլար) կիսովին հալած է անցած տարի։ Ելմտացոյցը բացը 1956ին եղած է 805 միլիառ ֆրանք, իսկ այս տարի բաց կը նախատեսուի՝ 1050 միլիառ :

Շրջաբերութեան մէջ դրուած թղթադրամի քանակը անհամեմատօրէն շատցած է :

Բազմաթիւ պատճառներ կան ասոր համար :

Ամէնէն աւելի աչքի զարնողը զինուորական ծախքերն են։ Ֆրանսա նիւթական մեծ զոհողութիւններ կ'ընէ Ալժերիոյ մէջ տարիներէ ի վեր։ Անցած տարի բացառիկ զօրակոչ կատարեց՝ դրօշի տակ առնելով քանի մը հարիւր հազար զինուորներ։ Գերմանիոյ մէջ ալ կը պահէ զինուորական կարեւոր ուժ մը՝ Եւրոպայի պաշտպանութեան համար, համաձայն Ատլանտեան Ուխտին :

Միւս կողմէ օրավարձերը կը բարձրանան՝ ազդելով ապրանքներու գինին վրայ :

Կառավարութիւնը կը քաջալերէ շինութիւնները՝ օժանդակելով նախաձեռնողներուն :

Քանի մը տարիէ ի վեր Հնդկաչինէն եւ Հիւս. Ափրիկէէն մեծ գրամագլուխներ մտան Ֆրանսա։ Այդ պատճառաւ ալ անշարժ կալուածներու գինը ահագին յաւելում կրեցին :

Դրամի առատութեան շնորհիւ սպառումը մեծապէս աւելցած է՝ բաղդատմամբ արտադրութեան :

Անցեալ աշնան Սուէզի տագնապին առթիւ նոր պատերազմի մը վախը ահագին իրարանցում առաջ բերաւ։ Մարդիկ սկըսան ապրանք մթերել : Սպառումը աւելցաւ։ Քիչ մնաց սեւ շուկան իր գլուխը ցցէր դարձեալ :

Կառավարութիւնը շարունակ կը միջամտէ — նիւթական նպաստներով — որպէսզի ապրուստի համար անհրաժեշտ որոշ ապրանքներ նշանակուած գինէն աւելի չբարձրանան :Այլապէս ինքնաբերաբար պիտի աւելնայ աշխատաւորներու համար նշանակուած նուազագոյն ամսականը, համաձայն ժամանակին քուէարկուած օրէնքին :

Եթէ գիներու յաւելումով ամսականներն ալ աւելնան, նոյն համեմատութեամբ ֆրանքին գնման կարողութիւնը պիտի պակսի։ Ու կարելի պիտի չըլլայ դուրս ելլել կախարդական շրջանակէն :

Այս անել կացութեան առաջքն առնելու համար, կառավարութիւնը խնայողութեան եւ ժուժկալութեան կոչ կ'ուղղէ : Անգլիոյ մէջ այս դրութիւնը փորձուեցաւ յաջողութեամբ : Անգլիացի ժողովուրդը պատերազմէն տարիներ վերջ ալ սեղմումներու ենթարկուած էր եւ քառորդներով կը գնէր առօրեայ գործածման համար անհրաժեշտ շատ մը նիւթեր :

Սովորական ժամանակ ելմտացոյցի բացը գոցելու համար երկու դասական միջոց կայ, — փոխառութիւն եւ տուրք :

Առաջինը նախընտրելի է անշուշտ եւ կը յաջողի՝ երբ առատ դրամ կայ հրապարակի վրայ եւ նպաստաւոր են տոկոսն ու յարակից պայմանները :

Անցեալ տարի Ռամատիէի փոխառութիւնը մեծ յաջողութեամբ պսակուեցաւ : Ակնկալուածէն աւելի գումար մտաւ գանձը եւ նախատեսուած պայմանաժամէն առաջ փակուեցաւ :

Այժմ նոր փոխառութեան մը ձեռնարկուած է եւ յոյս կայ որ նոյնքան յաջողութիւն ստանայ :

Գալով երկրորդ միջոցին, — տուրքը, անցած տարի հարիւրին տասը յաւելում կատարուեցաւ եկամուտի տուրքերուն վըրայ, յանուն ազգային համերաշխութեան եւ կարեւոր հասոյթ գոյացաւ :

Կառավարութիւնը այժմ կը զգուշանայ նոր տուրքեր հաստատելէ, չխրտչեցնելու համար իր ժողովրդականութիւնը :

Ներածումներու վրայ դրուած սեղմումին նպատակն է մէկ կողմէն սպառումը պակսեցնել, միւս կողմէ ալ օտար դրամի խնայողութիւն ընել :

Ելմտական նախարարը կը յուսայ իր առաջարկած սեղմումներուն շնորհիւ առաջքը առնել աղէտին :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

«ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՀԱՒԱՍՏԻՔՆԵՐ» ԻՍՐԱՅԷԼԻ

ՏԸԼԸՍ ԶԳՈՒՇՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՅՈՐԴՈՐԷ

Երկուշաբթի օր Տըլըս եւ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը երկու ժամ տեւող տեսակցութիւն մը ունեցան, որմէ վերջ հետեւեալ հաղորդագրութիւնը հրատարակուեցաւ . «Տիկին Մէյր եւ Տըլըս քննեցին Միջին Արեւելքի կացութիւնն ու մասնաւորաբար Կազայի հարցը : Տիկին Մէյր բացատրեց այն անպատեհութիւնները զոր կը ներկայացնէ Եգիպտացիներու վերադարձը՝ Կազայի մէջ։ Տըլըս յայտնեց թէ Մ. Նահանգներու դիրքը միշտ կը մնայ այն, ինչ որ էր Ազգաժողովին Մարտ 1ի նիստին եւ յաջորդ օրը Նախագահ Այզընհաուըրի Պէն Կուրիոնի յղած նամակին մէջ»։

Արդ, Ազգաժողովին ամերիկեան պատուիրակը իր յայտարարութեան մէջ, եւ նախագահ Այզընհաուըր իր նամակին մէջ «բարոյական հաւաստիքներ» միայն տըւած էին Իսրայէլի :

Հաղորդագրութեան վերջաւորութեան, Տըլըս եւ Տիկին Մէյր յոյս կը յայտնեն թէ կարելի պիտի ըլլայ խաղաղ միջոցներով լուծել Կազայի հարցը :

Ամերիկեան քաղաքական շրջանակներու կարծիքով, սակայն, երկու Արտաքին նախարարները չեն գոհացած միայն «յոյսեր յայտնելով»։ Տըլըս, դժգոհելով հանդերձ Եգիպտոսի ցոյց տուած աճապարանքէն, զգուշացուցած է Իսրայէլը անխորհուրդ քայլեր առնելէ, բան մը, որ կրնայ վըտանգել Միջին Արեւելքի խաղաղութիւնը։ Ըստ շրջան ընող զրոյցներու, Ուաշինկթըն չափազանցուած կը գտնէ Իսրայէլի զգացած վախը։ Տըլըս նոյնիսկ յայտնած է, որ Ազգաժողովն ու Մ. Նահանգները ըստ օրէնքի չեն կրնար հակառակիլ Կազայի մէջ եգիպտական վարչութեան մը ստեղծման. միւս կողմէ, Եգիպտոսի Կազա վերադարձը ՄԱԿի Ուխտին 51րդ յօդուածին ոտնակոխումը չի նշանակեր. իսկ ՄԱԿի ուժերուն ներկայութիւնը սահմանագծին երկայնքին, Իսրայէլի համար ժամանակաւոր ապահովութիւն մըն է թէ «մահուան կամաւորներ»ը իրենց գործունէութիւնը պիտի չվերսկսին :

Մ. Նահանգները կը մտածեն որ ՄԱԿի որոշումներէն դուրս որեւէ նախաձեռնութիւն չառնուի Իսրայէլի կամ ուրիշներու կողմէ :

× Տիկին Մէյր, Ուաշինկթընէն վերադարձին, ընդունուեցաւ Համըրշոլտի կողմէ Համըրշոլտ նախապէս խորհրդակցած էր Ազգաժողովին եգիպտական, ամերիկեան, անգլիական, ֆրանսական եւ Աւստ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

✤ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✤

ՀՌՈՒՄ ԵՆՔ

— Հանի՞ս, սա թուղթը լեցունես ...

— Ի՞նչ թուղթ է, հայրենակից :

— Իչ գիտամ, կառավարութիւնը դրկեր է օր լեցնիմ ...

— Տեսնե՛մ... Այո՛, կենսաթոշակի համար դիմում կատարեր ես եւ քանի մը տեղեկութիւններ կ'ուզեն... Անունդ Մարկոս է եղեր ...

— Շիտակ ...

— Մականունդ, այստեղ գրուած է, բայց ...

— Ադտեղ գրուածին ականջ մի կախեր ... Նայէ՛ օր ըսիմ... Աս Էրկիրը էկած օրս ըըըխ... անունս հարցուցին ... Ես ալ ըսի Ճրագեան... Մարդը ուզեց օր գըրեմ... Ես գրել չիմ գիտայ... Ան ալ բան մր գրեց, անանկ ալ մնաց ...

— Լա՛ւ, երեւի դուն տակաւին ֆրանսերէն չես...

— Չէմ ...

— Քանի՞ տարի է այստեղ ես ...

— Հազար ինը հարուր տասվիրեքէն ասդին ... Լեզու չգիտնալուս, չեղայ ... Ես հայ քրիստոնեայ իմ, ուրիշ բան չիմ...

— Շատ լաւ, լեցուցի... Հիմա այստեղ ստորագրէ նայիմ ...

— Չիմ կինայ ...

— Անունդ գրե՞լ ալ չես գիտեր :

— Ո՛չ, հայրենակից... Խաչ մը կու դնիմ ...

— Կ'ընդունի՞ն ...

— Աչաչի տարի է ընդունեն ինծ... Մեղա՜յ Աստուծոյ բսէ. Քրիստոսի խաչը չընդունին կ'ըլլի՞ ...

Բարի հայրենակիցս, որուն համար քրիստոնեայ ըլլալ ու Քրիստոսի խաչով պաշտօնական թուղթեր ստորագրել շատ աւելի կ'արժէր քան ֆրանսերէն ըլլալն ու գրել-կարդալ գիտնալը, դողդոջուն մատներով խաչ մը քաշեց թուղթին տակ ու հազար օրհնութիւն գլխուս վրայ թափելէ ետք, ելաւ գնաց ...

Քանի մը օր ետք, իմացայ իր մասին թէ ամէն առտու կը մտնէր խմբագրատունէն մը ներս եւ կը գնէր իր սիրած թերթը :

Օր մը, չարաճճի մէկը կը հարցնէ թէ հայերէն կարդալ գիտէ՞ :

Ծերունին կը պատասխանէ .

— Կամաց կամաց կու կարդամ :

Ամէն բառ գլուխս չի մտնի, ամա մեր վար կու հասկնամ միտքը ... Հայերէն լրագիրը Աւետարան է, Աւետարան ... Աստուած էրէսը նայի անոր մէջ գրողներուն ... Աչքի լոյս է կու թափեն ... Ով որ հայերէն լրագիր չի կարդար նէ, մեղք կու գործէ ...

Եւրոպայի թէ Ամերիկայի ճամբաներուն վրայ, տակաւին, ունինք բազմութիւն մը՝ այս հոգիով ու այս մտայնութեամբ թրծուած, լեցունեկ տարիքով հայրենակիցներու, որոնց համար հայերէն թերթը սրբութիւն է :

Հայրենակիցներ, որոնք խաչով մը կը ստորագրեն իրենց չէքերն ու իրենց նամակները — ուրիշին ձեռքով գրուած — եւ բան չեն հասկնար իրենց սիրած թերթին «գրաբար»էն, բայց ուխտ ըրած են որ պիտի գնեն հայուն լրագիրը: Հայուն Աւետարանը :

Բայց, այս իրա՛ւ Հայերու բազմութեան քովն ի վեր կը քալէ բանակը սա չտեսներուն, որոնք հայերէն թերթին, հայերէն գրքին վրան անգամ չեն նայիր, որովհետեւ զարգացեր ե՜ն եւ ուսումնական են ու պէտք է կարդան Անգլիացիին ու Ֆրանսացիին լեզուն :

— Սա լրագիրը գռզանդ դիր, ջիմար .. Ձորս կոզմէն ֆեզի կը նային կոր ... Ո՞ւր ես, Երեւա՞ն ես, Պոլի՞ս ես, Թեհրա՞ն ես։

Այս սատը կը լսէք ձեր բուրժուա ու չտես բարեկամէն՝ հանրակառքին մէջ թէ հանրային պարտէզը :

Բայց, քանի՞ տարի եւս պիտի դիմանան լեցունեկ տարիք ունեցողները : Ու տակաւին քանի՞ տարի պիտի լսենք անոնց աղօթքը .

— Աստուած էրէսը նայի անոր մէջ գըրողներուն ...

Աստուա՞ծ :

— Բայց ազգը աւելի մօտ չէ՞ այդ գըրողներուն, կը զարմանայ բարեկամս :

— Այո՛, աւելի մօտ է, բայց իր կըռնակը դարձուցած է իր խմբագիրներուն փոխանակ իր կռնակը տալու անոնց... Մենք սաանկ ժողովուրդ ենք, հայրենակից: Հռ՛ւմ ենք, հռ՛ւմ ...

ՆԻՐՈՊԱՅԻ

ԼՈՆՏՈՆԻ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Քանի մը օրէ ի վեր Արեւմտեան Եւրոպայի պետութեանց ներկայացուցիչները ժողով կը գումարեն Լոնտոնի մէջ՝ համոզելու համար Անգլիան, որ Արեւմտ. Գերմանիոյ մէջ պահած իր զօրքերուն թիւը չպակսեցնէ :

Ինչպէս յայտնի է, անգլիացի զինուորներու այդ թիւը, որ 77.000 է, անգլ. կառավարութիւնը կ'ուզէ յիսուն հազարի իջեցնել: Ցարդ որեւէ համաձայնութիւն գոյացած չէ կողմերուն միջեւ :

× Միւս կողմէ, ապազինման հարցին խորհրդակցութիւններն ալ սկսան Լոնտոնի մէջ: Կը մասնակցին Մ. Նահանգներու, Խ. Միութեան, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ Քանատայի ներկայացուցիչները : Նախորդ ժողովը գումարուած էր տարի մը առաջ եւ յանգած միայն՝ ընդհանուր խօսքերու եւ փափաքներու :

Անգլիոյ ներկայացուցիչը առաջին հերթին բերաւ հետեւեալ առաջարկութիւնները. 1. Բանակներու եւ զէնքերու քանակը զեղչել. 2. Օդանաւային եւ ցամաքային փոխադարձ հսկողութիւն կատարել մասնաւորաբար հիւլէական զինարշաւը կասեցնելու համար: 3. Հիւլէական զէնքերու արտադրութեանց վրայ փոխադարձ հսկողութիւն քանեցնել :

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ առժամեայ կառավարութեան պետը՝ զօր. Արամպուրու վստահութեան քուէ ստացաւ: Իր պաշտօնին գլուխը պիտի մնայ մինչեւ Յունիս 1957:

ԼԻԲԱՆԱՆԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Լիբանանի վարչապետը, Սամի Սոլհ, որ երկու օրէ ի վեր Փարիզ կը գտնուէր, Թունուզ մեկնեցաւ Ազգ. տօնին ներկայ գտնուելու համար։ Ինչպէս գրած էինք, խորհրդակցութիւններ ունեցած էր Կի Մոլէի եւ Փինոյի հետ :

«Մոնտ»ի թղթակիցը մասնաւոր տեսակցութիւն մը ունեցած է Սամի Սոլհի հետ, որ յայտարարած է ի միջի այլոց .

« Խաղաղութիւնը կը պահանջէ որ Ֆրանսա եւ Եգիպտոս հաշտուին»։ Փափաք յայտնած է, որ հաշտարարի դեր կարենայ խաղալ երկու երկիրներուն միջեւ։ Ինչ կը վերաբերի ֆրանքօ-լիբանանեան յարաբերութեանց, Սամի Սոլհ աւելցուցած է. «Մեր երկու երկիրներու յարաբերութիւնները հիմնուած են անկեղծ եւ փոխադարձ բարեկամութեան վրայ. պիտի ուզէինք որ Ֆրանսայի յարաբերութիւնները այդպէս ըլլային նաեւ արաբական միւս բոլոր պետութեանց հետ» :

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ կառավարութիւնը պաշտօնապէս յայտնած է Մակարիոս արք.ը ազատ արձակել եւ բանակցութեանց սկսիլ Կիպրոսի Ցոյներուն հետ, ըստ «Թայմզ» օրաթերթի մէկ լուրին

ՀՈՒՆԳԱՐԱԿԱՆ թերթ մը բուռն յարձակումներ գործեց Նիքսընի դէմ, եւ ըսաւ թէ Նիքսընի ափրիկեան շրջապտոյտը ամերիկեան աշխարհակալութեան մեծագոյն յարձակողականն է՝ երկրորդ աշխարհամարտէն ի վեր :

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐ (1914 – 1928)

●

Այս է խորագիրը այն հատորին, ընդամէնը 236 էջ, զոր անցեալ ամառ հրատարակեց Էլի Քէտուրի։

Նախաբանին մէջ, հեղինակը կ'ըսէ թէ աշակերտած է Օքսֆորտ Համալսարանին Ս. Անտոն քոլէճին, յետոյ պատմութեան դասախօս նշանակուած է Լոնտոնի համալսարանին մէջ։

Այս գիրքը պատրաստելու համար օգտուած է ամերիկեան Եյլ համալսարանի վաւերաթուղթերէն, Ուաշինկթընի ազգ. կեդր. դիւանէն, անգլիաֆրանսական եւ ռուսական արխիւներէ, ինչպէս նաեւ անգլ. արտաքին նախարարութեան կողմէ հրատարակուած դիւանագիտական հատորներէ։

Հատորին առաջին գլուխը կը կրէ հետեւեալ խորագիրը.— «Անգլ. քաղաքականութեան խարխուլները Միջին Արեւելքի մէջ, 1830 - 1914 տարիներուն»։ Այս գլուխին մէջ հեղինակը կը բացատրէ թէ սկզբնաբար այդ քաղաքականութիւնը հիմնուած էր, ստրատեգիական պարծերու յատուկ փութկոտութեամբ մը, ազդեցութեան եւ թիւրիմացութեանց վրայ, բայց եւ այնպէս ի վերջոյ դարձած է աւանդութեան կամ քաղաքական վարդապետութեան։ Եւ կը վերջացնէ, «Անգլիոյ համար Օսմ. քաղաքականութիւն մը անհրաժեշտ դարձաւ՝ երբ 18րդ դարուն իր տիրապետութիւնը տարածեց արեւելեան գաղութներուն վրայ»։

Յետոյ հեղինակը կը գրէ թէ անգլ. քաղաքականութիւնը յատուկ ձեւ մը առաւ, երբ 1830ին Եգիպտոսի փոխարքան Մէհմէտ Ալի փաշա արշաւեց դէպի Պոլիս՝ Սուրիոյ վրայով, ջարդուփշուր ընելով Թուրքիոյ «Նիզամը Ճէտիտ» կոչուած կանոնաւոր բանակները։ Յունական յեղափոխութեան ժամանակ (1821 - 1828), երբ օսմանեան խնդիրը կը զբաղեցնէր Անգլիոյ պետ. մարդիկը, այս վերջիններուն որդեգրած քաղաքականութիւնը Թուրքիոյ վերաբերմամբ հարկադրուած էր նկատի ունենալ անգլ. շահերու պաշտպանութիւնը ոչ այնչափ Ասիոյ մէջ, որչափ ուժերու հաւասարակշռութիւնը Եւրոպայի մէջ։ Այն ժամանակ, Օսմ. կայսրութեան ճակատագիրը չէր գրաւեր առաջին տեղը։ Բայց 1842ին, երբ դեսպան Սթրաֆորտ Գանինկ, իր արձակուրդէն ետք, վերադարձաւ Պոլիս, բանաձեւեց Թուրքիոյ անկախութեան պաշտպանութեան վարդապետութիւնը, — իրականին մէջ արտաքին նախարար Լորտ Փալմըրսթոն մէկն էր անոնցմէ որոնք 1830էն սկսեալ հիմը կը դնէին այդ վարդապետութեան, ընդդէմ ռուսաֆրանսական ծրագիրներու՝ Թուրքիոյ մասին։ Այդ վարդապետութիւնն էր արգելք հանդիսանալ Թուրքիոյ բաժանումին։ Այսպէս սկիզբը կը դրուէր Օսմ. կայսրութեան հողային ամբողջականութեան պաշտպանութեան աւանդութեան, որ տեւեց մինչեւ 1914, ամէնէն տեւական եւ զօրաւոր վարդապետութեան, Միջին Արեւելքի վերաբերեալ, որ ծանօթ եղաւ Եւրոպայի՝ նոր ժամանակներու մէջ։

Անշուշտ այդ վարդապետութեան իմաստն էր պահպանել Անգլիոյ դիրքը Միջերկրականի մէջ, իր հաղորդակցութիւնը Հնդկաստանի հետ, նաեւ իրեն հայթայթել պաշտպանութեան հզօր խարիսխներ ռուսական եւ ֆրանսական ցանկութիւններու դէմ։ Ճիշդ է թէ այդ վարդապետութիւնը նպաստեց Եւրոպայի խաղաղութեան, այսինքն վերջ դրաւ եւրոպական պետութեանց կռուազանութեան, որու պատճառը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ տէր դառնալ Պոլսոյ կամ Օսմ. երկիրներու ժառանգութեան։

Անգլիոյ արտաքին նախարարութիւնը խուսացուց այդ վարդապետութիւնը, հաշուեցաւ այդ քաղաքականութեան հետ, թէեւ համոզուած էր թէ աւելի լաւ էր որ ջախջախուէր Օսմ. կայսրութիւնը, եթէ կարելի ըլլար համաձայնիլ Ֆրանսայի եւ Ռուսիոյ հետ։ Այսպէս 1867ին, արտաքին նախարար Լորտ Սթանլի յայտարարեց Լոնտոնի աւստրիական դեսպանին թէ Անգլիա ոչ մասնաւոր համակրութիւն մը ունի, ոչ ալ որոշ մտահոգութիւն Թուրքերու վերաբերմամբ, եւ եթէ անոնք անհետանային Եւրոպայի, նոյնիսկ աշխարհի երեսէն, անմխիթար պիտի չմնար ինք։ Անգլիոյ տեսակէտով, խնդիրին դժուարութիւնն այն էր թէ ո՞վ կրնայ գնել Թուրքերուն տեղ։ 1913ին, արտաքին նախարար Կրէյ վճռապէս յայտարարեց թէ Թուրքերը պէտք է արտաքսել Եւրոպայէն, «մեր միակ քաղաքականութիւնն է արգիլել Ասիական Թուրքիոյ բաժանումը»։

ԱՐԳԻՍՏԻՍ

ՕՐՈՒԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ՄԱՒՐԻՏԱՆԻՈՅ «ՀԱՐՑ»Ը

●

«Ամերիկեան Թայմ շաբաթաթերթի վերջին թիւէն կը քաղենք հետեւեալ յօդուածը, որ ամփոփ գծերով կը ներկայացնէ Ֆրանսայի մտահոգութիւն պատճառող այս նորագոյն հարցը։

Այն ազգերը, որոնք իրենց անկախութեան կը տիրանան չափազանցեալ ազգայնականութեան մը ցուցադրումով, յաճախ անկարող են իրենց ազգայնականութիւնը տրամաբանական սահմաններու մէջ պահելու։ Օրինակները չեն պակսիր — Ինդոնեզիոյ Հանրապետութիւնը, որ ինք զինք չի կրնար կառավարել, կը պահանջէ տէր դառնալ Նոր Կինէայի կէսին։ Եգիպտոս, հազիւ «երթաս - բարով» ըսած անգլիական վերջին զինուորին, կ'ուզէ իրեն կցել Սուտանը։ Դեռ առանց՝ ոչինչ։ Մարոքի Շերիֆեան նորաստեղծ պետութիւնը, որ տակաւին մէկ տարի առաջ ֆրանսական հովանաւորութեան տակ էր, իր ծայրայեղ ազգայնականներուն միջոցով կ'ուզէ տիրանալ հիւսիս - արեւմտեան Ափրիկէի մէկ երկրամասին — Մաւրիտանիոյ — որուն հողային տարածութիւնը կը հաւասարի ամբողջ Արեւմտեան Եւրոպայի հողային տարածութեան։ Անցեալ շաբթուան մէջ նոյնիսկ կռուեցան Մաւրիտանիոյ համար.

Մարոքցի ազգայնականները հետեւեալ պատճառաբանութեան վրայ կը հիմնեն իրենց պահանջկոտութիւնը։ Ասկէ 900 տարի առաջ Մաւրիտանիոյ վրայ կ'իշխէր Ալմորավեան ընտանիքը։ Արդ, Մարոքցիները կ'ըսեն թէ իրենք այդ ընտանիքէն կը սերին. հետեւաբար, պէտք է որ Մաւրիտանիան իրենց կցուի։ Ալմորավեանները կ'իշխէին Ճիպրալթարէն մինչեւ Սենեկալ ու Նիկերիա երկարող տարածութեանց վրայ։

Մարոքի ներկայ թագաւորութիւնը այդ հին կայսրութեան մէկ հինգերորդին վրայ կ'իշխէ։ Մնացեալ հողամասերը հետեւեալ կերպով բաժնուած են.— Մէկ մասը, Րիօ տէ Օրոյի ծովեզերեայ շրջանը, կը պատկանի Սպանիոյ։ Մէկ ուրիշը կցուած է Ալժերիոյ, իսկ մեծագոյն մասը — Մաւրիտանիան — Ֆրանսական Արեւմտեան Ափրիկէի կարեւորագոյն նահանգներէն մէկն է, երկաթի եւ պղինձի հանքերով հարուստ շրջան մը՝ 834.000 քառակուսի քմ. տարածութեամբ։

Մաւրիտանիան առաւելաբար բնակուած է վաչկատուն ցեղերով, որոնք արդէն Մարոքցիներու հետ նմանութեան մէկ եզր ունին միայն, — իրենց մահմետական կրօնքը։ Մարոքցի ազգայնականներն այդ պատրուակն է որ կ'ուզեն շահագործել՝ անգրագէտ վաչկատուններն իրենց կողմնակից դարձնելու համար։

Ահա պատճառը, որ Մարոքի Իսթիքլալ կուսակցութեան պարագլուխը, Ալալ Էլ Ֆասի, կրօնաշունչ ու ազգայնական չափազանցեալ ճառեր կը խօսի երկրին ամէն կողմը եւ կը գոչէ.

— «Մեր մշակոյթը Սահարայի մշակոյթն է. մեր քաղաքակրթութիւնը Սահարայի քաղաքակրթութիւնն է. մեր կրօնքը Սահարայի կրօնքն է»։ Ապա, երբ կը զգայ թէ բաւականաչափ գրգռած է իր ունկնդիրներուն կրօնական ոգին, կ'աւելցնէ. «Սահարայի համար մղուած պատերազմը սկսած է արդէն։ Պէտք է որ մե՛նք ըլլանք յաղթողը։ Թող ամբողջ աշխարհ մեզ դաւաճան կոչէ, եթէ Սահարայի աւազներէն հատիկ մը իսկ կորսնցնենք»։

Էլ Ֆասիի սկսած պայքարը առ այժմ անկազմակերպ ու ծիծաղելի վիճակի մէջ է, բայց եւ այնպէս վտանգաւոր՝ մասնաւորաբար Ֆրանսացիներու համար։ Անցեալները «ազատագրութեան բանակի» անկազմակերպ զինուորներն ու անապատի աւազակները յարձակեցան ֆրանսական հեռաւոր կայանի մը վրայ եւ քանի մը Ֆրանսայի զինուորներ սպաննեցին։ Հակառակ այս բոլորին, Մարոքի ֆրանսական ուժերու հրամանատար, Զօր. Րընէ Քոնեի, յայտարարեց վերջերս. «Հարցին զինուորական կողմը չէ որ մտահոգութիւն կը պատճառէ ինծի, այլ՝ քաղաքական կողմը»։

Արդ, «քաղաքական կողմ»ը այն է թէ Մաւրիտանիոյ բնակիչները ներկայացուցիչ մը ունին Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովին մէջ։ Վերջին տասը տարիներուն, այդ ներկայացուցիչը կը կոչուէր Հորմա Ուլտ Պապանա։ Անցեալ տարուան ընտրութիւններուն, Ուլտ Պապանա չվերընտրուեցաւ։ Նորընտիր երեսփոխանը Պապանայի ոխերիմ հակառակորդն է։ Այժմ, Պապանա յօլորովին յարած է հակաֆրանսական խմբակին, եւ միացած է «Գահիրէի շարժման», որ, ինչպէս յայտնի է, ուժ եւ օրհնութիւն կը հայթայթէ Ալժերիոյ ապստամբներուն։ Գահիրէի աջակցութեամբ, Ուլտ Պապանա ինքզինք յայտարարեց «Հաւատացեալներու Էմիր» եւ սկսաւ Մաւրիտանիան Մարոքի միացնելու համար բացորոշ քարոզչութիւն մղել։

Ֆրանսա առաւելապէս մտահոգ է Մարոքի անյագուրդ պահանջներէն։ Միւս կողմէ, Մաւրիտանիոյ երկաթն ու պղինձը Ֆրանսա փոխադրելու համար, պէտք է որ Մարոք անցքի իրաւունք տայ։

Այդ ալ կարելի կ'ըլլայ միայն այն պարագային, երբ երկու երկիրները բարեկամական յարաբերութիւններ ունենան իրարու հետ, մինչդեռ այս հարցը կրնայ յարաբերութիւնները լարել։

Իսկ Ալալ Էլ Ֆասի ամէն ճիգ կը թափէ խնդիր հանելու համար։ Առջի շաբաթ նոյնիսկ սկսաւ հրատարակել քարոզչական բնոյթ կրող շաբաթաթերթ մը՝ «Մաւրիտանեան Սահարան», որու նպատակն է ազատագրել «մեր Սահարան»։

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ օդային սպասարկութիւնները շրջագայութենէ հանեցին «Վիքաունթ» օդանաւերը, որոնց արկածները յաճախակի դարձան վերջերս։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ թատերագիր Էվ Միրանտ յանկարծամահ եղաւ Կիրակի օր Փարիզի մէջ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Լանս քաղաքին ածխահանքերէն մէկուն մէջ պայթում մը տեղի ունեցաւ։ Մէկ հոգի մեռաւ, բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուեցան։

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

●

Շատ բանուկ մեթոտ մըն էր այս ոստիկանութեան, ինչպէս կեդրոնի հրամանատարութեան մէջ։

Օր մը, ուզելով կապեր հաստատել Մաուրին հետ, հրամանատարը կը հարցնէր.

— Զ... կ'ըսէ թէ նշանածդ է. քեզի պէս բանաստեղծ մարդ մը ի՞նչպէս կրնայ սիրել հասարակ «մօտիստ» մը, չեմ հասկնար, միւսն է, Մաուին ...

— Դժուար է բացատրել սրտի խնդիրները։

— Ոչ, ոչ, ան քեզի չի վայլեր. միւսն է, գեղեցիկ, նուրբ, ուսեալ։ Դուն կ'ուրանաս, բայց ան կը ճանչնայ քեզ, եւ կը սիրէ, շա՜տ կը սիրէ։

Ուրիշ առիթով մը, հետեւեալ հարցումը ըրաւ ինծի ոստիկանութեան բանտին մէջ, երբ դեռ խելքս գլուխս չէր եկած եւ կակազելով կը խօսէի.

— Ինծի նայէ, ազգասէր ես, գիտեմ, բայց ... — ասոր ընկերներդ աւելի կը սիրես թէ ազգդ։

— Քեզի քանի մը անուն հարցուցի, չես ըսեր. հիմա եթէ բոլոր Օնիկները, ձերբակալեմ, դուն ազգասիրութի՞ւն ըրած կ'ըլլաս։ Ուրեմն դուն ազգասէր չես, այլ նեղմիտ «քոմիթէճի» մը։

*

Հարցաքննիչ առանց սովորական հարցումներէն յետոյ, անգամ մը եւս հաստատելով հանգամանքս (Դաշնակցական), ուզեց լուսաբանութիւններ առնել Դաշնակցութեան ծրագրի, կանոնագրի, կոմիտէներու եւ վարիչներու մասին։

Պատասխանեցի թէ որեւէ գործօն դեր ունեցած չըլլալով, տեղեակ չեմ այդ մանրամասնութիւններուն։ Եւ միջանկեալ դիտել տուի.

— Դաշնակցութիւնը կառավարութենէն վաւերացուած է իբրեւ «Օսմանլը Դաշնակ Ֆըրգասը», ուրեմն կանոնագիր ծրագիրն ալ ձեզի ծանօթ պէտք է ըլլայ։

— Այդ կանոնագիրը ունի՞ս։

— Ես չունիմ։ Եւ քանի որ ուրիշ օրէնք մը եղած չէ, այդ վաւերացումը ջնջելու համար, ուրեմն հինը կը պահէ իր ուժը։

— Ըսել կ'ուզես թէ Դաշնակցութիւնը օրինաւոր կազմակերպութիւն է։

Լաւ, որո՞նք են անոր վարիչները։

— Ես չեմ գիտեր, անշուշտ կառավարութիւնը կը ճանչնայ։

— Ի՞նչպէս կ'ընտրուին այդ վարիչները։

— Քանի որ վաւերացուած կանոնագիր ունին, պայմաններն ալ հարկաւ ճշդուած են։

— Դաշնակցութեան կեդրոնը Ժընե՞ւ չէ՞

— Սահմանադրութենէն առաջ այնտեղ էր։

— Վանի մէջ Դաշնակցութիւն կա՞յ։

— Պատերազմէն առաջ կար, հիմա չեմ գիտեր։

— Մուշի մէ՞ջ։

— Այնտեղ ալ կար, պատերազմէն առաջ։

— Ուրիշ որ քաղաքներու մէջ կար։

— Զանազան քաղաքներու մէջ կար, քանի որ արգիլուած չէր։

— Ճանըմ, Գազայի մէջ ալ կա՞ր։

— Քանի որ Գազայի մէջ Հայ չկար, չէր կրնար ըլլալ։

Մօտաւորապէս այս էր սկզբնական հարցաքննութեանց նիւթը։ Թարգմանը նոյնութեամբ գիր կ'առնէր ինչ որ կը պատասխանէի իմ խեղճ թուրքերէնով, երբեմն ալ ֆրանսերէնի օգնութեան դիմելով։

Սպաներն ալ երբեմն հարցումներ կ'ուղղէին, բայց բուն ոգին հարցաքննիչ դատաւորն էր, որ քաջածանօթ կ'երեւար հայկական կեանքին։

Անգամ մը պոռթկացի, (ինչպէս պատահած էր Գրամը Սիաւրին մէջ ալ).

— Եթէ հայ «քոմիթէճի»ները յանցաւոր էին, թող միայն զանոնք հետապնդէիք, փոխանակ ամբողջ ժողովուրդը վտարելու, մինչեւ անապատները քշելու.

— Վէրքը «քանկրէն» կապած է, «քանկրէն» (ճիշդ այս բառով = փտախտ)։ Ես երեսուն տարի է որ կը հետեւիմ այս գործերուն, հնչակ, դաշնակ, ոչ մէկը գաղտնիք ունի ինծի համար։ Ինչ ըլլինք, չեղաւ, հինգ տարեկան տղան կը մեծնայ, նոյն ճամբուն կը հետեւի։ Հիմա Սուրիոյ մէջ հանգիստ կ'ըլլաք, Արաբները աւելի լաւ են, գացէք անոնց հետ յարմարեցէք։

Երբ երկու անգամ գիշերանց կանչեցին զիս, չարաշուք խորհրդածութիւններ շրջան կ'ընէին գլուխներու մէջ։

Անշուշտ խելքի դէմ էր կարծել թէ կախաղան կը սպասէր մէկ անգամէն։ Իմացած էինք, նաեւ, որ դեսպաններուն խոստացած էին այլ եւս մարդ չկախել Պոլսոյ մէջ։ Ուրեմն, չարչարելու կը տանէին։

Իրականին մէջ, ֆիզիքական ամենայն չգործադրուեցաւ հարցաքննութեանց ընթացքին, որոնք տեւեցին եօթը ամիս, շատ երկար ընդհատումներով։

Երբ ոստիկանութեան բանտն էի, Թուրքերը կը տօնէին Քութ - էլ - Ամարայի յաղթանակը (1916 ապրիլ 28)։ Յետոյ բախտը դառնալ սկսաւ մինչեւ Դեկտեմբեր 1917, երբ Անգլիացիները վճռական յարձակողականի մը սկսեր էին, Քութ - էլ - Ամարան ետ առնելու համար։

(Շար. 24)

ԿԱՆՏԻԻ ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄԵՐԸ

●

Վերջերս, Նեհրուի քրոջ աղջիկներէն մէկը, Նայանթարա Սաիգալ, գիրք մը հրատարակեց, որուն մէջ կը պատմէ իր մանկութեան յուշերը: Ստորեւ կը ներկայացնենք այն մասը, ուր երիտասարդ հեղինակուհին կը պատմէ Կանտիի վերջին ժամերուն մասին :

1948 Յունուար 30ին, Թէյի ժամուն, հեռաձայնը յանկարծ հնչեց. յայտնեցին թէ աղօթքի գացած պահուն Կանտի մահափորձի ենթարկուած էր .

Լուրը այնքան ցնցեցուցիչ էր, որ չեմ կրնար թէ ինչպէս կրցանք կառք նստիլ եւ Կանտիի բնակարանը հասնիլ: Իր բոլոր ազգականներն ու գործակիցները այնտեղ էին, նոյնքան ցնցուած ու ցաւատանջ: Բացարձակ լռութիւն կը տիրէր սենեակին մէջ: Այդ ընդհանուր լռութեան մէջ էր որ Կանտի փչեց իր վերջին շունչը :

Մօրեղբայրս (Նեհրու), որ գացած էր մահափորձին լուրը դահլիճին յայտնելու, մեզմէ քիչ վերջ հասաւ. երբ սենեակէն ներս մտաւ, արդէն ամէն բան վերջացած էր: Ձէր խորհեր որ Կանտի կրնայ մեռած ըլլալ. այն տպաւորութիւնն ունիմ թէ չէր կրնար երեւակայել որ Կանտի այդպէս յանկարծական ու անաղմուկ կրնար մեռնիլ, եւ վինքը առանձին ձգել, այնպիսի պահու մը, երբ ամէնէն աւելի պէտքն ունէր անոր խորհուրդներուն ու օգնութեան :

Կանտին շրջապատող անձերը եա քաջուեցան եւ տեղ բացին Նեհրուի, որ ծունկի եկաւ մեծ մարդուն մարմնին քով, ու պահ մը անշնատուր եղաւ իր անհուն վիշտին :

Բայց այս մահը այնքան սարսափելի հարուած մըն էր ամբողջ Հնդկաստանի համար, որ Նեհրու ժամանակ չունէր նոյն իսկ լալու :

Պահ մը վերջ երբ ոտքի կանգնեցաւ, Նեհրու արդէն բոլորովին գտած էր ինքզինքը եւ յաջորդ օրերուն, ոչ մէկ վայրկեան յայտնի ըրաւ իր զգացած անհուն վիշտը: Միայն աչքերն էին, որ կը մատնէին զինքը :

Սպաննութեան լուրը կայծակի պէս տարածուած էր Տելհիի մէջ, եւ ժողովուրդը սկսաւ հետզհետէ հաւաքուիլ Կանտիի բնակարանին առջեւ:

Լուռ էր փողոցին մէջ խռնուած բազմութիւնը. շշուկ չէր լսուեր. պրկուած դէմքերը կ'արտայայտէին ներքին յուզում մը:

Յանկարծ, սարսափելի աղմուկ մը ծայր տուաւ. մարդիկ կը պոռային, կուլային, կ'ողբային, գիրար կը հրմշտկէին դռնէն ներս մտնելու եւ Կանտին վերջին անգամ մըն ալ տեսնելու համար: Քիչ մը հանդարտեցան, երբ յայտարարուեցաւ թէ մարմինը պիտի ցուցադրուի եւ ժողովուրդը պիտի կարենայ յարգանքի իր վերջին տուրքը տալ :

Շատ մը բարձրաստիճան անձնաւորութիւններ խորհուրդ տուինԿանտիի մարմինը զմռսել, որպէսզի Հնդկաստանի չորս կողմերէն գտնող առ ալունդ հասնող ժողովուրդը կարենայ վերջին անգամ մը տեսնել իր առջեւէն: Բայց Կանտի բազմաթիւ անգամներ կրկնած էր թէ իր մահէն անմիջապէս վերջ կ'ուզէ որ մարմինը հրկիզուի

Յաջորդ օրը, մինչ թաղմանական խարոյկին բոցերը կը բարձրանային Կանտիի մարմնին շուրջ, մենք բոլորս, ինչպէս նաեւ բազմահազար բազմութիւնը, ծնկաչոք, լուռ, յուզուած, կ'աղօթէինք ու կը խոկայինք :

Քանի մը օր վերջ մասնաւոր կառախումբ մը Ալլահապատ փոխադրեց Կանտիի աճիւնները, որպէսզի Գանգէս գետին մէջ գտնեն իրենց յաւիտենական հանգիստը ...

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սխալ է մտածել, թէ հայ ժողովուրդը չի գիտեր ըստ արժանւոյն յարգել ու սիրել, հայ հանրային կեանքին ներս, նուիրեալները եւ վաստակաւորները և անոնց մատուցած անփոխարինելի գործը:

Հարաւ. Ֆրանսայի Ազգ. Կեդր. Վարչութեան կարգադրութեամբ Մարտ 10ին, մեր բոլոր ազգային եկեղեցիներուն մէջ, անխտիր, հոգեհանգստեան պաշտօն մատուցուեցաւ յաւէտ անմոռանալի ընկեր Շ. Միսաքեանի յիշատակին, իր մահուան քառասունքին առթիւ: Արժանաւոր շուքով, մատուցուած հոգեհանգստեան պաշտօններուն ներկայ էին հազարաւորներ, ամէն սեռէ եւ տարիքէ :

Փրատոյի եկեղեցիին մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց Ատոմ քհնյ որ յատկապէս հրաւիրուած էր Նիսէն: Խօսեցաւ բազմահմուտ բանաստեղծ Հայր Ն. Ակինեան: Իսկ Պօմոնի մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարեց Հմայեակ քահանայ: Սէն Ժերոմի մէջ՝ առաջնորդական փոխանորդ Սահակ աւագ քահանայ. Ս. Անթուանի մէջ՝ Ներսէս քհնյ. Քան Ֆրէյնի մէջ՝ Հայկազուն քահանայ: Պուլ. Օտտոյի մէջ Պսակ քահանայ:

Ամէնուրեք, սգակիր ժողովուրդը, երկիւղած եւ խորապէս յուզուած հետեւեցաւ հոգեհանգստեան տխրազդեցիկ արարողութեանց: Բոլորին մօտ զգալի էր ներքին լուռ մորմոք մը, վշտի անզսպելի թախիծ, երբ սգակիր Հայուն մաքին մէջ կը վերակենդանէր այն շքեղ դէմքը՝ որ մեր Շաւարշինը եղաւ: Որբացած, դժբախտ Հայը աղօթեց ...

ԺԻՐԱՅՐ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ ԿԻՊՐՈՍԻ ՄԷՋ

●

ՆԻԿՈՍԻԱ.— Լիբանանի Թեմին եռանդուն առաջնորդը Խորէն Արք. Բարոյեանի այցելութիւնը ընդհանուր խանդավառութիւն ստեղծեց Կիպրոսի մէջ :

Փետրուար 28ին, Հինգշաբթի օրը, Վարդանանց Համազգային Տօնին առթիւ, Նիկոսիոյ Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ մէջ պատարագեց եւ քարոզեց Խորէն Արքեպիսկոպոսը :

Խուռներամ հայ հաւատացեալներ եկեղեցի փութացին առաւօտեան կանուխ ժամերէն սկսեալ :

Պատարագէն շատ առաջ Նուպար Մաղսուտեանի ընկերակցութեամբ Հայոց եկեղեցին այցելեցին Կիպրոսի անգլիացի պետական երեք դէմքեր, որոնք հակառակ իրենց ճնշիչ զբաղումներուն երեք ժամ հետեւեցան Հայոց եկեղեցական արարողութիւններուն: Ներկայ էր նաեւ անգլիական եկեղեցւոյ ժամարար երիտասարդ աստուածաբան քահանան, որ շատ յուզուեցաւ «Այսօր Դասքն յուղիչ արարողութենէն, «Քրիստոս Աստուած մերյի աղօթքէն, որուն ընթացքին Խորէն Արքեպիսկոպոս մի առ մի յիշատակեց Քաջն Վարդանի, Խորէնի, Արտակի, Վահանի եւ միւս հայ նահատակներուն անունները՝ իր սովորական պայծառ առոգանութեամբ :

Քառաձայն պաշտօնական պատարագին երգեցողութիւնը տեղի ունեցաւ Մելքոնեան կրթական հաստատութեան երգեցիկ խումբին մասնակցութեամբ, ինչ որ օտար այցելուներուն հիացում պատճառեց :

«Հայր Մերը»էն վերջ Խորէն Սրբազան խօսեցաւ իր փառաւոր եւ հայրենաշունչ քարոզներէն մէկը՝ նիւթ առնելով Քաջն Վարդան Մամիկոնեանի դիւցազնական ոգին: Բացատրեց Աւարայրի ճակատամարտը, որ փառաւոր էջ մը բացաւ Հայոց պատմութեան մէջ՝ ուր հայ ազգը մղեց, վառ պահելու համար քրիստոնէութիւնը Հայաստանի մէջ, կրօնական առաջին պատերազմը՝ 451 թուականին :

Խորէն Սրբազանին հայրենաշունչ քարոզին հետեւեցան նաեւ անգլիացի բարձրաստիճան դէմքերը, որոնց լայն բացատրութիւններ կուտար Պ. Նուպար Մաղսուտեան, աւելցնելով որ Քաջն Վարդան Մամիկոնեան կը նմանէր Հելլէններու Սպարտայի Մեծն Լէոնիտասին կամ Հրեաներու Մակաբէին:

Խորէն Սրբազանին այցելեց նաեւ Անգլիքան եկեղեցւոյ Կիպրոսի երէցին տիկինը :

Պատարագէն ետքը, տեղի ունեցաւ ազգային - գերդաստանական հանդէս մը, հոծ բազմութեան մը ներկայութեան, ուր խօսեցաւ Մելքոնեան կրթական հաստատութեան տնօրէն Պ. Բիւզանդ Եղիայեան, որ պատմականը ըրաւ Մամիկոնեան տոհմին ու ծանրացաւ հին Ուրարտայէն սկսեալ մինչեւ Ռուբինեանց վերջը գոյութիւն ունեցող Հայ պետութեան հերոսներուն գործունէութեան օգտակար նիւթին վրայ :

Վարդանանցի պատարագին ներկայ գտնուելու փափաք յայտնած էր նաեւ Կիպրոսի Անգլիացի Աւագ Դատաւորը, Սըր Էրիք Տոլլինըն, բայց չկրողացաւ ներկայ գտնուիլ, որովհետեւ ճիշդ նոյն օրը, զբաղած էր Նիկոսիոյ բարձրագոյն ատեանին մէկ դատով :

Աւագ դատաւորը իր յարգանաց հաւաստիքը հաղորդեց Խորէն սրբազանին որ երկու օր ետքը այցելեց Մելքոնեան կրթական հաստատութիւնը, ուր երկար խօսակցութիւններ ունեցաւ Տնօրէն Բիւզանդ Եղիաեանին եւ քանի մը դասատուներու հետ մշակութային եւ կրթական նիւթերու շուրջ :

Մելքոնեան կրթական հաստատութեան երկսեռ երգչախումբը հայերէն երգեր երգեց աւագ դատաւորին առջեւ, ու տնօրէն Պ. Բիւզանդ Եղիայեան անգլիերէն լեզուով կարճ ճառախօսութիւն մը ըրաւ գովելով անգլիական արդարադատ ոգին ու անգլիացի մեծ դատաւորներուն բարձր պարտականութիւնները: Դատաւորը իր կարգին գովելով հայկական մշակոյթը, հայկական ընդունակութիւնները ու Հայաստանեայց եկեղեցին, գոհ տպաւորութեամբ բաժնուեցաւ կրթարանէն :

Ուրախ ենք որ կզզիին օտար երեւելիները, Անգլիացիներ ու Հելլէններ, սկսած են հետաքրքրուիլ հայ եկեղեցիով ու մշակոյթով :

ԿԻՊՐԱՑԻ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑԸ տօնուած է Պէյրութի բոլոր արուարձաններուն մէջ՝ զանազան ընկերութեանց նախաձեռնութեամբ: Այսպէս, ոգեկոչումի հանդէսներ կազմակերպած են Սր. Նշան Ազգ. Վարժարանի Շրջ. Միութիւնը, Հայ Կաթողիկէ Երիտ. Միութիւնը, Արդարեան Վարժարանը, Թիրոյի Դպրաց Դասը, «Նաւասարդ» Միութիւնը, Հայ բողոքական համայնքը, եւ բազմաթիւ այլ միութիւններ :

ԱԳԱՍՏԱՆԻ մէջ գրագէտ Մալխասի յոբելենական հանդէսը տեղի ունեցած է Փետրուար 20ին:

ԿԻՊՐՈՍԻ մէջ . հանգանակութիւն մը բացուած է ի նպաստ Անթիլիասի Կաթողիկոսարանին: Առաջին օրերը հաւաքուած է 1100 կիպրական ոսկի (մէկ միլիոն ֆրանքէ աւելի): Հանգանակութիւնը կը շարունակուի: Շատեր խոստացած են տարեկան յատկացումներ ընել

ԱՐԱՄ ՏԷՐ ԶԱՔԱՐԵԱՆ, որ վերջերս հարիւր հազար տալար նուիրած էր Վենետիկի Մխիթարեան վանքին, Գեր. Ս. Ոսկուլեհոճեանի ձեռքէն ստացած է Մխիթարեաններու Ոսկիէ շքանշանը :

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (1)

ԵՐԿԱԻՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Ա.

■

ՍԱՍՈՒՆ

Հայոց Յ. թուականին եւ Քրիստոսի թուական 851ին սաստիկ ձմեռ պատել էր Տարօնոյ գաւառը, դաշտ, ձիւնը ծածկել ճերմկցուցել էր բոլորովին, իսկ Սասնոյ լեռը ձեան եւ սառուցի զանգուած մ'էր ահարկու: Ո՛վ կ'ըսէր թէ այդ բարձրութեան մէջ՝ այդ սառնամանեաց մէջ կեանք եւ մարդկութիւն կը շնչէին :

Վարը դաշտը՝ Մուշ քաղքին մէջ մահ և լռութիւն կը տիրէին, եւ Տօրոսի այդ սարը լի էր կենօք եւ շարժմամբ: Բուքը օդին մէջ շրջմոլիկ կը հոլովէր, մարդ ձիւներու մէջ կ'եղնէր, կ'իջնէր, կը սողար, կը սահէր, եւ այնպիսի եղանակին այնպիսի շարժմունք ընել այն լեռնաբնակ ժողովուրդը միայն կրնար, ժողովուրդ՝ որ ցրտին սաստկութեան եւ տամառուան տաքութեան դէմ մի եւ նոյն բուրդէ զգեստը միայն ունէր եւ այծի մորթէ կօշկամանեւ օդ տուրց - զարի եւ մանուանոց թէ կորեակ իրեն հացը կը մատակարարէին, վասն զի այդ բարձրութիւնն եւ ժայռերուն հողի սակաւութիւնն այն միայն կուտար իրենց աշխատութեանց եւ սաստիկ տառապանաց: Իրենց բնակութիւնները հեռի էին ի միմեանց, եւ այդ պատճառաւ շատ անգամ իրարու լեզուն հազիւ թէ կ'իմանային, եւ լեզու թէպէտ հայ, բայց օտարացեալ կը համարուէր, ի շրջակայից, եւ թարգմանի կարօտ իմանալի լինելու համար: Եւ այդ սարերու բարձրութեան մէջ ժողովուրդը անպաժանելի ունէր իւր նիզակը, որ իւր զօրութիւնն էր ընդդէմ վազանաց եւ քնդդէմ թշնամեաց եւ ի պաշտպանութիւն իւր իշխանաց, որք ի Մուշ կը նստէին եւ որոց ակնարկութեան անմռունչ կը հնազանդէր տիրասիրութեամբ :

Բայց ինչ էր պատճառը, որ այդ ձըմեռային ժամանակին բոլոր Խութ լեռը կը շարժէր: Թութը արդէն սկսեր էր իջնել, եւ բոլոր Սասունցիք կը դիմէին լերան հիւսիսային կողմը, որ դէպ ի դաշտ կ'իջնէր: Այնտեղ, եկեղեցւոյ մը առաջ, կանգնած էին երիտասարդ տղայք եւ արխուր դաշտին կը նայէին. շատին աչքերը արտասուք կը փայլէր, եւ ցուրտին հետեւանք միայն չէր այդ արտասուքը. դաշտեցիք էին այդ երիտասարդը, շղթայից եւ գերութեանց ազատեալ լեռը ապաստաներ էին, ոմանք զէնք ունէին, իսկ ոմանք անզէն էին.

Նոյն միջոցին տէրտէրը եկեղեցւոյ գոնէն կ'ելնէր, ուրիշ քահանայի մը ընկերակցութեամբ եւ մեծ ձայնով կ'ըսէր իւր լեռնցոց :

— Տղայք, շուտ, հիւրանոցը կրակ վառեցէք, այդ եղբարց ուտելիք բերէք. չէ՞ք տեսներ, որ դուքս դաշտեցի են, այս մեր ցրտին չեն դիմանար. մենք ալ ձեր ետեւէն կուգանք :

Իսկ միւս քահանան լուռ՝ անխօս կանգնեցաւ, դէպ ի դաշտն ակնարկ մը ձգեց, ուր բուքէ ամպէն բան մը չէր տեսնուեր, վերջը դառնալով երիտասարդներուն որ գլխիկոր եւ յուսահատ՝ աչքերուն ծայրով իրեն կը նայէին .

— Մեծ է Աստուած, մեծ է Լուսաւորչայ բարեխօսութիւնը, ով տղայք, բաւ. ինչ կը յուսահատիք, այսօրուան յաղթող փոյուան գերին կրնայ լինիլ, քաջ եղէք, յանցանքը մեր իշխաններուն է, որ անհաւատին խօսքին եւ երդման կը վստահեցան եւ յիմարաբար կ'երթան նորա ճանկը կը մտնեն, եւ ժողովուրդն ալ այդ անզգամներուն աւար կ'ըննէն: Բայց Աստուած մեծ է, մի յուսահատիք :

Եւ կէս մը քայլելով, կէս մը վազելով՝ ամէնքը կը հետեւէին լերինցի տէրտէրին, որ առջեւէն կ'երթար եւ կ'առաջնորդէր հիւրանոց,

Այս շէնք մըն էր մասամբ հողի մէջ թաղեալ եւ մասամբ հողէն դուրս, բաւական ընդարձակութեամբ, որ դուռ մը՝ միայն ունէր եւ մէկ կողմը կրակարանը, ուր արդէն քանի մը աճային կոճղ տաքութեան լոյս սկսեր էին ծաւալել իրենց մօտը, որ մեր կէս սառած երիտասարդաց մխիթարութիւն էր:

«Հիւրասէր, օտարընկալ եւ պատուագիր» Սասունցիք իրենց աղքատիկ պարէնոյ եւ կորեկի հացը, տաք թան ապուրը, չոր եւ աղի պանիրն ու լերան մեղրը առատաբար դաշտեցի եղբարց առջեւ դ. . րին՝ լցուցին եւ իրենք ալ մէկ - մէկ պատառ առնելով խեղճերուն քաջալեր կը լինէին, որ ուտեն զօրանան. «Ո՞ գիտէ, եղբարք, կ'ըսէին, կարելի է վաղիւ աշխատիլ պէտք լինի, եւ դուք զօրութեան պէտք ունիք: Կերէք, եղբարք, համարձեցէք թէ բուն ձեր տանն էք »:

Այո, կ'ըսէր երիտասարդ դաշտեցի մը դառն ծիծաղով, բուն մեր տունն հիմա բաց երկնին տակն է, իսկ մեր բնանիքը, ո՛ գիտէ, Արաբիոյ ո՞ր կողմէ կը գտնուին, եթէ ողջ են :

Եթէ ո՛ղջ են — կրկնեցին քանի մը երիտասարդք, եւ քանի մը ձեռք բռնցի աչք կլ սրբէին եւ ոմանց հացին պատառը արտասուաց աղով կը թանային :

Էլ ժամ էր, փառնդի այդ վայրկեանին ոչ մէկուն քով ախորժակ չի մնաց բերանը հացի պատառ դնելու :

(Շար.)

ԾԻՐԵՆՑ

տրալիական պատուիրակներուն հետ ։ Համըրշոլտ , նկատի ունենալով որ իր ներկայութիւնը անհրաժեշտ է Նիւ Եորքի մէջ, յետաձգեց իր Գահիրէ մեկնումը ։

× Մ. Նահանգներու Արտաքին Նախարարութիւնը չհերքեց այն լուրը թէ զգուշաւորութեան եւ չափաւորութեան նամակներ յղած են Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի ։

× Նեհրուի անձնական ներկայացուցիչը, Քրիշնա Մենոն, Գահիրէ կը սպասուէր երկուշաբթի օր ։ Կը կարծուի թէ անձնական նամակ մը պիտի բերէ Նասրի ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՅՈՐԴԱՆԱՆԻ մէջ ներքին շարժում մը կը պատրաստուի՝ կառավարութիւնն ու թագաւորութիւնը տապալելու համար, ըստ շրջան ընող զրոյցներու ։ Կ՚աւելցուի նաեւ որ այդ պարագային դրացի երկիրները ասիթէն պիտի օգտուին Յորդանանը իրենց միջեւ բաժանելու համար ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ անկախութեան տարեդարձը պիտի տօնուի այսօր ։ Ֆրանսայի կողմէ ներկայ պիտի ըլլայ Ֆր. Միթըրան ։ Զօր. տը Կոլ, Խոկար Ֆոր, Մէնտէս Ֆըրանս, որոնք անձնապէս հրաւիրուած էին, մերժած են հրաւէրը ։ Կարեւորագոյն հիւրը Մ. Նահանգներու փոխ-նախագահ Նիքսընն է ։ Ներկայ պիտի ըլլան նաեւ Մարոքի վարչապետը, Ի. Միութեան Բարձրագոյն Առեանին նախագահը՝ Կորքին, երկու Չինաստաններու, Եգիպտոսի եւ բազմաթիւ այլ երկիրներու ներկայացուցիչները ։ Կը կարծուի թէ Թունուզի վարչապետը, Պուրկիպա, պիտի ջանայ համոզել Եգիպտոսի ներկայացուցիչը, որ յարի ամերիկեան քաղաքականութեան ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արտաքին նախարարն ու Մարոքի ելմտական նախարարը տեսակցութիւն մը ունեցան ։ Կը կարծուի թէ խօսուեցաւ նաեւ հարիւրապետ Մուրոյի եւ սպայ Բէրէնի անհետացման մասին ։ Այս երկու զինուորականներուն անհետացումը մեծ յուզում կը պատճառէ Ֆրանսայի մէջ ։

ՓԻԼԻՓՓԻՆԵԱՆ կղզիներու հանրապետութեան նախագահին անիրացած մարմինը գտնուեցաւ արկածահար օդանաւին բեկորներուն մէջ ։ Յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ Մարտ 22ին ։ Նոր նախագահը, Քարլոս Կարսիա, երկուշաբթի օր կատարեց իր երդման արարողութիւնը ։

ԻՆԴՈՆԵԶԻՈՅ կառավարական տագնապը ծանր հանգամանք ստացած է ։ Երկու զօրաւորագոյն կուսակցութիւնները —հակահամայնավար (մահմետական) եւ համայնավար— կը մերժեն գործակցիլ իրարու հետ ։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ սկսաւ «տարիքոտ տիկիններու բժիշկին՝ Ատամսի դատավարութիւնը ։ Կը կարծուի թէ այդ տիկիններ կը սպանէր, որպէսզի տիրանայ անոնց ժառանգութեան ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Արմատական կուսակցութեան (Մենտէսեան թեւ) համագումարը պիտի սկսի Մարտ 29ին՝ Փարիզի մէջ ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին , Գ. Թաղապետարանի սրահը ։

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ եւ Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչը ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ

Այս կիրակի առաւօտ Առնուվիլի Վարապայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի

Այս առթիւ կը հրաւիրուին Սարսէլի, Առնուվիլի եւ Կուսէնվիլի հասարակութիւնը մեծանուն Հայուն յիշատակը յաւերժացնելու համար ։

•

ԼԻՈՆ .— Լիոնի Ազգային Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայ կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր, ներկայ ըլլալու անզուգական եւ անփոխարինելի վեթերան խմբագրապետ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօնին , որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի առաւօտ Լիոնի եկեղեցին ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ գաղութիւն ցանկը, «Մըշակութային տան» Շաւարշ Միսաքեանի սրահին ։ (Գումարը 36·400 յայտարարուած է կիրակի օր) .—

Գ. Գ. Նիկողոսեան Նիկողոս, Սողոմոն Նիկողոսեան, Վահան Երանոսեան երկու հազարական ֆրանք, Ո՛ն, Արփիար Մարտիրոսեան, Կարօ Երանեան, Մանուկ Ճիհանչահեան, Ստեփան Գալեան, Եղիա Ինճէարապեան, Ո՛ն, Միհրան Շիշմանեան, Յովհաննէս Գալանցեան, Կարապետ Սարաֆեան, Հայկ Գասպարեան, Մուրատ Երկանեան, Յարութիւն Երկանեան, Օնիկ Երկանեան, Նուպար Սարաֆեան, Յարութիւն Խաչատուրեան, Վարդգէս Միլանեան, Գրիգոր Գորեան, Յակոբ Խաչատուրեան, Օննիկ Ալթունեան հազարական ֆրանք, Սեդրակ Էմմինեան երեք հազար, Օննիկ Կարապետեան, Հայկ Խարեան, Սուրէն Գարաւեան, Ո՛ն, Կարօ Թորոսեան, Տիգրան Թորոսեան 500ական ֆր., Գրիգոր Սարաֆեան, 400 ֆրանք, Վարդանոյշ Ստամպոլցեան, Գէորգ Աւաքեան, Աստուր Տիլանեան, Կարապետ Ոսկերիչեան, Օննիկ Թորգոմեան, Տիկ. Գ. Ֆէսճեան 500ական ֆրանք ։ Յարութիւն Պիւճիքեան հազար ֆրանք ։

ԽՆՋՈՅՔ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Թոսոմ» խումբի տարեկան ընկերահամակրական խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր ։

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ։

Նուագ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ ։ Գեղարուեստական բաժին ։ Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով

Լա Քէս տ'էփարնյի սրահը, 32-34 Ավընիւ տը լա Փորթ տէ Լիլա, մէթրօ Փորթ տէ Լիլա ։ Մուտքը ազատ է

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 21ին, Քաֆէ Քատէի վերնայարկը ։ Կը խօսի Ճափոն գիտնական Տօքթ. Զաքարադովա, (ֆրանսերէն լեզուով). Նիւթը՝ «Մայրապոյն Արեւելքի իմաստասիրութիւնն ու բժշկութիւնը» ։ Բացառաբար դասախօսութիւնը պիտի սկսի ժամը 21ին ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Օննիկ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թովուզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին , իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՕՆՆԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի

յիշատակին

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները ։

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐ»Ը

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Կառավարենց» խումբին կողմէ .

Կիրակի, Մարտ 24, ժամը 15ին, Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահը, Փլաս տիւ 11 Նովամպրը ։

Կը ներկայացուի Նախաճառ ամուսինը (կատակերգութիւն 2 արար) ։

Գեղարուեստական բաժին ;

Եւրոպական պարեր ։

ՄԱՆՈՒԷԼ ՓԻՋԱՐՕ նուագախումբով ։

Կառախումբ Կառ տիւ Նորէն, իջնել Վիլիէլը պէլ Կոնէս, առնել 268 թիւը եւ իջնել Փլաս 11 Նովամպրը կամ 268 առնել Փոռթ տը լա Շափէլէն եւ իջնել նոյն տեղը ։

ՎՐԻՊԱԿ

Կիրակի օրուան թիւին մէջ (Մարտ 17) Հուրի Իփէկեանի «Եգիպտականք»ի գրախօսականին մէջ երկրորդ պարբերութեան 7րդ տողը եղած է «մթնոլորտը սպառած է իր խորհուրդը»... պէտք է ըլլայ՝ «մթնոլորտը պահած է ...» ։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

•

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. Ուսանողական «Թուրքէն» Միութեան ժողովը այս չորեքշաբթի իրիկուն, սովորական հաւաքատեղին ։

ԼԻՈՆ .— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ծանօթ հաւաքատեղին ։ (Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանը) ։

ՄԱՐՍԷՅԼ .— Հ. Յ. Դ. «Դրօ» խումբի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ .— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն ։

ԻՍԻ .— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան դպրոցը ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՊԱՆԵԽՕ ՔԱՇԱՆ .— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը 20·30ին, ծանօթ հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ ։

ՓԱՐԻԶ .— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս հինգշաբթի, ժամը 20·30ին, 17 ռիւ Պլէօ ։

ԿՐԸՆՈՊԼԸ .— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։ Խիստ կարեւոր օրակարգ ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտին 42րդ տարեդարձը, Մարսէյլի մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մայիս 12ին ։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ

Պ. Ժ. Զիլինկիրեան կը նուիրէ տասը հազար ֆրանք Հայ Կարմիր Խաչի Օգնութեան Մարմնի Ֆէյսանվիլիէի օգափոխութեան կայանին ։

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e).

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան կողմէ, 24 Մարտ , կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր ։ Սէրքըլ Միլիթէրի ընդարձակ սրահը ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակն կայներ ։

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ Ի

Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել

Յ. Գահատիրեանի, հեռ. ORN. 37-32, կամ Մ. Գրաճեանի 138 բիւ տը լ'Ապէ կրու, Փարիզ (15) ։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԻ

Վարչութեան անդամները կը հրաւիրուին ժողովի, այս չորեքշաբթի, ժամը 6·30ին, սովորական հաւաքատեղին

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ .— Նոր Բայազիտէն (Հայաստան) Գոհար Մկրտիչեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ստեփան Մկրտիչեան, ծնած Նոր Բայազէտ 1921 թուականին, հօր անունը Մեսրոպ, մայրը Աստղիկ, եղբայրը Զաւէն եւ փոքր քոյրը Թերեզա ։ Եղած է Փարիզ եւ Նիմ 1946-47 թուականներուն ։ Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Հայ Կարմիր Խաչին, 15, րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Շավիլի Եկեղ. յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է.— Պ. Օննիկ Եկենեանէ հարիւր հազար ֆրանք, Օր. Տիրուհի Անդրանիկեանէ 50·000, Պ. Յարութիւն Փափազեանէ քսան հազար, Պ. Մարտիրոս Գաւակէօղեանէ 3000, Տիկին Գեղեցիկէ հազար ֆրանք ։

ՅԵՏԱՁԳՈՒԱԾ Է.— Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Փարիզի մասնաճիւղին դասախօսութիւնը որ տեղի պիտի ունենար այսօր չորեքշաբթի Ազգ. Տան մէջ ։

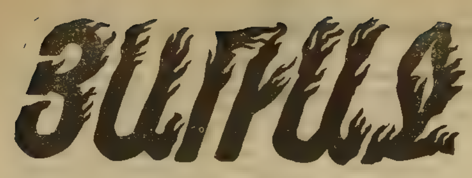

ՕՐԱԹԵՐԹ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 21 ՄԱՐՏ

JEUDI 21 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7837 33ème ANNEE

Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3648

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ ՆՈՒԱՃՈՒՄՆԵՐԸ

●

Միջին Արեւելքի գործերը կը շարունակեն զբաղեցնել միջազգային դիւանագիտութիւնը :

Իսրայէլ դժգոհ է ստեղծուած կացութենէն : Լուրջ հաւաստիքներ կը պահանջէ Միացեալ Նահանգներէն եւ ՄԱԿէն, իր սահմաններու ապահովութեան համար :

Կազայի եւ Շարմ էլ Շէյխի պարպումը Իսրայէլի կողմէ վերջնական լուծում մը չբերաւ տակաւին : Առկախ կը մնան վիճելի բոլոր խնդիրները — սահմաններու ճշդում Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ, Պաղեստինի արաբ գաղթականներու վերադարձ, եւայլն :

Հաշտութեան դաշնագրի մը կնքումն է միայն, որ պիտի կարգադրէ այս հարցերը :

Իսկ հաշտութիւն կնքելու համար երկու հաւասարազօր եւ անկախ պետութիւններ պէտք է նստին կանաչ սեղանի մը շուրջ :

Արդ, Եգիպտոս, եւ առ հասարակ արաբական բոլոր պետութիւնները, պաշտօնապէս չեն ճանչցած եւ ճանչնալ չեն ուզեր Իսրայէլի անկախ պետութեան գոյութիւնը :

Ու քանի այս նախապայմանը չէ լրացած, Միջին Արեւելքի անստոյգ կացութիւնը պիտի տեւէ անորոշ ժամանակով, մինչեւ որ ՄԱԿը կարենայ լուծումի եղանակ մը գտնել :

ՄԱԿը մեծապէս ենթակայ է Միացեալ Նահանգներու ազդեցութեան : Ահա՛ թէ ինչու բոլորին աչքերը Ուաշինկթըն ուղղուած են :

Միջին Արեւելքը ամերիկեան ազդեցութեան գօտի դարձաւ տասը տարի առաջ, երբ 1947ին հրապարակ դրուեցաւ Թրումընի վարդապետութիւնը :

Յունաստան, մանաւանդ Թուրքիա մեծապէս օգտուեցան ամերիկեան տոլարներէն՝ իրենց տնտեսութիւնը վերականգնելու եւ բանակը զօրացնելու համար « Մարշըլի ծրագիրն էր, որ ճոխացեալ եւ սրբագրեալ, կ'երկարէր դէպի արեւելք :

«Թրումընի վարդապետութեան» տասնամեակին առթիւ ձէյլալ Պայար եւ Այզընհաուըր շնորհաւորական հեռագրեր փոխանակեցին մարտ 12ին :

Մ. Նահանգներու նախագահը « հպարտութեամբ կը յիշատակէ այն յաջողութիւններն ու նուաճումները, զորս արձանագրած է Թուրք ժողովուրդը՝ մասնաւորաբար ազատ աշխարհի պաշտպանութեան կարեւոր գործին մէջ, առաջնորդ հանդիսանալով ուրիշ ժողովուրդներու» :

Այնքան մեծ դեր կը վերագրէ Ամերիկա Թուրքիոյ :

Ուրեմն քաջալերուած այս նախընթացէն, Միացեալ Նահանգները այժմ աւելի կ'ընդարձակեն իրենց թափանցումի շրջանակը՝ նիւթական եւ զինուորական աջակցութիւն խոստանալով արաբախօս երկիրներու :

« Այզընհաուըրի վարդապետութիւն »ը կոչուած է լրացնելու իր նախորդին՝ Թրումընի սկսած գործը :

Սէուտի Արաբիոյ Թագաւորէն վերջ, որ առաջին օգտուողն եղաւ այս «վարդապետութենէն», Լիբանան եւս մտած է ամերիկեան շրջագծին մէջ :

Ճէյմս Րիչըրտս, Այզընհաուըրի Նուիրակը՝ անցեալ շաբաթ յաջողութեամբ գլուխ հանեց իրեն վստահուած առաքելութիւնը :

Լիբանան Ամերիկայէն պիտի ստանայ 650 միլիոն լիբանանեան ոսկի :

Այս առթիւ վարչապետ Սամի Սոլհ, որ Փարիզ կը գտնուէր երկուշաբթի օր, բացարձակապէս հերքեց թէ Ամերիկա զինուորական խարիսխներ պիտի հաստատէ Լիբանանի մէջ՝ իր աջակցութեան փոխարէն : Ու աւելցուց.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

●

Իսրայէլի Արտաքին նախարարը Նիւ Եորքի մէջ կը շարունակէ իր խորհրդակցութիւնները : Երկուշաբթի օր երկու ժամէն աւելի տեւող խօսակցութիւն մը ունեցաւ Համըրշըլտի հետ : Դուրս ելած պահուն Տիկին Մէյր յայտարարեց . «Չենք կրնար ընդունիլ որ Կազայի մէջ թշնամական զգացումներով տոգորուած Եգիպտոս մը վերահաստատուի» : Ապա պնդեց որ Կազան պէտք է միջազգային ուժերու հակողութեան տակ մնայ : Իսկ որպէս եզրակացութիւն, աւելցուց . « Կ'առաջարկենք որ Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ գոյութիւն ունեցող պատերազմական վիճակին վերջ տրուի . եւ այս՝ Եգիպտացիներէն կախում ունի » :

× Տիկին Մէյր երեքշաբթի օր վերադարձաւ Երուսաղէմ, առանց ճշդելու թէ իր առաքելութիւնը յաջողութեամբ պսակուեցա՞ւ թէ ոչ :

× Երեքշաբթի կէսօրէն վերջ Համըրշըլտ եւս մեկնեցաւ Նիւ Եորքէն՝ դէպի Գահիրէ : Կարճ դադարներ պիտի ունենայ Պրիւսէլի եւ Աթէնքի մէջ : Գահիրէ կը սպասուի չորեքշաբթիէն հինգշաբթիի գիշերը :

ԵԳԻՊՏՈՍ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ ՍՈՒԷԶԷՆ ԱՆՑՔԻ ԲՈԼՈՐ ՎՃԱՐՈՒՄՆԵՐԸ

Երեքշաբթի առաւօտ, Եգիպտոսի կառավարութիւնը յուշագիր մը յանձնեց օտար բոլոր դեսպաններուն . կը պահանջէ որ Սուէզէն անցքի իրաւունք տուող բոլոր տուրքերը վճարուին կանխիկ եւ միայն եգիպտական իշխանութեանց : Յուշագրին կարեւոր կէտերն են . — 1. Եգիպտոս պատրաստ է 1888ի համաձայնագրին ոգին ու տրամադրութիւնները յարգել : 2. Ջրանցքին ազգայնացման որոշումէն ծագող հատուցումներու հարցը պիտի կարգադրուի ուղղակի համաձայնութեամբ կամ վերին մարմնի մը հսկողութեան տակ : 3. Անցքի վճարումները պիտի կատարուին Եգիպտոսի կամ Ջրանցքին եգիպտական վարչութեան որոշած ձեւով : 4. Վճարումները պիտի կատարուին կանխիկ եւ միայն Ջրանցքի վարչութեան : 5. Ջրանցքին վարչութիւնը մասնաւոր պիւտճէ մը պիտի յատկացնէ անհրաժեշտ նորոգութեանց համար : 6. Եգիպտական կառավարութիւնը հետզհետէ պիտի տայ յաւելեալ ճշդումներ՝ մանրամասնութեանց շուրջ :

ՋՐԱՆՑՔԸ ՓԱԿ Է ԻՍՐԱՅԷԼԻ ՀԱՄԱՐ

●

Ջրանցքին եգիպտական վարչութեան պատասխանատու անձերէն մէկը յայտարարեց, որ ամէն ճիգ կը թափուի Սուէզը կարելի եղածին չափ շուտ անցանելի դարձնելու համար . արդէն իսկ 1000 թոնէն վար տարողութիւն ունեցող նաւերը կրնան անցնիլ . սակայն, աւելցուց, անցքի իրաւունք պիտի չտրուի իսրայէլեան նաւերուն, տրուած ըլլալով որ Եգիպտոս եւ Իսրայէլ պատերազմի մէջ են իրարու դէմ

— Լիբանան ազատական երկիր մըն է, ուր համայնավարութիւնը բնական տեղ չունի : Ամերիկեան աջակցութեան շնորհիւ պիտի բարւոքի բնակչութեան ապրուստի մակարդակը, որով խռովարարական վարդապետութիւններ նուազ գրաւիչ պիտի դառնան երկրին մէջ :

Միացեալ Նահանգները՝ հեռատեսական իրենց քաղաքականութեան՝ ասպիճանաբար կը զօրացնեն իրենց ազդեցութիւնը եւ նոր նուաճումներ կ'արձանագրեն Միջին Արեւելքի երկիրներուն մէջ, գրաւելով Անգլիոյ եւ Ֆրանսայի լքած դիրքերը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

✦ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✦

■

«ՁԸՄՄԷՆ ՏԱՐԱՆ ...»

Եթէ չեմ սխալիր, Միջոյ Գեղամը կը գործածէր այս բացատրութիւնը՝ Ազգային Ժողովին մէջ, երբ օրակարգի նիւթ կը դառնար հայկական նահանգներու ողբերգական վիճակը, Առաջին Աշխարհամարտին նախօրեակին :

— Ձըմմէն տարան, գըմմէն կերան ...

Այդ օրերուն էր որ թուրք զապթիէն կը մտնէր հայ շինականին տունէն ներս ու կը թալանէր անոր ունեցածն ու չունեցածը : Կամ Քիւրտը լեռները կը փախցնէր մեր հարսներն ու աղջիկները :

Մեր Պատրիարքը փէշերը կը ժողվէր ու Պապը Ալի կ'երթար աղերսագիր մը ձեռքը :

« Փաթրիք էֆէնտին» գրոյց մը կ'ունենար թուրք պաշտօնեայի մը հետ ու հաւաքիտներ կը ստանար անկէ .

— *Ինշալլահ պաքանայըզ ...*

Շաբաթը չանցած, Հայկական Բարձրաւանդակէն նոր լուր կը հասնէր թէ քիւրտ աշիրէթապետ մը յարձակեր է այսինչ գիւղին վրայ, առեր տարեր է հայ գիւղացիներուն ցորենն ու ոչխարը եւ իրեն ու իրեններուն համար ալ քանի մը հարսներ զատեր է :

Այս անգամ *Փաթրիք էֆէնտին* տեսակցութիւն մը կ'ունենար փատիշահին հետ՝ նորէն *թաքրիր* մը բռնած իր մատներուն մէջ :

— Ձանը՛մ փատիշահ էֆէնտի, աս իմինները կը լսենք Սասունէն, Մուշէն, Բաղէշէն ... խոնարհաբար կը հայցեմ ձեր վեհափառութենէն որ ...

Ու փատիշահ էֆէնտին նամբու կը դնէր մեր Պատրիարքը՝ նոյն հաւաստիքներով .

— *Ինշալլահ պաքանայըզ ...*

Արդարեւ, Թուրքիոյ բարեխնա՛մ կառավարութիւնը «բան մը բրաւ» 1915ին :

Անանկ «բան մը» որ ա՛լ պէտք չմնաց նոր դիմումներ կատարելու, նոր *թաքրիր*ներ ներկայացնելու : Հայկական նահանգներուն մէջ Հայ մնացած չէր :

***

Այս պատկերը կարելի է, հիմա, փոխադրել արտասահման, ուր ջարդուողը, կողոպտուողը կամ առեւանգուողը մեր ժողովուրդը չէ, այլ մեր լեզուն, մեր հրաշափառ լեզուն, որ Աստուածներու շրթունքներէն մեզի հասած է, ինչպէս կը վկայեն մեր բանաստեղծները :

Քառասուներկու տարի առաջուան կոտորածը տեւեց, կարծեմ, վեց ամիս : Շատ, շատ տարի մը : Մէկ միլիոն հոգի աքսորելու կամ սուրէ անցընելու համար, մասնագէտ ջարդարարը տարիներու պէտք չունէր, վերջապէս ...

Բայց մեր լեզուին ջարդը սկսաւ արհաւիրքի տարիներուն վաղորդայնին ու տակաւին կը շարունակուի՝ երկրագունդին չորս ծագերուն վրայ, ուր հայերէն թերթեր ու գիրքեր կը հրատարակուին :

Այսօր, հաստատօր պատրիարքներ չունինք որ հօս, հոն դրկենք՝ *թաքրիր*ներ ի ձեռին : Եթէ նոյնիսկ ունենայինք, որո՞ւն դուռը ափ պիտի առնէին խեղճերը՝ հայերէնը անգութին եզերքէն սադին բերել տալու համար :

Կանոն չկայ, վերահսկիչ մարմին չըկայ : Ու մանաւանդ խօսք հասկցող չկայ :

Տարին տասներկու ամիս, քանի մը բըծախնդիր մարդիկ կը նստին իրենց գրասեղանին առջեւ եւ խրատական մը կը գըրեն իրենց սիրած թերթին մէջ .

— Եղբայրնե՛ր, հայրենակիցնե՛ր, մի՛ ընէք, մի՛ ըլլաք, լեզուն մի սպաննէք ... Ունինք, չունինք, լեզու մը ունինք եւ ուրիշ բան չունինք ... Իրա՛ւ չունինք ...

Այս խրատը, այս յորդորը տողերը միայն իրենք կը լսեն իրենց բառերը, ինչպէս *փաթրիք* էֆէնտին, ժամանակին, ինք կ'ըսէր, ինք կը լսէր ...

Ըստ արդէն, *թաքրիր*ներու պէտք չմընաց 1915էն ետք :

Վախնամ մեր բծախնդիր «հայերէնասէր»ներուն խրատականին ալ պէտք պիտի չմնայ 1977ին, եթէ այս խարտուբուրտ նամբէն ետ չդառնան մեր լեզուին թշնամի խմբագիրներն ու գրագէտները :

Ու 1977ին, բոլորս միասին, քառաձայն պիտի երգենք .

— Ձըմմէն տարան ...

ԻՒՐՈՊԱՑԻ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

●

Ֆրանսայի ընդհ. քաղաքականութեան վիճաբանութիւնները, որոնք չորս օրէ ի վեր կը շարունակուին Ազգ. Ժողովին մէջ, տեղի տուին բազմաթիւ հակաճառութեանց : Ամէնէն աւելի կը խօսուի ելմտական եւ տնտեսական քաղաքականութեան մասին : Ելմտական նախարարը, Ռամատիէ, ընդարձակ բացատրութիւններ տուաւ իր առաջարկած ծրագրին մասին . առաջին հերթին ներածումներու քանակը պիտի զեղչուի . շատ աւելի մեծ զարկ պիտի տրուի հանքագործութեան, եւ այս ձեւով կարելի պիտի ըլլայ զեղչել տարեկան յիսուն միլիոն տոլարի արժէքով հանքածուխի ներածում : Կառավարութիւնը, իր կարգին մեծ խնայողութիւններ պիտի ընէ . Բայց եւ այնպէս, աւելցուց Ելմտական Նախարարը, տնտեսական տագնապը պիտի շարունակուի մինչեւ 1960, մինչեւ որ արտադրողական ուժի նոր աղբիւրներ (հիւլէական) գործածել սկսինք :

Կառավարութիւնը առ այժմ չուզեր նոր տուրքեր նշանակել, բայց եթէ ուրիշ ելք չգտնէ, մասնակի տուրքերը կրնան յաւելում կրել :

× Երէկ առաւօտ Նախարարաց Խորհուրդը նիստ գումարեց, որոշելու համար կառավարութեան միացեալ դիրքը՝ Ազգ. Ժողովի վիճաբանութեանց ընթացքին :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ալժէրի մարզադաշտերուն վրայ ռումբ նետողներու դատավարութիւնը վերջ գըտաւ երեքշաբթի կէսօրէն վերջ : Ամբաստանեալներէն չորս հոգի դատապարտուեցան մահուան, մէկը՝ քսան տարուան բանտարկութեան, երկու ուրիշներ ալ՝ 3 եւ 2 տարուան բանտարկութեան : Երեք հոգի անպարտ արձակուեցան :

Միւս կողմէ, ապահովութեան ուժերը կը հետապնդեն ու կը ձերբակալեն համայնավար խռովարարներն ուահաբեկիչները : Համայնավար գաղտնի խմբակցութեանց պարագլուխը եւ իր գլխաւոր գործակիցները ձերբակալուեցան :

Երկրին ներսերը, ապահովութեան ուժերը հետզհետէ կը չէզոքացնեն ապստամբներու խմբակները :

× Թլեմչենի շրջանին մէջ կրակմարի դրութիւն հաստատուեցաւ . իրիկուան ժամը 7էն մինչեւ առաւօտեան ժամը 6 շրջագայութիւնը արգիլուած է :

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

Երեքշաբթի օր, ամէն կողմէ պատուիրակութիւններ կը հասնէին Թունուզ . քաղաքը դրօշազարդուած է եւ մեծ խրախճանութիւններ կը կազմակերպուին : Մինչ Ֆրանսայի ներկայացուցիչը, Ֆ. Միթըռան, Թունուզ կը հասնէր, Գահիրէէն եկող օդանաւ մը կ'իջնէր նաեւ Ալժէրիոյ ապստամբներու ղեկավարներէն Ֆերհատ Աբբաս : Ֆրանսական դեսպանատունը Թունուզի կառավարութեան յայտնած էր նախապէս, որ եթէ Ֆերհատ Աբբաս պաշ –

(Շար.-ը կարդալ Դ. էջ)

ՇԱՒԱՐՇԸ

●

Կան դէմքեր, որոնց առաջին հանդիպումով իսկ կը զգաք, որ վաղուցուայ ծանօթներ էք, ու մօտիկ բարեկամներ եւ կարծես պատանեկութեան շրջանին, բոպիկ ոտքերով անցած էք գիւղերու միեւնոյն ճամբաներէն։ Շաւարշին հետ առաջին հանդիպումով այդ մօտիկութիւնը զգացի։ Դժուար չէր ըմբռնել նոյնիսկ անոր լռութիւնը։ Հայ հողագործի լռութիւնն էր այդ՝ հազար ու մի մտահոգութիւններով։ Անցան տարիներ. հայկական բնանկարի կանաչին պէս իմ մէջ թարմ մնացին Շաւարշին ձայնին երանգը, շարժումները, լռութիւնը ու անոր ծանրախոհ դէմքը։ Դէմքը, որ ինծ նոյնպէս կը յիշեցնէր հայ մշակը հողին՝ խորունկ ու մտահոգ գծերով։ Այդ գծերը ուժեղ ու խելացի նկարագրի մը յատկանիշներն էին։

Շաւարշը մռայլ էր, ամպի մը պէս մըռայլ եւ սակայն այդ ամպին ետեւ թաքնուած արեւը կար։ Անոր ժպիտը այդ ամպին մէջէն էր որ շող կուտար։ Բարի, հաճելի ժպիտ մը, որ հայրենի չէն աշխարհէ մը կուգար, ուր ամէն բան առատ չէր։ Ան լիովին կ'ըմբռնէր քեզ, կը սրտապնդուէր քեզմով երբ քիչէն շատէն արժէք ներկայացնող գրող մըն էս. երբ մանաւանդ հայրենի երկրին կապոյտ ու կանաչ գոյները կան քու մէջ։ Ան կը խանդավառուէր որովհետեւ իր մէջ ալ ուժեղ էին այդ գոյները։

«Վաղուան գրականութիւնը» կազմաւորումի շրջանին մէջ էր, որ կազմուեցաւ նաեւ Շաւարշի նկարագիրը, գրական ճաշակը եւ մանաւանդ անոր արժանիքը։

1929ին էր, որ առաջին անգամ, «Յառաջ»ի անշուք խմբագրատան մէջ հանդիպեցայ Շաւարշին։ Անկէ ի վեր ան դարձաւ իմ հայրենի յուշերուս կարեւոր մէկ մասը, որովհետեւ իր մօտ տեսայ ներկայութիւնը շատ կարեւոր սերունդի մը, որ վիտցաւ քալել նպատակին կամ մահուան. Այդ սերունդին տոհմիկ իմաստութիւնը կար Շաւարշի բառերուն եւ դէմքի խոր գծերուն մէջ։ 1908ի Սահմանադրութեան սերունդն էր որ շատ կարճ շրջանի մը մէջ ստեղծեց վերածնունդ մը։ Կար հզօր թափ՝ մեր գրականութեան մէջ, կեդրոնացում՝ հայկական մտածողութեան եւ արժէքներուն վրայ։ Մեր գոյութիւնն էր որ կը ծլարձակուէր արեւոտ խանդավառութեամբ։ Սերունդ մը, որ ճամբայ ելած էր հայրենի հոգեկան աշխարհը գրաւելու։

Այդ շրջանին էր որ կը կազմուէր նոր ոճ, մեր նոր կեանքին համար, բառերը նոր երեւակայութիւն կուտային, այլ խօսքով կեանքն էր որ ձեւ կուտար մեր ոճին ու հայերէնին։

Այդ շրջանին էր որ մեր մեծերը, մեր նահատակները, մեզի հետ քալեցին դէպի գիւղերու գիւտի հեկայ թափօրին մէջ։ Մանաւանդ-մանաւանդ այդ շրջանին էր որ մեր գրականութեան եւ մեր մտածողութեան մէջ մտած էր գաւառը։ Եկած էր ժողովուրդ մը իր խոշոր կօշիկներով, արտերուն հողը վրան։ Եւ արդէն «Աղաւամարտ», «Բիւզանդիոն», Հորովել, Կոմիտաս։ Գաւառի գրականութիւնը, հողի բուրմունքով, հեղհեղէ դասական ըլլալու բնոյթը կը ստանար։ Հին Նաւասարդեան տօներու առասպելներու նման հրապարակ կը մտնէին Վարուժան, Սիամանթօ, Թէքէեան, Օշական, Զարեան, Չէօկիւրեան, Բարսեղեան եւ՝ Շաւարշ Միսաքեան։ Անոնք մեր գրականութեան եւ մտածողութեան կը բերէին նոր թարմութիւն եւ նոր հանդանակ։

Այդ սերունդն էր որ կը տեսնէի Շաւարշին մէջ ամէն անգամ որ իրարու կը հանդիպէինք պէնէտիքթին մը խմելու եւ զրոյց ընելու։ Ինծ այնպէս կ'ըթուէր, որ կը խօսէի։ Նահատակ մըն ալ ինքը, որ կրցաւ տանջանքով փրկուիլ։ Յամառած էր ողջ մնալ, որովհետեւ դեռ կարեւոր գեր ունէր կատարելիք։ Այդ տանջանքներն էին որ իր մէջ աւելի ամրացուցին դիմադրականութիւնը, կերտեցին ուժեղ նկարագիր եւ հաստատակամութիւն։ Այդ տանջանքներէն յետոյ էր որ Շաւարշը բերդի մը պէս ինքն իր մէջ փակուեցաւ, տանելու համար իր պայքարները։

Ան շարունակեց իր աշխատանքները, իր մէջ կեանք դարձած հաւատքի ժիր յամառութեամբ։ Մեր ազգային արժէքներն էին Շաւարշի հոգիին կառոյցը ու անոր բոլոր առաքինութիւնները այդ արժէքներէն կը բխէին, ահա թէ ինչքան լաւատես էր ան, հակառակ իր զանգատներուն եւ մըռայլութեան։ Անոր համար արժէք էր ինչ որ ազգային էր — գրականութիւն, արուեստ, յաղթանակ, տանջանք, պարտութիւն, ազգային բարք, աւանդութիւն եւ՝ մանաւանդ ազգային լեզու։ Անոր համար սրբազան աւանդութիւն էր հայերէն լեզուն, եւ զայն չարաչար գործածողներուն հանդէպ ունէր ուղղափառի մըանդիջողականութիւնը. Անզիջող էր, որովհետեւ խորապէս ըմբռնած էր մանաւանդ մեր աբեւմտահայ լեզուի գեղեցկութիւնը։ Առանձնապէս նկատեր էր, թէ ինչպէս գաւառաբարբառը կ'ազնուանար ու կը փափկանար Շաւարշի հայերէնին մէջ։

Շաւարշը, ազգային, քաղաքական գործիչ եւ՝ առաւելապէս խմբագիր, մինչեւ վերջն ալ անաղարտ կերպով պահեց իր գրական գեղարուեստական ճաշակն եւ իր սերունդին աւանդութիւնը, որովհետեւ այդ էր իր կոչումը։ Այդ էր պատճառ, որ ազգային, քաղաքական գործիչի եւ խմբագրի մշակած պարտէզին մէջ առաւելապէս գրականութիւն ծաղկեցաւ։

1929ին, Փարիզի մէջ, տեսայ փոքրիկ Հայաստան մը՝ հայ կեանքի եւ հայ գրականութեան։ Որբ սերունդն էր որ հասակ առած, իր գոյութեան հրճուանքով ու հոգեկան կանչով կը յորդէր։ Անոնց ապրած կեանքը աւելի յանդգնութիւն տուած էր ոճի, մտածողութեան եւ «Մենք»ի։

Որպէս հին սերունդէն վերահսկիչ, հոն էր Շաւարշը։ Ան հրճուանքով կը դիտէր անոնց աճիլը, ծաղկիլն ու պտղաւորուիլը։ Այդ պարտէզը «Յառաջ»ն էր։

Երկրորդ պատերազմը փոխեց Ֆրանսահայ գաղութի մտաւորական դիմագիծը։ Դուրսէն եկած քաղաքական հիւանդագին մանրէներով վարակուած էր ու կրցոտած՝ այնքան առողջ մտաւորականութիւն մը։ Եւ սակայն այս պատճառ մը չէր որ Շաւարշը նորէն չսկսէր իր պարտէզի աշխատանքը։ Այդ ծանր պայմաններուն մէջ, Շաւարշը նորէն ստեղծեց համայնք մը «Յառաջ»ի շուրջ։ Մինչեւ վերջին ալ տարաւ իր պայքարը։ Զիջեցաւ ոչ մէկ թիզ հող։

Երկրորդ պատերազմէն յետոյ, անոր զանգատները աւելի շատցան իր խմբագրականներուն եւ առանձին յօդուածներուն մէջ։ Արդէն սկսած էր տարերային կազմալուծումը։

Մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը, մեր նոր սերունդը... կ'աղճատուէին մեր բարքերուն հետ։ Գաղութը հետզհետէ կը կորսնցնէր իր գոյնը... Ինչ հրաշքներ կրնային գործել Հայաստանի մեր տաղանդաւոր գրողները, եթէ ազատ ըլլային։ Այնտեղ կայ կամայ ակամայ անզիջութիւն ու ջիղերու թնճուկ։ Արտասահմանի մէջ իսկ Սթալինի ղովքը երգողը դարձաւ մեծատաղանդ բանաստեղծ։ Մեր եկեղեցականները դարձան խորամանկ, ու հեռացան իրենց եկեղեցական կոչումէն. հեռացան ոչ միայն մեր ազգային աւանդութենէն այլեւ Քրիստոսէն ու հաւատքէն։ Բազմացան արկածախնդիրները։ Մեր օրաթերթերը լեցուն են չաւլաթանութիւններով եւ անպարկեշտ պայքարներով։ Սկսած է էժան հայրենասիրութեան շրջան մը՝ առանց զոհաբերութեան։

Ու այդ բոլորը վէչ նշաններ են ցեղային անկումի. Ե՞րբ պիտի գտնենք մեր հոգին... Ո՞ւր կ'երթանք, եւ մինչեւ ե՞րբ..

Ու մռայլ էր Շաւարշը։

Անտարակոյս անողոք մահուան հետ, այդ մռայլ մտահոգութիւնները մնացին Շաւարշի ծանրախոհ դէմքին վրայ, երբ փակեցին դագաղին մէջ։

ՀԱՄԱՍՏԵՂ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՆԳԼԻԱ ԵՒ ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՎՃՌԱԿԱՆ ՏԱՐԻՆԵՐ (1914 – 1928)

●

(Բ. եւ վերջին մաս)

Էլի Քէտուրի կը շարունակէ մանրամասնօրէն քննել Անգլիոյ երկու դարերու քաղաքականութիւնը, որ ուրիշ բան չէ եղած՝ բայց եթէ արգիլել Թուրքիոյ բաժանումը, ջանալով «բարեկարգել» փտութիւնը։ Մենք գիտենք թէ ի՛նչ յանգեցաւ «բարեկարգելու» այդ վարդապետութիւնը, — պատմական ժողովուրդի մը, որ հայ ժողովուրդն էր, նահատակութեան, Հայաստանի ամայացման, Պուլկարներու, Յոյներու, Քիւրտերու, Արաբներու, Ասորիներու երկարատեւ մարտիրոսութեան։

Պէտք է ըսել թէ այս ու այն կողմ կային բարեմիտ Եւրոպացիներ, որոնք կը հաւատային թէ «բարենորոգումներու» այս խեղկատակութիւնը, մղելով Թուրքերը կապկել Արեւմուտքի կենցաղը եւ քաղաքական սովորութիւնները, աստիճանաբար պիտի փութացնէր անոնց վերջնական անկումը։ Սուլթան Մահմուտ, նշանաւոր Թաթիհը, որ տէր դարձաւ Պոլսոյ, օրինակելով կամ խլրացնելով բիւզանդական բարքերը, առաջին օրէն ցանեց օսմ. կայսրութեան փտութեան սաղմը։

Անցեալ դարու կէսերուն, անգլիական պետական գործիչ մը, Պլընտ, Թուրք տարրին փրկութեան լաստը կը կարծէր գտնել Կեդր. Անատոլուի մէջ։ Ու կը յորդորէր անկախութիւն տալ Հայաստանի, արեւմտեան Անատոլուի ծովեզերքը հաստատուած յունական գաղութները կցել Յունաստանի, վերականգնել արաբական թագաւորութիւնը Դամասկոսի մէջ։ Տըրջապատուած այսպիսի յառաջադէմ, կենսունակ եւ անկախ երկիրներէ, Կեդր. Անատոլուի մէջ սահմանափակուած Թուրքիա մը պիտի կրնար հետզհետէ ընտելանալ հին քաղաքակիրթ ժողովուրդներու սովորութիւններուն եւ ի վերջոյ արեւմուտքի բարդ մեքենականութեան։

Արդարեւ, 1915 – 1917ին՝ Անգլիոյ, Ֆրանսայի, Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ դաշնակցութեան գաղտնիհամաձայնագիրները կ'իրագործէին Պլընտի ծրագիրը Թուրքիոյ բաժանման մասին։ Այդ գաղտնի համաձայնագիրը, սակայն, այսօր ծանօթ է Սայքս – Փիքօ համաձայնութիւն անունով։

Էլի Քետուրի ամբողջ գլուխ մը յատկացուցած է Սայքս – Փիքօ համաձայնութեան, զոր կը վերլուծէ մանրամասնօրէն, փաստերով եւ վաւերաթուղթերով, վկայութեան կանչելով նախագահ Փուանքարէն, ռուս պատմագէտ Ադամովը, անգլ. արտաքին նախարարութեան հրատարակած գիւանաթուղթերու հատորները։ Երրորդ գլուխին մէջ, մեր հեղինակը կը ներկայացնէ Սըր Մարք Սայքսը, արտակեդրոն բայց ճարտար մարդ մը, որ 1905 - 1914 քանի մը անգամ այցելեց Թուրքիա եւ Հայաստան, ու գրեց քանի մը հատորներ։ Այս լեզուանի եւ հարուստ մարդը նախապէս ամէնէն եռանդուն պաշտպանը կը համարուէր Թուրքիոյ սահմանութեան՝ անգլիական խորհրդարանին մէջ, բայց երբ, 1914ին, տեսնէ Իթթիհատականները պա-

---

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

Հարցաքննութիւնները կը շարունակուէին միօրինակ։ Ձեմ գիտեր քանի շաբաթ անցած էր, երբ սկսան բուն ամբաստանութիւնները։ Միշտ ընդհատումներով.

Առտու մը, հետեւեալ հարցումն ուղղեցին.

— Ի՞նչ կը նշանակէ «իրաւասու օրկան» (սէլահիյէթտար հէյէթ)։

Բան չհասկցայ եւ այդպէս ալ պատասխանեցի։

— Դուն գրած ես, առ կարդա։

Եւ առջեւս նետեցին ծոցի պզտիկ տետրակ մը։

Ծանօթ օրագիր — յուշատետրն էր, որուն երեսը առաջին եւ վերջին անգամ ըլլալով տեսեր էի երեք ամիս առաջ, ձերբակալութեանս առաջին իրիկունը, Ալի Րիզայի գրասեղանին վրայ։

Կարծես լոյս մը ծագեցաւ, թէեւ չէի կրնար տէր ըլլալ տետրակին, կրկնելով թէ իմս չէ եւ միայն քանի մը է ջրան ընդօրինակած եմ։

— Հոգ չէ, հիմա առ կարդա, յետոյ կը ճշդենք։

Ցոյց տուին նաեւ ուրիշ տետրակ մը, որ յուշատետրին Թուրքերէն թարգմանութիւնն էր։

Անմիջապէս ուշադրութիւնս գրաւեց կարեւոր պարագայ մը։

Հայերէն բնագրին եւ Թուրքերէն թարգմանութեան տողերը չէին համապատասխաներ իրարու։

Օրինակ, եթէ Հայերէն բնագրին մէջ երկու կամ չորս տող բան գրուած էր 1915 Յուլիս 20ին կամ սեպտեմբեր 6ին, նոյն թուականներուն Թուրքերէն թարգմանութեան տողերը երկու երեք անգամ աւելի էին։

Անմիջապէս գիտել տուի այս պարագան, ըսելով թէ թարգմանութիւնը այնպիսի բաներ կը պարունակէ որոնք չկան բնագրին մէջ։

Եւ ցոյց տուի Հայերէնի եւ Թուրքերէնի տողերուն տարբերութիւնը։

Առաջ կը կարծէի թէ միայն հարցումին հետ կապ ունեցող էջը կրնամ նայիլ։ Մինչդեռ հարցուցին.

— Ուրիշ օրինակներ ալ կա՞ն։

Եւ սկսայ թղթատել ու բաղդատել։ Քանի պրպտեցի, այնքան ուժ առի։

— Ոչ միայն ուրիշներ ալ կան, այլ եւ շատ մը սխալներ։

— Կը պնդե՞ս։

— Այո, տեսէք, այսինչ բառին հետքը չկայ տետրակին մէջ ... այս նախադասութիւնը ամբողջովին սխալ է ...

Անշուշտ մէկ անգամէն չէին կրնար հաւատալ այս յայտնութիւններուս։ Ուստի հարցաքննութիւնը յետաձգեցին յաջորդ օրուան։

Մէ՞կ թէ երկու օր վերջը, առեանին մէջ տեսայ պատկառելի մարդ մը, միջին տարիքով եւ հաճոյակատար արտայայտութեամբ։ Կանչուած էր իբրեւ թարգման, տեսուելու համար սխալները։

Քանի մը բաներ հարցուց ինծի, յետոյ քանի մը տող կարդալ տուաւ տետրակէն։ Կասկածեցայ թէ լրտես մըն է, եւ զգուշութեամբ շարժեցայ, իրեն ալ մատնանշելով գործուած սխալները — այնքան որքան կրցեր էի գիտել։

Առոր վրայ սկսան խորհրդակցիլ։

Հարցաքննիչ ատեանը կ'ուզէր թարգմանին յանձնել ստուգման գործը։ Թարգմանը հաւանեցաւ, պայմանաւ որ ես միասին ըլլամ, բնագիրը կարդալու համար։ «Այլապէս անկարելի է կարդալ այս ձեռագիրը»։

Եւ որոշուեցաւ որ հարցաքննութիւնները ընդհատուին, թարգմանութեան ստուգումը կատարելու համար։

Յաջորդ օրը առանձին սենեակ մը առաջնորդուեցայ ուր կը գտնուէր թարգմանը։ Այնքան չէի ճանչնար որ, նոյն իսկ Հայ կամ Թուրք ըլլալն ալ չէի գիտեր։

Թարգմանը միասին առած էր Հայկազեան առձեռն բառարան մը։

Ես հայերէնը կը կարդայի, ինքն ալ Թուրքերէնը կը բաղդատէր, երբեմն աչքէ անցընելով բնագիրը։

Թուականի մը դիմացը նշանակուած էր երկու ոսկի։ Թուրքերէն թարգմանութեան մէջ երկուքը եղած էր երկու հարիւր։ Թարգմանը ինքն ալ վրդովուելով, բացագանչեց.

— Ալլահ աշգընա, պու նէ՞ պէզալէթ (Աստծու սիրոյն, ի՞նչ խայտառակութիւն է այս)։

Եւ բնագիրն ու թարգմանութիւնը առնելով, գնաց հարցաքննիչ ատեան, գործուած խարդախութիւնը պարզելու համար։

Անշուշտ աւելի քաջալերուեցայ, մանաւանդ որ քանի կը դարձնէի էջերը, այնքան նոր սխալներ երեւան կ'ելլէին։ Ոչ միայն ոգիտութեան սխալներ, այլեւ դիտաւորեալ խարդախութիւններ, ինչպէս եւ զուարճալի գիւտեր։

Թուրք յուշագիրը կը գրէ.

— «Արթին էֆէնտի (Մկրտիչեան) 15-20 օրուան ընթացքին, մինչեւ կէս գիշեր աշխատելով, կրցած էր լուծել բոլոր այդ ծածկագիր տողերը։ Եւ տակաւին օրագրութեան փաքրիկ մէկ մասը միայն ...»։

Թարգմանութեան բաղդատութենէն երեւան եկաւ որ, Յար. Մկրտիչեան կրցած էր ոչ թէ «լուծել», այլ իր ուզած իմաստը տալ համառօտագրութեանց։

(Շար. 25)

ՀԱՅ—ԲՈՅԺ

ԱՄՍԱԹԵՐԹ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ

■

(ՆՈՐ ՏԱՐԵՇՐՋԱՆԻՆ ԱՌԹԻՒ)

Բացառիկ բովանդակութիւն ունէին Հայ Բոյժի անցեալ տարուան թիւերը։ Առանց էջ պակսեցնելու՝ միացուցինք երկու ամսուան թիւերը, որովհետեւ պարբերական 48 էջերու մէջ (տարեկան մօտ 300 էջ) կարելի դառնայ տալ թէ՛ ակադեմական արժէքով ուսումնասիրութիւններ, քիչ մը երկարաշունչ, թէ՛ ժողովրդական արժէքով յօդուածներ, կարճ եւ դիւրամարս։ Եւ երրորդ՝ դէթ որպէսզի աշխատանք մը պակսի, առաջման կողմէ։

Այս տարի, շարունակելով նոյն ձեւը, առաջին իսկ թիւերուն մէջ պիտի տանք հետեւեալ յօդուածները.

1.— Հայկական հիւանդութիւն.— Ֆրանսացի բժիշկները վերջերս երեւան հանեցին հիւանդութիւն մը, որ յատուկ է Հայոց, այդ պատճառով ալ «հայկական հիւանդութիւն» կոչուած։ Այս հիւանդութիւնը, որ Հրեաններուն մէջ ալ տարածուած է (տեսնուած են նոյնպէս Ֆրանսացի հիւանդներ նոյն ախտանշաններով), ծանօթ է արդէն Փարիզէն մինչեւ Պէյրութ։ Պիտի նկարագրենք հիւանդութիւնը, հետեւելով այն բժիշկներուն, որոնք, փարիզեան հիւանդանոցներու մէջ, խնամած ու դարմանած են բազմաթիւ Հայեր, մասնաւորաբար Ալֆորվիլի հայ գաղութէն։

2.— Հերիսայ.— Պիտի ներկայացնենք այս հռչակաւոր կերակուրը, Հայոց այնքան սիրելի, տալով լեզուաբանական, պատմական այլազան ու հետաքրքրական տեղեկութիւններ, նոյնպէս ոտանաւոր մը մեր հին տաղարաններէն քաղուած, առանց մոռնալու բժիշկին խօսքը։

3.— Նոր լոյսեր.— Լոյսին պատմութիւնը կատարելով՝ ձէթի և քարիւղի լոյսէն սկսեալ մինչեւ ելեկտրական լոյսը, ի վերջոյ պիտի ներկայացնենք «նոր լոյսեր»ը, որ սկսան արդէն ընդհանրանալ Ֆրանսայի մէջ, ու պիտի քննենք անոնց արժէքը յատկապէս աչքերու առողջապահութեան տեսակէտով։

4.— Մահուան առեղծուածը.— Հետաքրքրական պրպտում մըն է, որ կատարուած է Ֆրանսացիներու կողմէ, — հասկնալ թէ մարդ ի՞նչ կը զգայ մահուան քառորդ ժամ առաջ։

5.— Հովերու մասին.— Պատմական եւ աշխարհագրական ընդարձակ ծանօթութիւններով այլապէս հետաքրքրական ուսումնասիրութիւն մը, որ կը ներկայացնէ հովերու անունները երկրէ երկիր, եւ հովերու բերած կամ ստեղծած հիւանդութիւնները։

6.— Հիւլէական ռումբ.— Քաղելով ճափոն բժիշկի մը յուշերէն, — այս բժիշկը վիրաւորուած է Հիրոշիմայի ռմբակոծութեան ժամանակ եւ հրաշքով ազատած, — պիտի ներկայացնենք հիւլէական ռումբին աւերները, պաշտպանութեան եղանակները, եւ յաջորդարար հիւլէական ուժին հրաշքները, զորս պիտի տեսնէ նոր սերունդը։

7.— Մեր անունները.— Տալով պատմական տեղեկութիւններ մկրտութեան մասին, — նոյնիսկ նկարագրութիւնը «հայկական մկրտութեան»՝ Գուշիրի Նաւահանգիստին մէջ, Գարսից ծոց, քաղելով 150 տարի առաջ գրուած անգլերէն գիրքէ մը, — պիտի բացատրենք մեր անուններուն նշանակութիւնը, պատմութիւնը եւ նկարագիրներու վրայ կատարած ներգործութիւնը, վկայութիւններ բերելով հելլենական հին մատենագրութենէն, առանց մոռնալու ... Յ. Պարոնեանը.

Եւ վերջապէս «Թոքախտին մկրտութիւնը», զոր Ֆրանսացիները կը կոչեն փրիմօ-էնֆէքսիոն, եւ այս առթիւ գիտական փորձ մը, որ կատարուած է Մոնթրէօյ արուարձանի բնակչութեան վրայ, եւ վերջապէս մանուկներու «անկողին թրջելու» գիշերային մեղքը եւ դարմանումի նոր եղանակները, կակազումը բուժելու, փոքր ճճիները ժաքքելու, դիրութիւնը անհետացնելու նոր փորձերը։

Հայ-Բոյժի ընթերցողը, այսպէս, կը հետեւի ոչ միայն բժշկական նորութեանց, այլ եւ կը տիրանայ համայնագիտական հարուստ ծանօթութեանց, տարեկան վճարելով միայն հազար ֆրանք։

Դժբախտաբար արտասահմանէն դժուար կամ ուշ կը ստանանք բաժնեգինները։ Հազարաւոր բաժնեգիններ կան, որ կը մնան գանձելի։ Մեր բարեկամները, որոնք կամաւորաբար յանձն առին կարգի դնել «Հայ-Բոյժ»ի հաշիւները, թելադրեցին առ այժմ թերթ չղրկել արտասահման՝ եթէ կանխիկ չվճարուի, մինչեւ որ պատրաստեն պարտականներու հաշուեցոյցը։ Միւս կողմէ, Ֆրանսայի մէջ եւս, պիտի դադրեցուի թերթին առաքումը հին պարտք ունեցողներուն, որոնց պիտի ղրկուի իրենց հաշուեցոյցը։

Կը մնայ մեր համակիրներուն՝ կրկնապատկել իրենց ջանքերը, տարածելու համար «Հայ-Բոյժ»ը, մանաւանդ թեթեւցնելու համար խմբագրին նիւթական հոգերը՝ որպէս զի ժամավաճառ չըլլայ վարչական տաղտուկով։ «Շատ բան կը սպասենք քեզմէ» կը գրեն բարեկամներս, — «շատ բանը» տալու պատրաստ՝ միայն մէկ բաժնեգին աւելի կը սպասեմ բարեկամներէս իւրաքանչիւրէն, վստահելով որ, առով, ոչ միայն կարելի կը դառնայ տալ ինչ որ կը սպասեն, այլ եւ գերազանցօրէն օգտակար եւ հետաքրքրական դարձնել Հայ-Բոյժը։

Մեր ընթերցողը կը տեսնէ արդէն թէ իրեն հրամցուած նիւթերը քաղուած չեն օրաթերթային բժշկական կասկածելի յօդուածներէ կամ բժշկական աժան-կարապետ դասագիրքերէ, այլ գրուած են իրենց յօգնաջան պրպտումներու, քրքրելով ու մաղելով հին ու նոր բժշկական մատենագրութիւնը։ Հայ բժիշկներ կան, որոնք վերէն նայելու ձեւով մը՝ կ'ըսեն թէ իրենց ի՛նչ բան կրնայ սորվեցնել բժշկական հայերէն ամսաթերթ մը, — է՛հ, կը պատասխանենք թէ Հայ-Բոյժ այն ամսաթերթն է, որու հրատարակած ուսումնասիրութիւնները դժուար թէ գտնեն սովորական մատենադարաններու մէջ։ Իսկ, բժշկա-գրական ու բժշկա-պատմական նիւթերէն զատ, գիտական ճշգրիտ տարազներու եւ լեզուի աշխատանքը ոչ մէկ տեղ կրնան գտնել։

Հայ-Բոյժ, որ լոյս կը տեսնէ 1934էն ի վեր, ներկայիս կը խօսի թէ մտաւորականներուն, թէ ժողովուրդին։

Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

Յ. Գ.— «Հայրենիք», «Ասպարէզ», «Արմենիա», «Հայ Միտք» (ՀՕՄ), «Յուսաբեր», «Ազդակ», «Այգ», «Արեւելք», «Ալիք», «Ազատ Օր» թերթերէն եւ այլ բարեկամ պարբերաթերթերէն կը խնդրեմ արտատպել այս յայտարարութիւնը, աւելցնելով Հայ-Բոյժի բաժանորդագրութեան պայմանները՝ Արտասահմանի համար 1200 ֆր. եւ հասցէ.— 32 բիւ տր

տերազմի մտան Անգլիոյ դէմ, դարձաւ Թուրքիոյ կործանման գլխաւոր ախոյեանը։ Աշխարհի վրայ չկայ մարդ մը, որ աւելի դէշ գրած ըլլայ Հայոց մասին քան Սայքս ինքը, բայց երբ իր աչքերով տեսաւ հայկական լեգէոնին իսկական հերոսութիւնը Սուրիոյ մէջ, հայ կիներու եւ մանուկներու անսահման հաւատքը եւ կորովը Գողգոթայի ճանապարհին վրայ, դարձաւ անկեղծ պաշտպան մը մեր քաղաքական դատին, եւ իր Յուշերուն մէջ գրեց. «Եթէ Անգլիա եւ Ֆրանսա մոռնան Հայաստանը եւ հայ ազգը, թող Աստուած ալ մոռնայ Անգլիան եւ Ֆրանսան»։ Ոչ մէկ Անգլիացի այնքան մարգարէական շունչով գրած է իր ազգին մասին, որքան Սայքս ....։ Չորրորդ գլուխը կը խօսի Լօրէնսին մասին, որ երբ թէ ոտքի հանեց Արաբները Թուրքիոյ դէմ, առաջին մեծ պատերազմին մէջ։ Երկու տարի առաջ, Փրոֆ. Րիչըրտ Ալտինկթըն, Քէմպրիճի համալսարանէն, գրեց գիրք մը Լօրէնսի մասին, պարզելով այդ մեծամոլ, պոռոտախօս, ախտաւոր մարդուն ինքնագովութիւնը եւ սնապարծութիւնը։

Յաջորդ երեք գլուխները մանրամասնօրէն կը նկարագրեն Սուրիոյ եւ Իրաքի անկախութեան պարագաները։

Քննութիւն հատորը արժանի է լուրջ ուսումնասիրութեան։ Հեղինակը վճռական ու կենսական տարիներ կը կոչէ 1914—1924 տարիները Անգլիոյ համար։ Ի՛նչ խօսք որ նոյն այդ տարիները վճռական ու կենսական տարիներ դարձան նաեւ մեզի համար, — Հայութեան կէսը բնաջնջուեցաւ եւ արեւմտեան Հայաստան ամայացաւ։

ԱՐԳԻՍՏԻՍ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ յիշատակին Յարգանքի երեկոյ մը կազմակերպուած էր Մարտ 16ին՝ Տիթրոյիթի մէջ։ Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներու հոծ բազմութիւն մը կանուխէն լեցուցած էր «Ազատամարտ» Ակումբին սրահը։ Հաւաքոյթը բացած է Սուրէն քհնյ. Բաբախեան՝ աղօթքով մը. ապա ատենապետ Տօքթ. Քէչիչեան պանծացուցած է մեծ հրապարակագիրին գործն ու յիշատակը։ Հետզհետէ խօսք առած են ընկերներ Կ. Թանտրճեան, Յովհ. Տէր Յովհաննէսեան եւ Գ. Մխիթարեան, որոնք ներկայացուցած են հանգուցեալը՝ իբրեւ հրապարակագիր, գրագէտ, Դաշնակցական ու իբրեւ մարդ՝ առհասարակ։ Վերջին խօսքը եղած է Վիեննայի Մխիթարեան Միաբանութեան Աբբահայր՝ Ոսկեհոճեան գերապայծառ, որ մասնաւորաբար վեր առած է Շ. Միսաքեանի մեծ դերը հայ մշակոյթի ճակատին վրայ։ Մասնանշենք նոյնպէս, որ «Հայրենիք» օրաթերթը իր Մարտ 16ի թիւր ամբողջութեամբ նուիրած է Շ. Միսաքեանի՝ խմբագրականէն զատ Սուրէն քհնյ. Բաբախեանի, Համաստեղի (տես Բ. էջ) Ժիրայրի, Մ. Օզանեանի, Խ. Ներսէսեանի եւ բազմաթիւ ուրիշներու աշխատակցութեամբ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ խումբ մը ազգայիններու նախաձեռնութեամբ կազմուած է հայկական ակումբ մը, որ պիտի կոչուի «Հայկ Ակումբ»։ Վարչութեան կազմը հետեւեալն է. Տօքթ. Գ. Թապուրեան՝ ատենապետ. Տիկին Լիւսի Թոպալ՝ ատենադպրուհի. Տիկին Ս. Ամասեան՝ գանձապահ եւ Ս. Խանամիրեան, Ա. Երամեան, Յ. Ասլանեան՝ խորհրդականներ։ «Հայկ Ակումբ»ի կազմակերպիչներուն առաջին ձեռնարկը եղած է ճաշ մը, որուն ընթացքին պարզած են իրենց նպատակները։ Ակումբը առ այժմ ունի մօտ 100 երկսեռ անդամներ։

ՊՈԼՍՈՅ մէջ կը պատրաստուին տօնել բեմադրիչ Աշոտ Մատաթեանի բեմական գործունէութեան 60ամեայ յոբելեանը։ Այդ առթիւ Թուրք թերթերն ալ սկսած են հրատարակութիւններ ընել եւ մասնանշել Թուրք բեմին մատուցած իր ծառայութիւնները։

ՊՈԼՍԱՀԱՅ թերթերը կը գրեն թէ ծրագրուած է Շիշլիի Գարակէօզեան որբանոցին հանդիպակաց գետնին վրայ արդիական շէնք մը կառուցանել եւ Կեդրոնական վարժարանը Ղալաթիայէն փոխադրել այնտեղ։

Թրէվիլ, Փարիզ: Եթէ այս թերթերում վարչութիւնը ստանձնէ դիմողներու բաժանորդագրութիւնը, ինծի ղրկելով նոր բաժանորդներուն հասցէները, վարձահատոյց կ'ըլլամ սիրով : Շ. Ն.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (2)

ԵՐԿՈՒՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Ա.

★

ՍԱՍՈՒՆ

Եւ հիւրընկալ քահանան կանգնեցաւ, «Ձեռքովդ Աստուած օրհնեսցէ» ըսաւ ու խաչակնքեց. եւ աչքը դէպի սրահին խորութեան դարձուց եւ մութին մէջ զննեց տեսաւ բազմութիւն աշտէից, որ իրենց փայլէն կը նշմարուէին, եւ բազմութիւնն այնչափ սկսեր էր շատնալ, որ մարդկային շունչի ամպ կը ձեւացնէր։

— Գիւղապետ եղբարք, մօտ եկէք, ըսաւ տէրտէրը, ի՛նչ մթութեան մէջ կը ծածկուիք, երեւալու օր է, Սուրբ Կարապետ, Տարօն, նախարարք, իշխանք, քահանայք եւ ժողովուրդք մեր Սասնոյ լեռն ի վեր կը նային. ահա մեծ վանքէ եկած կոնդակը, — եւ ձեռք ձգեց, ցըցուց ժողովրդեան կրկին կնիքներով մագաղաթ մը, — ես այս գիրը եթէ կարենամ էլ կարդալ, անօգուտ է, դուք լեզուն չէք իմանար. բայց իմաստը ամէնքս գիտենք. այսօրուան բան չէ, հին պատմութիւն է. հարիւր տարի եւ աւելի է որ այդ նզովեալ Արաբը մեր դաշտերը կ'իջնայ՝ կ'ողողէ. եթէ Ս. Կարապետի օրհնիր չլինէր, եթէ Լուսաւորչայ զօրութիւն չլինէր, այդ դաշտի երես մէկ Քրիստոնեայ չէր մնալ, հայու անուն ոչնչացել էր Տարօնայ մէջէ։ Բայց մեծ է զօրութիւն Քրիստոսի, այս օր արար կուգայ՝ կը ջարդէ, գերի կը տանի Հայը, վաղը Հայր կ'իջնէ արաբին վրայ՝ ամէնքը կ'ը ջարդէ, կիրճերը կ'առնու, մէկ հատ չի փախցներ. բայց ինչ օգուտ, երկու տարի չի տեւեր, այդ նզով ազգը դարձեալ կուգայ եւ աւելի զօրութեամբ եւ անհամար. Հայը պէտք է համբերէ մինչեւ որ գայ՝ դանակը ոսկրին կրթնի, էլ համբերելու ճարը հատնի, այն ատեն սմքած գառը առիւծ կը դառնայ, լեռն ու դաշտը կը դողան. հայը յանկարծ կանգնեցաւ, մեռելն էր յարութիւն առաւ, անհաւատը դաշտը դիակով կը պարպառացնէ։ Հարիւր տարի ըսի, հարիւր յիսուն էլ կայ, որ մենք այդ խաղը կը խաղանք. ոչ նոքա ձանձրացան զմեզ գերելէ եւ ջարդելէ, ոչ մենք զանոնք կոտրելէ ու անհետ ընելէ։ Բայց Աստուծոյ կամքը պէտք է կատարի, մինչեւ որ Ս. Կարապետ իւր զօրութիւնը ցցնէ եւ մեզ կարողութիւն տայ բոլորովին ջնջելու այս անօրէն ժողովուրդը։ Դուք գիտէք, եղբարք եւ որդեակք, թէ մեր Բագարատ իշխանը ելաւ գնաց այդ անհաւատ արաբին, որ բարեկամ ինքզինք կը ցցնէր, որ երդում կ'ընէր իր մարգարէին վրայ, իր օրէնքին վրայ, որ նորա վնաս ամենեւին չհասցնէ, եւ գիտէք ինչ եղաւ. որովհետեւ մարգարէն սուտ էր. օրէնքն անօրէնութիւն էր, երդմունքն դրժեց. Բագարատը, զաւկները, ընտանիքը՝ ամէնքը շղթայեց, ղրկեց Արաբստան, եւ ինք նստեր՝ նորա Մշու պալատն առած մարմինը կը տաքցնէ, Լուսաւորչայ հաւատքը օրը հինգ անգամ կը հայհոյէ եւ այդ՝ Ս. Կարապետի աչքի առաջ՝ քթին տակ. Աստուած այդպիսի բան չի ներեր. զորս վրէժը կը լուծէ։ Մինչեւ երբ ուրեմն քնենք, Սասնցին երբ ցրտէն թմրած է որ հիմա թմրի. եթէ արեւուն ճառագայթ այդ անօրէն ազգը կը զօրացընէ, ցուրտն էլ Հայուն զօրութիւն պէտք է լինի։ Գիւղապետ եղբարք, խորհեցէք եւ ինչ ընելիքնիդ որոշեցէք, վասն զի Ս. Կարապետ վտանգի մէջ է։

Քահանային այս երկայն քարոզէն վերջ խոր մռնչիւն մը ելաւ հիւղական սրահին մէջ. ամէն մարդ իւր ընկերոջ հետ կը խօսէր եղածին եւ ընելիքին վրայ, բայց ոչ ոք մեծ ձայն մը չէր արձկեր, իբրեւ թէ ամէն ոք կարծիք ունէր, բայց ոչ ոք քաջութիւն զայն համարձակ խօսելու։

Վերջապէս, երիտասարդ մը ելաւ ուժով ձայն մը ձգեց.— Եթէ ամէնքդ կը խօսիք եւ ոչ մէկդ կը խօսիք. ո՞ւր է Յովնան գիւղապետը, նա ինչո՞ւ չի խօսիր, միթէ նա կարծիք չունի՞, եթէ նա կարծիք չունի՝ ինչ ենք կեցել. երթանք ամէն մարդ իւր տունը։

— Տղայ, դու լուռ կաց, լաւ ծեր մը սաստելով. խօսքը քե՞զ ընկաւ

— Մէկը եղբայր, մի սաստեր, տղան լաւ խօսեցաւ.

— Ո՞ւր է Յովնան, Յովնան, Յովնան — գոչեցին քառասուն ձայն միաբան. եւ ահա սրահին մէկ կողմէն դուրս եկաւ միջահասակ մարդ մը, որ երեսին գոյնով տարբերութիւն չունէր յոչ ոքէ. արեւը քամին, տաքն ու ցուրտը փչեր էին այդ երեսին վրայ. երկու խոշոր աչքեր ունէր, որ երկու փայլուն սլաք էին երկաթեայ եւ թափ կ'անցնէին, երբ նկատէին դիմացինին սրտին խորը իբր թէ կը տեսնէին։ Կլոր գլուխ, քառակուսի դէմք, ջղային, մսոտ կազմուածք, քառասնի չափ տարիք, ահա մարդը որ Յովնան կը կոչուէր։

Յովնան ոչ միայն Սասունցւոց անբաժանելի աշտէն ձեռքն ունէր, այլ մէջքին երկայրի սուր մը գօտւոյն մէջ կ'երեւէր։

— Խօսէ Յովնան, դու խօսէ, ըսաւ ժողովուրդը միաբերան, եւ երբ ամէնքը լռեցին՝ այսպէս խօսեցաւ Յովնան.

— Մտիկ ըրէք ինձ, ով Խոյթի ժողովուրդ, եթէ դուք կ'ուզէք Ս. Կարապետ փրկել այդ նզով Արաբներէ, եթէ դուք կ'ուզէք Բագարատայ վրէժը հանել, այս Ս. Սարգսի շաբաթը մի կորսնցնէք, անհոգ մի նստիք։

ՍԵՐԵՆՑ

(Շար.)

տօնական հրաւիրեալներու շարքին տեղ գրաւէ, Ֆրանսական պատուիրակութիւնը ներկայ պիտի չըլլայ հանդիսութեանց: Թունուզի կառավարութիւնն ալ յայտնեց, որ Աբբաս ո՛չ թէ կառավարութեան, այլ Նոր - Տեսթուր կուսակցութեան հրաւէրով եկած է:

Միւս կողմէ, սակայն, Թունուզի փողոցները դրօշազարդուած են նաեւ եգիպտական ու Ալժերիոյ ապստամբական շարժման դրօշակներով:

Ֆր. Միթըրանի անցքին վրայ ալժերիացի ցուցարարներ հակաֆրանսական արտայայտութիւններ կ'ունենան:

× Թունուզի վարչապետը, Պուրկիպա, իր բոլոր հիւրերուն հետ քաղաքական խօսակցութիւններ կ'ունենայ: Մ. Նահանգներու փոխ նախագահին հետ խօսեցաւ «Այզընհաուըրի վարդապետութեան» եւ Եգիպտոսի մասին, իսկ Ֆ. Միթըրանի հետ ալ պիտի որոշէ Ֆրանսական նիւթական օգնութեան մանրամասնութիւնները:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱ երկու միլիառ ֆրանքի արժէքով բամպակ պիտի գնէ Եգիպտոսէն, հակառակ երկու երկիրներու քաղաքական յարաբերութեանց խզման:

ԱՆԳԼԻՈՅ վարչապետը, Մաք Միլըն, եւ Արտ. Նախարարը, Սելվին Լոյտ, մեկնեցան Պերմուտեան կղզիները, ուր պիտի հանդիպին Նախագահ Այզընհաուըրի:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԳՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Գոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Քրիստափոր խումբին:

Այս շաբաթ ժամը 21ին, Գոմոնի Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՂԱԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Պիտի ըլլան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Նոր Սերունդի կողմէ հայկական պարեր՝ հայկական տարազներով:

Մուտքը ազատ է:

ԽՆՋՈՅՔ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի տարեկան ընկերահամակրական խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Նուագ՝ Թաւիստ ԳԱՐԵԳԻՆ. Գեղարուեստական բաժին: Պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով:

Լա Բէս տ'էփարնյի սրահը, 32-34 Ավընիւ տը լա Փօրթ տէ Լիլա, մէթրօ Փօրթ տէ Լիլա: Մուտքը ազատ է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Գաղիկ Շալճեանէ երկու հազար ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի՝ ողբացեալ Երուանդ Ալոյեանի մահուան առթիւ:

ՀԱՅ ՆԱԽ. ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութենէն ստացանք հետեւեալ պաշտօնական նամակը.—

« Հայ Նախկին Ռազմիկներու Միութեան վարչութիւնը 31 ռիւ Սէն Լազառ, Փարիզ (9), ներկայիս կը յայտարարէ որ Միութեան ընդհ. ժողովները, հաւանաբար, սկսին Ապրիլ եօթին, անմիջապէս որ միութեանս ընդհ. քարտուղարը, որ Ամերիկա կը գտնուի, վերադառնայ:

Կը խնդրուի միութեանս դրել միմիայն հետեւեալ հասցէով.—

M. P. Alixanian, Président de l'Association des Anciens Combattants Arméniens
31, Rue St. Lazare, Paris 9ème.

Կ Ն Իք

Ս Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը:

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ եւ Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ
Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ

Այս կիրակի առաւօտ Առնուվիլի Վօրագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

յիշատակին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի:

Այս առթիւ կը հրաւիրուի Սարսէլի, Առնուվիլի եւ Կուսէնվիլի հասարակութիւնը մեծանուն Հայուն յիշատակը յաւերժացնելու համար:

■

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Ազգային Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայ կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր, ներկայ ըլլալու անզուգական եւ անփոխարինելի վէթերան խմբագրապետ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի առաւօտ Լիոնի եկեղեցին:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Ֆ. Կապ. Խաչի Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Գեւորգ Ալոյեանի եւ իրենց պարագաներուն՝ իրենց զաւկին Երուանդ Ալոյեանի կսկծալի մահուան առթիւ:

●

Ֆ. Կ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւղը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ ընկերուհի Տիկին Արմենուհի Խաչիկեանին եւ իր ընտանեկան պարագաներուն, իր փեսին Գաբրիէլ Ղազարեանի անակնկալ մահուան առթիւ:

●

Համաշարժանճագի Հայր. Միութեան Գոմոնի եւ Լիոնի մասնաճիւղերը իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն՝ Այրի Տիկին Աննա Սէմէրճեանի, Այրի Տիկին Զարուհի եւ Սարգիս Բաբարիկեանի, Օր. Մարի Սէմէրճեանի, Տէր եւ Տիկ. Գ. Սէմէրճեանի, Տէր եւ Տիկին Աւ. Սէմէրճեանի, Տէր եւ Տիկին Ա. Սէմէրճեանի, Տէր եւ Տիկին Գ. Միլիտոսեանի, Տէր եւ Տիկ. Մալէմէզեանի իրենց հօր, մեծհօր, Սեդրակ Սէմէրճեանի (Զարսանճագի Բերդակ գիւղէն) ղառնակսկիծ մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Օննիկ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թօփուզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՕՆՆԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐ»Ը

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Կառավարենց» խումբին կողմէ:

Կիրակի, Մարտ 24, ժամը 15ին, Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահը, Փլաս տիւ 11 Նովամպրը:

Կը ներկայացուի Նախանձոտ ամուսինը (կատակերգութիւն 2 արար):

Գեղարուեստական բաժին:

Եւրոպական պարեր:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՓԻԶԱՐՕ նուագախումբով:

Կառախումբ Կառ տիւ Նորէն, իջնել Վիլիէլը պէլ Կոնէս, առնել 268 թիւը եւ իջնել Փլաս 11 Նովամպրը կամ 268 առնել Փոռթ տը լա Շափէլէն եւ իջնել նոյն տեղը:

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի եւ արուարձաններու յարգոյ հասարակութեան ի գիտութիւն կը ծանուցանենք թէ ինչպէս նախորդ տարիները, այս տարի եւս մեր բազմահազար նահատակներուն յիշատակին նուիրուած Ապրիլեան Սգատօնի 42րդ տարեդարձի ժողովրդական հանդէսը տեղի կ'ունենայ Ապրիլ 24ին, չորեքշաբթի օր, ժամը 21-ին, Նախկին Փըթի Ժուռնալի սրահը, 21 ռիւ Քատէ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով.

Փարիզահայ կազմակերպութեանց ներկայացուցչական ընդհ. ժողովէն ընտրըուած Ապրիլեան Սգատօնի կազմակերպիչ Յանձնախումբ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Կրօն. Ընկերակցութիւնը շնորհակալութեամբ կը ծանուցանէ թէ՝ Պ. Վահրամ Սէմէրճեանի մահուան առիթով Պ. Պ. Արմենակ Ալթունեան եւ Սէֆէրեան փոխան ծաղկեպսակի հազարական Ֆր. նուիրած են եկեղեցիի դպրոցին: Պ. Ֆրանսիս Ալոյեանի մահուան առիթով փոխան ծաղկեպսակի դպրոցին նուիրած են Պ. Վրոյր Շալճեան 500, Հայ Արիներ, Պ. Պ. Տաճատ Շալճեան եւ Աստուր Համալեան հազարական Ֆր.: Պ. Վրոյր Շալճեան նոյն առիթով Փարիզի Անտիյլի ծերանոցին նուիրած է հազար Ֆր.: (Ստանալ Եկեղեցիի քարտուղարութենէն)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ Առաքել Գասպարեանէն նամակ ունի Լեւոն Գասպարեան:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

●

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ծանօթ հաւաքատեղին: (Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանը):

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. «Դրօ» խումբի ժողովը այս հինգշաբթի երեկոյ, ընկեր Սիմոնեանի բնակարանին մէջ: Կարեւոր օրակարգ:

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան դպրոցը: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը 20.30-ին, ծանօթ հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խումբին ժողովը այս հինգշաբթի, ժամը 20.30ին, 17 ռիւ Պլէօ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը.
Համազասպ խումբը այս շաբաթ:
Վռամեան ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին:
Մուրատ խումբը այս կիրակի ժամը 3ին:
Իշխան խումբը այս կիրակի ժամը 3ին:
Արամ խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին:
Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին:
Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9.30ին:
Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կիր. ժամը 3ին:
Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կիր. ժամը3ին:

Ժողովները շարունակելի են

Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները:

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին ընդհ. ժողովը, այս շաբաթ, ժամը 20.30-ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.—Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտին 42րդ տարեդարձը, Մարսէյլի մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մայիս 12ին:

«ԱՐԵՒԱԳԱԼԸ» ԳՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Տեղի կ'ունենայ ամէն հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին եւ կիրակի օրեր յետ պատարագի, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

Մ Ե Ծ Պ Ա Ր Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան կողմէ, 24 Մարտ կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր: Սէրքըլ Միլիթէրի ընդարձակ սրահը:

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ:

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ Ի

Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել

Յ. Պահատրեանի, հեռ. ORN. 37-32, կամ Մ. Գրաճեանի 138 րիւ տը լ'Ապէ Կրու, Փարիզ (15):

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Նոր Բայազիտէն (Հայաստան) Գոհար Մկրտիչեան կը փնտռէ իր եղբայրը Ստեփան Մկրտիչեան, ծնած Նոր Բայազէտ 1921 թուականին, հօր անունը Մեսրոպ, մայրը Աստղիկ, եղբայրը Զաւէն եւ փոքր քոյրը Թերեզա: Եղած է Փարիզ եւ Նիս 1946-47 թուականներուն: Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի տեղեկացնել Հայ Կարմիր Խաչին, 15, րիւ Ժան Կուժօն, Փարիզ:

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Ներհան Թումճուրեանի ազգականները, բնիկ Մարաշցի, ծնած 1909ին, հօրը անունը Մինաս, մօրը՝ Մարիամ Հերթաչեան: Իր հասցէն՝ Առբրնէ (Լուարէ): Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անմիջապէս դիմել՝ հայկական դրասենեակը 7 ռիւ Քոփէրնիկ, Փարիզ (16):

ՕՐԱԹԵՐԹ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ 22 ՄԱՐՏ
VENDREDI 22 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7838 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3649

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԼՊԻՈՆԻ ՀՈԳԵՐԸ

●

Սուէզի տագնապը առիթ մը եղաւ հաստատելու՝ թէ Մեծն Բրիտանիա շատ բան կորսնցուցած է իր դարաւոր եւ փառաւոր անցեալի ուժէն ու հմայքէն։

Վարչապետ Իտըն, որուն վրայ մեծ յոյսեր դրած էր իր մեծ պաշտպանը Չըրչիլ՝ անփառունակ նահանջով մը քաշուեցաւ քաղաքական ասպարէզէն։

Աշխատաւորական կուսակցութիւնը բուռն պայքար բացած էր անոր դէմ՝ արկածախնդրութիւն հռչակելով Եգիպտոսի դէմ կատարուած յարձակումը անցեալ աշնան։

Նոր վարչապետը՝ Հէրըլտ Մաքմիլլըն՝ իշխանութեան գլուխ գալէն ի վեր աշխատեցաւ սիրաշահիլ ընդդիմադիր կուսակցութիւնը, ներքնապէս զօրացնելու համար կառավարութեան դիրքը։ Գնդապետ Նասըրի վերջին օրերու քաղաքականութիւնն ալ որոշապէս օգնեց իրեն այս ուղղութեամբ։

Հազիւ ամրապնդած էր իր դիրքը եւ կը պատրաստուէր քաղաքական կարեւոր ձեռնարկներու, երբ անգլիական նաւաշինարաններու քառորդ միլիոն բանուորները գործադուլ յայտարարեցին վտանգելով երկրին տնտեսական կեանքը։

Հակառակ այս ծանր պայմաններուն, Մաքմիլլըն գնաց Պերմուտեան կղզին՝ հանդիպում մը ունենալու համար նախագահ Այզընհաուըրի հետ։

Բազմաթիւ այժմէական խնդիրներ կան, որոնց մասին պիտի խօսին նախագահն ու վարչապետը։ Մանաւանդ Գի Մոլէի եւ Քրիսթիան Փինոյի Ուաշինկթըն այցելութիւնէն վերջ, անհրաժեշտ կը դառնար Անգլիոյ եւ Ամերիկայի պատասխանատու վարիչներուն գլուխ գլխի տեսակցութիւնը։

Տասը տարի առաջ, Չըրչիլի Ամերիկա այցելութիւնը ճակատագրական դարձակէտ մը արձանագրած էր Միացեալ Նահանգներու քաղաքականութեան մէջ։

Տերունի դիւանագէտը իր պատմական ճառով մատնանշած էր «երկաթեայ վարագոյրը», որ Շթեթթինէն մինչեւ Ատրիատիկան ծով կ'իջնէր, երկու մասի բաժնելով աշխարհը։

Իր այդ ճամբորդութեան հետեւանքով էր, որ մարմին առած էր Թրումընի վարդապետութիւնը, Թումբ կանգնելու համար բոլշեւիկեան ծաւալապաշտութեան դէմ։

Ամերիկա հետեւողականօրէն կը շարունակէ Չըրչիլի ցոյց տուած ճամբան։

Սակայն միջազգային քաղաքականութեան մէջ Ալպիոնի դերը շատոնց երկրորդական աստիճանի վրայ իջած է։

Մերձաւոր Արեւելքը իր քարիւղի անսպառ հանքերով մրցադաշտ դարձած է անգլիախօս այս երկու երկիրներու համար։

Քսան տարիէ ի վեր Ամերիկա աստիճանական թափանցումով տէր եւ տիրական կը դառնայ «սեւ ոսկի»ին։ Ամէն զոհողութիւն կ'ընէ՝ հրապարակէն քշելու համար բոլոր մրցակիցները, որոնց առաջին շարքին վրայ կը գտնուի Անգլիա։

Շատ թարմ է անգլեւիրանեան քարիւղի ընկերութեան պատմութիւնը (1951)։ «Ազգայնացում»ին հետեւանքն այն եղաւ, որ նորակազմ ընկերութեան մէջ կարեւոր բաժին մը անցաւ Ամերիկացիներու ձեռքը։

Անգլիոյ նպատակն է անշուշտ Թումբ կանգնել այս վերջիններու ծաւալապաշտական ծրագրին դէմ եւ համաձայնութեան մը գալ՝ ազդեցութեանց գօտիներու շուրջ։ «Անգլեւամերիկեան զինակցութիւն մը կնքել՝ իբրեւ անկիւնաքար աշխարհի խաղաղութեան», ինչպէս կը յայտարարէր Մաքմիլլըն՝ իր ճամբորդութեան նախօրեակին։

Միայն Մերձաւոր Արեւելքը չէ իրենց մտահոգութեան առարկան։ Ծայրագոյն Արեւելքի եւ Ափրիկէի մէջ եւս երկու երկիրները ունին բազմաթիւ հասարակաց շահեր։

Պիտի յաջողի՞ն ամրապնդել խաղաղութիւնը եւ մարդկութիւնը փրկել նոր աղէտներէ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

●

Երէկ սկսան անգլեւամերիկեան խորհրդակցութիւնները՝ Պերմուտեան կղզիներուն մէջ. կը կարծուի որ պիտի տեւեն 4-5 օր, բայց եթէ Անգլիոյ մէջ ներքին կացութիւնը բարդանայ, հաւանական է որ Անգլիոյ վարչապետը աւելի շուտ վերադառնայ Լոնտոն։

Ժողովներուն կը մասնակցին նախագահ Այզընհաուըր եւ Տըլըս՝ մէկ կողմէն, իսկ Անգլիոյ վարչապետ Մաք Միլըն եւ Արտ. նախարարը՝ Սելուին Լոյտ՝ միւս կողմէն։

Այզընհաուըրի եւ Մաք Միլընի անձնական բարեկամութիւնը նախատեսել կու տայ, որ խօսակցութիւնները պիտի կատարուին բարեկամական ու անկեղծ մթնոլորտի մէջ։ Ամերիկացիները պատրաստ են անցեալի թիւրիմացութիւնները մոռնալու եւ միայն ներկան ու ապագան շահագրգռող հարցերը քննութեան առարկայ դարձնելու։ Երկու երկիրներու «հաշտութեան» մասին, ուրեմն, որեւէ տարակարծութիւն չի կրնար մնալ։ Շատ մը հարցերու շուրջ — Խ. Միութեան հանդէպ բռնելիք դիրքի, Գերմանիոյ միացման, ապազինման, Եւրոպայի ապահովութեան կազմակերպման մասին — արդէն իսկ տեսակէտները նոյնն են։ Աւելի դժուար պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել Եւրոպայի մէջ անգլիական ուժերու նուազեցման հարցին շուրջ։ Խօսակցութեանց առանցքը, սակայն, պիտի կազմէ Միջին Արեւելքի կացութիւնը. Տըլըս պիտի յայտնէ Իսրայէլի Արտաքին նախարարին հետ ունեցած խօսակցութեանց արդիւնքը. Մաք Միլըն պիտի աշխատի որոշ խոստումներ կորզել Ամերիկացիներէն։ Բանակցութեանց վերջաւորութեան, եթէ երկու երկիրները յաջողին մերձարեւելեան միացեալ քաղաքականութեան մը ընդհանուր գիծերը որոշել, այն ատեն կարելի պիտի ըլլայ եզրակացնել որ Պերմուտեան կղզիներու անգլեւամերիկեան բանակցութիւնները յաջողութեամբ պսակուեցան։

Այս յաջողութիւնը կարեւոր անդրադարձումներ կրնայ ունենալ նաեւ Անգլիոյ ներքին քաղաքականութեան վրայ, որովհետեւ եթէ Անգլիոյ պահպանողական կուսակցութեան դիրքը որոշ չափով խախտած է այսօր, պատասխանատուն, մեծ մասամբ, Մ. Նահանգներն են. Ամերիկացիները գիտեն այս պարագան. հետեւաբար կը կարծուի թէ ամէն ձեւով պիտի աշխատին որ բանակցութիւններէն վերջ հրատարակուած զեկոյցը կարելի եղածին չափ խոստմնալից ըլլայ։

ԱՆԳԼԻՈՅ գործադուլները սկսան մտահոգիչ դառնալ։ Նաւաշինարաններու բանուորներուն հետեւեցան մեքենական ճարտարարուեստի բանուորներն ալ։ Աշխատանքի նախարարութիւնը մեծ ճիգ կը թափէ, որպէսզի շարժումը չտարածուի միւս մարզերուն մէջ, բայց հիմակուընէ իսկ կը կարծուի թէ երկաթուղիներու պաշտօնեաներն ու մետաղագործութեան բանուորներն ալ պիտի դիմեն գործադուլի։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

●

Ելմտական հարցին մասին տակաւին վերջնական բանաձեւեր չքուէարկուած, Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը անցաւ Ալժերիոյ հարցին քննութեան։ Ջախաւորներու կարծիքով, Ալժերիոյ կացութիւնը այլեւս բոլորովին մտահոգիչ չէ, այնպէս որ իրենք իրենց թոյլ տուին իրենց հարցապնդումներով կառավարութենէն որոշ պատասխաններ պահանջելու.— Ալժերիոյ մէջ կռիւներու դադարումէն անմիջապէս վերջ ընդհանուր ընտրութիւններ պիտի կազմակերպուի՞ն եւ ի՞նչ ձեւով. ժամանակը հասած չէ՞ որ բանակցութիւններ սկսին Ալժերիոյ Ազատագրական Ճակատի ղեկավարներուն հետ. կառավարութիւնը անհրաժեշտ բոլոր միջոցները ձեռք առա՞ւ երկու կողմերը իրարմէ բաժնող փոսը անանցանելի չդարձնելու համար. խոստացուած եւ քուէարկուած բարենորոգումները ի՞նչ չափով իրագործուեցան, եւայլն։

Վիճաբանութեանց ընթացքին կարգ մը միջադէպեր տեղի ունեցան. Համայնավար երեսփոխանները վիրաւորական արտայայտութիւններ ունեցան կառավարութեան ալժերիական քաղաքականութիւնը պաշտպանող երեսփոխաններուն դէմ։

Ալժերիոյ նախարարը, Լաքոստ, երկար տեղեկատուութիւն մը պիտի կարդար երէկ՝ Ալժերիոյ ընդհ. կացութեան մասին։

× Ալժէի մէջ բացուեցաւ համայնավար ապստամբներու դատավարութիւնը։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

ՄԵԿՆԵՑԱՒ ԹՈՒՆՈՒԶԷՆ

Ինչպէս գրած էինք երէկ, Թունուզի անկախութեան տարեդարձի տօնակատարութեանց համար Ֆ. Միթըրան մեկնած էր Թունուզ՝ որպէս Ֆրանսայի ներկայացուցիչ։ Բայց հրաւիրեալներուն մէջ կը գտնուէր նաեւ Ալժերիոյ ապստամբութեան ղեկավարներէն Ֆերհատ Աբբաս։ Ֆ. Միթըրան այս մասին դիտողութիւն ըրաւ Թունուզի վարչապետին, որ հաւաստիքներ տուաւ թէ Աբբաս պաշտօնական հրաւիրեալներուն մաս չի կազմեր։ Սակայն, հանդիսութեանց օրը, Ֆերհատ Աբբաս եւս կը գտնուէր պաշտօնական անձնաւորութեանց խումբին մէջ։ Ասոր վրայ, ֆրանսական պատուիրակութիւնը՝ առաջնորդութեամբ Ֆ. Միթըրանի, առանց այլեւայլի հեռացաւ հանդիսավայրէն եւ հակառակ Թունուզի փոխ վարչապետին խնդրանքին, առաջին իսկ օդանաւով վերադարձաւ Փարիզ։ Օդանաւ նստելէն առաջ հետեւեալ յայտարարութիւնը ըրաւ. «Ես եկած էի Ֆրանսայի եւ իմ մասնակցութիւնս բերելու Թունուզի անկախութեան խրախճանքներուն. պատրաստ էինք կարելի եղած օգնութիւնը հայթայթելու Թունուզի։ Սակայն որոշ բաներ կան, որոնց չենք կրնար հանդուրժել. իմ մեկնումիս պատճառները բացայայտ են եւ աւելորդ է յաւելեալ բացատրութիւններ տալը»։

Թունուզ հասած վայրկեանէն իսկ Ֆ. Միթըրան յայտնած էր որ Ֆերհատ Աբբասի պաշտօնական ներկայութիւնը իրեն համար անընդունելի է։ Պուրկիպա վստահեցուցած էր որ պաշտօնական հրաւիրեալներուն մէջ պիտի չգտնուէր Ալժերիոյ ապստամբութեան պարագլուխը։

× Փարիզի մէջ Ֆ. Միթըրան յայտարարեց թէ Թունուզի կառավարութիւնը վերջին պահուն ջանաց թիւրիմացութիւնը հարթել, բայց արդէն շատ ուշ էր։

× Ֆրանսական պատուիրակութեան օդանաւ մտած պահուն, Մ. Նահանգներու փոխ նախագահն ալ օդանաւ կը նստէր, որովհետեւ կ'աճապարէր Ուաշինկթըն վերադառնալ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

●

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Ցարեթ Ցարութիւնեան	1.000
Հ. Ց. Դ. Նոր Սերունդի Մարսէյլի խումբերէն՝	
Ռոստոմ	3.000
Ծատուրեան	3.000
Սիամանթօ	3.000
Քեռի	2.500
Գոտոյի Հայ գաղութ (ցանկը առանձին)	68.500
Բժ. Վարդգէս Կիւրեղեան	5.000
Նախորդ գումար՝	1.254.800
Ընդհ. գումար՝	1.340.800

ՋԱՆԱԶԱՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Գ. Սեդրակ Էմմինեան	2.000
Գ. Ակոբոսեան	2.000

ՀԱՄՄԸՐՇՈԼՏ ԳԱՀԻՐԷԻ ՄԷՋ

Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը, Համըրշոլտ, չորեքշաբթին հինգշաբթի գիշերը հասաւ Գահիրէ։ Երէկ կէսօրէն վերջ առաջին տեսակցութիւն մը պիտի ունենար Նասըրի հետ։

Նախապէս, եգիպտական դահլիճը նիստ մը գումարած էր որոշելու համար թէ ինչ առաջարկութիւններ պիտի ներկայացնեն Համըրշոլտի։

Չորեքշաբթի, ամբողջ օրը դիւանագիտական մեծ աշխուժութիւն կը տիրէր Գահիրէի մէջ։ Քրիշնա Մենոն, որ Նեհրուի կողմէ անձնական նամակ մը բերած էր Նասըրի, երկար տեսակցութիւններ ունեցաւ Նասըրի եւ Արտ. Նախարար Ֆաուզիի հետ։ Ըստ լաւատեղեակ անձերու, Նեհրու կ'ուզէ համոզել Եգիպտացիները, որ համաձայնութեան եզր մը գտնեն Արեւմուտքի հետ։

Նոյն օրը Մ. Նահանգներու դեսպանն ալ այցելեց Նասըրի։

× Եգիպտեւիսրայէլեան վերջին պատերազմէն ի վեր առաջին անգամ ըլլալով, Քոսթա-Րիքական նաւ մը, որ Իսրայէլեան ապրանքներ կը փոխադրէր, առանց միջադէպի անցաւ Աքապայէն։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը, Քատար, որ Մոսկուա մեկնած էր, սրտագին շնորհակալութիւններ յայտնեց մարեշալ Բուլկանինի՝ «Հունգարիոյ մէջ Խ. Միութեան բերած եղբայրական աջակցութեան համար»։

ՄԱՐԵՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ նոր նամակ մը ղրկեց Ատընաուըրի, որուն մէջ կը յայտնէ թէ Խ. Միութիւնը համաձայն է որ Արեւմտեան Գերմանիոյ մէջ 100.000նոց բանակ մը գոյութիւն ունենայ։

«ԷՔՍՓՐԷՍ» թերթին տնօրէնը, Սերվան Շրայպեր զինուորական ատեան կանչուեցաւ։ Վերջերս Ալժերիոյ մասին յօդուածաշարք մը լոյս տեսած է իր թերթին մէջ, որուն կցուած էին խեղաթիւրուած լուսանկարներ։ Թերթին տնօրէնը կ'ամբաստանուի թէ վնաս հասցուցած է Ալժերիոյ ֆրանսական բանակին ընդհ. ոգիին։ Սերվան-Շրայպեր ուզեց արդարանալ, բայց ներքին ապահովութեան սպասարկութիւնները կը շարունակեն իր դէմ սկսած հետապնդումը։

ԱՐԵՒՄՏ. ԵՒՐՈՊԱՅԻ մէջ անգլիական բանակներու նուազման հարցին շուրջ համաձայնութիւն գոյացաւ. Անգլիացիները միայն 13.500 զինուորներ ետ պիտի քա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԲՈԼՇԵՒԻԿՆԵՐԸ ԵՒ ՀԱՅԵՐԸ

1918 Թ. Մարտ 17ին Խորհրդային Ռուսաստանը ստորագրեց Բրեստ – Լիտովսկիի դաշնագիրը Գերմանիայի եւ Թուրքիայի հետ: Կրանում է 40ամեակը այդ դաշնագրի: Խորհրդային իշխանութիւնը ժողովուրդների ազատութիւնը աւետող, պաշտօնապէս Բրեստ Լիտովսկիի մէջ ծախեց Հայաստանը եւ հայկական հողերը :

Լենինը 1917 Թ. Սեպտեմբերին դեռ աէր չդարձած իշխանութեան, յայտարարում էր. — «Հաշտութեան պայմաններ առաջարկելով, խորհրդային կառավարութիւնը պէտք է որ անյապաղ ինք անցնի նրանց իրական գործադրութեան ... պէտք է որ նախ Հայերին ապահովի լիակատար ազատութիւն, մինչեւ ազատութիւնն անջատումի», այսպէս էր խօսում Լենինը իշխանութեան չտիրացած, աւելին նա պահանջում էր ոչ միայն Ռուսաստանի կողմից գրաւուած հայկական հողերի պարպումը, այլ նաեւ Թրքապատկանի: Այդպէս նա յայտարարում էր «զորքերի բովանդակ Հայաստանի նկատմամբ», այսինքն Թրքապատկան եւ ռուսապատկան Հայաստանի վերաբերեալ (Տես Լենին - հատոր 14րդ էջ 128), 1917 Թ. Նոյեմբերին իշխանութեան տէր դառնալուց յետոյ բոլշեւիկները փոխեցին իրենց լեզուն: Նոյեմբերեան յեղաշրջումից յետոյ այլեւս չեն խօսում Թրքապատկան հայկական հողերի մասին, միայն մի քանի թոթովանք ցարական Ռուսաստանի կողմից (1914 – 17 Թ.) Թուրքիայից գրաւուած հայկական հողերի մասին:

Այսպէս 1917 Թ. Դեկտեմբեր 30ին Լենինի իբրեւ խորհրդային կառավարութեան նախագահի եւ Ստալինի, ազգութեանց գործերի կոմիսարի ստորագրութեամբ լոյս է տեսնում մէկ հրովարտակ ըստ որի «Ժողովրդական գործավարների խորհուրդը յայտարարում է հայ ժողովուրդին, որ Ռուսիոյ գիւղացիական եւ բանւորական կառավարութիւնը պիտի պաշտպանի հայութեան իրաւունքները Ռուսիոյ կողմից բռնագրաւուած թրքապատկան Հայաստանի վրայ, ազատ ինքնորոշման հիմունքով, մինչեւ լիակատար անկախութիւն»: (Ստալին – «Խորհրդային իշխանութեան քաղաքականութիւնը ազգային հարցի մէջ մի եռամեակի շրջանին», 1920 Թ. էջ 15):

Ըստ բոլշեւիկեան բարոյականի խօսատում յարգելը «բուրժուական տկարութիւն է», կարեւորը վայրկեանի համաձայն շահել ժողովուրդների համակրութիւնը :

Երազանքս հայ ժողովուրդը հաւատաց բոլշեւիկների դեղեցիկ խոստումին, քանի որ նրանք խոստանում էին.— «Անարգել դէպի Թրքահայաստան վերադարձնել գաղթական Հայերին, ինչպէս նաեւ տարագիր Հայերին, որոնք ցրուած են զանազան երկրներում : Անարգել դէպի Թրքահայաստան վերադարձնել այն Հայերին որոնք պատերազմի շրջանին թուրք իշխանութեանց կողմից քշուած էին դէպ ի Թուրքիոյ խորքերը» (Ստալին, նոյն տեղը) :

Հայ ժողովուրդը սրանից աւելի օժանդակութիւն կարող էր երեւակայել մեծերից, բայց աւա՜ղ բոլշեւիկեան խօսքերը մնացին միայն գեղեցիկ խօսքեր, իրականութիւնը եւ բոլշեւիկեան քաղաքականութիւնը գնացին տրամագծօրէն հակառակ հայկական շահերին :

Բոլշեւիկները 1917 Թ. Դեկտեմբեր 30ին Հայաստանին ազատութիւն խոստացան եւ Մարտ 17ին 1918 Թուին Բրեստ Լիտովսկի մէջ չքաշուեցին ստորագրել դաշնագիր Թուրքիայի հետ, որի 4րդ յօդուածում յստակօրէն ասուած է.

«Ռուսաստանը պիտի անի իրենից կախուած ամէն բան՝ ապահովելու համար արագ պարպումը Անատոլուի արեւելեան շրջանների եւ նրանց օրինական փոխանցումը Թուրքիոյ: Արտահանի, Կարսի եւ Բաթումի շրջանները եւս արագօրէն պիտի պարպուին ռուսական զօրքերից : Ռուսաստանը պիտի չմիջամտի այդ շրջանների պետական եւ միջազգային — իրաւական յարաբերութեանց հարցերին, թողլ տալով, որ այդ շրջանների ազգաբնակութիւնը նոր կարգ հաստատի, համաձայնութեամբ հարեւան պետութեանց և յատկապէս Թուրքիոյ »:

«Ժողովուրդների ազատութիւնը պաշտպանող» բոլշեւիկները սաղայէլեան ի՛նչ միջոցներով խաբեցին Հայերին: Բրեստ Լիտովսկիի դաշնագրով, բաւական չէ որ հրաժարուեցին Թրքահայաստանից, այլ եւ Թուրքիային տուին Արտահանի, Կարսի շրջանները: Իրենց Դեկտեմբեր 30ի հրովարտակը սին խոստում էր «լիակատար անկախութիւն» Հայաստանին, իրականութեան մէջ նրանք ամէն բան արին ջերեզմանելու հայկական դատը : Բրեստ Լիտովսկը առաջին քայլն էր, հապա՛ Մոսկուայի դաշնագիրը 1921 Թ. Մարտ 16ին, հապա՛ Կարսի դաշնագիրը 1921 Թ. Հոկտեմբեր 13ին հապա՛ Ջիչերինի գաղթական Հայերին Հիւսիսային Կովկաս փոխադրելու ծրագիրը, հապա՛ Վիշինսկիի՝ Ղարսի եւ Արտահանի հարցերը, հապա՛ Մոլոտովի հրաժարումը 1954ին հողային պահանջներից Թուրքիայից, հապա՛ 1920 Թ. Սեպտեմբեր մէկի Բագուի, երրորդ Միջազգայնականի Գործադիր Կոմիտէի կողմից հրաւիրուած Իրանի, Հայաստանի, Թուրքիայի բանուորների եւ գիւղացիների խորհրդաժողովը, հապա՛ կոմինտէրնի 1920 Թ. Օգոստոս 15ի կոչը: Սակայն երկար է՛ շարքը բոլշեւիկեան խարդախութեանց ։

Ա. Ի.

ԹՈՒՐՔԻԱՆ

Անցեալները, այս խորագրին տակ Ֆիկարօ հրատարակեց յօդուածաշարք մը : Ֆրանսական օրաթերթին թղթակիցը, Մաքս Գլօ, ընդունելով հանդերձ թէ Թուրքիա Միջին Արեւելքի մէջ համայնավարութեան տարածման դէմ բարձրացուած կարեւոր թումբ մըն է, Եւրոպացիի ակնոցով կը դիտէ ու կը քննադատէ մեր այնքան լաւ ճանչցած Թուրքիան ու Թուրքը: Ստորեւ՝ յօդուածին գլխաւոր մասերը :

Այսօրուան Թուրքիան ընդարձակ շինարարութեան մը վերածուած է: Ամէն կողմ նոր ճամբաներ կը բացուին, նաւահանգիստները կ'արդիականացուին, քարիւղի հանքեր գտնելու յոյսով պեղումներ կը կատարուին, թումբեր կը կառուցուին եւ գործարաններ կը բարձրացուին: Եօթը տարուան ընթացքին աւելի քան 40.000 թրաքթորներ ներածուեցան եւ վերջապէս կարելի եղաւ մէկ կողմ նետել հնադարեան արօրները :

Բայց այս բոլորը շատ նոր պատմութիւն է: Երկրորդ աշխարհամարտէն անմիջապէս վերջ Թուրքիան յետամնաց երկիր մըն էր, եւ մեծ յոյսեր ալ չէր ներշնչեր ապագայի համար :

Սակայն երբ Մէնտերէս կառավարութեան գլուխն անցաւ 1950ին, ուզեց օտար դրամագլուխներ գտնել եւ ապահովել օտար մասնագէտներու օժանդակութիւնը : Այս կոչին պատասխանեցին առաւելաբար Մ. Նահանգները՝ ռազմագիտական նկատումներով, եւ Արեւմտեան Գերմանիան՝ տնտեսական մտահոգութիւններով :

Արդիւնքն այն եղաւ, որ Թուրքիոյ մէջ նոր հանքեր երեւան հանուեցան (քրոմ, վոլֆրամ, քարիւղ): Պոլսոյ մօտերը քարիւղի զտարան մը շինուեցաւ, որ տարին երեք միլիոն թոն քարիւղ պիտի կարենայ զտել :

Բայց մայրաքաղաքը, Անգարան աղքատ քաղաք մըն է: Խանութները պարապ են : Թէյը, սուրճը, շաքարը, նոյնիսկ թուղթը անգտանելի ապրանքներ դարձած են: Փողոցներուն մէջ, ժողովուրդը աղքատութիւն կը բուրէ. հագուստները հնամաշ են. շատ շատեր իրենց ճաշին կ'ուտեն կտոր մը հաց, գլուխ մը սոխ, լոլիկ մը եւ քանի մը ձիթապտուղ :

Հարցն այն է, որ Թուրքիան տնտեսական ծանր տագնապ մը կ'անցընէ այս միջոցին: Դժգոհութիւնը հետզհետէ կը ծաւալի կառավարութեան դէմ, որ կարծէք տնտեսական որոշ ծրագիր մը չունի. կարեւոր բաներու համար յատկացումներ չըներ, մինչդեռ ահագին գումարներ կը ծախսէ անկարեւոր շինութիւններու համար. օրինակ՝ Պոլսոյ մէջ ձեռնարկած են օփէրայի շքեղ շէնքի մը եւ փապուղիի մը շինութեան. մինչդեռ եթէ քանի մը նոր ճամբաներ բանային ու հինները քիչ մը լայնցնէին, աւելի օգտակար գործ կատարած կ'ըլլային: Տասնեակներով նոր դեղագործատուն եւ շաքարի գործարան բացին, մինչդեռ մէկ հատ իսկ ղամի գործարան չկայ :

Երկրին առեւտրական պիլանճէն ամէն տարի հինգ հարիւր միլիոն ոսկիի բաց մը ունի. Թրքական ոսկին մեծ անկում կրած է. պաշտօնական սակով մէկ տոլարը կ'արժէ 2.80 ոսկի, սակայն սեւ շուկային մէջ կը գնուի տասը ոսկիով :

Իրականութեան մէջ, Թուրքիոյ տնտեսութիւնը խարխուլ կերպով կանգուն կը մնայ առայժմ՝ շնորհիւ ամերիկեան աջակցութեան, որ կը հասնի տարեկան 200 միլիոն տոլարի: Այսքան մեծ օժանդակութիւն ստանալով հանդերձ, Թուրքերը չափազանց կը դժգոհին ամէն անգամ որ Մ. Նահանգները ուզեն խորհուրդ տալ: Այս պատճառով ալ Մ. Նահանգները մերժեցին երեք հարիւր միլիոն տոլարի յաւելեալ յատկացում մը ընել, որովհետեւ Անգարա կը մերժէր բացատրել, թէ ինչ բանի կ'ուզէ գործածել այդ գումարը :

Վերջերս ամերիկեան քննիչ յանձնախումբ մը մեկնեցաւ Թուրքիա: Յանձնախումբին նախագահը, մամուլի ասուլիս մը կազմակերպեց եւ այնտեղ յայտնեց, որ դրամ կամ գործիքներ ստանալը բաւական չէ, պէտք է գիտնալ նաեւ զանոնք լաւագոյն կերպով գործածելու ձեւը : Բայց Թուրք լրագրողները այնքան աղմուկ բարձրացուցին ու դժգոհեցան, որ յանձնախումբին նախագահը լաւագոյն սեպեց ասուլիսը շուտով վերջացնել :

Թուրքերու մեծագոյն հպարտութիւններէն մէկն ալ՝ իրենց բանակն է. կ'ըսեն թէ Ատլանտեան Ուխտի անդամ եւրոպական պետութեանց ամէնէն լաւ մարզուած բանակը իրենցն է. ասիկա կրնայ չափազանցութիւն ըլլալ, բայց իրողութիւն է որ 400.000 մարդ զէնքի տակ կը պահեն : Ամերիկա վերջին քանի մը տարիներուն ընթացքին, աւելի քան երկու միլիառ տոլար ծախսեց Թրքական բանակին վրայ: Սպաներն ու սպայակոյտի անդամները լաւ են, բայց հասարակ Թուրք զինուորը անհրաժեշտ կերպով գանդաղամիտ է Զինուորներուն 70 տոկոսը անգրագէտ է եւ անհուն համբերութիւն պէտք է անոնց զինավարժութիւն սորվեցնելու համար :

Երբ քիչ մը կը հեռանաք մեծ քաղաքներէն, դուք ձեզ կը կարծէք օսմանեան տիրապետութեան տակ: Թուրքիա դար մը ետ մնացած է աշխարհի միւս մասերէն: Աթաթիւրք կրցաւ խալամութեան գաղափարն ու ոգին արմատախիլ ընել միայն քաղաքներու բնակչութեան հոգիներէն. բայց ժողովուրդին մեծագոյն տոկոսը տակաւին կառչած է իր հին մոլեռանդութեանց: Այսպիսի երկիր մը դժուար թէ դեմոկրատիկ ըլլայ խորքին մէջ, որովհետեւ ժողովուրդը միայն բիրտ ուժին է որ կը հնազանդի...

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Այսպէս, զանազան թուականներու առջեւ նշանակուած տողեր իրարու միացնելով, դրած էր մէկ թուականի առջեւ, որպէսզի ամբողջական եւ վնասակար իմաստ առնէ գրութիւնը :

Ետքը, չէր թարգմանած որոշ տողեր որ կրնային նպաստաւոր տպաւորութիւն գործել :

Օրինակ, տեղեկագրի մը ամփոփումը կար Գոնիայէն, աքսորական կարաւաններու մասին, Պոլիս հաղորդուած՝ բոլորովին բարեպաշտ մարդու մը կողմէ :

Տեղեկագիրը կը պատմէր թէ Գոնիայի վալին, Ճէլալ պէյ (որ հակառակ էր տեղահանութեան թէ Հալէպի եւ թէ Գոնիայի մէջ), չէ կրցած զսպել իր վրդովումը, տեսնելով ահաւոր թշուառութիւնը, եւ բացագանչած է :

— «Անիծուած ըլլան տայ այս գործերը կատարողներուն ...»:

Ցար. Մկրտիչեան չէր թարգմանած այս տողը:

Այս միեւնոյն տեղեկագրին վրայ էր որ, «Գոնիայի մէջ վրանի կազմակերպութիւն» երեւակայելով, Ալի Րիզա շունչը Գոնիա առած էր Ցար. Մկրտիչեանի հետ եւ իբրեւ դաւադիր Պոլիս փոխադրած էին երկու կրօնականներ, Մեսրոպ եպսկ. Նարոյեան եւ Հրանտ վարդապետ Յովսէփեան, որոնց անունները կը յիշուէին իբրեւ աքսորական: (Երկուքն ալ փրկուեցան այս տեղափոխութեան շնորհիւ) :

Մէկ – երկու ժամ թարգմանին հետ աշխատելէ յետոյ, օգտուելով իր բարեացակամ տրամադրութենէն, փորձուեցայ հարցնել անունը :

— Մէհմէտ պէյ, պատասխանեց :

— Ո՞ւր սորված էք հայերէնը :

—Հայ դպրոցներու մէջ աշխատած, պաշտօն վարած եմ :

— Դուք Մէհմէտ Սիւրէյա պէ՞յն էք, երբեմն կրթական քննիչ հայ դպրոցներու:

— Այո՛, ո՞ւրկէ գիտէք :

— Թերթերու մէջ կարդացած, լսած եմ .

Այս առթիւ հետաքրքրուեցաւ բանտարկեալի վիճակովս, հարցուց թէ ինչու կը կաղամ, ինչու վիրաւորուած են ոտքերս, եւ պատրաստակամութիւն յայտնեց բժշկապետը կանչելու: Բժիշկը յետաձգելով, խնդրեցի միջամտել, որպէսզի արտօնեն գոնէ Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն թերթ բերել տալու :

Սիրով ստանձնեց, եւ յետոյ, շարունակութիւնը յետաձգեցինք յաջորդ օրուան :

Եթէ չեմ սխալիր, մէկ շաբաթէն վերջացաւ թարգմանութեան բաղդատութիւնը: Թարգմանը, որ աշխատանքի միջոցին քանի մը անգամ եւս հարցաքննիչ ատեան գնաց աւելի կոպիտ սխալներ մատնանշելու համար, մեծ քաղաքավարութեամբ կատարելով իր պաշտօնը, տեղեկագիրը ներկայացուց եւ բաժնուեցաւ :

Մանրամասնութիւնները մէկդի դնելով, առնուազն 15 նշանաւոր սխալներ գտած էի, որոնց մէկ մասը եթէ ծիծաղ կը շարժէր, երկու երեքն ալ բաւական էին ուղղակի կախաղան առաջնորդելու

Այսպէս, օրագրին առաջին էջերուն մէջ տեղ մը կար հետեւեալ նախադասութիւնը .—

Մեխակը լուծել երեքով :

Այսօր ալ չեմ ուզեր բացատրել իմաստը, բայց շատ անվնաս խօսք մըն էր:

Ցար. Մկրտիչեան յաջողած էր հրաշալի՛ ճարտարամտութեամբ «լուծել» զաղտնիքը :

Թարգմանած էր ճիշդ այսպէս .—

Տերտերի նեթարկել երեք հոգի :

Եւ որպէսզի այս չքնաղ գիւտը տրամաբանական եւ համոզիչ դառնայ, իբրեւ լուսաբանութիւն կ'աւելցնէր թէ ակնարկուած երեք անձերն են Թալէաթ, Էնվէր եւ Միտհաթ Շիւքրի (Իթթիհատի ընդհ. քարտուղարը), «ինչպէս կը հետեւի տեսարակին միւս արձանագրութիւններէն » :

Այս երեք անունները, ինչպէս ուրիշներ, ցիրուցան արձանագրուած էին յուշատետրին մէջ, օրուան դէպքերու առնչութեամբ: Մէկուն եղած դիմումի մը, միւսին մէկ յայտարարութեան կամ այցելութեան առթիւ եւն.: (Չէ՞ որ 1915 ապրիլ 11ի ձերբակալութիւններէն յետոյ դէպքերը արձանագրուած էին օրը օրին):

Եկուր դուն այս անունները մէկ տարուան օրագրի մը զանազան էջերէն ժողվէ, բեր փակցուր այս նախադասութեան — Մեխակը լուծել երեքով — եւ թարգմանէ .

— Ահարեկել Թալէաթը, Էնվէրը եւ Միտհատ Շիւքրին ...

Թշուառականը մէկ վայրկեան չէր անդրադարձած թէ այսքան ծանրակշիռ վճիռ մը ի՞նչպէս կարելի է գրի առնել որ եւ է յուշատետրի մէջ :

Թուրք թարգմանը համոզուեցաւ. իսկ ինք չեմ գիտեր թէ որեւէ խղճահարութիւն զգա՞ց, զինադադարին, երբ ահաբեկումը կը պայթէր իր գլխուն, բոլորովին անզիր :

Ուրիշ տեղ մը Յունիս ամիսը Յունաստան կարդալով, թարգմանած էին «Յունանիստան»: Այնպէս որ, բուն դատավարութեան ատեն, պատերազմական ատեանի նախագահը, Նաֆըզ փաշա, օր մը պոռաց երեսիս .

— Դուն բնաւ ճիշդ բան մը պիտի չխօսի՞ս ։

(Շար. 26)

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՈՒՍԱՆՈՂԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԵՆԵՏԻԿ, (Յատուկ) — Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի բարձրագոյն դասարաններու աշակերտութիւնը՝ օգտուելով Բարեկենդանի արձակուրդներէն ընդհանուր ժողով մը գումարեց դպրոցին մէջ: Ժողովին նպատակն էր ոտնագնդակի (պասքէթ պոլ) խումբ մը կազմել՝ մրցելու համար Իտալիոյ ուսանողական խումբերուն հետ: Տղաքը՝ բուռն ծափահարութիւններով ընդունեցին այս առաջարկը: Այս խանդավառ մթնոլորտին մէջ խօսեցաւ Յարութիւն Կիւլէլեան (բարձրագոյն դասարանի աշակերտ) եւ բացատրեց կազմուելիք խումբին նպատակը, բարձր պահել Գոլէճօ Արմէնօյին անունը Իտալիոյ մարզական կեանքին մէջ՝ եւ մանաւանդ բարձր պահել հայ անունը: Այս կարճ բայց հայաշունչ խօսքերէն ետքը, ընտրուեցան խաղացողները, հետեւեալ կազմով: Յարութիւն Կիւլէլեան (Հալէպէն), Կարպիս Հինտոյեան (Դամասկոսէն), Մարգար Շարապխանեան (Աթէնքէն), Անդրանիկ Սինանեան (Ամերիկայէն), Վարուժան Թորոսեան (Աթէնքէն), Յարութիւն Մինասեան (Հալէպէն), Շահան Ֆարաճեան (Աթէնքէն), Յակոբ Այնթապլեան (Հալէպէն), Երուանդ Ճանիկեան (Իտալիայէն), Էտկար Խմիրխանեան (Հալէպէն): Ժողովը վերջանալէն ետքը, Նորակազմ խումբը ներկայացաւ դպրոցին տնօրէնութեան: Մեր յարգելի տնօրէնը՝ Հ. Եղիա վրդ. Փէչիկեան, քաջալերանքի խօսքեր ուղղեց մեր տղոց, մատնանշելով դպրոցին փառաւոր անցեալը Իտալիոյ մարզական կեանքին մէջ: Խումբը, տնօրէնէն հայրական օրհնութիւնը ստանալէ ետք, դոհունակութեամբ մեկնեցան: Խումբը սկսած է արդէն, կանոնաւոր փորձեր կատարել, իր եւ իտալական դաշտերուն վրայ:

Այս առթիւ, դպրոցին տնօրէնութիւնը եւ աշակերտութիւնը իրենց խորին մաղթանքները կը յայտնեն նորակազմ խումբին՝ մաղթելով անոնց՝ կամք եւ յառաջդիմութիւն:

***

Մարտ 7ին, Վենետիկի մէջ տեղի ունեցաւ հանդիպում մը, հայ եւ վենետիկցի Գա'Ֆոսգարի համալսարանի ուսանողներու խումբերուն միջեւ: Դաշտը լի էր հայ եւ իտալացի ուսանողներով, ներկայ էր նաեւ Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի ամբողջ աշակերտութիւնը, քաջալերելու համար իրենց մեծ եղբայրները: Որոշեալ ժամուն խաղը սկսաւ: Իտալական խումբը առաջին վայրկեաններէն բռնկաւ յարձակողական խաղալ եւ շատ անգամ վտանգի ենթարկեց հայկական բերդը՝ առանց սակայն արդիւնքի: Մեր տղոց խաղարկութիւնը պաշտպանողական էր եւ հանդարտ: 30րդ վայրկեանին իրաւարարը փէնալթի մը սուլեց ի վնաս մեր խումբին, Իտալացիները այս առիթով կէտ մը նշանակեցին: Այս կէտին վրայ, մեր տղաքը աւելի եռանդով սկսան խաղալ եւ չորս վայրկեան յետոյ կէտ մը նշանակեցին, որուն յաջորդեց երկրորդ կէտ մը, հինգ վայրկեան յետոյ, եւ այսպէսով կիսախաղը վերջացաւ 2–1 արդիւնքով, ի նպաստ մեզի:

Երկրորդ կիսախաղին մեր տղաքը աւելի եռանդուն խաղարկութիւն մը ցոյց տուին եւ իրարու ետեւէ նշանակեցին երկու կէտ, չփոթութեան մատնելով, թէ՛ իտալացի խաղացողները եւ թէ՛ հանդիսականները (4–1): Այս կէտերուն վրայ, իտալական խումբը առանց իր կորովը կորսնցնելու շարունակեց խաղալ նոյն թափով եւ մէկ կէտ նշանակեց, երեք վայրկեան յետոյ կէտ մըն ալ ըրաւ (4–3). Խաղը վերջանալու տասը վայրկեան կար, երբ մեր տղաքը, իրենց վերջին ճիգը ըրին եւ իրարու ետեւէ նշանակեցին երկու կէտ: Յաղթանակը մերն էր այլեւս եւ այսպէսով խաղը վերջացաւ 6 – 3 արդիւնքով ի նպաստ հայկական խումբին: Յաղթող խումբը կազմուած էր հետեւեալ խաղացողներէ: Սերոբ Մարգարեան (Փարիզէն), Գերճ Հէքիմեան (Մարսիլիայէն), Ներսէս Զանազանեան (Հալէպէն), Սեւակ Ուլուհօճեան (Իտալիայէն), Աւետիս Գասմաճեան (Հալէպէն), Արգամ Արզումանեան (Մարսիլիայէն), Մարգար Շարապխանեան (Աթէնքէն) եւ Գէորգ Վարդանեան (Հալէպէն): Ս. Ուլուհօճեան, Ն. Զանազանեան եւ Մ. Շարապխանեան Մուրատ Ռափ. վարժարանի Ն. դասարանի աշակերտներ են՝ որոնք գնահատուեցան դպրոցիս տնօրէնութենէն՝ իրենց բարձր խաղարկութեան համար:

Մեր բոլոր սրտով կը մաղթենք նորանոր յաղթութիւններ, Վենետիկի Ուսանողաց Միութեան խումբին:

ՄԱՐԶԱՍԷՐ

կը հնազանդի:

Հաւաքոյթներ, ժողովներ կազմակերպելու ազատութիւն չկայ. անոնք որ քիչ թէ շատ ազատական, ձախակողմեան գաղափարներ ունին, անմիջապէս կը ստանան «համայնավար» պիտակը: Գրաքննութիւն չկայ թէեւ, բայց հակակառավարական յօդուածներ հրատարակող թերթերը խիստ պատիժներու եւ հետապնդումներու կ'ենթարկուին:

Անկարելի է միջակ Թուրքին հետ խօսակցութիւն ունենալ որպէս օտար. կարծէք համայնավար կարգուսարքի տակ կ'ապրի. անմիջապէս կը պրկուի. «Ի՞նչ կ'ուզէ. արդեօք ինչո՞ւ այս հարցումները կուտայ»:

Այս բոլորին մէջ՝ մէկ դրական իրողութիւն.— Թուրքիան Արեւմուտքի կողմէ բարձրացուած թումբ մըն է համայնավարութեան դէմ:

Սակայն միւս կողմէ, որպէս Միջ. Արեւելքի մեծագոյն զինուորական ուժը. Թուրքիա կ'ուզէ արաբական աշխարհին մէջ իրաւարարի դեր խաղալ եւ դառնալ բոլորին խորհրդականը:

«ԷՔԻՓ» ԹԵՐԹԸ ԵՒ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ

●

Բաւական ատենէ ի վեր Ալֆորվիլի Հայ Մարզականի թղթակցութիւններուն մէջ նշմարած էինք որոշ դժգոհութիւն մը՝ իրաւարարներու կամ մրցումներուն ներկայ եղող հասարակութեան դէմ: Այս առթիւ հետեւեալ տեղեկութիւնները կը քաղենք Էքիփի Մարտ 19ի թիւէն:

... Մէն – Ժէրմէն ընդդէմ Ալֆորվիլ մրցումին ժամանակ ցաւալի միջադէպեր տեղի ունեցան: Ներկաներէն փոքրաթիւ խումբ մը բուռն կերպով յարձակեցաւ Հայերուն վրայ: Ասիկա՝ իր տեսակին մէջ առաջին դէպքը չէր. Հայ մարզիկներն ու զիրենք քաջալերելու դացող Հայերը նմանօրինակ անախորժ վերաբերմունքի արժանացած էին Փավիյեօն սու Պուայի եւ Ֆոնթէնըպլոյի մէջ:

Ի՞նչ է Ալֆորվիլի Հայ խումբին դէմ ստեղծուած այս հակառակութեան պատճառը: Մեր կարծիքով, իրենց կազմակերպութեան անունն է որ թիւրիմացութեանց տեղի կուտայ: Արդ, տեղին է յիշատել թէ Հայ Մարզականը մեծ մասամբ կազմուած է Ֆրանսացի տղոցմէ, որոնք իրենց զինուորական ծառայութիւնը կատարած են, անոնցմէ շատերը տակաւին Ալժերիա կը գտնուին, մաս մըն ալ դեռ նոր վերադարձած են Ալժերիայէն:

Կարգ մը մարդիկ անարդար վերագրումներ կ'ընեն անոնց հասցէին: Մեր նպատակը Սրապի բոլոր ընկերներն ալ որպէս փոքրիկ սուրբեր ներկայացնել չէ. բայց բոլորովին սխալ եւ անարդար պիտի ըլլար աշխարհի բոլոր յանցանքներն ու մեղքերը անոնց վզին բարդել ...

Հայ Մարզականի նախագահը, Գ. Ալկազի, որ Փարիզի մարզական կազմակերպութեանց ամէնէն ազնիւ եւ սիրալիր ղեկավարներէն մէկն է, մեզի յայտնեց թէ ինքն ու իր միութեան անդամները որքան ցաւ կը զգան այս վերաբերմունքին պատճառով:

Մեր խօսքը կ'ուղղենք փարիզեան մարզադաշտերը յաճախողներուն եւ կոչ կ'ուղղենք անոնց մարզական ոգիին: Պէտք չէ մոռնան որ մուտքի դրամ վճարելով ձեռք ձգած չեն ըլլար ... վիրաւորական խօսքեր ըսելու իրաւունքը: Փարիզեան Ֆութպոլի պատասխանատուները պէտք է ուշադրութիւն դարձնեն այս բանին.

Կը յուսանք որ ժողովուրդը կը գիտակցի թէ Հայերու հանդէպ ունեցած իր այս ընթացքը որքան ցաւալի եւ դատապարտելի է. կը յուսանք նոյնպէս, որ երբ այսուհետեւ Սրապ եւ իր ընկերները հակառակորդի մը դաշտին վրայ մրցելու հրաւիրուին, այն տպաւորութիւնը չունենան թէ ... թշնամի դաշտի մը վրայ կը գտնուին:

ՄԻՇԷԼ ՔԱՆԵՕՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՏԷՍԻՆ, (Յատուկ) — Հ. Ց. Դ: Նոր Սերունդի մասնաճիւղը իր ուժերով կազմակերպած էր թատերական ներկայացում մը որ տեղի ունեցաւ կիրակի, Մարտ 10, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Ներկայացուեցաւ Գրիգոր Վահանի «Բախտին անիւը»: Թատերախաղ մը արդիական կեանքէ որ թէեւ քանի մը տարի առաջ խաղցուած էր այստեղ հեղինակին իսկ ղեկավարութեամբ, սակայն նման նիւթեր կարելի է յաճախ ներկայացնել, առանց մտահոգութեան: Անշուշտ մեր նոր սերունդին համար, որուն մէկ մասին հայերէնի առոգանութիւնը տկար է, դժուար թատերախաղ մըն էր: Այսուհանդերձ մեր երիտասարդ դերակատարները, պէտք է ըսել որ յաջողութեամբ կատարեցին իրենց ստանձնած դերերը, շնորհիւ իրենց ուժեղ կամքին եւ երկար ու յաճախակի փորձերուն: Ու նաեւ իրենց ղեկավարին՝ Գ. Յակոբ Վարդերեսեանի անխոնջ ջանքերուն:

Խնամք տարուած էր նաեւ բեմի յարդարման: Աշխատանք ու ծախք չէին խնայած այդ ուղղութեամբ: Դերերու յաջող բաշխում մը կատարուած էր հետեւեալ կերպով — Օրիորդներ Մարի Լուիզ Առաքելեան (Սեդակ Արրահամեան), Խաչիկ Խորանեան (Մարկրիթ), Մարի Խորանեան (Մարիամ), Գ. Գ. Յակոբ Վարդերեսեան (ԽՍդրակ Արրահամեան), Խաչիկ Ցախորեան (Թագոսեան), Առաքել Առաքելեան՝ (Կարպիս), Գերճ Գառաւեան (Յովսէփ) եւ Վահրամ Տէյիրմէնճեան (կացի պաշտօնեայ):

Բոլոր դերակատարներն ալ իրենց կարելին ըրին, հեղինակին ստեղծած տիպարները հարազատօրէն մարմնաւորելու համար: Պիտի չծանրանամ իւրաքանչիւրին խաղարկութեան վրայ:Եթէ մանր թերութիւններ պիտի փնտռենք, կարող ենք գտնել նաեւ կարող դերասաններու խաղարկութեան մէջ:

Պիտի չմոռնանչեմ նաեւ լաւագոյն խաղացողները: Ներկայացումը, ընդհանուր առմամբ, մեր յուսացածէն շատ աւելի յաջող անցաւ ու ոգեւորեց մեզ: Ոգեւորուեցան նաեւ իրենք՝ դերակատարները: Լաւ խմորներ կան տղոց եւ աղջիկներուն մէջ, որոնք օժտուած են բեմական յարմարութիւններով ու կարելի է զիրենք օգտագործել ամէն առթիւ:

Այս ներկայացումը խթան պիտի հանդիսանայ մեր Նոր Սերունդականներուն՝ աւելի մեծ եռանդով փարելու աշխատանքի, յաճախակի ներկայացումներ սարքելով: Որովհետեւ բեմն ալ դպրոց մըն է, ուր կը դարբնուի ազգային նկարագիրը, կը յղկուի լեզուն, ու կը վերանորոգուի հայու դիմագիծը:

Նոր յաջողութիւններ կը մաղթենք ձեզի, սիրելի Նոր Սերունդականներ:

Գ. Գ.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (3)

ԵՐԿՈՒՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Ա.

★

ՍԱՍՈՒՆ

Այս բուքը՝ ո՛վ գիտէ թերեւս վերջինն է այս ձմրան, քանի որ այդ տաք դժոխքի սատանաները սառած, թմրած, ընդարմացած նստել են մեր խեղճ քաղքցոց տուները, քանի որ վառարանէն չեն կրրնար հեռանալ անօրէնները, ժա՛մ է նոցա վրայ յարձակելու, փառք Աստուծոյ, մենք լաւ անդամներ ունինք որ ցրտուն ալ կը դիմանան, տաքուն ալ. իսկ թէ հարցնէք թէ երբ պէտք է յարձակիլ քաղաքին վրայ, ես կ'ըսեմ թէ հիմա՝ այս բուքին, այս ձիւնին. ասկից մինչեւ Մուշ կը հասնինք չորս ժամու մէջ եւ մենք քաղաք կը մտնենք, երբ աւազակները թըմբած՝ առաւօտու քունին են ընկղմած. իսկ երբ քաղաք մտնենք, ամէն մարդ խղճմտանքին հարցնէ թէ ի՛նչ պէտք է ընել: Ահա՛ ես վերջացուցի:

Լռութիւն մը տիրեց աս խօսքերուն վըրայ եւ ոչ ոք ձայն չի հանեց, միայն բարի՛ տէրտէրը ան ատեն պարտք համարեց ըսել.

— Ցովնան եղբայր, դու տեղեկութիւն ունի՞ս այդ մարդկանց սովորութեան վըրայ, նոցա զօրութեան վրայ որ այդպէս համարձակ կը խօսիս:

— Ի՞նչպէս չունիմ. ես երկու ժամ չի կար որ տունս եմ մտեր, այն օրէն որ Բաղդասար իշխանը անօրինաց գերի դըրնաց, ես հանգստութիւն չունիմ. ամէն կողմ շրջեցայ, ամէն տեղ դիտեցի թէ հնարք կա՞ր զնա ազատելու. քանի - երեւուն հոգի լաւ Հայ, լաւ քրիստոնեայ հետըս առած ութ օր շարունակ նորա շաւղին հետեւեցայ. բայց տեսայ՝ ճար չկայ, ամէն ջանք անօգուտ պիտի երթայ եւ մեր կորիճ տղայք փուճ զոհ պիտի երթան. դարձայ իմ ճամբէս, եկայ Ս. Առաքելոյ եկայ դիտելու համար թէ ի՛նչ կ'ընեն անօրէնները. տեսայ որ անհոգ եւ անփոյթ կը նստին. չէ՞ որ Տարօն դըրեղման կ'ընեն, չէ՞ որ կենդանի ոչ ոք չի կայ: Եթէ իմ ձեռին այս առտու հինգ հարիւր մարդ լինէր, մէկ շնչաւոր այդ աւազակներէն չէր ազատեր:

— Տէ՛, տղա՛ք, ի՛նչ կեցեր ենք... երթա՛նք, երթա՛նք ուր որ Ցովնան մեզ կը տանի, երթա՛նք զռաց մէկը.—

— Երթա՛նք... կ'ըսէին հարիւր ձայն մէկտեղ, եւ ժխոր մը տիրեց այս ամբոխին մէջ, որուն մէկ մասը ներս չի կարենալով մտնել՝ դռնէն դուրս մնացել էր:

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Ձիւնը իւր մոլեկան հեղեղը կը շարունակէր, քամին զանի կը տարուբերէր, եւ մարդոց շատ գիւրին չէր այդպիսի ժամանակին տնէ դուրս ելնել. սակայն երբ կէս գիշերն անցաւ եւ հազարի չափ նիզակաւորք ժողովեցան Սարասեայ գիւղին դիմաց որ դէպ ի Մուշ կը նայէր, էլ չի համբերեց Ցովնան, եւ առջեւէն սկսաւ սահիլ փայտեայ ոտնամաններով որ այդ լերան բնակչաց յատուկ էր 'ի վաղ ժամանակաց հետէ որով չեն խրիր ձիւնին մէջ(*): Ինք լաւ գիտել էր թէ քամին իրենց ետեւէն կը փչէր, ուստի այս էլ բաւական դիւրութիւն մ'էր այդ սոսկալի ճամբորդութեան, մանաւանդ երբ դրեթէ ապահովութիւն կար իշխեր դարձնելու բոլոր այդ Խոմայէլեան բանակը, ամէն դժուարութիւն իրեն համար ուրախութիւն էր, եւ բոլոր Սասուն գիտէր թէ այդ մարդը յողնիլ, վհատիլ չէր գիտեր, վըտանգ զինքն երբեք ահաբեկել չէր, ուստի ինք կը սահէր եւ ետեւէն ամէնքը կը քալէին. եւ վերջը, ըստ հին սովորութեան, այս ձիւնի վրայի ճամբորդութեան մէջ կռունկներու պէս առաջինները քիչ - քիչ ետ կը մնային, վերջինները առաջ կ'անցնէին: Տխուր լուսին առանց երեւելու աղօտ լոյս մը կը ձգէր երբեմն սպիտակ ձիւնին վրայ եւ ամէն սեւ նիւթն տեսանելի կ'ընէր, թէպէտ բան մը չի կար որ ճերմկած չլինէր: Մեր խումբը լռիկ կը շարունակէր իր ճամբան, ժամերն կ'անցնէին, գիշերը կը կարճէր, արշալոյսը հեռու չէր, երբ յանկարծ մեր խմբին պարագլուխը որ երբեք չէր նահանջեալ, կանգ առաւ ու ամէն մարդ որ նորա ետին էր ինքնիրեն կը հարցնէր թէ ի՛նչ արգելք կրնայ լինիլ:

Ցովնան իւր ճամբուն վրայ տեսաւ անսովոր ձիւնադէզ բարձրութիւն մը. առջի մտածութիւնը նիզակի հարուած մը տալ եղաւ, բայց շուտ մ. խելաբերեց եւ նիզակին բունը երբ ձիւնի դէզին մէջ մխեց՝ դիմադրութիւն մը զգաց, եւ մարդկանց աղաղակի ձայն, ձիոց փռնչել, -դինա ց շառաչիւն ու ձեան դէզին ցիրուցան փլչել յայտնի եղաւ, ձեան տակէն չորս ձի եւ չորս մարդ դուրս ելան:

(*) « Իսկ վասն ձեանն անկայուն զօրութեան որ այն ինչ յամպոյն 'ի վայր զեղեալ լինին, հնարեալ իւրեանց փայտս իբրեւ զանուրս չուանօք պարուեալս յաղ շուրջ զոտամբք՝ դիւրաւ ընթանան 'ի վերայ ձեան իբրեւ ընդ ցամաք երկիրս:

Թոմա Արծրունի

ԾԵՐԵՆՑ

(Շար.)

չէն Արեւմտ. Գերմանիայէն՝ փոխանակ 25.000ի:

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ Արեւմտ. Գերմանիայէն պահանջած են, որ 650 միլիոն մարքի գումարով մը մասնակցի ամերիկեան այն բանակներու ծախքերուն, որոնք Արեւմտ. Գերմանիոյ մէջ կը պահուին:

ԹՈՒՐՔԻՈՅ վարչապետը, Մենտերէս, համաձայն չէ որ Անգլիացիները Կիպրոսի Յոյներուն հետ համաձայնութեան գան, ըստ «Նիւ Եորք Հերալտ»ի թղթակցին:

ՄԱՌԵՇԱԼ ԺՈՒԿՈՎ ճառ մը խօսեցաւ Մոսկուայի մէջ, եւ յայտարարեց. «Նոր պատերազմի մը պարագային հիւլէական զէնքերը վստահաբար պիտի գործածուին»:

«ԵՒՐԱԹՈՄ»ի եւ Միացեալ Շուկայի համաձայնագրերուն ստորագրութիւնը տեղի պիտի ունենայ Հռոմի մէջ՝ Մարտ 25ին:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ուղղափառ եկեղեցւոյ Սինոտը կոչ ուղղեց արտասահմանի իր բոլոր հաւատացեալներուն, որ Մոսկուայի «Մայր Եկեղեցւոյ» շրջագծէն չհեռանան:

ՄՈՆ ԲԼԱՆԻ մէջ կորսուած երկու երտասարդներուն սառած մարմիններու փնտռտուքը, որ սկսած էր երէկ, յաջողութեամբ վերջացաւ: Զոհերուն մարմինները գտնուեցան եւ բերուեցան Շամոնի:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ֆութպոլի Ազգ. խումբին նախկին բերդապահներէն մէկը, Վինյալ, որ քրէական ամբաստանութեան տակ կը գտնուէր, յանձնուած է ոստիկանութեան:

ՄԱՌԵՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ «Իլեուշին» օդանաւ մը նուիրեց Իրանի շահին՝ պարսկական նոր տարուան առթիւ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավարներու պատուիրակութիւն մը մեկնեցաւ Եուկոսլաւիա՝ տեսակէտներու փոխանակութիւն ունենալու համար: Տասը տարիէ ի վեր մերձեցման առաջին քայլն է այս՝ Ֆրանսացի եւ եուկոսլաւ համայնավարներու միջեւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԳՈՄՄՈՆ.— Գ. Յ. Քէնտիրեան, Տէր եւ Տիկին Գ. Քէնտիրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Մ. Մըլքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յ. Մանուկեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ այս կիրակի հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ մօր Սառա Քէնտիրեանի յիշատակին:

Այս տխուր առթիւ պիտի վերյիշուի հանգուցեալ Կիւրեղ Խռայեանի յիշատակը իր մահուան տարելիցին առթիւ:

Պիտի յիշատակուին նաեւ բոլոր այն բազմահազար Հայ նահատակները որոնք ինկան Մուշ Լճակի ափերուն, 1915ի Հայաջինջ Սարսափի օրերուն:

Կը հրաւիրուին յիշատակը յարգողները:

ԽՆՋՈՅՔ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի տարեկան ընկերահամակրական խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր:

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:

Նուագ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ. Գեղարուեստական բաժին: Պիւֆէ զիւրամատչելի գիներով:

Լա Քէս տ'էփարնյի սրահը, 32-34 Ավընիւ տը լա Փօրթ տէ Լիլա, մէթրօ Փօրթ տէ Լիլա: Մուտքը ազատ է

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Լաւ գործաւորուհիներ տունը աշխատող այր մարդու եւ երեխայի պլուզոնի համար:

Գործաւորուհի մը սիւրժըքթէօզ աշխատանոցի համար: Դիմել՝

SILVERCEL

9 Rue Geoffroy l'Angevin, Paris 4ème

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս շաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը:

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ՝ Հայ. Ազգ. Միութեան, Կապ. Խաչին, Նոր Սերունդին եւն.:

Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն:

Կը նախագահէ՝ ընկեր ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

Կը խօսին ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ եւ Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչը:

Խօսք կ'առնէ նաեւ՝ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐԶԷ

Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Պետրոս Թուրլեան, Ա. Տօնապետեան, Յակոբ Չէքեան, եւ Յովհ. Պէրպէրեան: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

Մահուան քառասունքին առթիւ

Այս կիրակի առաւօտ Առնուվիլի Վառագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆի

յիշատակին, Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի:

Այս առթիւ կը հրաւիրուի Սարսէլի, Առնուվիլի եւ Կուսէնվիլի հասարակութիւնը մեծանուն Հայուն յիշատակը յաւերժացնելու համար:

●

ԼԻՈՆ.— Լիոնի Ազգային Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայ կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր, ներկայ գտնուելու անզուգական եւ անփոխարինելի վեթերան խմբագրապետ՝

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆի

մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի առաւօտ Լիոնի եկեղեցին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԳՈՄՄՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Գոմմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Քրիստափոր խումբին:

Այս շաբաթ ժամը 21ին, Գոմմոնի Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին:

Պիտի ըլլան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Նոր Սերունդի կողմէ հայկական պարեր՝ հայկական տարազներով:

Մուտքը ազատ է:

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Ձեւողներ (քուփէօր) պօնէթըրիի համար, մեծաքանակի համար: Դիմել՝

RECORD-PARIS

241 Rue St. Martin

Tél. ARC 40-04 et GUT 47-27

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Օննիկ Գասպարեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թօփուզեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ եղբօր՝

ՕՆՆԻԿ ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի

յիշատակին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐ»Ը

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Կաավարենց» խումբին կողմէ.

Կիրակի, Մարտ 24, ժամը 15ին, Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահը, Փլաս տիւ 11 Նովամպրը:

Կը ներկայացուի Նախանձոտ ամուսինը (կատակերգութիւն 2 արար):

Գեղարուեստական բաժին:

Եւրոպական պարեր:

ՄԱՆՈՒԷԼ ՓԻՋԱՐՕ նուագախումբով:

Կառախումբ Կառ տիւ Նորէն, իջնել Վիլիէլը պէլ Կոնէս, առնել 268 թիւը եւ իջնել Փլաս 11 Նովամպրը կամ 268 առնել Փոռթ տը լա Շափէլէն եւ իջնել նոյն տեղը:

Տէր եւ Տիկին Գէորգ Արսէնեան եւ զաւակները, Պ. Արմենակ Արսէնեան, Տէր եւ Տիկին Յովնանեան եւ զաւակները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ մօր՝

ՍԱԹԵՆԻԿ ԱՐՍԷՆԵԱՆի

մահը որ տեղի ունեցաւ Նիս, Մարտ 17ին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ երկուշաբթի օր, Մարտ 19ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Սէն Ժերոմի (Մարսէյլ) Թաղ. խորհուրդը, Գէորգ Տէր Կարապետեանի ցաւնագէտ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները, ի նպաստ տեղւոյս դպրոցին.—

Բժ. Յակոբ Սիվրիհիսարլեան, Օննիկ Թահթալեան, Հայկ Զուգուրեան, Պառ Անթուան հազարական ֆր., իսկ Ոսկիան Շէրպէթեան, Ստեփան Մակարեան, Օննիկ Տօրումեան, Վարպետեան եղբարք, Կարապետ Կոտուճեան, Հայկ Վարժապետեան, Ծիւան Մութլուեան 500ական ֆր., Նազար Անտօնեան երկու հարիւր ֆր.:

Այս առթիւ ստացուած են հետեւեալ նըւէրները ի նպաստ Թաղիս եկեղեցւոյ պայծառութեան.— Յ. Յովսէփեանէ հազար ֆրանք, իսկ Մանուկ Գասպարեանէ եւ Նազար Ինճէճեանէ 500ական ֆր.:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ, ՄԱՐՍԷՅԼՑԻՆԵՐ

Studio YENO

Հանրածանօթ լուսանկարչատունը տեղափոխուած է քաղաքի կեդրոն՝

21 - 23 Ալէ Լէօն - Կամպէթա:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ծանօթ հաւաքատեղին: (Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանը):

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Մինասեան ենթակոմիտէի ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Օրակարգ՝ Նախորդ ժողովի շարունակութիւն:

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան դպրոցը: Կարեւոր օրակարգ:

ՊԱՆԵԷՕ ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. «Արծիւ» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր ընկերները այս ուրբաթ, ժամը 20.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին. Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը.—
Համազասպ խումբը այս շաբաթ:
Վռամեան ենթկ. այս շաբաթ ժամը 9ին:
Մուրատ խումբը այս կիրակի ժամը 3ին:
Իշխան խումբը այս կիրակի ժամը 3ին:
Արամ խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին.
Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին:
Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9.30ին:
Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կիր. ժամը 3ին:
Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կիր. ժամը3ին:

Ժողովները շարունակելի են:

Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները:

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին ընդհ. ժողովը, այս շաբաթ, ժամը 20.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.—Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի Հերոսամարտին 42րդ տարեդարձը, Մարսէյլի մէջ, տեղի պիտի ունենայ Մայիս 12ին:

«ԱՐԵՒԱԳԱԼԸ» ԳՈՄՄՈՆԻ ՄԷՋ

Տեղի կ'ունենայ ամէն հինգշաբթի առաւօտ ժամը 9ին եւ կիրակի օրեր յետ պատարագի, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն:

ՃՇԴՈՒՄ.— Շաւարշ Միսաքեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Վարդեվառ Գամպէրեան Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան կը նուիրեն ոչ թէ երկու հազար ֆր., այլ երեք հազար ֆր.:

Պ. Պէճիտեան Լիոնի եկեղեցւոյ շինութեան ֆոնտին կը նուիրէ երկու հազար ֆր., հանգուցեալ Սրապ Յարութիւնեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր.Միութեան կողմէ, 24 Մարտ, կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր: Սէրքըլ Միլիթէրի ընդարձակ սրահը.

Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ:

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ Ի

Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել

Յ. Պահատիրեանի, հեռ. ORN. 37-32, կամ Մ. Գրաճեանի 138 բիւ տը լ'Ապէ Կրու, Փարիզ (15)::

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Բարկէն Սիւնի» խումբը կը ներկայացնէ

Գրիգոր Վահանի ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ
(Կատակերգութիւն երեք արար)

Այս կիրակի ժամը 20ին, ռիւ Փիէր Քիւրիի սրահը:

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9e)

ՍՏԻՊՈՂԱԲԱՐ ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻՆ

Նուրհան Թունճուրեանի ազգականները, բնիկ Մարաշցի, ծնած 1909ին, հօրը անունը Մինաս, մօրը՝ Մարիամ Հերթաշեան: Իր հասցէն՝ Առբրնէ (Լուարէ):

Լուր ունեցողներէն կը խնդրուի անմիջապէս դիմել՝ հայկական գրասենեակը 7 ռիւ Քափէրնիկ, Փարիզ (16):

ՕՐԱԹԵՐԹ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e

Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600

Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք ։ Հատը 12 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 23 ՄԱՐՏ • SAMEDI 23 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7839 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3650

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԻՃԱԿԸ

•

Զորեքշաբթի օր Փարիզէն Անգարա մեկնեցաւ ֆրանսական կարեւոր պատուիրակութիւն մը, նպատակ ունենալով զարկ տալ առեւտրական գործառնութեանց Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ ։

Նախագահն է Քրիսթիան Փուշէ, նախկին նախարար, որուն կ'ընկերանան արտաքին, ելմտական եւ տնտեսական նախարարութեանց բարձրաստիճան պաշտօնատարներ ։

Պատուիրակութիւնը բանակցութիւններ պիտի կատարէ Թուրք կառավարութեան հետ՝ առեւտրական համաձայնագիր մը կնքելու համար ։

Մանրամասնութիւններ չեն տրուիր պատուիրակութեան առաքելութեան մասին ։ Թերթի մը համաձայն, միջոցներ ձեռք պիտի առնուին, որպէսզի ֆրանսական թերթերն ու գրքերը ազատօրէն արտածուին դէպի Թուրքիա ։ Անշուշտ ուրիշ կարեւոր ապրանքներու փոխանակութեան համար եւս կարգադրութիւններ պիտի ըլլան ։

Տարիներէ ի վեր տնտեսական եւ ելմտական մեծ տագնապի մը մատնուած է Թուրքիա ։ Ամերիկայի նիւթական կարեւոր աջակցութիւնը, համաձայն Թրումընի վարդապետութեան, չկրցաւ աղէտին առաջքն առնել ։ Տոլարները աստուելպրար բանակին վրայ ծախսուեցան ։

Արտասահմանի հետ առեւտուրը գրեթէ բոլորովին կասած է, օտար դրամի պակասին հետեւանքով ։ Միայն սակաւաթիւ առանձնաշնորհեալներն էին — մանաւանդ պետական բարձրաստիճան անձնաւորութեանց ազգականները, երբեմն նոյնինքն նախարարները — որ իրաւունք ունէին օտար երկիրներէ ապրանք ներածելու Թուրքիա եւ փոխարժէքը վճարելու դրամատան միջոցաւ եւ պաշտօնական սակով ։

Բազմաթիւ գեղծումներ գործուեցան այս առթիւ եւ Թրքական մամուլը բուռն պայքար բացաւ գեղծարարներուն դէմ ։

Առանձնաշնորհեալները դայթակղեցուցիչ շահեր կ'ապահովէին՝ կեղեքելով ժողովուրդը ։

Թրքական լիրային պաշտօնական սակն է 125 ֆրանք ։ Արտօնեալները այս սակով կը կատարէին իրենց գործառնութիւնները ։ Մինչ սեւ շուկային մէջ լիրան 30-35 ֆրանքէն աւելի արժէք չունէր ։

Ֆրանսայի — ինչպէս նաեւ ուրիշ երկիրներու — առեւտրականները տարիներէ ի վեր կարեւոր պահանջներ ունէին Թուրքիայէն եւ չէին կրնար իրենց դրամները ստանալ ։ Թուրք Հանրապետութեան կեդրոնական դրամատունը պարտական վաճառականներէն գանձած էր իրենց տալիքը, սակայն դրամը չէր կրնար ղրկել պահանջատէրերուն՝ պարզ այն պատճառով, որ օտար դրամ (տըվիզ) չկար գանձին մէջ ։

Թուրքիոյ ներածումները անհամեմատ շատ էին բաղդատմամբ արտածումներուն ։ Այս վիճակը շարունակուեցաւ տարիներով ։ Պարտքերը դիզուեցան պարտքերուն վրայ եւ երկիրը հասաւ սնանկութեան դուռը ։

Այսօր ո՛չ մէկ երկիր վարկ կը բանայ Թուրքիոյ ։ Ո՛չ մէկ Թուրք առեւտրական ապրանք կրնայ ստանալ օտար երկիրներէ ։

Ստեղծուած է այնպիսի վիճակ մը, որ Պոլսոյ պէս կեդրոն քաղաքի մը մէջ անգամ կարելի չըլլար գտնել առօրեայ ապրուստի համար անհրաժեշտ սովորական ապրանքներ ու առարկաներ ։

Կառավարութիւնը շատ խիստ օրէնքներ դրած է շահագէտներուն դէմ, արգիլելու համար սեւ շուկան ։ Սակայն կացութիւնը չէ բարւոքած ։

Կը պակսի նոյնիսկ սուրճը ։ Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ խանութպանները 66 կրամ սուրճ կուտան միայն այն յաճախորդներուն, որոնք զանազան ուրիշ ապրանքներ կը գնեն ։

Տարակոյս չկայ, որ Թուրքիա կարեւոր տեղ մը կը գրաւէ այսօր Ատլանտեան Ուխտին մէջ, շնորհիւ իր աշխարհագրական բացառիկ դիրքին ։ Անիկա գլխաւոր կապն է Արեւմուտքի եւ Արեւելքի միջեւ, ըլլալով միաժամանակ անդամ Պաղտատի Ուխտին ։

Այս պայմաններուն մէջ հասկնալի է, որ արեւմտեան պետութիւնները աջակցին իրենց դաշնակցին, սնանկութենէ փրկելու համար զայն ։

Ժամանակին Մոսկուան թեւ թիկունք եղած էր Թուրքիոյ, յանուն համաշխարհային յեղափոխութեան եւ անդունդէն դուրս հանած Թուրքիան ։

Այժմ դերերը փոխուած են ։

Նոր փորձերը պիտի յաջողի՞ն բան մը փոխել Թուրքիոյ վիճակին մէջ ։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

•

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՀԱՐՑԸ ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՄԷՋ

Ֆրանսայի Ազգ. Ժողովը կը շարունակէ քննել Ալժերիոյ հարցը ։ Առջի օրուան վիճաբանութեանց ընթացքին, ուրիշներու կարգին խօսք առին Ալժերիոյ նախարարը՝ Լաքոստ եւ Ժագ Սուսթէլ ։ Այս վերջինը, որ Ազգաժողովին Ֆրանսական պատուիրակութեան մաս կը կազմէր երբ ՄԱԿի մէջ կը քննուէր Ալժերիոյ խնդիրը, նկարագրեց թէ ինչ էր միջազգային կարծիքը Ֆրանսայի տուած բացատրութիւններէն առաջ եւ վերջը ։ Որոշ չափով քննադատեց ՄԱԿը, ուր «արաբա-ասիական խմբակցութեան 26 ձայներուն կու գան միանալ խորհրդային խմբակին 9 ձայները ։ Մ. Նահանգները, որոնք կ'ուզեն այն սկզբունքէն մեկնիլ թէ յարձակում կրողը պէտք է պաշտպանեն յարձակողին դէմ, տակաւին յստակ կերպով չեն ըմբռնած թէ քանի՛ տեղի տան ցեղապաշտ եւ ռազմասէր դիկտատորի մը, այս վերջինը ա՛յնքան աւելի պահանջկոտ կը դառնայ» ։ Սուսթէլի այս խօսքերը ընդունուեցան ջերմ ծափերով ։

Ապա, շարունակելով Ալժերիոյ հետ կապ ունեցող վերջին դէպքերուն պատմականը ընել, Ժ. Սուսթէլ յիշեցուց «Աթոս» նաւուն դէպքը, որ գրաւուեցաւ երբ Եգիպտոսէն զէնք կը փոխադրէր Ալժերիա, եւ անցաւ Ալժերիոյ մէջ տեղի ունեցած դէպքերուն ։ «Ապստամբական շարժումը չյաջողեցաւ ալժերիական առանձին պետութիւն մը ստեղծելու իր ծրագրին մէջ ։ ՄԱԿի որոշումն ալ քայքայեց ապստամբներու վերջին յոյսերը ։ Ժողովուրդին բոլոր խաւերը յոգնած եւ ձանձրացած են տիրող կացութենէն ։ Ազատագրման աշխատանքները արդէն իսկ աւարտած կ'ըլլային մինչեւ հիմա, բայց Թունուզ եւ Մարոք ամէն ճիգ կը թափեն՝ կրակը հրահրելու համար ։ Ալժերիա ֆրանսական է, եւ ֆրանսական ալ պէտք է մնայ» ։ Ժագ Սուսթէլ իր ճառը վերջացուց հետեւեալ բառերով — «Անհրաժեշտ է որ Մարոքեան եւ Թունուզեան մեր քաղաքականութիւնը որոշ փոփոխութիւններ կրէ, անհրաժեշտ է նաեւ պայքարիլ ահաբեկումներուն, հակազգային քարոզչութեան դէմ» ։

Ապա խօսք առաւ Ալժերիոյ նախարարը՝ Լաքոստ ։ Յայտարարեց որ հարցը անլուծելի չէ, պայմանաւ սակայն, որ Ֆրանսա միակամ ըլլայ ։ Ապստամբական շարժումը մեծապէս տկարացաւ վերջերս,

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՍԱՆԵՐԸ

•

Այս թիւը ամբողջովին տրամադրուած է Յառաջի սաներուն, նախ իբրեւ իրենց խրախուսանք, հրաժեշտ առնելու համար իրենց խմբագրապետէն, որու շունչին տակ լեզու բացին եւ գրականութեան ճաշակ ստացան ։ Կարելի չէր գտնել հրաժեշտի այդ խրախուսանքը, երկրորդ անոր համար որ ամէն ժողովուրդի մէջ նուիրական է՝ երբ ծանօթ եւ անծանօթ պարտք կը զգայ գլուխը բանալու եւ խոնարհելու անդարձ մեկնողին առջեւ ։

Այս առթիւ, կ'ուզէինք աւելցնել թէ «Յառաջ»ը իր կեանքն իսկ էր՝ մեր ողբացեալ խմբագրապետին համար ։ Այնպէս որ անհրաժեշտութիւն պիտի ըլլար վաւերագրել իջեցնել եւ ծածկել համակրանքի, սիրոյ եւ հրաժեշտի արտայայտութիւնները, որ ցոյց կը տրուին հանդէպ այդ կեանքին՝ ոչ միայն սաներուն կողմէ, այլ եւ բարեկամներուն, ոչ միայն Ֆրանսայի մէջ, այլ եւ արտասահմանի ։ Ուստի ամբողջացնելու համար իր ժողովրդականութեան եւ ծառայած հմայքի պատկերը, գալ շաբթու, երբ Մարսէյլիոյ գաղութն ալ կը կատարէ սուգի եւ յիշատակի օր մը, պիտի տանք արտասահմանեան հայերէն մեր թերթերուն բացառիկ թիւերուն յօդուածները եւ կարգ մը այլ գրութիւններ ։

Եւ այդ թիւով կը վերջացնենք ։ «Յառաջ» այնուհետեւ կը ստանայ իր բնական դիմագիծը ։ Եթէ չլսուի ողբացեալ խմբագրապետին ձայնը, պիտի մնայ ու բուրէ իր յիշատակը, ներշնչելու եւ առաջնորդելու համար մեզ ։

Գիտենք թէ ողբացեալը շատ պիտի ցաւէր ու պիտի տրտնջար ըսելով թէ շատ տեղ տրուեցաւ իրեն ։ Այն որ երբեք չխօսեցաւ իր կեանքին մասին, չգրեց նոյնիսկ իր Յուշերը, որոնք չափազանց թանկագին էին իբրեւ ատաղձ ժամանակակից մեր պատմութեան ամէնէն կարեւոր մէկ շրջանին մասին, — ինչ որ մենք կը համարինք թերացում մը, — առանց նկատի առնելու այն Յուշերը, որոնք կ'երեւին «Յառաջ»ի մէջ, գրուած՝ հարկադրաբար, պատասխանելու համար թուրք ստոյկանապետին յուշագրութեան ։ Գիտենք թէ պիտի մեղադրէ մեզ որ թոյլ տուինք Յառաջի՝ դուրս ելլել իր գիծէն ։ Կ'ընդունինք այդ մեղքը, բայց գիտենք թէ Յառաջի մեծ ընտանիքը, Փարիզէն մինչեւ գաւառ եւ արտասահման, պիտի ներէ մեզի, արդարացնելով որ կարելի չէր թաղել ժողովրդական այդքան յորդառատ համակրանք մը ։ Միւս կողմէ, այս թերթը, որ այնքան կարեւորութիւն է տուած գաւառի ձայներուն, համարելով գաղութին բազմերակին բաբախիւնը, կը կարծէ թէ ինչպէս Սաներուն Ձայնին մէջ լսեց բաներ, որոնք չէին ըսուած, համակրանքի այս ընդհանուր արտայայտութեանց մէջ տեսաւ թէ հակառակ բոլոր դժբախտութեանց եւ ձախորդ օրերուն՝ ժողովուրդը կը քալէ լաւ բաներու հետ եւ լաւ մարդոց հետ ։

Մենք սակայն միայն ուզեցինք հաստատել մեր «շեղումով» ։

Մեր ընթերցողները թող ներեն մեզի այս «շեղումին» համար ։ ՅԱՌԱՋ

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

Ազգաժողովին ընդհ. քարտուղարը, Համմըրշոլտ եւ Նասր առաջին տեսակցութիւն մը ունեցան հինգշաբթի կէսօրէն վերջ ։ Նախապէս, Համմըրշոլտ տեսակցած էր Եգիպտոսի Արտաքին նախարար Ֆաւզիի հետ. իսկ Նասր ընդունած էր Նեհրուի անձնական ներկայացուցիչը՝ Քրիշնա Մենոն ։ Զանազան հակասական լուրեր շրջան կ'ընեն այս խօսակցութեանց շուրջ, բայց տակաւին կարելի չէ որոշ կերպով ըսել թէ ի՞նչ եղաւ ստացուած արդիւնքը ։

× Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, Տիկին Մէյր, Նիւ Եորքէն Իսրայէլ վերադարձի ճամբուն, Փարիզի մէջ հանդիպում մը ունեցաւ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարին հետ ։

ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Մերձ. Արեւելքի ապագային համար կենսական կարեւորութիւն ունին նաեւ Պերմուտեան կղզիներուն մէջ շարունակուող անգլեւամերիկեան խօսակցութիւնները ։

Արդարեւ, առաջին օրէն իսկ, Այզընհաուըր - Մաք Միլըն բանակցութեանց առանցքը կը կազմէին Կազա[...] Աքապայի, Սուէզի հարցերը ։ Անգլիացիները կ'ուզեն համոզել Այզընհաուըրը, որ միանգամ ընդ միշտ ընդունի թէ Նասրի դիրքը որոշապէս հակա-արեւմտեան է. միւս կողմէ, պէտք չէ յուսալ թէ այս հարցերը ՄԱԿի մէջ կրնան լուծուիլ, որովհետեւ շատ մը պետութիւններ շահ ունին որ ՄԱԿի որոշումներուն գործադրութիւնը ձգձգուի ։

Բազմաթիւ մասնագէտներ կը սպասուին Պերմուտեան կղզիները՝ այս հարցերուն մասին եղրակացութիւններ հանելու համար ։

× Մ. Նահանգներու փոխ նախագահը, Նիքսըն, վերջացնելով իր ափրիկեան շրջապտոյտը, վերադարձաւ Ուաշինկթըն ։ Իր ընդհանուր եզրակացութիւնն այն է, որ Մ. Նահանգները պէտք է աւելցնեն ափրիկեան երկիրներուն յատկացուած նիւթական օժանդակութիւնը ։

ԹՈՒՆՈՒԶԻ ՄԷՋ

ՔԱՂԱՔ. ԲԵՂՈՒՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԻՒՆ

Անկախութեան տօնակատարութիւններէն վերջ, «օտար» հիւրերը մեկնած են Թունուզէն. կը մնան միայն՝ Մարոքի, Ալժերիոյ Ազատագրական շարժման եւ կարգ մը արաբական երկիրներու ներկայացուցիչները ։ Թունուզի վարչապետը ամիսներ առաջ կ'ուզէր այսպիսի ժողով մը կազմակերպել, բայց ձախողեցաւ, որովհետեւ Ֆրանսացիները Ալժէի օդակայանին մէջ ձերբակալեցին Պէն Պելլան եւ Ալժերիոյ ապստամբական շարժման ղեկավարներն ուրիշ չորս հոգիներ, որոնք Թունուզ կ'երթային ։

Պուրկիպա կ'ուզէ համաձայնութիւն գոյացնել Ալժերիոյ մէջ ընդհ. ընտրութիւններու կազմակերպման շուրջ. բայց կարելի չէ ընտրութիւն կատարել ինչքան ատեն որ խաղաղութիւնը վերահաստատուած չէ ։ Արդ, Ֆերհատ Աբբաս, որպէս ապստամբութեան ղեկավար, իբր թէ չուզեր զէնքերը վար դնել առանց որոշ ապահովութիւններ ունենալու ։ Իրողութիւնն այն է սակայն, որ Գահիրէի մէջ գործող ալժերիական մարմինը կ'ուզէ մինչեւ վերջ պայքարիլ ։

Թունուզի եւ Մարոքի վարչապետները կ'աշխատին տարհամոզել զինք ։

ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ ՔԱՂԱՔԱՑԻԱԿԱՆ ԿՌԻ՞Ւ

Ըստ «Նիւ Եորք Հերալտ»ի Պէյրութի թղթակցին, Դամասկոսի փողոցներուն մէջ բուռն կռիւներ տեղի ունեցած են՝ որպէս հետեւանք քաղաքացիական կռիւներու ։ Սուրիական բանակին հակահամայնավար սպաները, զօր. Նիզամ Էտտինի ղեկավարութեամբ, պետական հարուած մը կազմակերպած են եւ պաշտօնանկ բրած՝ զինուորական ապահովութեան ուժերու պետը՝ գնդ. Սարրաճը ։ Յայտնի չէ տակաւին թէ կառավարութիւնը ու հանր. նախագահն ալ պաշտօնանկ եղա՞ծ են թէ ոչ ։

ԻՍՐԱՅԷԼԵՒՅՈՐԴԱՆԱՆԵԱՆ սահմանին վրայ նոր միջադէպեր տեղի ունեցան ։

ԴՐՈՒԱԳ ՄԸ

Ժա՛մք, ժա՛մք է Հայոց աշխարհում ։ Հայ ժողովուրդին գոյութիւնը տեւականացնելու կոչուած բերդերը կ'իյնան մին միւսին ետեւէն ։

Հայ ժողովուրդը դառնակսկիծ մորմոքով, գերեզման իջեցուցած է, երկիր մէջ, Խրիմեան Հայրիկը, Ա. Զաւարեանը, Քեռին եւ այլ բազմաթիւ ուրիշներ ։

Արտասահման մանաւանդ վերջի տասնամեակին, կորսնցուց տեւան գործիչներ եւ զինուորականներ ։ Բայց այս վերջինը Շաւարշ Միսաքեանի մահը ամէնէն կարծր հոգիներն անգամ ցնցեց ։

Դեռ կը գրուի իր մասին, գիտեմ ։ Ես իմ համեստ կարողութեամբս պիտի ջանամ դրուագ մը պատմել ։ Ողբացեալին այնքան սիրած վայրերէն, Բարձր Հայքի մայրաքաղաք՝ Կարինէն ։

1913 Օգոստոսեան պայծառ առաւօտ մը ։ Արեւ արեգակ ամէն կողմ ։ Էրզրումի Հայոց եկեղեցիին զանգակները կը ղօղանջեն, իսկ գլխաւոր զանգին բամբ ... տումը երկինքը կը թնդացնէր ։

Եւ ահա բովանդակ Կարնոյ Հայութիւնը ոտքի դէպի ժամուն դուռը ։ Մէկ երկու ժամուան մէջ խանութ, վաճառատուն, աշխատանոց, ամէնքը դուռները փակելով կը փութան դէպի ժամադրավայրը ։

Էրզրումին մօտակայ գիւղերէն եւս մինչակ ու բանուոր գունդ գունդ քաղաք կը հասնին ։ Մօտ քսան հազար այր մարդիկ լեցուցած են եկեղեցին, առաջնորդարանը, դպրոցը, շրջափակը ։

Ի՞նչ է պատահեր, ի՞նչ կայ, աղբար ։

Սանասարեան դպրոցը կազմված են ։ Եւ ահա վարժարանին երկաթէ խոշոր դռները կը բացուին ։ Մուտքի ծառուղիին ճակատը, ուր կը հանգչի մեծ բարերարին Մկրտիչ Սանասարեանի մարմարէ ճերմակ արձանը, ճիշդ ետեւը բարձր ամպիոն մը զետեղուած է ։ Թովածուալ բազմութիւնը լեցուեցաւ վարժարանէն ներս դուրս, մինչեւ տանիքները եւ ծառերուն կատարը ։

Այդ բազմահազար ժողովուրդը վայրկեան մը խորունկ լռութեան մէջ է ։ Ճառախօսները բեմին վրայ են ։ Ցաւէտ ողբացեալ Ֆէրիտ Ճէմիլը, Տիգրան Փանոսեան, Աղբրդցի, երիտասարդ Շաւարշ Միսաքեան եւ ուրիշներ ։

Միթինկին կազմակերպիչներէն Տիգրան Ճէմիլ կարդաց ցնկոյցը, յետոյ արտասանց Շաւարշ Միսաքեան ։

Իր կարճ նախադասութիւնները, բառերը վանկ առ վանկ արտասանելով խօսքը ուղղեց փոխադրութեան գործով դրադողներուն, որուն առաջնորդն է եղեր այն ժամանակ Գալաճեան վարդապետ ։

Է՛յ բարեկամներ, ըսաւ, այս համատեղութիւնը ձեր հօրը տա՞նը կը կարծէիք, որ գիշերանց գոյքերը սայլերուն բեռցնելով կը տանիք ։ Ցետոյ ձայնը կրկին որոտաց ։ Սա-նա-սար-եանը պիտի չերթա՛յ ։

Մարդադաշտին մէջ բռնցուած հարիւրաւոր եզան սայլերը ցցուած կը մնային ։ Ցանկարծ Շ. Միսաքեան խոյացաւ դէպի սայլերը ։ Հեղեղի նման ժողովուրդը իրեն հետեւեցաւ եւ բռնցուած հակերը մին միւսին ետեւէն թաւալգլոր վար գլորեցին ։ Քառորդ ժամ ետքը մերկ սայլերը ցցուած կը մնային ։ Թուրք սայլապանները շշմած կը դիտէին ։

Եւ այսպէս Սանասարեանը Էրզրումէն Սեբաստիա փոխադրելու ծրագիրը ջուրը ինկաւ ։

Աւաղ, սակայն, տարի մը ետքը տեղի կ'ունենար 1914ին նոյն ամսուան ընդհ. մեծ պատերազմը, որ ամէն բան վերի վայր ըրեց ։

Տարիներ ու տարիներ ետքը, ես բախտը պիտի ունենայի զինքը լսելու Փարիզյան մէջ, ուր իր ճառերով, խմբագրականներով եւ անձնուէր գործունէութեամբ կը թողու համբաւ մը, ժողովրդականութիւն մը, որ, ինչպէս ազգային յաղթարկաւորութիւնն ալ հաստատեց, կը յաւերժանայ երգով մը՝ դաւառացիներուս ծանօթ.

Ա՜խ, սամն եամն
Շաւարշ Միսաքեան,
Համբաւդ բռնեց
Հայ արտասահման ։

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐՈՑԵԱՆ

ՄԵԾ ՈՒՍՈՒՑԻՉԻՍ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

«The world knows that
the few are more than the many»
R. TAGORE

Ով որ Հայ էր ողբաց ։ Սգաց ողջ հայութիւնը Շաւարշ Միսաքեանի մահը ։

«Թագաւո՞ր էր, ի՞նչ էր, որ չտեսնուած շուքով թաղեցին զինքը» ։

Թող պատասխանէ ժողովուրդը անոնց որ չեն ճանչնար զինք եւ չեն հասկնար այն յարգանքին իմաստը ։

Դուն, մեծ ուսուցիչս, դուն կ'արհամարհէիր սակայն ամէն պերճանք ։ Յոնարհ ապրեցար, պաշտեցիր միայն լոյսը ։ Լոյսը մտքի եւ հոգւոյն ։ Արդար էիր ։ Զարհամարհեցիր փոքրերը, այլ սորվեցուցիր անոնց քալել ուղիղ ճամբէն, փշոտ թէպէտ ։

Մեծը յարգեցիր, փոքրերը սիրեցիր, կեանքիդ նշանաբանը եղ «ուժ ժողովուրդին հետ, եւ ժողովուրդին համար», ահա թէ ինչու հազարաւոր Հայեր, ամէն տարիքէ ու սեռէ, իրենց գլուխը խոնարհեցուցին քու դագաղիդ առջեւ ։

Չեմ մոռցած, երբ օր մը Կրընոպլի խորունկ լեռներուն ու ձիւնածածուկ դաշտերուն ի տես, խոժոռ նայուածք մը ուղղեցիր դէպի այդ բարձունքները եւ ըսիր. —

« Աշխարհն անիրաւ, եւ մենք անլեզու ։ Մեր հայրենի լեռներն ու հողերը բաժան ըրին Ղարաբաղը ։ տուին նուէր Ատրպէյճանի, ինչպէս եւ Էջմիածինի Գանձակը ։ Ախալքալաքի շրջանը տուին Վրաստանի ։ Իսկ մենք, բուն տէրերը այս հողերուն, կը թափառինք այսպէս օտար հողերու վրայ ։ Կը ծիւրինք, օրէ օր կը կորսուինք » ։

Եւ լռեցիր գլխահակ ։ Եթէ հնար ըլլար այդ վայրկեանէն, պիտի թռչէիր Հայոց երկիր, փշրէիր սարկութեան շղթաները, ետ առնէիր ուրիշներու «նուիրուած» Հայուն սուրբ հողերը եւ բանայիր ճամբաները ու ըսէիր ժողովուրդիդ. —

« Ժողովուրդ Հայոց, վերադարձիր հիմա, պաշտպանէ երկիրը, շէնցուր հայրենիքդ, ապրէ ազատ ու փոխանակ օտարութեան մէջ ազգային նկարագիրդ ու համբանդ թաղելու » ։

Ուրիշ անգամ մը, Միջերկրականի ծովափին ափերուն վրայ, ուր բնութիւնը առատօրէն սփռեր է կեանք ու երանգ, երկինք մը ծիածանի գոյներով նաշխուն, նայեցար դէպի վեր, հրաշափառ երկինքը, եւ տխրեցար ։ Ինչո՞ւ։ Մը լսեմ յանկարծ. —

« Ի՞նչ պիտի ըլլայ մեր այս հրաշալի ժողովուրդին վիճակը» ։

Մեծ հայրենասէր, վճիտդ մեծ եղաւ, ժողովուրդիդ անորոշ ճակատագիրը քեզ տառապեցուց ։

Թող այդ վճիտդ անարձագանգ չմնայ հայ երիտասարդութեան սրտին մէջ ։

ՀԵՐՄԻՆԷ

ՀՈԳԻՍ ՍԱՍԱՆԵՑԱՒ...

Դուռը բացուելուն պէս կը դիմաւորեմ ցրուիչուհին ու թերթերը, Շաբաթ եւ Կիրակի օրուան թիւերը, տակաւին ձեռքին մէջ կը նշմարեմ սեւ ու լայն գիծերով շրջանակը ։ Միտքս ու հոգիս խռովքի կը բռնուին դարձեալ ու ես ինծի հարց կու տամ .

— Ա՜խ, ո՞վ է՝ նորէն...

Ու կ'երկարեմ ձեռքս կարկամելով, տատանելով ։

Ու կը բանամ առաջին ծալքը տխուր, չունչս բռնուած, սիրտս դող ·

— Ա՜հ, Շաւա՞րշը... Շաւա՞րշը...

Կը շանթահարիմ, թերթը ձեռքիս մէջ կը քարանամ ։

Կը հաստատուի բիրտ իրականութիւնը ։

Ու կ'իյնանք, կը փլինք «Ցառաջ»ը՝ սեղանին վրայ, ես՝ անշունչ փայտէ աթոռնիս վրայ, աչուքս խուփ ....։

Եւ կը սկսի չարչարալի երեւակայութիւնս անցեալի անոյշ, անոյշ յիշատակներու ոլորաններուն մէջ ։ Կը բանի միտքս, կը չարչարուի պայթելու աստիճան ու չի կրնար հաշտուիլ, ընդունիլ այս անսպասելի գոյժը, հայ ժողովուրդի Մեծ Զաւակին՝ Շաւարշ Միսաքեանի մահուան բոթը ։

Կը շուկուիմ ու խոնաւ, թրջուած թարթիչներով աչուիս, կը յառեմ, կը նայեմ ձեւ ու լայն շրջանակով նկարին ։ Ներաշխարհիս մէջ վլուզում մը տեղի կ'ունենայ, կենդանի ու շօշափելի բանի մը տապալումը ։

Ի՞նչ էր՝ դիմա՛կ մը, ոսկեղէն, որ տապալեցաւ, փշրեցաւ բոլշապէս ։

Տաճա՞ր մը՝ լուսավառ, սրբատաշ վէմերով կառուցուած որ փլաւ, խորտակուեցաւ ։

Բոցավառ ջահը՞ մը՝ փառաշէն դամբանոցի մը մէջ, որ յանկարծ հանգեցաւ, մարեցաւ ....։

Գե՞տ մըն էր յորդահոս, արդարավազ, զուտ ու մաքրաձայն, որ կանգ առաւ յանկարծ ։

Հայրենական Ալբի՞ւր մը՝ կարկաչուն, զլզլան, հայրենի անոյշ ալքի՞ւր մը կաթնահամ, որ ցամքեցաւ, ցամքեցա՞ւ է ըսպառ ...

Չեմ գիտեր, չեմ կրնար բացատրել, թէ ո՞ր մէկն էր, որ յանկարծ տապալեցաւ, խորտակուեցաւ, մարեցաւ, անհետացաւ, ցամքեցաւ ։

Թերեւս այդ բոլորը միասին գոյութիւն ունէին ներաշխարհիս մէջ ։ Մէկն ու մէկը, կամ ուրիշ աւելի թանկագին բան մըն էր թերեւս, որ չկրցայ նկարագրել ։

Ինչ որ ալ ըլլայ, ո՛ր մէկն ալ եղած ըլլայ, ինծի այնպէս կը թուի, թէ մէկն ու մէկը Շաւարշ Միսաքեանով, կամ՝ իրմէն մասնիկով մը կառուցուած, կերտուած էր ներաշխարհիս մէջ ։ Մեծ Հայն էր ճարտարապետը ։

Այժմ բան մը պակսած է հոգիէս, Հայ ժողովուրդի Մեծ Զաւկին... իմ՝ թանկագին ուսուցիչս՝ Շաւարշ Միսաքեանի դառնադառն մահէն ասդին ։

Հայ ժողովուրդի հասու բազուկն ու արիւրանց սերունդի վերջին ներկայացուցիչ՝ Դրոյի մահէն ետք, մէկ տարուան մէջ ահա երկու հսկաներ, Վահան Նաւասարդեան եւ Շաւարշ Միսաքեան եւս տապալեցան, անհետացան հայ աշխարհէն ։

Այս երկու մեծ դէմքերն ալ կատարի Հայեր էին եւ, երկրպագուները մեծ իտէալին. — Հա՛յ, Հայաստան, Հայ մշակոյթ ։

Երկու հասարակաց սիւներն էին Հայ Դատին ։ Մեր Մակեդոնիկին, մշակոյթին ու դպրութեան անընկճելի պահապաններն էին ։ Ու երկուքն ալ, չուրջ՝ կէս դար, աշխատեցան, տքնեցան, դառնեցան քամելով իրենց երակները կաթիլ առ կաթիլ, առանց խնայելու, առանց նահանջելու Հայ մշակոյթի անդաստանին՝ մէջ մէկ լուսատու ջահեր, փարոսներ եղան, լոյս ու ճառագայթ սփռեցին ամբողջ Հայ աշխարհին վրայ ։

Ու ինչպէս պարտաճանաչ հերոսներու, զինուորներու հանգոյն, Սփիւռքի դժընդակ հայ ռազմադաշտին վրայ, ա՜ւա՜ղ, հեռու հայրենիքէն ։

Կը խոնարհիմ իրենց դարիւք հավղրապրքին առջեւ ։

ՆԵՐՍԷՍ ՇԻՆԱՀԵԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

Կ'ըսեն թէ բարեգործական մարմին մը կազմեր ես, աքսորականներու ընտանիքներուն օգնելու համար ։ Այդ բարեգործական մարմնին մէջ Ցունաստան ի՞նչ գործ ունի ։ (O ինսանիյէթփէրվէր ճէմիյէթինտէ Եունանիստանըն նէ՞ իշի վար) ։

Կարգ մը ծալիկներու անուններ կային յուշատետրին մէջ, — մեխակ, յասմիկ, շուշան, շահոքրամ, իբրեւ ծածկագիր ։ Ասոնք ալ վերագրուած էին ... աղջիկներու ։

Այսքանը կը բաւէ, իբրեւ լուսաբանութիւն ։

***

Հարցաքննութիւնները վերսկսան ։ Առատ մը բացարձակապէս խանգարուեցաւ լռութիւնս ։ Խնդրեցի յետաձգել ։ Զհաւատացին եւ պնդեցին ։ Երբ տեսան որ անօգուտ է, բժշկապետը կանչեցին, որ բուն իսկ առանին մէջ քննեց եւ հաստատեց թէ ջղային տագնապի մը մատնուած եմ եւ դիտում չկայ ։

Չեմ գիտեր թէ բժիշկը դաղտ՞ր պաշտօնիրա՞ծ էր ։ Ամէն պարագայի մէջ, Հարցաքննութիւնները շարունակուեցան չափազանց տաղտկալի ձեւով մը, — քարտուղարը, որուն քով նստած էր, հարցումները կը գրէր, միասին կը կարդային, յետոյ կը պատասխանէի, եւ գրի կ'առնէր ։

Երկու օր ալ այսպէս շարունակուեցաւ, յետոյ բաւական ատեն լռեցին, եւ երբ ինքզինքս գտած էի, նորէն կանչեցին ։

Այս անգամ վերջին հարցումներն էին որ կ'ուղղուէին ։ Ցետոյ դիս երես երեսի բերին Համուէլին եւ Իգնատին հետ ։ Գատասխանեցի թէ չեմ ճանչնար ։

Ու վերջապէս, հարցաքննիչ դատաւորը սկսաւ իր եզրակացութիւնները տաճկերէն թելադրել քարտուղարին, որ նոյնութեամբ գրեց, յետոյ, կարդաց եւ հարցուց.

— Աղէկ հասկցա՞ր ։ Եթէ որեւէ բառ չես գիտեր, ըսէ որ բացատրենք ։

Հարցուցի երկու բառեր, — «Թէշրիքը Մէսայի» (Գործակցութիւն) եւ «Թէֆրիք» (անջատում) ։

Ի՞նչ էր եզրակացութիւնը, — մահապատիժ (իտամ), համաձայն պատժական օրինագրքի 54 – 58 յօդուածներու, նկատելով որ դաշնակիցներու (թշնամիներու) միանալով, անոնց հետ գործակցելով, օսմ. կայսրութենէն հողեր անջատելու, անկախ Հայաստան կազմելու աշխատած եմ ։ (Մօտաւոր իմաստը կուտամ) ։

— Ըսելիք ունի՞ս, գրէ ։

— Ես չեմ կրնար գրել, ես կ'ըսեմ թող քարտուղարը գրէ ։

Ես ըսի վերջին խօսքս, թերխաչ թուրքերէնով ։ Թուեցի մեր կրած տառապանքները, հարստահարութիւնները, պատրիարքարանի «թաքրիր»ները, բարենորոգումները, հայ «մէպուս»ներու դիմումները եւ ուրիշ ինչ որ կ'իյնար միտքս, մեքենաբար եւ խառն ի խուռն ։

Քարտուղարը նոյնութեամբ կը գրէր ըսածներս, շատ բան զօրութեամբ հասկնալով ։

Ցունիսին մտած ըլլալով պատերազմական ատեան, արդէն հասեր էինք Նոյեմբեր – Դեկտեմբեր (1916), երբ աքսոր բան դատավարութիւնը ։

Նոր ամբաստանեալ մը եւս աւելցած էր, — Յովսէփ Գասպարեան, որ իր ձերբակալութիւնը կը վերագրէր իր այցելուներէն մէկուն մատնութեան կամ անզգուշութեան ։

Երեք - չորս նիստով լրացաւ դատավարութիւնը, նախագահութեամբ Նաֆըզ փաշայի ։ Բոլորս միասին դատուեցանք ։ Ամբաստանագրին ընթերցումը եթէ երեք ժամ տեւեց, երկուքը կը վերաբերէր ինծի ։

Անհրաժեշտ չէ գրել մանրամասնութիւնները ։ Երբ կարգը եկաւ պաշտպանողական խօսելու (փաստաբան չունէինք), նախորդ յայտարարութիւններս կրկնելէ յետոյ, կանգ առի թարգմանութեան սխալներու վրայ ։

Որոշեցին յաջորդ օրը կանչել թէ Բէշատ պէյը եւ թէ Սիւրէյեա պէյը, բացատրութիւն պահանջելու համար ։ Առաջինը՝ իբրեւ վարիչը Գզամը Սիասիին, ուր կատարուած էր թարգմանութիւնը, երկրորդը՝ իբրեւ ստորագիր ։

Երկու պաշտօնատարները Գուքանին վըրայ երդում ընելով, առեան հրաւիրուեցան նախագահին կողմէ, եւ զիս ալ նստեցուցին անոնց քով ։ Նախագահը մէկ – մէկ հարցուց մատնանշուած սխալները, որոնց մասին համօզում գոյացած էր արդէն ։ Քարծեմ Բէշատ պէյ ըսած եղաւ. — «Ինչպէս ուզէ այնպէս կը կարդայ», (թէ բնագիրը եւ թէ թարգմանութիւնը մէջտեղն էին եւ ցոյց կուտային փոխադարձաբար) ։

— Ուրիշ ի՞նչ ըսելիք ունի, հարցուց նախագահը ։

Պատասխանեցի թէ թուրքերէնս անբաւական ըլլալով, կ'ուզեմ հայերէն ընել վերջին խօսքս, պայմանաւ որ Սիւրէյեա պէյը թարգմանէ ։

Հաւանեցան, եւ, ինչպէս յաճախ կը պատահի, սկսայ խօսիլ ինքզինքէս ելած, պոռթկալով, այնպէս որ թարգմանը չէր կրնար հետեւիլ ։

Երբ վերջացուցի, հազիւ քանի մը բառով բացատրեց իմաստը. մինչդեռ կը կարծէի թէ գոնէ 20 վայրկեան խօսած եմ, թուելով շարք մը փաստեր, մերժելով ինծի վերագրուած յանցանքները եւն. ։

(Շար. 27)

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԱՑ ՄԵՆՏՈՐԸ

●

Ընդ ամենայն երկիր ել բարբառ նոցա,
Մինչեւ ի ծագս աշխարհի են խօսք
նոցա: (Սաղ. ԺԸ. 5).

1925 Օգոստոսին՝ «Յառաջ»ի հրատարակութենէն քանի մը ամիս վերջ պատմական կը դառնար «Ձայներ Գաւառէն»ը: Դեռ պատանի եւ նորահաս երիտասարդ յանդգնօրէն այնտեղ մտանք տուն առնելու նման: Փոշեթաթախ ու կիսամաշ մեր կօշիկները ցեխի մէջ, բայց մեր հոգիներէն ներս անհամար աստղեր կը բոնկէին: Մեր ճակատները կնճիռ չէին կապած դեռ, մեր մազերուն ձիւն չէր իջած եւ ոչ ալ մեր քամակը կորացած: Մեր առաջնորդը մեզի հետ էր, մեզ առաջնորդեց այն սրբազան տաճարը, ուր լուսաճաճանչ կը վառէին Միսաքեան 36 աշտանակները: «Յառաջ»ի մէջ սորվեցանք որ թագաւորութիւններ կը տապալին, սուրեր կը փշրուին, գահեր կը խորտակուին, բայց Միսաքեան 36 աշտանակները կը մնան եւ յաւիտեան պիտի մնան:

Ողբացեալ խմբագրապետը ոչ միայն կը սիրէր եւ կը գնահատէր նորահաս սերունդը, ապրիլեան եղեռնի մնացորդները, այլեւ մտահոգ էր անոնց առողջութեան վիճակով: Անոնց տեսած ըլլալու «Յառաջ»ի փոքր աշխատակիցները եւ թղթակիցները, կը ճանչնար բոլորը՝ դատելով անոնց յայտնած գաղափարներէն եւ մտքերէն, գիտէր թէ հոգեկան ի՛նչ փըլուզումներու ենթակայ են:

Գրական մէկ պատկերի մը առթիւ, զոր գրկած էի «Յառաջ»ի՝ հրատարակութեան խնդրանքով (1932) անմիջապէս փութաց նամակով մը սանձ դնելու թռիչքներուս. Բաջամարտիկ զօրականի մը պէս կը պաշտպանէր իր «Զինուորեալ մանկուն - ք»ը: Ո՞վ կարող էր ապրիլեան որբերուն ծուռ նայիլ, ո՞ր մեծատունը կը համարձակէր ծիլ ու բողբոջին վնաս դպչելու. որոնք անողոք ճակատագրի մը բերումով որբ մնացած էին:

1933ին վէճ մը ունեցաւ Նիւարնակ Ագաթօն պէյի հետ: Վիրաբոյժի իր յատուկ նշդրակով կ'ուզէր պատռել նեխած պալարը, որ կը ցուցադրէր այդ մեծատուն Հայը: Այս թուականին «Յառաջ»ի մէջ կը հրատարակուէր «Բալանովիտ» թիլթօնը, հայ որբի մը յիշատակարանը: Միսաքեան դայրոյթով եւ ցասումով օծիքը ցնցեց Ագաթօն պէյի, հետեւեալ բառերով: «Բալուցի ես, Աղաթօն պէյ, կարդա Բալահովիտը, թէ ինչպէս մայրը իր զաւակը կը խեղդէ.... ողբերգական պատմութիւն է 1915էն:

Այսպէս էր ողբացեալ խմբագրապետը, կը սիրէր ինչ որ հայ եւ հայութիւն կը բուրէր: Զտարիւն Հայն էր, ասակական Հայն էր, ազգասէր Հայն էր, հայրենասէր Հայն էր: «Օտար փնտայ չուղելով՝ ես միշտ այրի կը մնամ» (Գ. Քաթիպա).

Այրիութիւնը նախընտրեց քան թէ խորթ մօր մը տիրապետութիւնը իր տանը եւ իր զաւակներուն վրայ, որովհետեւ կաթողին կը սիրէր, հոգիով կը սիրէր իր տունը եւ իր զաւակները, այսինքն իր ազգը եւ իր հայրենիքը: Յիշատակը անմոռաց:

ՄԻՍԱՔ ԽՐԱԼԵԱՆ

ՈՉ ԵՒՍ Է

●

Ընկեր Շ. Միսաքեանին

Վրտարանդի Մընացորդաց
Մըշակոյթին հոգին ձօնած՝
Կէս դար խօսքեր քանդակեցիր,
Դաշնակցական դըրօշակիր:

Միջնաբերդըդ ըստեղծեցիր,
Համակ կեանքըդ նուիրեցիր,
Փարոզելու մի՛շտ սէր ու յո՛յս
Մեր սփիւռքին ողեկորոյս:

Արդարադատ «Մեր խօսքերով»
Իւրայատուկ ու նուրբ ոճով
Կանգնեցար դու, դէ՛տ անսասան
Ճերմակ ջարդին դէմ յանդիման:

Անծայրածի՛ր խաղաղութիւն
Անհունններուդ, անդորրութիւն
Խոնջ ճակատիդ լուսապսակ,
Գաղափարիդ ալ յաղթանակ:

ՎՐԷԺ ԵՐՓՈՒՆԻ.

Վենետիկ

ԱՌԱՋԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ

●

Ինչ օրեր էին, խանդ, եռանդ, շարժում ամէն կողմ:

Հայաստանի Հանրապետութեան տասնամեակը պիտի տօնէինք: Կուսակցական կազմը, Պատանեկան Միութիւնը եռանդով գործի լծուած էին մեծ շուքով տօնելու համար մեր անկախութեան տասնեբորդ տարեդարձը:

Այս առթիւ, վարձուած էր քաղաքիս մեծադոյն եւ շքեղ սրահներէն մէկը: Բանախօսելու հրաւիրուած էր ընկեր Շաւարշ Միսաքեան:

Ընկեր Շաւարշ Միսաքեան: Անունը լըսած էինք: Իր հաստ գրչին հմայքը գերած էր մեր սիրտերը: «Մեր Խօսքը» մեր օրուան հացն ու ջուրն էր:

Իր պատկերը կը պատցնէինք մեր երեւակայութեան մէջ, բայց չէինք տեսած զինքը ոչ իսկ լուսանկարով:

Մասնաւորապէս ինծի համար, ընկեր Շաւարշը անձամբ տեսնելը մեծ, բարի երազի մը իրականացման համազօր էր: Չէ՞ որ այդ օրերուն սկսած էի «Յառաջ»ի երրորդ էջին վրայ, «Ձայներ Գաւառէն» բաժնին մէջ ստորագրել:

Տախտակէ կամ թիթեղէ տնակներու մէջ ապրողներուն կեանքը կը նկարագրէի, ու անոնց դոհ կ'երեւար գրկած թղթակցութիւններէս:

Հասաւ սպասուած օրը: Մայիս 28ի տօնակատարութեան նախօրեակին էինք: Եկած էր ընկեր Շաւարշը: Ծայրէ ծայր լեցուած ճաշարանի մը մէջ կտրայ զինքը շրջապատուած աւելի ծանօթ եւ տարեց ընկերներով: Շատ դժուար էր բազմութիւնը ճեղքել հասնելու համար իրեն:

Առաջին տպաւորութիւնս եղաւ ... յու: Արտաքինը լիովին կը համապատասխանէր իր սուր մտքին ու անմըցելի գրիչին: Այո, այդպիսի կազմ, այդպիսի դէմք, այդպիսի աչք եւ նայուածք ունեցող մէկը կրնար այդպիսի խօսք եւ գրիչ ունենալ:

Հեռուն անկիւնէ մը հիացումով կը դիտէի ու երկիւղածութեամբ մտիկ կ'ընէի իր խօսքերը: Զուարթ էր ընկ. Շաւարշ, խնդուն, լաւ տրամադրուած: Կը խօսէր, կը կատակէր, երբեմն ալ իր ծանօթներու մասին տեղեկութիւններ կը հարցնէր: Յանկարծ դարձաւ քովը նստող ընկերոջ մը.— «Հա Միսաքը որ «պարագաներու» կեանքը կը նկարագրէ, ո՞ւր է»:

Ճամբայ կը բանան որ մօտենամ: Դող մը, սարսուռ մը զգացի: Կը մօտենամ: Ձեռքը կ'երկարէ: Կը բռնեմ երկիւղածութեամբ շրթներուս տանելու համար, բայց թոյլ չիտար, միւս ձեռքը կը դնէ ձեռքիս վրայ, կը նայի աչքերուս, կը չափէ հասակս ու կերպարանքս կը ժպտի, յետոյ բարձր խնդուքով մը.— «... Մօրուքդ ո՞ւր է, տղայ ... կ'ենթադրէի թէ մօրուք ունեցող մէկը պէտք է ըլլայիր ...» Կը խնդան շուրջիններն ալ: «Իրիկունը ժամը 9ին պանդոկ եկուր, քեզի կարգ մը սալլիքներ ունիմ» կ'աւելցնէ:

Կրնա՞ք երեւակայել ուրախութիւնս, նաեւ մտահոգութիւններս թէ ի՞նչ պիտի ըսէ:

Երեկոյեան, ո՛րոշեալ ժամուն դողով կը մտնեմ պանդոկին սրճարանի բաժինը: Սեղան մը գրաւած են քանի մը ընկերներով: Ինքը նստած է կեդրոնը, գլանիկ մը շրթներուն:

Հա եկա՞ր, նստէ նայինք, կ'ըսէ գորովագութ ժպիտով մը:

Համառօտ կը պատմեմ կեանքս: Աքսոր, որբանոց եւ հոս....:

— Կարգա, շատ կարգա — կ'ըսէ, գըրածներդ մշակէ, հոգիդ կամաց կամաց ընդարձակէ... կայծը կայ՝ եթէ շարունակես հրահրել:

Եւ կարգ մը այլ խրատներ: Անկէ աւելի մեծ վարձատրութիւն կ'ըլլա՞ր ինծի համար:

Յաջորդ օրը, բեմին վրայ, յորդահոսան եւ խանդավառ բազմութեան մը առջեւ ընկեր Շաւարշին ուժն ու ... արժէքը բազմապատկուեցան իր այնքան հոյակապ եւ իմաստալից ճառով: Մէկն էր արդարեւ ընկ. Միսաքեանը այն քիչերէն, որու նախախնամութիւնը կուտայ, առատօրէն թէ միտք, թէ հմտութիւն, թէ գրիչ, եւ թէ մնացեալները, որոնք մարդս հասարակներէն կը բաժնեն եւ անմահներու բեմը կը բազմեցնեն:

ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԸ

«ՇԱՏԵՐԷՆ ՄԷԿԸ»

■

Որբ էինք ու որբ արձանագրուեցանք ամերիկեան որբանոցներու մէջ: Պատանիներ էինք, սակայն ուժեղ ծարաւը ունէինք: Եփրատ Գոլէճ կը դրկէին մեզ այդ պահանջին յագուրդ տալու համար: Մինչեւ երկրորդական վարժարանի ուսումը տրուեցաւ չատերուն: Եւ ահա քեմալական շարժում, ընդհանուր արտագաղթ, կատարեալ իրարանցում, հեռանալ հայրենի բնագաւառէն ու իյնալ օտար հորիզոններու տակ:

Սուրիա, երկու տարի, տաղաւարներու մէջ: Օր մըն ալ անտուն ու անտէր, Ֆրանսայի մէջ:

Ահա կեանքը ապրիլեան սերունդին.

Ասպետական Ֆրանսա, քաղաքակրթութեան օրրան, լուսաւոր մայրաքաղաք, ինչ երանութիւն, կ'ըսէինք յաճախ իրարու: Հոս լոյս կայ, հոս քաղաքակրթութիւն կայ, մարդիկ այլ ձեւով կը վարուին իրենց նմաններուն հետ:

Անապատէն վերապրող սերունդը մէկ պաշտամունք ունի, երկաթագիր տառերով մեր լեզուն եւ մամուլը:

Ահա մեր իտէալը երեսուն տարիներ առաջ: Օր մը, հանդիպեցանք Ֆրանսայի մէջ հայկական առաջին թերթին, «Յառաջ»ին, համբուրեցինք զայն եւ հաղորդուեցանք անոր ազգային շունչով:

Երանելի օրեր, հոգեխառն հրճուանքով ծանօթացանք բոցավառ թերթին 1927ին: Մեր աչքերուն մէջ արցունք, հոգիներուն մէջ ուրախութիւն:

Տարիներ դէպի լոյս գացինք յաւէտ ողբացեալ սիրելի ընկեր Շաւարշ Միսաքեանի բոցավառ «Յառաջ»ի ճամբով, «Ձայներ Գաւառէն»ի սիւնակէն, ուր հրնեցանք ազգային գրչով գրականութիւն փորձողի փութկոտութեամբ առաջին անգամ:

Հպարտ հաստատակամ, որոշ յատկանութիւններով տարուբեր՝ համբուրեցինք բոցավառ «Յառաջ»ը մտքի եւ գաղափարական սնունդի կատարեալ սպեղանի հրաշակելով զայն: Լաւագոյնը ըսելու միտքը մեր մէջ սերմանող սիրելի «Յառաջ»ի խմբագրապետը կը թելադրէր յաճախ իր հաստ երկտողով.— Եղէք ամփոփ, լաւ է անապատի որբին հայերէնը:

Սիրելի սաներ «Յառաջ»ի,

Տիգրանուհի, Ծառուր, Շինական, Հերմինէ, Մամրէ, Մեսումենց, Միրզէ, տեսէք, գրասեղանիս վրայ պետեղեր եմ, սեւով շրջանակուած, մեծ վարպետին նկարը:

Ես վստահ եմ որ դուք եւս նոյն ձեւով ձեր գրասեղանը պատուած էք ընկեր Շաւարշ Միսաքեանի մեծադիր նկարով: Իր յիշատակը թող անմոռաց մնայ մեր մէջ:

ՆԱՐՕ ՄԽԻԹԱՐ

ՍԳԱՒՈՐ «ՅԱՌԱՋ»

ՎԱԼԱՆՍ.— Դուն ալ մնացիր որբ, ինչպէս մենք: Քառասունքդ ալ անցաւ եւ ի զուր կը փնտռենք խմբագրականդ:

Դուն շատ լաւ գիտէիր թէ մեր մխիթարութիւնը դուն էիր: 32 տարի առաջ (1925), դեռ մենք պատանի, գտանք քեզ, դուն եղար մեր հայրը, մենք, հազարաւոր որբեր, մեր երջանկութիւնը գտանք քու քաղցր շունչիդ մէջ: Դուն գուրգուրացիր մեր վրայ, ինչպէս հարազատ հայր մը իր զաւակներուն վրայ:

Երանելի օրեր, երբ երդ մը ունէինք մեր շրթներուն, անունդ՝ մեր շրթներուն մէջ

Այս պիտի տանք անունդ մինչեւ որ, օր մը, մենք ալ հրաժեշտ տանք այս անիրաւ աշխարհէն:

Այս քանի մը տողը քառասունքիդ առթիւ փունջ մը ծաղիկ թող ըլլայ յիշատակիդ:

Ն. ԹԷՊՈՅԵԱՆ

ԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Այս քանի մը տողը քառասունքիդ առթիւ թող ըլլայ քաղուած Զիմարայի դալար դաշտերէն, Արածանիի ափերէն, Էրզրումի լեռներէն: Անոր բուրմունքը թող պատէ շիրիմդ, բարձրանայ ու տարածուի Հայոց աշխարհի վերեւ, հոն՝ ուր ոտք է դրած քու տառապեալ ժողովուրդդ: Անոր բուրմունքը խօսքերուդ պէս ցնցէ, զիտակցութեան, զգաստութեան, համերաշխութեան աղբիւր մը դառնայ բոլորին: Անոր բուրումէն ներշնչուին նոր հերոսներ, ու մշակոյթի նոր առաքեալներ, տողորուած ազգային մաքուր իտէալով: Յաւիտենական քունիդ մէջ՝ հանգիստ եւ տէալի եւ մշակոյթի հերոս:

Մ. ՏԷՐ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

«ՄԱՐՄՈՒՌՆԵՐ»

●

«Ա՜հ, վառ պահեցէք յիշատակը նրանց,
որոնք մեր գիրն ու բանը, զարդարեցին
ու անցան»: Ա. Ահարոնեան

Այս առաւօտ, արշալոյսէն շատ առաջ,
Ընկեր մըն էր, որ տխրագին կը հարցնէր.
— Ըսէ՛, Սաքօ՛,
Մեռա՞ւ Արքան Հայոց լեզուին:
Արցունքները, աչքերուս մէջ, տխուր լիճ
մըն էր կարծես:

Ի՜մ հոգիիս վրայ ցուրտ, ձմեռնային առ-
ւին այս,
Ամբողջ սերունդի մը սարսուռն է, որ
զգացի,
Դաժան մահուանդ երբ սե՜ւ լուրը ես
առի...:

Դեռ աքեւ կար դուրսը, վարպե՛տ,
Երբ սերունդը իր սուգին հետ կը սարսըռայ ցրտահար,
Հաւատա՛ որ, քէն է բրած բնութեան դէմ
դաժան:

Գեղեցկութեան արշալոյսին դուն քըմապետ,
Հայոց լեզուին, դո՛ւն ամրասիր փեսայի,
Թո՛ղ որ, նորէն ի՛մ անճարակ գրիչովս,
Քու դագաղիդ վրայ, անխօս,
Երբ սերունդիս վերջին խունկը ես ծխեմ.

Յանո՛ւն բանին, նշմարիտին հաւատացող,
Հայոց լեզուին քաղցրահնչիւն փառքին
համար,
Սպառեցիր հոգի, արիւն, աչքի լոյս:
Ձմեռնային ցրտահարուռ այս օրերուն,
Անտառներու եղնիկները որբացած,
Անհունօրէն վիրաւո՛ր, իրենց վէրքերէն,
Քարայրներուն կը զարնուին խենթեցած:

Գիտե՛մ, կեանքը մահինն է, մահը կեանքին,
Երկուքը մէկ, կը համբուրշխեն,
Ա՜փ մը մոխիր նանկելու
Եւ ունայնութիւն երգելու...

Ս. ԸՆՏՐԻԿԵԱՆ

Շ. Ի ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայ մշակոյթի անխոնջ, վաստակաւոր մշակներէն մին եւս, յանձին Շաւարշ Միսաքեանի, կ'իյնայ գրիչն ի ձեռին ու գիրքերու դէզը իր կողքին, այսպէս յանկարծ, սուգի մատնելով մեզ բոլորս:

Գիտէ՞ր արդեօք թէ իր վերջին խմբագրականը պիտի ըլլար «Լռութիւնը ոսկի չէ», թէ նախզգացում մը որմէ օր մը վերջ ինք ալ պիտի լռէր յաւիտեան...

Երեսուն երեք տարի անընդհատ, գլուխը կախած, թուղթերու դէզին ու աչքերն յառած պտնելու անձկութեամբ ծիրանի գօտին Հայուն:

Այսօր չկայ ան, բայց չէ մեռած, այլ կը ննջէ, ինչպէս բոլոր անոնք, որ գործ մը կը թողուն իրենց ետին, բեղուն եւ յիշատակելի...

Պարտականութեանդ զոհ, վարպե՛տ, հանգչէ՛ խաղաղ:

Եւ քու լռութիւնդ վերջին ոսկի օղ թող ըլլայ մեր ականջին....

ՄԷՆ – ՍԻ

ՎԱՐՁՔԴ ԿԱՏԱՐ

Եւրոպայի սրտին վրայ «Յառաջ»դ հիմնած իբրեւ փարոս, լոյս կը սփռէիր եւ լոյս կը ներշնչէիր հայրենակարօտ սփիւռքահայ տարագրական զաւակներուն: Անոնց սրտերը կը ջերմացնէիր մեր ոսկեղնիկ վճիտ լեզուովդ եւ հայրենիքի փառքը կը ջատագովէիր:

Հայ ժողովուրդի յաւիտենականութեան հաւատքէն ներշնչուելով բոցավառ «Յառաջ»իդ էջերէն յարատեւ կերպով հնչեցուցիր «Մեր Խօսքը», հայութեան իղձերն ու բաղձանքը, խիզախօրէն պաշտպանեցիր հայկական դատը եւ մեր ազգային արժէքները:

Եւ ահա կը մեկնիս: Վարձքդ կատար, ընկեր Շ. Միսաքեան:

Բայց ընկերներդ, աշակերտներդ եւ նոր սերունդ, պիտի չփարեն եւ քալեն այն դժուար բայց գաղափարական ճամբա՜յէն, որուն ռահվիրան հանդիսացար դուն:

Դուն մեծ հայրենասէր, համբոյր տար եւ բարեւ տար մեր մտքի վաստակաւորներուն եւ զէնքի հերոսներուն, որոնց կ'երթաս միանալ: Ու ձեր յաւիտենականութեան մէջ անխռով եղէք, որովհետեւ հայրենիքէն ներս թէ Սփիւռքի մէջ պահակները կը հսկեն արթուն, միշտ արթուն:

ՁԱԼԿԱՐԱՑԻ

նախ չնորհիւ ապահովութեան ուժերու ճիգերուն, ապա մասնաւորաբար չնորհիւ Ալժերիոյ բնակչութեան, որ այլեւս ձանձրացած է տիրող անապահովութե-նէն: «Ալժէի չրջանին մէջ միայն, 1954 փետրուարէն մինչեւ 1957 մարտ 15, ապստամբները կազմակերպած են 5375 մահափորձեր, որոնց զոհ գացած են 432 Եւրոպացիներ եւ 1780 մահմետականներ:
Այժմ ժողովուրդին լայն զանգուածներն են որ կ'ուզեն խաղաղութիւնը վերահաստատել, որովհետեւ ամէնէն աւելի իրենք են որ կը տուժեն կացութենէն: Կասկած չկայ որ կրնանք յաջողիլ. միայն թէ պէտք է վճռական ըլլանք. պէտք է արագ չարժինք եւ աննկուն մնանք. Ֆրանսայի ապագան փրկելու միակ միջոցը այս է»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՆԳԼԻԱ առաջարկած էր որ Հիւս. Ատլանտեան Ուխտի միջամտութեան դիմուի Կիպրոսի հարցին կարգադրութեան համար: Յունաստան մերժեց այս առաջարկութիւնը, առարկելով թէ հարցը պէտք է լուծուի Անգլիոյ եւ Կիպրոսի բնակիչներուն միջեւ ուղղակի բանակցութիւններով

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը, Քատար, Մոսկուայի մէջ կարեւոր խորհրդակցութիւններ ունեցաւ. ժողովներուն ներկայ էին Բուլկանին, Խրուչչեւ, Վորոշիլով, Միկոյեան, Մալենկով, Ժուկով, Կրոմիքո եւ Հունգարիոյ խորհրդային դեսպանը: Օրակարգի նիւթերն էին՝ Հունգարիոյ քաղաքական, տնտեսական եւ ռազմական վիճակը: Քատար ծաղկեպսակներ զետեղեց Լենինի եւ Ստալինի դամբաններուն վրայ

ԱՐԵՒՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Երեսփ. ժողովը սկսաւ քննել «Եւրաթոմ»ի եւ եւրոպական Միացեալ Շուկայի հարցերը:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ ներքին կացութիւնը չատ ծանր է: Երեք միլիոն բանուորներ գործադուլի պիտի սկսին այսօր, եթէ Աշխատանքի նախարարութիւնը գոհացում չտայ իրենց պահանջներուն:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ մահապատիժի դրութիւնը վերցուեցաւ. միայն կարգ մը բացառիկ պարագաներու մէջ մահապատիժ պիտի տրուի:

ՓԻԼԻՓՓԻՆԵԱՆ կղզիներու նախագահին օդանաւային արկածը կանխամտածուած էր, ըստ չրջան ընող գրոյցներու: Կ'ըսուի թէ մահէն քանի մը օր առաջ նախագահը սպառնալիքի նամակներ ստացած էր:

«ԱՐԵՒԱԳԱԼԸ» ԳՈՄՈՒՆԻ ՄԷՋ

Տեղի կ'ունենայ ամէն հինգչաբթի առաւօտ ժամը 9ին եւ կիրակի օրեր յետ պատարագի, մասնակցութեամբ Դպրաց Դասուն:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Սէնթ Էթիէնի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Բարգէն Սիւնի» խումբը կը ներկայացնէ Գրիգոր Վահանի ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ
(Կատակերգութիւն երեք արար)

Այս կիրակի ժամը 20ին, ռիւ Փիէր Քիւրիի սրահը:

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան Ավիննոնի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի երեկոյեան դասաւանդութիւնները սկսած են մարտ 7էն ի վեր, Թագւոր Մատոյեանի տրամադրած սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ՝ Միքայէլ Սեքեանի:
Ծնողներէ սրտագրաբար կը խնդրուի այդ դասերուն ղրկել իրենց դեռահաս թէ չափահաս զաւակները:

Imp. Araxes - 46, rue Richer, Paris (9°)

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այս չաբաթ իրիկուն ժամը 20.30ին, Գ. Թաղապետարանի սրահը:
Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէի եւ մասնակցութեամբ՝ Հայ. Ազգ. Միութեան, Կապ. Խաչին, Նոր Սերունդին եւն.:
Հովանաւորութեամբ երեք յարանուանութեանց պետերուն:
Կը նախագահէ՝ ընկեր ՆՇԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ
Կը խօսին ընկեր ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ եւ Ազգ. Միութեան ներկայացուցիչը:
Խօսք կ'առնէ նաեւ՝ ՄԻՍԱՔ ՄԻՐՋԷ
Կը մասնակցին՝ Պ. Պ. Պետրոս Թուքլեան, Ա. Տօնապետեան, Յակոբ Չէքեան, եւ Յովհ. Պէրպէրեան:
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
Մահուան քառասունքին առթիւ
Այս կիրակի առաւօտ Առնուվիլի Վարագայ Սուրբ Խաչ եկեղեցին հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի՝
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
յիչատակին, նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարդան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Կ. Խաչի եւ Նոր Սերունդի:
Այս առթիւ կը հրաւիրուին Սարսէլի, Առնուվիլի եւ Կուսէնվիլի հասարակութիւնը մեծաթիւ Հայուն յիչատակը յաւերժացնելու համար:

•

ԼԻՈՆ — Լիոնի Ազգային Միութիւնը կը հրաւիրէ բոլոր հայ կազմակերպութիւնները եւ հայ հասարակութիւնը անխտիր, ներկայ ըլլալու անզուգական եւ անփոխարինելի վեթերան խմբագրապետ՝
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ
մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօնին, որ տեղի պիտի ունենայ այս կիրակի առաւօտ Լիոնի եկեղեցին:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐ»Ը

Կազմակերպուած Առնուվիլի Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Կառվարենց» խումբին կողմէ.
Կիրակի, Մարտ 24, ժամը 15ին, Սարսէլի քաղաքապետարանի սրահը, Փլաս տիւ 11 Նովամպրը:
Կը ներկայացուի Նախանձոտ ամուսինը (կատակերգութիւն 2 արար):
Գեղարուեստական բաժին:
Եւրոպական պարեր:
ՄԱՆՈՒԷԼ ՓԻՋԱՐՕ նուագախումբով:
Կառախումբ Կառ տիւ Նորէն, իջնել Վիլիէլը պէլ Կոնէս, առնել 268 Թիւը եւ իջնել Փլաս 11 Նովամպրը կամ 268 առնել Փոռթ տը լա Շափէլէն եւ իջնել նոյն տեղը:

ԽՆՋՈՅՔ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Թոսսոմ» խումբի տարեկան ընկերահամակրական խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիչեր:
Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ:
Նուագ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ. Գեղարուեստական բաժին: Պիւֆէ դիւրամատչելի գիներով:
Լա Քէս տ'Էփարնյի սրահը, 32-34 Ավընիւ տը լա Փորթ տէ Լիլա, մէթրօ Փորթ տէ Լիլա: Մուտքը ազատ է

Այրի Տիկին Լիւսի Պէջմէզեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Ժանօ Պէջմէզեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պէջմէզեան (Վալանս), Այրի Տիկին Արմէն Մարանկօզեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մարանկօզեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Սերգօ Մարանկօզեան (Լիոն), Պ. Գրիգոր Մարանկօզեան (Լիոն), Այրի Տիկին Մարմինէ Գասեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Նազար Գօտոսեան (Կրընօպլ), Տէր եւ Տիկին Եթէրեան (Լիոն), Այրի Տիկին Աւագեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մինասեան (Լիոն), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն մահը իրենց եղբօր եւ ազգականին՝
ՕՆՆԻԿ ՄԱՐԱՆԿՕԶԵԱՆԻ
որ մեռաւ Գահիրէ (Եգիպտոս):
Հասցէ — 34 Ռիւ Էմիլ Օժիէ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

•

ԼԻՈՆ. — Հ. Յ. Դ. «Վարանդեան» կոմիտէի ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, ծանօթ հաւաքատեղին: (Ավընիւ տը Սաքսի սրճարանը):

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. «Զաւարեան» կոմիտէի ժողովը այս չաբաթ, ժամը 21ին, Խրիմեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ:

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չրջանին հետեւեալ խումբերը. —
Համազասպ խումբը այս չաբաթ:
Վռամեան ենթկ. այս չաբաթ ժամը 9ին:
Մուրատ խումբը այս կիրակի ժամը 3ին:
Իշխան խումբը այս կիրակի ժամը 3ին:
Արամ խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին.
Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին:
Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9.30ին:
Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կիր. ժամը 3ին:
Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կիր. ժամը3ին:
Ժողովները չարունակելի են:
Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները:
Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

ԿՐԸՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէի ընդհ. ընկերական ժողովը այս չաբաթ, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէին ընդհ. ժողովը, այս չաբաթ, ժամը 20.30ին Ահարոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԻՍԻ.—Կապ. Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս կիրակի ժամը 3ին, Խրիմեան դպրոցը:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Հայաստանէն Թադէոս Գօզոսեան, իր մայրը կը փնտռէ Տիկին Խանում Մակարեան: Մինչեւ 1937 կը գտնուէր Մուսուլի Հայնէս գիւղը: Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին, Գաբրիէլ Նիտէլեանի, 121 ռիւ Էթիէն Տօլէ, Ալֆորվիլ, (Սէն, Ֆրանս):

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Կազմակերպուած Փարիզի Հաճնոյ Հայր. Միութեան կողմէ, 24 Մարտ կիրակի ժամը 16էն մինչեւ կէս գիշեր: Սէրքլը Միլիթէրի ընդարձակ սրահը:
Գեղարուեստական ճոխ բաժին, անակնկալներ:
ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ Ի
Տոմսերու եւ սեղաններու համար դիմել
Յ. Պահատրեանի, հեռ. ORN. 37-32, կամ Մ. Գրաճեանի 138 ռիւ տը լ'Ապէ Կրու, Փարիզ (15):

ՕՐԱԹԵՐԹ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 24 ՄԱՐՏ • DIMANCHE 24 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7840 33ème ANNEE — Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3651

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ ՆՈՐ ԳԱՀԱԿԱԼԸ

•

Տիրան արք.ի ընտրութեամբ, Հայաստանեայց եկեղեցւոյ Նուիրապետական չորս Աթոռներէն վերջինն ալ ահա՛ կ'ունենայ իր գահակալը :

Մէկուկէս տարի առաջ, թափուր էին գլխաւոր երեք Աթոռները, — Էջմիածին, Անթիլիաս եւ Երուսաղէմ :

Առաջինին վրայէն սուգի քօղը վերցաւ 1955 Սեպտ. 30ին՝ Վազգէն Ա.ի ընտրութեամբ :

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ բազմադարեան գահին վրայ բազմեցաւ Զարեհ Ա. Կաթողիկոսը՝ 1956 Փետր. 20ին, յաջորդելով Գարեգին Ա.ի (վախճանած 21 Յունիս 1952ին) :

Երուսաղէմի աթոռը թափուր կը մնար գրեթէ ութ տարիէ ի վեր, վերջին պատրիարքը՝ Կիւրեղ արք. Իսրայէլեան՝ վախճանած ըլլալով 28 Հոկտ. 1949ին :

Ըստ Ազգային Սահմանադրութեան բարեփոխեալ յօդուածներուն, նոր Պատրիարքի ընտրութիւնը պէտք է կատարուէր վեց ամսուան ընթացքին, Միաբանական Ընդհ. Ժողովին կողմէ :

Նուիրապետական աթոռի մը այդքան երկար ատեն թափուր մնալը գայթակղեցուցիչ էր պարզապէս :

Ս. Յակոբեանց վանքի Միաբանները շատ ուշ սթափեցան՝ վերջ տալու համար յանձնապաստան տեղապահի մը սանձարձակ եւ ապերասան գործունէութեան :

Եղիշէ արք. Տէրտէրեան՝ արտակարգ ճարպիկութեամբ մը՝ յաջողած էր ո՛չ միայն յաւերժացնել իր տեղապահի պաշտօնը, այլ եւ պահ մը ինքզինքը պարտադրած՝ իբրեւ ամէնէն կարկառուն եւ արժանաւոր դէմքը ժամանակակից հայ հոգեւորականութեան :

Նոր պատրիարքի ընտրութիւնը ձգձգելու համար տեղապահը շահագործեց Պաղեստինի քաղաքական անստոյգ կացութիւնը :

1948ի արաբա-իսրայէլեան կռիւներէն վերջ՝ 1949ին պարզապէս զինադադար կնքուած էր եւ ցարդ վերջնական հաշտութիւն չէ գոյացած հակառակորդ կողմերուն միջեւ :

Եղիշէ արք. այս հանգամանքը օգտագործեց իրեն ի նպաստ : Միաբանութիւնը միամտօրէն հաւատաց իր այն կեղծաւոր հաւաստիքներուն՝ թէ ներկայ պարագաներուն վանքի շահերուն համար վնասակար էր փոփոխութիւն մտցնել գոյավիճակին մէջ :

Եւ շարունակեց իր շահատակութիւնները՝ անսանձ ու անարգել՝ առանց հաշիւ տալու ոեւէ մէկուն :

Միաբանութեան լուռ համակերպումը անբացատրելի էր :

Աւելի անհասկնալի էր այն հմայքը, զոր Եղիշէ արք. յաջողած էր ստեղծել իր անձին շուրջ, Երուսաղէմի անձուկ սահմաններէն շատ հեռուն, մինչեւ Էջմիածին :

Արտասահմանի մէջ մեծ եղաւ բոլորին զարմանքը, երբ բացուեցաւ Ամենայն Հայոց կաթողիկոս Գէորգ Զ.ի կտակը, որով Էջմիածնի հայրապետութեան տեղապահ կը նշանակուէր Տէրտէրեան արք :

Աւելի մեծ զարմանք պատճառեց իր մերժումը :

Սակայն իր առօրեայ կեանքին եւ մտերմութեանց լուսանցքեան անձեր շատ անական կը գտնէին իր բռնած դիրքը :

Վազգէն Ա. մեծ համարում ունէր իր մասին, Ամենայն Հայոց կաթողիկոսութեան համար իրմէ աւելի արժանաւոր կը նկատէր զայն :

Նոյն այդ անվերապահ համարումին պատճառով էր, որ անցեալ տարուան փոթորկալի պատմական օրերուն, Անթիլիասի մէջ միջնորդ նշանակած էր զայն կողմերու միջեւ համերաշխութեան եզր

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԵԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

■

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐԸ ՏՐԱՄԱԴԻՐ ԵՆ ՊԱՂՏԱՏԻ ՈՒԽՏԻՆ ՅԱՐԵԼՈՒ

Ուրբաթ օր, ամերիկացի պատասխանատու անձ մը, Պերմուտեան կղզիներու մայրաքաղաք Համիլթընի մէջ հաւաքուած բոլոր թղթակիցներուն ներկայութեան պաշտօնապէս յայտարարեց — «Մ. Նահանգները տրամադիր են Պաղտատի Ուխտին յարելու» : Եւ աւելցուց թէ Այզընհաուըրի անձնական ներկայացուցիչը, Րիչըրտս, որ այս միջոցին Միջին Արեւելք կը գտնուի, «Մ. Նահանգներու այս որոշումը հաղորդած է արաբական պետութեանց» : Կը ճշդուի սակայն, թէ այս որոշումը տրուած է «միայն խորհրդային յառաջխաղացքը կասեցնելու նպատակով եւ թէ «որեւէ ձեւով չի ձգտիր Մ. Արեւելքի ներքին խնդիրներուն միջամուխ ըլլալու» : Այս որոշումը անկասկած պիտի նպաստէ Միջն. Արեւելքի մէջ քաղաքական որոշ հաւասարակշռութիւն մը ստեղծելու, քանի որ ցարդ Մ. Նահանգներու եւ Պաղտատի Ուխտին յարաբերութիւնները կը սահմանափակուէին միայն տնտեսական օժանդակութեամբ :

Ամերիկեան այս քայլը հարուած մը պիտի ըլլայ Նասըրի հետեւած քաղաքականութեան դէմ, մանաւանդ եթէ նկատի առնուի որ Եգիպտոս սկիզբէն ի վեր հակառակած էր Պաղտատի Ուխտին գոյութեան :

Անգլիացիք շատ գոհ են այս որոշումէն, զոր կը նկատեն անգլիական դիւանագիտութեան մէկ յաղթանակը : Մ. Նահանգները թէեւ պիտի չստորագրեն Պաղտատի Ուխտը, բայց ամէն ձեւով պիտի օժանդակեն անդամ պետութեանց՝ զինուորական մարզին մէջ :

Տըլըս եւ Լոյտ խօսեցան նաեւ Եւրոպայի տնտեսական եւ զինուորական կազմակերպման մասին :

Բանակցութիւնները վերջացած պիտի ըլլային շաբաթ գիշեր :

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐՁ. ԱՐԵՒԵԼՔԻ ՄԷՋ

ՋՐԱՆՑՔԸ ԲՈԼՈՐՈՎԻՆ ՊԻՏԻ ԲԱՑՈՒԻ ԱՊՐԻԼ 12ԻՆ

Համըրշըլտ Գահիրէի մէջ կը շարունակէ իր խօսակցութիւնները : Ուրբաթ օր, Տօքթ. Պրնչի ընկերակցութեամբ երկար տեսակցութիւն մը ունեցաւ Եգիպտոսի Արտաքին Նախարար Ֆաւզիի հետ : Շաբաթ օր երկրորդ խորհրդակցութիւն մը ունեցաւ Նասըրի հետ :

Կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ այս խօսակցութեանց շուրջ : Կը կարծուի սակայն թէ Նասըր պնդած է որ Սուէզի վարչութիւնը զուտ եգիպտական ըլ-

մը գտնելու համար :

Արդիւնքը յայտնի է :

Տիրան արք. Երուսաղէմ երթալով, պատռեց վարագոյրը : Դիմակազերծ ըրաւ լարախաղաց տեղապահը, որուն անհաւատալի շահատակութեանց իրազեկ դարձան բոլորը, կաթողիկոսէն սկսեալ մինչեւ յետին բարեմիտ հաւատացեալը, շնորհիւ ամիսներէ ի վեր մամուլի մէջ կատարուած մերկացումներուն :

Այժմ, որ Երուսաղէմ կ'ունենայ իր նոր գահակալը, կը մաղթենք որ անիկա ըլլայ արժանաւոր յաջորդ մը Եղիշէ Դուրեան եւ Թորգոմ Գուշակեան պատրիարքներուն, որոնք իր արժանի բարձրութեան հասցուցած էին Ս. Յակոբեանց դարաւոր աթոռը :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

◆ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ◆

•

« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՒԱՆԴՈՒԹԻՒՆ »

Ահաւասիկ պարծենալիք բան մըն ալ :

Եկուր տէ՛ Հայ եղիր եւ մի՛ պարծենար : Եղբա՛յր, հայերէն գիր ունինք, գրականութիւն ունինք : Հայկական ճարտարապետութիւն ունինք, ոճ ունինք : Հայ երաժշտութիւն ունինք, երգ ունինք : Ի՞նչ ինքնատիպ եւ ստեղծագործ ժողովուրդ ենք մենք, անսպառ ո՛ւժ ունինք յեղաշրջելու եւ նորութիւն տալու : Մենք «երկնէր երկին եւ երկիր»ի ժողովուրդ ենք իսկապէս : Օժտուած՝ ծնելու Վահագներ, Արտաշէսներ, Արտաւազդներ, Միհրներ, Սասունցի Դաւիթներ : Կայսրեր Բիւզանդիոնի գահին վրայ, զօրավարներ պատմութեան մեծագոյն ռազմադաշտերուն վրայ, — ա՛ս, եթէ ողջ ըլլար Զօպանեան, մեզի պիտի համրէր հազարաւոր անուններ, որոնք գագաթ էին, գագա՛թ, մարդկութեան մէջ :

Աշխա՛րհ անցիր, Արարատի նման ճերմակ
գագաթ չկայ,
Նարեկացու, Քուչակի պէս լուսապսակ
ճակատ չկայ :

Մեր մէջ բանաստեղծներ ունինք, որոնք կը հաստատեն թէ քիչ մը որ քերթես աշխարհի մեծագոյն հանճարներուն մորթը՝ տակէն... Հայու արիւն կը հոսի :

Եւ հիմա Հայ եղիր ու մի՛ պարծենար : Ասիոյ մէջ՝ Եւրոպացի, Եւրոպայի մէջ՝ աշխարհաքաղաքացի, քաղաքակիրթ ժողովուրդներու մէջ՝ յառաջապահ, քրիստոնէութենէն առաջ քրիստոնեայ, համայնավարութենէն առաջ համայնավար, ախոյեա՛ն մեծ գաղափարներու, Հայը հիմա նոր ապացոյց մը եւս ունեցաւ իր ինքնատպութեան :

Հայկական ոճ ունէինք,
Հայերէն լեզու եւ գիր ունէինք,
Հայկական հիւանդութի՛ւն ալ ունինք հիմա :

Ողորմա՛ծ Աստուած, այսքան շնորհք, այսքան ձիրք, ո՞ր ազգն է որ ունի որ իրաւունք ունենար պարծենալու :

Ուրեմն առանձին, մեզի յատուկ հիւանդութիւն ալ ունինք, ինչպէս կը հաւատայ Հայ-Բոյժ, ֆրանսացի բժիշկներուն իսկ վկայութեամբ : Շուտով կ'իմանանք, երբ լոյս տեսնէ Հայ-Բոյժը, այդ հիւանդութեան ախտանշանները եւ կրնանք այլեւս ախտաճանաչութիւն կատարել՝ ցոյց տալով կապոյտ հագին ու հայկական հիւանդութեան տարբերութիւնները, կամ չափել հայկական հիւանդութեան բարդութեանց մէջ վտանգին մեծութիւնը բաղդատելով կարմրուկ հիւանդութեան բարդութեանց հետ :

Չեմ գիտեր թէ կ'ուրախանա՞նք իմանալով որ պարծենալիք բան մըն ալ ունինք հիմա, Հայկական հիւանդութի՛ւն, ինքնատպութեան ի՛նչ մեծ ապացոյց : Հաւատացէք, ես կ'ուրախանամ :

Հետեւանքներուն նայեցէք անգամ մը :

Վաղը կրնայ հայկական հիւանդութիւնը տարածուիլ երթալ մինչեւ Թուրքիա : Եւ համաճարակ ծագիլ :

Բժիշկը պիտի ըսէ. —

Մազպուլէ հանըմ, հայկական հիւանդութիւն ունիս...

Երեւակայեցէք հայկական հիւանդութեամբ վարակուած Թրքուհիին վիճակը : Եւ էրկանը կացութիւնը :

Հայկական հիւանդութի՛ւն : Տարափոխի՛կ, վարակի՛չ եւ մահացո՛ւ : Վրէժխնդրութեան աւելի արդար եւ հզօր ձեւ մը գիտէ՞ք դուք :

Հիւլէական ռումբէն աւելի զօրաւոր զէնք մը ունինք այժմ :

Կրնանք պարծենալ այսուհետեւ թէ ստեղծագործ ժողովուրդ՝ ուզենք կը ստեղծագործենք, ուզենք աշխարհ կը քանդենք՝ նոր զէնքով որ ունինք :

Բայց եւ այնպէս ներսէս ձայն մը կ'ըսէ .

— Ողորմա՛ծ Աստուած, շնորհակալ ենք որ մեզի տուիր հայկական հանճարը : Ունինք լեզու, գիր, ոճ եւ բազմաթիւ այլ բաներ : Բաներ, որ չունին ուրիշներ : Նոյնիսկ հայկական հիւանդութիւն : Բայց եթէ մեր այս ունեցած բաներէն մէկն ու մէկը պակաս ըլլէր, եւ մեզի տայիր մեր տունն ու արտը, աւելի արդար չէ՞ր ըլլար կամքդ, որ... օրհնեալ ըլլայ, ամէն :

ԱՐԱԶ

լայ, եւ պահանջած էր որ անցքի տուրքերը ամբողջութեամբ վճարուին Եգիպտոսի :

Միջազգային ուժերու հրամանատարը, զօր. Հուիլըր յայտարարեց թէ Ջրանցքը Ապրիլ 12էն սկսեալ բաց պիտի ըլլայ բոլոր տարողութեան նաւերուն համար :

× Եուկոսլաւիոյ փոխ վարչապետը, որ պաշտօնական այցելութեան մը համար Գահիրէ կը գտնուի, հինգշաբթի գիշեր Նասըրի յանձնեց մարէշալ Թիթոյի անձնական մէկ նամակը : Կը կարծուի թէ Թիթօ եւս խորհուրդ կու տայ, որ Նասըր չափաւորէ իր պահանջները :

× Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, Տիկին Մէյր, ուրբաթ օր Երուսաղէմ հասաւ : Լրագրողներու հարցումներուն պատասխանելով յայտարարեց թէ «հիրապաշտ ծրագիր» մը ներկայացուցած է Մ. Նահանգներու կառավարութեան՝ Կազայի հարցին շուրջ : Հերքեց այն լուրը թէ Փարիզի մէջ մնացած իր խօսակցութեանց հետեւանքով Ֆրանսա զինուորական օգնութիւն խոստացած է Իսրայէլի :

ԿԻ ՄՈԼԷ, Փինօ եւ Մօրիս Ֆօր շաբաթ առաւօտ Պրիւսէլ մեկնեցան՝ որպէս Պելժիական կառավարութեան պաշտօնական հիւրերը : Պաշտօնական ընդունելութեանց կողքին, քաղաքական եւ տնտեսական կարեւոր խորհրդակցութիւններ ալ պիտի ունենան Պելժիոյ վարչապետին եւ Արտ. նախարարին հետ :

ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ ԱՐՔ. ՊԱՏՐԻԱՐՔ ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԻ

Պէյրութի վերջին թղթաբերէն կ'իմանանք որ Մարտ 20ին Երուսաղէմի մէջ տեղի ունեցած է պատրիարքական ընտրութիւն եւ միաբանութիւնը ընտրած է Տիրան արք. Ներսոյեանը պատրիարք Երուսաղէմի Ս. Աթոռին :

Այս առթիւ «Ազդակ» կու տայ հետեւեալ մանրամասնութիւնները (մարտ 22), — Ընտրութիւնը կատարուած է Մարտ 20ին, եւ Տիրան Արք. ընտրուած է 24 ներկաներու վրայ քսան ձայնով : Միաբանական ժողովը այս որոշումը առած է նկատելով որ Յորդանանի պետական Գեր. Խորհուրդը Մարտ 17ի նիստին մէջ մերժած է Եղիշէ Արք.ի կողմէ բացուած դատին քննութիւնը :

× Փարիզի Առաջնորդն ալ Երուսաղէմէն ստացած է հեռագիր մը որ կը հաղորդէ Տիրան արք.ի ընտրութիւնը :

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ԱՊՍՏԱՄԲՆԵՐԸ ԿԸ ՄԵՐԺԵՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆԻԼ

Ինչպէս գրած էինք, Թունուզի մէջ Հիւս. Ափրիկէի երկիրներուն եւ Ալժերիոյ ապստամբական շարժման ղեկավարները ժողով կը գումարէին՝ Ալժերիոյ հարցին կարգադրութեան մասին համաձայնութիւն գոյացնելու համար : Թունուզի վարչապետը, Պուրկիպա, աշխատած է համոզել Ալժերիացիները, որ համաձայնին Ֆրանսայի հետ, վերջ տան կռիւներուն եւ առիթ տան որ ընդհ. ըն-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԵՐԳԻԾԱԲԱՆ ԵՐ. ՕՏԵԱՆԻ

«ՊԱՏԵՐԱԶՄ ԵՒ ԽԱՂԱՂՈՒԹԻՒՆ» ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ՆԱՄԱԿԱՆԻՆ

●

Երեւանի Պետհրատը 1936ին լոյս ընծայեց Երուանդ Օտեանի մեծադիր մէկ հատորը 792 էջերէ բաղկացած: Երկրորդ անգամն է որ Արեւմտահայ գրականութեան մէջ ծանօթ այս երգիծաբանին կարգ մը գործերը լոյս կը տեսնեն :

Այս հատորը ամբողջական շարքի մը առաջին հատորը չէ, քանի որ որեւէ յիշատակութիւն չկայ, եւ կը պարունակէ հեղինակին հետեւեալ գործերը միայն, մինչդեռ շատ աւելի կարեւոր գործեր դուրս կը մնան անկէ: Հատորին մէջ տեղ գտած են հետեւեալները .— 1. Ընտանիք, Պատիւ, Բարոյական, 2. Թաղականին կնիկը. 3. Գործի մարդիկ. 4. Ազգային բարերար. 5. Պատերազմ եւ խաղաղութիւն. 6. Վաճառականի մը նամակները: Պատմուածքներէն՝ 1. Յեղափոխութեան մակաբոյծները. 2. Վաշխառուն. 3. Լեւոն քաղաքացի սուրբ. 4. Համբարձում աղա. 5. Մեր երեսփոխանները: Երրորդ մասին մէջ տրուած են վանազան յօդուածներ : Հատորը կը փակուի Ե. Օտեանի ստեղծագործութիւններուն վրայ Ա. Մակարեանի մէկ յօդուածով, ինչպէս նաեւ ծանօթագրութիւններ եւ բառարան մը :

Ցիշուած այս գործերէն զատ Եր. Օտեան ուրիշ գործեր ալ ունի, նոյնիսկ աւելի կարեւոր, որոնք երկրորդ եւ երրորդ հատորներու կրնան նիւթ հայթայթել: Օրինակ նկատի առնուած չեն Եր. Օտեանի գլուխ գործոցը Առաքելութիւն մը ի Ծապլվար (ընկերվարական նամականի ընկ. Բ. Փանջունիէ), Ընկեր Փանջունի Վասպուրականի մէջ, Իմ աշխարհահայեացքը (դասախօսութիւններ օրուան հարցերու շուրջ), Պանդխտութեան, Տասներու տարի Պոլսէն դուրս գործերը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ վէպեր, վիպակներ, թատերախաղեր, յուշագրութիւններ, քրոնիկներ եւայլն:

Երուանդ Օտեան բեղուն հեղինակ մը եղած է եւ անխոնջ արտադրող մը: Բաղմակողմանի նիւթեր իր գրչին տակ ինկած են: Լոյս ընծայած է նաեւ տարեցոյցներ, թերթեր, օտար լեզուներէ թարգմանութիւններ :

Ակնարկուած հատորին մէջն է Պատերազմ եւ խաղաղութիւն ընտանեկան նամականին, որուն մասին ծանօթագրութիւններու բաժնին մէջ կը կարդանք. — «Առաջին անգամ լոյս է տեսել 1911 թըւականին՝ մամուլում, հետագային լոյս է տեսել առանձին հրատարակութեամբ : Ցայտնի այս գործը ուղղուած է երիտասարդ Թուրքերի «Օսմանիզմի» կամ «Համաձուլման» ռէակցիոն պլանների դէմ »:

Կ'ենթադրեմ որ ակադեմական հրատարակութիւն մըն է այս ալ, ինչպէս կարգ մը ուրիշ արժէքաւոր հրատարակութիւններ: Մատենագրական ծանօթութիւնները սակայն շատ պակասաւոր են եւ իրականութեան չեն համապատասխաներ: Աւելի ճիշդ չէ՞ր ըլլար, երբ գրուէր թէ «Պատերազմ եւ Խաղաղութիւն» առաջին անգամ 1911ին լոյս տեսած է կիսամսեայ «Շանթ» պարբերականին (Ա. տարի) ինը թիւերուն մէջ: Տարիներ յետոյ իբրեւ գրքոյկ Փարիզի մէջ լոյս կը տեսնէ, մատենաշար «Շանթ»ի Ե. հրատարակութիւնը ներկայացնելով :

Մէջ բերուած ծանօթագրութեան երկրորդ մասը մանաւանդ իրականութեան չի համապատասխաներ: Կը թուի թէ ծանօթագրութիւնը կազմող անձը հարեւանցի կերպով կարդացած է երկու եղբայրներու միջեւ փոխանակուող Ընտանեկան այս Նամականին, այլապէս պիտի չգրէր. — «Ցայտնի այս գործը ուղղուած է երիտասարդ Թուրքերի «Օսմանիզմի» կամ «Համաձուլման» ռէակցիոն պլանների դէմ»: Գիտենք թէ Թուրքերը մէկէ աւելի գործեր հրատարակած են, քաղաքական - քաղաքական նպատակներով, «Օսմանիզմի», համաթուրանական ու «համաձուլման նպատակներով»: Եւ սակայն Եր. Օտեանին միտքէն չէ անցած այդպիսի բովանդակութիւն մը տալ, կամ խորհրդաւոր կերպով այդ միտքը թելադրել : Գրքոյկին «նախաբան»ին մէջ ալ յստակ կերպով բացատրուած է հեղինակին նպատակը, ներկայացնելու համար ամուսնացած եղբօր մը եւ պատերազմի մեկնող եղբօր մը վիճակը: Երկու ողբերգութիւններ, որոնք երկու եղբայրներուն, Սիմոնին ու Յովնանին նամակներուն մէջ կը յայտնուին: Եր. Օտեան հետեւեալ ձեւով կ'եզրակացնէ. — «Մտերմական շրջանակի մը մէջ միայն կարդացուելու սահմանուած այս նամակները հրատարակելով կը կարծեմ օգտակար ծառայութիւն մը մատուցանել մեր այն բոլոր երիտասարդներուն՝ որոնք զինուորական ծառայութեան տարիքին մէջ գտնուելով՝ յաճախ փորձուութիւնը կ'ունենան զօրանոցէն փախչելով-մուսնութեան առագաստին տակ ապաստանելու, եւ միտքերնին չեն բերեր այն ծանօթ առածը, թէ «Մարդ երբ անձրեւէն կը փախչի՝ յաճախ կարկուտի կը հանդիպի»:

Եւ արդէն «Երուանդ Օտեանի ստեղծագործութիւնը» գլուխին մէջ Ա. Մակարեան կը մատնանշէ. — «Նա համադրում է («Պատերազմ եւ Խաղաղութիւնը») ոչ միայն հերոսի բնաւորութեան արտաքուստ իրար հակադիր թուացող կողմերը, այլեւ արտաքուստ իրար հակադիր իրականութիւնները՝ նրանք դիտելով իբրեւ նոյնական. օրինակ՝ նրա տեսակէտից Յովնանի ընտանեկան «Խաղաղութիւնը» աւելի պակաս էր այն պատերազմից, որի մէջ ընդկրկում է Սիմոնը»:

Յովնան, ամուսնացած եղբայրը, Սիմոնին ուղղած նամակին վերջաւորութեան (Նամակ Ժ.) կ'ըսէ — «Որչա՜փ երջանիկ ես դուն քու զինուորական վրանիդ տակ, քան ես հոս ընտանեկան յարկին ներքեւ»:

Այս ընտանեկան նամականիին մէջ ուրեմն ո՛չ «Օսմանիզմի» եւ ոչ ալ «համաձուլման» նպատակներու մասին ակնարկութիւն կայ :

Երուանդ Օտեանի պէս գրագէտ մը միայն կրնար, սովորական կարծուած այս երեւոյթներէն եւ երգիծական թուով վիճակներէն, պատկերացնել երկու եղբայրներուն ողբերգութիւնը : -

ՄԿՐՏԻՉ ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ

ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ԽՌՈՎՔ

●

Այս տարի, հունգար ժողովուրդը յարգանքի արժանաւոր իր խօսքը չկրցաւ բերել, օտար բռնատիրութեան դէմ յորձանք տուող երկրին առաջին յեղափոխութեան (1848) հերոսներուն յիշատակին : Ունեցած էին բազմաթիւ նահատակներ : Մարտ 15ին, սովորաբար, առանձին կը յիշատակուէին անոնց գլխաւորներուն անունները, տասնեակ մը պարագլուխներ, որոնց երեքը՝ Հայ :

Մարտ 15ը, անկախ նահատակներու յիշատակէն, փառաբանանքի օր մըն էր բանաստեղծ Ալեքսանտր Փեթոյէֆիի յիշատակին, յեղափոխութեան մարգարէն եւ դրօշակիրը:

Հարազատ ժողովուրդին ձայնը խեղդելով, Մոսկուայի մէջ կատարուած «յարգանքի» արտայայտութեանց ընթացքին, ստուերի տակ է մնացած Փեթոյէֆիի անունը :

Բանաստեղծին մանկութիւնը օրօրուած էր բռնատիրութեան արիւնոտ սարսափով: Ազատութեան գաղափարը փոթորկած էր տակաւին մանուկ իր հոգին : Առաջին երազն էր եղած: Առաջին խռովքը՝ գիւղացական դպրոցականներուն առջեւ ժողովուրդին հետ՝ ապրած էր ռուսական ծաւալապաշտ ոգիին բովանդակ ճնշումը:

Երիտասարդութեան տարիները սրբւեցուցած էին նաեւ կեանքի սէրը՝ գեղանի աղջկան մը աչքերուն հանդիպելէ վերջ : Ամուսնութիւն:

Դարձեալ հի՞ն, մանկութեան երազը, անբաժան իրմէ :

Ազատութեան խռովքը կը փոխանցէ կինոջ, ամուսնութենէն քիչ վերջ:

Աշխատանք :

Կեդրոնավայրը կը հաստատէ սրճարանի մը մէջ եւ կը սկսի կապեր հաստատել քաղաքին զարգացած դասակարգին հետ : Գաղափարը արձագանգ կը գտնէ նաեւ համալսարանականներու մօտ: Բանաստեղծը պատգամախօսը կը դառնայ խռոված հասարակութեան ... մինչ կինը, տան մէջ, փոքրիկ դրօշակներ կը պատրաստէր յեղափոխականներուն համար : Մաճառներու ազգային դրօշը :

Ա. Փեթոյէֆի հրճուանքով կը տեսնէ իր գաղափարին յաղթանակը: Ազատագրութեան գաղափարը, որ կը հրդեհուէր բոլոր սրտերուն մէջ, հետզհետէ աւելի բազմացնելով յեղափոխութեան նուիրեալները :

Շքերթին կը միանան նաեւ զինուորականներ: Զօրավարներ :

1848 Մարտ 14...

Ժամագրութիւնը տրուած էր յաջորդ օրուան համար, Ազգային Թանգարանին առջեւ: Նոյն գիշերը, բանաստեղծը կ'երկնէր Հունգարիոյ «Ազգային Երգ»ը, որ անձամբ պիտի հաղորդէր ամբոխին «պատմութեան խորանին առջեւ» :

« Մաճառներու Աստուածին անունով կ'ուխտենք, ըլլալ ազատ մարդեր, այսուհետեւ ...»:

Ժամ մը վերջ, տպարաններէն դուրս կը յորդին «Ազգային Երգ»ին առաջին օրինակները, առանց գրաքննութեան: Յեղափոխութիւնը պայթած էր արդէն: Ժողովուրդին հոգեկան խռովքը, խառնուած բազուկներու ուժին, յաղթականօրէն կը տարածուէր արդէն: Ամբոխին հետ ամբոխացած՝ Ա. Փեթոյէֆի, պայքարի խօսքը շրթներուն եւ հրացանը ձեռքին, դիրքէ դիրք կը վազէր ...

Ցարական օժանդակ ուժերը իրարու կը յաջորդեն: Բայց մը, բանաստեղծը պատրանքը կ'ունենայ իր ժողովուրդին յաղթանակին :

Ազատութեան ուղեւորները պիտի չխորտակուի՞ն արդեօք իրենց ճամբուն վրայ ...

Այստեղ, առաջին անգամ ըլլալով կը զգայ նաեւ թէ սիրահարուած էր: Կը սիրէր իր կինը եւ առանձին պիտի ձգէր զայն, որովհետեւ մահը անխուսափելի էր:

Կարգ մը վկայութեանց համաձայն, Ա. Փեթոյէֆի իր լաւագոյն քերթուածը գրած է այդ օրերուն, «Սեպտեմբերի Վախճանին» խորագրով, ուր բովանդակ իր հոգեվիճակը խտացուցած է (երեք ութեակ):

«Վաղը գլուխդ պիտի խոնարհես հողակոյտիս վրայ ...
Պիտի կարենա՞ս այնուհետեւ լքել անունը որ տուած եմ քեզի հիմա...»

Հայրենիքին ազատութեան համար ճակատի՛ վրայ խորտակուելու իր երազը աւելի՛ գեղեցկացած էր մարդկայի՛ն իր ըզգացումներով: Սիրահարներուն համար օրինակ մը եղած էր ան, միաժամանակ ըլլալով հայրենիքի ազատագրութեան խիղախ ռահվիրայ մը:

Ալեքսանտր Փեթոյէֆի, ներշնչողն ու հերոսը հունգարական յեղափոխութեան, թշնամի ձնդակներուն տակ տապալեցաւ 1849 Յուլիս 31ին, Սէժեսվարի արիւնոտ ճակատամարտին մէջ, ուր հունգարացի յեղափոխականներու խմբակ մը խիզախօրէն դիմադրած էր ցարական կանոնաւոր եւ ուժեղ բանակին:

Բանաստեղծութեամբ եւ արիւնով խառնուած այդ հերոսամարտը հունգար ժողովուրդին զարթօնքի ազդանշանն էր: Ծըդ-

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

Ինձմէ վերջը կը գրաւէին Սամուէլով եւ Իգնատով, բայց ոչ նոյնքան երկար: Իսկ միւս ամբաստանեալներուն շատ բան չէին հարցներ, քանի որ չկրցան հաստատել որեւէ կապակցութիւն ·

Յաջորդ օրը կարդացին վճիռը: Բան չեմ յիշեր ամբաստանագրին բովանդակութենէն, որուն ընթերցման ատեն կարծես ուրիշ աշխարհ մը կը գտնուէի :

Ի՞նչ էր վճիռը — Հինգ տարի բերդարգելութիւն՝ ինծի, չորս տարի Սամուէլին, երեք տարի՝ Իգնատին: Միւսները անպարտ (11 հոգի), բայց Պոլիս չմնալու պայմանաւ, բացի Մ. Խոտարէնեանէն:

Կարդացին եւ դուրս հանեցին: Ժամբան տղաքը տեղն ի տեղօք կը պատմէին, ես չէի հաւատար :

Երկար ատեն վերջն էր որ սորվեցանք թէ պատժի մեղմացման մէջ դեր կատարած էին ոչ միայն դատավարութեան ընթացքը, այլեւ ներքին (պարտութիւն) եւ արտաքին ազդակներ (պուլկարական եւ ամերիկեան), ինչպէս եւ կողմնակի միջոցներ: (Մանրամասնութիւնները պանց կ'առնեմ):

Մնաց որ, մօտ երկու տարի անցած էր, արդէն, հայաջինջ սարսափներէն ի վեր, եւ հայ ժողովուրդի ողնայարը խորտակած ըլլալով — ինչպէս կ'ըսէին յետոյ — շատ չէին հետաքրքրուիր մնացեալով :

Բերդարգելութիւնը լուելեայն կը նշանակէր քշել Սինօպ կամ ուրիշ բերդաքաղաք մը, այսինքն Պոլսէն դուրս հանել, «անծանօթ ուղղութեամբ»: Բայց այս մասին ալ միջոցներ խորհուած էին :

Մեր բանտարկութեան ատեն, յարակից սենեակներու մէջ տեղաւորեցին երկու Յոյներ (մէկը խուչակահար), որոնց համար կ'ըսէին թէ մահուան դատապարտուած են, Իզմիրի մէջ օգնած ըլլալով թշնամի սուզանաւերու: Բերին նաեւ երկու Անգլիացիներ, հայր եւ որդի Աթքինսըն, միեւնոյն շրջանէն եւ միեւնոյն ամբաստանութեամբ, հայրը 101, տղան 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուած :

Ասոնց հանդէպ ալ տրամադրութիւնները փոխուած էին, մեղմացած, եւ չորսը միասին Կեդր. Բանտ փոխադրեցին մեզի հետ, յետոյ միասին արձակելու համար, զինադադարին:

Այս առթիւ դրուագ մը իբրեւ զուարճալիք :

Ամբողջ դատավարութեան ընթացքին, ոգեհարցութեան փորձեր կատարած էինք փոքր սեղանի մը վրայ (ունէինք երկու մասնագէտներ): Գլխաւոր ոգիներն էին՝ Խրիմեան Հայրիկ, Ակնունի, Զօհրապ, Զարդարեան, Շահրիկեան, Վարուժան եւայլն :

Կատարեալ փափկանկատութեամբ ուղղելով հարցումները, կը ստանայինք շատ լաւատես պատասխաններ (ինչպէս եւ իրենց մահուան կամ սպանութեան պարագաները):

— Գլխաւոր ամբաստանեալն է Շ.ը... Շատ ծանր է իր պարագան, բայց մահուան պատիժ չկայ, վեցէն ինը տարի ...

**

Վճիռը արձակելէ յետոյ, ինչպէս գովուըէն փոխադրեցին Մէրքէզ գովուշը, — սրահի չափ ընդարձակ սենեակ մը, գատ - գատ մահճակալներ յատկացնելով ամէն մէկուս :

Մեզի հետ կը գտնուէր նաեւ Թուրք մը, Հաֆըզ Իհսան, որ քանի մը անգամ փախած, նորէն բռնուած եւ շղթայի զարնուած էր: (Շղթաները կը քակէին Ռամազանի տօնին իրիկունները, լուալու համար իր գեղեցիկ ձայնը):

Պարտաւոր էինք հերթով մաքրել սրահը, որ եթէ նոտարաններով լեցուէր, կընար հանգիստ պառկիլ աւելի քան հարիւր հոգի :

Օր մը կարգը եկաւ ինծի, Յովհաննէս Ջէօկիւրեանի եւ Հաֆըզ Իհսանի: Ամբողջ տախտակամածը պիտի սրբէինք, յետոյ նաեւ քարաշէն երկար բակն ու երեք արտաքնոցները:

Թուրքը հինգ - տասը վայրկեան աշխատիլ ձեւացնելէ յետոյ, անկիւն մը քաշուեցաւ եւ Օննիկն ու ես արիւն քրտինք մտանք, աշխատանքը լրացնելու համար :

Այս չարչարանքին սփոփանքն ալ այն էր, որ առիթ կ'ունենայի դիմացի պարտէզը երթալու եւ դոյլերով ջուր կրելու, այլապէս «խօվուշ»էն դուրս չէին ձգեր :

×

1917 Յունուար 4ին Սամուէլը, զիս եւ Իգնատը փոխադրեցին Կեդր. Բանտ (Մէհթէրհանէ): Իրարմէ անջատելով, զիս կեդրոնայարկի ամէնէն աղտոտ եւ խոնաւ «խօվուշ»ներուն մէջ, բուն միջնաբերդին խորը, գնտաններուն կից : Իրիկունը երբ ներքին դուռները կը գոցուէին, այլ եւս իրար տեսնելու պատեհութիւն չունէինք :

Բոլոր «խօվուշ»ներն ալ խճողուած էին: Կը պառկէինք խառն ի խուռն, կող կողի երկնցած :Ես կը գտնուէի չորրորդ «խօվուշ»ը, աջ կողմս քիւրտ մարդասպան մը, որ 15 տարուան դատապարտուած էր, ձախ կողմս՝ ուրիշ հրէշ մը, 101 տարուան :

Օր մը գերմանացի քննիչ մը եկաւ : Երբեւէ ուշադրութիւն գրաւած էինք մեր կերպարանքով եւ հագուածքով : Հարցումներ ուղղեց եւ խնդրեցինք որ քիչ մը տանելի վիճակ ստեղծեն, զատելով հասարակ ոճրագործներէն: Խոստացաւ, բայց անգամ մըն ալ չերեւցաւ :

(Շար. 28)

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ՏՊԱԳՐՈՒԹԵԱՆ 500ԱՄԵԱԿԸ

■

Ճիշդ 500 տարի առաջ էր, 1457ին, որ Եւրոպայի մէջ լոյս կը տեսնէր տպագրուած առաջին գիրքը : Այս առթիւ Փարիզի «Օրանժըրիէի» Թանգարանին մէջ բացուած է շատ հետաքրքրական ցուցահանդէս մը, ուր հաւաքուած են Եւրոպայի մէջ տպուած առաջին գիրքերը :

Շահեկան պիտի ըլլար ակնարկ մը նետել տպագրական արուեստին պատմութեան վրայ :

Այն օրէն սկսեալ, երբ մարդ ճակը հնարեց գիրը, պահանջ զգաց նաեւ գրելու եւ իր գրածը ծանօթացնելու բոլորին :

Ձեռագիր ընդօրինակութիւններ կատարելը շատ մը անպատեհութիւններ կը ներկայացնէր — ժամանակի կորուստ, անխուսափելի սխալներ, ձեռք բերուած օրինակներու անբաւարար քանակ, եւն.:

Ապա փորձեցին փորագրութեան սիստեմը: Առաջին անգամ Չինաստանի մէջ էր որ սկսան կիրարկել այս ձեւը, հարթ տախտակի մը վրայ կը փորագրէին ամբողջ աղօթք մը կամ կայսերական հրամանագիր մը. ապա, գիրերը հրջապատող անպէտք մասերը սուր գործիքներով կը տաշէին. ատեն մը վերջ, աղօթքը կամ հրամանագիրը պարունակող գիրերը ցցուն մակերես մը կը կազմէին. այդ մակերեսին վրայ, մելան կը քսէին, եւ անհրաժեշտ քանակութեամբ օրինակներ կը հանէին բրնձաթուղթի վրայ: Այս նոյն մեթոտով էր, որ Չինացիք մետաքսեղէններու վրայ զանազան նկարներ կը տպէին:

Չին Բուօ անուն չինացի բժիշկ մը 1056-ին տպուած իր մէկ գրքին մէջ կը պատմէ թէ Փի Չինկ անուն ուրիշ չինացի մը 1041 թուականին մտածեց որ նախընտրելի եւ շատ աւելի խնայողական պիտի ըլլար առանձին գիրեր պատրաստել եւ անոնց շնորհիւ կազմել տողեր ու էջեր: Չինաստանի մէջ մեծ ընդունելութիւն գտաւ այս գիւտը. գիրերը նախ կաւէ կը շինէին. բայց շատ փխրուն ըլլալուն, մտածեցին պղպատէ, ապա՝ պղինձէ շինել :

Եւրոպայի մէջ, սակայն, երկար ժամանակ անծանօթ մնաց այս գիւտը :

ԺԵ. դարուն էր, որ Եւրոպայի մէջ մտածեցին թէ կրնան լատինական այբուբենին 25 տառերը առանձին առանձին պատրաստել, ապա իրարու միացնել եւ այսպէս կազմել բառեր, տողեր, էջեր : Տպագրական գիրերու հիւտարարը Հոլանտացի մըն է, Լաւրէնս Քոստեր :

Կիւթէնպէրկ Քոստերի մեթոտը կատարելագործեց եւ միաժամանակ հնարեց տպագրական մեքենան :1436ին արդէն իսկ տպագրութեան նախափորձեր կը կատարէր Սթրազպուրկի մէջ: 1450ին Կիւթէնպէրկ կ'անցնի Մայանս, ուր ընկեր կը դառնայ մեծահարուստ Ֆուստի եւ Փիէռ Շէօֆֆէրի հետ: Միացեալ ճիգերով կը շարեն ու կը տպեն Ս. Գիրքը (1457ին): Ս. Գրքի տպագրուած առաջին օրինակը կը կոչուի «Մազարէնի Ս. Գիրք», որովհետեւ ԺԷ. դարուն կը պատկանէր կարտինալ Մազարէնի եւ այժմ ալ կը պահուի Փարիզի «Մազարին» գրադարանին մէջ :

Կիւթէնպէրկի եւ իր ընկերներուն յաջողութիւնը այնքան մեծ կ'ըլլայ, որ կը սկսին նորանոր դրքեր տպագրութեան յանձնել (առաւելաբար՝ կրօնական հեղինակութիւններ, աղօթագրքեր եւն.):

10 – 20 տարի վերջ, Եւրոպայի բոլոր մեծ քաղաքները արդէն ունէին իրենց տպարանները .

Առանց չափազանցութեան կարելի է ըսել, որ տպագրութեան գիւտը ամբողջովին փոխեց մարդկային ընկերութիւնն ու նոր դարաշրջան մը բացաւ մարդկութեան համար :

⁂

ԴՈՒԴԻՆՑԵՒ ԵՒ ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անցեալները գրած էինք, թէ խորհրդային հեղինակ Դուդինցեւ սաստի արժանացաւ իր «Ոչ միայն հացիւ ...» վէպին համար: Հարցը այնքան մեծ ծաւալ ստացաւ, որ հեղինակը ստիպուեցաւ բացատրութիւններ տալ Մոսկուայի գրողներու միութեան ընդհ. ժողովին առջեւ: Լիտերատուրնայա Կազեթան իր վերջին թիւերէն մէկուն մէջ հրատարակեց Դուդինցեւի բացատրութիւնները .

« Պատերազմին միջոցին էր. ճակատի խրամներուն մէջ կծկտած, կը տեսնէի թէ ինչպէս գերմանական Մեսերշմիթները վար կ'առնէին մեր օդանաւերը: Այդ միջոցին է, որ աչքերս բացուեցան, որովհետեւ մինչ այդ ամէն մարդ կ'ուզէր հաւատացնել թէ մեր օդանաւերը շատ աւելի արագաթռիչ են: Չեմ ուզեր սեւ մուր քսել մեր օդանաւերուն կամ ո'րեւէ մէկուն վրայ. բայց չեմ փափաքիր որ վերը յիշած դէպքերս կրկնուին: Կարծեմ թէ իրաւունքիս մէջ եմ»:

Դուդինցեւ, աւելի առաջ երթալով, աւելցուցած է, թէ գրողները պէտք է իրենք գիրենք ազատ զգան, որպէսզի լաւագոյն գործեր արտադրեն. մինչդեռ՝ «այն տպաւորութիւնն ունիմ թէ վզիս շուրջ սանձ մը անցուած է»:

Ըստ Լիտերատուրնայա Կազեթայի, Դուդինցեւի այս արտայայտութիւնները կատարեալ փոթորիկ մը առաջացուցած են գրողներու միութեան նիստին մէջ :

Նոյնիսկ Կոնստանտին Սիմոնով, որ մինչեւ վերջերս կը պաշտպանէր Դուդինցեւը, բողոքած է եւ բացականչած՝ «Եթէ Դուդինցեւի ըսածները ճիշդ ըլլային, պատերազմի ժամանակ Գերմանացիներուն առջեւ ծունկի եկած պէտք է ըլլայինք, իսկ պատերազմէն վերջն ալ՝ Ամերիկացիներուն»: Սիմոնով յայտնած է նաեւ, թէ վէպին որոշ մասերը արդէն իսկ փոփոխութեան ենթարկուած են Նովի Միր հանդէսին խմբագրութեան պահանջին վրայ: (Առաջին անգամ Նովի Միրն էր, որ սկսաւ հրատարակել « Ոչ միայն հացիւ»ը...):

Լիտերատուրնայա Կազեթա կ'աւելցնէ թէ Գրողներու Միութեան նիստին մէջ « ոչ գրական » հասարակութեան մէկ մասը անտեղի միջամտութիւններ կատարած է: Այլ խօսքով՝ ներկաներէն ոմանք Դուդինցեւի կողմը բռնած են. բան մը, որ մեծապէս կը մտահոգէ կուսակցութիւնը :

մուեցաւ աւստրիական եւ ռուսական բանակներու կողմէ:

Սակայն, Ա. Փեթոյէֆիի գաղափարականը, դար մը շարունակ ապրեցաւ Հունգարիոյ մէջ, իբրեւ խորհրդանշան ազատագրութեան անվախճան պայքարին, մարդկային իրաւունքին եւ արդարութեան .

Տակաւին կ'ապրի ;

ԱՐՄԵՆԻ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ՈՒՇ ԳԻՇԵՐՈՒԱՅ ԱՅՍ ԺԱՄԻՆ

■

Ուշ գիշերուայ այս ժամին
Երգիս տողերն եմ ձուլում ,
Երգիս տողերն եմ ձուլում ,
Իմ սրտի մէջ տաք :
Ուշ գիշերուայ այս ժամին
Մի պատանի է սուլում ,
Մի պատանի է սուլում ,
Պատուհանիս տակ :

Ո՞ւմ է կանչում, չգիտեմ ,
Ո՞ւմ է սրտինը պատմում,
Ո՞ւմ է սրտինը պատմում,
Մայթերի վրայ :
Ո՞ւմ է կանչում, չգիտեմ ,
Բայց իմ երգն է ընդհատում ,
Բայց իմ երգն է ընդհատում ,
Սուլոցը նրա :

Ո՛վ անծանօթ պատանի ,
Որ անցնում ես փողոցով ,
Որ անցնում ես փողոցով ,
Անհոգ ու ազատ ,
Ո՛վ անծանօթ պատանի ,
Շարունակիր սուլոցով ,
Շարունակիր սուլոցով ,
Իմ երգը կիսատ :

ԳԵՂԱՄ ՍԱՐԵԱՆ

ՎԱՂՈՒԱՅ ՕՐԸ

●

Վսեմ գործ է՛ այսօր ապրիլ վաղուայ
 համար ,
Վաղուայ երգը այսօր գրել .
Վաղուայ շէնքին դնել թէկուզ համեստ
 մի քար՝
Այսօրուայ մէջ վաղը տեսնել :

Սերմնացանը սերմանում է հերկած դաշտում ,
Ոսկեյակինք ցորենն առատ՝
Հոգու աչքով շրջում վաղուայ հասուն
 արտում
Եւ հաւատն է լեռն Արարատ :

Արծաթահեր պարտիզպանը դողդոջ ձեռքով
Մատղաշ ծառը պատուաստելիս՝
Այգու վաղուայ քաղցրութիւնն է զգում
 հոգով ,
Սրտում գարուն ու վառ մայիս :

Որմնադիրը քար դնելիս կիսատ պատին՝
Մի հոյակապ շէնք է տեսնում
Վեր խոյացած հաստատուն շէնք յաղթամարմին՝
Խաղաղ երկնի ջինջ ոլորտում :

Եւ իմ երգն էլ վաղուայ երգն է խաղաղատենչ
Որպէս մի հասկ վաղուայ դաշտում :
Պատին մի քար, յոյսի մի սերմ այն
 արտի մէջ ,
Որ իր վաղուայ կեանքն է կերտում :

Վսեմ գործ է՛ այսօրն ապրել վաղուայ
 համար ,
Վաղուայ երգը այսօր գրել ,
Վաղուայ շէնքին դնել թէկուզ համեստ
 մի քար՝
Այսօրուայ մէջ վաղը տեսնել :

ՎԱՀԱԳՆ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ

ԻՎ ՄԻՐԱՆՏԻ ՍՐԱՄՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ինչպէս գրած էինք, շաբաթ մը առաջ յանկարծամահ եղաւ Պուլվառի թատերական հեղինակներու փայլուն ներկայացուցիչներէն մէկը՝ Իվ Միրանտ, որ ծանօթ էր իր սրամտութիւններով: Ստորեւ՝ անոնցմէ երկու հատ :

Իր մահէն քիչ ժամանակ առաջ, բարեկամ մը կատակով կը հարցնէ իրեն, թէ ո՞ր գերեզմանատունը պիտի ուզէր թաղուիլ :

— Փէր Լաշէզի մէջ— կ'ըլլայ պատասխանը— որովհետեւ հոն է որ ամէնէն շատ ծանօթներ ունիմ :

✕ Անթուան Թատրոնին մէջ Իվ Միրանտի բարեկամները հաւաքուած են եւ կը տօնեն թատերագրին 80րդ տարեդարձը : Ձեռքը կ'երկարէ եւ կ'ուզէ իրեն նուէր բերուած փունջերէն մէկէն վարդ մը առնել եւ լամբակին անցընել. փուշը մատը կը ծակէ.

— Նոյնիսկ ութսունամեայ ծերուկներու համար փուշերը վարդեր ունին — կը փիլիսոփայէ Իվ Միրանտ :

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (4)

ԵՐԿՈՒՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Բ.

Ժ Ո Ղ Ո Վ Ո Ւ Ր Դ Ը

— Մարդի'կ, դուք ո՞վ էք, բարեկա՞մ եթէ թշնամի, հարցուց Յովնան ուժով ձայնով մը.

Եւ այս խօսքին բարձրաձայն ծիծաղով պատասխանեց մարդ մը որ իր ընկերներէն բարձր էր հասակաւ :

— Եթէ բարեկամ չըլլէինք, միթէ՞ ձեր ճամբուն վրայ, թէպէտ եղանակը այսչափ զուարճալի եւ այս վարդենեաց պարտէզը այսչափ գեղեցիկ, կը յուսա՞ք թէ այս ձիւնէ տաղաւարիս տակ բնակէինք որ զձեզ դիմաւորենք. հա՛. հա՛. հա՛. հա՛:

— Կատակի ժամանակ չէ, ըսաւ Յովնան, ի՞նչ բան ունիք դուք հոս :

— Ես ձեզ նոյն իրաւունքով կը հարցընեմ, թէ դուք ի՞նչ բան ունիք հոս, մանաւանդ ես իրաւունք մը աւելի ունիմ ձեզմէ համար պահանջելու որ մեր տունը փլուցիք եւ թերեւս մեզ մահուանէ ալ ազատեցիք. վասն զի ո՛ գիտէ թէ այս ձիւնը որչափ պիտի տեւէ :

... Բայց դուք, բարեկամք, բաւական բազմութիւն էք, ո՞ւր այսպէս կ'երթաք, այս օրինիս, բուքիս. հարսնիքի, ուրախութեան լսեմ, սխալ չէ, վասն զի քաջ Սասնցիք իրենց սիրական պէնքէն չեն բաժնուիր ու եւ իցէ առթի մէջ :

— Այո՛, հարսնիքի կ'երթանք, Գուրգէն իշխան, ըսաւ Յովնան լաւ մը զննելէն վերջ բարձրահասակ մարդուն դէմքը, եւ ժամանակ չկորսնելու եւ մեր զուարճութեան մասնակից լինելու համար հրամայեցէք մէկտեղ երթալ :

— Ո՞ւր է ձեր արշաւանքը, եղբայր, ըսաւ իշխանը լրջարար եւ կամաց ձայնով :

— Մուշ :

— Մօ՞տ ենք :

— Քանի մը քայլ մնաց, եւ ես լուսնէն կը վախեմ որ Իսմայէլի զաւկըները չիմանան :

Իսկ Յովնան էլ պատասխան չստացաւ, այլ սկսաւ քայլերը երագել, վասն զի երեւակայեց թէ Գուրգէն բռնուած լինելով բուքի եւ այդ վիճակի մէջ ուրիշ ճար չգտնելով՝ ձիերը իրարու քով չարած, վրանին ծածկոցով ծածկելով տաղաւար մը շինած էին ձիւնին տակ, որ ձիով եւ իրենց շնչով գիրենք անվնաս պահած էր մինչեւ նոյն վայրկեան եւ ըստ բաւականին ալ ուրախ : Իսկ հիմա ազատելով այն բանտէն, բնական էր թէ հետեւէին այն խումբին որ կ'երթար հայ ազգին եւ կրօնին թշնամեաց դէմ :

Վերջապէս, Յովնանու աչքերը նշմարեցին Մշոյ բարձրաբերձ եկեղեցւոյ գմբէթը որ քաղքին մէջ շինած էր Բագարատ իշխանը, ուստի կանգնեցաւ եւ երբ զօրքը շուրջ բոլորեցան, երեք խումբի բաժնեց զանոնք. մէկ մասը որուն ինք առաջնորդ կեցաւ, քաղքին հարաւային կողմէն պիտի մտնէր, մէկը արեւելեան կողմը պիտի շրջէր, իսկ միւսը՝ դէպի արեւմտեան հիւսիս: Եւ այսպէս, երեք խումբերն ալ յարձակեցան մտան քաղաք: Երբ Սասնցւոց աղաղակը գոռաց քաղքին մէջ, երբ Արաբք յիմարացան անխուսելի վտանգը հասած տեսնելով եւ իրենց թշուառութեան ձայնը ձգեցին, երբ գերիները որ նոցա խիստ ծառայութեան դատապարտուած էին ջուր եւ փայտ կրելու համար, ազատութեան եւ ուրախութեան ձայն բարձրացուցին, Եուսուֆ ոստիկանը, որդի Ապուսէթի, որ Բագարատայ պալատին մէջ երջանկաբար ցուրտէն լաւ պատսպարեալ փետրայարդար անկողնոցն բարձից տաքուկ հանգստութիւնն կը վայելէր, այս խառնաշփոթ ժխորէն ընդոստուցեալ՝ շուարեցաւ մնաց. կը հարցնէր կ'ուզէր իմանալ, թէ ի՞նչ էր պատճառը: Երբ իրեն իմացուցին թէ «գազանաբարոյ եւ արիւնարբու» լեռնցիք քաղաքը պաշարեր ներս են մտեր, չփոթութենէն թողուց պալատը, փախաւ վազեց մտաւ Փրկչի եկեղեցին եւ մինչեւ գմբէթին մէջ ելաւ եւ տեսնելով թէ այդ բարձրութեամբ էլ ապահովութիւն չկար իւր անձին՝ կը սարսէր կը դողար, երբ Սասնցի խումբը պաշարեց զեկեղեցին եւ մտնելով ոմանք գմբէթին մէջ եւ մերձենալով՝ մէկը նիզակով կոնկէն զարկաւ եւ թեւին տակէն թոքերն հանելով սատակեց :

Իսկ Գուրգէն իշխան նոյն միջոցին իւր ազգականները՝ Արծրունեաց պատանդները գտնելով՝ զանոնք բանտէն կը հանէր եւ ուրախութեան ու զուարճութեան օր մը այդ տխուր օրուան մէջ կը կատարէին Սասունցիք թշնամեաց դիակաց եւ ճապաղեաց մէջ, եւ նոցա աւարը մէջերնին կը բաժնէին: Ուրախութիւնը կը տիրէր, եւ խեղճ Խութեցին Արաբէն դիզած աւարը մէկդի՝ Բագարատ իշխանին գլխուով ոչ միայն տաքցել այլ եւ թեթեւել էր: Երգերու ձայներ ամէն տեղ կ'ելնէին, մինչ փոքրիկ խումբ մը մարդկան Յովնանու ազդեցութեամբ Փրկչի եկեղեցին կը մաքրէին բարբարոսաց դարշութենէն՝ դիակներէն եւ արիւնէն: Եւ երկրորդ առաւօտուն եկեղեցւոյն գմբէթը կը բարձրանային փոխանակ Եուսուֆի, արաբացի մաղթանաց, Խութեցւոց Սաղմոսերգութիւնք ի փառս Աստուծոյն տուողին յաղթութեան (*) :

(*) «Եւ գիտեն զՍաղմոսն զինն թարգմանեալն վարդապետացն Հայոց, զոր հանապազ 'ի բերան ունին» :

Թ. Արծրունի

(Շար.)

ԾԵՐԵՆՑ

տրութիւններ կազմակերպուին ։

Արդ, ուրբաթ առաւօտ Ալժերիոյ ապստամբական շարժման ղեկավարները մամուլի ասուլիս մը հրաւիրած էին. իրենց խօսնակը, Լամին Տեպալին, յայտնեց որ ընտրութիւնները ալժերիական ներքին հարց մըն են, որուն Ֆրանսա կամ ՄԱԿը միջամուխ ըլլալու իրաւունք չունին։ Պահանջեցին որ նախ յայտարարուի Ալժերիոյ անկախութիւնը. միայն այդ պարագային է, որ կը համաձայնին զէնքերը վար դնել ։

Հետեւեալ ձեւով կարելի է դասաւորել կատարուած յայտարարութիւնները .
1) Որեւէ բանէ առաջ՝ Ալժերիոյ անկախութեան ճանաչում ։ 2) Ապա կը կազմուի ժամանակաւոր ալժերիական կառավարութիւն մը, որ բանակցութիւններ կը վարէ Ֆրանսայի հետ ։ 3) Ընտրութիւնները կը կազմակերպուին Ալժերիացիներու կողմէ. Ֆրանսա կամ Ազգաժողովը իրաւունք չունին միջամուխ ըլլալու ։ 4) Ալժերիոյ մէջ բնակողները կ'ըլլան ալժերիական քաղաքացի. այն Ֆրանսացիները որ կ'ուզեն մնալ, պէտք է հրաժարին իրենց Ֆրանսական հպատակութենէն ։ 5) Ալժերիական միւս բոլոր կուսակցութիւնները (Մէսալի Հաճի կուսակցութիւն.) արժէք չունին. միայն Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատը գործի գլուխ պէտք է մնայ ։

Այս բոլոր պայմանները, որոնք ի հարկէ անընդունելի են Ֆրանսայի համար, մեծ յուսախաբութիւն պատճառեցին նաեւ Թունուզի եւ Մարոքի մէջ։ Թուրքիա, որ կ'ուզէր միջնորդի դեր խաղալ, այս ձեւով կը ձախողի իր առաջադրութեանց մէջ։

Կարելի է եզրակացնել, որ Ալժերիոյ ապստամբական շարժման ղեկավարները կը մերժեն ո'րեւէ տրամաբանական լուծում, լաւ գիտեն, որ Ֆրանսա չի կրնար ընդունիլ իրենց այս պայմանները. կ'ուզեն ուրեմն, որ կռիւները շարունակուին Ալժերիոյ մէջ ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նօայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)
ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝
GASTON DEFERREի
(Մարսէյլի քաղաքապետ, նախարար, երեսփոխան)
Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան
FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Ազգային Կեդր. վարչութեան ։

Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան։ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) ՅՈՎՀ. Տ. Վ. ՋՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի վերապատուելի Յ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի) ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱՊՈՅԵԱՆ եւ Փրոֆ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մադլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, ինչպէս նաեւ Սարգիս Ջէօրէքճեան ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԽՆՋՈՅՔ ՊԷԼՎԻԼԻ ՄԷՋ

Հ. Յ. Դ. Պէլվիլի «Ռոստոմ» խումբի տարեկան ընկերահամակրական խնջոյքը, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3էն մինչեւ կէս գիշեր ։

Կը խօսի ընկ. Ա. ԻՍԱՀԱԿԵԱՆ ։

Նուագ՝ Թառիստ ԳԱՐԵԳԻՆ. Գեղարուեստական բաժին։ Պիւֆէ գիւրամատչելի գիներով ։

Լա Քէս տ'էփարնյի սրահը, 32-34 Ավընիւ տը լա Փորթ տէ Լիլա, մէթրօ Փորթ տէ Լիլա։ Մուտքը ազատ է

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտոյի մասնաճիւղին կողմէ ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՌՈՒՍ ՐԸՆԷՒ ՄԷՋ, (Ռիւ տը լ'Արպրը)։

Մասնակցութեամբ ՐԸՆԷ ՏԱՆԻՒ նուագախումբին ։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Սարսէլի գաղութին նուիրատուներուն ցանկը։ (Գումար՝ 38.000 Ֆրանք, յայտարարուած է կիրակի)։

Գ. Գ. Կարօ Երանեան, Մանուկ Ունանեան, Տիգրան Սէմէրճեան, Սողոմոն Կիւլեկեան 2000ական, Ս Կիւլէզեան 1500, Նրշան Գօշեան, Սարգիս Պարսիկեան, Գրիգոր Վարդանեան, Մանուէլ Պետրոսեան, հազարական ֆրանք, Վարդան Նահապետեան, Մուրատ Ստեփանեան, Յարութիւն Գասապեան, Խաչիկ Խաչիկեան, Տիկին Լիւսի Գարբչեան, Գ. Յակոբ Պետրոսեան հազարական ֆրանք, Օր. Լիւսի Ամատունի Լոնտոնէն (դպրոցաւէրի աշակերտ) հազար ֆրանք, Տիկին Մաքրուհի Մինասեան, հազար ֆրանք, Տիկին Մաքրուհի Մինասեան եղբօրը Մկրտիչ Երանեանի յիշատակին հազար ֆրանք, Գ. Գ. Յակոբ Յակոբեան, Արամ Աճէմեան հազարական ֆրանք, Վահէ Ծիհանեան, Հայկազ Յակոբեան, Տիկին Արշակուհի Դաւիթեան, Թոզա Ֆէրմանեան, Գ. Նուպար Օզտէքեան, Տիկին Արուսեակ Գումրուեան հինգ հարիւրական ֆրանք, Գ. Գառնիկ Կիւմիւշճեանեան հազար, Արմենակ Սիմիթեան հինգ հարիւր, Օննիկ Կարապետեան, Ղազար Ներկարարեան, Նայիրի Մխիթարեան, Խաչիկ Վարդանեան, Խորէն Ասատուրեան, Մովսէս Գաքպէչեան հազարական Ֆր., Յարութիւն Ճաքարեան, Մարկոս Պօղոսեան, Յարութիւն Թօփալեան, Կարպիս Վարդերեսեան, Հայկազ Զօրեան, Տիկին Մելինէ Տէրտէրեան, Գ. Գրիգոր Էրամեան, Գ. Գրիգոր Օթճեան հինգ հարիւրական Ֆր., Տիկին Շնորհիկ Սարաֆեան, Գ. Պերճ Խաչատուրեան, երեք հարիւրական, Տիկին Մառի Աւագեան, Տիկին Զապէլ Պալեան 200ական ֆրանք ։

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

Համախորհրդի Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը այս տարի եւս կազմակերպած է իր աւանդական հաւկթախաղը, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, Ապրիլ 28, կէսօրէն յետոյ, Ցոյներու սրահին մէջ։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Հանգուցեալ Գ. Սեդրաք Սէմէրճեանի յուղարկաւորութեան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուէրները եղած են.— Գ. Ն. Տատեանէ՝ Մշակոյթի Տան երկու հազար Ֆրանք, Տէր եւ Տիկին Մելիտոսեանէ՝ Մշակոյթի Տան եւ տեղւոյս Աղքատաց հազարական, եւ եկեղեցւոյս՝ 500 Ֆրանք, Գ. Ստեփ. Արզուեանէ՝ Կապ. Խաչին եւ Աղք. մարմնոյն 750ական Ֆր., Գ. Խ. Թելեանէ՝ Կ. Խաչին հազար Ֆր., Գ. Ս. Յովնանեանէ՝ Աղք. հազար, Ա. Կոստանեան եւ Սէֆէրեան ընտանիքէ՝ Մշակոյթի Տան եւ Կ. Խաչին հազարական Ֆր., Գ. Զ. Սերէժեանէ եկեղեցւոյ 500, Տիկին Զարուհի եւ զաւակը Ս. Բարաուեկեան Մշակոյթի Տան եւ Կապ. Խաչի հազարական, Տէր եւ Տիկին Նարոյեան Մշակոյթի Տան հազար, Օր. Մառի Սէմէրճեան՝ Կապ. Խաչին, եկեղեցւոյ, դպրոցին եւ Աղքատախնամին 500ական Ֆր., Տիկ. Արաքսի Քէօսէեանի հոգեհանգիստի առթիւ՝ Գ. Մ. Քէօսէեանէ Աղք.ի եւ Դպրաց Դասուն հազարական, եւ Գ. Արմ. Թորոսեանէ հազար Ֆր. Եկեղեցւոյս։ Խորին շնորհակալութիւններ բոլոր նուիրատու ազգայնոց։ Նաեւ Յարութիւն Ոսկեանեան Մշակոյթի Տան նուիրենց հազար Ֆր., Յ. Պաղտասարեան անհատ աղքատի մը 500 Ֆր.։ ՊՈՄՈՆԻ ԹԱՂ. ԽՈՐՀ.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը.
Մուրատ խումբը այս կիրակի ժամը 3ին.
Իշխան խումբը այս կիրակի ժամը 3ին։
Արամ խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին։
Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին։
Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9.30ին։
Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կիր. ժամը 3ին։
Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կիր. ժամը3ին։

Ժողովները շարունակելի են ։

Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները ։

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ.

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան Ավինեոնի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի երեկոյեան դասընթացքները սկսած են մարտ 7էն ի վեր, Թադէոս Մատոյեանի տրամադրած սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ՝ Միքայէլ Սեթեանի ։

Ծնողներէ սախրողաբար կը խնդրուի այդ դասերուն ղրկել իրենց դեռահաս թէ չափահաս զաւակները ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Հայաստանէն Թադէոս Պօղոսեան, իր մայրը կը փնտռէ Տիկին Խանում Մակարեան։ Մինչեւ 1937 կը գտնուէր Մուսուլի հայնէս գիւղը ։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացնել հետեւեալ հասցէին, Գաբրիէլ Նիտէլեանի, 121 ռիւ էթիէն Տօլէ, Ալֆորվիլ, (Սէն, Ֆրանս)։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Տիկին Ազատնի Մուրատեան (նախկին հասցէ 18 ռիւ տը լ'էշիքիէ, փարիզ)։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

Imp. ARAXES, 46, Rue Richer Paris-9e

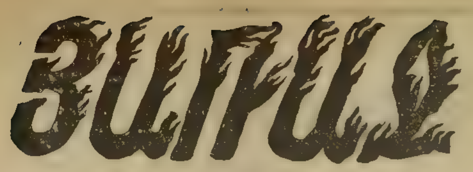

ՕՐԱԹԵՐԹ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք։ Հատը 12 ֆր.

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 26 ՄԱՐՏ
MARDI 26 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7841 33ème ANNEE
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3652

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԻՋԻՆ ԱՐԵՒԵԼՔԸ

●

Վերջացող շաբթուան ամէնէն կարեւոր խնդիրն էր Միացեալ Նահանգներու եւ Մեծն Բրիտանիոյ պատասխանատու վարիչներուն տեսակցութիւնը ։

Պերմուտեան կղզիներու ոստան Հէմըլթընի մէջ հանդիպում ունեցան նախագահ Այզընհաուըր եւ Ֆոսթըր Տըլըս մէկ կողմէն, Հէրըլտ Մաք Միլըն, Սէլվին Լոյտ Իիս կողմէն։

Անգլիական պատուիրակութիւնը կը բաղկանար քառասուն հոգիէ ։ Այսքան մեծ թիւով մասնագէտներու ներկայութիւնն իսկ ցոյց կուտայ թէ ո՛րքան մեծ կարեւորութիւն կը տրուէր այդ հանդիպումին։

Օրակարգի ամէնէն կարեւոր հարցն էր Միջին Արեւելքի գոյավիճակը ։

Անգլիական դիւանագիտութիւնը կարեւոր յաջողութիւն մը արձանագրեց Հէմիլթընի մէջ ։

Պաղտատի Ուխտը, որուն ա՛յնքան կարեւորութիւն կուտային Մեծն Բրիտանիոյ վարիչները, հաստատուն հիմերու վրայ դրուեցաւ ։

Ամերիկա, որ մինչեւ հիմա միայն տնտեսական օժանդակութիւն կը խոստանար Պաղտատի Ուխտը ստորագրող պետութեանց, այժմ յանձնառու կ'ըլլայ ի հարկին նաեւ զինուորական օժանդակութիւն ընել անոնց։ Ան այժմ կը խուսափի միջամուխ ըլլալ այդ երկիրներու քաղաքական գործերուն։

Տեսանք արդէն թէ՝ առանց Միացեալ Նահանգներու ռազմական աջակցութեան, Թուրքիա, Իրան, Իրաք եւ Փաքիստան, պիտի չկրնային առաջքն առնել խորհրդային աշխարհակալութեան, յոյս դնելով միայն Անգլիոյ տկար օժանդակութեան վրայ ։

Այսպէս ուրեմն, Ամերիկա հետզհետէ տուն տեղ կ'ըլլայ «արեւելեան կողմն աշխարհի »։

« Այզընհաուըրի վարդապետութիւն »ը ամէն օր նոր յաջողութիւններ կ'արձանագրէ՝ կարեւոր ճեղք մը առաջ բերելով համարաբական միութեան մէջ ։

Սէուտի Արաբիայէն եւ Լիբանանէն վերջ, Իրաքն ալ յարեցաւ այդ վարդապետութեան, օգտուելու համար Ամերիկայի նիւթական օժանդակութենէն ։

Այզընհաուըրի նուիրակը՝ Ճէյմս Ռիչըրտս կարգով կ'այցելէ միջնաբերեան երկիրները՝ բացատրելու համար Ամերիկայի նոր քաղաքականութեան նպատակը։

Իր բացատրութեան համաձայն, Միացեալ Նահանգներուն համար «Միջին Արեւելք»ի սահմաններն են՝ հիւսիսէն Թուրքիա եւ Իրան, հարաւէն Եէմէն, արեւելքէն Փաքիստան, արեւմուտքէն Թունուզ եւ Մարոք ։

Ճէյմս Րիչըրտս Պէյրութէն անցաւ Անգարա, անկէ Ամման։ Ցարդ կարեւոր յաջողութիւններ արձանագրեց իր այցելած երկիրներուն մէջ ։

Յորդանանի երիտասարդ թագաւորը Հիւսէյն վերջին ամիսներու ընթացքին յաջողեցաւ ապարէզէն քշել «յառաջդիմական» տարրերը։ Այժմ ո՛չ մէկ արգելք կը տեսնէ իր առջեւ՝ յարելու համար Այզընհաուըրի վարդապետութեան։

Արաբական երկիրներէն միայն Եգիպտոսն ու Սուրիան են, որ անհաշտ դիրք մը բռնած են, յայտնի պատճառներով ։

Միջազգային մամուլը անցեալ շաբթու արձագանգ եղաւ կարգ մը տեղեկութեանց, որոնց համաձայն որոշ փոփոխութիւններ մտած են Սուրիոյ արտաքին քաղաքականութեան մէջ ։

Պատասխանատու պաշտօններէ հեռացուած են կարգ մը վարիչներ, որոնք յայտնապէս «յառաջդիմական », այսինքն խորհրդայնասէր ուղղութիւն ունէին ։ Մասնաւորապէս խօսուեցաւ գնդապետ Սարաճի մասին, որ կը նկատուէր ջերմ պաշտպան Եգիպտոսի հանրապետութեան նախագահ գնդապետ Նասրի ։

Եթէ ճիշդ են հրատարակուած տեղեկութիւնները, կը նշանակէ թէ Միջին Արեւելքի երկիրները հետզհետէ կը ճշդեն իրենց դիրքը աշխարհի երկու հզօր հոսանքներուն՝ արեւելքի եւ արեւմուտքի միջեւ։ Այս վերջինը օրէ օր կ'ամրապնդէ իր ազդեցութիւնը արաբական երկիրներուն մէջ ։

Եգիպտոսն է միայն, որ ցարդ հաստատ կը մնայ իր դիրքերուն վրայ ։

ՄԱԿն ու Միացեալ Նահանգները այժմ իրենց ամբողջ ուշադրութիւնը դարձուցած են փարաւոններու երկրին վրայ ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԵՒԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆ ՎԵՐՋ ԳՏԱՆ

●

Այզընհաուըր – Մաք Միլըն բանակցութիւնները վերջ գտան՝ բարեկամական մթնոլորտի մը մէջ։ Անգլեւամերիկեան բարեկամութիւնը որեւէ մէկ ատենէ աւելի կանգուն է՝ հակառակ ժամանակաւոր անհամաձայնութեանց։ Երկուստեք հրատարակուած զեկոյցը, որ բաղկացած է 11 կէտերէ, կը պարունակէ մէկ մեծ նորութիւն միայն. — Այզընհաուըր եւ Մաք Միլըն կ'առաջարկեն որ Խ. Միութիւնը դիտողներ ուղարկէ հիւլէական այն սաղմափորձերուն զոր Մ. Նահանգներն ու Անգլիան պիտի կազմակերպեն շուտով, պայմանաւ, սակայն, որ Խ. Միութիւնն ալ արտօնէ օտար դիտողներու ներկայութիւնը՝ իր հիւլէական փորձերուն։ Կը խոստանան «սահմանափակել» հիւլէական պայթումներու թիւը, բայց տրուած ըլլալով որ ապագինման շուրջ տակաւին ընդհանուր համաձայնութիւն մը գոյացած չէ կը խորհին թէ արեւմտեան պետութիւնները պէտք է շարունակեն իրենց փորձերը ։

Ահա թէ որոնք են միացեալ զեկոյցին գլխաւոր կէտերը ։— 1. Մ. Նահանգներն ու Անգլիան ՄԱԿի եւ Հիւս. Ատլանտեան Ուխտի համաձայնագրերը կը նկատեն արեւմտեան քաղաքականութեան հիմնաքարերը ։ 2. Կը շեշտեն Եւրոպայի կազմակերպման անհրաժեշտութիւնը։ 3. Անգլիա աւելի սերտ գործակցութիւն պէտք է ունենայ Եւրոպայի հետ։ 4. Եւրոպական Միացեալ Շուկայի ստեղծումը պէտք է օրինակ ծառայէ համաշխարհային առեւտուրին ։ 5. Մ. Նահանգները իրենց գործօն մասնակցութիւնը պիտի բերեն Պաղտատի Ուխտին զինուորական յանձնախումբէն ներս։ 6. Անգլիա եւ Մ. Նահանգները ամէն ձեւով պիտի օժանդակեն Գերմանիոյ միացման՝ խաղաղութեան եւ ազատութեան սկզբունքներու հիման վրայ։ 7. Իրենց անվերապահ համակրութիւնը կը յայտնեն Հունգարիոյ ժողովուրդին եւ կը դատապարտեն Խ. Միութեան հետեւած քաղաքականութիւնը՝ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ։ 8. Կազայի եւ Աքապայի մէջ պէտք է կիրարկուին Ազգաժողովին տուած որոշումները։ 9. Սուէզի ջրանցքին համար պէտք է կիրարկուին ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդին Հոկտեմբեր 13ի որոշումները։ 10. Հիւլէական փորձերու մասին տրուած որոշումները տեսնել աւելի վերը։ 11. Մ. Նահանգները կարգ մը հեռուղիղ (բէլէկիտէ) զօրքեր պիտի դնեն Անգլիոյ տրամադրութեան ներքեւ՝ յանուն երկու երկիրներու ապահովութեան ։

Այս համաձայնութիւններէն կարելի է հետեւեալ ընդհանուր եզրակացութիւնները հանել.— «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնն» ու Պաղտատի Ուխտը որոշ

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ ՍՈՒԷԶԻ ՄԱՍԻՆ

■

Շաբաթ օր Նասր եւ Համըրշոլտ երկրորդ տեսակցութիւն մը ունեցան Գահիրէի մէջ։ Ներկայ էին նաեւ Եգիպտոսի Արտաքին նախարարն ու Տօքթ. Պընչ ։ Խորհրդակցութիւնը տեւեց 8 ժամ ։

Միջին Արեւելքի լրագրական գործակալութիւնը, որ եգիպտական հսկողութեան տակ է, յայտարարեց թէ «կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Համըրշոլտի եւ Նասրի միջեւ»։ ՄԱԿի կողմէ շատ աւելի զուսպ եւ զգոյշ են արտայայտութիւնները։

Կը կարծուի թէ Նասր հետեւեալ նոր առաջարկութիւնները բերած է. 1. Սուէզի համար՝ նոր «ծրագիր» մը մշակումը. անցքի տուրքերը ամբողջովին պիտի վճարուին Եգիպտոսի, բայց գումարներուն մէկ որոշ տոկոսը ՄԱԿի հսկողութեան տակ պիտի յատկացուի ջրանցքին նորոգութեան ծախքերուն։ 1888ի համաձայնագիրը պիտի «արդիականացուի»։ Ջրանցքէն օգտուողներու նոր ընկերակցութիւն մը պիտի կազմուի։

Միջազգային դիտողներու մեծամասնութեան կարծիքն այն է, որ Նասրի այս նոր ծրագիրը ո՛չ բոլորովին անընդունելի պիտի նկատուի՝ հիմնովին մերժուելու համար, ո՛չ ալ բոլորովին լաւ՝ նոյնութեամբ ընդունուելու համար։ Եգիպտական կառավարութիւնը յայտարարեց թէ այս նոր «ծրագիր»ը պիտի հրատարակուի մինչեւ Մարտի վերջը ։

2. Աքապայի հարցին լուծումը կախում ունի եգիպտաիսրայէլեան յարաբերութեանց վիճակէն։ Եգիպտոս չուզեր վերջ տալ պատերազմական դրութեան. արդ.

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

չափով կը ձուլուին իրարու՝ պահելով հանդերձ իրենց ուրոյն նկարագիրը։ Սուէզի խնդրին մէջ Անգլիացիք ստիպուեցան որոշ զիջումներ ընել Այզընհաուըրի, որ մեծ վստահութիւն ունի Համըրշոլտի վրայ. յաճենայն դէպս, չուզեր որ Ազգաժողովէն անկախ քայլեր առնուին։ Ինչ կը վերաբերի Անգլիոյ ապահովութեան կազմակերպման, տրուած որոշումը (ամերիկեան հեռուղիղներու առաքում) կարելի է նկատել անգլիական յաղթանակ մը։

Բանակցութեանց ընդհանուր արդիւնքէն գոհ են երկու կողմերն ալ ։

× Պաղտատի Ուխտին յարելու ամերիկեան որոշումը մեծ գոհունակութիւն պատճառեց Պաղտատի Ուխտին անդամ պետութեանց։ Փաքիստանի կառավարութիւնը պաշտօնապէս շնորհաւորեց այս որոշումը։ Թուրքիոյ եւ Իրաքի մէջ եւս պաշտօնապէս գոհունակութիւն յայտնուեցաւ այս մասին. բոլորն ալ համաձայն են այն կէտին շուրջ, թէ Մ. Նահանգներու այս որոշումը մեծապէս պիտի զօրացնէ Պաղտատի Ուխտին դիրքը ։

× Մոսկուայի մէջ, սակայն նոյն ձեւով չեն դատեր հարցը։ Մոսկուայի ձայնասփիւռը խիստ բառերով քննադատեց Մ. Նահանգներու առած այս նոր քայլը եւ զայն յորջորջեց թշնամական նոր արարք մը՝ ուղղուած արաբական երկիրներու անկախութեան դէմ ։

× Ամերիկեան այս որոշումը Իսրայէլի մէջ զարմանք չպատճառեց. գոհունակութիւնը անուղղակի է. մէկ կողմէն կը ցաւին որ Իրաք չուզեր Իսրայէլի հետ դաշինք կնքել. միւս կողմէ գոհ են, որ ամերիկեան այս որոշումը Եգիպտոսի ցոյց կուտայ թէ իր արաբ մրցակիցները կը վայելեն մեծ պետութեանց հովանաւորութիւնը ։

× Իրաք որոշեց վերջ տալ Պաղտատի Ուխտէն ներս իր վարած հակա.— անգլիական քաղաքականութեան ։

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի չէք - փոստալի նոր թիւն է՝

15069—82

Մեր բաժանորդները եւ գործակալները կրնան անմիջապէս վերսկսիլ իրենց վճարումները այս նոր թիւին միջոցով ։

Այս առթիւ անգամ մըն ալ պարտք կը սեպենք յիշեցնել որ Յառաջի չէք փոսթալը վերապահուած է միայն թերթին։ Կը խնդրուի ուրեմն ուրիշներու յանձնուելիք գումարները (բաժնեգին, նուէրներ դաւնազան կազմակերպութեանց եւն. եւն) ղրկել Մանտա - քարթով։

Ջերմապէս կը խնդրենք նաեւ որ մեր բաժանորդները կանոնաւոր վճարումներով դիւրացնեն վարչութեան գործը ։

Շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

●

Ազգ. Ժողովը կը շարունակէ Կի Մոլէի կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութեան քննութիւնը Անհամբեր կը սպասուի վարչապետին չորեքշաբթի օրուան ճառին, որուն մէջ Կի Մոլէ պիտի խօսի մասնաւորաբար՝ Սահմանադրութեան բարեփոխման, երկրին տնտեսական ու ելմտական վիճակին, արտաքին քաղաքականութեան եւ ալժերիական քաղաքականութեան մասին.

Ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է, որ ինչ կը վերաբերի Ալժերիոյ հարցին, կառավարութեան դիրքը շատ աւելի ամուր է երկու օրէ ի վեր՝ քան նախապէս։ Արդարեւ՝ Ալժերիոյ ապստամբական շարժման ղեկավարներուն անվիճելի յայտարարութիւնները մէկ առաւելութիւն ունեցան — ամէն ոք կը գիտակցի թէ ատենը չէ կառավարական տագնապ ստեղծելու, որովհետեւ ապստամբները այդ է որ կ'ակնկալեն.

ԱԼԺԵՐԻՈՅ ՄԷՋ

Ալժէի շրջանին մէջ ապահովութեան ուժերը կարեւոր բախումներ ունեցան ապստամբներու հետ։ 135 ապստամբներ եւ իրենց ղեկավարներէն մէկը սպաննուեցան կռիւներուն ընթացքին

× Օրանի շրջանին մէջ բազմաթիւ կասկածելիներ ձերբակալուեցան ։

× Ալժէ քաղաքին մէջ կը շարունակուի «մասնագիտականներու դատավարութիւնը», որոնք ապաստան տուած էին ապստամբներու եւ ահաբեկիչներու ։

× Կոնստանդինի մէջ 13 ահաբեկիչներ մահուան դատապարտուեցան։ Երկու անձեր ցկեանս, ուրիշներ ալ՝ 20էն հինգ տարի տաժանակիր աշխատանքի դատապարտուեցան ։

× Թունուզի վարչապետը, Պուրկիպա, Մարոք մեկնեցաւ, Սուլթանին եւ Մարոքի վարչապետին հետ ալժերիական շարժման պարագլուխները համոզելու միջոցներուն մասին խորհրդակցելու համար ։

ԱՐԵՒՄՏ. ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ Պաշտպանողական նախարարը յայտարարեց որ մինչեւ 1958 Ապրիլ մէկ, Գերմանիա պիտի ունենայ 165.000նոց բանակ մը։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ մէջ բանուորները կը սպառնան գործադուլի դիմել, եթէ աշխատավարձերը չբարձրացուին։ Վարչապետ Կիռանքեւիչ յայտարարեց որ եթէ բանուորներու այդ պահանջին գոհացում տրուի, Լեհաստանի տնտեսական հաւասարակշռութիւնը բոլորովին կը խախտի ։

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ «Ճին» ինքնաթիռը (հէլիքոփթէր) բարձրութեան մրցանիշ կոտրեց. յաջողեցաւ բարձրանալ մինչեւ 8482 մեթր ։

ԳԱՒԱՌԱԲԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԵՐ ՄԷՋ

●

Գ.— ՔԵՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Անցնինք քերականութեան ;

Գաւառի յառաջացուած բոլոր ուսումնասիրութեանց մէջ քերականութեան եւ համաձայնութեան օրէնքները խնամով եւ ուշադրութեամբ պարզուած են։

Չեմ գիտեր թէ մասնագէտները ի՞նչ կը խորհին, բայց կը գտնեմ որ այդ աշխատանքները ինքնին իբր վկայութիւն կը մնան վկայութեան սահմանին մէջ եւ ոեւէ նոր տարր չեն բերեր մեր լեզուին։ Տրըւած կանոններուն մէջ աւելի հնչական տարբերութիւններն են որ տեղ կը գրաւեն։ Մեր լեզուին քերականական ու համաձայնական կանոնները ամէն տեղ նոյնն են ու անյեղլի։ Տեսնուած տարբերութիւնները մայր քերականութեան հետ կը սահմանափակուին Ապառնիի, ժխտականի կամ Սահմանական ներկայի ձեւերուն մէջ։

Կը մասնիկը տեղէ տեղ կ՚ըլլայ կա կամ կու, բայցն առաջ կամ ետքը։ Գամ կը, ուտեմ կու, կա կարդամ, կա՛ք գամ։

Ժխտականը երբեմն բառին վերջը. ուտիմ ոչ, գամ ոչ։

Ապառնին՝ փոխանակ պիտի ուտեմ՝ ուտելը իմ, գալու իմ, եւն.։

Այս բոլորը ոեւէ արժէք չեն բերեր մեր լեզուին կազմական տեսակէտէն եւ աւելորդ է նոյնիսկ նոր հրատարակութեանց մէջ հետապնդել գաւառական քերականութիւնը որ կատարուած է տարիներէ ի վեր եւ զոր Աճառեան, ինչպէս ըսինք, համախմբած ու դասաւորած է իր Հայոց գաւառաբարբառները գործին մէջ։

Մէկ բան կայ ըսելիք սակայն։ Ինչպէս ուրիշ առթիւ ալ գրած եմ, արեւելեան եւ արեւմտեան քերականութեանց միաձուլումն է, որմէ մեր Մայրենիքը դուրս պիտի գայ աւելի առոյգ եւ միասնական ։

Նախ, Սփիւռքը տակաւ պէտք է ընդունի սահմանական ներկայի արեւելեան ձեւը, ուտմ եւ իս մասնիկները փոխանակ կոր խորթ եւ Թրքածին մասնիկին, որ, թէեւ վտարուած գրականութենէն եւ ընտիր խօսակցութենէն, բայց իր բաց ձգած տեղը կը մնայ չփոթութեան մէջ։

Նաեւ ուրիշ փոքր փոփոխութիւններ, սակայն անհրաժեշտութիւն մըն է գեռ չյապաղիլ ուղղի եւ իսկ ընդունելութեան մասին ։

Դ.— ՀԷՔԵԱԹՆԵՐԸ

Ներկայ աշխատութեանս պատճառ — թեամբ երբ առիթն ունեցայ հետեւելու մեր ազգագրական կոչուած գրականութեան, տպաւորութիւնս այն եղաւ որ — իմ հարեւանցի ակնարկներուս աղդեցութեամբ — մեր այդ պրպտումները մեծարժէք բաներ մը չեն կրցած աւելցնել մեր պատմահօր յիշատակած դիցաբանական ու դիւցազնական զրոյցներուն վրայ բացի բնականաբար Սասմանց Տուռ կոչուած դիւցազնավէպը որու վրայ յարձակած են մեր բանասէրները եւ այնքան ընդարձակած, ճիւղաւորած, թերեւս ճապաղեցուցած են զայն որմէ բան չի մնար ընթերցողներու յիշողութեան մէջ ։

Այս բոլոր պատմումներու լաբիւրին — թոսը կարելի պիտի ըլլա՞յ օր մը պարզել կարգաւորել եւ տալ էականը — եթէ կ՚ուզէք զուտ հայկականը — որովհետեւ անոր մէջ մուտ գործած են բազմաթիւ օտար պատումներ ու դրուագներ։ Հոն տիպարները, ժամանակները եւ դէպքերն իրարու են խառնուած, թնճուկուած ու ճեւաղեղծուած, ինչ որ, կը կրկնեմ, իմ անհատական տպաւորութիւնս է, ժամանակ եւ կարողութիւն չունենալով խորանալու եւ փաստելու այս տպաւորութիւնս։

Գալով մնացեալ կարճ կամ երկար հէքեաթներուն, անոնց մէջ հազուադէպ է հանդիպիլ զուտ հայկական պատումներու, որոնց գլխաւորները տուած է Սրբուանձտեան։ Այն բոլորին մէջ ուր քրիստոնէական գիծ մը կայ, այլաբանական փոփոխութիւններ, հովուերգական դէպքի մը հետեւանքով մարդոց թռչունի, ծառի, աղբիւրի կամ գետի վերածուելը, զանոնք կրնանք հայկական աւանդութիւններ նկատել ։

Իսկ ասոնցմէ դուրս այն անհամար հէքեաթները որոնց մէջ տէվեր, ճինճեր, Սուլթաններ, վէզիրներ, տէրվիշներ, իշխանիշխանուհիներու արկածախնդրութիւններ կան, մարդոց զանազան կերպարանափոխութիւնները, ոճիր, արկած ու անհաւատալի միջադէպեր զիրար կը հետապնդեն ու կը հալածեն, չեմ կարծեր որ հայկական ծագում ունենան. այլ, անոնք մեր ժողովուրդին մէջ թափանցած են պարսկական, արաբական ու թրքական խողովակներով։ Անոնցմէ շատերը հազարումէկ գիշերներու պատմումներն են, իրարմէ անջատուած ու այլապէս ճոխացած ։ Կրնանք մինչեւ չինական ու հնդկական աղբիւրները երթալ, Մոստաւոր Արեւելքի հէքեաթներուն ակը փնտռելու համար ։

Բացի տեղական դրոշմ ունեցող աւանդավէպերէն, ինչպէս օրինակ Ցոպոզ Թաչուկնը, միւս հէքեաթները նոյնն են երկրին մէկ ծայրէն միւսը, աննշան տարբերութեամբ, ինչ որ կ՚ապացուցանէ անոնց ոչ հայեցի ծագումը ։

Պարտիզակ գտնուած շրջանիս, խնդրած էի Մանիշակ գիւղի Համշէնցիներէն, այսինքն Լազ - Հայերէն, ինծի բերել իրենց հէքեաթները։ Երեք ուսուցիչներ՝ Բարթող քհնյ. Զաքարեան, Կարօ Արսլանեան եւ Մելքոն Կունտաքճեան ինծի բերին տասնեակ մը հէքեաթներ, որոնց ընթերցումէն կը գտնէի որ հայկական դրոշմէ զուրկ էին անոնք։ Անոնց նոյնը կար նաեւ Արեւելահայոց եւ պոլսական շրջանին մէջ ալ, որով, կը հաստատուէր կարծիքս թէ անոնք օտարներէ ներածուած էին մեզի ։

Թուրքիոյ մէջ ծոմապահութեան՝ (Ռամազան) ամսուն մանաւանդ, գիշերները ժողովուրդը կը հաւաքուէր սրճարանները լսելու հէքեաթասացներ (մէտտահ) որոնք պատմումներու կը սկսէին որ կը շարունակուէին յաճախ օրերով։ Այս պատմողները ինքնատիպ եւ յանդուգն յառաջաբանով մը կծիկը կը բանային զրոյցներուն, կարծես իրենց ըսելիքներուն այլանդակութիւնները նախաեսելու համար. չղթայաշար այս յառաջաբանը կը տեւէր երբեմն հինգ - տասը վայրկեան բուն պատմութիւնը չսկսած։ Օրինակ՝

> Զամանի զամանն իչինտէ,
> Քալպուր սամանն իչինտէ
> Ջէվէ դէլլալ իքէն,
> Էշէկ պէրպէր իքէն,
> Սրչան համմալ իքէն,
> Հա շուրտա
> Հա պուրտա
> Գոյունը նէտիրտիք քուրտա ։

Եւ աւելի երկարելով՝

> Համամճըըն պալթասը եօք
> Փէշտիմալըն օրթասը եօք
> Քօճա քարը համամա կիտէր
> Թէք պասար, չիֆթ օթուրուր
> Ճէպինտէ պէշ փարասը եօք ։
> Հա շուրտա
> Հա պուրտա
> Սօղան սապը նազիքէթ,
> Գօճայը պայը զիաֆէթ,
> Տինլէյին պէնտէնիզի,
> Սէօյլէյիմ սիզէ
> Էտնայի պիր հիքեայէթ ։

Եւայլն ։

Մանիշակցի բարեկամս Կունտաքճեան չեմ գիտեր ինքնատեղծ կերպով, թէ արդէն սովոր էին իրենց մօտ, իր հէքեաթները կը նախաբանէր սապէս՝

> Սկիզբի ժամանակ
> Աքաղաղը տափիչ
> Գայլը դահիճ,
> Նապաստակը պայտաւոր,
> Շանքայլը քրցաւոր
> Եղած ատեն ...
> Կար ու չկար, եւայլն։

Կամ՝

> . . Եղած ատեն
> Ես մէկ գնդակ պատանի մ՚էի,
> Կայծիան չունեցող հրացանով մը,
> Աչքը չբացուած կոտիճով (որսի շուն)
> Լեռներուն չը ծնած Նապաստակներ
> Որսացած ատենս ...
> Գիւղի մը մէջ կուզ մարդ մը կար,
> եւայլն ։

Այս ձեւ նախաասացութեան նոյնը կայ Թուրքերուն մօտ։

Այս պատճառով Մանիշակի բաժինին մէջ առած եմ այն պատմումները որոնց մէջ քրիստոնէական գիծ մը կար, նաեւ քանի մը ուրիշներ, մանաւանդ ծխախոտի ծագումին մասին ինքնատիպ աւանդութիւնը որ չեմ գիտեր ո՞ր ճամբով թափանցած է Հայերու մէջ, քանի որ նոյնը կայ նաեւ Խափշիկներու մօտ, եւ միայն Համշէնցիներու մօտ կը հանդիպինք քանի որ անոնք ծխախոտի մշակութեամբ կը զբաղէին գլխաւորաբար ։

ՅԱԿՈԲ ՏԷՐ-ՅԱԿՈԲԵԱՆ

«ԳԼԱՁՈՐ»

■

Ուշագրաւ պարբերաթերթ մը՝ «Գլաձոր»։ Կը հրատարակուի Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան դպրեվանքին (Պիքֆայա) ուսանողներուն խմբագրութեամբ եւ աշխատակցութեամբ ։

Առաջին ակնարկով կը նշմարուի, որ իր նմաններէն բոլորովին տարբեր հրատարակութիւն մըն է, բովանդակութեամբ եւ ծաւալով (96 էջ)։

Ուշագրաւ է նաեւ այն պարագան, որ պարբերաթերթին մէջ ինքնագիր բանաստեղծութիւններ ... չկան։ Մինչ այլ հաստատութեանց ուսանողական հրատարակութիւններուն մէջ ոտանաւորները կը յորդին, արժանին տեղ չձգելու աստիճան ։

Ունի երեք բաժիններ — գրական, կրօնափիլիսոփայական եւ հայագիտական։ Ասոնց վրայ աւելցուցած են նաեւ քրոնիկի բաժին մը, ուր կը ներկայացուի Դպրեվանքին կեանքը, ուսանողներու ընկերային եւ մշակութային արտադասարանային գործունէութեան պատկերը, ամփոփ գիծերու մէջ (երեկոյթ, դասախօսութիւն, տօնակատարութիւն)։

Գրական խառնուածքով տղաք կը յայտնուին առաջին բաժնին մէջ։ Ոճը՝ տեղ — տեղ թեթեւուն, սակայն լեզուն մաքուր է, խնամուած։ Որոշ տեղեր գաղափարներու խակութիւն ալ կայ (Սիրոյն հոգին)։

Ընդհանուր առմամբ այս բաժինը յուսատու է, մանաւանդ՝ երբ նկատի առնենք նորերու բացակայութիւնը՝ գրական հրապարակէն։ Նիւթերը՝ յարմար ուսանողներու կրօնական նկարագրին։ Գրեթէ երկու էջը չանցնող իւրաքանչիւր կտորին մէջ, բոլորն ալ աշխատած են արտայայտել խղճի, հաւատքի եւ միութեան գաղափարները, թարմ ու զգաստ ։

Կրօնական եւ հայագիտական բաժինները լուրջ ուսումնասիրութիւններ են, անշուշտ գրողներու մակարդակին համապատասխան եղրափակումներով։ Կարեւորը աշխատանքն է սակայն, որ զգալի կը դառնայ իւրաքանչիւր նիւթի մէջ ։

Կարելի եղած չափով աշխատած են ծանօթացնել նաեւ եկեղեցւոյ արժէքաւոր դէմքերը, անոնց մարդկային եւ կրօնական գաղափարները ներկայացնելով ու վերլուծելով ։

Կատարած են նաեւ կարգ մը թարգմանութիւնները (արձակ եւ ոտանաւոր) ։

Ունին խմբագրական կազմ մը՝ հինգ անդամներով։

« Գլաձոր »ի տեղեկութիւններէն (քրոնիկ) պարզ կը տեսնուի նաեւ Դպրեվանքի կեանքը, որ արդէն իսկ մտած է կանոնաւոր հունի մէջ։ Մտաւորական եւ հոգեւոր եռուզեռը սկսած է։ Տարիներու ոլըլտոր կացութիւնէն վերջ, այլեւս ամէն ինչ պարզուած է եւ նոր նուաճումներով տողորուած, մեր եկեղեցւոյ վաղուան ներկայացուցիչները կը շարունակեն իրենց գործը։

«Գլաձոր»՝ պատմութեան ծանօթ նաեւ Գայլիձոր կամ Գայլեձոր յորջորջումներով, Սիւնեաց նահանգի Վայոց Ձոր գաւառին մէջ, միջնադարուն հաստատուած՝ Պռոշեան տոհմի Պռոշ իշխանին յլացումով եւ նուիրատուութեամբ, Միջնադարու մեր մեծագոյն դպրոցներէն մէկը եղած է, եւ թէ ոչ մեծագոյնը։ Շատեր զայն կոչած են նաեւ, «Գլաձոր»ի համալսարան»ը, որ տուած է 360 վարդապետ -

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

Բանտին մէջ կը գտնուէին 750 - 800 բանտարկեալներ, որոնց մէջ նաեւ 60 – 70 Հայեր, սովորական յանցանքներով ։Իւրաքանչիւր բանտարկեալ ունէր իր տոմսը, ուր նշանակուած կ՚ըլլար յանցանքին տեսակը եւ պատիժի ժամանակաշրջանը ։

Մեր գացած օրէն, հայ բանտարկեալները մտահոգութեամբ կը հարցնէին ։

— Ի՞նչ է ձեր պատիժը ։

— Հինգ տարի, չորս տարի, երեք տարի ։

—Ո՞ւր են ձեր թուղթերը։ Մինչեւ չառնէք, չենք հաւատար ։

Եւ իսկապէս, այնքան իրար անցեր էին որ, մէկը տեսուչին հետ բարեկամանալով, գացած սորված էր արձանագրութեան տոմարէն ։

Քանի մը շաբաթ վերջը ստացանք մեր թ ղթերը, եւ հանգստացան ։

" Ե՛ւ նր վերջը կր պատմէին թէ՝ երբ ն . ' ' ան ., Թուրք մարդասպանները մատով կը ցուցնեն եղեր զիս, իբրեւ այսօրվաղը կախուելիք։ Եւ քանի մը հոգի կարգով կուգան կը նստին անարիս քով, քանալէս յետոյ, այն մտավախութեամբ թէ վերջին գիշերն է ... (Կախաղանի դատածիքները կը գտնուէին բանտին մէջ, եւ գիշերուան 2–3ին կը փոխադրուէին նշանակուած վայրը)։

Հետզհետէ հինելով, մենք ալ ձեւերը սորվեցանք եւ «քաղաքացիական» իրաւունքներ ստացանք ։

Այսպէս, յաջողեցանք մէկը - միւսը սիրաշահելով փոխադրուիլ վեցերորդ «խօվուշ», որ արքայութիւն կը համարուէր, գտնուելով միջնաբերդին վերի յարկը (ամբողջ քաղաքը կ՚երեւար բարձունքէն եւ գիշեր մը քիչ մնաց մենք ալ մասնաղ պիտի ըլլայինք, երբ օդանաւային յարձակում մը վառեց Հայտար փաշայի կայարանը)։

Մէկ տարի վերջը, արտօնութիւն ստացանք... խանութ բանեցնելու բանտի արտաքին բակին մէջ ։

Սամուէլը խանութ մը վարձեց, թիթեղէ եւ փխրուն քարէ վառարաններ շինելու համար. Իգնատը՝ օգնական, ես ալ՝ աշկերտ։ Աղբահաւաքները թիթեղ կը ժողվէին կը ծախէին, որոնք սիրուն վառարաններու կը վերածուէին մեր խանութին մէջ։ Գիները՝ 8 – 10էն մինչեւ 50 - 60 ղրուշ։ Բանտին տեսչութիւնը ամսական մէկ ոսկի կը գանձէր իբրեւ վարձք ։

Վառարանի խանութը նեղ գալով, ես ալ ուզեցի խանութ մը վարձել, աւելի ազատ շարժելու համար։ Տեղ չկար, եւ հարկ եղաւ գործածութենէ դադրած արտաքնոց մը չորցնել, ծեփել եւ խանութի վերածել, ամիսը մէկ ոսկի վարձքով ։ Արհեստ չգիտնալով, սկսայ թուղթէ տոպրակ շինել լրագիրներէ եւ ծախու հանուած փաւերաթուղթերէ ։ Միեւնոյն ատեն դուրսէն թաղարներ բերել տալով, ծաղիկներ կը մշակէի ։

Այս կացութեան առաւելութիւնը այն էր որ, դուրսէն այցելութեան ատեն (երեքշաբթի կիներ, ուրբաթ այրեր) քով քովի կը նստէինք, կը խօսէինք, մինչդեռ ներսը եղած ատեն երկու կողմէն երկար ցանցերով բաժնուած էինք։ Ցեռոյ, սատիճան մը դուրս ելած կ՚ըլլայինք ։

Մեծ դժուարութեամբ ստացանք ուրիշ արտօնութիւն մը, — իբրեւ «ընչպէր» աշխատիլ նոր արդելարանի շինութեան ։

Կեդր. Բանտէն 10 - 15 վայրկեան հեռու, դատական պաշտօնատան (Ատլիյէ) ետեւը կը շինուէր այս նոր բանտը, եւ ամէն առաւ 170–200 բանտարկեալներ կ՚երթային աշխատելու, հարիւր փարա օրականով ։

Մենք ալ կարաւանին խառնուեցանք, դուրս ելլելու, քիչ մը ազատ օդ շնչելու կարօտով ։

Մեր չավուշն էր Մէհմէտ օնպաշի, որ բանտին մէջ կը կոչուէր «Լիման ֆօն Զանտէրսի փեսան»։ (Պատերազմի շրջանին, քանի մը Թուրք զինուորներ անտառին մէջ յանկարծակիի բերելով, պղծեր էին գերման հրամանատարին երկու աղջիկները։ Մէկը այս չավուշն էր, որուն 15 տարուան պատիժը կէս առ կէս կրճատեր էին)։

Իբրեւ «ընչպէր» Սամուէլին եւ իմ գործս էր «տօլապ» դարձնել։ Ուրիշ բանուորներ հիմերը կը փորէին, հողն ու քարը կողովի մը մէջ կը լեցնէին, մենք ալ կը քաշէինք եւ կը պարպէինք ։

Բնականաբար յոգնութիւնը կը ծանրանար, քանի խորը իջնէին ։

Տեղ – տեղ կը փորուէր մինչեւ 10 - 15 մեթր խորութեամբ, բիւզանդական շէնքերու մնացորդներուն վրայ, հաստատուն հիմ գտնելու համար ։

(Շար. 29)

ԳԱՀԻՐԷԻ ԳԵՐՄԱՆԱԿԱՆ ՏՕՆԱՎԱՃԱՌԸ

Մարտ 14ին, ժամը ճիշդ 4ին, զօրաւոր պայթումի մը ձայնը ցնցեց ամբողջ Գահիրէն։ Գերմանական տօնավաճառին բացումը աւետող 149 թնդանօթի հարուածներէն առաջինն էր։

Այս տօնավաճառը, որուն նախապատրաստութիւնները սկսած են 1952էն ի վեր, տեղի պիտի ունենար 1953ին, բայց «կարգ մը դէպքերու» պատճառով յետաձգուեցաւ. (1953ին Գերմանիա համաձայնութիւն մը կնքեց Իսրայէլի հետ՝ պատերազմական վնասներու հատուցման մասին)։

Ոչինչ խնայուած է՝ տօնավաճառին փայլը աւելցնելու համար։ Գերմանացիները, որ ընդհանրապէս շատ պարզ եւ անպաճոյճ ձեւով կը ներկայացնեն իրենց ճարտարարուեստական նորութիւնները, որոշած էին այս անգամ՝ փոխել իրենց սովորութիւնը եւ տօնավաճառին տալ ժողովրդական տօնահանդէսի մը բնոյթը։

Պէտք է ըսել, որ առաջին անգամ Թուրքերն էին, որ Միջին Արեւելքի իրենց տօնավաճառներուն փորձեցին խրախճանքի բնոյթ տալ. եւ յաջողեցան։ Աննախընթաց յաջողութիւն մը ունեցան խորհրդային տօնավաճառները, որովհետեւ կազմակերպիչները գիտցած էին ժողովուրդին հետաքրքրութիւնը շարժել։

Գերմանացիներն ալ, չուզելով ետ մնալ Թուրքերէն, ամէն ճիգ թափած են որ կարելի եղածին չափ գրաւիչ դարձնեն իրենց տօնավաճառը։ Միայն 33 միլիոն ֆրանք ծախսած են բացման օրուան խրախճանքներուն համար։ Մարտ 14ի իրիկունը տեղի ունեցած հրավառութեան նմանը տեսնուած չէր Գահիրէի մէջ։ Գաղափար մը տալու համար ըսենք թէ հրավառութեանց կազմակերպութիւնը յանձնուած էր Հանս Մուկի, որ Մոնաքոյի Րէնիէ իշխանին ամուսնական հանդիսութեանց հրավառութիւնները պատրաստողն է։ Վերջաւորութեան՝ Գահիրէի երկինքը ծածկուեցաւ եգիպտական ու գերմանական 75ական լուսավառ դրօշներով։ Բաւական էր որ մարդիկ իրենց դէմքերը դէպի երկինք դարձնէին՝ տեսնելու համար ազգային տարազով Գերմանացիներ, ուղտերու վրայ հեծած Արաբներ, (այս բոլորը՝ հրավառութեամբ)։ Իսկ Մարտ 18ին, «գերմանեւեգիպտական առեւտուրի օրը», Նեղոս գետը պարզապէս վերածուած էր լուսայորդ հեղեղի մը։

Գերմանական նուագախումբեր պալատական մեղեդիներ կը հնչեցնեն, մինչ Ֆէլլահները ոչինչ գինով մը կը համտեսեն միւնիխեան լուսապոյն գարեջուրները։

Տօնավաճառին մուտքի գինը ջնջին գումար մըն է. կազմակերպիչները նուէրներ, յիշատակներ կը բաժնեն բոլո՛ր այցելուներուն։

Բայց, այս բոլորին զուգընթաց՝ մութ կէտ մը, ինչպէս կը գրէ Համպուրկի «Տէր Շփիկըլ» թերթը. «Մինչ Գահիրէի մուրացիկները երջանիկ օրերու եւ ձրի ճաշերու ակնկալութեամբ կ'ապրին, Լոնտոն եւ Փարիզ կը դժգոհին որ Գերմանացիք տիրող քաղաքական պայմաններէն կ'օգտուին՝ իրենց ապրանքներուն համար նոր շուկաներ ապահովելով»։

ներ, բոլորն ալ դարձած են նշանաւոր դէմքեր եւ հանդիսացած՝ արժանաւոր առաջնորդներ (Գարեգին Արք. Յովսէփեանց)։

Անթիլիասի կաթողիկոսարանին Դպրեվանքի ուսանողները նոյն առաջադրութեամբ լծուած են գործի, մեր նորագոյն պատմութեան մէջ նո՛ր Գլաձորականներ դառնալու հաւատքով։

Յաջողութի՛ւն։

Ա. Գ.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌԷՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԿՐԸՆՈՊԼԻ ՄԷՋ

ԿՐԸՆՈՊԼԸ, (Յատուկ)— Ամսոյս 16ին դպրոցի սրահին մէջ Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան կոմիտէի նախաձեռնութեամբ, Փետրուար 18ի համաժողովրդային ըմբոստութեան 36րդ տարեդարձը յաջողութեամբ տօնուեցաւ։ Որոշուած ժամանակին ընկերներ եւ համակիրներ բոլորուած էին սեղաններուն շուրջ։ Բացումը կատարեց ընկեր Վ. Թորոսեան։ «Անցած տարի այս օրերուն, հայ ժողովուրդը, ի մասնաւորի Դաշնակցութիւնը, կորսնցուց իր լաւագոյն զաւակներէն Դրօն եւ Նաւասարդեանը։ Տակաւին մեր սուգը չմոռցած, նոյն չարաղէտ մահը մեզմէ խլեց մեր ամէնուս ծանօթ եւ սիրելի Շաւարշ Միսաքեանը, որուն մահուան քառասունքին կը զուգադիպի գրեթէ մեր այս երեկոն։ Սուգի մէջ ենք բոլորս ալ։

Մեծ է կորուստը ու անդարմանելի ներկայ մեր ազատագրական կեանքին մէջ ո՞վ պիտի բռնէ անոր տեղը որ տարիներով իր երակները քամեց եւ ուղեղը պայթեցուց յանուն սերունդի փրկութեան»։

Յետոյ հրաւիրեց ներկաները վայրկեան մը յոտնկայս յարգել մեր մեծ ընկերներուն եւ Փետրուար 18ի զոհերուն յիշատակը։

Օրուան բանախօսն էր ընկեր Սիսակ Սիսլեան, որ իբրեւ ականատես, շատ յստակօրէն պարզեց նախ քան Փետրուար 18ը, Հայաստանի գիւղերուն սարքուած դաւերը համայնավարներուն եւ Թուրք փաշաններուն կողմէ, որոնք ձեռք ձեռքի տըւած կ'աշխատէին ոչ միայն ոչնչացնել մեր նորաստեղծ փոքրիկ Հայաստանը այլ նաեւ մեր դարաւոր սրբութիւնները։ Բանախօսը կարդաց բազմաթիւ փաստաթուղթեր՝ քաղուած համայնավար եւ Թրքական պաշտօնական աղբիւրներէն։ «Մեր պատմութեան մէջ ունինք երեք թուականներ, որոնք նման են իրարու։ Վարդանանց Պատերազմը, Մայիս 28ը եւ Փետրուար 18ը։ Մեր ժողովուրդը շատ մը բաներու հանդուրժած է բայց երբ տեսած է որ թշնամին իր սրբութիւնները կը պղծէ իր գոյութեան կը սպառնայ, անմիջապէս նետուած է ասպարէզ՝ առանց նկատի առնելու դիմացինին գերազանց ուժը։ Այսպէս էր որ Վարդան իր բուռ մը քաջերով ճակատեցաւ Պարսից հզօր բանակին դէմ։ Նոյն ոգիով ուրեմն Հայեր մահը աչք առած քաջաբար կռուեցան Թուրքերուն դէմ ու ստեղծեցին ազատ Հայաստանը։ Շատ բնական էր որ այս նոյն ժողովուրդի զաւակները պիտի չհանդուրժէին երրորդ բռնատիրութեան, որ կը կոչուէր համայնավարութիւն, եւ որ ըստ ոմանց եկած էր իբրեւ թէ մեզ փրկելու. բայց հազիւ թէ տեղաւորուած, բանտերը լեցուց հազարաւոր Հայերով որոնք տակաւին չէին դադրած իրենց արիւնը թափելէ յանուն հայրենիքի ազատութեան։ Աքսոր, կողոպուտ իրարու կը յաջորդէին նոր իշխանաւորներու օրով։ Ահա թէ ինչու տեղի ունեցաւ Փետրուար 18ի համաժողովրդային ըմբոստութիւնը»։

Երեկոյթը փակուեցաւ «Յառաջ Նահատակներ» լաւագոյն մթնոլորտի մը մէջ։

ԳԱՐՈՒՆԻ

ՊՏՈՅՏ ՀԱՅ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԵԱՆ ՊԱՐՏԷԶԻՆ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ, (Յատուկ)— Այս ծրագրով կը ներկայանար հանրութեան, Մարտ 17ին, երիտասարդ արուեստագէտ՝ Գ. Սարգիս Գօզոսեան՝ Սալ Մազընոյի մէջ։

Քիչ անգամներ պատեհութիւն տրուած է մեզ ունկնդրել գրական կտորներ, արձակ թէ քերթուած, իրենց լրիւ գեղեցկութեանը մէջ։

Արդարեւ ճաշակով ընտրուած էջեր, մեր լաւագոյն գրողներէն, յատուկ կենդանութիւն կը ստանային երիտասարդ արուեստագէտին շրթներուն վրայ։

Ի՞նչ կ'ակնկալուի արտասանողէ մը առհասարակ. — Նախ իւրացնել քերթուածը, թափանցել կտորին էութեանը. ապա՝ սիրել, տրտմիլ, երգել, ժպտիլ բանաստեղծին հետ ու այս՝ անկեղծ հարազատութեամբ, առանց արտաքին կեղծ պաճուճանքներու. Նաեւ գիտնալ ճշգրիտ ոճով, անթերի առոգանութեամբ արտասանել։

Շրթներէն յստակ եւ հատ առ հատ ելած բառերը պէտք է իրենց շեշտով, երանգներով եւ ելեւէջներով տան հոգեկան այն տրամադրութիւնը, զոր բանաստեղծը պահի մը համար զգացած է։

Մէկ խօսքով՝ թէեւ արտաքնապէս բառեր են, սակայն պէտք է վերածուին ներքնական թրթռումներու, հոգեկան ապրումի։

Գ. Ս. Գօզոսեան գիտցաւ տալ այս բոլորը։

Արարատեան դաշտի առաւօտը, մեր անմահ Րաֆֆիի գրչին տակ, դարձաւ խօսուն կերպար, հայրենի աշխարհի սիրտը՝ Արարատեան դաշտը, վերածուեցաւ կենդանի եւ բարախուն հոգեզմայլութեան մը։

Բանաստեղծի (Մ. Մեծարենց) մենակեաց հոգին, որ կ'ուզէ դաշտի ճամբուն կամ լերան ստորոտը հիւղ մը ըլլալ, ու իր ձեռքերը լայն բացած «գրդանքին կանչել ուղեւորները պարտասուն» կ'արտացոլէ վաղամեռիկ բանաստեղծին հոգեկան պարզութիւնը, բարութիւնը։

Վարուժան, իր «Արեւելեան բաղնիքը» երկարաշունչ քերթուածին մէջ, յաջողած է նկարագրել, բառերու անսահման գեղեցկութեամբ եւ ոճի անթերի կառուցումով, արեւելեան բաղնիքի յատուկ մանրամասնութիւնները, ընդհանուր միջավայրը։

Միջնադարեան տաղերգու Նաղաշ Յովնաթան, իր սիրտն է որ այնքան գեղեցկօրէն, պարզօրէն ու անկեղծութեամբ կը բանայ մեր առջեւ՝ իր «Տաղ Սիրոյ» մէջ։

Սիլվա Կապուտիկեանի «Երգ»ը նիւթականացած սէր չէ, այլ անհասելի բարձրութիւն մը, անչափելի զգացում. հոգիի երգ է։

Յիշեցինք կտորներ, պատահաբար զատելով, ըսելու համար, առաջին՝ որ Գ. Ս. Գօզոսեանի ընտրած կտորները, բազմազան են, հոգեկան տարբեր զգացումներ եւ տրամադրութիւններ արտայայտող, որոնց ընտրութիւնը եղած է ճաշակով ու յաջող։ Երկրորդ՝ իր արտասանած քսան եւ հինգ կտորներով, փաստեց ու երբ մէկը անհրաժեշտ լրջութեամբ կը մօտենայ հայ գրականութեան եւ ճիգ կը թափէ զայն ըմբռնելու եւ զգալու, կը յաջողի. մանաւանդ եթէ ենթական ունի արուեստագէտի խառնուածք եւ իւրացուցած է արտասանական «թէքնիք»ը։

Փոքր նկատողութիւն մը։ Պէտք չէ վախնալ անհասկնալի դառնալէ, ծանր եւ անյաջորդ նկատուելէ։

Իրաւ արուեստագէտը կը մօտենայ արուեստի որեւէ մէկ ճիւղին՝ նախ որպէս հոգեկան պահանջք, ապա նպատակ ունենալով ունկնդիր հասարակութիւնը հասցնել, բարձրացնել արուեստի գագաթներուն։

Այս՝ ըսելու համար, որ կային կտորներ որոնց գեղարուեստական արժէքը կասկածելի էր։

Լրիւ երկու ժամ, ներկայ ունկնդիր գրասէր հասարակութիւնը ապրեցաւ հայ գրչի ականաւոր վարպետներու թովիչ եւ հոգեզմայլ շունչին ներքեւ։

Գեղեցիկ եւ հարուստ է հայ գրականութիւնը երբ գեղեցիկ եւ հարուստ շունչով կը ներկայացուի։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՄԱՅԵԱԿ ՍԻՐԱՍԻ «Արարատ» վէպը ռուսերէնի թարգմանուած է եւ հրատարակուած՝ 30.000 օրինակով։

ԹԱՐԳՄԱՆԻՉ Ալեքսանտր Այվազեանի 75րդ տարեդարձին առթիւ յարգանքի երեկոյ մը կազմակերպուած է Երեւանի մէջ։

ՎԻՔԹՈՐ ՀԻՒԿՕՅԻ ծննդեան 155ամեակին առթիւ կազմակերպուած ցուցահանդէսը բացուած է Միասնիկեան գրադարանին մէջ։ Ներկայացուած են Հիւկոյի երկերու ֆրանսերէն, անգլերէն, հայերէն եւ ռուսերէն հրատարակութիւնները ու անմահ հեղինակին մասին գրուած արժէքաւոր յօդուածներ ու գրքեր ·

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (5)

ԵՐԿՈՒՆՔ

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Նոյն օրն արեւը վճիտ երկնից վրայ կը փայլէր, եւ ձեան անդրադարձութիւն աչքերը կը շլացնէր. Սանասունք՝ բոլոր Մուշ քաղաքը 'ի Խոյթ կը կրէին. Յովնան ձեռքերը ծալլած այս տեսարանին կը նայէր, եւ յանկարծ այդ արթուն մարդը անձայն իրեն մօտեցող մը իմանալով՝ գլուխը ետին դարձուց։

— Յովնան եղբայր, ըսաւ Գուրգէն, դուն անգո՞րծ կը կենաս երբ աշխարհք կ'աշխատի։

— Աստուած գիս այդ աշխատութենէն պահէ, իշխան, պատասխանեց Յովնան, այդ բոլորն որ կը կրեն Հայու ապրանք է. Բարբարոսները ի՞նչ կը բերեն երբ Հայաստան կուգան — իրենց սեւ հոգը, իրենց գարշ կրօնքին քարոզութիւնն ու խաբէութիւնը եւ իրենց սուրը։ Բոլոր այդ աւարը Վասպուրականի եւ Տարօնի Հայուն ստացուածքն է. Սանասունք իրաւունք ունին իրենց սեփականելու, որովհետեւ տէր չէ մնացել. բայց ես, եթէ կարելի լինէր, այդ ամէնը այս խեղճ աղատակ գերեաց կը բաժնէի, որոնք ամէն բան կորուսած են եւ ո՛ւ գիտէ ո՛ւր եւ ո՞րոնց ստացուածքը եղել են իրենց կանայքն ու զաւակները։

Եւ այս խօսքերը զրուցելուն՝ գլուխը անդին կը դարձնէր կորովի մարդը ծածկելու համար երկու կաթիլ արտասուք որ իւր աչաց մէջ փայլեցան, բայց հոն մնացին դամուեցան, վասնզի իշխանութիւն ունէր նա իւր անձին մինչեւ իւր արտասուաց վրայ։ Ուստի Գուրգէն այս միջոցիս սկսաւ դիտել այդ անսովոր մարդը որ հայ ժողովրդականի տիպն էր. դէմքին վրայ համեստութիւն եւ կորով յայտնի կ'երեւէին. եւ որ տեսնելով թէ դիտողութեան նպատակ է դիմացնին իւր սուր աչքերը իշխանին վրայ ձգեց շեշտակի եւ մէկ հայեցուածքով տեսաւ երիտասարդութիւն, վստահութիւն մինչեւ յանդգնութիւն եւ անհոգութիւն իւր քաջութեան եւ զօրութեան։ Պարզ երեսին վրայ փոքրիկ կնճիռ մը նաեւ չէր երեւեր, երկու լուսալիր, զուարթ եւ մեծ սեւ-սեւ աչքեր ուրախութեան փայլ կը սփռէին ուր որ նայէին. ամէն անդամները համեմատ էին եւ վայելուչ. հագուստը թէպէտ պարզ՝ ունէր իր պերճութիւնը, զէնքերը եւ սպառազինութիւնը թէպէտ երկաթեայ, բայց ունէին իրենց զարդերն ոսկեայ եւ արծաթի. ձին, որ ծառայ մը բռնած կը սպասէր քիչ մը հեռու, Հայաստանի նժոյգ մ'էր անխառն եւ հարազատ, որ իւր տիրոջմէն աչքը չէր զատեր եւ փոքրիկ խրխնջիւններով կ'իմացնէր իւր ներկայութիւնը։ Իսկ իշխանը դառնալով «Հիմա, Ցոլակ, հիմա» կ'ըսէր, եւ նա կը հանդարտէր։

— Երթալու միտք ունի՞ս, Գուրգէն իշխան, հարցուց Յովնան իւր անտարբեր կերպով։

— Այո՛, Յովնան եղբայր, պատասխանեց Գուրգէն, , բայց մեր առջի խօսակցութիւնը այնչափ կարեւոր է, որ չեմ կրնար առանց քանի մը հարցմունք ընելու քեզմէ բաժնուիլ։ — Հիմա դուք Սասունցիքդ այդ քաջութեան գործը կատարեցիք, բայց վաղը, ի՞նչ պիտի ընէք երբ Ամիրապետը այդ Եուսուֆի տեղ Եաղուպը, Իպրահիմը, Արգյան ուղարկէ եւ ձեր Խոյթը 150.000 զօրք պաշարեն։ Ես այդ մտածութիւնն ունիմ [illegible] եւ կը վախեմ, որ այս ուրախութիւնը տրտմութեան դառնայ եւ այդ աւարը տարին չլրացած՝ Արաբիոյ ճամբան բռնէ։

— Շատ կարելի է, որովհետեւ մեր Հայը մարդ չէ։

— Է՛հ, ես ձանձրացեր եմ լսելէն թէ «Հայը անմիաբան է», «Հայը ազգատեաց է», «Հայը օտարասէր է», «Հայը անպիտան է», «Հայը վախկոտ է» եւ այլ այսպիսի սերտեալ խօսքեր, իբրեւ թէ նոքա որ այս խօսքերը կը զրուցէին Հայ եւ Հայու որդի չլինէին. իբրեւ թէ ուրիշ ամէն ազգք՝ Յոյն, Պարսիկ, Ասորի, Արաբ նաեւ միաբան եւ միահոգի լինէին. աշխարհիս երեսը ինչպէս մարդիկ դէմքով տարբեր են, նոյնպէս շահերով, դիրքով, բնաւորութեամբ տարբեր են. յիմարը նա է որ կ'ուզէ անկարելին կարելի ընել։ Ես գործադրելու բուն բանը քեզ կը հարցնեմ, որ ոչ միայն գործի մարդ ես այլեւ կը տեսնեմ թէ շատ խելօք մարդ ես։ Հայը եթէ մարդ լինէր՝ ի՞նչ պէտք էր ընել. այն զրուցէ՛։

ԾԵՐԵՆՑ

(Շար.)

ինչքան ատեն որ երկու երկիրները պատերազմի մէջ ըլլան իրարու դէմ, Եգիպտոս թոյլ պիտի չտայ իսրայէլեան նաւերու անցքը՝ Աքապայէն։ Համըրշոլտ կ՚ուզէ տարհամոզել Նասըրը՝ այս մասին ։

Յ. կազայի համար Եգիպտոս նուազ անզիջող է. առ այժմ կ՚ընդունի որ ՄԱԿի ուժերը հաւասարակշռութիւնը պահեն եգիպտաեւիսրայէլեան սահմանագլխուն երկայնքին՝ մինչեւ որ վերջնական համաձայնութիւն մը կնքուի ։

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻԲԱՆԱՆԻ մէջ ուրբաթ օր սրտի տագնապի մը հետեւանքով մահկանացուն կնքած է պետական ամէնէն կարկառուն դէմքերէն՝ Հապիպ Ապի Շահլա։ 56 տարեկան էր. տարիներ շարունակ եղած է երեսփոխան, նախարար, փոխ – վարչապետ, խորհրդարանի նախագահ։ 1943ին եղած է նաեւ վարչապետ։ Ապի Շահլայի մահով հայ ժողովուրդն ու մասնաւորաբար Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը կը կորսնցնեն իրենց ամէնէն անկեղծ եւ հաւատարիմ բարեկամներէն մին։ Լիբանանի կառավարութիւնը երեք օրուան սուգ յայտարարեց այս առթիւ ։

ՄԱՌԵՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ Ատենաուըրի ուղղուած նամակի մը մէջ կ՚առաջարկէ գերմանեւխորհրդային առեւտրական համաձայնութիւն մը կնքել ։

ՄԱԿԱՐԻՈՍ արք. ընդունած է Լոնտոնի մէջ բանակցութիւններ վարել Կիպրոսի հարցին լուծման շուրջ ։

«ԵՒՐԱԹՈՄ»ի եւ Միացեալ Շուկայի համաձայնագիրները երկուշաբթի օր պիտի ստորագրուէին Հռոմի մէջ ։

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ վարչապետը, Քատար, Մոսկուայի մէջ յայտարարեց որ «ազգային համայնավարութիւն» գոյութիւն չունի։ Միւս կողմէ, հունգար պետական անձնաւորութիւններ յայտարարեցին թէ խորհրդային բանակները Հունգարիայէն քաշելու մասին խօսք չի կրնար ըլլալ այժմ ։

ՋՈՒՒՑԵՐԻՈՅ ընդհ. դատախազը, Ռընէ Տիպուա, անձնասպան եղաւ. կը կարծուի թէ լրտեսական դայթակղութեան մը մասնակից էր ։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ մէկ միլիոնէ աւելի մետաղագործական բանուորներ գործադուլի սկսան չորեքշաբթի օր։ Կարելի եղաւ երկաթուղիի պաշտօնեաներու գործադուլին առաջքն առնել առ այժմ ։

ԱՐԺԱՆԹԻՆԻ առժամեայ նախագահը, զօր. Արամպուրու յայտարարեց թէ երկիրը սնանկութեան վտանգի տակ է. եթէ խիստ միջոցներ ձեռք չառնուին, 1957ի վերջաւորութեան Արժանթին սպառած պիտի ըլլայ իր բոլոր պահեստները ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ընկերվարական կուսակցութեան ղեկավար դէմքերէն եւ Փօփիւլէր – Տիմանշի քրոնիկագիրներէն Ժան Թէքսիէ մեռաւ Փարիզի մէջ։

ՓԱՐԻԶԵԱՆ արուարձաններէն Մէօտոնի մէջ հսկայ հրդեհ մը սկսաւ ուրբաթ կէսօրէն վերջ եւ հրոյ ճարակ դարձուց Րընօ ինքնաշարժներու գործարանին մէկ թեւը։ Մօտակայ շէնքի մը մէջ բնակող 80 ընտանիքներ հեռացուեցան իրենց բնակարաններէն ։

Ա. ՄԻԿՈՅԵԱՆ Վիէննա հասաւ չորեքշաբթի օր. այցելութիւնը պիտի տեւէ 5 օր. Խօսակցութիւններ պիտի ունենայ Աւստրիոյ կողմէ Խ. Միութեան տրուելիք պատերազմական վնասներու հատուցման մասին ։

ՍԱՆ ՖՐԱՆՋԻՍՔՈՅԻ մէջ 1906էն ի վեր նմանը չտեսնուած ուժգնութեամբ երկրաշարժ մը տեղի ունեցաւ. բազմաթիւ տուներ փլան. ճամբաներ ճեղքուած են. ցարդ կարելի չէ եղած ճշդել վիրաւորներու թիւը, որ դժբախտաբար բաւական մեծ կը կարծուի։

ՄԱՐՍԷՅԼԻ մէջ, Ալժերիացի մը, խենթութեան նոպայի մը մէջ սկսաւ հրակնել աջ ու ձախ եւ վիրաւորեց ութ անձեր, որոնցմէ երկուքը՝ Հայեր՝ Ն. Սավալեան (51 տարեկան) եւ Ք. Իշխանեան (57 տարեկան)։ «Ֆրանս Սուար» կը գրէ թէ այս երկու Հայերէն մէկուն (կարելի եղած չէ ճշդել թէ ո՞ր մէկը) վիճակը լուրջ է ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ զինուորական օդանաւ մը կորսուեցաւ Հաւայեան կղզիներու եւ Ճափոնի միջեւ։ Օդանաւին մէջ 67 անձեր կը գտնուէին։ Կատարուած փնտռտուքները ցարդ որեւէ արդիւնք չտուին. կը կարծուի որ ովկէանոսին մէջ ինկած է ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նօայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)
ՊԱՏՈՒՈՅ ՆԱԽԱԳԱՀՈՒԹԵԱՄԲ՝

GASTON DEFERREի

(Մարսէյլի քաղաքապետ, նախարար, երեսփոխան)
Խօսք կ՚առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Ազգային Կեդր. վարչութեան ։

Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան։ ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԵՐԵՔ ԹԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց) ՅՈՎՀ. Տ. Վ. ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) վերապատուելի Յ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի)։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՓԱԳԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Փրոֆ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մատլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, ինչպէս նաեւ Սարգիս Ջէօբէքճեան ։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Այրի Տիկին Տիրուհի Գալուստեան, Տէր եւ Տիկին Կարպիս Գալուստեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Սիրվարդ Դանէլեան եւ զաւակները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ հօր՝

ՊՕՂՈՍ ԳԱԼՈՒՍՏԵԱՆի

մահը, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 22ին՝ 78 տարեկան հասակին։

Թաղումը պիտի կատարուի երեքշաբթի, մարտ 26, առաւօտեան ժամը 11·30ին՝ Լիվրի Կարկանի գերեզմանատան մէջ (Սէն է Ուազ)։

Մասնաւոր մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս ընդունիլ իբր այդ։

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՄԱՐՍԷՅԼ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղին կողմէ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՌՈՒՍ ԲԸՆԷԻ ՄԷՋ, (Ռիւ տը լ՚Արպրը)։

Մասնակցութեամբ ԲԸՆԷ ՏԱՆԻԻ նուագախումբին ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Առնուվիլի Ազգ. սրահին շինութեան ի նպաստ շնորհակալութեամբ ստացուած են հետեւեալ գումարները։ Այրի Տիկին Թիւֆէնքճեան հազար Ֆր., Տէր եւ ՏիկինՇէլբոյեան հազար Ֆր., հանգուցեալ Տիկին Հայկուհի Յովհաննէսեանի քառասունքին առթիւ, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Պօտուրեան հազար Ֆր., նախորդ գումար 440·500, ընդհ. գումար 443·500, եւ հարիւր տոլար ։

■

Տէր եւ Տիկին Ալոյեան իրենց ջերմ շնորհակալութիւնը կը յայտնեն բոլոր ազգականներուն, բարեկամներուն եւ հայրենակիցներուն որոնք անձամբ, նամակով կամ հեռագրով իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին, իրենց զաւկին Երուանդ Ալոյեանի կսկծալի մահուան առթիւ, որ տեղի ունեցաւ Մարտ 10ին ինքնաշարժի արկածի հետեւանքով ։

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

Օդաւէտ եւ կահաւորուած սենեակ մը, նախընտրաբար հայ օրիորդի մը կամ տիկնոջ մը համար։ Մեթրօ եւ օթօպիւս մօտ ։ Հեռաձայնել՝

DAU 01-95

ՀԱՒԿԹԱԽԱՂ

Համախարբերդի Հայր. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը այս տարի եւս կազմակերպած է իր աւանդական հաւկթախաղը, որ տեղի պիտի ունենայ կիրակի, Ապրիլ 28, կէսօրէն յետոյ, Ցօյներու սրահին մէջ։

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ»
ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ ։

Այս շաբաթ ժամը 20·30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ ։

Կը խօսի Պ. Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին։ Կ՚երգէ ծանօթ երգիչ Պ. Ժ. ՄԱՄԱՍԵԱՆ (Մաս)։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ փոխադարձ Օգն. Միութեան
Ապրիլ 8, երկուշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 8·45ին

Théatre Paul Faralicq

21 Rue Yves-Toudic. Paris 10ème

Métro : République

ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԵԱՆ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐ

Jeune Théatre Franco-Arménien de Parisի

Կը ներկայացուի Մաքս Տրեյի
« ՏԱՄՆԸԵՕԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ »
Տրամ երեք արար
Բեմադրութեամբ Աւետիս Միսիրեանի
«ՋԱՓԻ ՎՐԱՅ ՇԻՆՈՒԱԾ ԱՄՈՒՍԻՆԸ»
Բեմադրութիւն Հանրի Ճանիկի
Մաքսիմ Օերիւ եւ Կի Տապզաք
(Կատակերգութիւն մէկ արար)

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով այս երկու ներկայացումներուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն (այբենական կարգով) ։

Մատըլէն Էֆիզեան, Մարի Էօքսիւզեան, Հայկուհի Խաչեան, Աւետիս Միսիրեան, Տրդատ Նշանեան, Ալիս Փափազեան ։

Տոմսերը՝ 200, 300 եւ 500 ֆրանք ։ Կը ծախուին սրահին մուտքը եւ անդամներուն մօտ ։

Imp. ARAXES, 46, Rue Richer Paris-9e

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը.—
Արամ խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին։
Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին։
Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9·30ին։
Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կէր. ժամը 3ին։
Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կէր. ժամը3ին։
Ժողովները չարունակելի են ։
Սոյն ժողովները տեղի կ՚ունենան սովորական հաւաքատեղիները ։
Ներկայ կ՚ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ ։
ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արցունեան» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21–ին ընկեր Կիւլեանի բնակարանը ։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՍԳԱՏՕՆԸ
ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Փարիզի եւ արուարձաններու յարկոյ հասարակութեան ի գիտութիւն կը ծանուցանենք թէ ինչպէս նախորդ տարիները, այս տարի եւս մեր բազմահազար նահատակներուն յիշատակին նուիրուած Ապրիլեան Սգատօնի 42րդ տարեդարձի ժողովրդական հանդէսը տեղի կ՚ունենայ Ապրիլ 24ին, չորեքշաբթի օր, ժամը 21–ին, նախկին Փըթի Ժուռնալի սրահը, 21 ռիւ Գայ ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Փարիզահայ կազմակերպութեանց ներկայացուցչական քնդհ. ժողովէն ընտրուած Ապրիլեան Սգատօնի կազմակերպիչ Յանձնախումբ

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Հայաստանէն Թադէոս Պօղոսեան, իր մայրը կը փնտռէ Տիկին Խանում Մակարեան։ Մինչեւ 1937 կը գտնուէր Մուսուլի Հայնէս գիւղը ։ Տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի իմացընել հետեւեալ հասցէին, Գաբրիէլ Նիտէլեանի, 121 ռիւ Էթիէն Տօլէ, Ալֆոր– վիլ, (Սէն, Ֆրանս)։

ՄԻԱԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

Փարիզի Հայոց Ազգ. Ընկերութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ, ուրբաթ 12 Ապրիլ, ժամը 20·30ին, Ընկերութեան գրասենեակը, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի ։

Օրակարգ՝ 1) Ընթերցում նախորդ ընդհ. ժողովի ատենագրութեան։ 2) Տեղեկագիր հաշուեքննիչ յանձնախումբի, 3) 1956 տարուան ամբողջական հաշուեկշիռ, 4) Ընթերցում եւ վաւերացում ներքին կանոնագրի, 5) Զանազան հարցեր։

ԿՈՒԶՈՒԻՆ

Որակեալ մեքենաբանէններ եւ սիւրժըթէօզներ։ Տեւական գործ ամբողջ տարին։ Դիմել՝

Maison LEVY

6 Passage de Dantzig Paris 15ème

(Métro : Convention)

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ.— Տիկին Ազաւնի Մուրատեան (Նախկին հասցէ 18 ռիւ տը լ՚Էշիքիէ, Փարիզ)։ Դիմել «Յառաջ»ի վարչութեան։

ՕՐԱԹԵՐԹ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
Directrice : Arpik MISSAKIAN

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք : Հատը 12 ֆր.

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 27 ՄԱՐՏ • MERCREDI 27 MARS 1957

33րդ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7842 33ème ANNEE Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13րդ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3653

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԴԷՊԻ ՄԻԱՑԵԱԼ ԵՒՐՈՊԱ

Երկուշաբթի օր Հռոմի պատմական Կապիտոլի շքեղ սրահին մէջ վեց երկիրներու Արտաքին Նախարարները ստորագրեցին «Եւրաթոմ»ի եւ Միացեալ Շուկայի դաշնագիրները :

Այդ երկիրներն են՝ Ֆրանսա, արեւմտեան Գերմանիա, Իտալիա, Պելճիքա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ, վերջին երեքը ծանօթ՝ Պէնելիւքս անունով :

Այս դաշնագիրներու ստորագրութիւնը կը նկատուի կարեւոր քայլ մը դէպի իրականացումը «Միացեալ Եւրոպա»յի, որ յետպատերազմեան շրջանի քաղաքական ամէնէն կարեւոր ծրագիրն է :

Աշխարհ բաժնուած է երկու հսկայական ճակատներու: Արեւելեան կողմը կը տիրապետէ Խորհրդային Միութիւնը, որուն ազդեցութիւնը կը տարածուի մինչեւ Չինաստան: Արեւմուտքին կ'իշխէ Ամերիկա, որուն հետ կապուած են ժողովրդավար բոլոր երկիրները :

Այս երկու ուժերուն մէջտեղ երրորդ մը կեանքի կը կոչուի՝ կազմելու համար «Եւրոպայի Միացեալ Նահանգները»:

Երբ վերջացաւ համաշխարհային երկրորդ պատերազմը, արեւմտեան Եւրոպան տնտեսապէս հիւծած էր, բազմաթիւ քաղաքներ ու շէնքեր կիսովին աւերակ դարձած, ճարտարարուեստը քայքայուած, առեւտուրը կասած էր: Ապրուստի համար անհրաժեշտ ապրանքներու պակասը ժուժկալութիւն եւ սեղմումներ պարտադրած էր կարգ մը երկիրներու՝ խաղաղութիւնը հաստատուելէն վերջն ալ :

Մարշըլի ծրագիրը օգնութեան հասաւ այդ երկիրներուն, որոնք հետզհետէ վերականգնեցին իրենց տնտեսութիւնը եւ բնականոն վիճակ ստացան :

Օրուան քաղաքական վարիչները ծրագիր յղացան ստեղծել եւրոպական դաշնակցութիւն մը, ամուր հիմերու վրայ դնելու համար արեւմտեան Եւրոպայի ոչ միայն տնտեսութիւնը, այլ եւ հաւաքական պաշտպանութիւնը :

Առաջին քայլն եղաւ «Եւրոպայի Խորհուրդ»ին կազմութիւնը: Այս արիսպագոսը, որուն կեդրոն ընտրուած է Սթրազպուրկ՝ իբրեւ ամենամօտիկ քաղաքը արեւմտեան Եւրոպայի երկիրներուն, ցարդ գեղեցիկ ծրագիրներ մշակելէ եւ հոգեկան ճառեր արտասանելէ զատ գործ մը չէ տեսած :

Աւելի յաջողեցաւ Ֆրանսայի արտաքին նախարար «Շումանի ծրագիր»ը, յղացուած 1950ին եւ վաւերացուած 1952ին: Այս ծրագրով 1953 Մայիս մէկին ստեղծուեցաւ Ածուխի եւ Պողպատի Եւրոպական Միութիւնը՝ վերոյիշեալ վեց պետութեանց միջեւ, որոնք ընդամէնը 160 միլիոն բնակչութիւն կը ներկայացնեն :

Անգլիա ուղղակի չյարեցաւ այս ծրագրին, սակայն որոշ կապեր հաստատեց այդ կազմակերպութեան հետ :

Երրորդ քայլն էր Եւրոպայի Հաւաքական Պաշտպանութեան ծրագիրը :

Մոսկուա «պաղ պատերազմ»ի միջոցաւ ուզեց արգելք ըլլալ այս ծրագրի իրագործման: Ֆրանսայի Ազգային ժողովին մէջ երկար վիճաբանութիւններ կատարուեցան այս հարցին շուրջ: Պահ մը նոյնիսկ պզտիկ հերձուած մը առաջ եկաւ ընկերվարական կուսակցութեան ծոցին մէջ այս հարցին առթիւ: Ի վերջոյ խորհրդարանը մերժեց վաւերացնել այս ծրագիրը, որ կը նկատուէր նախաքայլ մը դէպի արեւմտեան Եւրոպայի քաղաքական միութիւնը :

Չորրորդ քայլն էր «Եւրաթոմ»ի եւ «Միացեալ Շուկայի» ծրագիրը, որ յղացուեցաւ 1955ի ամառը Մեսինայի մէջ՝ նոյն վեց երկիրներու խորհրդաժողովին կողմէ :

Պելճիքայի արտաքին նախարարը՝ ընկերվարական Փոլ-Հանրի Սփաք մէկուկէս տարուան աշխատանքէ վերջ, յաջողեցաւ պատրաստել կողմերուն ընդունելի համաձայնագիրը եւ զանոնք վաւերացնել տալ քանի մը շաբաթ առաջ Փարիզի մէջ, ուր հաւաքուած էին վեց արտաքին նախարարները:

Ահա՛ այդ համաձայնագրերն են որ ստորագրուեցան Հռոմի մէջ :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀՌՈՄԻ ՀԱՄԱՁԱՅՆԱԳԻՐԸ

«ԵՒՐԱԹՈՄ»Ի ԵՒ ՄԻԱՑԵԱԼ ՇՈՒԿԱՅԻ ՈՐՈՇՄՆԱԳՐԵՐԸ ՍՏՈՐԱԳՐՈՒԵՑԱՆ

Երկուշաբթի օր Հռոմի մէջ ստորագրուեցան Արեւմտ. Եւրոպայի վեց պետութեանց Միացեալ Շուկայի ու «Եւրաթոմ»ի որոշմնագրերը: Առաջին ստորագրողը եղաւ Պելճիոյ Արտաքին նախարարը՝ Փոլ Հանրի Սրաք, որուն յարատեւ ջանքերուն շնորհիւ էր որ իրականութիւն դարձաւ այս ծրագիրը: Ապա յաջորդաբար ստորագրեցին Արեւմտ. Գերմանիոյ վարչապետը, Ֆրանսայի, Իտալիոյ, Լիւքսէմպուրկի եւ Հոլանտայի Արտաքին նախարարները:

Իտալիոյ կառավարութիւնն ալ ուզած էր բացառիկ շուք մը տալ այդ պատմական օրուան: Բոլոր դպրոցները փակ էին. քրիստոնեայ - դեմոկրատ ուսանողները Հռոմի վրայ գունագեղ թիթեռնիկներ բաց թողուցին :

Ինչպէս յայտնի է, Միացեալ Շուկայի ծրագրին մաս կը կազմէ մաքսային դրութեան վերացումը կամ գանձուած տուրքերու նուազումը՝ ըստ ապրանքներուն. անհատներու ազատ անցքն ու դրամագլուխներու ազատ փոխադրութիւնը. եւրոպական դրամատան մը ստեղծումը, եւայլն: Գալով «Եւրաթոմ»ին, այս կազմակերպութիւնն ալ, Միացեալ Շուկային նման, դրուած պիտի ըլլայ վարչապետներու խորհուրդին հսկողութեան տակ եւ պիտի ղեկավարուի մօտաւորապէս միեւնոյն օրէնքներով :

Համաձայնութեանց ստորագրութենէն վերջ խօսք առին Արտաքին նախարարներն ու վարչապետ Ատենաուըր: Փոլ Հանրի Սփաք առանձին առանձին յիշեց այն բոլոր անձերը — տը Կասբէրի, Կոմս Սֆորցա, Ռոպէր Շուման, Կի Մոլէ, Ժան Մոնէ, Ֆօն Պրէնթանօ — որոնք տարիներու իրենց ճիգերով նպաստեցին եւրոպական միութեան ստեղծումին: Սփաք յայտարարեց՝ «Կուզեմ զսպել զգացած ուրախութիւնս, բայց բոլորս ալ կը գիտակցինք թէ Եւրոպայի պատմութեան մէջ կարեւոր թուական մըն է այսօր»: Քրիսթիան Փինօ խօսեցաւ իրապաշտ ճառ մը՝ մատնանշելով այն բոլոր դժուարութիւնները, որոնք կրնան ներկայանալ եւ շեշտելով Անգլիոյ մասնակցութիւնն ալ ապահովելու անհրաժեշտութիւնը :

ՖՐԱՆՍԱՅԻ համայնավարներու պատուիրակութիւնը Եուկոսլաւիոյ մէջ հանդիպումներ ունեցաւ երկրին համայնավար ղեկավարներուն հետ: Խօսակցութիւնները դարձան գաղափարաբանական հարցերու եւ երկու երկիրներուն համայնավարներու փոխ - յարաբերութեանց շուրջ: Պատուիրակութիւնը պիտի ընդունուի նաեւ մառեշալ Թիթոյի կողմէ :

ՓԱՐԻԶԻ Թրքական դեսպանը, Մենէմենճիօղլու հանգստեան կոչուեցաւ. զինքը պիտի փոխարինէ Ֆերիտուն Ճէմալ Էրքին, որ 57 տարեկան է եւ նախապէս եղած է Իտալիոյ, Մ. Նահանգներու եւ Սպանիոյ դեսպան :

✦ ՕՐԸ ՕՐԻՆ ✦

Ո՞Վ ՊԻՏԻ ՇԻՆԷ

Ի՜նչ զարմանալի յատկութիւն է սա մեր հարեւաններուն քանդելու, միշտ քանդելու բնազդը :

Մարդիկը գրեթէ մէկ տարուան մէջ աւերեցին ամբողջ Բարձր եւ Փոքր Հայքը: Անհամար եկեղեցիներ, հարիւրաւոր վանքեր՝ իրենց թանկագին մատենադարաններով, հնութիւններով եւ անսահման նիւթական հարստութեամբ, մոխիրի վերածեցին, կողոպտեցին ժողովուրդի մը դարաւոր մշակոյթը, ուզելով զայն վերածել թափառական բազմութեան մը: Իրենք դարձան սակայն բուն այդ 750000 ք. քիլոմեթր տարածութեան վրայ :

Քառասուն տարուան մէջ քառասուն գիւղ չկրցան շէնցնել: Ո՞վ պիտի ծաղկեցնէր այդ աւերակ քաղաքները. ո՞վ պիտի մշակէր այդ ամայի արտերն ու այգիները երբ չկար Հայուն շինարար բազուկը, արդար քրտինքը :

Երկար չի քնանար այդ վայրագ բնազդը. կ'արթննայ քանի մը տարին անգամ մը: Նորէն քանդեցին «վարլըքով»: Քանի մը տարի վերջ Սեպտ. վեց մը սարքեցին, երկիրը զրկելով իր ամէնէն տարրական պէտքերէն: Պոչեր սկսան կազմուիլ, սուրճի, շաքարի եւ նոյնիսկ հացի համար: Հաւեր իսկ չգտան այդ երիցս երանելի երկրին մէջ :

Այսքանը բաւական է՞ր իրենց անյագ ախորժակը գոհացնելու : Պէտք էր քանդելիք բան գտնել, հիմա ալ բահ - բրիչ առած կը փլցնեն ամբողջ հրապարակներ, տուներ, խանութներ, Պոլիսը գեղեցկացնելու՞ համար... Գրեթէ ոչ մէկ հատուցում տէրերուն, ոչ մէկ պայմանաժամ պարպելու շէնքերը.— միշտ արթուն է մարդոց ցեղային բնազդը :

Ո՞վ պիտի շինէ սակայն եւ ե՞րբ. յոյսերնին դրած են կ'երեւի հայ հարուստներուն վրայ որոնք յուսահատիլ չեն գիտեր եւ որոնք սրտառուչ միամտութեամբ մը կառչած են իրենց ցեղային առաքինութեան շինել, միշտ շինել, եւ դարձեալ շէնցնել այն երկիրը որ իրենց հարազատներուն անհամար գերեզմաններովը ծածկուած է:

ՆՈՃԻ

ՖՐԵՏԷՐԻՔ ՖԷՅՏԻ

Professeur Titulaire

Պաշտօնաթերթը կը հաղորդէ թէ Մարտ ութի հրամանագրով Պ. Ֆրէտէրիք Ֆէյտի, որ կը դասախօսէր Փարիզի Արեւելեան Կենդանի Լեզուներու Պետական Վարժարանին մէջ, նշանակուած է փրոֆէսէօր Թիթիւլէր հայերէն լեզուի ամպիոնին :

Ջերմ շնորհաւորութիւններ մեր հայասէր բարեկամին :

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ-ՆԱՍՐ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Երկուշաբթի օր Համըրշոլտ երրորդ եւ հաւանաբար վերջին տեսակցութիւն մը ունեցաւ Նախագահ Նասրի հետ: Տակաւին որոշ չէ թէ Համըրշոլտ Գահիրէէն Իսրայէ՞լ պիտի անցնի, թէ՝ ուղղակի Նիւ Եորք վերադառնայ:

Մեծ գաղտնապահութիւն կը տիրէ վերոյիշեալ խօսակցութեանց շուրջ, բայց ըստ շրջան ընող զրոյցներու, Համըրշոլտ եւ Նասր որոշ եզրակացութիւններու յանգած են մասնաւորաբար Սուէզի ջրանցքին տնօրինութեան հարցին շուրջ: Միջին Արեւելքի լրագրական գործակալութիւնը (եգիպտական) առջի օր յայտարարեց թէ «հարցին լուծման կարելիութեանց շուրջ համաձայնութիւն գոյացած է»: Դարձեալ ըստ նոյն լրագրական գործակալութեան, Համըրշոլտ Նիւ Եորք վերադարձին, գոյացած համաձայնութիւնը պիտի ներկայացնէ «շահագրգռուած պետութեանց» հաւանութեան :

Ինչ կը վերաբերի Եգիպտոսի եւ Իսրայէլի միջեւ պատերազմական դրութեան վերացման, որմէ կախում ունի Կազայի եւ Աքապայի շուրջ տիրող անհամաձայնութեան լուծումը, կը կարծուի թէ Համըրշոլտի ջանքերը ի դերեւ ելած են: Կ'ըսուի թէ Եգիպտոս կը պահանջէ որ Իսրայէլի իրաւունքները սահմանափակուին 1949ի զինադադարին պայմաններով :

Արդ, Իսրայէլի մէջ տրամադիր չեն վերջին յաղթանակներուն շնորհիւ ձեռք ձգուած առաւելութիւնները լքելու :

× Գահիրէի ձայնասփիւռը բուռն արտայայտութիւններ ունեցաւ Արեւմտեան պետութեանց քաղաքականութեան դէմ, որ «կը ձգտի Միջին Արեւելքը երկուքի բաժնելով տկարացնելու: Արաբներու թշնամիները չարաչար կը սխալին երբ կը խորհին թէ կրնան զիրենք իրենց ձեռքին խաղալիք դարձնել »:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի չէք - փոսթալի նոր թիւն է՝

15069—82

Մեր բաժանորդները եւ գործակալները կրնան անմիջապէս վերսկսիլ իրենց վճարումները այս նոր թիւին միջոցով :

Այս առթիւ անգամ մըն ալ պարտք կը սեպենք յիշեցնել որ Յառաջի չէք փոսթալը վերապահուած է միայն թերթին: Կը խնդրուի ուրեմն ուրիշներու յանձնուելիք գումարները ղրկել Մանտա-Քառթով : (Նուէրներ կազմակերպութիւններու կամ ուրիշ թերթերու բաժնեգին եւն.) :

Ջերմապէս կը խնդրենք նաեւ որ մեր բաժանորդները կանոնաւոր վճարումներով դիւրացնեն վարչութեան գործը :

Շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ «ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Տէր եւ Տիկին Զաթրեան (Ռոման)	2.000
Գ. Շ. Հայրապետեան (Սեթիֆ)	2.000
Նախորդ գումար՝	1.340.800
Ընդհ. գումար	1.344.800

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ ԵՒ ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Շաբաթ գիշեր Լիոնի Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տեղի ունեցած է Շաւարշ Միսաքեանի մահուան քառասունքին նուիրուած սգահանդէսը :

Նախագահած է ընկեր Նշան Պետրոսեան, խօսք առած են Մարսէյլէն՝ ընկեր Յակոբ Պապիկեան եւ Միսաք Միրզէ: Կիրակի առտու Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ, տեղի ունեցած է հոգեհանգստեան պաշտօն.

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՔԱՆԱՏԱՅԻ վարչապետն ու Արտաքին նախարարը Պերմուտեան կղզիներու բանակցութիւններէն վերջ սկսան անգլիական Հասարակապետութիւնն ու միջազգային քաղաքականութիւնը շահագրգռող հարցերու շուրջ կարեւոր խօսակցութիւններ ունենալ Անգլիոյ վարչապետին եւ Արտաքին նախարարին հետ :

ԱՅԶԸՆՀԱՈՒԸՐԻ ՎԱՐԴԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԾԱԳՈՒՄԸ

●

Անցեալ Դեկտեմբերին երբ Տըլլըս գործողութեան ենթարկուեցաւ եւ քանի մը ատեն ստիպուեցաւ անկողին մնալ, Սուէզի հարցը միջազգային մտահոգութեանց առաջին գծին վրայ կուգար: Օր մը երբ բացառաբար մինակ մնացած էր, Թուղթ մատիտ առաւ եւ «Միջին Արեւելքի մասին ամերիկեան յայտարարութեան» մը ընդհանուր ծրագիրը սկսաւ գրի առնել Բայց կը զգար որ ծրագիրը անկատար է. պառկեցաւ, մէկ կողմ նետեց՝ առանց այդ մասին ոեւէ մէկուն խօսելու:

Զորս շաբաթ հանգստանալէ վերջ, Տըլլըս Դեկտեմբեր 11ին օդանաւ նստաւ եւ Փարիզ մեկնեցաւ՝ Հիւս. Ատլանտեան կազմակերպութեան ժողովին մասնակցելու համար: Փարիզի մէջ, ըլլա՛յ Անգլիոյ, ըլլա՛յ Ֆրանսայի Արտաքին Նախարարները յիշեցուցին իրեն, որ Մ. Նահանգներու կարեւորագոյն գործը Միջին Արեւելքի մէջ ամերիկեան ներկայութիւնը զգալի դարձնելն է: Տըլլըս խոստացաւ այդ մասին մտածել:

Ուաշինկթըն վերադարձին, Տըլլըս սկըսաւ քննել արտ. նախարարութեան գրասենեակներուն մէջ պատրաստուած միջին արեւել. բոլոր ծրագիրները:Երեք տարբեր ձեւերով կարելի էր մօտենալ հարցին. 1) Մաս կազմել Պաղտատի Ուխտին, որ Փաքիստանը, Իրաքը, Իրանն ու Թուրքիան կը միացնէ Անգլիոյ: 2) Առաջարկել «Միջին Արեւելքի Ուխտ» մը, որ աշխարհի այդ մասին երկիրները պիտի միացնէր իրարու՝ ընկերային եւ տնտեսական մարզերու մէջ, առանց զինուորական դաշնակցութեան ; 3) Անջատ դաշինքներ կամ համաձայնութիւններ ստորագրել արաբական պետութիւններէն իւրաքանչիւրին հետ ;

Այս երեք ծրագիրներէն իւրաքանչիւրը ունէր իր առաւելութիւններն ու թերութիւնները. բոլորին առաւելութիւնները իրարու միացնելով, Տըլլըս Այզընհաուըրի Ներկայացուց ընդհ. ծրագիր մը, զոր ամերիկեան մամուլը անմիջապէս մկրտեց «Այզընհաուըրի վարդապետութիւն» անունով :

«Այզընհաուըրի վարդապետութեան» ամէնէն կարեւոր յօդուածներն են — 1) Մ. Նահանգները զինուորական օգնութիւն պիտի տան Միջին արեւելեան այն բոլոր պետութեանց, որոնք յարձակում կը կրեն «միջազգային համայնավարութեան իշխանութեան տակ գտնուող որեւէ մէկ պետութենէ», եթէ, անշուշտ, յարձակում կրող պետութիւնը Մ. Նահանգներու օգնութեան դիմէ: 2) Տնտեսական կարեւոր օժանդակութիւն մը պիտի տրուի՝ Միջին Արեւելքի տնտեսական հաւասարակշռութիւնը պահելու համար ;

«Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը» թէ՛ նոր էր իր տեսակին մէջ եւ թէ՛ հին: Հին էր այն իմաստով որ Թրումընի Վարդապետութեան օրով նոյն ձեւի ամերիկեան տնտեսական օժանդակութիւնտրուած էր Յունաստանի: Նոր էր այն իմաստով, որ ցարդ Մ. Նահանգները այսքան ընդհանուր ձեւով զինուորական օժանդակութիւն չէին խոստացած:

Ամերիկեան այս օժանդակութեան ամէնէն հետաքրքրական կողմը այն էր, որ 1) Մ. Նահանգները իրենց պաշտպանութիւնը կը խոստանան ո՛չ թէ Միջին Արեւելքին ընդհանրապէս, այլ Միջին Արեւելքի պետութիւններէն իւրաքանչիւրին՝ որպէս անջատ միաւոր ; 2) Թէեւ ընդհանուր թշնամին համայնավարութիւնը կը նկատուի, բայց ամերիկեան օժանդակութիւնը վայելող արաբական պետութիւնները անուղղակի կերպով ապահովուած կ'ըլլան նաեւ Իսրայէլի դէմ ; 3) Այս բոլորը կը կատարուի անպաշտօն ձեւով. Նախապէս դաշինքներ կամ համաձայնութիւններ չէին կնքուիր. որով, արաբական կամ այլ Միջին արեւելեան երկիրներու զգայուն ազգայնականները դժգոհելու, խնդիր հանելու առիթ չէին ունենար. պետութիւններն ալ պարտաւոր չէին զգար անպայման ամերիկեան կառքին լծուելու: 4) Ծրագիրը զուտ ամերիկեան ըլլալով հանդերձ արգելք չի հանդիսանար անգլիական եւ ֆրանսական շահերուն ;

Այզընհաուըր եւ Տըլլըս այս ուղղութեամբ որեւէ քայլ չէին կրնար առնել առանց Ծերակոյտին ու Քոնկրէսին հաւանութեան: Արդ, երկու ժողովներն ալ վաւերացուցին «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը»:

Որեւէ արգելք չկայ այլեւս. պէտք է սպասել այժմ, որ դէպքերը հետեւին իրենց բնական ընթացքին :

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆԸ

●

ԽՄԲ.— Պէյրութի Ազդակէն կ'արտատպենք այս շահեկան յօդուածը որ լրիւ պատկեր մը կուտայ Համազգայինի գործունէութեան մասին:

ԳԱՍՊԱՐ ԻՓԷԿԵԱՆ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Համազգայինի թատերասէրները քանի մը տարիէ ի վեր միայն այս անունով կը կոչուին, Իփէկեանի մեռնելէն վերջ անոր յիշատակը անմոռանալի պահելու երախտայիտութենէ թելադրուած: Որովհետեւ Գ. Իփէկեան, Համազգայինի հիմնադրութեան իր եռանդուն աջակցութիւնը բերելէ զատ, տեղծեց, անդերազանցելի զոհողութեանց գնով, այս թատերախումբը, որ մինչեւ այսօր կ'ապրի անոր շունչով եւ կը կրէ անոր անջնջելի դրոշմը :

Մօտաւորապէս տասնըհինգ տարիներ մեզ կը բաժնեն թատերասէրներու միութեան հիմնադրութեան թուականէն, երբ տակաւին Նախափորձերը կը կատարուէին Ճեմարանի շրջանակին մէջ ճեմարանական ուսանողներու մասնակցութեամբ առաւելաբար :

Իփէկեան թատերախումբը կեանքի կոչուելէն ի վեր այնքան հարուստ եղած է իր գործունէութեամբ, որ արդարօրէն ամէն Հայու մտքին մէջ չփոթ մը կայ Համազգային միութեան եւ թատերախումբին կապակցութեամբ: Ասիկա երեւոյթ մըն է անշուշտ, որ որպէս համաժողովրդական գնահատանք կ'երթայ թատերախումբին հասցէին :

Գ. Իփէկեանի մահէն վերջ խումբին ճակատագիրը վարող անձը հանդիսացաւ Գ. Ժօրժ Սարգիսեան, որ վարպետին շունչով թրծուած, անոր արժանաւոր յաջորդը եղաւ: Գ. Ժօրժ Սարգիսեանի շուրջ հաւաքուած է գերասանական անվիճելի յատկութիւններով օժտուած երիտասարդութիւն մը, որ անսակարկելի զոհողութիւններով կ'ունենայ միութեան վարկը:

Աւելորդ է մէկ մէկ թուել մինչեւ այսօր անոնց գործադրած բեմադրութիւնները: Միայն կրնանք բարձրաձայն յայտարարել՝ թէ Գ. Իփէկեան Թատերախումբը այնքան խնամքով, կատարելութեամբ եւ ընտրողութեամբ կը սարքէ իր ներկայացումները, որ գաղութահայութեան միակ միութիւնն է, որուն ժողովուրդը ին քեր դիմէ, փոխանակ բառին բուն սովորութեան միութիւնը՝ ժողովուրդին ;

ՀՐԱՏԱՐԱԿՉԱԿԱՆԸ

Համազգայինի կարեւոր ձեռնարկներէն մէկն ալ հրատարակչականն է: Երկար տարիներէ ի վեր ան ծառայած է հայ գիրի տարածման: Հրատարակչականը ցարդ լոյս ընծայած է գրական, պատմական, մանկավարժական եւ վերջերս մանաւանդ՝ յեղափոխական 134 հեղինակութիւններ: 1956ին միայն ան հրատարակեց Մ. Իշխանի «Հացի եւ սիրոյ համար»ը, Իրադեկի «Մօտիկ Անցեալէն»ը եւ անսահման ժողովրդականութեամբ ողջունուող Մալխասի «Ամբողջական Գործերը»: Հրատարակչականը կը վարէ յանձնախումբ մը, որ ենթակայ է Համազգայինի Կեդրոնական վարչութեան եւ լայն կապեր ունի ամբողջ գաղթաշխարհի հետ :

ՏՊԱՐԱՆԸ

Տպարանին անուան կապուած կը մնայ գորովաբոյր յիշատակ մը: Ադրալեանինն է այդ յիշատակը: Մեծ ուսուցիչը առաւելաբար իր անձնական զոհողութիւններով հիմնեց տպարանը ու գրկուած ընտանեկան ջերմութենէ, զայն իր ընտանիքը դարձուց, գուրգուրաց անոր վրայ, ջերմացաւ անով եւ որպէս անդնահատելի հարստութիւն կտակեց Համազգայինին :

Այժմ տպարանը ունի թիւով եւ ուժով աւելի մեծ մեքենաներ, սակայն Կեդրոնական վարչութիւնը կ'ուզէ զայն հիմնովին վերակազմել եւ արդիական տպարանի մը բոլոր պայմաններով օժտել :

«ԱԿՕՍ» ԳՐԱԿԱՆ ԱՄՍԱԳԻՐԸ

«Ակօս»ը Ճեմարանի շրջանաւարտից միութեան ձեռնարկն է: 1944էն ի վեր կը հրատարակուի: Արտասահմանեան հրատարակութեանց շարքին շատ հազուադէպ են առանց ընդհատումի լոյս տեսնող պարբերաթերթերը: Ակօսը, հակառակ երբեմն դժուարին պայմաններու տակ մնալուն, գրեթէ երբեք չէ դադրած հրատարակուելէ: Արտասահմանի բոլոր վաստակաւոր գրիչները իրենց աշխատակցութիւնը բերա ծեն անոր: Շատ տղը երիտասարդ սկսնակ գրողներու գրական անդրանիկները մուտքի դուռ հանդիսացած է: Այսօր «Ակօս» իր ետին պատկառելի վաստակ մը դիզած, բազմաջան վարիչներու եւ բեղուն գրիչներու միացած ճիգերով կը շարունակէ ակօսել հայ մշակոյթի անդաստանը :

ՃԵՄԱՐԱՆԻ ՇՐՋԱՆԱՒԱՐՏԻՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ

Պէյրութահայութեան կեանքին մէջ ծանօթ անուն մըն է: Ծրագիր – կանոնագիր մը տրամադրութիւններով առաջնորդուող կազմակերպուած հաւաքականութիւն մը, որ Ճեմարանի տարիներու բազմարդիւն արդասիքն է: Հիմնուած 1935ին, արդէն հասուն միութիւն մը դարձած է :

Շրջանաւարտից Միութիւնը լիուլի յաջողած է ճեմարանաւարտ երիտասարդութիւնը հաւաքելու Ճեմարանին շուրջ եւ անոր կապուած պահելու առաքելութեանը մէջ: Մասնաւորաբար սակայն հայութեան անդնահատելի ծառայութիւններ մատուցած է մշակոյթի գետնի վրայ: Խանդավառ եւ պատրաստակամ իր ուժերը անդադար սպասած է յօգուտ հանրութեան՝ սարքելով գրական, դասախօսական եւ գեղարուեստական հանդիսութիւններ: Միութեան ամէնակարեւոր ձեռնարկը «Ակօս» ամսագրին հրատարակութիւնն է :

ՌԱՏԻՕ – ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԺԱՄԸ

Զորեքշաբթի կէսօրէ վերջ մը, ժամը 4.30ին այցելութիւն մը տուէք Պուրճ – Համուտի թաղերը եւ այն ատեն միայն լիւ պիտի կրնաք ըմբռնել կարեւորութիւնն ու օգտակարութիւնը քաղաքի Համազգայինի վարչութեան այս ձեռնարկին: Բնակարաններու պատուհաններէն, վաճառատուններէն, հայ երգը կը յորդի, լեցնելով փողոցներու լայնարձակ տարածութիւնները: Որ Հայը անհամբերութեամբ չսպասեր ռատիօ –ժամի՝ օրը, ըմբոշխնելու համար հայ երաժշտութեան դիւթիչ յանգերը: Մեծ ճիգերու գնով մատակարարուող հայկական ժամը, իսկական վերացում մըն է հոգիներու: Համազգայինի քաղաքի վարչութիւնը իր վարձատրութիւնը պէտք է գտնէ հայ հոգիներուն առթած այս վայելքին մէջ: Կը յուսանք հաւատալ որ այս գործով ըզբաղելու պարտականութիւն ունեցող

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

Եղանակն ալ՝ ամառ էր: Արիւն քրտինք ոչինչ, բայց ոջլոտելու վախ ունէինք: Բանտարկեալները խառն ի խուռն լեցուած ըլլալով միեւնոյն վայրին մէջ, որքան ալ զգուշանային, դժուար էր խուսափիլ: Բաճկոն, բաճկոնակ տեղէ մը կախուած կ'ըլլար ,եւ երիկունը երբ թօթուէինք, անպատճառ քանի մը հատ կը գտնէինք:

Բայց նորէն գոհ էինք, որովհետեւ այս գործը թեթեւ կը համարուէր բաղդատմամբ տարբեր աշխատանքներու հետ :

Շինութեանց վարչական պաշտօնեան 10 12 տարեկան տղայ մը ունէր, որուն անգլիերէն դաս կուտար Սամուէլը: Մարդն ալ, իբրեւ բարեացակամութիւն, կարգադրած էր որ այս գործը մեզի յանձնուի :

«Զանտէրրի փեսան», որ չարաչար կը խոշտանգէր բանտարկեալները, մանաւանդ եթէ մէկն ու մէկը փախչէր եւ բռնուէր, առատ մը իրարմէ բաժնեց մեզ: Սամուէլը ուրիշ գործի մը կապելով, իբրեւ ընկեր իմ քովս բերաւ Թուրք մարդասպան մը, որ ահռելի կը կճրտէր Հայերու դէմ :

Հաղիւ գործի սկսած, տեսայ որ ուղղակի թշնամութեամբ կը վարուի, կ'ուզէ յոգնեցնել, յանցաւոր հանել, ծեծել տալ:

Այսպէս, փոխանակ ինծի հետեւելու եւ համաչափ շարժումներով դարձնելու «տօլապ»ը, կը կեցնէր, հակառակ ուղղութեամբ կը տանէր, վերջապէս ամէն խարդախութեան կը դիմէր, զիս ջլատելու համար :

Թեւերս կը փրթէին, մէջքս կը ցաւէր, բայց «տօլապ»ը չէր դառնար. մինչդեռ Սամուէլին հետ անընդհատ կ'աշխատէինք, առանց արտակարգ յոգնութեան :

Ճարահատ, առի քալեցի, ծեծ ուտելու գնով: Այս անգամ առաջարկեցին երկաթ վերցնել, օգնելով 15 – 20 բանտարկեալներու: Ոտքս կաղ, առաջին փորձին իսկ սահեցայ եւ մազ մնաց տնազին ձող մը ջարդ ու փշուր պիտի ընէր ոտքերս :

Բարեբախտաբար վարչական պաշտօնեան միջամտեց, եւ վերահաստատուեցաւ նախկին կարգադրութիւնը :

Օրական սահմանուած էր հարիւր փարա: Ամսէ ամիս կը կարգադրէին հաշիւը, գեղչելով հացին գինը, որով կը մնար միայն մէկ երրորդը :

Ամէն մէկս կը կանչէին հրապարակաւ.

— Ալէքսան օղլու Շրվարի՛շ···

Երկար չտեւեց մեր բանտարկութիւնը: Բանտերու ընդհանուր վերատեսուչը առտու մը մեզ տեսած ըլլալով խառնիճաղանճ բազմութեան մէջ, բաղդատաբար մաքուր հագուած, կը յանդիմանէ բանտապետը.

— Բանտո՞ր կը պակսէր բանտին մէջ որ այս մարդիկը դուրս կը հանէք :

Որով նորէն փակուեցանք մեր խանութներուն մէջ :

Այդ շրջանին, վեցերորդ «խօվուշ»ին մէջ, իբրեւ անմիջական դրացի ունէի վաստակաւոր ուսուցիչը, Դաւիթ Քալանթարեան, որ վաղուց բանտարկուած էր իր աղջկանը հետ, հրատարակութեան մը առթիւ :

Ծերունի ուսուցիչը ունէր միայն երկու մխիթարութիւն, առաջին՝ շաբաթը անգամ մը տեսնել իր աղջիկը, Վարդուհին (այժմ տիկին Զ. Նալբանտեան), երկրորդ՝ գրի առնել եւ բացատրել իր գիւտերը :

Արդարեւ, հարիւրի մօտ գիւտեր ունէր հանգուցեալ վաստակաւորը, եւ այնքան խանդավառուած էր որ, դժուար կը հանդուրժէր որեւէ քննադատութեան :

Այսպէս, կ'երեւակայէր շատրուան մը շինել Արարատի վրայ, որմէ ջուրը պիտի ժայթքէր հազար մեթր բարձրութեամբ :

Յետոյ, կազմած էր ընկերային – քաղաքական կարգ ու սարքի ծրագիր մը, բոլորովին նոր դրութեամբ, եթէ չեմ սըխալիր՝ խառնուրդ մը ընկերվարական - անիշխանական տեսութեանց :

Անշուշտ ձեռագիրները պահուած են եւ կարելի է ստուգել: Ես պարզապէս կը յիշեմ իբրեւ դրուագ մը, մէկ ալ՝ խոստովանած ըլլալու համար թէ յաճախ աւելորդ արտնեղութիւն կը պատճառէր, լըրջօրէն վիճաբանութեան բռնուելով :

Իր արձակումէն վերջը, նոր դրացիս եղաւ անգլիացի ծերունին, Աթքինսընի հայր, որ յետոյ այնքան օգտակար պիտի ըլլար :

Իսկ միւս դրացիս Պելճիքացի մըն էր, թղթախաղաւոր, որ շատ չանցած մեռաւ, 48 ժամուան հոգեվարքէ մը յետոյ:

Այդ օրերուն բծաւոր ժանտատենդի համաճարակ մը ծագած էր բանտին մէջ, եւ օրական 4 – 5 Թուրք բանտարկեալներ կը մեռնէին: Բոլորը մէկ ճաղի վրայ նստելով, լաթ մը կը փաէին եւ կը նետէին նկուղ, յաջորդ օրը փոխադրելու համար:

Որպէսզի հիւանդութիւնը դուրսն ալ չտարածուի, պարբերաբար քննութիւն կը կատարուէր նոր բանտի շինութեան յատկացուած բանտարկեալներուն վրայ: Բժիշկը մէկ մէկ վերցնելով օձիքները, եթէ ոջիլ տեսնէր, այլեւս թոյլ չէր տար որ դուրս ելլէ իբրեւ «ըէնչպէր»:

Ուրիշ խօսքով, ոջլոտներուն ազատ սապարէզ կը տրուէր աճելու եւ բազմապատկուելու :

Կար նոյնքան զզուելի վտանգ մը, բռնատուութիւնը, որմէ վարակուած էին մանաւանդ պատանիներ, առանձին արգելարանի մը մէջ :

(Շար. 27)

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՈՂԲԱՑԵԱԼ ԴՐՕՅԻ մահուան տարելիցին առթիւ, Հ. Յ. Դ. Ամերիկայի Կեդր. Կոմիտէի կարգադրութեամբ, Մարտ 10ին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է գերեզմանատան մէջ, ապա ոգեկոչման հաւաքոյթ՝ Ուոթըրթաունի Բարգէն Սիւնի Ակումբին մէջ։ Գոսթընէն եւ ուրիշ քաղաքներէ բազմաթիւ ընկերներ եւ համակիրներ ներկայ եղած են զոյգ արարողութեանց։ Գերեզմանատան մէջ, ծաղկեպսակներով ծածկուած հողաթումբին շուրջ կատարուած հոգեհանգստեան պաշտօնին նախագահած է Ա. Յոյեան քահանայ եւ խօսած՝ պատշաճ քարոզ մը։ Ոգեկոչման հաւաքոյթին ընթացքին խօսք առած են Մ. Օզանեան (Կ. Կոմիտէի եւ «Հայրենիք»ներու կողմէ)։ Տօքթ. Լ. Տաղլեան, Գ. Յաչիկեան (Հայ Երիտ. Դաշն. Կ. վարչութեան կողմէ), Օր. Ա. Զօրպաճեան (Հայ Օգն. Միութեան Կեդր. վարչութեան կողմէ), Վ. Աֆրիկեան, Վ. Քրմոյեան, Գ. Գաբրիէլեան, Ե. Սարգիսեան եւ բազմաթիւ ուրիշներ ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Համազգային Մշակութային Միութեան տեղական մասնաճիւղը յիշատակի հանդէս մը կազմակերպած է՝ նուիրուած Երիմեան Հայրիկի մահուան յիսնամեակին։ Հանդէսը տրուած էր Զարեհ Ա. Կաթողիկոսի բարձր հովանաւորութեան տակ։ Յուռներամ բազմութեան մը ներկայութեան հանդէսը բացած է Վ. Փափազեան։ Խօսած են Անթիլիասի դպրեվանքին տնօրէնը՝ Գարեգին վրդ. Սարգիսեան եւ Սիմոնվրացեան։ Ամէնէն վերջը խօսք առած է Վեհափառը, յորդորելով որ Երիմեան Հայրիկի օրինակը ներշնչման աղբիւր հանդիսանայ հայ ժողովուրդի զաւակներուն համար, որովհետեւ այն վտանգները, որոնք Երիմեանի օրով կային մեր եկեղեցիին դէմ, կան նաեւ այսօր։ Տեղի ունեցած է նաեւ գեղարուեստական պատշաճ ու ճոխ բաժին մը։

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ Սփիւռքի մեր պաշտօնակիցները կը շարունակեն բացառիկ թիւեր հրատարակել։ Յիշած էինք «Հայրենիք»ի մարտ 16ի թիւը, նոյն թերթը իր մարտ 17ի թիւն ալ ամբողջովին նուիրած է մեր ողբացեալ խմբագրապետին։ Յօդուածներ ունին՝ Արամ Հայկազ, Յակոբ Խաչմանեան, Գ. Մելիտինեցի, Բ. Նուարդեան, Արսէն քահանայ Սիմոնեանց ։ «Հայրենիք»ը այս առթիւ արտատպած է նաեւ Շաւարշ Միսաքեանի մէկ յօդուածը «Վերլուծումներ» հրատարակուած «Ազատամարտ» շաբաթաթերթին մէջ (1911)։

Մեր Պէյրութի պաշտօնակիցը՝ «Ազդակ» բացառիկ թիւ մը հրատարակած է Մարտ 17ին, որուն մէջ խմբագիրէն զատ յօդուածներ ունին՝ Կարօ Սասունի, Արամ Սահակեան եւ Կարօ Գէորգեան ։

ՏԽՐՈՒԹԻՒՆ.— Գահիրէի մէջ Մարտ 9ին մահկանացուն կնքած է վաստակաւոր ուսուցիչ եւ հաւատաւոր Դաշնակցական Հմայեակ Ամիրեան։ Հանգուցեալը բնիկ Բաղէշցի էր, ծնած՝ 1892ին։ Երկրորդական կրթութիւնը ստացած էր Պոլսոյ Կեդրոնական վարժարանին մէջ. 1912ին կը մտնէ ուսուցչութեան ասպարէզ։ Կը փոխադրուի Գահիրէ, ուր կը պաշտօնավարէ Գալուստեան ու Թաշճեան վարժարաններուն մէջ։ Պահ մը կը վարէ նաեւ «Յուսաբեր»ի խմբագրութիւնը, մինչեւ 1923։ Ապա դարձեալ կը նուիրուի ուսուցչութեան։ Մինչեւ երկու տարի առաջ կը պաշտօնավարէր Նուպարեան վարժարանին մէջ, երբ առողջական պատճառներով ստիպուեցաւ քաշուիլ ուսուցչութենէ ։ Եգիպտոսի մէջ վարած է ազգային եւ կուսակցական պաշտօններ մինչեւ քանի մը տարի առաջ ։

ԶԱՐԵՀ Ա. այցելած է Լիբանանի գիւղերէն Ճիպէյլի «Թռչնոց բոյն»ը, որ օտար բարերարուհիներու ջանքերուն շնորհիւ պահուող հայկական որբանոց մըն է։ Մանուկներն ու ուսուցչական կազմը ջերմ ընդունելութիւն մը ցոյց տուած են Վեհափառին։

ՊՈԼՍԱՀԱՅ թերթերը կը գրեն թէ ծրագրուած է Շիշլիի Գարակէօզեան որբանոցին հանդիպակաց գետնին վրայ արդիական շէնք մը կառուցանել եւ Կեդրոնական վարժարանը Ղալաթիայէն փոխադրել այնտեղ ։

ՆՈՐ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆ մը պիտի հիմնուի Պոլսոյ մէջ, որուն դրամագլուխին (10 միլիոն ոսկի) 4.5 միլիոնը պիտի յատկացուին փոքրամասնութեանց կողմէ։ Նախապատրաստական աշխատանքներուն համար կազմուած է մարմին մը, որուն նախագահ ընտրուած է Կեդրոնականի նախկին տնօրէններէն Ղազարոս Գալճեան, որ միաժամանակ տնտեսագէտ է ։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ մէջ Օգն. Խաչի «Պնակ մը կերակուր»ի հանգանակութիւնը այս տարի բացառիկ արդիւնք մը արձանագրած է. մէկ օրուան մէջ գոյացած է 14.000 լիր. ոսկի ։

յանձնախումբը պիտի բազմապատկէ իր ճիգերը հետզհետէ աւելի հաճելի դարձնելու յայտագիրը ձայնասփռելու համար ։

ԳՐԱՏՈՒՆԸ

Նշան Փալանճեան ճեմարանի մուտքի դուռը չհասած, ճամբու ձախ մայթին վրայ ամէն հայ անցորդ կանգ կ'առնէ կոկիկ ցուցափեղկի մը առջեւ՝ աչքէ անցընելու համար հայ հեղինակներու խնամքով շարուած հատորները։ Ներս կը մտնէք, ահա Համազգայինի հարուստ գրատունը, որ կը պարունակէ արտասահմանեան բոլոր հրատարակութիւնները։ Պէյրութի հայկական գրատուններէն բացակայող ոեւէ գիրք գրեթէ կարելի է հոն գտնել։ Ամերիկայի եւ Եգիպտոսի հայկական հրատարակութիւնները Համազգայինի գրատան միջոցաւ կը բաշխուին Պէյրութի մէջ։ Կարելի է 20-25.000 հաշուել այնտեղ պահ դրուած գրքերուն թիւը ։

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Համազգայինի վաղն իսկ գործադրելի ծրագիրները շատ չեն առայժմ։ Բայց ամենակարեւորներէն հետեւեալը գործադրութեան ճամբուն վրայ է արդէն։ Գրատան այսօրուան շէնքը պիտի փլցուի եւ անոր տեղ կանգնի չորս յարկանի արդիական շէնք մը։ Շէնքին գետնայարկը պիտի յատկացուի արդիական տպարանի մը։ Առաջին յարկին վրայ պիտի կառուցուին գրասենեակներ եւ արդիական գրատուն մը։ Երկրորդ յարկին վրայ պիտի կառուցուի ամբողջ Պէյրութի միակ ու կարեւորագոյն պահանջը եղող սրահ մը։ Երրորդ յարկը՝ «Մարտիկեան Թանգարան գրադարան» անունով պիտի օծուի, իսկ վերջին յարկը պիտի ծառայէ աղջիկ գիշերօթիկներու ննջարանի ։

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

●

Փետրուար 28ին Վարդանանց Զօրավարաց տօնին օրը, անոնց յիշատակին նուիրուած հաւաքոյթ մը եւ միանգամայն ընդհանուր ժողով տեղի ունեցաւ Պերլինի փոքրաթիւ հայ գաղութին մէջ։

Խօսեցաւ Պ. Պ. Ֆրուճեան բնաբան ունենալով՝ «Սահման Քաջաց՝ զէն իւրեանց» եւ ըսաւ թէ այս օրերու զէնքը մեր մշակոյթն է, մեր մայրենի լեզուն եւ գիտութիւնը. այս գիտակցութեամբ միայն կրնանք յաղթական դուրս գալ անհաւասար պայքարէն, որ կեանքն ու դարը կը պարտադրեն մեզի ։

Հազար երեսուն եւ վեց վկաներուն յիշատակը յոտնկայս յարգելէ վերջ, տեղի ունեցաւ գաղութին ընդհանուր ժողովը, աշխուժացնելու նպատակով հայ մշակութային կեանքը։ Եղան թեկնածութիւններ եւ կատարուեցաւ ընտրութիւն յանձնաժողովի, որուն անդամները պիտի վարեն եւ կազմակերպեն գործերը. իսկ վեց ամիս վերջ հին եւ նոր կանոնագրութիւնները վերամշակելով պիտի հրաւիրեն դարձեալ ընդհ. ժողով ։

Նորընտիր անդամներն են Պ. Պ. Գրիգոր Տիրատուրեան, Օննիկ Մարանեան, Պօղոս Ֆերմանեան, Պետրոս Ֆրուճեան, Արա Մովսէսեան ։

Յանձնախումբը արդէն ձեռնարկած է գործի եւ խնդրած է Եւրոպայի Հայոց Կաթողիկոսական Պատուիրակ Ս. Եպս. Մանուկեանէն՝ Վիէննայի առաջնորդական հոգեւոր հովիւ Հայր Եղ. Ծ. Վրդ. Իւթիւճեանին պաշտօնապէս հրահանգ տալ հովուելու նաեւ Գերմանիոյ հայ գաղութը։ Որոշուած է կազմակերպել հայերէնի եւ Հայոց պատմութեան դասաւանդութիւններ, ինչպէս նաեւ դիւրամատչելի դարձնել գրադարանը ։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՕՐ. ՀԱՅԿՈՒՀԻ ԽՏՇԵԱՆԻ ՆՈՐ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆԸ

Այս օրերուն, Փարիզի մամուլը մեծ գովեստով կը խօսի հայ արուեստագիտուհիի մը՝ Օր. Հայկուհի Խտշեանի (Նաթալի Քերեան) մասին, որ Քոմէտի տը Փարի թատրոնին մէջ Ֆրանսական նորաստեղծ խումբի մը հետ կը խաղայ «Տ'էսթոք է տ'Օ Ֆրէշ» կտորը։ Օր. Խտշեան, որ յաճախ կը մասնակցի հայկական ներկայացումներու, մօտ հինգ տարիէ ի վեր մաս կը կազմէ «Լէ Բէալիզասիոն Թէաթրալ» թատերախումբին։ Կարճ ժամանակի մը մէջ տաղանդով խաղցաւ բարդ եւ արուեստ պահանջող դերեր, ինչպէս՝ Փոլինի, Հերմիոնի դերերը՝ «Փոլիէօքթ»ի եւ «Անտրոմաք»ի մէջ ։

Մարտ մէկէն ի վեր «Տ'էսթոք է տ'Օ Ֆրէշ»ի մէջ ամէն գիշեր կը խաղայ Տոննա Պէաթրիսի դժուարին դերը։ Ունի մաքուր առոգանութիւն, գրաւիչ ձայն եւ ինքնայատուկ արուեստ։ Կտորին բեմադրիչը, որ միաժամանակ թատերախումբին հիմնադիրն է, մեծ գովեստով կը խօսի Օր. Խտշեանի մասին։

Օրիորդը, հակառակ իր այս յաջողութեանց, չէ մոռցած նաեւ հայ բեմը եւ յառաջիկայ Ապրիլ ութին Փոլ Ֆարայիք թատրոնին մէջ իր մասնակցութիւնը պիտի բերէ Ա. Միսիրեանի կազմակերպած «17 տարեկաններ»ը կտորին ներկայացման՝ Ֆրէտէրիքի բարդ դերին մէջ ։

Տ. Ն.

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

Պրիւսէլի մէջ Պ. Արման Մասիս, որ ինքնատիպ ծպտումներու մասնագէտ դարձած է, այս տարի եւս շահեցաւ Պալ տը լա Մոնէի առաջին մրցանակը՝ իր Պան չաստուածի ծպտումով։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ԹԻՖԼԻՍԻ մէջ տեղի ունեցած է Հայկական, Վրացական եւ Ազրպէյճանական Գիտութիւններու Ակադեմիաներուն փիլիսոփայական – ընկերային բաժանմունքներու միացեալ մէկ ժողովը։ Հայ գիտունները կարդացած են հետաքրքրական զեկուցումներ՝ Միջնադարու եւ 19րդ դարու հայկական փիլիսոփայութեան մասին ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ Գրողներու Միութիւնը գրական երեկոյ մը նուիրած է 19րդ դարու ամերիկացի բանաստեղծ Հէնրի Լոնկֆէլլոյի ծննդեան 150ամեակին։ Խօսք առած են բանաստեղծ Ն. Զարեան եւ Խաչիկ Դաշտենց (Լոնկֆէլլոյի կեանքն ու գրական գործունէութիւնը)։ Լոնկֆէլլօ հայերէնի թարգմանուած է Ալ. Ծատուրեանի եւ Յովհ. Թումանեանի կողմէ ։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (6)

ԵՐԿՈՒՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Բ.

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

— Հարցումներ լաւ է, պատասխանն ալ պատրաստ է, բայց քեզի պէս պատուական եւ քաջ երիտասարդ իշխանի մը կրնայ սիրտը վիրաւորել եւ զայրացնել, անոր համար չեմ ուզեր զրուցել ։

— Խնդրեմ, եւ Հայութեան եւ Քրիստոնէութեան սիրոյն համար պարտք կը ձգեմ զրուցել ։

— Ուրեմն, զրուցեմ։ Ո՛ւր որ Հայ կայ պէտք է միաբանին եւ առանց Նախարարաց իրենց գլխուն ճարը տեսնեն, ան ատեն թերեւս Հայ ազգը իր փրկութիւնն գտնէ ։

Այս անկարծելի խօսքին վրայ զարմացած՝ մնաց իշխանը, եւ կարմրութիւն մը ելաւ երեսին, բայց դարձեալ առանց կիրք յայտնելու ըսաւ ։

— Քու այդ աստիճանի ատելութեանը արժանանալու համար ինչ յանցանք ըրած են Նախարարները. Ես գիտեմ թէ մենք եւ մեր նախահայրքը շատ պակասութիւն ունեցեր են, յիմար եւ անպիտան մարդիկ Նախարարական ցեղերու մէջ շատ գտնուեր են, բայց ինչ մեծ մարդիկ ալ նոյնքով կան, որ էն մեծ ազգաց պատմութեանց փառք եւ պատիւ կրնային համարուիլ։ Եւ եթէ զանոնք վտարել օգտակար եւ փրկաւէտ լինէր իմ ազգին, Աստուած ինձ վկայ, որ հաւանութիւն կուտայի այդ արիւնախանձ վճռին եւ յանձն կ'առնուի. բայց շատ կը կասկածիմ թէ այդ իշխանազանց կոտորածէն վերջ բնաջինջ ընողքն նոցա տեղ կանգնին եւ նոցանէ լաւը չի գործեն... Քու փափաքդ երբեմն կատարուեցաւ Նախիջեւան եւ այդ Տաճկին, որ դու այսօր նիզակահար կորուսիր, ո՛վ գիտէ պապն էր թերեւս Կաչմ կամ Արդլա որ Հայոց նախարարքն ու քաջքերը այրեց. այն հանդիսին այն միայն կը պակսէր որ Տաճկաց խարոյկին Հայ ձեռքեր կրակը արծարծէին։ Բայց ես անխելքութիւն մ'ըրի եւ չի համբերեցի, պէտք էր քու պատճառներդ մտիկ ընէի՝ թէ ինչո՞ւ իշխանաց եւ ազնուականաց այսչափ թշնամի եղած ես դու, նոցա հացը կերեր ես եւ նոցա տանը բնակեր ես։ Եւ ես գիտեմ թէ Բագարատ զքեզ այնչափ կը սիրէր ։

— Նախ պէտք է գիտնաս, իշխանդ, թէ ես օրերով տունս տաք դրած չունէի, որպէսզի եթէ կարելի էր Բագարատ ազատէր. պէտք է գիտնաս նաեւ թէ երբ ամէնքը խորհուրդ կուտային իշխանին, ոստիկանին կոչին երթալ եւ նորա բարկութիւնը չգրգռել, ես միայն էի որ խնդրեցի, աղաչեցի կրկին եւ կրկին անգամ չերթալ եւ զգուշանալ այդ ուխտադրուժ մարդկանէն, որ պարծանք եւ պատիւ եւ առաքինութիւն անձանց կը համարին ոչ միայն Քրիստոնէից արիւնը թափել, զնա գերութեան մատնել, նորա ընտացուածքը յափշտակել, այլ նաեւ խաբէութեամբ, ստորդուամութեամբ զնա դաւաճանել. եւ մտիկ չի ըրաւ։ Ես խօսքերը ոչ իմ հաւատարմութիւն հաստատելու համար էր եւ ոչ ալ իմ հեռատեսութիւնս քեզ իմացնելու, այլ անոր համար կ'ըսեմ, թէ ես թշնամութեան հոգի չունիմ ոչ իշխանաց, ոչ ազնուականաց եւ ոչ ազատաց դէմ. ես իմ կեանքերուս մէջ, իմ գիւղիս մէջ հանգիստ եւ երջանիկ ապրած եմ միշտ եւ կ'ապրէի, եթէ Բագարատ գիս չի փնտռէր եւ իբրեւ թէ բանի գիս իրեն չի կապէր եւ բանի ինձ չուսուցանէր թէ՝ Հայ ժողովրդեան թշուառութեան միակ պատճառ այդ ազնուական դասն է։ Այո, եւ կային դիտողութեամբ տաս երկու տարի է ականատես՝ այդ համոզման մէջ հաստատուեցայ. վասնզի երբ ազգի մը գլուխ կ'անցնին մարդ մը, դաս մը մարդիկ եւ ամէնէն պատիւ, փառք, յարգանք, հարկ կ'ընդունին, փոխարէն պարտականութիւն մը կայ զանի ոչ միայն պաշտպանելու, այլեւ կառավարելու ։ Այս պարտքը միթէ՞ կատարեր է նախարարութիւնը՝ իշխանաց, ազատաց, ազնուականաց խումբը ...

Ես պատմեմ քեզի թէ ինչպէս կատարեր է եւ սրտիս ցաւով պատմեմ, ո՛վ Գուրգէն։ Օր մը զՀայոց թագաւորը դաւաճանութեամբ Պարսից թագաւորը սպաննել տուեր է, նախարարները առանց դիմադրութեան դաւաճանին հնազանդեր են։ Թագաւորին մէկ տղան կոտորածէն ազատել, մեծցնել, օտարին օգնութեամբ կրկին թշնամին վռնտել, երկիրը եւ ժողովուրդը պահել է, ազգին երկրորդ Լուսաւորիչն է եղել. Նախարարները՝ այդ մարդը որ իրենց մէջ գլուելով թողել աթոռը գնացել է, աղաչել, դարձուցել եւ թունաւորել յապանել են։ Լաւ թագաւորին այսպէս են ըրել. Ըստ օր մը անպիտան թագաւոր մը ունեցել են՝ յիմար, անառակ ապայ մը, գնացել օտարին, անհաւատին՝ Պարսկին մատնել են, թագաւորն ու թագաւորութիւնը վերջացուցել են։ Կը թողում յիշել Մեհրուժաններ, Վասակներ, Գդիհոններ, որ ժողովրդեան արեան հեղեղներու եւ գերութեան պատճառ եղած են ։ Այլ կուզեմ կը հանիմ մեր այս օրերուն թէ ինչ ըրած են այդ Նախարարները եւ ինչպէս կառավարած են ժողովուրդը։ Հիմա սա միջոցին Վասպուրական անհաւատից ընծաներ, պատարագներ, պատանդներ կուտայ, Տարօնոյ երկիրը [illegible] լիճ մ'է եղած. տուրքին ազատոյն գերութեան եւ շղթաներու է մատնուած ։

(Շար.) [illegible]

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՎԱՐՇԱՊԵՏ Աոլինաուըր անուղղակի պատասխան մը տուաւ Մաունչալ Բուլկանինի նոր առաջարկութեանց, յայտնելով թէ ցաւալի է որ Խ. Միութեան մէջ վար դրուած գերման ռազմագերիներուն մասին որեւէ խօսք չըներ ։

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ կը շարունակուին գործադուլները ։ Տակաւին կարելի չեղաւ համաձայնութիւն գոյացնել բանթողներուն եւ իշխանութեանց միջեւ ։

ՆԱԽԱԳԱՀ Էտուար Էռիոյի առողջական վիճակը ծանրացաւ անակնկալ կերպով ։

ԱԼԺԵՐԻՈՅ մէջ ձերբակալուեցաւ համայնավար զօրծակալուհի մը (եւրոպացի) որ մասնակցած էր բազմաթիւ ահաբեկումներու ։

ՄԻՋԱՏԼԱՆՏԵԱՆ հանդէս մը պիտի հըրատարակուի Ապրիլէն սկսեալ. պիտի կոչուի «Արեւմուտք». լոյս պիտի տեսնէ անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով ։ Եւրոպական երկիրներու լաւագոյն լրագրողները պիտի աշխատակցին այս հանդէսին ։

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ յայտնի գրող Իլիա Էհրէնպուրկ «Լիտերատուրնայա Կազեթա»յի մէջ յօդուած մը գրած է, ուր կը պաշտպանէ ամերիկեան գրականութիւնը ։

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ կ'ամբաստանէ Մ. Նահանգները, թէ լրտեսական ցանցեր կը կազմակերպեն արբանեակ երկիրներու, մասնաւորաբար Ալպանիոյ մէջ ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Օվերնյի շրջանին եւ Բոնի հովիտին մէջ երկրաշարժի թեթեւ ցընցումներ զգացուեցան ։ Ամէնէն երկար ցնցումը տեւեց հինգ երկվայրկեան ։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ պետական նոր փոխառութիւնը ցարդ հասած է 40 միլիառ Ֆր.ի ։

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ Ատլանտեան Կազմակերպութիւնը յառաջիկայ չորս տարիներուն համար կը նախատեսէ 225 միլիառ Ֆրանքի պիւտճէ մը ։

ՍԱՐԻ զաւլինը իր հրաժարականը ներկայացուց երեսփոխանական ժողովի նախագահին ։

ՑԻՒՆՔԷՐՔԻ նաւաշինարաններուն մէջ գործադուլի փորձ մը սկսած էր, սակայն կարելի եղաւ համաձայնութիւն գոյացնել ։ Երկուշաբթի առաւօտ աշխատանքները վերսկսած էին ։

ՍՈՐՊՈՆԻ Գրականութ. համալսարանը երկու օրէ ի վեր գործադուլի մէջ է ։ Անցեալ շաբաթ ալ Գիտական Ֆաքիւլթէն երկու օր փակուած էր ։ Կը պահանջեն որ կառավարութիւնը նիւթական յատկացումներ ընէ համալսարանէն ներս գիտական եւ գրական փնտռտուքներով զբաղողներուն ։

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ տնտեսական թերթ մը կը նախատեսէ թէ մինչեւ մէկ տարի Ֆրանքը անկում պիտի կրէ ։

ՍԱԿԱՐԱՆ (Մարտ 25).— Ձոյլ ոսկի՝ 462.000, նափոլէոն 3460, զուից. 3260, անգլ. 4140, քսան տոլարնոց 16.520 ։ Թղթադրամ (անպաշտօն) սթերլին 1080, տոլար 399, զուից. 96.25, պելժ. 7.90 ։

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ Մուրատ Ռուսումնասիրաց Միութեան Ավինեոնի մասնաճիւղի հայերէն լեզուի երեկոյեան դասաւանդութիւնները սկսած են մարտ 7էն ի վեր, Թադէոս Մառոյեանի տրամադրած սրահին մէջ, ուսուցչութեամբ՝ Միքայէլ Սերեանի ։
Ծնողներէ սախպողաբար կը խնդրուի այդ դասերուն ղրկել իրենց դեռահաս թէ չափահաս զաւակները ։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Վիէնի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Ապրիլ 13ին ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ՔԱՌԱՍՆԱՄԵԱՅ ՏՕՆԱԿԱՏԱՐՈՒԹԻՒՆ

Տարօն – Տուրուբերանի Հայր. Միութեան քառասնամեայ գործունէութեան յոբելինական հանդէս ։

Տեղի կ'ունենայ 18 Մայիս, Շաբաթ երեկոյ ժամը 21ին, Իվ Թուտիք թատերասրահին մէջ, մէթրօ Ռէփիւպլիք ։

Կը նախագահէ Գ. ԽԱՉԻԿ ՄԿՐՏԻՉԵԱՆ ։ Կը խօսին ՏԻԿ. ՀՈՒՐԻ ԻՓԷԿԵԱՆ - ԳՈՒՏԱՔԵԱՆ եւ Գ. ԼԵՒՈՆ ՏՕՆԻԿԵԱՆ ։

Գեղարուեստական ճոխ յայտագիր ։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Ս Գ Ա Հ Ա Ն Դ Է Ս

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նոայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)

Sous la Présidence d'Honneur de Mr. GASTON DEFFERRE
(Député Maire de Marseille, Ministre de la France d'Outre-Mer)

Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Ազգային Կեդր. վարչութեան ։

Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան ։ *ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝*

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց) ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՋՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) վերապատուելի Յ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի) ։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴԵՈՍԵԱՆ եւ Փրոֆ. Գ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մատլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, *ինչպէս նաեւ* Սարգիս Չէօրէքճեան ։ *ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է*

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ապրիլ 7ին կիրակի ժամը 16ին ։

Փարիզի Հայ Թատրոնը կը ներկայացնէ

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

Կատակերգութիւն երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ, սիրուած դերասաններու կազմով մը՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, Ժ. ԳԻՋԻՐԵԱՆ, ՏԻԿ. Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ՕՐ. ՆՈՅԵՄԻ ՇԱՀԻՆԵԱՆ եւ ՀԵՂԻՆԱԿԸ ։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ փոխադարձ Օգն. Միութեան

Ապրիլ 8, երկուշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 8.45ին

Théatre Paul Faralicq

21 Rue Yves-Toudic. Paris 10ème

Métro : République

ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԵԱՆ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ – ՂԵԿԱՎԱՐ

Jeune Théatre Franco-Arménien de Paris*ի*

Կը ներկայացուի Մաքս Տրերի *« ՏԱՍՆԸՅՈԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ »*
Տրամ երեք արար
Բեմադրութեամբ Աւետիս Միսիրեանի
«ՁԱՓԻ ՎՐԱՑ ՇԻՆՈՒԱԾ ԱՄՈՒՍԻՆԸ»
Բեմադրութիւն Հանրի Ճանիկի
Մաքսիմ Օերիւ եւ Կի Տապզաֆ
(Կատակերգութիւն մէկ արար)
Հայերէն *եւ* ֆրանսերէն *լեզուներով այս երկու ներկայացումներուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն (այբենական կարգով) ։*
Մատլէն Էֆիգեան, Մարի Խօրիւրեան, Հայկուհի Խոշեան, Աւետիս Միսիրեան, Տրդատ Նշանեան, Ալիս Փափազեան ։

Տոմսերը՝ 200, 300 եւ 500 Ֆրանք ։ Կը ծախուին սրահին մուտքը եւ անդամներուն մօտ ։

ԾԱԽՈՒ Է

Ձեւելու սեղան մը (4 մ. × 1 մ.) ։ Կարի մեքենայ մը (Սէնժէր 131 Ք.) ։ Եւ կտրելու մեքենայ մը (Լա Փարիզիէն) ։ Դիմել՝ Գ. Գ. Փափազեանի՝

Maison VANBEL 226 Rue St. Denis Paris 2

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

Օդաւէտ եւ կահաւորուած սենեակ մը, նախընտրաբար հայ օրիորդի մը կամ տիկնոջ մը համար ։ Մեթրօ եւ օթօպիւս մօտը ։ Հեռաձայնել՝

DAU 01-95

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Ցաւէտ ողբացեալ ԳԱՍՊԱՐ ԻՓԷԿԵԱՆի մահուան հինգերորդ տարելիցին առիթով Այրի Տիկին Իփէկեան եւ Տէր եւ Տիկին Գուտաքեան կը նուիրեն՝ 2000 Ֆր. Հայ Մշակոյթի Տան, հազար Ֆր. Կապոյտ Խաչի կայանին, երկու հազար Ֆր. Համազգայինի «Գասպար Իփէկեան» թատերախումբին (Պէյրութ) ։

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ»

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ ։

Այս շաբաթ ժամը 20.30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ ։

Կը խօսի Գ. Գ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ

Գեղարուեստական բաժին ։ Կ'երգէ ծանօթ երգիչ Գ. Ժ. ՄԱՄԱՍԵԱՆ (Մաս) ։

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Գուլ. Օտտոյի մասնաճիւղին կողմէ ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՌՈՒՍ ՐԸՆԷԻ ՄԷՋ, (Թիւտր լ'Արպըը) ։

Մասնակցութեամբ ՐԸՆԷ ՏԱՆԻԻ նուագախումբին ։

Imp ARAXES 46, Rue Richer Paris-9e

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը. —
Արամ *խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին ։*
Հայաստան *ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին ։*
Ակնունի *ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9.30ին ։*
Ընկ. Կարօ, *31 Մարտ կիր. ժամը 3ին ։*
Նիկոլ Դուման, *31 Մարտ, կիր. ժամը 3ին ։*
Ժողովները շարունակելի են.
Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները ։
Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արդութեան» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21ին ընկեր Կիւլեանի բնակարանը ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՎԻԷՆ.— Կապ. Խաչի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէս օրէ վերջ ժամը 3ին, «Համօ Օհանջանեան» սրահին մէջ ։ Կարեւոր օրակարգ ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20.30ին, Գարպօթ սրճարանին վերնայարկը ։ Մէթրօ Գար տիւՆոր ։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Քրիստափոր խումբին ։

Այս շաբաթ ժամը 21ին, Պոմոնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ ։

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ

Կը խօսի ընկեր ՀԱՅԿ ՍԷՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ

Գեղարուեստական խնամուած բաժին ։

Պիտի ըլլան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Նոր Սերունդի կողմէ հայկական պարեր՝ հայկական տարազներով ։

Մուտքը ազատ է ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻՆ.— Գ. Ժիրայր Զիլինկիրեան տասը հազար Ֆր. կը նուիրէ Գեյֆոնթէնի կայանին ։

ՄԻԱԿ ՀՐԱՒԻՐԱԳԻՐ

Փարիզի Հայոց Աղք. Ընկերութեան արտակարգ ընդհ. ժողովը տեղի պիտի ունենայ, ուրբաթ 12 Ապրիլ, ժամը 20.30ին, Ընկերութեան գրասենեակը, 32 ռիւ տը Թրէվիզ, Փարիզ ։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի նկատուի ։

Օրակարգ՝ 1) Ընթերցում նախորդ ընդհ. ժողովի ատենագրութեան ։ 2) Տեղեկագիր հաշուեքննիչ յանձնախումբի, 3) 1956 տարուայ ամբողջական հաշուեկշիռ, 4) Ընթերցում եւ վաւերացում ներքին կանոնագրի, 5) Զանազան հարցեր ։

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

HARATCH

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 28 ՄԱՐՏ
JEUDI 28 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7843 33ème ANNEE Directrice : Arpik MISSAKIAN ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3654

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ԹՈՒԱԿԱՆ ՄԸ

•

Պատմական թուական մը պիտի ըլլայ Մարտ 25ը:

Դիւրին գործ մը չէր որ գլուխ հանուեցաւ վեց երկիրներու քաղաքական վարիչներուն կողմէ:

Դիւրին պիտի չըլլայ նաեւ Հռոմի կրկնակ դաշնագիրները վաւերացնել տալ այդ երկիրներու խորհրդարաններուն կողմէ:

«Եւրաթոմ» եւ «Միացեալ շուկայ»: Կարեւոր հանգրուան մը՝ «Եւրոպայի Միացեալ Նահանգներու» ճամբուն վրայ:

«Դաշնակցային Եւրոպա»յի գաղափարը իբրեւ նախապայման կ'ընդունի դաշնակից իւրաքանչիւր երկրի համար հրաժարում կարգ մը առորոգելիներէ՝ որոնք կը յատկանշեն անկախ պետութիւն մը:

Դաշնագիր վեց երկիրներուն մէջ ալ կան աջակողմեան, ազգայնական հոսանքներ, որոնք պիտի չյօժարին որեւէ զիջումի:

Ստորագրուած դաշնագիրները ի զօրու կ'ըլլան այն ատեն միայն, երբ կը վաւերացուին վեց երկիրներու օրէնսդիր մարմիններուն կողմէ:

Դաշնագիրներէն առաջինը կը վերաբերի հիւլէական ուժին: Կը բաղկանայ 224 յօդուածներէ եւ յարակից մասերէ: Ֆրանսա, Արեւմտ. Գերմանիա, Իտալիա, Պելճիքա, Հոլանտա եւ Լիւքսէմպուրկ համաձայնած են կազմելու գերազգ. մարմին մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլայ գիտական պրպտումներ կատարել եւ հիւլէական ուժ ճարել ըլլայ իրենց երկիրներէն, ըլլայ դուրսէն եւ այդ ուժը դաշնագիր կողմերու տրամադրութեան տակ դնել:

Առաջին առթիւ նախատեսուած է հնգամեայ «ատիպողական» ծրագիր մը, որուն համար ծախք կը հաշուեն 215 միլիոն տոլար (75 միլիառ 250 միլիոն ֆր.): Այս գումարը պիտի հայթայթեն վեց երկիրները հաւաքաբար՝ կառուցանելու համար հիւլէական ուժ արտադրող մեծ գործարան մը: Ներկայիս միայն Միացեալ Նահանգներն ու Խորհրդային Միութիւնն է որ ունին նման գործարան: Երրորդ կարգին վրայ կուգայ Անգլիա, որ ունի պզտիկ գործարան մը:

Ամերիկա առաջին օրէն իսկ վեց երկիրներուն խոստացած է իր աջակցութիւնը՝ հիւլէական ուժի հայթայթումը դիւրացնելու համար:

Դաշնագրին մէջ չէ բնորոշուած թէ հիւլէական ուժը խաղա՞ղ թէ զինուորական նպատակներու համար պիտի գործածուի:

Ստոյգ է միայն թէ Գերմանիա նախապէս ստորագրած իր մէկ դաշնագրով ի սպառ կը հրաժարի հիւլէական զէնք չինելէ: Իսկ Ֆրանսա յանձնառու եղած է մինչեւ չորս տարի որեւէ հիւլէական ռումբ չպայթեցնել:

Երկրորդ դաշնագիրը կը վերաբերի միացեալ շուկային, բաղկացած 248 յօդուածներէ եւ բազմաթիւ յաւելուածներէ: Գլխաւոր նպատակն է մաքսատուրքի ջնջումը վեց երկիրներուն միջեւ: Առաջին չորս տարիներու ընթացքին հարիւրին 30 զեղչ պիտի կատարուի: Ամէն չորս տարին անգամ մը նոր զեղչեր պիտի ըլլան: Իսկ 15 տարի վերջ, բոլորովին պիտի ջնջուին մաքսատուրքն ու ապրանքի ներածման բաժնեչափերը:

Նոյն ատեն ոչ մէկ սեղմում պիտի ըլլայ աշխատաւորներու մէկ երկրէն միւսը երթեւեկին, ինչպէս նաեւ դրամագլուխներու տեղափոխութեան համար:

Հռոմի դաշնագիրներէն դոհ չեն կարգ մը երկիրներ: Անգլիոյ վարիչները մտահոգուած են իրենց գաղթավայրերու ապառնիին համար:

Դաշնագիր կողմերու պատկանող գաղթավայրերն ալ յարած ըլլալով «Միացեալ Շուկայ»ի համաձայնագրին, Անգլիացիք կը վախնան, որ Ֆրանսայի եւ Պելճիքայի գաղթավայրերը պիտի նպաստաւորուին արեւմտեան Եւրոպայի հետ իրենց առեւտուրին մէջ՝ ի վնաս բրիտանական գաղթավայրերուն:

Հէրըլտ Մաք Միլըն ամսոյս սկիզբը Փարիզ այցելութեան առթիւ այս մտահոգութիւնը յայտնեց Ֆրանսայի վարչապետին:

Դժգոհ է նաեւ Մոսկուա: Մարտ 16ին Խորհրդային Միութեան արտաքին նախարար Կրոմիքօ վեց պետութեանց ուղղուած «յայտարարութիւն»ով մը առաջարկեց հրաժարիլ «Եւրաթոմ»ի եւ «հաւաքական շուկայ»ի ծրագրէն եւ ստեղծել նման կազմակերպութիւն մը «համեւրոպական» ամաքերպութիւն մը «համեւրոպական» ամտեղծել տրամադրութեան վրայ, աւելցնելով որ ի հարկին Միացեալ Նահանգներն ալ կրնան միանալ ատոր:

Ո՛չ ոք կարեւորութիւն ընծայեց այս առաջարկին:

Եւրոպա կը կազմակերպուի առանց Մոսկուայի «օժանդակութեան»:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ ՆԻՒ ԵՈՐՔ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՅ

Նասրի հետ երեք երկար տեսակցութիւններ ունենալէ վերջ Համըրշոլտ երէկ պիտի մեկնէր Գահիրէէն եւ առանց Իսրայէլ հանդիպելու պիտի վերադառնար Նիւ Եորք:

Ինչպէս գրած էինք, կատարեալ գաղտնապահութիւն կը տիրէ Նասր - Համըրշոլտ խօսակցութեանց արդիւնքին շուրջ, սակայն ընդհանուր տպաւորութիւնն այն է, որ Համըրշոլտ ձախողեցաւ իր առաքելութեան մէջ եւ չկրցաւ որոշ ու գրական խոստումներ առնել Նասրէն:

Կ'ըսուի թէ Նասր համաձայնած է առայժմ եգիպտական զինեալ ուժեր չղրկել դէպի Կազայի շրջանը եւ «համակերպիլ» ՄԱԿի բանակներու ներկայութեան: Բայց, կ'աւելցնեն լուրերը, Եգիպտոսի շահը կը պահանջէ այսպէս վարուիլ, որովհետեւ ՄԱԿի ուժերը Կազայէն քաշուելուն պէս կրնան վերսկսիլ եգիպտա-իսրայէլեան կռիւները. կ'աւելցնեն նոյնիսկ թէ միջազգային բանակին ներկայութիւնը որոշ ապահովութիւն մըն է Եգիպտոսի «մահուան կամաւորներ»ուն համար:

Ինչ կը վերաբերի Սուէզի, կ'ըսուի թէ Նասր համաձայնած է որ միջազգային խորհրդատու մարմին մը կազմուի. բայց այս մարմինը շատ աւելի սահմանափակ իրաւասութիւններ պիտի ունենայ քան Լոնտոնի առաջին խորհրդաժողովին մէջ Տիւլլեսեան պատուիրակութեան առաջարկած իրաւասութիւնները: Ցամենայն դէպս, կազմուելիք այս մարմինը իրաւունք պիտի չունենայ ջրանցքին տնօրինութեամբ զբաղելու՝ ոչ իսկ խորհրդակցական ձայնով. այլ պիտի զբաղի միայն՝ Սուէզի ապագայ ընդլայնման հետ կապ ունեցող հարցերով:

Ընդհանուր առմամբ, այնպէս կը թուի թէ Նասր ոչ մէկ զիջում ըրած է Սուէզէն անցքի տուրքերուն մասին. կը պահանջէ որ տուրքերը ամբողջութեամբ վճարուին Եգիպտոսի:

Համըրշոլտի առաքելութեան ձախողանքին մեծագոյն ապացոյցը այն կը նկատեն, որ Ազգաժողովին իրաւասու շրջանակները սկսած են պնդել թէ Համըրշոլտ որեւէ «առաքելութեամբ» չէր մեկնած Գահիրէ, այլ պարզապէս գացած էր «տրամադրութիւնները շօշափելու» համար:

× Խ. Միութեան մամուլի սպասարկութեանց պետը յայտարարեց թէ «փորձեր կը կատարուին ՄԱԿի ուժերը տեւապէս պահել Կազայի շրջանին մէջ՝ Եգիպտոսի ներքին գործերուն միջամուխ ըլլալու եւ եգիպտական կառավարութենէն զիջումներ կորզելու յետին նպատակով: Ընդհանուր ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ Կազայի միջազգայնացումը: Խ. Միութիւնը բացարձակապէս կը հակառակի այս մեքենայութեանց»:

Խ. ՄԻՈՒԹԻՒՆԸ առաջարկեց «առժամաբար» դադրեցնել հիւլէական փորձերը. սակայն մերժեց անգլեւամերիկեան առաջարկութիւնը՝ հիւլէական փորձերու միջոցին «դիտողներ» փոխանակելու մասին:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

Էնտուար Էռիոյի մահուան առթիւ է նշան սուգի, Ազգային Ժողովը յետաձգեց իր երեքշաբթի առաւօտուան նիստը: Այս ձեւով, ընդհ. քաղաքականութեան մասին տեղի ունենալիք վիճաբանութիւնները շարունակուեցան միայն կէսօրէն վերջ: Սակայն տրուած ըլլալով որ խօսք առնել ուզողներու թիւը սահմանափակ է, կը կարծուի թէ, հակառակ այս յապաղումին, որեւէ փոփոխութիւն պիտի չմտցուի վիճաբանութեանց ընդհանուր յայտագրին մէջ:

Ալժերիոյ մասին վիճաբանութիւնները արդէն իսկ վերջ գտած են. այնպէս որ, ըստ նախատեսուածին, վարչապետ Կի Մոլէ չորեքշաբթի օր պիտի սահմանէր կառավարութեան ընդհ. քաղաքականութիւնը. իսկ հինգշաբթի օր, կամ առաւելն ուրբաթ օր տեղի պիտի ունենայ վստահութեան քուէարկութիւնը:

ԿԱՑՈՒԹԻՒՆԸ ՀԻՒՍ. ԱՓՐԻԿԷԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի հանրային կարծիքը մեծ շահագրգռութեամբ կը հետեւէր Մարոքի եւ Մաւրիտանիոյ մէջ առեւանգուած ֆրանսացի զինուորականներու ազատ արձակման հարցով: Այլեւս ոչ մէկ յոյս կայ թէ հարիւրապետ Մուրօ ողջ է. սակայն ըստ կիսապաշտօնական լուրերու, սպայ Փէրէն ազատ պիտի արձակուէր երէկ եւ յանձնուէր ֆրանսական իշխանութեանց: Ցամենայն դէպս մէկ բան որոշ է — գոնէ Փէրէն ողջ է եւ չէ ենթարկուած դժբախտ Մուրոյի ճակատագրին:

× Շաբաթ օր Փարիզի մէջ համակրանքի ցոյց մը տեղի պիտի ունենայ Փէրէնի ի պատիւ:

× Մարոքի մայրաքաղաքին մէջ կը շարունակուին Թունուզեւմարոքեան բանակցութիւնները:

Թունուզի վարչապետը յայտարարեց թէ շուտով պիտի ստորագրուի Թունուզեւմարոքեան փոխադարձ բարեկամութեան ու օգնութեան դաշինք մը: Միւս կողմէ, կ'աշխատին լուծում մը գտնել Ալժերիոյ հարցին:

× Թունուզի մէջ ամերիկեան դեսպանին ու Թունուզի փոխ վարչապետ Պահի Լատղամի միջեւ համաձայնութիւն մը գոյացաւ. Մ. Նահանգները տնտեսական օգնութիւն պիտի տան Թունուզի:

× Ալժերիոյ Թիզի - Ուզու շրջանին մէջ (Քապիլիա) ապահովութեան ուժերը բախում ունեցան ապստամբներու հետ: Իսկ Ալժէի մէջ տեղնուտեղը սպաննուեցաւ ահաբեկիչ մը, որ երկու Եւրոպացիներու դէմ մահափորձ կատարած էր:

× Լիոնի շրջանին մէջ ալժերիացի խռովարարները բեղուն գործունէութեան լծուած են՝ Փարիզի մէջ իրենց կեդրոնները չէզոքացուելէն ի վեր: Սահմաններու մերձաւորութենէն օգտուելով ազատ կ'երթեւեկեն Զուիցերիոյ եւ Ֆրանսայի միջեւ: Ապահովութեան ուժերը սկսած են խիստ հսկողութիւն բանեցնել Լիոնի շրջանին մէջ բնակող Ալժերիացիներուն վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ընկերվարական կուսակցութեան վարիչ մարմնի անդամներէն ժանթէքրիէի յուպարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ անցեալ օր՝ վարչապետին եւ բազմաթիւ անձնաւորութեանց ներկայութեան:

ՆԱԽԱԳԱՀ ԷՌԻՈՅԻ ՄԱՀԸ

■

Երեքշաբթի կէսօրէ վերջ Լիոնի մօտերը հիւանդանոցի մը մէջ մեռաւ Էտուար Էռիօ, 84 տարեկանին: Ողբացեալը վերջին մեծագոյն դէմքերէն էր Ֆրանսական Հանրապետութեան, եթէ ոչ մեծագոյնը: Պատւոյ Նախագահ Ազգային Ժողովին, Նախագահ Արմատական Կուսակցութեան, Լիոնի քաղաքապետը իր ամբողջ կեանքին ընթացքին բեղուն գործունէութիւն ունեցած է քաղաքական եւ գրական ասպարէզներուն մէջ:

Ծնած էր Թրուա 1872ին. 1891ին շրջանաւարտ եղած է «Նորմալ»էն ապա դասախօս նշանակուած է Նանթի լիսէին մէջ:

1904ին մտած է Արմատական կուսակցութեան շարքերը եւ 1905ին եղած է Լիոնի քաղաքապետ՝ այս պաշտօնը պահելով մինչեւ իր մահը, բացի գերմանական գրաւման շրջանէն: Նախ ծերակուտական, 1919ին եղած է Լիոնի երեսփոխան եւ նոյն ժամանակ ընտրուած է Արմատական կուսակցութեան նախագահ: Ընդդիմադիր՝ 1919էն 24, վարչապետ եղած է նոյն տարուան Յունիսին, յաջորդելով Փուանքարէին: Երեսփոխանական Ժողովի նախագահ ընտրուած է 1936ին: Արգելափակուած Փոցտամի մէջ Գերմանացիներու կողմէ, Ռուսերը զինքը կ'ազատեն 1945ին: Ինք ալ արդէն ծանօթ ռուսասէր էր եւ վերջերս էր միայն որ հրաժարեցաւ «Ֆրանս – Իւրս»էն՝ Հունգարիոյ դէպքերուն առթիւ: Հակառակ արմատական կուսակցութեան նախագահութենէն հրաժարելուն, վերընտրուեցաւ 1955ին՝ ցմահ:

1946ին ընտրուեցաւ Ֆրանսական Ակադեմիայի անդամ:

Իր մահով Ֆրանսա կը կորսնցնէ քաղաքական մեծ միտք մը, եւ տաղանդաւոր գրագէտ մը: Առիթը կ'ունենանք տակաւին խօսելու մանաւորաբար իր գրականութեան մասին:

Վերջերս կը տառապէր թոքերու բորբոքումէ եւ սիրտն ալ տկարացած էր: Կառավարութիւնը որոշած էր Ազգային Ցուղարկաւորութիւն կատարել, բայց ըստ հանգուցեալին կտակին, թաղումը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ օր՝ սեղմ շրջանակի մէջ:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի չէք - փոստալի նոր թիւն է՝

15069—82

Մեր բաժանորդները եւ գործակալները կրնան անմիջապէս վերսկսիլ իրենց վճարումները այս նոր թիւին միջոցով:

Այս առթիւ անգամ մըն ալ պարտք կը սեպենք յիշեցնել որ Յառաջի չէք փոստալը վերապահուած է միայն թերթին: Կը խնդրուի ուրեմն ուրիշներու յանձնուելիք գումարները դրկել Մանտա-Քարթով: (Նուէրներ կազմակերպութիւններու կամ ուրիշ թերթերու բաժնեգին եւն.):

Ջերմապէս կը խնդրենք նաեւ որ մեր բաժանորդները կանոնաւոր վճարումներով դիւրացնեն վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՌԻՎԱՐՕԼ գրական մրցանակը որ վերապահուած է Ֆրանսերէն գրող օտար հեղինակներու, տրուեցաւ Վահէ Քաչային (Խաչատուրեան) իր «Ակն ընդ Ական» վէպին համար: Մրցանակին արժէքն է 100 հազար ֆրանք: Քանի մը տարի առաջ նոյն մրցանակին արժանացած էր Շահան Շահնուր «Թրանսֆեր Նոքթիւրն»ի համար:

ՍԱԿԱՐԱՆ (Մարտ 26) — Ձոյլ ոսկի 463.000, Նափոլէոն 3460, զուից. 3250, անգլ. 4140, քսան տոլարնոց 16.480, Թղթադրամ (անպաշտօն) սթերլին 1080, տոլար 400, զուից. 95.75, պելժ. 7.90:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ

●

Ա.

ԿՈՒՍ. ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՆ ՏԱԳՆԱՊԻ ՍԿԻԶԲԸ

Սփիւռքի մի քանի հայ թերթեր արժանի հանդիսացան այն լուրին, որ հաղորդեցին արտասահմանեան լրագրերի Մոսկուայի թղթակիցները Երեւանի համալսարանում կատարուած մաքրագործման մասին: Օտար թղթակիցները առել էին իրենց տեղեկութիւնները Երեւանի ռուսատառ «Կոմունիստ»ից եւ հաղորդել էին այն երկու տողով, ներկայացնելով կատարուածը իբրեւ մասնակի մի դէպք: Այդ ձեւով էլ վերոյիշեալ լուրը տպագրուեցաւ նաեւ հայ թերթերի մէջ:

Երեւանի համալսարանում կատարուածը, սակայն, անջատ եւ մասնակի մի միջադէպ չէ: Նա ունի նախ՝ իր պատմութիւնը եւ միւս կողմից՝ կապ ունի այն խմորումների հետ, որ առաջ եկան սովետական բոլոր երկրների երիտասարդութեան մէջ, իբրեւ հետեւանք Խորհրդ. Միութեան կոմկուսի 20րդ համագումարի որոշումների եւ մասնաւորապէս այն գաղտնի զեկուցումի, որ այդ համագումարի փակ նիստում կարդաց Խրուշչեւը:

Համալսարանի դալմադալի պատմութիւնը սկսուել է անցեալ տարուայ Մարտին, երբ Սով. Միութեան բոլոր երկրներում տեղի էին ունենում ժողովներ 20րդ համագումարի որոշումները «մասսայականացնելու» եւ «Ստալինի անձնապաշտութեան պաշտամունքը» դատապարտելու համար: Հայաստանում պումարուող այդ ժողովների ժամանակ ներկաներից շատերը, հաւատալով «Պրաւդա»ի այն յայտարարութեան թէ «իւրաքանչիւր կոմունիստի ազատութիւն է վերապահւում կոմպարտիայի կանոնադրութեան շրջանակում քննարկելու պարտիական քաղաքականութեան բոլոր հարցերը», *անկաշկանդ քննադատում էին կուսակցական ու սովետական ղեկավար մարմինների գործունէութիւնը: Այս միամիտները, ըստ երեւոյթին, ոգեւորութիւնից տարուելով, մոռանում էին այն հիմնական պայմանը, որ արտօնւում է* քննարկել *«պարտիայի քաղաքականութեան հարցերը», բայց ոչ թէ* քննադատել *պարտիայի քաղաքականութիւնը: Մոռանում էին նաեւ այն, որ բնորոշումն էլ պիտի կատարուի «կուսակցութեան կանոնադրութեան շրջանակում»:*

Թէ իրականի մէջ ինչպիսին են եղել այդ քննադատութիւնները, դժուար էր կռահել, որովհետեւ երբ Երեւանի թերթերի անցեալ տարուայ մարտի թիւերի մէջ տպագրւում էին այդ ժողովների մասին հաշուետուութիւններ, այնտեղ ոչ մէկ խօսք կար ժողովականների կողմից կատարուած քննադատական ելոյթների մասին: Ընդհակառակն, կենտկոմի օրգանները մեզ հաւատացնում էին, որ բոլոր ժողովներն էլ «անցնում են գաղափարական - քաղաքական բարձր մակարդակով» *եւ այնտեղ տեղի ունեցած «բոլոր ելոյթները տոգորուած էին ջերմ սիրով դէպի հարազատ կոմունիստական պարտիան եւ սովետական կառավարութիւնը»: Միայն մէկ ամիս յետոյ, «Պրաւդա»յի տուած ազդանշանի վրայ, Երեւանի թերթերը անստորագիր (գրուած կենտկոմի ագիտպրոպագանդայի բաժնի կողմից) մի յօդուած են տպագրում, որի մէջ խոստովանում են, յետին թւով, որ* «առանձին պարտկազմակերպութիւններում եղել են դէպքեր, երբ ծաւալուած քննադատութիւնն ու ինքնաքննադատութիւնն օգտագործուել են հակապարտիական, երբեմն էլ թշնամական, զրպարտիչ ելոյթների համար՝ պարտիական ու սովետական օրգանների հասցէին» *(«Սով. Հայաստան», 15 Ապրիլ 1956 թ.): Նոյն յօդուածի մէջ ասուած է նաեւ, որ այդ կարգի ելոյթներ կատարուել են, ի միջի այլոց, գրողների Միութեան, Ժդանովի անուան մանկավարժական ինստիտուտի եւ Երեւանի համալսարանի կուսակցական կազմակերպութեան ժողովներում: Ամենամեծ դալմադալը տեղի է ունեցել համալսարանի կուս. կազմակերպութեան ժողովում, որին եւ «Ս. Հ.»ը համեմատաբար աւելի շատ տողեր է նուիրում: Մենք հարկ ենք համարում մէջ բերել այստեղ այդ տողերը ամբողջութեամբ, տրուած լինելով, որ նրանք հանդիսանում են շատ բնորոշ օրինակ այն բանի, թէ ինչպէս են ներկայացւում Երեւանի թերթերի մէջ խորհրդահայ կեանքի անցուդարձերը:*

« Սով. Միութեան Կոմ. Պարտիայի 20րդ համագումարի արդիւնքների և պարտիական կազմակերպութեան խնդիրների քննարկմանը նուիրուած Երեւանի պետական համալսարանի պարտիական կազմակերպութեան ժողովում, *գրում է «Ս. Հ.»ը,* կոմունիստներ Պ. Պօղոսեանը, Մ. Կիւրեղեանը, Ռ. Ցարութիւնեանը հանդէս եկան սխալ, հակապարտիական յերիւրանքներով, որոնք ըստ էութեան ուղղուած էին պարտիայի քաղաքականութեան, նրա լենինեան հիմունքների դէմ: Համալսարանի պարտիական կոմիտէն, եւ նրա քարտուղար ընկ. Հ. Ադամեանը ըսկզբունքայնութիւն հանդէս չբերեցին, ըստ էութեան գնացին առանձին ադմկարարների յետեւից, որոնք ժողովում ըստեղծել էին այնպիսի մթնոլորտ, երբ պարտիական ճիշդ դիրքերից հանդէս եկող կոմունիստները ոչ միայն չէին կարող վճռական հակահարուած տալ հակապարտիական ելոյթներին, այլեւ գործնական մթնոլորտում քննարկել և լուծել համալսարանի պարտիական կազմակերպութեան կեանքի կարեւորագոյն այն հարցերը, որոնք բխում են 20րդ համագումարի որոշումներից» («Ս. Հ.», Ապրիլ 15):

Վերլուծենք բոլշեւիկեան այս տիպիկ «ինֆորմացիան»: Բայց նախ՝ մի քանի լուսաբանութիւններ՝ փակագծի մէջ: Երեւանի համալսարանի կուսակցական կազմակերպութիւնը ամենամեծն է մայրաքաղաքի սկզբնական կուս. կազմակերպութիւններից: Անդամակցում են նրան համալսարանի բոլոր կոմունիստ ուսանողները, դասախօսները, պաշտօնեաները եւ ծառայողները: Կազմակերպութեան անդամների ստոյգ թիւը մեզ յայտնի չէ (պետական գաղտնիք է ??), բայց կարելի է ենթադրել, որ մէկ քանի հարիւրից աւելի պիտի լինի: Իբրեւ բազմանդամ եւ կարեւոր մի կազմակերպութիւն, նա կառավարւում է ոչ թէ միայն քարտուղարով, այլ կոմիտէով եւ կոմիտէի քարտուղարով: Այս տեղեկութիւններից յետոյ, անցնենք այժմ «ինֆորմացիային»:

Այդ ծաւալուն կազմակերպութեան բազմամարդ ժողովում ուրեմն միմեանց են բախուել երկու հակառակորդ կողմեր՝ «առանձին (ռուսերէն «օտդէլնիե» բառի թարգմանութիւնն է, որ նշանակում է մէկ քանի) ադմկարարներ»՝ Պօղոսեանը, Կիւրեղեանը եւ Ցարութիւնեանը (ուսանողնե՞ր են, պրոֆէսորնե՞ր, թէ՞ պաշտօնեաներ) եւ «պարտիական ճիշդ դիրքերից հանդէս եկող կոմունիստները», որոնց համար «առանձին» բառը չէ գործածուած, բայց եւ որոնց ճիշդ թիւը նոյնպէս չէ նշուած: Ինչո՞ւ համար է անորոշ ձգուած այս պարագան: Պատասխանը պարզ է: Որպէսզի ընթերցողը ի վիճակի չլինի վերահասու լինելու այն իրողութեան, որ իրականի մէջ, համալսարանի կուսակցական ժողովում փոքրամասնութիւն են կազմել «պարտիական ճիշդ դիրքերից հանդէս եկող կոմունիստները» (որոնցից ոչ մէկի անունը չի տրուած) եւ ընդհակառակն՝ ճնշող մեծամասնութիւն՝ «ադմկարարները», որոնց համար նախապէս ասուած է, որ եղած են միայն մէկ քանի հոգի: Ճշմարտութիւնը թաքցնելու ճիգը կենտկոմին բերել է հետեւեալ անհեթեթութեան:

Երեք կոմունիստներ Երեւանի համալսարանի բազմահարիւր կուս. ժողովում հանդէս են եկել «հակապարտիական յերիւրանքներով», ելոյթներ են ունեցել «պարտիայի քաղաքականութեան դէմ» եւ յաջողել են այդ ժողովում ստեղծել այնպիսի մի մթնոլորտ, որ ուղղափառ կուսակցականներից ոչ մէկը չի համարձակուել հակահարուած տալու նրանց: Աւելին: Այդ «առանձին ադմկարարները» իրենց յետեւից քարշ են տուել կազմակերպութեան ղեկավար մարմնի՝ կոմիտէի անդամներին եւ նրա բազմամեայ (1954 թուից) քարտուղարին եւ, ի վերջոյ կարողացել են խանգարել ժողովն ու պայթեցնել այն:

Սուտը, ինչպէս տեսնում է ընթերցողը, ասուած է երեխայական ձեւով: Երեք հոգի կամ մէկ քանի («առանձին») ադմկարարներ չէին կարող ժողովն իրենց ձեռքն առնել եւ վարել այն իրենց ուզածի պէս: Նախագահ չկա՞ր այդ ժողովում: Չէ՞ր կարող այդ նախագահը լռեցնել այդ մէկ քանի ադմկարարներին եւ կամ, յենուելով մեծամասնութեան վրայ, արտաքսել նրանց ժողովից, իբրեւ կարգը խանգարողների: Երեւանի թերթերի այս կարգի անշնորհք կեղծարարութիւնները ոչ միայն շահ չեն ապահովում կատարողների համար, այլ մեծապէս վնասում են նրանց, որովհետեւ ստիպում են թերահաւատութեամբ վերաբերուելու նաեւ այն միւսոր «ինֆորմացիաներին», որ նրանք տալիս են:

«Ս. Հ.»ի «ինֆորմացիայի» մէջ անորոշ է ձգուած նաեւ այն հարցը, թէ, ի վերջոյ, ադմկարարները ի՞նչ են ասել երբ ժողովի քննութեան է դրուել «20րդ համագումարի արդիւնքները եւ պարտ. կազմակերպութեան խնդիրները»: *Նրանք հանդէս են եկել, գրում է «Ս. Հ.»ը, սրախայ, հակապարտիական յերիւրանքներով՝ ուղղուած պարտիայի քաղաքականութեան դէմ, բայց թէ ի՞նչ կարգի քննադատութիւններ են արել, մնում է անորոշ: Այս անորոշութիւնը չի պարզւում նաեւ թերթի հետագայ տողերից, որտեղ ասուած է թէ ադմկարար կոմունիստները թոյլ են տուել «մանրբուրժուական անարխիզմի (մանր քաղքենիական անիշխանութեան) եւ սանձարձակութեան դրսեւորումներ»: Այս կէսկատար յայտնութիւնները յամենայն դէպս վկայում են. այն մասին, որ համալսարանի կազմակերպութիւնը, ապաստալինացումի հարցը քննարկելիս, շեղուել է ուղիղ գծից եւ իր քննադատութիւնները ղեկավար մարմինների դէմ կատարել է սանձարձակօրէն», մեկնելով «հակապարտիական, մանրբուրժուական դիրքերից»:*

Ի՞նչ վերաբերմունք է ցոյց տուել Հայաստանի կենտկոմը թշնամական ելոյթներ ունեցող այդ ադմկարարների, իրականի մէջ համալսարանի կուս. կազմակերպութեան եւ նրա ղեկավար մարմնի՝ կոմիտէի ու նրա քարտուղարի հանդէպ:

Այդ մասին ոչ մէկ խօսք կայ վերոյիշեալ յօդուածի, ինչպէս նաեւ Երեւանի թերթերի հետագայ թիւերի մէջ: Եւ լռութիւնը շարունակւում է գրեթէ ամբողջ մի տարի, մինչեւ 1957 թ. յունուար 24ը, երբ Կոմունիստի ու Սով. Հայաստանի *մէջ լոյս տեսած հաշուետուութիւնից յայտնի է դառնում, որ համալսարանի կուս. կազմակերպութիւնը գումարել է իր կոնֆերանսը, որ եւ նուիրել է «դեռեւս չլուծուած հարցերին»: Ահա այդ ժողովում է, որ կատարուել է այն մաքրագործումը, որի մասին խօսք եղաւ այս յօդուածի սկզբում:*

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ՆԵՐՍՈՅԵԱՆ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻ ԿԵՆՍԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

●

Գրեցինք թէ Մար. 20ին կատարուեցաւ Երուսաղէմի մի Հայոց պատրիարքական ընտրութիւնը եւ պատրիարք ընտրուեցաւ Տիրան արքեպ. Ներսոյեան:

Ստորեւ կուտանք իր կենսագրութիւնը.

— Տիրան արքեպիսկոպոս Ներսոյեանի մկրտութեան անունն է Ներսէս Թավուքճեան, ծնած է Այնթապ 1904 Օգոստոս 23ին: Հայրը Ներսէս քհնյ. Թավուքճեան, կը հաստատուի Հալէպ: Մայրը Անիձա, Այնթապի Աղջկանց Կրթասիրաց վարժարանի առաջին տեսչուհին էր:

1921ին, Ներսէս կը դրկուի Երուսաղէմ, Սրբոց Ցակոբեանց Վանքի Ժառանգաւորաց վարժարանը, շարունակելու համար իր ուսումը: 1924ին կը ձեռնադրուի կիսասարկաւագ եւ կը կարգուի ուսուցիչ վանքի հովանաւորած ազգային նախակրթարանին մէջ: Սարկաւագ կը ձեռնադրուի 1926 Հոկտեմբերի 4ին: 1928ի Ցուլիս 22ին քահանայական ձեռնադրութիւն կը ստանայ եւ Ներսէս սարկաւագ կը վե-

---

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

●

Հակառակ ամէն զգուշութեան, մենք ալ վարակուեցանք թեթեւապէս, ձեռքի մատներու մէջտեղէն եւ սրունքներէն, բայց անմիջապէս դեղ ու դարման ճարելով փրկուեցանք:

Մեր մխիթարութիւններէն մէկն էր դուրսէն գիրքեր բերել տալ եւ կարդալ (բացի հայերէնէ):

Ո՛ւրկէ ուր, բանտի գրադարանին մէջ գտայ հինգ վեց հայերէն գիրքեր, որոնց մէկը Առաքել Դաւրիժեցիի պատմութիւնը, զոր առաջին անգամ կը տեսնէի ...

Վերջապէս, բանտի պարտէզին մէջ, հանդիսաւորապէս ոջիլ ժողվելու, իրարու դէմ կռուեցնելու վարժութիւնը կատարեալ գեղարուեստի մը վերածուէր էր:

Օրերը կ'անցնէին միօրինակ, հառաչելով, յօրանջելով, կարդալով եւ... քերթելով:

Յիշեր էի ռուսերէն սորվիլ: Ստատնցին: Պատասխանեցի թէ պուլկարերէն է, բարեկամ երկրի լեզու ...

Քանի մը անգամ կայսերական ներում հոչակուեցաւ: Մեզի ալ աւետաբեր լուրեր կը բերէին աղջիկները, որոնց յաճախ կը հետեւէր Ցար. Մկրտիչեան, մինչեւ բանտին դուռը:

Քանի մը օր իրարու վրայ սկսայ հրծծել.

— Աչքս դուռն է, աչքս դուռն է, ո՞վ կուգայ ...

Եւ, գիշեր ցերեկ, վանկեր, յանգեր կը կազմուէին գլխուս մէջ: Լոյսը մինչեւ առտու վառած ըլլալով, անկողինէն կը ցատկէի եւ գրի կ'առնէի ինչ որ կը թելադրէր ... Մուսան:

Բանաստեղծութիւնը, մասնակցութիւնս՝ նոր բանտի շինութեան, ըսել կուտար.

Անիծէ, մա՛յր, ես իմ բանտս շինեցի..

Երեք անգամ իրարու ետեւէ ներում եղաւ, իրենց պատիժներուն երկու երրորդը լրացնողներու, եւ միամիտներ հաւատացին թէ կարգը մեզի ալ եկած է: Նոյն իսկ անկողին կապել, մինչեւ դուռը իջնել տուին ...

Անոնք որ կը դրկուէին — բոլորն ալ քրէական յանցաւորներ— դղրդացին ցոյցեր կը սարքէին յաջորդ օրն իսկ:

Առտու մը — 1918 — վերջին ընդհանուր ներման յաջորդ օրը, բանտին պարիսպները կը դղրդային կալանաւորներու զառում - գոչումէն.

— Փառք քեզ, Տէ՜ր ...

Պարիսպին միւս կողմէն — տղոց բաժին — ձայնը կ'արձագանգէր.

— Փառք քեզ, Տէ՜ր ...

Տնօրէնը կը սպառնար, բանտապահները անընդհատ կ'երթեւեկէին, ոստիկան - զինուորներ ակռայ կը կճրտէին: Անօգուտ.

— Փառք քեզ, Տէ՜ր ...

Մենք, անկիւն մը կծկուած, կը դիտէինք: Շուտով նկատեցին եւ եկան քաշեցին հրապարակ, որպէսզի ձայնակցինք: Չէ՞ որ բոլորիս ներման համար կ'աղաղակէին ... բանտին մէջ առանձնաշնորհեալ դիրք մը ունէր հրօսապետ մը, Ակեահ պէյ: Մեծ «քաջագործութիւններ»է յետոյ, երբ կը վերադառնայ տուն, յանցանքի վրայ կը բռնէ իր կինը, եւ կապելով կը սպաննէ թէ զայն եւ թէ սպասուհին: Նկատի առնելով իր ծառայութիւնները, կը բանտարկեն միայն տասը տարի:

Իրականին մէջ, արգելափակուած էր բուն բանտէն դուրս, տեսչութեան յարակից մէկ սենեակը: Եւ շատ աւելի մեծ հեղինակութիւն կը վայելէր քան տեսուչը: Ուզած ատենն ալ դուրս կ'ելլէր, գիշերանց:

Կալանաւորները անոր կը դիմէին, այս կամ այն շնորհը ստանալու համար: Եւ ինքն էր որ կը հսկէր բանտին բարեկարգութեան, ոտքին տակ առնելով, մեռցնելու աստիճան ծեծելով փախստական մը, որ յետոյ շղթայի կը զարնուէր եւ մութ զնտանը կը նետուէր, ամէնուս աչքին առջեւ:

Քանի՛ անգամ իր զազանութեան քմայքին յանձներ էին հուչակաւոր Սրչան Արթաքին, որ 101 տարուան դատապարտուած, տարին քանի մը անգամ կը փախչէր, 3-5-10 օր ազատ «կ'ապրէր», յետոյ կը բռնուէր, նոյն ձեւով ծեծուելու եւ զնտանը նետուելու համար:

Ակեահ պէյ ծուռ կը նայէր մասնաւորապէս ինծի:

Արդ, այս մարդը ինծի մօտեցաւ առտու մը, — 1918 Մայիս — Ցունիս, եւ հարցուց, հին բարեկամի մը պէս:

— *Իրա՞ւ է որ Հայերուն «պէյլիք» տուեր են:*

Շիտակը խօսելով, բանէ մը լուր չունէի:

(Շար. 28)

բակոչուի Տիրան Արեգայ։ Իր կարգին կը փոխէ Թավուքճեան մականունը «Ներսոյեանցի՝ զայն առնելով մեծ հօրը Ներսօ անունէն։

Պատրիարքարանի կարգադրութեամբ Տիրան աբեղայ կը մեկնի Անգլիա իր օծակից ընկերոջ՝ Նորայր աբեղայ Պողարեանի հետ եւ երկու տարի կ'ուսանի, նախ Նորթչայրի Միրֆիլտ քաղաքի մօտակայ Քալէճ ավ Տհը Րէզըրէքշըն, ապա Լոնտոնի Քինկզ Քալէճ հաստատութիւններուն մէջ։ 1930ին կը վերադառնայ Երուսաղէմ եւ Ժառանգաւորաց վարժարանի եւ Ընծայարանին մէջ կը դասաւանդէ գրաբար լեզուն, Աստուածաբանութիւն, Եկեղեցական պատմութիւն, եւ Ս. Գրոց մեկնաբանութիւն, միեւնոյն ատեն Պատրիարքարանին մէջ ստանձնելով զանազան վարչական պաշտօններ

Տիրան վարդապետ, Թորգոմ Պատրիարքի կարգադրութեամբ 1938ին կը մեկնի Փարիզ, ուր կը մնայ մինչեւ 1939 Դեկտեմբեր, վարելով փոխանորդի պաշտօնը առաջնորդ Վռամշապուհ արք. Քիպարեանի հիւանդութեան պատճառաւ։

Լոնտոնի Ս. Սարգիս եկեղեցւոյ խնամակալութեան խնդրանքին վրայ, Երուսաղէմի պատրիարքութեան հաւանութեամբ Տիրան վրդ. կը ստանձնէ նոյն եկեղեցւոյ հովուութիւնը մինչեւ 1944։ Երբ Գարեգին արք. Յովսէփեանց, Ամերիկայի թեմի Առաջնորդը, գահակալ կ'ընտրուի Անթիլիասի կաթողիկոսական Աթոռին, 1943 Հոկտեմբեր 3ին, Ամերիկայի առաջնորդութեան պաշտօնին կ'ընտրուի, բայց Ամերիկա ժամանումը տարի մը կ'ուշանայ պատերազմի հետեւանքով, եւ Տիրան վրդ. Նիւ Եորք կը հասնի 1944ի Նոյեմբեր վերջին։

1945ին կը մասնակցի Գէորգ Զ. Կաթողիկոսի ընտրութեան եւ եպիսկ. օծուելով կը վերադառնայ իր թեմը։ Առաջին գործը կ'ըլլայ դիմում կատարել Անթիլիասի կաթողիկոսարանին եւ Երուսաղէմի պատրիարքութեան, որպէս զի երիտասարդ հոգեւորականներ Ամերիկա ղրկուին թեմին մէջ ծառայելու համար։

1950ին, Ժընեւի մէջ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան Խնամատարական Խորհուրդին առջեւ կը ներկայացնէ Երուսաղէմի Հայոց Պատրիարքութիւնը։

1952ին Տիրան Եպիսկ. Ներկայ կ'ըլլայ Հաւատոյ եւ Կարգի Համաշխ. Եկեղեցական Ժողովին՝ Շուէտի Լունտ քաղաքին մէջ։

Ամերիկայի առաջնորդութեան իր պաշտօնը 11 տարի վարելէ ետք, 1955 Դեկտեմբերին կը վերադառնայ Երուսաղէմ։ Այդ շրջանին ծնունդ առին Երուսաղէմի Ս. Աթոռի շուրջ հակամարտութիւնները եւ երեւան եկան Աթոռին նախկին Տեղապահին կատարած դիմումները, Տիրան Արք.ը արտաքսել տալու համար Երուսաղէմէն։ Ներսոյեան արք. միջոցի մը համար ստիպուեցաւ Պէյրութ մեկնիլ։ Հոկտեմբեր 13ին տեղի ունեցաւ Միաբ. Ընդհ. Ժողով մը, որ զրկեց Եղիշէ արք. Տէրտէրեանը Տեղապահական եւ Լուսարարապետի պաշտօններէն, անոր տեղ Տեղապահ ընտրելով Տիրան արք. Ներսոյեանը։

ՓԱՐԻԶԻ ԿՐԹԱԿԱՆ ԳՈՐԾԸ

●

Փարիզի Եկեղեցիին Կրթ. Կեդրոնական Յանձնաժողովը իր վերջին նիստին մէջ զբաղեցաւ հետեւեալ հարցերով.—

Ա. — Դիւանապետ Պ. Գարակէօզեան տուաւ մանրամասն տեղեկութիւններ կրթական եռամսեայ գործունէութեան մասին։ Փարիզի եկեղեցիին կիրակնօրեայ վարժարանը ժամը 10 — 12 կը տեւէ, դասախօսն է Պ. Մ. Խրիմեան կրօնական գիտելիքներ, հայերէն եւ պատմութիւն կ'աւանդէ. պատարագը կը սորվեցնէ կանոնաւոր կերպով. Ջատիկէն ետք պիտի կատարուի պզտիկներու պատարագը, ուսուցիչին ղեկավարութեամբ։ Ժամը 11ին եւ կէսին կ'իջնեն եկեղեցի, ամէն թաղերէ եւ արուարձաններէ կուգան աշակերտներ, արձանագրութեան թիւը կը հասնի 54ի, 34ը աղջիկ, 20ը մանչ։ Արտաշէս Բամպուքճեան էջս լէ Պէնի տարեկան դաշտահանդէսին մէջ հաւաքած է երեսուն հազար Ֆրանք ի նպաստ այս վարժարանին։

Եկեղեցիի Հինգշաբթիի վարժարանին արձանագրուած աշակերտներու թիւը կը հասնի 53ի, 26ը աղջիկ եւ 27ը մանչ։ Բարձր երկու դասարանները ունին քսան աշակերտներ, նոյնիսկ հեռաւոր տեղերէ կուգան մասնաւոր դասեր առնելու համար։ Կը թարգմանեն գրական կտորներ, կը կատարեն կանոնաւոր քերականական լուծումներ։

Ազգասէր հայրենակիցներ զանազան առիթներով՝ մանաւանդ փոխան ծաղկեպսակի կ'ընեն սիրայօժար նուէրներ որոնք կը ծանուցուին մամուլի մէջ։

Վարդանանց Տօնին ունեցանք աւելի մեծ թիւով երախաներ, բաժնեցինք գրքոյկներ Վարդանանցի պատերազմը բացատրող հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուով։

ՊԵԼՎԻԼ.— Ֆրէյններու սրահին մէջ, կը շարունակուին դասընթացքները. Պ. Յակոբ Տէօվլէթեան կ'աշխատի իր շուրջ համախմբել գործօն տարրեր։ Արձանագրուած աշակերտներու թիւը կը հասնի 56ի, 28ը մանչ եւ 28ը աղջիկ։ Կեդրոնի կրթական յանձնաժողովին կողմէ ատենադպիր Պ. Գարակէօզեան երկու անգամ ներկայ գտնուած է իրենց տեղական ժողովին։ Թելադրութիւններ եղած են եւ մտական գործի կազմակերպման համար։ Շարժանկարի հայկական ժապաւէն մը պիտի ներկայացուի, ծնողները համախմբելու միեւնոյն ատեն տարեկան հանդէս մը պիտի կատարուի յարմար սրահի մը մէջ։

ԺԱՆԹԻՅԻ.— Ուսուցիչը կը շարունակէ իր գործը. Կրթական մարմինը սկսած է շարժիլ եւ խորհիլ հասոյթի աղբիւրներու մասին։ Թելադրութիւններ եղան որ դպրոցին վրայ մօտէն հսկեն եւ աշակերտներու թիւը շատցնելու աշխատին։

ՇԱՒԻԼ.— Տեղւոյն եկեղեցւոյ վարչութիւնը դիմում կատարած է քաղաքապետին եւ ֆրանսական դպրոցին մէջ սրահ մը ուզած եւ գոհացում ստացած է։ Կրթական վիճակը աւելի փայլուն կրնայ ըլլալ ծնողներու ջանքերով։

ԳՈՒԱ ՔՈԼՈՄՊ.— Տեղւոյն կրթական մարմինը իր դերին մէջ է, անդամները տունէ տուն կը շրջին եւ կ'ապահովեն իրենց ծախքերուն կէսը. օգնական նոր ուժ մը սիրայօժար կ'օժանդակէ ուսուցիչին։ 55 աշակերտներ ունին։

ԼԻՈՆ.— Կեդրոնի Յանձնաժողովի քաջալերանքով, տեղւոյն մարմնոյ ժրաջան անդամները նոր տարւոյ եւ Ս. Ծնունդի առթիւ յաջող հանդէս մը սարքեցին եւ քանի մը ամսուան ծախքերը ապահովեցին. աշակերտները կանոնաւոր կը յաճախեն։

ԳԱՆԵՒՕ ՔԱՇԱՆ.— Մեր ներկայացուցիչը ժողովներու ներկայ է, աշակերտութիւնը չէ պակսած, կը կատարեն հանգանակութիւն եւ կ'ապահովեն պիւտճէի մէկ մասը։

Բ.— Գոհացում տալու համար տեղական մարմիններու պահանջին որոշուեցաւ ձեռք բերել հայերէն ժապաւէններու շարժանկարներ եւ այդ առիթով ծնողները պիտի համախմբուին մէկ սրահի մէջ։ Ներկայ պիտի ըլլան Առաջնորդ Սրբազանը եւ Յանձնախումբի անդամները։

Նաեւ տարեկան հանդէսներ կազմակերպել կեդրոնի նախաձեռնութեամբ։ Այսպէս այժմէն պիտի վարձուի յառաջիկայ տարեմուտին Ս. Թարգմանչաց Տօնին առթիւ համաժողովրդային հանդէսի սրահը, մասնակցութեամբ Փարիզի շրջանի բոլոր վարժարաններուն։

Գ.— Կարդացուեցաւ Պ. Արշաւիր Խոնէշտանեանի տեղեկագիրը նախորդ խառն ժողովին մէջ տեղական մարմիններու եւ ուսուցիչներու կատարած թելադրութիւններու մասին։ Տեղեկագիրը կարգ մը առաջարկներու գործադրութիւնը դժուարին նկատելով հանդերձ, կը գտնէ որ կրթական գործին զարգացման համար անյետաձգելի պահանջ մըն է Կրթ. տուրքի մը հաստատումը բոլոր թաղային վարժարաններու շուրջ բնակող Հայերու համար, ըլլան անոնք ամուսնացած կամ ոչ, զաւակ ունենան թէ չունենան։Միակ յոյսը կը գտնէ տեղեկագիրը, ծնողական ժողովները, մամուլին եւ մտաւորականութեան քաջալերանքը եւ մեր եկեղեցական իշխանութեանց անձնական աշխատանքը, քանի որ «Հայերս սովոր ենք անսալու հոգեւորականներու ձայնին»։

Դ.— Նկատի ունենալով բազմավաստակ ուսուցիչ եւ գրագէտ Աճառեան Տաառեանի հանրային գործունէութեան նուիրուած հաւաքոյթը, որոշուեցաւ կրթական մարմնոյ կողմէ գրել Բարեգործականին նամակ մը, պարզելով անոր ուսուցչական ասպարէզի մէջ ունեցած օգտակարութիւնը եւ ապահովել նուիրատուութիւն մը ի նպաստ իր գրական գործերուն հրատարակութեան։

Ե.— Որոշուեցաւ Պ. Մկրտիչ Պարսամեանի կրթական եւ գրական գործունէութեան յոբելեանին առթիւ յանձնաժողովին մասնակցութիւնը բերել։

Դիւան Կրթ. Կեդր. Յանձնաժողովի

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

●

ՀԱՅՊԵՏՀՐԱՏԸ լոյս ընծայած է Սիամանթոյի «Ընտիր Երկեր» հատորը, որուն մաս կը կազմեն «Դիւցազնօրէն», «Հայորդիները», «Հոգեվարքի եւ յոյսի ջահեր», «Կարմիր Լուրեր Բարեկամէս», «Հայրենի հրաւէր», «Սուրբ Մեսրոպ» եւ այլ քերթուածներ։ Հրատարակուած են նաեւ Տիգրան Կամսարականի «Վարժապետին աղջիկը» եւ բանասիրական գիտութիւններու թեկնածու Ռ. Զարեանի «Սիրանոյշ» աշխատութիւնը՝ նուիրուած յայտնի դերասանուհի Սիրանոյշի։

ԴԵՐԵՆԻԿ ԴԵՄԻՐՃԵԱՆԻ ծննդեան 80-ամեակին առթիւ ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է Ալ. Միասնիկեան գրադարանին մէջ։ Ցուցադրուած են ողբացեալ գրագէտին ստեղծագործութիւնները, անոր կեանքին ու գրական գործունէութեան մասին գրուած գրքեր, գրական-քննադատական յօդուածներ, եւն.։ Այս առթիւ Թիֆլիսի «Դրամատիկական թատրոն»ին մէջ յիշատակի հանդէս մը կազմակերպուած է։ Խօսք առած են վրացի եւ հայ գրողներ։

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆ» օրաթերթը կը հրատարակէ շարք մը բողոքի նամակներ՝ ստորագրուած զանազան քաղաքներու տարբեր թաղերու բնակիչներուն կողմէ։ Կը գանգատին որ Երգ հնգամեայ ծրագրի նախատեսութիւնները չեն իրականացած եւ թէ խոստումները չեն կատարուիր։ Առաւելապէս կը դժգոհին ջուրի պակասէն, ճամբաներու դէշ վիճակէն, բնակարանային տագնապէն, ուտեստեղէններու սակաւութենէն եւն.։

ՌՈՒՄԱՆԱՀԱՅ ջութակահար Վարուժան Գոզիկեան, որ 1956ին շահած էր «Ճորճ Էնէսքու» մրցանակին յատկացուցած թոշակը, նուագահանդէս մը տուած է Պուքրէշի մէջ՝ արժանանալով ունկնդիրներու ջերմ ղնահատանքին. Վ. Գոզիկեան քսան տարեկան է։

ԼՐԱՏՈՒ ԱՐՈՒԵՍՏԻ

«ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆԻ ՇԱԲԱԹԸ» սկսաւ Լոնտոնի մէջ կիրակի օր։ Բազմաթիւ ֆրանսացի դերասաններ այս առթիւ փութացած են Լոնտոն՝ ներկայացնելու համար իրենց ժապաւէնները։ Ընտրուած սակաւաթիւ ֆիլմերու կարգին յիշենք Աշոտ Մալաքեանի «Փարի - Փալաս Օթէլ» որ ներկայացուեցաւ երկուշաբթի օր Մայր Թագուհիին եւ Մարկարէթ իշխանուհիին ներկայութեան։

Աշոտ Մալաքեան (Անրի Վէրնէօյ) ուրբաթ օր մեկնեցաւ Լոնտոն՝ անձամբ ներկայացնելու համար իր այնքան գնահատուած ժապաւէնը։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (7)

ԽՐԿՈՒՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Բ.

■

ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ

Ահա այս միջոցիս Գրիգոր Սիւնեաց Տէր եւ Բաբկէն Սիւնեան նահապետ տարի կայ որ իրարու հետ կը պատերազմին, իբրեւ թէ օտարի հետ պատերազմի նիւթ կը պակսէր

Դու չասաւիր երկու մեծ նախարարութեանց՝ Արծրունեաց եւ Մամիկոնէից, դու պէտք էիր լաւ գիտել թէ ինչո՞ւ Բագարատ անյոյս իւր դրացիներուն օգնութենէն գնաց Թշնամեաց ծունդը ինկաւ, վասն զի Աշոտ Արծրունեաց Տէր վստահ չէր իւր նախարարաց հաւատարմութեան վրայ, եւ թէ վաղը նոյն բաղդը կը սպասէ բոլոր այդ իշխանաց, որ այս խեղճ Հայաստանի ոչ Տէարքն են, այլ բռնաւորք. վասն զի չեն կարող զնա պաշտպանել օտարէն եւ ոչ իրենց կոյր կիրքերէն, այլ անարգ եւ փոքրիկ փառասիրութեամբ անձանց եւ ազգին խորխորատ կը փորեն։ Քաջք՝ անպարտելիք միմեանց դէմ. անխիղճ կը թափեն իրենց հպատակաց արիւնը, կ'աւարեն հակառակորդին երկիրը որ դարձեալ Հայ է։ Բայց ի՞նչ է Հայը զոցա աչքին՝ ոչինչ — Ահա բանիս տեսնելու համար է, իշխան քաջ, որ դառնացեալ այս աղէտից վրայ այդպիսի ծանր խօսքեր բսի. ո՛չ, հաւատա՛ թէ ոչ նախանձ մեծութեան, ոչ փափաք իշխանութեան երբեք զիս չեն փորձել. միայն կը ցաւիմ ես իմ ազգիս վրայ որ հյու հրնազանդ իւր մարմնաւոր եւ հոգեւոր իշխանաց ամէն օր կը կորչի մարմնով եւ հոգւով։

Լռութիւն մը տիրեց այս երկայն խօսակցութեան վրայ, ժողովրդեան մարդը այս խօսքերը գրուցելէն վերջ, գետին սեւեռեալ կը նայէր, աղուական երիտասարդը նոյնպէս աչքերը գետնէն չէր վերցներ։ Պահ մը այսպէս կենալէն վերջ, իշխանը իբր թէ քունէ զարթած՝ միայնուրիշ ասն մը եկաւ. առանց պատասխան տալու՝ հրաժարական ողջոյնը տուաւ, ձեռքը կուրծքին դրաւ, եւ ակնարկի հրաման բրաւ, ձին մերձ բերուեցաւ, հեծաւ Յոյակին վրայ եւ դէպի արեւելք շրջեց նորա գլուխը. եւ իւր ետեւէն կ'երթային երեք սպասաւորներն եւ Արծրունեաց ազատեալ պատանդներն նոյն ճամբան։

ԳԼՈՒԽ Գ.
ՄՈԳԱԿԱՆ ՀԱՅԵԼԻ

Յովնան պահ մը այդ խմբակին ետեւէն նայեցաւ, կրթնած իւր նիզակին, եւ կ'ըսէր ինքն իրեն։

«Ա՛հ, շատ կարելի է որ Գուրգէն իմ այս խօսքերուն զայրացաւ, առնուեցաւ, բայց միթէ ամէն ինչ որ ըսի ճշմարտութիւն չէ՞ր։ Այո, կրնար ինք խրատել ինձ պատասխանել՝ եթէ նախարարք եւ իշխանք անպիտան եւ յիմար էին, ժողովուրդը աւելի անպիտան եւ յիմար էր որ նոցա քմաց եւ հաճոյից անսանձաբար կը հնազանդէր։ Այո, այդ է իրաւացի պատասխան իմ բանծներուս, բայց ինչ ընելդրզնել ժողովուրդը ընդդէմ իւր դարտուոր տեարց եւ իշխանաց եւ այսպիսի ժամանակ երբ արաբը մէկ կողմէն, յոյնը միւսէն ստ խեղճ երկիրը ոտնակոխ ընել եւ հայութեան անունը ջնջել սովորութիւն ըրած են։ Մահմէտ կը յորդորէ իր աշակերտները անգութ եւ անողորմ լինիլ քրիստոնէից դէմ, եւ այս քրիստոնեայ Յոյները չեն արգիլեր ոչինչ հարստահարութիւն ընդդէմ քրիստոնեայ Հայուն։ Այո, երկու ազգաց թագաւորներն իրարու հետ կը պատերազմին եւ Հայաստան կը կործանի։ Երէկ անդիէն Թէոփիլոս մը եկաւ ջարդեց, գերեց ու քանդեց, այսօր Ապուճաֆար մը աղիէն կը բռնի, որ նոյնպէս եւ աւելի կը կոտորէ, կ'աւարէ եւ կ'անապատացնէ։ Եւ այս չի բաւեր, մեր նախարարս փոխանակ ընդհանուր վիճակին դարման մը ընելու, յիմարաբար ողորմելի փառասիրութեամբ կամ անմիտ շահասիրութեամբ իրարու հետ կը կռուին եւ զիրար կը դաւաճանեն։ Եւ այս թշուառութեան տեսարանին դու վկայ եղիր, դո՛ւ Հայ, դո՛ւ քրիստոնեայ, դո՛ւ խեղճ Յովնան, եւ անտարբեր կաց իբրեւ քարէ արձան, որ եղբայրդ տանջանաց մէջ մեռնի, զաւակդ մոռնայ իր Լուսաւորիչը, իր հայութիւնը, կորչի երկուքին համար, քու կինդ եւ աղջիկդ երթան օտար երկիր եւ հարճ լինին սպաններին եւ բանաւորին եւ չղթաներու մէջ հառաչանաց եւ արտասուաց ձայներ խեղդին։

ԾԵՐԵՆՑ

(Շար.)

Այրի Տիկին Աննա Մոմճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Օ. Խաչատուրեան, Տիկին Փ. Փէրէն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Թ. Ղազարոսեան, Տէր եւ Տիկին Գազազեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Փէքմէզեան եւ զաւակները, ինչպէս նաեւ բոլոր ազգականները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր եւ ազգականին՝

Գ. ՅԱԿՈԲ ՄՈՄՃԵԱՆԻ

մահը, որ տեղի ունեցաւ 1957 Մարտ 19-ին՝ 80 տարեկան հասակին, Թուլոնի մէջ: Թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Մարտ 21ին Թուլոնի մէջ:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ»

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ:

Այս շաբաթ ժամը 20·30ին Գ. Թաղաւորեան սրահին մէջ:

Գեղարուեստական բաժին: Կ'երգէ ծանօթ երգիչ Գ. Ժ. ՄԱՄԱՍԵԱՆ (Մաս):

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԳՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Գոմոնի Զաւարեան. ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Քրիստափոր խումբին:

Այս շաբաթ ժամը 21ին, Գոմոնի Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ:

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՂԱՑԵԱՆ

Կը խօսին ընկերներ ՀԱՅԿ ՍԻՐԷՆԿԻՒԼԵԱՆ եւ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ:

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Պիտի ըլլան երգ, նուագ, արտասանութիւն եւ Նոր Սերունդի կողմէ հայկական պարեր՝ հայկական տարազներով:

Մուտքը ազատ է:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի առաւօտ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ կը քարոզէ Հայր. Գառնիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեան:

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Գուլ. Օտոյի մասնաճիւղին կողմէ:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՌՈՒՍ ՐԸՆԷԻ ՄԷՋ, (Բուլ. տը լ'Արպր):

Մասնակցութեամբ ՐԸՆԷ ՏԱՆԻԻ նուագախումբին:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Բոնի Սու Պուայի եւ շրջանի մշակութային եւ Իրերօգնութեան Միութեան, այս կիրակի ժամը 15-էն 23, Ազգ. Տան մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ: Կը նախագահէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Եօժէնի Արզումանօֆ կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսնոյն՝

ՆԵՐՍԷՍ ԱՐԶՈՒՄԱՆՕՖԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ ժամը 10ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները:

Այրի Տիկին Սրբուհի Աղապէկեան կը ծանուցանէ թէ այս կիրակի, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցիին մէջ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իր ամուսնոյն ՄԿՐՏԻՉ ԱՂԱՊԷԿԵԱՆԻ յիշատակին: Հանգուցեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ գտնուիլ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Մայիս 12ին, կիրակի կէսօրէ վերջ, Լիոնի Սալ «Մոլիէռ»ի մէջ տեղի պիտի ունենայ Հ. Բ. Ը. Միութեան Ցիանմեայ գործունէութեան յոբելենական տօնակատարութիւնը մեծ հանդիսութեամբ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՏՐԱՄԱԴՐԵԼԻ Է

Օդաւէտ եւ կահաւորուած սենեակ մը, նախընտրաբար հայ օրիորդի մը կամ տիկնոջ մը համար: Մեթրօ եւ օմնիպիւս մօտ: Հեռաձայնել՝

DAU 01-95

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նօայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)

Sous la Présidence d'Honneur de Mr. GASTON DEFFERRE

(Député Maire de Marseille, Minisire de la France d'Outre-Mer)

Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Ազգային Կեդր. վարչութեան:

Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան: ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց) ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) վերապատուելի Յ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի):

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Փրոֆ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մատլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, ինչպէս նաեւ Սարգիս Զէօրէքճեան: ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ապրիլ 7ին կիրակի ժամը 16ին:

Փարիզի Հայ Թատրոնը կը ներկայացնէ

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

Կատակերգութիւն երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆԻ, սիրուած դերասաններու կազմով մը՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, Ժ. ԳՈՒԶԻՐԵԱՆ, ՏԻԿ. Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ՕՐ. ՆՈՅԵՄԻ ՇԱՀԻՆԵԱՆ եւ ՀԵՂԻՆԱԿԸ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Նախաձեռնութեամբ Ֆրանսահայ փոխադարձ Օգն. Միութեան

Ապրիլ 8, երկուշաբթի գիշեր ժամը ճիշդ 8·45ին

Théatre Paul Faralicq

21 Rue Yves-Toudic. Paris 10ème

Métro : République

ԴԵՐԱՍԱՆ ԱՒԵՏԻՍ ՄԻՍԻՐԵԱՆ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ - ՂԵԿԱՎԱՐ

Jeune Théatre Franco-Arménien de Paris

Կը ներկայացուի Մաքս Տրեյի « ՏԱՍՆԸՆՍԵՈՒԹԸ ՏԱՐԵԿԱՆՆԵՐԸ » Տրամ երեք արար

Բեմադրութեամբ Աւետիս Միսիրեանի

«ՁԱՓԻ ՎՐԱՅ ՇԻՆՈՒԱԾ ԱՄՈՒՍԻՆԸ»

Բեմադրութիւն Հանրի Ճանիկի

Մաքսիմ Օերիւ եւ Կի Տապզաֆ (Կատակերգութիւն մէկ արար)

Հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով այս երկու ներկայացումներուն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն (այբենական կարգով):

Մատըլէն Էֆիզեան, Մարի Էօքսիւզեան, Հայկուհի Խոշեան, Աւետիս Միսիրեան, Տրդատ Նշանեան, Ալիս Փափազեան:

Տոմսերը՝ 200, 300 եւ 500 ֆրանք: Կը ծախուին սրահին մուտքը եւ անդամներուն մօտ:

Imp. ARAXES 46, Rue Richer Paris-9

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆԻ

ՌԵՍԻԹԱԼԸ ՄԱՅԻՍ 23ԻՆ

ԷՔՈԼ ՆՈՐՄԱԼ ՏԸ ՄԻՒԶԻՔ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը. — Արամ խումբ, 28 մարտ, ժամը 3ին; Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին: Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9·30ին: Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կիր. ժամը 3ին: Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կիր. ժամը 3ին:

Ժողովները չարունակելի են:

Նոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները:

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ:

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արզութեան» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21-ին ընկեր Կիւլեանի բնակարանը: Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Կապ. Խաչի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Համօ Օհանջանեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Գարպօթ սրճարանին վերնայարկը: Մէթրօ Կար տիւՆօր:

ԻՍԻ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 20·30-ին, սովորական հաւաքատեղին:

ՅԱՌԱՋ
ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրան: Հատը 12 ֆր.

ՈՒՐԲԱԹ
29
ՄԱՐՏ
VENDREDI
29 MARS
1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7844 33ème ANNEE
Directrice : Arpik MISSAKIAN
ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3655

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕ

●

Սուգի մէջ է Ֆրանսա:

Վաղը՝ շաբաթ՝ Լիոնի մէջ ազգը ամբողջ՝ սկսեալ Հանրապետութեան նախագահէն, վարչապետէն ու պաշտօնական դէմքերէն մինչեւ ամէնէն համեստ քաղաքացին պիտի համախմբուին դագաղին շուրջ այն մեծ մարդուն, որ կը կոչուէր Էտուար Էրիօ, առաջնորդելու համար զայն դէպի իր յաւիտենական հանգստավայրը:

Մեծ է հարուածը Ֆրանսայի համար: Քառորդ դարու իր մեծագոյն դէմքերէն մէկն է, որ հրաժեշտ կու տայ կեանքին: Դէմք մը, որուն համբաւը շատոնց դուրս անցած էր Ֆրանսայի սահմաններէն՝ տարածուելու համար ամբողջ աշխարհի մէջ:

Իր մահուան լուրը հազիւ անթելով հաղորդուած, բոլոր պետութեանց պատասխանատու վարիչները ցաւակցական հեռագիրներ տեղացուցին, բոլոր թերթերը՝ ամէն լեզուներով՝ դովաբանական յօդուածներ նուիրեցին իր յիշատակին:

Այնքան մեծ էր իր համբաւը: Եւ որքան բազմակողմանի՝ իր տաղանդը:

Համեստ էր ծագումով: Նեղ պայմաններու մէջ էր անցուցած իր ուսանողական տարիները: Շրջանաւարտ բարձրագոյն վարժապետանոցէն՝ կոչուած էր ընդգրկելու ուսուցչական ասպարէզը: Սակայն երկար չմնաց այդ ճիւղին մէջ:

Տրէյֆիւսի նշանաւոր դատին առթիւ, տակաւին երիտասարդ, ըմբոստացաւ իր արդարասէր եւ ազնիւ հոգին, հրաժեշտ տուաւ ուսուցչութեան եւ նետուեցաւ քաղաքական կրկէսին մէջ՝ Էմիլ Զոլայի, Անաթոլ Ֆրանսի, Ժան Ժորէսի եւ ընկերներու կողքին:

Երեսուն տարեկան էր 1904ին, երբ ամուսնացաւ, դրականութեան վարդապետի տիտղոս ստացաւ եւ անդամագրուեցաւ արմատական — ընկերվարական կուսակցութեան:

Աւելի քան կէս դար այս կազմակերպութեան վարիչ հոգին եղաւ: Անցած տարի սիրտը ճմլուեցաւ՝ երբ անզօր ականատես կ'ըլլար այդ երբեմնի հզօր կուսակցութեան պառակտումին ու երկու մասին բաժանումին:

Իբրեւ քաղաքական գործիչ ու պետական մարդ՝ առաջնակարգ դեր խաղաց Ֆրանսայի ժամանակակից պատմութեան մէջ՝ Քլէմանսոյէն, Փուանքարէէն եւ Պրիանէն վերջ:

Անվիճելի տաղանդ ունէր իբրեւ գրագէտ, հրապարակագիր, պատմագէտ, հռետոր, վարչագէտ, նոյնիսկ .... իբրեւ երաժիշտ (դաշնակ կը նուագէր): 1929ին ուսումնասիրութիւն մը հրատարակեց Պեթովէնի մասին:

Թունդ հանրապետական, տոգորուած էր ժողովուրդի եւ քաղաքացիի իրաւունքներու հանրածանօթ սկզբունքներով, աշխարհիկ եւ ազատական գաղափարներով:

Անիրաւուած ազգերը իր մօտ կը յուսային գտնել ջերմ պաշտպան մը իրենց դատին:

Էրիօ առիթ չէ ունեցած գործօն դեր մը կատարելու հայ բազմաչարչար ժողովուրդի արդար դատի պաշտպանութեան մէջ, այն չափով որքան կատարած են իր մեծանուն հայրենակիցները, — Քլէմանսօ, Փրէսանսէ, Քիյեառ, Վիքթոր Պէռար, Տընի Քոշէն, Ալպէր տը Մէօն, Անաթոլ Ֆրանս, Ժորէս, Ժան Լոնկէ եւ բազմաթիւ ուրիշներ: Հայ ժողովուրդը միշտ երախտագիտութեամբ կը յիշէ անոնց անունները:

Ողբացեալ նախագահը չէր մերժեր հովանաւորութիւնը տալ հանդէսներու՝ երբ դիմում ըլլար իրեն:

Հայաստանի Հանրապետութեան Պատուիրակութեան կողմէ Աւետիս Ահարոնեան եւ Ալեքսանդր Խատիսեան դիմած էին իրեն 1923ին՝ խնդրելու համար, որ Երեսփոխանական Ժողովին մէջ իր հեղինակաւոր խօսքն ըսէ՝ երբ Լոզանի վրայ դրուի Լոզանի անարդար դաշնագրին վաւերացման հարցը:

Էրիօ խօսեցաւ իր խոստացած ճառը. յիշեց Հայերու զոհողութիւններն ու իրենց հանդէպ եղած անիրաւութիւնը: Ու վերջացուց հետեւեալ պատմական խօսքով.

« Հայկական Հարցին վրայ երկու տապանաքար դրուած է, մէկը թրքական, միւսը ռուսական...»:

Երեսունեւչորս տարի անցած է այդ օրէն ի վեր, ու զոյգ տապանաքարերը կը շարունակեն ճնշել հայ անիրաւուած դատին վրայ:

Քանի մը տարի առաջ, 1954 Յունիս 26ին Էրիօյի վիճակեցաւ՝ իբրեւ քաղաքապետ՝ Լիոնի Հայոց եկեղեցիին հիմնարկէքի առաջին քարը դնել: Այդ առթիւ հոգեպարար ու փայփայիչ խօսքեր ըրաւ մեր ազգին համար: Ու ինչպէս կը նախզգար, չկրցաւ տեսնել անոր շինութեան աւարտումը:

Ոչ միայն Ֆրանսայի, այլ մարդկութեան համար անփոխարինելի է նախագահ Էրիօյի կորուստը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ԷՐԻՕՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

■

Հակառակ հանգուցեալին փափաքին, Շաբաթ օր Լիոնի մէջ տեղի պիտի ունենայ ազգային յուղարկաւորութիւն: Նախագահ Էրիօ թէեւ կտակով ուզած էր պարզ արարողութիւն մը, բայց սգատ կը ձգէր Տիկին Էրիօն որ տնօրինէ ըստ իր կամքին:

Հինգշաբթի առտու, ժամը 10ին կարտինալ Ժեռլիէ պիտի տար ննջեցեալին արձակումը, ապա մարմինը պիտի փոխադրուի քաղաքապետարան: Եւ ուրբաթ ժամը 12էն 24 ժողովուրդը պիտի կարենայ բերել յարգանքի իր վերջին տուրքը:

Ազգ. յուղարկաւորութիւնը տեղի պիտի ունենայ շաբաթ կէսօրէ վերջ, Փլաս Պելքուր: Ներկայ պիտի ըլլան Հանրապետութեան նախագահը ու վարչապետը, ինչպէս նաեւ բազմաթիւ օտար եւ ֆրանսացի քաղաքական դէմքեր: Միակ դամբանականը պիտի խօսի վարչապետ Կի Մոլէ:

Էրիօյի մահուան լուրը մեծ յուզում պատճառեց նաեւ Ֆրանսայէն դուրս, Նիւ Եորքէն մինչեւ Մոսկուա: Էրիօ քաղաքական բացառիկ դէմք մըն էր, եւ ուժեղ անհատականութիւն մը: Մոսկուայի ձայնասփիւռը զայն կ'անուանէ «պատմական նշանաւոր դէմք մը, բարեկամ «Խորհրդային Միութեան» եւ կը յիշէ թէ՝ Էրիօն էր, որ 1924ին վերահաստատեց Ֆրանսայի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ դիւանագիտական յարաբերութիւնները:

Պելժիոյ մէջ, Սփաք՝ կը յայտարարէ՝ « իր անկեղծութեամբ եւ մաքի ազնուութեամբ առաջնակարգ տեղ մը գրաւած է ֆրանսական եւ եւրոպական քաղաքականութեան մէջ»:

Լոնտոնի «Թայմզ»ը կը գրէ՝ «Գ. Հանրապետութեան լաւագոյն դէմքն էր »:

«Նիւ Եորք Հէրըլտ Թրիպիւն» զայն կը նկատէ «Հանրապետական Ֆրանսայի խորհրդանշանը »:

Իտալիոյ Ավանթի ընկերվարական պաշտօնաթերթին մէջ, Նէննի «Նախագահներու նախագահը» խորագրով յօդուած մը նուիրած է Էրիօյին:

Աշխարհի բոլոր անկիւններէն նոյն յարգանքով կ'արտայայտուին իր մասին:

Մեր վաղուան թիւով կը հրատարակենք այն ճառը, զոր նախագահ Էրիօ արտասանեց 1954ին, երբ Լիոնի Հայոց եկեղեցիին առաջին քարը կը դրուէր:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՀՈԳԵՐԸ

●

ՎԱՐՉԱՊԵՏԻՆ ՃԱՌԸ
ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ԱՌՋԵՒ

Չորեքշաբթի օր վարչապետ Կի Մոլէ Ազգ. Ժողովին առջեւ խօսեցաւ իր այնքան սպասուած ճառը:

Առանձին - առանձին առնելով օրակարգին նիւթերը, վարչապետը հանեց իր եզրակացութիւնները: Ստորեւ՝ ճառին գլխաւոր մասերը.—

Սահմանադրութեան բարեփոխում. — «Սահմանադրութեան մէջ մտցուելիք փոփոխութիւնները այնպիսի հանգամանք պէտք է ունենան, որ դիւրացնեն Ֆրանսայի եւ արտաֆրանսական իր հողամասերու ապագայ փոխ - յարաբերութիւնները: Այս հարցին շուրջ կը ծրագրեմ շուտով խորհրդակցութիւններ ունենալ խորհրդարանային ժողովրդավար խմբակցութեանց ղեկավարներուն հետ: Կառավարութիւնը, ուրեմն, պատրաստ է որոշ պատասխանատուութիւններ ստանձնելու, սակայն անհրաժեշտ է որ Ազգ. Ժողովն ալ գիտակցութիւնն ունենայ իր պատասխանատուութեանց»:

Ալժերիա.— «Ֆրանսա որոշած է պահել իր անքակտելի կապերը՝ Ալժերիոյ հետ եւ ապահովել Ալժերիոյ բնակչութեան համակեցութիւնը՝ արդարութեան եւ իրաւունքներու հաւասարութեան սկզբունքներուն հիման վրայ»: Միւս բառերով զատապարտելէ վերջ ահաբեկչական շարժումը, վարչապետը աւելցուց.— «Շօշափելի տուեալներ պէտք են՝ բարոյալքելու եւ քայքայելու համար այս շարժումը: Զինուորական գետնի վրայ կառավարութիւնը պիտի շարունակէ բանակներ ղրկել Ալժերիա, նոյնիսկ եւ մանաւանդ երբ խաղաղութիւնը վերահաստատուած ըլլայ»: Ակնարկելով Ալժերիոյ շուրջ ունեցած խորհրդակցութեանց՝ զանազան կուսակցութիւններու ղեկավարներուն եւ նախկին վարչապետներուն հետ, Կի Մոլէ շարունակեց.— « Ընդհանուր փափաքն ու համոզումը այն է, որ Ֆրանսա պէտք չէ հեռանայ Ալժերիայէն: Մեր հակառակորդները տակաւին ի՛նչպէս կրնան խորհիլ որ եթէ ուրիշ անձեր անցնին կառավարութեան գլուխը, կրնան լքումի քաղաքականութեան մը հետեւիլ: Մանաւանդ հիմա, որ Ալժերիոյ Ազգ. Ազատագրական Ճակատը մեծապէս տկարացած է, անհրաժեշտ է որ Ալժերիոյ մահմետական բնակչութիւնը գիտնայ թէ ո՛վ ալ գտնուի կառավարութեան գլուխը, Ալժերիոյ համար խոստացուած քաղաքական, տնտեսական ու ընկերային բարենորոգումները պիտի իրականան:

Կառավարութիւնը երեք կարեւոր սկզբունքներէ պիտի առաջնորդուի Ալժերիոյ հարցին լուծման համար. — Իրաւունքներու կատարեալ հաւասարութիւն՝ առանց ցեղային ու կրօնական խտրութեան. ապահովել Ալժերիոյ մէջ ապրող բոլոր համայնքներուն խաղաղ գոյակցութիւնը. ստեղծել ինքնուրոյն Ալժերիա՝ պահելով հանդերձ անհրաժեշտ կապերը Ֆրանսայի հետ:

Ընտրութիւններ պիտի կազմակերպուին խաղաղութեան վերահաստատումէն մինչեւ երեք ամիս վերջ»:

Վարչապետը նոյն ձեւով վերլուծեց տնտեսական եւ ելմտական, Հիւս. Ափրիկեան եւ արտաքին քաղաքականութեան հարցերը: Եւ երբ վերջացուց գրեթէ այս բառերով՝ «Եթէ Ազգ. Ժողովին մէջ մեծամասնութիւն մը կայ, որ կը փափաքի ուրիշ քաղաքականութեան մը հետեւիլ, թող ինքզինք ցոյց տայ», ամէն կողմէ պոռթկացող ծափահարութիւնները ցոյց

(Շար.ը կարդալ Դ. Էջ)

ՏԻՐԱՆ ԱՐՔ.Ի ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԹԻՒ

Ամմանէն Ֆրանսական գործակալութիւնը կը հեռագրէ Մարտ 23 թուականով. —

Մարտ 20ին Երուսաղէմի Ս. Յակոբայ վանքին պատրիարքական 1949էն ի վեր թափուր մնացած աթոռին համար տասներկու ընտրուելէ ետք, Տիրան Արք. Ներսոյեան ներկայիս դժուարութիւններու կը հանդիպի Յորդանանի իշխանութեանց կողմէ ճանչցուելու համար:

Արդարեւ այսօր կ'իմանանք թէ ընտրութեան համար նախատեսուած ժամանակէն քանի վայրկեան առաջ Երուսաղէմի նահանգային դատարանը որոշած էր յետաձգել ընտրութիւնը, մինչեւ որ իր վճիռը տայ նոյն առաւօտ իսկ Ներսոյեան Արք.ի դէմ Եղիշէ Արք. Տէրտէրեանի բացած դատին:

Տիրան Արք.ի մօտիկ շրջանակները կը յայտարարեն թէ ընտրութիւնը տեղի ունեցած է Երուսաղէմի դատարանին տուած որոշման հաղորդումէն կէս ժամ առաջ:

ՄԵՐ ԱՅՑԵԼՈՒՆԵՐԸ

Երեքշաբթի կէսօրէ ետք մեր խմբագրատան մէջ ողջունեցինք «Հանդէս Ամսօրեայ»ի խմբագրապետ եւ վաստակաւոր բանասէր - պատմագէտ Հ. Ներսէս Ակինեան, որ Մարսէյլէն Վիէննա վերադարձի ճամբուն վրայ, հանգստանալու համար քանի մը օր, այցելեց նաեւ Փարիզ:

Վերջերս, ինչպէս հաղորդեցինք, Մարսիլիոյ մէջ տօնուեցաւ իր յոբելեանը, իսկ անցեալ տարի՝ Վիէննայի համալսարանն իրեն շնորհեց «Տոքթոր Օնորիս Քօզա» պատուոյ տիտղոսը ի գնահատութիւն իր մեծարժէք աշխատութեանց:

Վաստակաւոր գիտնական վարդապետը մօտ մէկ ժամ զրոյց մը կատարեց մեր խմբագիրներուն հետ, զրոյց մը որ դասախօսութիւն մը դարձաւ, երբ կը ներկայացնէր իր պրպտումները հայկական ոսկեդարուն մէջ եւ հիացումը մեր թարգմանիչներուն ոսկեղէն լեզուին մասին, նոյնատեն պատմելով իր կրած դժուարութիւնները եւ հանդիպած դժկամակութիւնները Հայաստանէն մինչեւ արտասահման՝ վանքերու ձեռագիրներէն օգտուելու ժամանակ:

Հ. Ներսէս Ակինեան, տկար ըլլալով, մերժեց հրապարակային դասախօսութիւն մը տալ՝ հակառակ իր կամքին: Կիրակի կը մեկնի ուղղակի Վիէննա:

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ

ՅԱՌԱՋի չէք - փոստալի նոր թիւն է՝

15069—82

Մեր բաժանորդները եւ գործակալները կրնան անմիջապէս վերսկսիլ իրենց վճարումները այս նոր թիւին միջոցով:

Այս առթիւ անգամ մըն ալ պարտք կը սեպենք յիշեցնել որ Յառաջի չէք փոստալը վերապահուած է միայն թերթին: Կը խնդրուի ուրեմն ուրիշներու յանձնուելիք գումարները ղրկել Մանուշ-Քաղթով: (Նուէրներ կազմակերպութիւններու կամ ուրիշ թերթերու բաժնեգին եւն.):

Ջերմապէս կը խնդրենք նաեւ որ մեր բաժանորդները կանոնաւոր վճարումներով դիւրացնեն վարչութեան գործը:

Շնորհակալութիւններով՝

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐԵՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ յայտարարեց որ Անգլիա ծանր պատասխանատուութեան տակ կը մտնէ՝ ամերիկեան հիւլէական զէնքերը ընդունելով:

ԻՐԱՆ ընդունեց «Այզընհաուըրի վարդապետութիւնը»:

ՍՊԱՆԻՈՅ հանքագործներն ալ գործադուլի սկսան:

ԵՐԵՒԱՆԻ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆՈՒՄ

●

Բ.

ՄԱՔՐԱԳՈՐԾՈՒՄՆԵՐԸ

Խրուշչեւի «պատմական» զեկուցումը 20րդ *համագումարի (Փետր. 1956 Թ.) փակ նիստում մեծ շփոթ առաջ բերեց ոչ միայն արբանեակ երկիրների, այլ եւ Խորհրդային Միութեան բոլոր հանրապետութիւնների կուսակցական կազմակերպութիւնների մէջ: Այսօր արդէն ստուգապէս գիտենք, որ համագումարից յետոյ «ապստամբնացումի» հարցին նուիրուած ժողովներում տեղի են ունեցել բազմաթիւ ելոյթներ, որոնք խորհրդային թերթերը որակում են «հակապետական», «թշնամական», «մանր-բուրժուական», «զրպարտիչ» եւ այլն բառերով: Գիտենք նոյնպէս, որ այդ կարգի ելոյթներ կատարուել են նաեւ Հայաստանի ժողովներում, որոնցից ամէնաաղմկալիցը, ինչպէս տեսանք նախորդ յօդուածի մէջ, եղել է Երեւանի համալսարանի կուս. կազմակերպութեան ժողովը: Այդ բազմամարդ ժողովին մասնակցողների ճնշիչ մեծամասնութիւնը, համաձայն «Ս. Հ.» (15 Ապրիլ 1956 Թ.)* «Ներպարտիական լայն դեմոկրատիան օգտագործել է խորթ հայացքներ պրոպագանդելու համար, անհատի պաշտամունքը դատապարտելու պատրուակով կասկածի տակ է դրել պարտիայի քաղաքականութեան ճշդութիւնը»:

«Ս. Հ.»ը եւ «Կոմունիստը», անելով վերոյիշեալ մերկացումները, չեն յիշատակում սակայն թէ ինչ վերաբերմունք ցոյց տուեց կենտկոմը հանդէպ այդ «ամկարար եւ զրպարտիչ» կոմունիստների եւ մասնաւորապէս կուս. կազմակերպութեան կոմիտէի ու նրա քարտուղար Աղամեանի, որոնք, ինչպէս գրում է «Ս. Հ.»ը, «սկզբունքայնութիւն ցոյց չտուին ժողովում եւ, ըստ էութեան գնացին աղմկարարների յետեւից»: Այդ թերթերի մէջ տեղեկութիւն չենք գտնում նաեւ այն մասին, թէ լուծուե՞ց արդեօք եւ ինչպէս լուծուեց ուսանողների մէջ «ապստամբնացումի» հետեւանքով ծայր առած տագնապը,

Այս հարցերի վրայ մասնակի լոյս են սփռում Հայաստանի թերթերը միայն այս տարուայ Յունուարին. Տեղեկութիւնները, լոյս տեսած այդ ամսուայ թիւերի մէջ, վերաբերում են ոչ միայն համալսարանի կուս. կազմակերպութեան, այլ ընդհանրապէս Հայաստանի ուսանողութեան մէջ առաջացած տագնապին: «Ուսանողութիւնը դաստիարակել բարձր գաղափարայնութեան ոգով», *այսպէս է վերտառուած, օրինակ, Կոմ. Երիտասարդ. Միութեան (Կոմսոմոլի) Երեւանի Քաղաք. Կոմիտէի քարտուղար Հ. Ուզումեանի յօդուածը, որին կ'անդրադառնանք այս յօդուածաշարքի մէջ:*

*Համալսարանի կուս. կազմակերպութեան տագնապի, մասին յիշատակութիւն կայ ոչ միայն Երեւանի «Կոմունիստ»ի, այլ նաեւ «Ս. Հ.»ի մէջ: Կենտկոմի այդ զոյգ օրգանների Յունուար 24ի թիւերի մէջ տպուած է բաւականին ուշացած հաշուետուութիւն համալսարանի կուս. կազմակերպութեան կոնֆերանսի մասին, որ տեղի ունեցած պիտի լինի մինչեւ անցեալ տարուայ Դեկտեմբեր 23ը, հաւանօրէն Նոյեմբերի մէջ կամ Դեկտեմբերի սկիզբներին: Այդ հաշուետուութեան մէջ նախեւառաջ ասուած է, որ ժողովի մէջ որպէս զեկուցաբեր հանդէս է եկել «*պարտիական կոմիտէի քարտուղար Վ. Թումանեանը»: Նշանակում է, որ Աղամեանը, անցեալ տարուայ Մարտի ժողովից յետոյ, հանուել է իր պաշտօնից: *Եւ հաշուետուութեան շարունակութեան մէջ էլ Աղամեանը կոչւում է* «նախկին քարտուղար»:

Ե՞րբ է հանուել իր աշխատանքից Աղամեանը: Հաշուետուութիւնից այնպէս է երեւում, որ նա պաշտօնանկ չէ եղել անցեալ տարուայ Մարտի ժողովից անմիջապէս յետոյ եւ որ, ընդհակառակն, նրան եւ նրա գլխաւորած կոմիտէին ժամանակ է տրուել «լիկվիդացնելու» (հաշուեյարդարի ենթարկելու) թոյլ տուած սխալներն ու թերութիւնները եւ վերստին մարքս-լենինեան փարախ տանելու մոլորուած կոմ. ոչխարներին: Բայց Աղամեանը ու պարտիական կոմիտէն չեն յաջողել գլուխ հանել այդ ոչ այնքան դիւրին գործը:

«Պարտիական կոմիտէն եւ նրա նախկին քարտուղար Հ. Աղամեանը, գրում են «Ս. Հ.»ը եւ «Կոմունիստ»ը (24 Յունուար 1957 Թ), չկազմակերպեցին առանձին (ուզում է ասել անհատ կամ մի քանի) կոմունիստների թոյլ տուած քաղաքական կոպիտ սխալների խիստ քննարկում, չկարողացած ճիշդ գնահատել այդ սխալների էութիւնը, որպէս զի դրա հիման վրայ դաստիարակեն կոմունիստներին, ամբողջ պարտիական կազմակերպութեանը (ուրեմն դաստիարակուելու պէտք ունին ոչ թէ «առանձին կոմունիստները», այլ ամբողջ կազմակերպութիւնը), կոփեն նրանց քաղաքականապէս, բարձրացնեն նրանց մարտունակութիւնը: Ընդհակառակը, նրանք այդ գործում հանդէս բերեցին նեխած լիբերալիզմ» (ազատականութիւն):

Եւ այս բոլորի համար Աղամեանը եւ հաւանօրէն նաեւ նրա գլխաւորած կոմիտէի բոլոր անդամները դարձել են «նախկին»:

Աղամեանի տեղ ընտրուել է, կամ աւելի ճիշդը՝ նշանակուել է կոմիտէի նոր քարտուղար յանձին Վ. Թումանեանի, որ եւ համալսարանի տարեվերջի կուս. կոնֆերանսում հանդէս է եկել հաշուետու զեկուցումով իր գլխաւորած կուսակց. կազմակերպութեան գործունէութեան մասին:

Այդ զեկուցումի մէջ շօշափուել են ոչ թէ զուտ կուսակցական հարցեր, այլ համալսարանի կեանքի բոլոր կողմերին վերաբերող խնդիրները: Եւ այդ այն պատճառաբանութեամբ, որ, համալսարանի ամբողջ կեանքը գտնւում է, ըստ բոլշեւիկեան «պրակտիկայի», կուսակց. կազմակերպութեան հակակշռի տակ, որ այդ կուս. կազմակերպութիւնն է, որ ղեկավարում է ոչ միայն կոմունիստ ուսանողների քաղաքական – գաղափարական *դաստիարակութեան գործը, այլ եւ ուղղութիւն է տալիս համալսարանում տարուող* ուսումնա – դաստիարակչական *աշխատանքին:*

Կուսակց. կազմակերպութեան կոմիտէի եւ նոր քարտուղար Վ. Թումանեանի գործունէութիւնը, թէ մէկ եւ միւս ուղղութեամբ, համալսարանի կոնֆերանսի քննութեան նիւթ է դարձել եւ կոնֆերանսը գտել է, որ «Պետական համալսարանի կուսակցական կազմակերպութիւնը, մասնաւորապէս նրա կուս. կոմիտէն դեռեւս չեն յաջողել կուսակցական – քաղաքական եւ ուսումնա – դաստիարակչական աշխատանքը Սով. Միութեան Կոմ. կուսի 20րդ համագումարի պատմական որոշումների պահանջներին համապատասխան վերակառուցանելու համար» (*«Կոմունիստ», 24 Յունուար 1957 Թ.): Եւ որովհետեւ «չեն յաջողել», ուստի եւ* «կոնֆերանսը, *ինչպէս գրում են կենտկոմի զոյգ օրգանները*, միանգամայն խրախուսօրէն կուսակցական կոմիտէի աշխատանքին տուեց անբաւարար գնահատական» *եւ* «ընտրեց կուսակցական կոմիտէի ՆՈՐ կազմ» *եւ «ՆՈՐ» քարտուղար, յանձինս Լ. Ղարիբջանեանի:*

Ուրեմն Մարտից մինչեւ Դեկտեմբեր երկու անգամ փոխուել է Երեւանի համալսարանի կուս. կազմակերպութեան ղեկավարութիւնը (կոմիտէ եւ քարտուղար): Արտասահման հասած լուրերի համաձայն, պաշտօնանկ է եղել նաեւ համալսարանի վերատեսուչը (ռեկտորը) Գ. Պետրոսեանը, որ շատ բարձր դիրք է գրաւում Հայաստանի Կոմ. կուսակցութեան մէջ եւ մի ժամանակ եղել է նաեւ կենտկոմի Բիւրոյի անդամ:

Ահա այն «մաքրագործումները», կամ բոլշեւիկեան լեզուով՝ «կազմակերպչական միջոցառումները», որ կատարուել են Երեւանի համալսարանում անցեալ տարուայ ընթացքում:

Այդ կարգի «միջոցառումների» դիմելու համար Հայաստանի կոմկուսի կենտկոմը պէտք է որ դէմ – յանդիման գտնուէր շատ լուրջ երեւոյթի: Պէտք է որ ունենար հիմնաւոր պատճառներ:

Երեւանի թերթերը, թէեւ ժլատօրէն, բայց այնուամենայնիւ որոշ բաներ գրում են այդ մասին:

Այս յօդուածաշարքի մէջ կ'անդրադառնանք դրան:

Ա. ԽՈՆԴԿԱՐԵԱՆ

ՀԱՅ ԽՄԲԱԳՐԻ ՄԸ ՀՈԳԵԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊՆԵՐԸ

●

«Ամբողջ կեանքի ուժերս հալեցայ հեւ ի հեւ, օրը օրին, ամսուլ տքնութեամբ: Այնքան ծրագիրներ, ցիւթեր ունէի, հետք պիտի չմնայ…: Ա՛յ մարդ, որո՞ւ համար կը գրես երեսուն տարի…: Ո՞ւր է արդիւնքը»:

***

«Դարձած եմ կատարեալ բեռնակիր…: Ամէն օր հինգ սիւնակ, հետն ալ՝ սրբագրութիւն…: Տուն կը վերադառնամ յոգնատանջ, ինչպէս արտէն դարձած եզ: … Հայերէն չգիտցողները հեղինակ դարձան, մենք մնացինք բանուոր …»:

Վերեւի քանի մը տողերը առնուած են երկու նամակներէ, զոր Շաւարշ Միսաքեան, իր մահէն շատ կարճ ժամանակ առաջ — արդեօ՞ք խորհրդաւոր նախազգացութեամբ — գրած է երկու սիրելի ընկերներու՝ երկուքն ալ խմբագիր. եւ հետեւաբար, չափով մըն ալ՝ իրեն բախտակից — իրմէ հեռու, ու նաեւ՝ իրարմէ հեռու շրջաններու մէջ:

Մանաւանդ իր մահէն վերջ, որքան հզօր կը դառնայ եղերական ուժգնութիւնը՝ այդ տողերուն: Այնքան պարզ ու կսկծագին այդ տողերը, հակառակ իրենց անձնական բնոյթին, հայկական են՝ ողբերգականօրէն:

Մեր հանրանուէր գործիչներէն քանի՞ն — ուսուցիչ թէ գրագէտ, արուեստագէտ թէ խմբագիր — իրենց հոգիին մէջ չեն ունեցած սրտաճմլիկ այն դառնութիւնը, զոր Շաւարշն է ունեցած, զոր Շաւարշ՝ այնքան սրտաբաց մտերմութեամբ իր բարեկամներուն է արտայայտած:

Փոքրիկ պատշաճեցումով մը, քանիներ պիտի կրնային արտայայտել նոյն այդ ցաւը, որ յաճախ նիւթական է. եւ գրեթէ միշտ՝ բարոյական է ու գաղափարական:

Հիմա որ չկայ Շաւարշը, անտարակոյս շատեր կ'անդրադառնան — մանաւանդ Փարիզի ու Ֆրանսայի մէջ — այն տարապարհակ աշխատանքին, զոր մեր տարագիր կեանքի ինքնայատուկ պայմանները պարտադրեցին իրեն. աւելի ճիշդ է ըսել՝ իրեն պարտք դարձուցին: Շաւարշ ըստանձնեց ու տարաւ այդ պարտքը այնքան արութեամբ:

Վարչականօրէն աւելի լաւ կազմակերպուած գաղութ մը, անտարակոյս, այսքան ծանր բեռ ու պատասխանատուութիւն պիտի չդնէր միակ կամաւորի մը ուսերուն — հետզհետէ պակսող՝ անհատ կամաւորներու ուսերուն:

Այս էր մեր հանրային կեանքը, երէկ: Այս է՝ նաեւ այսօր:

Թէ ի՞նչ պիտի ըլլայ վաղը, աւելի բարդ ու ծանր հարց է: Հոս պատասխան մը փորձել՝ շատ պիտի շեղեցնէր մեզ մեր նիւթէն:

Հայրենիքէն դուրս, բայց հայրենիքին

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

Եւ ինք հաստատեց թէ ճիշդ է, Թուրքերէն թերթ մըն ալ ցուցնելով:

Օրը իրիկուն չեղած, կ'իմանայինք բոլոր մանրամասնութիւնները: Իսկ յաջորդ օրը, երբ դէզ մը թերթ ստացայ, խանութըս դարձած էր տեղեկատու դիւան…

Շատ չանցած իմացանք որ հայկական պատուիրակութիւն մը եկած է Պոլիս, նախագահութեամբ Ա. Ահարոնեանի:

Դիմում՝ ապստամբն համար:

Ահարոնեան նոր կ'իմանայ որ ես ողջ եմ: Բայց, կացութիւնը դեռ անորոշ գտնելով, կը պատուիրէ սպասել: Այդ միջոցին բանտը աւելի ապահով կը համարէին:

Եւ նորէն մնացինք ամիսներով:

***

1918 *Հոկտեմբեր* 28: *Մուտրոսի դաշնագիր (Թրքական զինադադար):*

Ցաղթականները հետզհետէ կը մտնեն Պոլիս: Իրենց մարտանաւերը դիրք բռնած են արդէն: Իթթիհատականները փախած են, Գապը Ալին ձգելով Ֆէթհի պէյի:

Առտու մը կը կանչեն բանտի տեսչութիւնէն: Ազատ՞ւմ: Ինչ միամտութիւն:

Զօրս-հինգ ոստիկան - զինուորներ կանգնած են մեր դիմացը, եւ «քէլէփչէ» կ'անցընեն, պատերազմական ատեան տանելու համար: Կը բողոքեմ ձեռնակապի բռնութեան դէմ: Իբրեւ պատասխան, իմ երկու ձեռքերս առանձին կը կապեն եւ առջեւէս կը ձգեն, իսկ Սամուէլն ու Իգնատը՝ մէկ մէկ ձեռքերով:

Եւ ճամբայ կ'իյնանք դէպի Գայալըր, նորէն դատուելու համար պատերազմական ատեանին առջեւ:

Ճամբան՝ անգլիացի նաւաստիներ:

Ի՞նչ էր ապատահած:

Վերջին ամիսներուն նոր ընկեր մը ձերբակալուած ըլլալով, վրան կը գտնեն նամակ մը՝ Սոֆիայէն, մէջն ալ ծածկանուն մը՝ Արշաւիր:

Եւ կ'որոշեն վերստին դատել զիս.

Ներկայացանք ատեան: Հարցումները ամէնէն աւելի ուղղուած էին ինծի: Պատասխանները՝ «Զեմ գիտեր»:

Յայտնի էր որ իրենք ալ չէին հաւատար իրենց ըրածին լրջութեան: Զեւակերպութիւնը վերջանալէ յետոյ, բողոքեցինք ձեռնակապերուն դէմ: Իրաւունք տուին: «Թիւրիմացութիւն եղած է»: Եւ հրամայեցին բանտ փոխադրել առանց «քէլէփչէ»ի:

Տեղատարափ անձրեւ մը կուգար: Սկըսանք վազել, ոստիկանները ալ մեր ետեւէն: Մտանք սրճարան մը, զովանալու համար:

Բա՞նտ երթալ թէ տուն… փախչելու ինչ առիթներ ունեցեր էինք բանտարկութեան շրջանին, առանց օգտուելու (նախատեսելով հետեւանքները): Այժմ լաւ ու ծոր անցած, առու մը կը մնար:

Եւ վերադարձանք բանտ:

Այլեւս կարելի չէր սպասել:

Դիմում կը կատարուի Ֆէթհի պէյի (մեծ եպարքոս): Հարցափորձ եւ երբ կ'իմանայ որ «կոմիտէճի»ներ ենք, խուսափողական պատասխան կուտայ:

Դիմում Պոլսոյ դաշնակից զօրքի հրամանատարին՝ Զօր. Ուիլսընի: — «Մենք չենք խառնուիր Թուրքիոյ ներքին գործերուն»:

Բանտակիցս՝ ծեր անգլիացին արձակուած էր զինադադարի առաջին օրն իսկ: Լուր կուտանք, եւ երբ կ'իմանայ որ տակաւին բանտն ենք, հայր եւ որդի կը դիմեն նաւատորմի հրամանատարին (ծովակալ Քէլթրոփ): Օգնականը, հազարապետ Սմիթ, կը դիմէ Գապը Ալի, պահանջելով անմիջական արձակումս: Կը խոստանան, բայց կը ձգձգեն:

Հրամանատարը լուր առնելով որ ընթացք չէ տրուած, հեռախօսով կ'ազդարարէ քանիչորս ժամէն արձակել, այլապէս պատասխանատու պիտի մնան:

Ներքին գործերու նախարարութենէն կը չքմեղանան, կ'առարկեն թէ տեղյուած են կայս. իրատէ հանել, ներման համար, պատիժս լրացած չըլլալով:

Առտու մը — 1918 Նոյեմբեր, բանտային տեսչութեան սենեակը կանչեցին զիս: Դիմացս՝ պաշտօնատար մը — Ներքին գործերու նախարարութեան խորհրդական եւ բանտերու ընդհ. վերատեսուչ Լիֆթալէտին պէյ — որ հաղորդեց թէ Թագաւորը ներած է, թէ շատ նեղութիւններ կըրած եղայ, բայց այլ եւս ազատ եմ, կըրնամ անմիջապէս մեկնիլ:

Սանդուղներէն վար իջայ ընկերներս տեսնելու համար. բայց այլ եւս չէին ձգեր որ ներս մտնեմ…

Հարկ եղաւ դուռին առջեւ կանչել Սամուէլն ու Իգնատը: Հաղորդելով աւետիսը, խոստացայ անմիջապէս դիմում կատարել նաեւ իրենց համար եւ բաժնուեցայ:

Խեղճ ու կրակ ֆէս մը կար գլուխս: Արդէն դուրս ելեր էի բանտին կեդրոնական դուռնէն, բայց ինծի այնպէս կուգար թէ հիմա բանտապահը ետեւէս պիտի կանչէ, իբրեւ փախստական:

Փողոցին մէջ, զիմացս ելաւ բանտին այցելու քահանան, հանգուցեալ Տէր Պետրոսը, որ պարբերաբար կուգար ողորմութիւն բաշխելու բանտարկեալներուն:

X

Յաջորդ օրը ներկայանալով հազարապետ Սմիթի, խօսեցայ երկու ընկերներուս համար: Անմիջապէս կարգադրեց եւ անոնք ալ արձակուեցան:

(Շար. 29)

կարօտով ու երազով ապրուած մեր առ կեանքին մէկ հարկադրանքն ալ այն էր՝ երէկ, այն է՝ դեռ այսօր, որ Շաւարշն ու իր նմանները չկարենան նուիրուիլ՝ իրենց նախասիրած ասպարէզներուն։ Մեր կեանքին պարտադրանքն է, որ անոնք նուիր-ուին այնպիսի ասպարէզներու եւ գործերու, որոնցմով կարենան անմիջականօրէն ծառայել՝ մեր ժողովուրդի սոփայողական կարիքներուն։

Այս կացութեան անդրադառնալով է, որ Շաւարշ, յատկապէս սա վերջին տարիներուն, մէկ կողմէն մտածեր է՝ իրեն համար արժէքաւոր ու սիրելի շատ ընելիքներու մասին, միւս կողմէն զգացեր է կարճութիւնը՝ իրեն մնացած ժամանակին։

Հոգեկան այդ տագնապումին մէջ, ան չէ տեսեր արժէք՝ օրը օրին ու հապշտապ իր արտադրանքին մէջ, երբ տարիներու իր գործը բաղդատեր է այն բոլորին հետ, զոր միշտ ալ փափաքած էր կատարել, բայց չէր ունեցեր՝ այդ ընելու ոչ ժամանակը, ոչ ալ խաղաղութիւնը։

Անշուշտ սխալ է Շաւարշ, երբ ան իր գործն ու կեանքը կը համարի վատնում ու կորուստ, պարզ անոր համար, որ ինք ոչինչ կը ձգէ, իբր ապրող ու մնայուն գործ։

Հասկնալի է անշուշտ, երբ գրելու խանդոտանքն զգացող Շաւարշը աղետանիջ պոռթկում մը կ'ունենայ, եւ կ'ափսոսայ որ ինք չէ վայելած հաճոյքը՝ երկունքի ստեղծագործ տաժանքին, որ չէ ճանչ-ցած հպարտութիւնը սեփական ծնունդի մը, որ իր մտքին ու հոգիին պատկերն ըլլար — ըլլար՝ իր յաւերժացումը։

Կրնա՞յ գտնուիլ մէկը, որ չհասկնայ «առանց հետքի» կորսուելու սարսափը։ Շատերու յատուկ այս ցաւը, ցաւն է մանաւանդ զգայուն հոգիներուն։ Փետրոս Դուրեան եւ այնքան ուրիշներ քանի ձեւերով են արտայայտած՝ չմոռցուելու այդ բաղձանք–աղերսանքը։

Հասկնալով հանդերձ Շաւարշի վիշտը—գրական մնայուն գործ մը ձգած չըլլալու մասին — երբեք կարելի չէ համաձայնիլ իրեն հետ, երբ ան շուրջ յիսուն տարիներու հրապարակագրական գործին ակնարկելով, դառնօրէն կ'ուաղէ. «Ո՞ւր է արդիւնքը»։

Հանրային բարիքի տեսակէտով, երբեք պակաս արժէք չէ՝ իրական հրապարակագրի մը ծառայութիւնը, երբ ան իր առօրեայ խօսքով կը քաջալերէ իր ընթերցողները՝ մտածելու. երբ ան այս ու այն հարցի լուծման համար, անոնց ճամբայ կը թելադրէ. երբ ան կը ջանայ շատերու համամտութիւնն ու գործակցութիւնը ապահովել, հանրօգուտ նպատակներու շուրջ. երբ ան արդարութեան պաշտպան է եւ ազատութեան ախոյեան. երբ կը պայքարի խորթ ու օտար ազդեցութիւններու դէմ։

Շաւարշ եղաւ մէկը այն հրապարակագիրներէն, որ ամէն օր իր ընթերցողներուն հետ խորհուրդի նստաւ, ականջ արւաւ անոնց յոյսերուն ու վախերուն, փորձեց հասկնալ անոնց կիրքերն ու ձգտումները։ Իր ջանքը եղաւ —որքան հնար էր, ուր որ հնար էր — առաւելագոյն չափով ուժեր ներգաշնակել եւ իրարու մօտ բերել, յօգուտ հասարակաց բարիքի մը։

Հրապարակագրական այդ աշխատանքին մէջ, դժուար չէր տեսնել իր անձը, որքան իր պոռթկումներով ու խիզախումներով, այնքան ալ՝ զիմացիններու հասկնալու եւ անոնց հետ կարենալ գործելու բաղձանքով։

ՅԱԿՈԲ ԽԱՇՄԱՆԵԱՆ

ՓՐՈՖ. ՀԱՆՍ ՀԱՅՆՐԻԽ ՇԷԴԸՐ

«Ցառաջ»ի Մարտ 1ի թիւով խրատարակեցինք յօդուած մը քաղելով գերման փրոֆ. Շէդըրի աշխատանքներէն՝ մեր լեզուին մասին։

Գերլինի մեր թղթակիցը ցաւով կը հաղորդէ թէ գերման գիտնականը մեռաւ Մարտ 12ին Գէօթթինգընի մէջ։ Ծնած էր 1896 Յունուար 31ին։ Ստորեւ մեր աշխատակցին յօդուածը, ներկայացնելու համար մեծ հայագէտին փրոֆ. Շէդըրի կեանքն ու գործը.—

Արեւելեան լեզուաբանութեան եւ կրօնապիտութեան Գէօթթինգէնի համալսարանին ուսուցչապետ Շէտըր ծանր հիւանդութեան հետեւանքով կնքեց իր մահկանացուն նոյն քաղաքին մէջ, որ իր ծննդավայրն էր միաժամանակ։

Փրոֆ. Շէդըր Աստուածաբանութեան փրոֆէսէօրի զաւակ, երիտասարդ տարիքին խոր հմտութիւն ունէր արեւելեան ժողովուրդներու մշակութային եւ կրօնական պատմութեան, քաջածանօթ էր արեւմտեան եւ արեւելեան լեզուներու, որոնց կարգին՝ հայերէնի։ Արեւելքի և արեւմուտքի մտաւոր յարաբերութեանց պատմութիւնը, եւ եւրոպական նոր բանաստեղծութեանց վերլուծումը իր աշխատանքներուն նիւթը կազմած են։ Ոչ միայն անուանի արեւելագէտ մըն էր, այլեւ կէօթէագէտ մը՝ գիտական իմաստով։ Եղած է դասախօս-Բրէսլաուի համալսարանին 1922ին, Կէօնիգսպերկի 1926ին, Լայպցիկի 1930ին, Պերլինի 1931-ին եւ Գէօթթինկընի 1945 – 1957։

Երբ, 1930ին, հանրածանօթ հայագէտ գիտնական փրոֆ. Եոզէֆ Մարկուարտ (որ ինքն իր անունը հայացուցած էր Յովսէփ Բղեշխեան կոչելով ինքզինք եւ ստորագրելով) վախճանեցաւ Պերլինի մէջ, անոր յաջորդեց իր աշակերտը՝ Շէդըր, Պերլինի համալսարանի արեւելագիտական սեմինարին մէջ։ Շէդըր բեղուն գործունէութիւն մը ցոյց տուաւ իրանագիտութեան, հնդկերէնի, սանսկրիտի եւ հայերէնի բաղդատութեանց վերաբերմամբ եւ զարկ տուաւ նոր հայերէնի ուսուցման։ Իր գրաբարի աշակերտները հետեւեցան, վերջը, նաեւ դքթ. Արտ. Աբեղեանի դասաւանդութիւններուն։ Շէդըր սատարած է դքթ. Արտ. Աբեղեանի Նէօյարմենիշէ Կրամատիկ երեք հարիւր էջնոց լայնածաւալ գրքին հրատարակութեան, որ ճոխացուած է գրական եւ բառարանական բաժիններով ուսուցանելու համար արդի հայերէնը։ Գրքին յառաջաբաններուն մէջ թէ Շէդըր եւ թէ հեղինակը կ'արտայայտուին այս մասին։

Գերմանիոյ հայ գաղութը մեծանուն հայագէտ բարեկամ մը կը կորսնցնէ փրոֆ. Շէդըրի մահով։ Հանգուցեալը գլխաւոր բանախօսն եղաւ Աստուածաշունչի Թարգմանութեան 1500ամեակի յիշատակելի հանդէսին՝ 1936ին։

Հայ լեզուի մասին իր կարծիքը հիմնական արժէք ներկայացուց մանաւանդ 1934ի քաղաքական վերիվայրումներու ժամանակ, երբ պէտք եղաւ հայերէնի հնդեւրոպականութիւնը ապացուցանել ա-ւելորդ անգամ մըն ալ։ Հայեւգերման միութեան Արմենիէրտում-Արիէրտում գըրքոյկին առաջին յօդուածը իրն էր եւ կը կրէր«Հայերէնի դիրքը հնդեւրոպական լեզուներուն մէջ» վերնագիրը։

Գ. ՖՐՈՆՁԵԱՆ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

ՊՈՍԹՈՆԻ Ազգ. երգչախումբին ու իր ղեկավար Օր. Ս. Տէր Մանուէլեանի նախաձեռնութեամբ կրօնական երաժշտութեան երեկոյ մը կազմակերպուած էր Շ. Միսաքեանի յիշատակին — ինչպէս արդէն գր ածէինք առանց մանրամասնութիւններ յիշելու։ Բացումը կատարուած է երգչախումբին կողմէ՝ «Հայր Մեր»ով, զոր ներկաները ունկնդրած են յոտնկայս։ Երգչախումբը, Օր. Ս. Տէր Մանուէլեանի ղեկավարութեամբ, թախիծով եւ յուզումով երգած է նաեւ «Տէր Ողորմեա», «Ով Զարմանալի», «Գովեա Երուսաղէմ» եւ այլ շարականներ։ Մէջ ընդ մէջ նուագած են ջութակահար Օր. Աւագեան եւ դաշնակահար Օր. Զօրպաճեան։

ՊՈՍԹՈՆԻ ձայնասփիւռը Մարտ 17ին տուած է Ա. Տիգրանեանի «Անուշ» օփերան՝ անգլերէն բացատրութիւններ ալ տալով։ Գլխաւոր դերերը ստանձնած էին Գոհար Գասպարեան, Աւագ Պետրոսեան, Վահրամ Գրիգորեան, եւ ուրիշներ՝ բոլորն ալ ընտրուած եւ մարզուած ձայներով։

ՊԷՅՐՈՒԹԻ արուարձաններէն Գարանթինայի մէջ Հ. Յ. Դ. Տիգրան Ծամհուր կոմիտէութեան նախաձեռնութեամբ հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուած է Շ. Միսաքեանի եւ Ս. Բուչիկեանի մահուան քառասունքին առթիւ։

ԱԹԷՆՔԻ մէջ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի նախաձեռնութեամբ եւ հոծ բազմութեան մը ներկայութեան տօնուած է Վարդանանց տօնը։ Նախագահած է առաջնորդական տեղապահը, եւ ներկայ եղած են ազգ. կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները։

ՏԻՐՈՒՆԻ.— Աղեքսանդրիոյ մէջ իր մահկանացուն կնքած է ընկեր Կարօ Յակոբեան՝ 62 տարեկան հասակին։ Հանգուցեալը կարեւոր դեր կատարած է իր շրջանին հանրային կեանքին մէջ՝ որպէս գործօն անդամ «Կամք» մարզականի, «Յառաջդիմասէր» մշակութային ակումբի, «Համազգային»ի եւ Պօղոսեան վարժարանի հոգաբարձութեան։

ՍԱՆ ՖՐԱՆՋԻՍԿՈՅԻ հայ առաքելական համայնքը ունեցաւ իր սեփական եկեղեցական շէնքը եւ ազգային Սրահը։ Շէնքը ունի ամէն յարմարութիւն՝ ընդարձակ սրահով։ Հողը եւ շէնքը կ'արժեն 66.500 տոլար։ Գումարին մէկ երրորդ արդէն իսկ պատրաստ է. ամբողջ համայնքը մէկ սիրտ մէկ հոգի կ'աշխատի գումարը ամբողջացնել. երիտասարդութիւնն ալ մեծ խանդավառութեամբ լծուած է աշխատանքի։

ՔԱՆԱՏԱՅԻ Լոնտոն քաղաքին մէջ կազմուած է Հ. Յ. Դ. նոր կոմիտէ մը։

ՏԻՐՈՒՆԻ.— Ֆիլատելֆիոյ մէջ մահկանացուն կնքած է տեղւոյն Հ. Յ. Դ. կոմիտէի հաւատաւոր ընկերներէն Երուանդ Զանթիկեան։

ՏԻԹՐՈՅԻՏԻ Հ. Յ. Դ. Կոմիտէի նախաձեռնութեամբ Մարտ 31ին տեղի պիտի ունենայ հոգեհանգիստ՝ Դրոյի, Վահան Նաւասարդեանի, գնդ. Տիգրան Պաղտասարեանի, Սասունցի Մուշեղի եւ Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին։

ԶԱՆԱԶԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

ՄԱՐԵՇԱԼ ԲՈՒԼԿԱՆԻՆ նամակ մը ղրկեց Նորվեկիոյ վարչապետին. կ'ըսէ թէ Նորվեկիոյ եւ Ատլանտեան Կազմակերպութեան յարաբերութիւնները կրնան պատճառ դառնալ որ Նորվեկիոյ եւ Խ. Միութեան բարեկամութիւնը խախտի։

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ իշխանութիւններ իւրացուցին Գահիրէի Պարքլէ'զ դրամատունն ու եգիպտական հողամասին վրայ գտնուող անոր բոլոր ենթաբաժանումները։

ՍՊԱՆԵԻԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ մշակութային փոխանակութիւններ պիտի կատարուին՝ ըստ Սպանական թերթի մը հաղորդած լուրին։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ համաձայնութիւն մը ստորագրուեցաւ, որուն հիման վրայ Խ. Միութեան մէջ պահ դրուած Լեհերուն արտօնութիւն պիտի տրուի իրենց երկիրը վերադառնալու։

ՊԵՐՄՈՒՏԵԱՆ կղզիներու մէջ կատարեալ համաձայնութիւն գոյացած է Անգլիոյ եւ Քանատայի վարչապետներուն միջեւ։ Խօսակցութիւնները կը դառնային առաւելապէս՝ Միջին Արեւելքի կացութեան, առեւտրական փոխանակութեանց եւ ապահովութեան հարցերուն շուրջ. Անգլիա իւրաքանչիւր պիտի գնէ Քանատայէն։

«ՑԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (8)

ԵՐԿՈՒՆՔ

■

. ԳԼՈՒԽ Գ.

●

ՄՈԳԱԿԱՆ ՀԱՑԵԼԻ

Այդ է ահա այս քանի հարիւր տարիներ են խեղճ Հայուն բախտը, եւ նախարարին ընկեր ու բաղդակից եկեղեցականը «Այս բոլոր մեր քաշածը մեր մեղքն է» կ'ըսէ։ Միթէ՞ այս Հայոց ազգին մեղքը միայն կը տեսնէ եւ չի բաւեր Աստուած »։

Այսպէս խօսելով եւ խորհրդածելով՝ Յովնան սկսաւ երթալ դէպի քաղաքը դառն եւ տխուր սրտիւ. ոչ թշնամոյն կոտորածը, ո՛չ դերեւրդ ազատութիւնը, ո՛չ պատանդաց փրկութիւնը իր երեսին ուրախութիւն չբերին, մանաւանդ թէ շարունակ Գուրգէնի չարագուշակ մարգարէութիւնն կը յիշէր եւ կը դառնանար։ Եւ գլուխը երբեմն կը դարձնէր ակամայ կամօք դէպի այդ փոքրիկ խումբը որ Վասպուրականի ճամբան բռնած էր։

Ամէնքը զբաղեալ էին աւարին եւ ուրիշ ոչինչ բանի ուշադրութիւն չէին ըներ. շատ ջանքով ժողվեց զանոնք եւ երբ իրենց միտքը ձգեց թէ իրենք պարտք մըն ալ ունէին Սուրբ Կարապետ ազատելու, Նոքա վեր թռան, որոնցմանց ձայներու պէս ձայն մը բարձրացաւ, եւ ամէնքը ամէն բան թողած «Սուրբ Կարապետ երթանք, Սուրբ Կարապետ» ըսին եւ հապարաւոր նիզակներ ճօճեցին եւ սկսան հետեւիլ Յովնանու որ առջեւէն կ'երթար իւր կոտոտ քայլերով, միայն իւր ձեռքն ձակտին կը տանէր ի բաց վարելու համար խորհուրդ մը որ յամառ, միշտ ետ կը դառնար եւ իւր մտքին կը տիրապետէր։ Երբեմն վեր երկինք կը նայէր. երկինք որ կեղեցիկ էր եւ պայծառ եւ արեւ մը ամառուան արեւուն պէս զայն կը լուսաւորէր, բայց հոգիւ թէ տկար ջերմութիւն մը ունէր։ Իսկ Սասունցի զինուորները այս դիտողութիւնը չէին ըներ, նոցա միտք, Ս. Կարապետի փրկութիւնն էր որ արաբներէ պաշարեալ էր. ուստի չմթնած հասնիլ կը ջանային, միայն իրենց առաջնորդը Յովնան երբ երկինք կը նայէր, յԱստուծոյ այն կը խնդրէր որ Գուրգէնի մարգարէութիւնը չկատարուի, եւ այդ խօսքերը շարունակ իւր մտքին մէջ կը դառնային. «Տէր Աստուած, կ'ըսէր. միթէ՞ ես թափուելիք հայ արեան պատճառ պիտի լինիմ, ես որ իմ ազգիս ինկած վիճակին դարման միայն ընել մտածեցի եւ շահ ամենեւին մտքէս չանցուցի »։

Թէպէտ այս խորհրդածութիւնը զինք կը տանջէր, բայց քայլ մը պակաս չէր առնուր, եւ լեռնական խումբը իւր ետեւէն կը սահէր, վասն զի ինչպէս երեւցաւ, այդ մարդուն վրայ մեծ համարմունք ունէին.իւր հայրենակիցք. եւ առանց ընտրութեան, առանց ժառանգական իրաւանց, առանց հարստութեան մեծ ազդեցութիւն ունէր Սիմ լերան վրայ այդ եղական մարդը, վասն զի ամէնքը գիտէին եւ կը խոստովանէին նորա անշահասիրութիւնը, որ իրենց պէս եւ իրենցմէ շատերէն աւելի աղքատ էր մնացել, թէպէտ Բագարատ իշխանի սիրելի անձ մըն էր տարիներէ ի վեր — նորա ձեռնտուութիւնը բանիւ եւ գործով խեղճերու եւ անտէրներու, եւ նորա ահարկու խստութիւնը անիրաւներու եւ հարստահարողներու դէմ յայտնի էր։ Այս յատկութեանց վրայ պէտք է յիշել իւր կարդալու եւ գրելու կարողութիւնը, որ շատ քիչ մարդկանց տրուած էր այն դժուար ժամանակին, եւ որ այդ լերանց մէջ գերբնական բան մը կը համարուէր. շատ անգամ երբ քահանան փարատեան կ'ըսէր հիւանդին վրայ, եւ շատերը կը պատմէին թէ ինչպէս եւ քանի քանի անգամ Յովնան ընթերցմունք չվերջացած, թժշկութեան նշաններ կը տեսնուէին հիւանդաց վրայ։ Եւ միշտ այսպիսի պարագաներու մէջ կը տեսնուէր որ Յովնան կ'ողբերգէր, աչուըները կը ձգտէին եւ այդ զօրաւոր մարդը մեծ յոգնութիւն մը կ'իմանար այդպիսի դիպուածներու մէջ ու խոնարհաբար կ'ըսէր թէ կը զգամ Քրիստոսի խօսքին ուժը թէ «Զօրութիւն ել յինէն»։ Վերջապէս, Յովնան եղբայր Սասունցուն համար տեսակ մը սուրբ էր, որ երբ կը հեռանար գործի մը համար իր լեռնէն, կարելի է թէ շատերը նոյն մտածութիւնը ունէին ինչ որ երբեմն Իսրայէլացիք Մովսէսի համար, երբ Սինա լերան ամպամած գլխուն վրայ կ'աներեւութանար։ Եթէ մէկ քանի նախանձոտ եւ անպիտան մարդիկ ալ կային, ինչպէս միշտ չեն պակսիր ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ, չէին համարձակեր բերան բանալ եւ խօսք մը ըսել

Արեւը մօտ էր մտնելու, երբ յանկարծ խումբ մը արարացի ձիաւորաց երեւցան որ մեր Սասունցւոց կուզային իբրեւ թէ դիմաւորելու. առ ժամայն Յովնանի մէկ ակնարկութեամբ տղաք փոքրիկ գունդերու բաժնուեցան եւ քառակուսիներ կազմելով՝ աչտէններու դուրս ցցուած անտառ մը ձեւանալով ու կ. ըսէր՝ ջանացին պաշարել եւ արգիլել այս ձիաւորաց յախուռն ընթացքը, թէպէտ շատերը կոր-ծանեցին իրենց ձիերէն, եւ ձեան ճերմկութիւնը ի կարմիր ներկեցին նոցա արիւնով. բայց մէկ մաս մը ձիաւորաց յախուռն յարձակմամբ ճղքեց անցաւ այս լեռներուն հետեւակազօրը եւ սաստիկ արագութեամբ կրցաւ Հայաստանի սահմաններէն ինքզինքն ազատել եւ զայն տանիլ թէ ինչպէս Սիմ լերան ապստամբները տաճկաց բանակը ջնջեցին եւ ամիրապետին փոխանորդը սպաննեցին։

ԾԵՐԵՆՑ

(Շար.)

տուեին թէ այդպիսի մեծամասնութիւն մը գոյութիւն չունի Ազգ. Ժողովէն ներս :

Վարչապետէն անմիջապէս առաջ խօսք առած էր Արտաքին նախարարը, որ ընդարձակ բացատրութիւններ տուաւ Ֆրանքեանդվլիական եւ Ֆրանքեւամերիկեան բանակցութեանց շուրջ: Ալժերիոյ մասին յայտնեց թէ Ֆրանսա արոշ յանձնառութիւններ առաւ ՄԱԿի հանդէպ, սակայն եթէ իր ծրագիրները ձախողին ապստամբներու անզիջողութեան պատճառով, «Ֆրանսա ինքզինք ազատ պիտի ըզգայ որեւէ յանձնառութենէ»:

Գալով եգիպտեւիսրայէլեան վէճին, Արտաքին նախարարը յայտարարեց որ եթէ Իսրայէլ ինքզինք վտանգուած զգայ, այն ժամանակ իրաւունք պիտի ունենայ ինքնապաշտպանութեան դիմելու :

Վարչապետին ու Արտ. Նախարարին այս ճառերէն վերջ, երէկ գիշեր Ազգ. Ժողովին մէջ տեղի պիտի ունենար կառավարութեան կողմէ պահանջուած վստահութեան քուէարկութիւնը, որուն արդիւնքը կարելի չէ նախատեսել :

ԵԳԻՊՏՈՍ պատրաստ է իսրայէլեան նաւերու Սուէզէն անցքի խնդիրը Լա Հէյի միջազգ. դատարանին առջեւ բերելու՝ ըստ Քրիշնա Մենոնի յայտարարութեան :

ԻՍՐԱՅԷԼ ԵՒ ԱՐԱԲԱԿԱՆ միջադէպ մը պատահեցաւ Սուրիոյ սահմանին վրայ :

ՄԱՔՍ ՕՖՈՒԼՍ, շարժանկարի յայտնի բեմադրիչը մեռաւ երեքշաբթի օր՝ երկար հիւանդութենէ մը վերջ:

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ»

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ :

Այս շաբաթ ժամը 20·30ին Գ. Թաղապետարանի սրահին մէջ :

Գեղարուեստական բաժին: Կ'երգէ ծանօթ երգիչ Գ. Ժ. ՄԱՄԱՍԵԱՆ (Մաս):

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ԳՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Գոմոնի Զաւարեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Քրիստափոր խումբին :

Այս շաբաթ ժամը 21ին, Գոմոնի Ս. Սահակ – Մեսրոպ սրահին մէջ :

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ

կը խօսի ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ :

Գեղարուեստական խնամուած բաժին:

Մուտքը ազատ է:

ԵՐԵԿՈՅԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Պոլ. Օտտոյի մասնաճիւղին կողմէ:

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՌՈՒՍ ՐԸՆԷԻ ՄԷՋ, (Ռիւ տը լ'Արպրը):

Մասնակցութեամբ ՐԸՆԷ ՏԱՆԻԻ նուագախումբին :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լուսինէ Տէր Վարդանեան, մայրը, զաւակները եւ Հայկանուշ Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, փեսին, հօր և եղբօր ՕՆՆԻԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆԻ մահուան տարելիցին առթիւ:

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը յարգողները :

■

Այրի Տիկին Վերժին Կիւրիւնեան եւ զաւակը Գաբրիէլ կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր, ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՐԻՒՆԵԱՆԻ եւ իրենց զաւկին, եւ եղբօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԻՒՐԻՒՆԵԱՆԻ մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին: Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները :

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նոայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)

Sous la Présidence d'Honneur de Mr. GASTON DEFFERRE

(Député Maire de Marseille, Minisire de la France d'Outre-Mer)

Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Ազգային Կեդր. վարչութեան :

Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան:

ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝

Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ)

ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՉՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի վերապատուելի Յ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի):

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Փրոֆ. Գ. ԽԱՑԻԿԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մատլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, Օր. Պոյաճեան, ինչպէս նաեւ Սարգիս Չէօրէքճեան :

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Այրի Տիկին Լուսիկ Պէքմէզեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Մարանկոզեան Ժօժօ (զաւակը), Տէր եւ Տիկին Ժանօ Պէքմէզեան (Նիմ), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պէքմէզեան (Վալանս), Այրի Տիկին Արմէն Մարանկոզեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մարանկոզեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Սերգօ Մարանկոզեան (Լիոն), Պ. Գրիգոր Մարանկոզեան (Լիոն), Այրի Տիկին Մարմինէ Գասեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Նազար Պոտոսեան (Կրընօպլը), Տէր եւ Տիկին Եթէլեան (Լիոն), Այրի Տիկին Աւագեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մինասեան (Լիոն) եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն դառնազէտ մահը, իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

ՕՆՆԻԿ ՄԱՐԱՆԿՕԶԵԱՆի

որ տեղի ունեցաւ Գահիրէ (Եգիպտոս) :

Հասցէ. — 34, ռիւ Էմիլ Օժիէ, Վալանս:

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Րոնի Սու Պուայի եւ շրջանի մշակութային եւ Իրեօքնու-թեան Միութեան, այս կիրակի ժամը 15–էն 23, Ազգ. Տան մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ: Կը նախագահէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ:

ՎԱՐԱԳԱՅ Ս. ԽԱՉ ԵԿԵՂԵՑԻ

Այս կիրակի առաւօտ Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին մէջ կը քարոզէ Կաթ. Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ Սերովբէ եպիսկ. Մանուկեան :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ

Գորտոի հայ գաղութին ցանկը ...

Հ. Յ. Դ. Գորտոյի Մուրատ խումբ տասը հազար ֆրանք, Յ. Կապ. Խաչի Գորտոյի մասնաճիւղ հինգ հազար, Հ. Յ. Դ. Նոր Սերունդի Գորտոյի մասնաճիւղ երեք հազար, Սեդրակ Թումիկեան, Վահրամ Շահինեան, Կարապետ Վարդանեան հինգ հազարական ֆրանք, Կարպիս Դաւիթեան, Հայկազ Աժտէրեան, Վարդան Վարդանեան երեք հազարական, Ահարոն Քէնտէրեան, Պօղոս Քէնտէրեան, Պետրոս Քէնտէրեան, Գէորգ Հալաճեան, Կիրակոս Հալաճեան, Կարապետ Տօնէրեան, Սարգիս Տօնէրեան երկու հազարական, Ծիվան Տօնիկեան 1500. Արամ Մարգարեան, Եսայի Քալթաճեան, Շնորհք Սուքիասեան, Փիլիպպոս Մարիկիրագեան, Խաչիկ Հոթիկեան, Զաքար Քէնտէրեան, Խոսրով Մարգարեան, Հայկուհի Թաշճեան, Սարգիս Գոնեալեան, Դանիէլ Շագլամճեան հազարական, Մանուկ Ոստիկեան, Տէր եւ Տիկին Մարկոյեան 500ական Ֆր.:

(Գումարը 68·300 յայտարարուած է Մարտ 22ին):

Imp. ARAXES 46, Rue Richer Paris-9

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը .

Հայաստան ենթկ. 30 մարտ, ժամը 9ին:

Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9·30ին:

Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կիր. ժամը 3ին:

Նիկոլ Դուման, 31Մարտ, կիր. ժամը3ին:

Ժողովները շարունակելի են :

Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները :

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները: Կարեւոր օրակարգ :

ՇԱՒԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Արղութեան» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21–ին ընկեր Կիւլեանի բնակարանը : Կարեւոր օրակարգ:

ՎԻԷՆ.— Կապ. Խաչի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Համօ Օհանջանեան» սրահին մէջ: Կարեւոր օրակարգ: Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է :

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Գարպօթ սրճարանին վերնայարկը: Մէթրօ Կար տիւՆօր:

ԻՍԻ.— Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 20·30–ին, սովորական հաւաքատեղին :

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆԻ

ՌԵՍԻԹԱԼԸ ՄԱՅԻՍ 23ԻՆ

ԷՔՕԼ ՆՈՐՄԱԼ ՏԸ ՄԻՒԶԻՔ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով :

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ.— Տէր եւ Տիկին Խաչերեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԿ ՍԷՎՏԱԼԵԱՆի

մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ տեղւոյն եկեղեցին, (69 ռիւ Լուի Պլան):

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ :

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE
HARATCH
Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
C. C. P. Paris 15069-82
ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամսեայ 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ՇԱԲԱԹ 30 ՄԱՐՏ
SAMEDI 30 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7845 — 33ème ANNEE — Directrice : Arpik MISSAKIAN — ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3856

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՔԱՐԻՒՂԻ ՆՈՐ ՃԱՄԲԱՆԵՐ ԿԸ ՓՆՏՌԵՆ

•

Եւրոպայի անտեսական կեանքը մեծապէս խանգարուեցաւ՝ երբ Սուէզի ջրանցքը փակուեցաւ անցեալ աշնան եւ մեծ ըմբոստութեանց մատնուեցան Իրաքի, Իրանի, Քովէյթի եւ Արաբիոյ քարիւղը Եւրոպա փոխադրող նաւերը :

Տագնապը աւելի ծանր հանգամանք ընդունեցաւ, երբ Սուրիա օգնութեան հասաւ Գնդապետ Նասրի, քանդելով իր հողէն անցնող նաւթամուղ խողովակները, որոնք Իրաքի քարիւղը կը հասցնեն Միջերկրականի նաւահանգիստները, — Տրիպոլիս (Լիբանան) եւ Պանիաս (Սուրիա):

Արեւմտեան պետութիւնները իրար անցան այս առթիւ: Չէին նախատեսած նման հաւանականութիւն մը:

Սուէզի փակումին դարմանը գտան՝ դիմելով դասական հին ճամբուն, Բարեյուսոյ գլխուն, որ 1497էն (Վասքօ տը Կամայի գիւտէն) մինչեւ 1869 (Սուէզի ջրանցքին բացումը), ամենակարճ ճամբան էր արեւմուտքէն դէպի Հնդկաստան եւ Ծայրագոյն Արեւելք ու փոխադարձաբար:

Անշուշտ ժամանակաւոր դարման մըն էր այս՝ կոչուած մեղմացնելու տագնապը: Ճամբուն երկարութիւնը եւ փոխադրութեան ծախքերուն յաւելումը բնական կերպով քարիւղի գինը բարձրացուցին եւրոպական շուկաներուն վրայ :

Այժմ վերաբացուած է Սուէզի ջրանցքը եւ յոյս կայ, որ շուտով բնականոն պայմաններ ստեղծուին. [illegible] գութիւններ չծագին :

Սակայն վերջին ամիսներու դէպքերը պատճառ դարձան, որ արեւմտեան պետութիւնները միջոցներ մտածեն՝ յառաջիկային նման տագնապի մը առջեւ չգտնուելու համար :

Առաջարկներ եղան, որ ջրանցքը հակակշռի ենթարկուի, եթէ եգիպտական կառավարութիւնը չհամաձայնի ընդունիլ եւրոպական պետութեանց պայմանները :

Այսպիսի ծրագիր մը անկարելի կ'ըլլայ գործադրել՝ ցորչափ ածան եւ ապահով նոր ճամբաներ չեն գտնուած՝ քարիւղը մինչեւ Միջերկրական ծով հասցնելու համար :

Պերմուտեանի հանդիպումին ընթացքին, այս հարցն ալ քննութեան առարկայ դարձած է Այզընհաուըրի եւ Մաքմիլլընի կողմէ :

Անգլիական պատուիրակութիւնը ներկայացուցած է ծրագիր մը, առաջարկելով նաւթատար նոր խողովակներ շինել Իրաքէն դէպի Թրքական նաւահանգիստ մը, առանց անցնելու սուրիական հողէն

Այս նոր ճամբան կը նկատուի աւելի ապահով, տրուած ըլլալով, որ Թուրքիա ուխտով ձեւով կապուած է արեւմտեան աշխարհին հետ, իբրեւ անդամ Ատլանտեանի եւ Պաղտատի Ուխտերուն:

Իբրեւ նաւահանգիստ նկատի ունին Իսքէնտէրունը (Աղեքսանտրէթ) կամ Մերսինը: Սուրիա պահանջներ ունի Իսքէնտէրունի վրայ, որ Մուսթաֆա Քեմալի «ազգային ուխտին» ճշդած սահմանէն դուրս կը գտնուի: Համաշխարհային երկրորդ պատերազմի նախօրեակին Թուրքիոյ նուէր տրուեցաւ Սանճաքը — որուն մէջ կը մտնէին բացի այդ կարեւոր նաւահանգիստէն, նաեւ Մուսա Լեռի շրջանն ու Անտիոքը :

Նկատի ունենալով Իսքէնտէրունի յարմարութիւնը այս տեսակէտէն, կը կարծուի թէ նախապատուութիւն պիտի տրուի Մերսինի :

Ամերիկեան պատուիրակութիւնը — բաղաձ դիրք բռնած է եւ կը կարծէ Իրաք պիտի չուզէ բացէ ի բաց ճակատ յարդարել արաբական աշխարհին դէմ

Եթէ յաջողի անգլիական ծրագիրը, քարիւղի նոր ճամբան՝ Թրքական հողին վրայէն, կարելի պիտի ըլլայ աւել[illegible]

1961ին: Ծախք նախատեսուած է 200 միլիառ Ֆրանք : Կը յուսացուի տարեկան վաթսուն միլիոն թոն քարիւղ հասցնել Իրաքէն դէպի Թրքական նաւահանգիստ:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, Իրաքի քարիւղի ընկերութիւնը 1955ին արտադրած է 40 միլիոն թոն քարիւղ որուն մէկ քառորդը ստացած է Ֆրանսա :

Կան նաեւ ուրիշ ծրագիրներ: Օրինակ՝ կը մտածուի աւելի լայն՝ նոր ջրանցք մը բանալ՝ առաջինին զուգահեռական՝ Արաբայի ծոցէն դէպի Միջերկրական (Հայֆա) Իսրայէլի հողին մէջէն: Կամ նոյն ճամբով քարիւղատար խողովակներ հաստատել :

Ուրիշներ կ'առաջարկեն Պարսից Ծոցը կապել Միջերկրականի: Սէուտի Արաբիոյ քարիւղը (Արամքօ) կը հոսի դէպի Սայտա (Սիտոն, Լիբանան), Թափլայնի միջոցաւ: Կարելի պիտի ըլլայ Պարսից Ծոցէն երկարելիք խողովակները միացնել այս գիծին :

Քարիւղը կը շարունակէ գրաւել աշխարհի վարիչները ո՛չ միայն տնտեսական, այլ նաեւ քաղաքական նպատակներով :

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԻ ՄՈԼԷ
ՎՍՏԱՀՈՒԹԻՒՆ ՇԱՀԵՑԱՒ
188Ի ԴԷՄ 221 ՁԱՅՆՈՎ

•

Հինգշաբթի գիշեր անսովոր եռուզեռ կը տիրէր Ազգ. Ժողովի շէնքին ներս: Խորհրդարանական խմբակցութիւնները կողմնակի խորհրդակցութիւններ կ'ունենային: Կարծիքները այնքան կը տարբերէին կարգ մը խմբակցութեանց անդամներուն մօտ (ընկերվար - հանրապետականներ, արմատականներու մենտեսեան թեւը, փուժատականներ)որ իվերջոյ որոշեցին թէ ամէն ոք կրնայ քուէարկել իր յարմար գտած ձեւով: Ընկերվարականները, արմատականներու երկրորդ թեւը, Ժողովրդական Շարժման (կաթոլիկ) անդամները որոշած էին քուէարկել ի նպաստ կառավարութեան: Ձախուորները որոշեցին ձեռնպահ մնալ :

Քուէարկութենէն անմիջապէս առաջ լուր տարածուեցաւ թէ Ալժերիոյ բանակներու հրամանատարը, զօր. Գոլլատիէր հրաժարած է իր պաշտօնէն: Այս լուրը կառավարութեան աննպաստ հոսանք մը ստեղծեց :

Սակայն վարչապետ Կի Մոլէ քուէարկութենէն առաջ ուզեց անգամ մը եւս խօսք առնել եւ սրբել [illegible] տալ: Պատասխանելով համայնավար եւ [illegible] թէ կառավարութիւնը կ'ուզէ յաւերժացնել պատերազմը Ալժերիոյ մէջ, Կի Մոլէ յայտնեց որ Ալժերիոյ ներկայ վիճակը ժամանակաւոր կացութիւն մըն է. կառավարութիւնն ու Ֆրանսա անհրաժեշտ ճիգ պիտի թափեն որպէս զի խաղաղութիւնը վերահաստատուի: Յիշեց համայնավար ղեկավարներէն Տիլլոյի մէկ խօսքը՝ ըսուած 1946ին, Ֆրանսայի համայնավարներու համագումարին մէջ. այն ժամանակ Տիլլօ «կայսերապաշտութեան գործակալ» կը նկատէր այն բոլոր անձերը, որոնք Ալժերիոյ անկախութիւնը կը պահանջէին :

Ապա վարչապետը պատասխանեց ձեռնպահութեան կողմնակիցներուն: «Ալժերիոյ Ազատագրութեան Ազգ. Ճակատը կը մերժէ ընդհ. ընտրութիւններու առաջարկը, որովհետեւ կը վախնայ անոնց արդիւնքէն. գալով ինծի, ոչ մէկ վախ ունիմ: Կը կրկնեմ. Ֆրանսայի բարոյական դիրքը Ալժերիոյ մէջ՝ շատ աւելի

լաւ է այժմ. համոզուած եմ ասոր: Կը հասկնամ անկախներու ձեռնպահութեան որոշումը, սակայն կը ցաւիմ այդ որոշման համար, որովհետեւ կրնայ սխալ մեկնաբանութեանց տեղի տալ. պէտք է ծշդել, որ գոնէ Ալժերիան Ֆրանսական պահելու հարցին մէջ ազգային բոլոր խմբակցութիւնները համակարծիք են: Մեր ներկայ պատասխանատուութիւնները շատ ծանր են. չատեր լսին թէ ես կ'ուզեմ խուսափիլ իմ պատասխանատուութիւններէս. ընդհակառակն, տէրն եմ անոնց. Այժմ՝ ձեր կարգն է պատասխանատուութեան բաժին վերցնելու. եթէ ինծի վստահութեան քուէ տաք, կառավարական կազմը անշեղ կերպով պիտի շարունակէ իր վրայ դրուած բոլոր պարտականութիւնները »:

Այս ճառը ընդունուեցաւ ծափերով: Մէկ ժամուան դադարէ մը վերջ տեղի ունեցաւ քուէարկութիւնը. կառավարութիւնը վստահութիւն ստացաւ 188ի դէմ 221 ձայնով: Դէմ քուէարկեցին համայնավարները, յառաջդիմականներն ու փուժատականները: Թեր քուէարկեցին ընկերվարականները, ժողովրդ. Շարժումն ու անհատ անկախներ կամ արմատականներ, բայց անկախներու, արմատականներու եւ միւս խմբակցութեանց մեծամասնութիւնը ձեռնպահ մնաց:

ԷՐԻՈՅԻ ՃԱՌԸ

■

ԽՄԲ. — Իր մահուան առթիւ, ստորեւ կը հրատարակենք այն ճառը զոր նախագահ Էրիօ խօսած է 26 Յունիս 1954ին, Լիոնի Հայոց եկեղեցիին հիմնարկէքին. ֆրանսերէն բնագիրը հրատարակած էինք ժամանակին.

ՍՐԲԱԶԱՆ ՀԱՅՐ, ՏԻԿԻՆՆԵՐ, ՊԱՐՈՆՆԵՐ,

Պատիւ է ինծի համար եւ յուզուած եմ, որ կոչուած եմ նախագահելու այսքան յուզիչ եւ հետաքրքրական արարողութեան մը, որ Լիոնի Հայերը կը համախմբէ իրենց ապագայ եկեղեցիին եւ մշակոյթի ու իրերօգնութեան ապագայ օճախին շուրջ :

Տիկիններ եւ պարոններ, ու եթէ կ'արտօնէք՝ սիրելի Բարեկամներս, կը խորհիմ որ այսօր, ձեր կողքին իմ ներկայութեանս մէջ տեսնէք ապացոյցը մ'ին յարգանքին, զոր կը զգայ Ֆրանսա ընդհանրապէս, իսկ Լիոնը մասնաւորապէս՝ հանդէպ հայ ազգութեան :

Ցարգանքի այս զգացումները զոր եկած եմ արտայայտելու, վարձատրութիւնն են այն անազմուկ եւ արդիւնաւէտ գործունէութեան, որու շնորհիւ դուք անբաժանելի մէկ մասնիկը դարձաք այս քաղաքին :

Երկար ատենէ ի վեր յարաբերութեան մէջ եմ Լիոնի Հայերուն հետ, որովհետեւ աւա մօտ 50 տարի է, որ կը վարեմ այս քաղաքը: Կրնամ վկայել, հրապարակաւ, թէ տէր են քաղաքացիական ողջ ինչ որ [illegible] կապուած են Ֆրանսայի :

Ճիշդ է, թէ ձեր հայրենիքին բոլոր դժբախտութեանց մէջ, Ֆրանսա ձեր կողքին էր. իր կարելի աջակցութիւնը բերաւ ձեզի, ապաստան տուաւ, այսօր սիրովիր յարգանք կը տածէ ձեզի հանդէպ եւ ահա իմ համակրանքիս ու Լիոնցիներու բարեկամական զգացումներուն արտայայտու-

թեան կը միացնեմ լաւագոյն մաղթանքներս՝ ձեր ծրագրած հիմնարկութեանց համար :

Շատ հաւանական է որ չտեսնեմ անոնց աւարտիլը: Ձեր կողմէ խոհեմութիւն էր գիս հիմնարկէքի արարողութեան հրաւիրելը, որովհետեւ, ըստ ամենայն հաւանականութեանց, վերջին քարը զետեղուած պահուն կրնաք գիս ձեր մէջ չունենալ: Սակայն ձեզի իբր աւանդ կը ձգեմ իմ յիշատակս, իմ բարեկամութիւնս, ձեզի օգնելու եւ ձեզ սիրելու խորհուրդ՝ իմ յաջորդներուս :

Քիչ մը կը ճանչնամ — ապահովաբար ձեզմէ նուազ — բայց եւ այնպէս որոշ չափով՝ ձեր հայրենիքին անցեալի փառքերը, աւանդութիւնները: Խորապէս ըղձացուեցայ երբ քիչ առաջ լսեցի թէ ձեզմէ մէկը «Վեցցէ՛ Ֆրանսան» կը գոչէր : Ֆրանսան, սիրելի բարեկամներս, կրնայ ունենալ իր թերութիւնները, վստահաբար ունի իր թերութիւնները, սակայն Ֆրանսացի ժողովուրդը մեծ յատկութիւն մը ունի — սիրտ ունի :

Բարի է, կ'ատէ անարդարութիւնը, կ'ատէ անգթութիւնը, կ'ատէ ուժի կամայական գործածութիւնը: Ցանուն այս զգացումներուն է, որ ձեզ հիւրընկալեցինք, եւ նոյն այդ զգացումներն են, զոր Լիոնի քաղաքապետը, Լիոնի ծերունի քաղաքապետը եկած է պարզօրէն ձեզի յայտնելու եւ յայտարարելու իր բոլոր հայրենակիցներուն նման, թէ ձեզ կը սիրէ եւ կը մաղթէ որ ձեր ստեղծելիք օջախներուն մէջ ունենաք մեծ յաջողութիւն ու երջանկութիւն :

Սիրեցէ՛ք արդարութիւնը, սիրեցէ՛ք բարութիւնը, սիրեցէ՛ք ուրիշներու հանդէպ ձեր ունեցած պարտաւորութիւնները, սիրեցէ՛ք խաղաղութիւնն ու այնպէս ըրէք որ իրաւունք պիտի ունենաք կրկնելու մեզի ալ այնքան սիրելի եղող տխրագոյն — միեւնոյն ատեն Հայ եւ Ֆրանսացի բլլալու տիտղոսը :

ՀԱՄԸՐՇՈԼՏ Գահիրէէն վերադարձին, Նիւ Եորքի օդակայանին մէջ յայտարարեց՝ «նախընթացի խօսակցութիւնները Նիւ Եորքի մէջ շարունակել»: Արդարեւ, անմիջապէս տեսակցութիւններ ունեցաւ Ազգամիջովին ամերիկեան, անգլիական, ֆրանսական պատուիրակներուն եւ Գանատայի Արտաքին նախարարին հետ :

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԸ

■

Հինգշաբթի օր անգլիական կառավարութիւնը երեք շատ կարեւոր որոշումներ առնուց, որոնց շնորհիւ կարելի է յուսալ թէ Կիպրոսի հարցին լուծումը պիտի դիւրանայ: Նախ՝ Մակարիոս արքեպս. պիտի արձակուի. ապա՝ կիպրական յեղափոխութեան պարագլուխ, Գրիվաս, արտօնութիւն պիտի ստանայ ապահով կերպով հեռանալ Կիպրոսէն:

Կղզիին մէջ այս լուրերը հազիւ տարածուած, բոլոր եկեղեցիներուն զանգակները սկսան ղօղանջել, ժողովուրդը ուրախութեան ցոյցեր կատարեց :

× Յունաստանի մէջ ալ գոհ են այս որոշումներուն համար, զոր կը նկատեն վերջնական համաձայնութեան նախաքայլ մը :

ԳԱՀԻՐԷԻ մէջ կը հաստատեն այն լուրը, թէ Սուէզի ջրանցքը բոլորովին բացուած պիտի ըլլայ Ապրիլ 10ին: Սակայն տակաւին ճշդուած չէ թէ ջրանցքի մաքրագործման համար ծախսուած բոլոր միլիոն տոլարը ո՞վ պիտի վճարէ :

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը հրահանգ տուաւ ամերիկեան առեւտրական նաւերուն, որ զգուշանան Սուէզէն անցնելէ, այնքան ատեն որ «իրաւական եւ այլ արգելքները բոլորովին հարթուած չեն» :

ՍԱԿԱՐԱՆ (Մարտ 28) — Զայլ ոսկի՝ 464.000, Նափոլէոն 3460, զուից. 3250, անգլ. 4140, քսան տոլարնոց 16.480, Թղթադրամ (անպաշտօն) սթերլին 1075, տոլար 401, զուից. 96.25, պելճ. 7.70:

ՇԱՒԱ՞ՇԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

●

Ձմեռ էր, երկինքն ունքերը կիտած՝ պիտի լար։ Ձմեռ էր, ու սակայն բազմերանգ ծաղիկների, մշտադալար տերեւների մի պարտէզ ոտքի ելած՝ շարժւում էր. անտես մի փոթորիկ խորքէն յուզում էր շարժուն պարտէզը ծաղիկների, բաժանում էր թեւերի, միացնում էր կրկին, ողողելով նեղ ու լայն փողոցները, պողոտաները, հրապարակները մեծ մայրաքաղաք՝ Փարիզի. Ցամքինթագ կառքե՞ր, կառքե՞ր, անժպիտ, անխօս ուղեւորներով, գեղեկոտ քայլերով, գլխահակ մարդկային մի բազմութիւն՝ այր, կին, ծեր, մանուկ, պարման, ու երիտասարդ, որպէս ուխտաւոր հետեւում էր պարտէզին շարժման։

Ու միջոցում կար զսպուած հառաչանք, կար աւաղում, կար արցունք…

Ծաղիկները երփներանգ, տերեւները մշտադալար գեղեցիկ, հոտաւէտ … որ սակայն կտրուած էին իրենց արմատներէն, մահանում էին։

Մա՛հ. սուգի թափօր …

Ես էլ կայի սուգի այդ թափօրում մենմինակ, սրտիս վիշտ, հոգուս մշուշ իջած, անողոք մի ուժը մորակուած՝ քայլում էի, քայլում … անոյժ էին ծնկներս, բեկած էին թեւերս…

Ու յանկարծ, տեսայ. Նա էր. զուրշ վերարկուն ամբօրէն կռճկած, արծաթափայլ, խիտ մազերով գեղեցիկ, պատկառելի գլուխը բաց, ուսերէն մէկը բարձր՝ անութի տակ բազմալեզու լրագրների մի տրցակ սեղմած, միւսը ցածր, անշուշտ, ձեռին մի մատիտ բռնած՝ գնում էր, առջեւէն, առանձին, գլուխը հակ, ակնոցաւոր աչքերի սուր հայեացքը, անշուշտ, յառած ձախ ձեռքում բռնած մի լրագրի կամ ամսաթերթի վրայ։ Չէի կարող սխալիլ. Նա էր, այո, այո, Նա է, «Յառաջ»ի վերարկուի գրպանները կիսով թխմուած լրագիրներէն մէկը կրում է հրաբորբ տառեր, Մեսրոպեան տառեր՝ Յառաջ…

Ու սուր ծնկներիս, արագացրեցի քայլերս, որ հասնեմ, որ ձայն տամ, տեսնեմ դէմքը մտերիմ, առնեմ բարեւը լուռ, աջ ձեռքը, ափը վեր, մատների շարժումով հարցմանն արժանանամ, թէ — ո՞ւր ես, ի՞նչ եղար, ինչպէ՞ս ես, ինչ ես անում — վաղեցի, ու մի պահ իր կողքին էի։

— Բարեւ, ընկեր Շաւարշ, ներիր, որ մի պահ խանգարեմ քեզ. կարօտել եմ. ինչն է այդպէս կլանել միտքդ ու հոգիդ. ի՞նչ ես կարդում։

— Տես, տես, Յովհաննէս Շիրազ է, Սիլվա Կապուտիկեան, ուրիշներ … զգացումների փոխանցիկ ի՜նչ յորձանք, հարազատ հայ բառերի ինչ գեղեցիկ, ինչ տեղին ընտրութիւն, փառաւորուի հոգիս, կը նշեմ, կիրակնօրեայ թուի համար, որ կարդան, որ հաղորդուին հայրենի նրշխարհով։

— Գիտե՞ս, ընկեր Շաւարշ, ամէն հայ ծնունդ, ամէն նշանդրէք, ամէն ամուսնութիւն, ամէն հարսանիք, խնջոյք, խրախճանք, ցնծութիւն ծանուցանող, նաեւ ամէն հիւանդութիւն, ամէն ցաւ ու մահ աղացող, «Յառաջ»ը երբ սեւ տառերով գրեց թէ…

— Մարդ չմնաց որ անակնկալի չգար, հաւատար զոյժին. կարծես անմահ մէկի համար առուէր անհաւատալին։ Ու երբ կրկնուեց. հաստատուեց, թէ, աւա՜ղ, իրողութիւն է, սիրտ չմնաց որ չցաւէր։ Քեզ բարեւ չտուած, բարեւիդ չարժանացած մարդիկ, քեզ հետ անձամբ երկու խօսք չփոխանակած անձինք՝ ասացին բարեկամներիդ։

— Անծանօթ - ծանօթներ էինք իրեն. խորապէս ցաւ զգացինք, կարծես մեղմէն է, որ կը բաժնուի, մեզ մի բանէ զրկուած կը մեկնի…

Լռեցին բոլոր տրտունջները վրշիդ դէմ, մոռացուեցան մի պահ լեզուիդ, իտէալիդ սուրէն կոյացած քէն ու ոխ։

Ու հոգիները մերձեցան, ու սրտերը եղբայրացան, դառան գրանիդեայ պատուանդան, որ վրան բարձրանայ հայրենասէրի, մայրենասէրի արձանդ անբասիր։

Գիտե՞ս, գիտե՞ս այն համարը լրագրիդ (Յունուար 27, կիրակի), եղաւ բազմահազար թերթերից ամէնէն սրանուածը, ամէնէն սրբացածը, որ պահուի, որպէս «Նարեկէ» փրցուած մագաղաթայ մի էջ, որ մնայ իրենց հետ, իրենց մօտ խօսքդ վերջին։ Գիտե՞ս, գիտե՞ս թերթէն առնուած լուսանկարդ ամէն տան մէջ կայ. ամէնի հետ ես դու, քո կերպարանքով, քով խօսքով սրտալի։

Լսո՞ւմ ես տխրահունչ, սրտաբեկ զօղանջը միջոցում, ղօղանջը, որ հնչում է բովանդակ տարաշխարհում, գուցէ նաեւ հայրենիքում, դա ձայնն է բովանդակ հայ մամուլի, որ սգոյ չարական է հիւսում։ Ինչո՞ւ ես չտապում. կաց մի պահ. տես սրքան հայորդիներ, եղբայրներ, քոյրեր, դուստրեր, ու ծաղիկներ, ծաղիկներ, որ ուզում են լինել քեզ հետ, որ կարօտում են խօսքիդ որ սպասում են բարեւիդ։ Տես, տես ծաղիկները, չէ՞ որ շատ ես սիրում։

= Ծաղիկնե՛ր. աղօթք եւ օրհնութիւն հողի, կը սիրեմ, այո, շատ կը սիրեմ։ Արմատէն կտրուած ծաղիկները սակայն, երբեմն ժպիտ նուրաիթիթ կեանքերի զարդարող, երբեմն արցունք շիրիմներ ծածկող, խարկանք են, որ պիտի մարի՜ն, ցամքի՜ն, անցնի՜ն…

Օ՜հ, ինչո՞ւ մատնանշեցիր ծաղիկներն արմատախիլ. դուստրներ հայորդի, անոնք որ կան, անոնք ալ պիտի զան հայրենի հողէն դուրս, թափառնեֆրնու մէջ ծաղկած, մի օր պիտի նըմանին արմատէ կտրուած այդ ծաղիկներին, երբեմն ժպիտ օտար խրախճանքի, երբեմն արցունք հայրենի յուշերի … Թող որ գնամ ճանապարհս, թող որ գընամ

— Գնաս ո՞ւր.

= Խմբագրատուն, տպագրող մեքենան աւրուեր էր, թերթը ուշացեր։ Գնամ խմբագրատուն, մտնող – ելնող ծանօթ, բարեկամի զործի լծեմ, որ թերթ ծալեն, հասցէ գրեն, նամակատուն տանին, որ թերթը գնայ, հասնի ժամանակին ընթերցողին։ Կանչեր կան, փնտռտուքներ կան աշխարհի բոլոր ծագերէն, նաեւ հայրենիքէն, շատ կարդալէն, շատ ձայնէն, գուցէ ղտնեն հարազատներ ապրող։

Ցետոյ անցնեմ տպարան, աչք նետեմ «փորձ»ի վրայ, գուցէ կարելի ըլլայ անկարեւոր լուր մը հանել ու տեղ տալ այս քերթուածին հայրենաշունչ. չուշանայ, շուտ, շատ հասնի ընթերցողին, շուտ հաղորդուի հայրենաբաղձ սրտերին։ Ու յետոյ գնամ տղոց մօտ, հաւաքոյթ ունին, կանչեր են, գուցէ կ'ակնկալեն, որ երկու խօսք ըսեմ, երկու խօսք իրենց իրաւունքի, իրենց պարտականութեան մասին։

Գնա՛մ, գնա՛մ.

Ու գնաց… — Գնաց։

ԷԼԼԷՆ ԲՈՒԶԱՆԴ

ՊԱՏՆԷՇԻ ՎՐԱՅ ԻՆԿԱՒ

●

Մեր սուգը համահայկական է այսօր այս անակնկալ կորուստին առթիւ։ «Շաւարշ»ը հսկայ կաղնի մըն էր մեր տկարացած անուն հովանաւորող։ Գիտակցիլ թէ այլեւս զրկուած ենք, ամէն տառասահացի չափ անհրաժեշտ իր հիւթեղ խմբագրականներէն, մեզ կը մղէ բարձրացնել բողոք մը առեղծագործողին դէմ։

Գոնէ այս մէկը պէտք էր խնայուէր մեզի։

Որբացած է այսօր Ֆրանսահայութիւնը մեծ վարպետին անհետացումով. վստահ եմ որ Սփիւռքը եւս նոյնքան ուժգնութեամբ պիտի զգայ պակասը, մեծ ու առեղծապետին։ Մարգարէական շունչով, եւ երիտասարդական աւիւնով լոյս աշխարհ եկած խմբագրականները պատգամներ էին։ Ասկէց ետք ի զուր պիտի փընտռենք, մեր առօրեայ չփոթ եւ մոլորած ճամբուն վրայ, որպէս ուղեցոյց իր բարձր գաղափարաբանութեամբ առլցուն տեսութիւնները։ Չկայ այլեւս արեւմտահայ ոսկեղնիկ լեզուի պահապան հրեշտակը, որ կատարելագոյնին հասցուցած, իր լեզուին զուլալ ալաքներով՝ իր հարուածէր, բոլոր անոնք որ կը ճգնէին հայութեան դիմագիծը եղծել եւ հայ լեզուին գեղեցկութիւնը խաթարել։

Ամբողջ կէս դար պատնէշի վրայ կանգնած, հոգիի, միտքի եւ սիրտի առաւելագոյնը հայութեան ղոհաբերելու կարողութիւնը, քիչերուն տրուած է այս նիւթապաշտ աշխարհին մէջ։ «Շ.» վերջին 30 տարիներուն, «Յառաջ»ով դարձած էր նոր սերունդին եւ գիտակից մտաւորականութեան պաշտամունքի առարկան։

Ան կը նմանէր տաղանդաւոր արձանագործի մը, որ լուսաւոր քաղաքին մէկ խոնարհ անկիւնը նստած, լուռ ու մունջ, մուրճը ձեռքին, կ'ուզէր տաշել նորաբոյս հայրենասիրութեան անճոռնի կողմերը, չէր հանդուրժեր որ դարերով նուիրագործուած հայկական արժէքները, առնակոխուէին պղտոր նպատակներով։ Անոր մեծագոյն փափաքն էր կերտել հայութեան արձանը, անբիծ, ներդաշնակ հայ ոգին մարմնացնող, եւ օր մըն ալ զայն կանգնել ազատ եւ անկախ Հայաստանի մը մէջ։

Ըմբռնելի էր իր կուսակցական հանդամանքը, բայց նկատելի էր որ ամէն մէկ տողերուն խորքը կը բաբախէր Հայու սիրտ մը. որ բոլորէն գերիվեր էր իրեն համար։ Նաեւ միակն էր անկեղծօրէն հաւատացող հայկական արտասահմանին քաղաքական առաքելութեան։ Իր գայրոյթը անհեղ էր, բոլոր անոնց վերաբերմամբ որ՝ կը ջանային Սփիւռքը վերածել անպաշտպան հօտի մը։ Իր ուշադրութենէն չէր վրիպեր որեւէ հայկական արժէք, մեծ ու պզտիկ, հպարտութեամբ եւ դուրգուրանքով կ'արձանագրէր «Յառաջ»ի էջերուն վրայ նորածիլ տաղանդները։ «Շաւարշ»ը կը պատկանէր ամբողջ հայ ժողովուրդին։ Ահա թէ ինչու համատարած էր Ֆրանսահայութեան յարգանքի արտայայտութիւնը, իր ազգային թաղման ափաբողութեան օրը։ Զուր տեղը չէր որ բազմահազար հայութիւն մը, սրտաբուխ եկած էր խոնարհելու իր դագաղին առջեւ, մինչեւ իսկ իր գաղափարական հակառակորդները չէին զլացած իրենց յարգանք բերելու։

Մե սիրտերը կը ճմլուին ամէն անգամ որ կ'տեղեկանանք, անդարձ անհետացում հին սերունդի լաւագոյն ներկայացուցիչներուն։ Բայց այս մէկը մեզի կը թուլկերազանցօրէն սահմռկեցուցիչ, որովհետեւ անփոխարինելի էր։ Հպարտ էինքիրմով։

ՄԻՆԱՍ ԽԱՊՐԻԿ

OUVRIER QUALIFIE

ԳՆԱՀԱՏՈՒԱԾ ԱՇԽԱՏԱՒՈՐ

●

Վերջին անգամ իր խմբագրատան մէջ գինքը դտայ սրտնեղ եւ մեկնելու պատրաստ։

Բարեւի յաջորդող ձեռքի սեղմում մը։ Ցետոյ բառեր

Կ'երթամ տպարան որպէս ուվրիէ քալիֆիէ։

Թրքապատում նրբութիւն էր ու՞ նի՞ք, հարցումիս պատասխանեց,

— Չի պակսիր, ու մեկնեցաւ։

Իր համակրելի աղջկան Օր. Արփիկի հետ պահ մը շարունակեցինք մեր խօսակցութիւնը, որ յայտնեց թէ դարձեալ մեքենաներու խանգարում կայ տպարանին մէջ, ուր հայրը գնաց փորձ կարդալու, որպէսզի թերթին տպագրութիւնը չուշանայ։

Գնահատուած աշխատաւոր՝ մանաւանդ կատարեալ վարպետ աշխատաւոր մը հայ լեզուի մաքրագործման եւ կանոնաւորման մէջ։ Անխոնջ աշխատաւոր մը հայ գրականութեան եւ հրապարակագրութեան։ Այս բոլորին հետ, էր նաեւ անվեհեր աշխատաւոր՝ յուշքի բերելու եւ հայրենասիրական տաք շունչովխանդավառելու ուծացման վտանգի տակ գտնուող նոր սերունդի երկսեռ երիտասարդութիւնը։

Գիտէք ընել այս բոլորը, աննկուն ջանքով, որպէս մղիչ մեքենայ հայ ազգի գոյութեան պահպանումին համար։

Իր անակնկալ մահուան գոյժը, սփիւռքի հայութեան բոլոր խաւերու մէջ ունեցած ազդեցութեան արձագանգը տակաւին ամենահեռաւոր երկիրներէ իսկ կ'իմացուի։

Գոնկօ – Պելժի մէկ անկիւը գտնուող, բարեկեցիկ բայց հայրենակարօտ հայ կին մը, դարմիկս, որուն մէկ հատիկ եղբայրը ինկած է 1916ին որպէս կամաւոր զինուոր Ֆրանսական Ճակատը պատերազմի դաշտին վրայ, խոր յուզումով ինծ կը գրէ — «Ցաւով իմացայ «Յառաջ»ի տէր եւ տնօրէն Շաւարշ Միսաքեանի մահուան լուրը։ Մեծ արժէքաւոր Հայ մը եւս կը բաժնուի այս աշխարհէն սուգի մատնելով հայութիւնը։ Ապահովաբար մեր բիւրաւոր նահատակները իրենց յաւիտենական կեանքին մէջ հոգեբաց ընդունեցին զայն»։

Համակարծիք այս սրտաբուխ զգացումին, կ'աւելցնեմ,

Եւ Ան արժանացաւ անշուշտ Աստուածաշունչի...

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՅՈՒՇԵՐԸ

■

(Պաշտօնաթերթը հրատարակած էր «Կայծ. Ներում»ը)։

Հաղարապետը տեղեկութիւններ ուզեց նաեւ զաւառի բանտարկեալներու մասին (քաղաքական յանցաւորներ)։

Այդ միջոցին պատրիարքարանը զաղբած էր գոյութենէ եւ խորհրդակցական մարմին մը կը վարէր գործերը։ Քիչ մը յէշողութեանս ապաւինելով, քիչ մըն ալ ձախ իյնալով, ցանկ մը ներկայացուցի, որուն համաձայն հեռագիրներով արձակուեցան Գոնիայի, Կեսարիոյ եւն. բանտերուն մէջ գտնուած հայ կալանաւորները (շատերը՝ Իզմիրէն, ինչպէս Մ. Վերածին կամ Ֆարհատ, Արշակ Արզուեան, Վահան Ռւնճեան եւ ուրիշներ, որոնք դատապարտուած էին 10 – 15 տարուան)։

Ես դեռ բանտն էի, երբ ազատ ընկերներ սկսեր էին հրատարակել «Արդարամարտ»ը։ (Արտօնութիւն խնդրուած է «Ազատամարտ»ի համար, սակայն մերժած էին, մինչ Հմայեակ Արամեանց ստացած էր «Ազատ Մարդ» թերթի մը արտօնութիւնը)։ Արձակումէս քանի մը օր յետոյ մամուլի տեսչութիւնը դադրեցուց «Արդարամարտ»ը, որուն յաջորդեց «Արիամարտ»։ Քանի մը օր յետոյ, նոր թերթն ալ դադրեցուցին, եւ սկսանք «Ճակատամարտ»ը։

▪

.. Ահա թէ ինչպէս ողջ մնացի, — փախստական՝ 1915 ապրիլ 11էն յետոյ, թաքստոց՝ մինչեւ 1916 Մարտ 15, այնուհետեւ ոստիկանութեան բանտ (մօտ երեք ամիս), պատերազմական ատեան (եօթը ամիս), կեդրոնական բանտ, 1917 Յունուար չորսէն, հինգ տարի բերդարգելութեան պատիժով, որ կէս մնաց զինադադարին։

Մնացեալի մասին չեմ ուզեր խօսիլ։ Կը բաւէ յիշել թէ իրարու ետեւէ մաքրուեցան Հմայեակ Արամեանց, Վլատիմիր, Յարութիւն Մկրտիչեան, Վ. Եսայեան, Փոլիս Կարապետ եւն.։ (Արշաւիր Եսաեանը եւ Չէյթունցի Կարապետը՝ Սուրիոյ մէջ)։

Հմ. Արամեանց մաքրուած էր իր տանը առջեւ, կէտիկ Փաշա, առանց այլ եւ այլի։

Յար. Մկրտիչեան, նախ քան աւարեկումը, խոստացած էր յայտնութիւններ ընել եւ կարեւոր փաստաթուղթեր յանձնել։ Իրականի մէջ, քանի մը աննշան բաներ պատմած, իբրեւ թէ կարեւոր յուշատետր մը ցոյց տուած եւ խուսափած էր։

Ինչ կը վերաբերի պուլկար հրէշին, Վլատիմիրի, փոխանակ իմ պիտցածս պատմելու, կը նախընտրեմ հետեւեալ հատուածը օրինակել նամակէ մը, զոր ստացայ Պուքրէշէն, այս յուշերու հրատարակութեան ընթացքին։

— Ստորագրեալս, Խաչիկ Յակոբեան, Վլատիմիրի բակարդէն բռնուած եւ աքսորուած եմ մինչեւ Տէր Զօր, բայց կրցայ մնալ Հալէպի մէջ։ Երբ հաշտութիւն եղաւ, եկայ Պոլիս։ Կէս ժամ խօսեցայ ձեզի հետ եւ Վլատիմիրի հասցէն տուի. յետոյ եկամք գացի տունը, տեսայ որ պատուհանէն նայած ճարկիլէ կը քաշէ, վարգոյրը գոց։ Նոյն օրը եւրէն գացի իր մն մօտ, բարեկամի մը հետ խօսելու ձանկարծ փախաց ակամիջեր. — «Իրդ անդիի աշխարհը գնայ»։

Լեցայ մնացի»։

Իմ կարգը մեզի եկած էր դէպի բանտ ամբողջելու օրուան բանաւորներն ու Ջաթրարները։ Հասա՞ծ է հաւաքման ժամ, կ'ըսէին բարեմիտներ, հաւատալով Դաշնակիցներու արդարադատութեան։ Երիտ խումբ կը հաւաքուէին, ու կը յանուէին դաշնակից ոստիկանութեան։

Նեւնոյն ատեն խուզարկութիւններ թէ տուներու մէջ, երեւան հանելու հեր առեւանգուած մանուկներ։

Այս… այդ արդէն ուրիշ պատմութիւն է։ Շատ աւելի շահեկան քան այն իր դրի առի ակամայ։

Շ. ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(30 եւ վերջ)

ԱՆԻԾԷ՛ ՄԱՅՐ ... (*)

Անիծէ, մա՛յր,
Ես իմ բանտս շինեցի :

Բանուոր եղայ, բանտի բանուոր
Վաղուան բանտը կառուցի :

Հող փորեցի, խիճ կրեցի
Բանտին հիմը ես բացի :

Քար կշռեցի, աղիւս տուի
Բանտին պատը հիւսեցի :

«Վարպետ Մանուկ, այստեղ ի՞նչ է»:
—«Խօվուշ, տղա՛յ, շո՛ւտ փորէ »:

Անիծէ՛, մայր,
Ես խցարգել, բանտախուցը փորեցի :

«Վարպե՛տ Մարգար, այստեղ ի՞նչ է»:
— « Զնտան, տղայ, դէ՛հ քար հաւաքուր»:

Անիծէ՛ մա՛յր .
Ես, յուսաբաղձ կալանաւոր ,
Գետնախշտի կազմեցի :

«Վարպե՛տ Օհան, այստեղ ի՞նչ է»:
— «Աշխատանո՛ց: Միտիրն եկար ,
'Խարձո՛ւր, դարձուր, տօլապը»:

Անիծէ՛, մա՛յր,
Տաժանակիր աշխատանքի
Ես դժո՛խք մը կառուցի :

«Իզնատ, ընկե՛ր ,այստեղ ի՞նչ է ,
Երկու օրէ կը փորենք »:

—« Այստե՞ղ, այստե՞ղ, միտքդ չի՞ գար,
Խոստովանանք պիտ՛ ընլանք ...»:

Անիծէ՛, մա՛յր .
Ի՛նչ շուտ մոռցայ ,
Նոր տանջարան կերտեցի :

Ի՛նչ պոռչտուք է, տղա՛ք, ի՛նչ կայ.
— Տասնապետը, մահակով
Ուժգնօրէն, զազանօրէն կը ծեծէ.
«Հիքաման» մը անօթի որ ուժարեկ թըմ-
բած էր...:

Անիծէ՛, մա՛յր ,
Ես հեռուէն դիտեցի
Սեւ տանջանքը բրածեծ,
Ես իմ բա՛նտս շինեցի ...:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

(*) *Այս այն կտորն է որ մեր ողբացեալ խմբագրապետը գրած է 1918ի Օգոստոսին Կեդրոնական Բանտին մէջ, եւ որուն կ'ակնարկէ իր յուշերուն մէջ («Յառաջ», 28 Մարտ)։*

ծայլին օրհնութեան, ըլլալով եզերիս վը-րայ բարի եւ պարտաճանաչ հայր մը իր ընտանիքին, եւ, 1915 - 1918ի Մեծ Եղեռնին զոհուած բազմահազար Հայերուս յի-շատակին յաւերժացնելու քաղաքի ախոյ-եան մը, եւ հայութեան պահանջի արդար դատի հետապնդումին անձնուէր գործիչ մը։

Յարգանք իր յիշատակին :

ՕԹՈՆ ՀԷՔԻՄԵԱՆ

ՎԿԱՅՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

1916ի ահաւոր ու չարագուշակ օրե-րուն, Պոլսոյ մեր հարիւրաւոր անզգացի ու զաւառացի երիտասարդներ զոհը դար-ձան պուլկար Վլատիմիր Տիմիթրիէֆի։ Ասոնցմէ առաջիններէն մէկը Թերեւս ե-ղաւ մեր սիրելի Շաւարշը, որ ինկաւ ծու-ղակը այն ճիւաղին, Թրքաբարոյ լրտե-սին, որ ինքզինքը տառապած, հալած-ուած եւ խողխողուած ժողովուրդի մը սրտցաւ բարեկամը ներկայացնելով, կը դարպասէր նկուղներու եւ Թաքստոցներու մէջ ծուարած հայ երիտասարդները, զա-նոնք Վառնա փախցնելու եւ ազատագրե-լու խոստումով :

Ահա՛ ոչ այս պուլկարական Վառնան եղաւ Թրքական Գրոմը Սիասիի բանտը, որուն մուտք դրան վրայ ամրացուած էր մեծ ցուցատախտակ մը հետեւեալ յոյ-տագրով . բացարձակապէս արգելք նեո-քին եւ արտաքին յարաբերութենէ :

Բանտին միեւնոյն յարկի քովնտի խու-ցէն, առաջին գիշերը, յանկարծ լսեցինք գոռ աղաղակ մը։ Թուրք եւ հայ խաֆիէ-ները եղբայրացած, հայհոյանքներով, լուտանքներով, մտրակներու շառաչիւնով եւ անանուն խժդժութիւններով կ'ուզէին կորզել կուսակցական եւ կազմակերպա-կան գաղտնիքներ, բայց Ան արու ու արի, եւ չպրտեց հարուածները հուրի ու սուրի, մնաց գինուորը ուխտի ու հաւատքի եւ բերդ մը՝ անխոցելի ու անպարտելի :

Ներշնչուեցանք իր կեցուածքէն. իր-բատուեցանք իր դասերէն, քալեցինք ան-դեղեւ իր հետքերէն եւ այսօր կ'ողբանք իր յիշատակը այս ազատ ափերէն :

ԱՐՏԱՇԷՍ ՎԱՐԺԱՊԵՏԵԱՆ

Ուստր, Փետր. 6

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՄԲ.— Երուսաղէմի պատրիարքու-թեան պաշտօնաթերթը՝ Սիոն իր Յունուար Փետրուար թիւին մէջ կենսագրականէն զատ հետեւեալ տողերը նուիրած է մեր ողբացեալ խմբագրապետին .

Յունուար 26ին Փարիզի մէջ վախճա-նեցաւ «Յառաջ» Թերթի հիմնադիր - խմ-բագիր Շաւարշ Միսաքեան :

.. Շաւարշ Միսաքեան կը գուրգուրար հայկական բոլոր արժէքներուն վրայ ան-խտիր։ Ունենալով հանդերձ իր ուրոյն ուղղութիւնը, « կը խանդավառուէր՝ երբ գաղութներ համերաշխութեան նշաններ ցոյց կուտային»։ Ան ձեռնհասօրէն եւ պատուաւոր կերպով կատարեց հայ գրին ու լեզուին անաղարտ պահպանման պաշ-տօնէի պարտականութիւնը, իբրեւ անոր աննկուն պահակներէն մէկը :

Թող իր տառապած հոգին հանգիստ գտնէ զէթ յաւիտենականութեան մէջ :

Ի՞ՆՉ ԱՆՁԿՈՒԹԵԱՄԲ,
Ի՞ՆՉ ԱՆՁԿՈՒԹԵԱՄԲ...

Ի՛նչ անձկութեամբ, ի՛նչ անձկութեամբ
Կը փըսանմ քեզ, երեքշաբթի՛. (*)
Ի՛նչ մանկունակ, ի՛նչ մանկունակ
Խինդով մը դուն թրթիռ կուտաս,
լոյս – շող կուտաս:
Իմ էութեան, երեքշաբթի՛:

Այսօր շաբաթ. ու կիրակի, յետո՛յ, յե-
տո՞յ երկուշաբթի ,
Ու կը համբե՛մ, ու կը համբե՛մ
Ժամ ու վայրկեան, երեքշաբթի՛ :

Տօ՛ն է այսօր՝, տօ՛ն է այսօր,
Աղնի ծաթեց, երեքշաբթի :
Այսօր կուգայ, հիմա կուգայ ,
Խանդաակաթ, ա՜խ, մայրս կուգայ ,
Ու ի՛նչ զորով, ու ի՛նչ զորով
Կը խօսի ներս, ցած ու խոնաւ բանտա –
խուցէս :

Այսօր կուգայ, հիմա կուգայ ,
Քոյրըս քնքոյշ, հիմա կուգայ ,
Ու թարմ ու ջերմ
Ի՛նչ քաղցրութիւն, ի՛նչ քաղցրութիւն
Կը ծորէ ներս մենաւորիկ ցուրտ խցիկէս:

Այսօր կուգայ, հիմա կուգայ
Սիրականըս անա՛ կուգայ ,
Ի՛նչ հեշտութիւն, ի՛նչ հեշտութիւն
Կ'պալեկոծէ մռայլ հոգիս :
Այսօր կուգան, հիմա կուգան,
Մտքի, սրտի քոյրեր բուրեան,
Օ՛, ի՛նչ սարսուռ, օ՛, ի՛նչ սարսուռ
Կը սաւառնի խուցիս վերեւ :

Ի՛նչ անձկութեամբ, ի՛նչ անձկութեամբ
Կը սպասեմ քեզ, երեքշաբթի՛,
Ի՛նչ մանկունակ, ի՛նչ մանկունակ
Խինդով մը դուն թրթիռ կուտաս ,
լոյս – շող կուտաս
Իմ էութեան, երեքշաբթի :

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

1918 Օգոստ. (Կեդր. բանտ) :

(*) *Երեքշաբթի այցելութեան օրն է :*

ՅԱՐԳԱՆՔ ԻՐ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

ՌԸՆԱԺ.— Սիրելի «Յառաջ», երբ ան-համբեր կը սպասէինք կուռ եւ գեղեցիկ հայերէնով գրուած խմբագրականները, արտասովոր աչքերովս վաստակաւոր եւ անխոնջ խմբագրապետիդ մահուան գոյժն էր որ կարդացինք :

Չէինք ուզեր հաւատալ այդ չարաշուք գոյժին, Թէ իրապէս չկայ այժմ հայ ժո-ղովուրդի հարազատ, անկեղծ, առաքինի եւ անզուգական զաւակը ընկեր Շաւարշ Միսաքեանը:

Ուրեմն դադրեցաւ զարկէ սրտին մեծ անուն Հայուն, լռեց յաւիտենապէս բազ-մավաստակ խմբագրապետը :

Ով դուն, պաշտելի վարպետս եւ կու-սակցական դաստիարակս, մենք որ քեզ-մով սորվեցանք եւ քեզմով խանդավառ ուեցանք։Այլեւս պիտի չլսենք «Մեր Խօս-քը», որ հարազատ հօր մը խօսքն էր։

Հիմա, մեզմէ առյաւէտ բաժնուած գը-նաց միանալու իր գաղափարի մեծ փա-ղանգին, Ա. Ահարոնեաններուն, Խաժա-կեաններուն, Վ. Նաւասարդեաններուն, Գէորգ Ջաւուշներուն, Հրայրներուն, Մուրատներուն, Ռուբէններուն

Վշտակից աշակերտդ այս քանի մը տողերը քու սիրած Տարօնի հոտաւէտ մա-նիշակներէն փունջ մը Թող ըլլայ դիրեղ-մանիդ վրայ, պաշտելի ընկեր Շաւարշ :

Վ. ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ

ՑԱՒԱԿՑԱԿԱՆ ՆԱՄԱԿՆԵՐ

ԽՄԲ.— Վերջին փունջ մը եւս անհա-մար ցաւակցական նամակներէն .—

ՓԱՐԻԶ.— Ես Շաւարշին ճանաչում եմ եւ սիրում նրա նկարագրի մաքրութեան, ջերմ հայրենասիրութեան համար։ Անզօր են խօսքերս արտայայտել այն ինչ որ ես զգում եմ նրա մեծ կորուստի առթիւ : Չեմ ուզում գործածել ուրիշների սովո-րական արտայայտութիւնները. իմ բոլոր խօսքերը անցնում են սրտիցս, բայց յու-զումս չի Թոյլատրում ասել այն ինչ որ սիրտս է ինձ տուն տալիս :

ԱՇՕ ՇԱՀԽԱԹՈՒՆԻ

***

ԻՍԹՐ.— Տունէն հեռու, այս մեկուսա-ցած անկիւնին մէջ իմացայ դառն կորուս-տը, ու կուզամ իմ ալ խոր ցաւակցութիւ-նըս յայտնել նաեւ յարգանքի պարտքս տալ անկեղծ հայրենասէրին յիշատակին:

Ողբացեալը այն հզօր նկարագրի տէր մարդն էր, որ իր գործելակերպին համար ուրիշներուն բարի կարծիքին ակնկալու-թիւնը չունէր, ու այդ կէտին մէջ մանա-ւանդ ես երբեք չեմ դադրած զինքը յար-գելէ :

ՎԱԶԳԷՆ ԱՆԴՐԷԱՍԵԱՆ

***

ՓԱՐԻԶ.— «Յառաջ»ի խմբագրի մահը մեծ կորուստ է մեր հասարակական կեան-քի եւ մամուլի համար :

Մ. ԲՈՒՆԵԱԹԵԱՆ

***

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Գիտենք որ ոչինչ կարող է սփոփել ձեր խորտակուած սիրտը։ Գի-տենք որ անհնար է որեւէ կերպով Թեթեւ-ցնել ձեր սուգը, բայց եւ այնպէս կ'ու-զենք բաժնել ցայն հոգեւին ու կը խնդ-րենք որ ընդունիք մեր ամենախորունկ զգացումներուն հաւաստիքը :

Վ. ՍԱՐԳՍԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ ԵՒ ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ «ՅԱՌԱՋ»Ը

«ՅԱՌԱՋ» ԻԹԵՐԹՕՆԸ (9)

ԵՐԿՈՒՆՔ

ԳԼՈՒԽ Գ.

ՄՈԳԱԿԱՆ ՀԱՅԵԼԻ

Էլ Ս. Կարապետն ազատած էր բոլորո-վին, ուստի մէկ մասը բանակին հոն կը զատնար, երբ Յովնան մտախոհ, շարու-նակեց իր ընթացքը ու մտաւ երկրպագել տաճարին դրան առջեւ։ Ադնիւ մարդուն բոլոր մտածութիւնը եւ պաղատանքը ու-րիշ բան չէր, այլ միայն Թէ Աստուած Գուրգէնի գուշակութիւնը հեռի ընէ իր խեղճ հայրենեաց վրայէն, վասն զի սիր-տը կը դողար Թէ ինք մարդու մը պատ-ճառաւ մի գուցէ ազգին Թշուառութեան պատճառ լինի :

Վերջապէս, վանահայր եւ միաբանք դոհութեան աղօթքներ կատարեցին ի փա-ռըս փրկողին եւ տարին Յովնան իւր բո-լոր ընկերաց հետ սեղանատուն ընթրելու, ուր բնականաբար խօսքերը բոլոր կը դառ-նային այն դիպուածոց վրայ, որոնք յա-ջորդեցան մեր լեռնականաց։ Յովնան մի-այն շատ քիչ կը խօսէր եւ իւր յոգնու-թիւնը պատճառ բռնելով՝ գնաց երկնցաւ խոտի դէզի մը վրայ. քանի մը ժամ քու-նէ վերջ, ելաւ կանգնեցաւ այնպէս ա-ռօյգ, իբրեւ Թէ ոչինչ աշխատութիւն չէր ունեցել :

Կոչնակը յեկեղեցին կը հրաւիրէր միա-բանքը, Յովնան արդէն ամէնէն առաջ ե-կեղեցւոյ դուռը կանգնած էր նոյն միջո-ցին եւ սկսած էր սաղմոսերգութեան, երբ յանկարծ զգաց որ ձեռք մը իւր ու-սին վրայ յեցաւ։ Երբ գլուխը դարձուց, տեսաւ երկայնահասակ չոր ծեր մը, որուն ձիւնի պէս ճերմակ մօրուքը մինչեւ գօ-տին կ'իջնէր, յայն մօրուքոյն բոլոր վի-րարկու մը մինչեւ ոտքերը կ'իջնէր. Թը-խամորթ էր իր խորշոմեալ երեսին գոյ-նը, իւր սեւ եւ մեծ աչքերը փայլ եւ հրա-պուրիչ քաղցրութիւն ունէին միանգա-մայն, առանց խօսք մը արտասանելու ձեռքէն բռնեց, առաւ դուրս հանեց, եւ երբ լուսնին աղօտ լուսով երկու հոգի մի-այն գտնուեցան, «Եկ, Յովնան, իմ եաե-ւէս, ըսաւ, եթէ կ'ուզես որ ապագայի վարագոյրը պատռի եւ ցոյց տայ քեզի հանդերձեալը՝ գաղտնիք Աստուածային, եկ, մի վախեր»:

— Ե՞րբ վախեր եմ ես որ հիմա պիտի վախեմ, ըսաւ Յովնան, գինուոր՝ Սասնցի մը երբեք չէ վախցեր :

— Բայց դու խառնուրդ ես զինուորի եւ քահանայի, դու խառնուրդ ես հաւատոյ եւ Թերահաւատութեան, դու խառնուրդ ես քաջութեան եւ եթէ ոչ երկիւղի, գոնէ կասկածանաց :

— Ես հաստատ եմ իմ հաւատքիս վրայ, ես զինուոր եմ ...

— Ինձ զգեց մի ճանչցներ. դու տղայ էիր, զքեզ տեսայ, հետացար դու ալ լեռ-ներէն, իմ աչքերս քեզի հետ էին եւ զքեզ կը տեսնէին եւ քու ամէն գաղտնիքդ կը նշմարէին. ուստի քալէ երթանք, չե՞ս ու-զեր դու իմանալ ապագան, միթէ՞ երկիւ-ղը որ մի գուցէ Հայաստան երկրի Թըշ-ուառութեան պատճառ եղար այդ հրաշա-կին կոտորածովդ՝ միթէ՞ այդ չէ որ զքեզ կը տանջէ :

Ծերունիի ցուրտ երկաթեայ ձեռքը կը սառեցնէր Յովնանու ձեռքը, եւ իրենք կը քալէին ձիւնին վրայ որ կը մռնչէր իրենց ոտքերուն տակ, եւ անխօս կը շարունա-կէին իրենց ընթացքը։ Կը բարձրանային, կ'իջնէին եւ դարձեալ կ'ելնէին, սառած առուակներ եւ գետակներ կ'անցնէին. ան-ցան նաեւ մեծ գետ մը, որու սառոյցին ընդարձակութիւնը իմացուց Յովնանին Թէ Արածանին էր որ կ'անցնէին, եւ գեռ իրենք կ'երթային լուսնին աղօտ լուսով մինչեւ բլուրներու, ժայռերու, կիրճե-րու, գահավէժներու եւ փապարներու մէջ դարձեալ այս ուղեգնացութեան ծրագիրը կորսնցուց Յովնան, եւ ծերը առանց իւր ընթացքը արագութիւն, Թողլու մտաւ մութին մէջ, ուր խաւարը շօշափելի ե-ղաւ եւ էլ աւելի ամուր սղմելով իւր ըն-կերին ձեռքը՝ կը քաշէր, կը տանէր խոյլ խոր, վասն զի շարունակ կ'իջնէին։ Յով-նան առանց երկիւղ զգալու կը խորհրդա-ծէր ինքնիրեն. «Զարս ժամ է եւ աւելի որ մենք այդ ծերուն հետ կ'արշաւենք եւ գեռ նա յոգնութեան փոքրիկ նշան մը չի ցոյց տալ, իւր ձեռքը ոչ կը դողայ եւ ոչ կը տաքնայ, սառ լինէր իմ ձեռացս տաքու-Թեամբ կլ հալէր, բայց ինք իմ ձեռքս կը սառեցնէ»

— Յովնան, ծալէ եւ այնպէս հետեւէ ինձ, ըսաւ ծերը, մի շակուիր մինչեւ որ ես քեզ իմաց չտամ :

Եւ այնպէս մի փոքրիկ ժամանակ եր-Թալէն վերջ, ծերուն յորդորով չոքեցան, եւ Յովնան զգաց որ աւելի համար-ձակ շունչ կ'առնուր, Թէպէտ միշտ գետ-նափորներու մէջ էին եւ ոչ նշոյլ կար ոչ բնական եւ ոչ արհեստական լուսոյ : Բայց, վերջապէս, հասան այնպիսի տեղ մը, ուր հեռուէն նշոյլ մը սկսաւ երեւալ եւ մտան ընդարձակ, լուսաւորուած սրահ մը, ուր ոսկեձոյլ աշտարակներու վրայ մեղրամոմեր եւ բազմաթիւ արծաթի կան-Թեղներ իրենց լոյսը կը ցոլացնէին, եւ հրաշալի արիան մը կանգնած էր պղնձէ պատուանդանի մը վրայ. այն համբաւա-ւոր ոսկիածին եւ ոսկիամօր Անահտայ արձանն էր նա՝ պաշտպան հին հայրենեաց, եւ իւր աջ կողմը Վահագնի եւ ձախը Աստղկան արձաններ կանգնած էին. ... Երեք արձաններուն պատուանդաններու յեցեալ եռոտանի մը կար դարձեալ ոս-կեձոյլ :

ՇԵՐԵՆՑ

(Շար.)

«ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ՕՐԸ»

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի «Սիամանթօ» խումբին կողմէ ։

Այս կիրակի ժամը 16ին Ցոյներու սրահը ։

Գեղարուեստական բաժին։ Կ'երգէ ծանօթ երգիչ Գ. Ժ. ՄԱՄԱՍԵԱՆ (Մաս)։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը ՊՈՄՈՆԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Մարսէյլի Շրջ. Կոմիտէի, կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Պոմոնի Զաւարեան Ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. Նոր Սե-րունդի Քրիստափոր խումբին ։

Այս շաբաթ ժամը 21ին, Պոմոնի Ս. Սահակ - Մեսրոպ սրահին մէջ ։

Կը նախագահէ ընկ. Յ. ԱՂԱՅԵԱՆ

կը խօսի ընկ. ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ ։

Գեղարուեստական ճոխ բաժին։

Մուտքը ազատ է ։

ԵՐԵԿՈՅԹ - ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼ

Կազմակերպուած Կապոյտ Խաչի Պուլ. Օտտոյի մասնաճիւղին կողմէ ։

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ լոյս, ՍԱԼՈՆ ՌՈՒՍ ԲԸՆԷՅԻ ՄԷՋ, (Ռիւ տը լ'Արպըր)։

Մասնակցութեամբ ԲԸՆԷ ՏԱՆԻԻ նուագախումբին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Լուսինէ Տէր Վարդանեան, մայրը, զաւակները եւ Հայկանուշ Դաւիթեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի այս կիրակի Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն, փեսին, հօր եւ եղբօր ՕՆՆԻԿ ՏԷՐ ՎԱՐԴԱՆԵԱՆի մահուան տարելիցին առթիւ ։

Կը հրաւիրուին ողբացեալին յիշատակը սիրողները ։

●

Այրի Տիկին Վերժին Կիւրիւնեան եւ զաւակը Գաբրիէլ կը ծանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց ամուսնոյն եւ հօր, ԼԵՒՈՆ ԿԻՒՐԻՒՆԵԱՆԻ եւ իրենց զաւկին, եւ եղբօր՝ ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԿԻՒՐԻՒՆԵԱՆի մահուան երկրորդ տարելիցին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։ Կը հրաւիրուին ողբացեալներուն յիշատակը յարգողները ։

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ՔԱՌԱՍՈՒՆՔԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի Մարտ 31ին, առաւօտ ժամը 9ին, Սինէմա Նոայի մէջ (Լա Քանըպիէռ)

Sous la Présidence d'Honneur de Mr. GASTON DEFFERRE

(Député Maire de Marseille, Minisire de la France d'Outre-Mer)

Խօսք կ'առնէ՝ երեսփոխան

FRANCIS LEENHARDT

Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Մարսէյլի Շրջ. կոմիտէին, մասնակցութեամբ Ազգային Կեդր. վարչութեան ։

Հ. Յ. Դ. բոլոր ենթակոմիտէներու եւ խումբերու, Նոր Սերունդի Շրջ. վարչութեան եւ բոլոր խումբերուն, Կապոյտ Խաչին եւ բոլոր մասնաճիւղերուն եւ Համազգային Մշակութային Միութեան։ *ՀՈՎԱՆԱՒՈՐՈՒԹԵԱՄԲ՝*

ԵՐԵՔ ՅԱՐԱՆՈՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ՝ Ս. ԱՒԱԳ ՔԱՀԱՆԱՅ ՇԱՄԼԵԱՆ (առաջ. փոխ. Հայաստանեայց Ֆրանսայի Հայոց) ՅՈՎՀ. Ծ. Վ. ՋՈՒԽԱՃԵԱՆ (Մարսէյլի կաթողիկէ համայնքին ժողովրդապետ) վերապատուելի Յ. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ (Աւետարանական եկեղեցի)։

Կը նախագահէ՝ Ընկ. ՅԱԿՈԲ ՊԱՊԻԿԵԱՆ

Կը խօսին՝ ՏԻԳՐԱՆ ԹԱԴՈՅԵԱՆ եւ Փրոֆ. Գ. ԽԱՅԻԿԵԱՆ

Կը մասնակցին՝ Օրիորդներ Անիթա Սարգսեան, Մատլէն Մարկոսեան եւ Ալիս Շամիրեան, Օր. Պոյաճեան, *ինչպէս նաեւ* Սարգիս Չէօրէքճեան ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Այրի Տիկին Լուսիկ Պէքմէզեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Մարանկօզեան Ժօժօ (զաւակը), Տէր եւ Տիկին Ժանօ Պէքմէզեան (Նիմ), Տէր եւ Տիկին Կարպիս Պէքմէզեան (Վալանս), Այրի Տիկին Արմէն Մարանկօզեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Մարանկօզեան (Փարիզ), Տէր եւ Տիկին Սերգօ Մարանկօզեան (Լիոն), Գ. Գրիգոր Մարանկօզեան (Լիոն), Այրի Տիկին Մարմինէ Գասեան (Վալանս), Տէր եւ Տիկին Նազար Գասպարեան (Կրընոպլը), Տէր եւ Տիկին Եթէրեան (Լիոն), Այրի Տիկին Աւագեան (Լիոն), Տէր եւ Տիկին Մինասեան (Լիոն) եւ բոլոր ազգականները սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն դառնաղէտ մահը, իրենց եղբօր եւ ազգականին՝

ՕՆՆԻԿ ՄԱՐԱՆԿՕԶԵԱՆի

որ տեղի ունեցաւ Գահիրէ (Եգիպտոս) ։ Հասցէ. — 34, ռիւ Էմիլ Օժիէ, Վալանս։

ՀԱՇՈՒԱԿԱԼ ՄԸ

Դատական եւ հարկային ծանօթութիւններ ունեցող։

Կը խօսի ֆրանսերէն, թուրքերէն, պուլկարերէն, ռուսերէն, սերպերէն եւ գերմաներէն։ Դիմել.

Mr CHAHBALIAN

49 Rue des Petites Maries, Marseille.

Երեքշաբթի եւ շաբաթ օրերը ժամը 11էն 12։

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Համախմբումի Միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղի վարչութիւնը իր խորին ցաւակցութիւնը կը յայտնէ Գ. Ներսէս Նահապետեանի մահուան առթիւ, Այրի Տիկ. Է. Նահապետեանի, Տէր եւ Տիկին Գ. Նահապետեանի եւ զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ա. Աճէմեանի ընտանիքին, Տէր եւ Տիկին Մ. Տէրմանեանի, Տէր եւ Տիկին Մ. Մարտիրոսեանի, եւ բոլոր պարագաներուն ։

ՆՈՒԷՐ. — Շավիլի եկեղեցւոյ շինութեան յանձնախումբը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները Գ. Ն. Յովհաննէսեանէ (Փարիզ) 50·000 ֆրանք, Օր. Կարապետեանէ (Փարիզ) 1000 ֆր., Գ. Մկրտիչ Տողրամաճեանէ (Շավիլ) 10 հազար ֆր., Գ. Ղազարոսեանէ 5000 ֆր ։

[illegible] ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ապրիլ 7ին կիրակի ժամը 16ին։

Քաղաքապետարանին սրահը Փարիզի Հայ Թատրոնը կը ներկայացնէ

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

Կատակերգութիւն երեք արար, ԳՐԻԳՈՐ ՎԱՀԱՆի, սիրուած դերասաններու կազմով մը՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ն. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, Ժ. ԳԻՉԻՐԵԱՆ, ՏԻԿ. Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՕՐ. ՇՈՒՇԱՆԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ՕՐ. ՆՈՅԵՄԻ ՇԱՀԻՆԵԱՆ եւ ՀԵՂԻՆԱԿԸ ։

ՍԳԱՏՕՆԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ԱՊՐԻԼ 28ԻՆ

Այս տարի եւս Սգատօնը պիտի կատարուի մեծ հանդիսաւորութեամբ 28 Ապրիլ, կիրակի օր, կէսօրէ վերջ ժամը 3–7։ Կը մասնակցին անխտիր բոլոր կազմակերպութիւնները։ Նոյն ժամուն բոլոր խանութները եւ առեւտրական հաստատութիւնները կը փակուին բատ սովորութեան։

Արգիլուած է նոյն օրը հարսանիք, նշանտուք, խնջոյք, պարահանդէս եւ նման հաւաքոյթներ եւ հանդէսներ։ Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

Լիոնի եւ շրջաններու Ազգ. Միութեանց Կեդր. վարչութիւն

ՎԵՐՋԻՆ ԱՐԵՒԱԳԱԼԸ

Ալֆորվիլի Ս. Պ. Պ. եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը հրաւիրէ հաւատացեալ ժողովուրդը, ներկայ ըլլալու եւ վերջին Արեւագալի հոգեմայլ երգեցողութիւններ լսելու, այս կիրակի ժամը 10ին.

Մեծ Պահոց վերջին կիրակին, 7 Ապրիլ Աւետման տօնին զուգադիպած ըլլալուն, բաց պատարագ պիտի մատուցուի ։

Պիտի քարոզէ հոգեւոր հովիւը Տ. Պարգեւ Քհնյ. Մերճանեան ։

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ

Նախաձեռնութեամբ Րոնի Սու Պուայի եւ շրջանի մշակութային եւ Իրերօգնութեան Միութեան, այս կիրակի ժամը 15էն 23, Ազգ. Տան մէջ, 32 ռիւ տը Թրէվիզ։ Կը նախագահէ Պ. Մ. ՊԱՐՍԱՄԵԱՆ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

●

ՄԱՐՍԷՅԼ. — Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը. –

Հայաստան ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9ին։

Ակնունի ենթկ. 30 Մարտ, ժամը 9·30ին։

Ընկ. Կարօ, 31 Մարտ կէս. ժամը 3ին։

Նիկոլ Դուման, 31 Մարտ, կէս. ժամը 3ին։

Ժողովները չյուշնանկելի են ։

Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովորական հաւաքատեղիները ։

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցիչները։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՇԱՒԻԼ. — Հ. Յ. Դ. «Արցութեան» խումբի ժողովը այս շաբաթ, ժամը 21-ին ընկեր Կիւլեանի բնակարանը ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՎԻԷՆ. — Կապ. Խաչի մասնաճիւղի անդամական ընդհ. ժողովը այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, «Համօ Օհանջանեան» սրահին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է ։

ՓԱՐԻԶ. — Հ. Յ. Դ. «Եգիպտացի» կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Շաբաթ, ժամը 20·30ին, Պարպօթ սրճարանին վերնայարկը։ Մէթրօ Կար տիւՆոր։

ԻՍԻ. — Կապոյտ Խաչի մասնաճիւղին ընդհ. ժողովը այս ուրբաթ, ժամը 20·30-ին, սովորական հաւաքատեղին ։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

ԼԻՈՆ. — Տէր եւ Տիկին Խաչերեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի իրենց մօր՝

ՏԻԿԻՆ ԼՈՒՍԻԿ ՍԵՎՏԱԼԵԱՆի

մահուան տարելիցին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ տեղւոյն եկեղեցին, (69 ռիւ Լուի Պլան)։

Ողբացեալին յիշատակը յարգողներէն կը խնդրուի ներկայ ըլլալ ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ԾՊՏԵԱԼ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի, Կիրակի, 7 Ապրիլ ժամը 15ին։ ժամը 16·30ին թաղանթք։ Գեղարուեստական բաժին, երգ, արտասանութիւն ։

Ճոխ պիւֆէ ։

***

Ապրիլի եօթին բոլորդ ձեր մանուկներուն հետ՝ Սէրքլը Միլիթէր, Փլաս Սէն Թ'Օկիւսթէն, հաճելի օր մը անցնելու համար ։

Imp ARAXES 46, Rue Richer Paris-9e

Le PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN en EUROPE

ՅԱՌԱՋ

HARATCH

ՕՐԱԹԵՐԹ
Հիմնադիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN
Rédaction et Administration : 32, rue de Trévise - Paris 9e
Fondé en 1925 Tél. : PRO. 86-60 R. C. Seine 57 A 2731
C. C. P. Paris 15069-82

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա եւ գաղութներ, տարեկան 3000 ֆր. վեցամս. 1600
Արտասահման՝ տարեկան 3500 ֆրանք: Հատը 12 ֆր.

ԿԻՐԱԿԻ 31 ՄԱՐՏ
DIMANCHE 31 MARS 1957

33ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 7846 33ème ANNEE

Directrice : Arpik MISSAKIAN

ՆՈՐ ՇՐՋԱՆ, 13ՐԴ ՏԱՐԻ, ԹԻՒ 3657

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅ ԳՐՔԻ ՏԱԳՆԱՊԸ

Գաղտնիք մը յայտնած ըլլալու յաւակնութիւնը չենք ունենար, երբ ըսենք թէ երկար տարիներէ ի վեր տագնապի մէջ է հայ գիրքը: Մանաւանդ Եւրոպայի եւ Ամերիկայի մէջ — հիւսիսային թէ հարաւային:

Նոյնպէս գաղտնիք չէ այս երեւոյթին պատճառը:

Հայերէն գիրքը սուր տագնապի մատնուած է պարզ այն պատճառով, որ օրէ օր կը պակսի Մեսրոպեան ոսկեղնիկ լեզուն գիտցողներու թիւը եւ մեր նորահաս սերունդը զրկուած է իր մայրենի լեզուն սորվելու հնարաւորութենէն:

Որո՞նք էին առկէ առաջ հայերէն գիրք կարդացողները:

Խօսելով Ֆրանսայի մասին, գիտենք որ մեծ թիւով երիտասարդներ եկան այս երկիրը՝ աւելի քան երեսուն տարի առաջ՝ իբրեւ գաղթական, մանաւանդ իբրեւ հողագործ՝ ագարակներու մէջ աշխատելու համար:

Ասոնք մեծ մասամբ որբեր էին, մեր նահատակներու զաւակները, որոնք անապատէն ազատուելէ վերջ պատսպարուած էին Մերձաւոր Արեւելքի որբանոցներուն մէջ կամ յաճախած հայկական զանազան լսրոցներ, ուր քիչ շատ հայերէն սորված եւ հայ գրականութեան ճաշակն էին առած:

Երբ Ֆրանսա հասան, անոնք արդէն կը ճանչնային մեր գրականութեան գլխաւոր դէմքերը, — Րաֆֆին, Ծերենցը, Աղաբոնեանը, Զարդարեանը, Զօհրապը, Արփիարեանը, Սիամանթօն, Վարուժանը եւ ամբողջ հոյլը մեր արեւելահայ եւ արեւմտահայ գրագէտներուն:

Ինկած ըլլալով զանազան անկիւնները՝ եւ կեդրոնական քաղաքներէ հեռու մեկուսի ագարակներու անհրապոյր միջավայրին մէջ, մեր այս երիտասարդ հայրենակիցները, որոնք աւելի ծանօթ են «Զափահաս Որբ» անունով, չարունակեցին կարդալ հայ հեղինակներու ստեղծագործութիւնները: Հոգեկան գոհունակութիւն կը զգային անոնք՝ երբ այս օտար եւ իրենց համար տակաւին խորթ շրջապատին մէջ կրնային կարդալ մայրենի լեզուով:

Երեք տասնեակ տարիներ անցած են այդ օրերէն ի վեր:

Այդ երիտասարդները յիսունին բոլորակուտան այսօր:

Զափահաս որբերէն ոմանք մեծ հայրիկ եղած եւ թոռներու տէր են դարձած արդէն:

Ընտանեկան հազարումէկ հոգերով ծանրաբեռնուած, առօրեայ հացին ետեւէն վազելու պարտաւորուած, ժամանակ չունին կարդալու: Մէկ կողմ ձգած են հայերէն գիրքը:

Լաւագոյն պարագային կը գոհանան «Յառաջ»ով, որ ամէն օր իրենց դուռը կ'երթայ, ազգին ցաւերուն եւ ուրախութեանց, յաջողութեանց ու ապագայ յոյսերուն մասնակից ու հաղորդակից կը դարձնէ զիրենք:

Ոչ ոք կրնայ մեղադրել այս սերունդը, որ հակառակ իր կրած զրկանքներուն, տակաւին հայրենասիրական վառ զգացումներով տոգորուած է: Մեր քաղաքական եւ ազգային զանազան կազմակերպութեանց մէջ այդ սերունդին երկսեռ ներկայացուցիչները կարեւոր թիւ մը կը կազմեն:

Վերջին պատերազմէն առաջ հայերէն գիրք կը կարդային նաեւ «միջին» կոչուած սերունդին պատկանողները: Անոնք որ 20 – 30 տարեկան էին՝ երբ Ֆրանսա եկան եւ հայերէն կարդալ - գրել գիտէին:

Ասոնց թիւն ալ շատոնց սկսած է նօսրանալ:

Հիները, մանաւանդ կիները տակաւին կը փնտռեն օտար ծանօթ մեծ վէպեր — Հազարումէկ գիշերներ, Մոնթէ Քրիսթօ, Թշուառներ, Երեք հրացանակիրներ, Քրսան տարի ետք, Թափառական Հրեայ, Գաղտնիք Փարիզու, Ռոքամպոլ եւայլն: Ու նաեւ Երազահան, աղօթագիրք եւ Նարեկացիին Հօբա:

Հայ հեղինակներու մէջ ամէնէն բախտաւորն է Րաֆֆին, որուն ազգային-պատմական վէպերը միշտ կը փնտռուին եւ բնաւ չեն հիննար: Հայաստանի մէջ անգամ սկսած են տասը հատորով հրատարակել իր ամբողջական գործերը:

Բանաստեղծութիւն կարդացող գրեթէ չէ մնացած:

Ժամանակին երբ Սիամանթոյի եւ Վարուժանի գործերը սպառած էին եւ կարելի չէր ճարել, ամէն կողմէ պահանջ կար: Իսկ այժմ որ նոր տպագրութիւններ լոյս տեսած են, հետաքրքրուող չկայ:

Ինկապէս որ ծանր տագնապի ենթարկուած է հայ գիրքը:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՆԱՍՐԻ «ԾՐԱԳԻՐԸ» ՍՈՒԷԶԻ ՄԱՍԻՆ

Ինչպէս գրած էինք, Համըրշըլտ - Նասր բանակցութեանց արդիւնքը գաղտնի պահուած էր, սակայն եգիպտական կառավարութիւնը խոստացած էր Նասրի առաջարկած ծրագիրը հրատարակել յառաջիկայ շաբթուան սկիզբը: Սակայն, ըստ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի, ահա այդ ծրագրին գլխաւոր կէտերը.

— Եգիպտոս պատրաստ է յարգելու 1888ի Պոլսոյ համաձայնագիրն ու ՄԱԿի ուխտը:

— Ծագող անհամաձայնութիւնները պիտի լուծուին ըստ ՄԱԿի ուխտին ոգիին: 1888ի համաձայնագրին յօդուածներուն շուրջ ծագող խնդիրները պիտի յանձնուին Լա Հէյի միջազգային դատարանին քննութեան, եւ կամ, եթէ կարելի ըլլայ, պիտի լուծուին փոխադարձ համաձայնութեամբ:

— Եգիպտոս Սուէզը բաց պիտի պահէ բոլոր նաւերուն առջեւ:

— Ջրանցքին վարչութիւնը պիտի ապահովուի 26 Յուլիս 1956ին ստեղծուած եգիպտական մարմնին կողմէ. անցքի տուրքերը ամբողջութեամբ եւ կանխիկ պիտի վճարուին այդ մարմնին:

— Գոյացած հասոյթներուն հինգ առ հարիւրը պիտի վճարուի եգիպտական կառավարութեան, 25 տոկոսը պիտի յատկացուի ջրանցքին ծախքերուն, իսկ մնացեալը պիտի մնայ ջրանցքին եգիպտական վարչութեան:

— Այս վարչութիւնը խտրութիւն պիտի չդնէ զանազան պետութեանց միջեւ. բայց որեւէ դժգոհութեան պարագային, հարցը պիտի քննուի իրաւարար մարմնի մը կողմէ:

— Ջրանցքին ազգայնացման հետեւանքով ծագող հատուցումներու խնդիրը պիտի կարգադրուի միջազգային իրաւարար մարմնի մը կողմէ:

Եգիպտական այս ծրագրին պատճէնները յանձնուեցան Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ, Ֆրանսայի եւ այլ երկիրներու կառավարութեանց, որոնք իրենց որոշումները տալէն վերջ միայն հրապարակ պիտի հանեն բոլոր մանրամասնութիւնները:

Եթէ «Նիւ Եորք Թայմզ»ի հրատարակած ծրագիրը սխալ չէ, Եգիպտոս ոչ միայն որեւէ զիջում ըրած չէ Համըրշըլտի, այլ նաեւ ամրապնդած է իր բոլոր նախկին պահանջները — անցքի տուրքերը ամբողջովին պէտք է վճարուին Սուէզի եգիպտական վարչութեան, ջրանցքին նախ-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳ. ԺՈՂՈՎԻՆ ՔՈՒԷԱՐԿՈՒԹԵԱՆ

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Ինչպէս գրած էինք, Կի Մոլէի դահլիճը վստահութեան քուէ ստացաւ հինգշաբթի գիշեր: Ստորեւ՝ կարգ մը մանրամասնութիւններ քուէարկութեան մասին. —

Քուէարկողներու ընդհանուր թիւն էր 409, որով 205ը կը նկատուէր մեծամասնութիւն:

Կառավարութեան ի նպաստ քուէարկեցին 95 ընկերվարականներ (100ի վրայ), 64 Ժողովրդական Շարժման (կաթոլիկ) անդամներ (74ի վրայ), 21 մենտեսեան արմատականներ (45ի վրայ), 11 ընկերվար - հանրապետականներ (21ի վրայ), տասը հանրապետական - ընկերվարականներ (քանի վրայ), 11 երկրորդ թեւի արմատականներ (13ի վրայ), 9 զանազան կուսակցութեանց անդամներ: Ընդհանուր գումար՝ 221:

Դէմ քուէարկեցին 128 համայնավարներ (143ի վրայ), 37 փուժատականները, 13 մենտեսեան արմատականներ, հինգ յառաջդիմական հանրապետականներ, հինգ զանազան կուսակցութեանց անդամներ: Ընդհ. գումար՝ 188:

Անկախները, գիւղացիական կուսակցութեան անդամները, կարգ մը արմատականներ, եւ քանի մը ուրիշներ, թիւով 110 հոգի, ձեռնպահ մնացին: 55 հոգի քուէարկութեան չմասնակցեցան: Իսկ 20 անձեր ալ բացակայ էին:

ԿԻՊՐՈՍԻ ՀԱՐՑԸ

Աններարգրելի է Կիպրոսի Յոյներուն ուրախութիւնը՝ Մակարիոս արք.ի ազատ արձակուելէն ի վեր: Իշխանութիւնները, վախնալով ծայրայեղութիւններէ, որոշեցին կրակմարի դրութիւնը վերահաստատել մեծ քաղաքներուն մէջ:

Հաւաքոյթներն ու ցոյցերը արգիլուած են:

Կիպրոսի կառավարիչը, Սըր Ճոն Հարտինկ, Լոնտոնէն Կիպրոս հասաւ ուրբաթ օր: Յայտարարեց թէ որոշած է ամէն գնով պահպանել կարգն ու կանոնը: Աւելցուց նաեւ, որ աննախընթաց առիթ մը կը ներկայանայ Կիպրացիներուն՝ արիւնայեղութեանց վերջ տալու համար:

× Մակարիոս արք. յայտարարեց թէ որեւէ բանակցութիւն չի կրնար վարել, այնքան ատեն որ Կիպրոս վերադառնալու արտօնութիւնը կը զլացուի իրեն:

× Միւս կողմէ, Անգլիոյ մէջ ներքին տագնապ մը ծայր տուած է. կառավարութենէն ներս շատեր համաձայն չեն Մաքմիլլընի հետեւած կիպրական քաղաքականութեան: Պահպանողական կուսակցութեան ղեկավար անդամներէն մէկը, Սալիզպըրիի մարքիզը, որ միեւնոյն ատեն նախարարաց խորհուրդին «Լորտ Նախագահ»ի տիտղոսն ունի, հրաժարեցաւ իր պաշտօնէն՝ բողոքելու համար Մակարիոս արք.ի ազատ արձակման դէմ:

ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ ՆՈՒԷՐՆԵՐ

«ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ ՍՐԱՀ»Ի ՀԻՄՆԱԴՐԱՄ

Կապոյտ Խաչի Լիոնի մասնաճիւղ	5.000
Գ. Մերկեր Առաքելեան (Տաքար)	2.000
Ժ. Տօնապետեան (Կաւտան)	1.000
Նախորդ գումար	1.344.800
Ընդհ. գումար	1.352.800

ՆԱԽԱԳԱՀ ԷՐԻՈՅԻ ՑՈՒՂԱՐԿԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ

Քանի մը օրէ ի վեր Լիոնի ամբողջ ժողովուրդը կը տողանցէր նախագահ Էրիոյի մահճակալին առջեւէն՝ յարգանքի իր վերջին տուրքը արտայայտելու համար իր քաղաքապետին: Երկրին ամէն կողմէն մասնաւոր պատուիրակութիւններ հասած էին:

Ազգային յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ շաբաթ կէսօրէն վերջ: Ներկայ էին Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը, որոնք մասնաւոր օդանաւով մեկնած էին Փարիզէն: Կառավարութեան միւս անդամները, երեսփոխանները, քաղաքական ու գրական դէմքերը, թիւով աւելի քան 700 հոգի, Փարիզէն մեկնած էին մասնաւոր կառախումբով մը:

Վարչապետը խօսեցաւ Թոնկ դամբանականը, որուն մէջ վեր առաւ հանգուցեալին արժանիքները մասնաւորաբար որպէս հանրապետութեան արթուն պահակներէն մին:

Ապա թափօրը ուղղուեցաւ դէպի գերեզմանատուն, ուր կրօնական կարճ արարողութենէ մը վերջ նախագահ Էրիոյի մարմինը ամփոփուեցաւ ընտանեկան դամբարանին մէջ: Արմատականները նախապէս հակառակած էին կրօնական արարողութեանց, առարկելով թէ հանգուցեալը հաւատացեալ չէր: Սակայն նախագահը իր մահուան անկողնին վրայ համաձայնութիւն յայտնած էր հաղորդութիւն առնելու:

Աշխարհի չորս կողմէն կը տեղան ցաւակցական հեռագիրները: Բոլոր երկիրներու պետերն ու քաղաքական դէմքերը իրենց հեռագիրներով մասնակից եղան Ֆրանսայի սուգին:

ԲԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԻԳԱՑ ԲԵՐԷՆ, որ հինգուկէս ամիսէ ի վեր բանտարկուած կը պահուէր հարաւային Մարոքի մէջ, ազատ արձակուեցաւ եւ մարոքեան իշխանութեանց կողմէ յանձնուեցաւ Ֆրանսացիներուն: Այս լուրը մեծ ուրախութիւն պատճառեց Ֆրանսայի մէջ, սակայն բազմաթիւ ուրիշ ֆրանսացի կալանաւորներ կան Մարոքի մէջ, որոնց մասին որեւէ լուր չկայ: Անհետացող ուրիշ զինուորականի մը, հարիւրապետ Մուրայի համար Փարիզի մէջ շաբաթ օր ցոյց մը կազմակերպուած էր: Կը կարծուի թէ հարիւրապետ Մուրօ անլուր չարչարանքներու ենթարկուելէ վերջ ըսպաննուած է:

ԹՈՆՈՒԶԻ մէջ Ալժերիացի մարտիկներու հանդստեան տան մը մէջ պայթում մը տեղի ունեցաւ: Կը կարծուի թէ հակառակորդ Ալժերիացիներ են պայթումին հեղինակները:

ՀՈՒՆԳԱՐԵՒԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակցութիւնները վերջ գտան Մոսկուայի մէջ: Հրատարակուած պաշտօնական զեկոյցը կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու տեսակէտները բացարձակապէս նոյնն են:

ՎԱՐՁԱՊԵՏ ԱՏԸՆԱՈՒԸՐ վեց օրուան պաշտօնական այցելութեան մը համար Թեհրան հասաւ, մինչ Ֆոն Պրենթանօ Հնդկաստան կը գտնուի, ուր կը կատարէ քաղաքական ու առեւտրական բանակցութիւններ:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ ընտրութեանց մէջ Նեհրուի կուսակցութիւնը ոչ միայն մեծամասնութիւն շահեցաւ, այլ նաեւ նախորդ ընտրութիւններէն աւելի աթոռներու տիրացաւ:

ԱՆԳԼԻՈՅ մէջ գործադուլները կը շարունակուին: Ընկերային տագնապը իր գագաթնակէտին հասաւ շաբաթ կէսօրէն վերջ, երբ մեքենական ճարտարարուեստներու 500.000 բանուորներն ալ միացան գործադուլի ընդհանուր շարժման:

ԻՐԱՆԵՒԻՏԱԼԱԿԱՆ բանակցութիւններ կը կատարուին՝ Իրանը Միջերկրականի միացնող նոր նաւթուղիի մը շինութեան համար, որուն պիտի մասնակցին նաեւ Ճափոն ու Գերմանիա:

ՄԵՂԵՆԱՎԱՆՔ
(ԱՍԱՑՈՒԱԾՔՆԵՐ)

●

Փա՛ռք ի բարձունս Մասեաց

Դուն ինծի երեւցար անպաճոյճ՝ այլ գիւթական. անզօր՝ այլ խորհրդաւոր. համր՝ այլ պերճաբարբառ: Եւ անճառելիօրէն մեծափա՛ռ՝ քու երկնաձիգ կեցուածքով :

Բայց, ի՞նչպէս է որ դուն կրցեր ես այդքան խորհուրդ, այդքան վսեմութիւն եւ այդքան անդիմադրելի հմայք համադրել քու վրայ, եւ, արքայօրէն պատմուճանուել ու թագադրել, կանգնիլ ընդմէջ դարերուն ու ընդդէմ դարերուն :

Թերեւս արարեալ մը չես դուն: Այլ՝ ինքնատեղծ էութիւն մը, որ ծնունդ ես առած, անցեալի մթութեան մէջ, իբրեւ թուրծ կամ շաղախ, խոր երկրի ընդերքներուն: Տարրախառնուած ես այլազան նիւթերու հետ: Աճած ու ծաւալած ես հետզհետէ: Ներքին անդիմադրելի մղումով մը թաւալած ես խաւէ խաւ՝ պլորելով կամ տապալելով ճամբուդ վրայ ինչ որ փորձած է խափանել ընթացքդ: Ուռճացած ու զօրացած ես թափ առ թափ: Եւ, դէպի լոյս մղուելու քու ներզօր ճիգիդ մէջ, գլորդացնելով ու սասանեցնելով հորիզոնները մերձակայ թէ հեռակայ, խոյացած ես վեր՝ հրաշունչ ու հրահոս, եւ լուսեղէն ու գունագեղ փայլատակումներով: Եւ, հուրի ու բոցի այդ թոհուբոհին մէջ, լայնախարիխ կոթողուած ես երկնամուխ՝ քեզմով կամրջելով երկիրն ու երկինքը, եւ ժխտելով երկնի անմատչելիութիւնը :

Այդ համատարած որոտումներէն ու սասանումներէն, եւ քու հրաշագեղ՝ նոյն իսկ հրաշատիպ ինքնակերտումէդ վերջ, քու երկունքիդ յաջորդող արշալոյսին առաջին, հմայուած ինքն իսկ քու յանկուցիչ շքեղանքէդ, իր ճառագայթներուն ոսկեղէն ցանցը սփռած տարածած է դէպի քեզ սիրաբորբոքայայտ, մինչ աջն աստուածային նոյն այդ ճառագայթներով պսակած է ձեզ երկոքեան :

Ու դուն, յաջորդող բոլոր արշալոյսներէն ու մայրամուտներէն առած ես՝ գոյն մը, շուք մը, պանակ մը, ու բարդած քու վրայ, մինչեւ որ սպիտակ ու անբիծ շղարշ մը եկած յաւիտենապէս ագուցած է ճակատդ լուսապսակ :

Ու չարունակած ես մնալ այդպէս անայլայլ, վեհ ու անսասան՝ դարերուն ու անոնց ընծայած արհաւիրքներուն դէմ յանդիման, մինչեւ որ, օր մըն ալ, հեռաւոր հորիզոններուն վրայ երեւցած է, — դետի մը նման, որ իր հունէն կը յորդի եւ նոր հուն կը փնտռէ, — բազմութիւն մը մարդոց, նախահայրերը մեր, որոնք, դեռ հեռուէն, դիւթուած հմայուած են քեզմով: Արբշիռ ու յափշտակեալ յառաջացած են դէպի քեզ: Եւ, իրենց համար իսկ անիմանալի մղումով մը, ապաստանած՝ փարած են քեզի, իբրեւ տարբեր երկունքի նոյն բովերէն անցած, իրենք եւս, քեզ նման, ծնած ըլլալով անցեալի մթութեան մէջ, բախած՝ այլազան ցեղերու, տարրախառնուած անոնցմէ ոմանց հետ, աճած ու զօրացած հետզհետէ, անցած՝ դարէ դար ու սահմանէ սահման, տապալած՝ խութեր ու խափանքներ ձգտելով ու հասնելով քեզի:

Ու դարեր յաջորդած են դարերու : Քու կողերուդ շուրջ սերունդներ յաջորդած են սերունդներու: Գանգրահեր ու շիկամորուս Հայկէն ետք, — որ, քեզի յեց. Բէլն հսկայ տապալեց՝ իր նետին հետ արձակելով գոյութեան վճիռը մեր ցեղին, — ցեղը աճած ու ծաւալած է: Դիմագրաւած է նոր արհաւիրքներ ու նոր փոթորիկներ՝ միշտ ներշնչուած քու անյողդողդ կեցուածքէդ: Կառուցած ու կերտած է: Իր քրտինքովը՝ բայց արիւնովն իր մանաւանդ, ոռոգած՝ ուռճացուցած է նոյն այդ հողը, իր էութեան բոլոր տարրերովն ու իր հոգիին բոլոր լարերովը ներմուծուելով խորախորն անոր՝ իբրեւ կաղնի հաստատուն, իրեն հարազատ ճիւղեր ու ընձիւղներ արձակելով մինչեւ հեռակայ ու կապտաւուն ափունքը երկծովեան :

Ու իր երգին, իր աղօթքին, իր հեթանոս թէ քրիստոնեայ պաշտամունքներուն, իր գրոհի թէ դիմադրութեան կանչերուն համանուագը, ինչպէս եւ՝ իր աղօթատեղիներուն ու ողջակէզներուն բոյրն համասփիւռ լեցուցած է քու բարձրահայեաց տեսողութիւնդ գրկող տարածութիւններն ամբողջ: Ու քու եւ անոնց, — նախահայրերուն մեր, — դարաւոր կենակցութեանը ընթացքին, դուն քու բոլոր ինքնապարփակ շնորհներէդ անջատ, օժտուած ես որակումով մը հարազատ՝ կոչուելով «Լեռն Հայոց», ըլլալով մեզի հետ նոյնացած, ընդելուզուած, « երկոքեան ի մարմին մի » ... —

Եւ ամէն անգամ որ, Հայոց աշխարհի չորս ծագերէն թշնամի ցեղեր կամ վայրի հորդաներ ուզած են խուժել մեր սահմաններէն ներս, եւ փորձած են իրենց ջոլիրներն արձակել մեր հողերուն վրայ, կամ՝ իրենց արիւնաներկ սուրերը շողացնել Հայոց արեւին ներքեւ, ու անոնց ամեհի կանչերուն, զէնքերու շաչիւններուն եւ ձիերու վրնջիւններուն միախառնուած են մեր քաջերուն ու յաղթաբազուկ տղոց գրոհի թէ դիմադրութեան որոտները բարձունքէ բարձունք, ինչպէս եւ, յաճախ, ծերոց, կանանց ու մանկտոց աղաղակները արիւնակոկորդ, ցեղը մղուած՝ փարած է քեզի՝ իբրեւ խարիսխ անխորտակ եւ իբրեւ բերդ անառիկ: Եւ կամ, ընդհակառակն, զօտեպնդուած քեզմով ու ներշնչուած քեզմէ, յետադարձ ու յեղակարծ խիզախումով մը հեղեղուած՝ յորձանուած է նոյն այդ ցեղերուն կամ հորդաներուն վրայ, եւ ջնջած ու սրբած է զանոնք :

Եւ երբ փոթորիկներն ու արհաւիրքները, կատարելով իրենց աւերներն ու կոտորումները, հեռացած կամ քշուած են մեր հողերէն, կանչերու, վրնջիւններու, շաչիւններու եւ ճիչերու խժալուրը դադրած, հուրն ու բոցը շիջած, քեզ ու մեզ իրար տեսնելէ արգիլող ծուխը անյայտացած, եւ հորիզոնը պայծառացած է կրկին՝ բացուող խորանի մը նման, «հանդրինացող» այդ «վարագոյր»ին ետեւէն կրկին ու միշտ վերյայտնուած ես դուն՝ մեծապանծ ու պատկառազդու՝ ինչպէս « Թագաւոր Փառաց », ու նոյն հողերուն վրայ կրկին ու միշտ մնացած ենք դուն եւ մենք՝ դէմ առ դէմ ու կողք կողքի՝ դիմագրաւած ըլլալով նոյն արհաւիրքներն ու նոյն փոթորիկները :

Ու փառքի ու ողբերգութեան, հրճուանքի ու կսկիծի մեր դարաւոր կենակցութիւնը եղած է այնքան յամառ, այնքան նուիրուն, եւ այնքան անդրժելի. ու քու էութիւնէդ այնքան տարրեր են խառնուած մեր էութեան, ինչպէս եւ՝ մեր արիւնէն այնքան արիւն քու կողերուդ, որ ցեղը, իւրայատուկ շնորհով մը. քեզ եւս հոգեփոխած է, ու դուն որ «Լեռն Հայոց» էիր, քեզ դարձուցած է Հայացած Լերան :

Կ. ՄԷՀԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՎԱՀԱՆ ՏԷՐԵԱՆԻ ՆՈՐԱՅԱՅՏ ՆԱՄԱԿՆԵՐԸ

●

Երեւանի Գրական Թերթը վերջերս հրատարակեց Ս. Սուքիասեանի մէկ շահեկան յօդուածը, որուն կարեւոր մասերը կուտանք ստորեւ .—

Վահան Տէրեանը, մեր այն գրողներից է, որոնք, գրական մեծարժէք ժառանգութիւն թողնելով հանդերձ, շատ քիչ բան են գրել իրենց անձնական կեանքի մասին:

Բարեբախտաբար, ինքնակենսագրական բացը զգալի չափով լրացնում են Վ. Տէրեանի գրած նամակները, որոնք նա ուղղել է իր մերձաւորներին մօտ երկու տասնեակ տարիների ընթացքում :

Վերջերս մեզ յաջողուեց յայտնաբերել Վ. Տէրեանի 27 նամակներ, որոնք նա հասցէագրել է Սոֆիա Օտարեանին: Սոֆիա Օտարեանի անձնաւորութիւնը նոր չէ մեզ համար:

Լազարեան Ճեմարանում սովորելու տարիներին, Վ. Տէրեանը չի խզում իր կապերը Ս. Օտարեանի հետ, որը այն ժամանակ սովորում էր Կանանց բարձրագոյն կուրսերում: Այդ բարեկամութիւնը յարատեւում է և՛ յետոյ, երբ վերջինս իր կրթութիւնն աւարտելուց յետոյ սա ժամանակ հաստատւում է արտասահմանում, ապրելով Շվեյցարիայի եւ Գերմանիայի զանազան քաղաքներում՝ Լոզան, Ժընեւ, Բեռն, ապա եւ Մինխէն, Բերլին :

Նորայայտ նամակների մոտաւորապէս կէսը գրուած են 1905ին: Իր այս գրութիւններում Տէրեանը մէկ ընդ մէջ յիշատակութիւններ է անում ռուսական առաջին յեղափոխութեան իրադարձութիւնների մասին: Մի նամակում նա ակնարկով հասկացնել է տալիս զգուշանալու խոհեմութիւնը :

« Վերջին դէպքերի մասին չեմ ուզում գրել, քանի որ նրանց մասին երեւի լրագրերում կարդացած կը լինէք: Քանի որ չէք գրում, ես նորից ենթադրութիւն եմ անում, որ դուք շուտով կը գաք, այնպէս որ երկարացնել չեմ ուզում առայժմ, մանաւանդ որ այսպիսի ժամանակներում դժուար է գրելը» ...

Այն մասին, թէ յեղափոխական մթնոլորտը ինչպիսի տրամադրութիւններ է առաջացրել մանաւորապէս միջնակարգ դպրոցների աշակերտութեան մէջ, Տէրեանը գրում է մի այլ նամակում, Փետրուարի 9ին.

« Արդէն պատրաստել էինք «Լիրիբ»ի (*) թիւ 3ը տպագրութեան համար, երբ մեզ կանչեցին խորհրդակցութեան աշակերտական գործադուլ անելու: Այժմ օրուան չարիքը դա է այստեղ: Մի գիմնազիայում արդէն ուսումը դադարեցուած է եւ հինգշաբթի պէտք է մշակուի միջնակարգ դպրոցների աշակերտների պահանջների ծրագիրը: Խորհրդակցութեանը մասնակցում են բոլոր դպրոցների ներկայացուցիչները: Մինչեւ Մարտի մէկը մեր ճեմարանում ուսում չի լինի, իսկ յետոյ գործադուլ կ'անենք, այնպէս որ հաւանական է որ փակուի մինչեւ Սեպտեմբեր: Տեսնենք՝ կը յաջողուի թէ չէ: Մեր ճեմարանը պէտք է դնի իր առանձին պահանջները, ինչպէս՝ Հայոց Պատմութիւն մտցնել, որ նախկին ծրագրում կար, Հայոց լեզուի դասերը աւելացնել, մինչեւ 5րդ դասարան աշխարհաբար լինի, եւն.»:

Տարեվերջին (Նոյեմբերի 9) Վ. Տէրեանը գրում է.

... « Այստեղի իրողութիւնները ճնշող եւ միեւնոյն ժամանակ ոգեւորող տպաւորութիւն են գործում: Մեր ճեմարանը փակեցին մինչեւ Յունուարի 15ը եւ երեւի կը գնամ Կովկաս: Դրութիւնը դեռ անորոշ է: Վերջերս «սեւ հարիւրակները» կոտորում էին ուսանողներին եւ աշակերտներին: Ինքնապաշտպանութեան խմբեր են կազմուած, Կարմիր Խաչի ընկերութիւններ, որոնք հոգում են ընկածների եւ վիրաւորուածների մասին: Այստեղից Կովկաս է ուղարկւում մօտ ժամանակներս 200.000 ռուբլու զէնք: Եթէ գընալու լինեմ, ի հարկէ կարողացածիս չափ կը տանեմ »:

Մինչեւ հիմա մենք սոսկ կողմնակի յիշատակութեամբ գիտէինք, որ Վահան Տէրեանը 1905-1906 թուականներին կարճ ժամանակով եղել է Անիում: Նորայայտ նամակները որոշ լոյս են սփռում նաեւ

(*) Լազարեան Ճեմարանի աշակերտական թերթը :

«ՅԱՌԱՋ»ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ .

ՖԵԼԱՀԻԱՆ
(ՄԻՏԻԼԼԻԻ ԿԵԱՆՔԷՆ)

■

Արեւին առաջին ցոլքերուն հետ, ամէն առտու ականջիս կը հասնէր իր երգը, տաք, խռովիչ եւ հետզհետէ ծաւալուն վայրի կշռոյթով մը, որ կարծես կուգար հին դարերու խորէն .

Սիրէ, թռչնիկս ինծի,
Ինչպէս կը սիրէիր առաջ,
Նայէ ամբոխին, մի՛ դներ ականջ,
Հարցուր միայն քու սրտին :

Սիրոյ խորհուրդ մը ունէր այդ աղջիկը, ու երբ օր մը փորձած էի խլել իր բերնէն, գեղանի Լեղպասուհին պոռացած էր պատասխանելով .

— Ո՛հ, շատ հետաքրքիր ես. սրտիս գաղտնիքը ոչ մէկուն պիտի ուզէի բանալ :

Ֆելահիան ի զուր կը ջանար ծածկել իր սէրը, որովհետեւ բաներ մը կռահած էի արդէն ...: Կիրակի իրիկուն մը, պատուհանէս նկատած էի պարմանիներու թափօր մը, որ կ'ուղղուէր դէպի աղջկան տան կողմերը: Ուտը շալկած՝ առջեւէն կ'երթար Աստափագարցի Ստեփանը, — անխուսափելի ընկերակիցը ցայգերգակ սիրահարներուն: Նուագարանին առաջին զարկերուն հետ բարձրացած էր սիրերգ մը, քաղցր, հոգեխռով եւ լի անսահման թախծութեամբ . — Ո՛վ վշտեր, խնայեցէք ինձ, կը պաղատիմ ձեզ, կը պաղատիմ ...

Չարաճճի ժպիտ մը ուրուագծուած էր մօրաքոյր Փերսէֆօնի շրթներուն անկիւնը. ժպիտ մը, որ ըսել կ'ուզէր .— Չե՞ս հասկնար, Ֆելահիային Աղաբիբիքօն *(տարփածուն) է ...*

« Փանայիր »ները պատուոյ տեղ մը կը գրաւեն Միտիլլիի կեանքին մէջ: Ամառնային գեղեցիկ օր մը, երբ մեծ մայրս առաջարկեց զիս տանիլ Այու Ղլիգորի ուխտագնացութեան, ես հաւանեցայ սիրայօժար :

Շատ հաճելի էր ճամբորդութիւնը եւ առիթը կ'ունենայի մօտէն ուսումնասիրելու Միտիլլիի բարքերը, սովորութիւններն ու ժողովուրդին նկարագիրը : Պէտք է, սակայն, խոնարհաբար խոստովանիմ, որ այս բոլորին մէջ մեծագոյն տեղը կը գրաւէր ... էշ նստելու հաճոյքը: Է՛հ, ուրիշ բան էր, — թէեւ շատ ալ լուրջ չթուի ծանրապլուխ մարդոց, — բազմիլ իշուն քամակին վրայ, գլխարկը մէկդի ծռած՝ յոյն «Փալիքարի»ի մը ինքնագոհ հպարտութեամբ, դիտել այդ երկար ականջները, որոնք կը շարժէին խոնարհ կենդանիին իւրաքանչիւր քայլափոխին :

Արշալոյսին ոտքի ենք արդէն, կապերտները եւ ուտելիքները բեռցած անոր վրայ: Կը տեղաւորուիմ անոնց մէջտեղը եւ իշուկը տափիկ տափիկ կ'իջնէ ժխաւոր բլուրէն, յուլօրէն կը դառնայ աջ եւ ձառիվարէն կը սահի դէպի շուկայ :

Մեծ մայրիկս կը քալէ իշուն քովէն, իսկ մօրաքոյր Փերսէֆօնը առջեւէն ; կենդանիին սանձը ձեռքին: Այու Ղլիգորի «Փանայիր»ին՝ պահք աւրելու պէս բան մըն էր անոնց համար էշ հեծնիլը, իրենց ուխտը կատար չէր կրնար ըլլալ այդպէս ..

Մօրաքոյր Փերսէֆօնը արդիականացած կարելի էր համարել, որովհետեւ քիչ շատ դպրոցի երես տեսած՝ շրջազգեստ կը կրէր: Կը քալէր ան, գլխին կապոյտ քօղ մը ձգած, սրբակեաց միանձնուհիի մը պէս :

Շուկային մէջ, թխադէմ դեղձկուհին շատ պիտի ուզէր գետնին եօթներորդ յարկը մտնել, կապելաններուն առջեւ նստած տաքարին «Փալիքարիա»ներու ակնարկներէն խուսափելու համար: Սակայն ծանօթ իր խրոխտ բնաւորութեան, շատ անգամ կը քաշքշէր կրասէր մօրաքոյրս, լիահագագ ծիծաղելով իր անմեղութեան վրայ :

Ճամբան երկար էր, դժուարին եւ բաւական յոգնեցուցիչ: Պէտք էր սար ու ձոր կտրել, ելլել ձիթաստաններու բարձունքն ի վեր, իջնել հեղեղատներու եզերքը, անցնիլ ծառաստաններէն, կրկին մագլցիլ եւ բլրակներու կողերէն իջնել դաշտագետին :

Վերջապէս, քանի մը ժամէն հասանք բացատ մը, որ շրջապատուած էր կաղամախի ծառերով: Ձախակողմը՝ Այու Ղլիգորի հնամեայ մատուռը կը տարածուէր, եզերուած կանաչաւուն մամուտներով: Կամայ թէ ակամայ, դարձեալ ստիպուեցայ կցուիլ հանդիսի «չալվար»ին, որ իրեն հետ զիս մտցուց պատմական ուխտավայրը :

Այու Ղլիգորը սրբակեաց մանուկ մը եղած էր, դարեր առաջ ճգնած հանդիպակաց բլրակին վրայ, որուն այրին պատառուածներուն վրայ թողած էր դէմքին հետքերը եւ համբարձած դէպի երկինք :

Մեծ մայրիկս զիս տարաւ հոն, այդ նեղ եւ ցածլիկ քարանձաւը, շուրջ մէկուկէս մեթր բարձրութեամբ: Երբ նայուածքս ինկաւ այդ աչքի, շրթունքի եւ ձեռքի հետքերուն վրայ, ես զիս ջանացի համոզել որ նոր Այու Ղլիգորը նոյնքան սրբական է որքան մեր Ս. Գրիգորը, որ դարեր առաջ զինքը կանխած էր իր լուսաւորչական առաքելութեան մէջ ...

Աղճամիտ հաւատացեալի մը սրտի թեթեւութեամբ, երբ կ'իջնենք բացատ, մեր աչքին կը պարզուի իսկական «Փանայիր»ը: Մէկը միւսին ետեւէն, հրապարակ կ'ելլեն պարմանիները, կը պարեն, հա կը պարեն: Մերթ՝ քաղցր, մերթ՝ հնչեղ եւ թրթռուն ձիկան նուագախումբի մը թախծութեամբ, վինի, ջութակի եւ քանոնի հնչիւնները չափ կուտան քայլերուն, կը խանդավառեն հասարակութիւնը :

(Մնացեալը յաջորդով)

ԱՐԱՄ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ

այս ժամանակաշրջանի վրայ: Դրանցից մէկը գրուած է Անի քաղաքից 1906ի Յունուարի 2ին, երկրորդը՝ Ալեքսանդրապոլից նոյն Յունուարին՝ ըստ բովանդակութեան, երրորդը՝ նորից Ալեքսանդրապոլից, Փետրուարի 9ին:

Վերջին գրութեան էջերում Տէրեանը յատուկ տողեր ունի Աւ. Իսահակեանի մասին:

... «Եկանք Ալեքսանդրապոլ ... Այնպիսի տխրութիւն եւ խաւար է տիրում այստեղ, որ թէեւ գիտես՝ շատ սուտ չէ քո պաչարը, բայց այնուամենայնիւ բղձում ես քեզ համարել որպէս պրոֆեսոր հասարակական գիտութեանց: Աւետիք Իսահակեանին բաւական մօտ ծանօթացայ: Նա շատ անկեղծ մարդ է ...: Աւետիքը անմիջական զգացմունքի եւ տրամադրութեան մարդ է եւ ի զուր կը լինէր նրա մէջ որոնել փիլիսոփայական մտքի որոշ սիստեմատիկական ուղղութիւն: Նրա բանաստեղծութիւններն էլ անմիջական բզզացմունքի արտայայտութիւններ են:

Մի օր նա երկար պատմեց իր գլխին եկածները եւ վերին աստիճանի անկեղծ էր իր պատմութեան մէջ: Ծնունդին Ղազարապատ դիւզում էինք: Աւետիքը այնտեղ պահած ունի մի մեծ պոեմ (մօտ 200 էջ և աւելի) «Մասսայ Մանուկը»(*) վերնագրով, որ թաղած է եղել հողի տակ մի քանի տարի, վախենալով խուզարկութիւնից: Անա այդ պոէմը պիտի կարդար մեզ եւ դրա համար մենք Անիից վերադառնալիս եկանք՝ Ղազարապատ, ուր ապրում է նրա եղբայրը եւ ուր նրանք կալուածներ ունէին ...: Այստեղ համարեա միակ կարգին մարդը Աւետիքն է եւ մէկ էլ Լեւոն Մանուէլեանը, որի մօտ էլ լինում եմ: Ամառս վերջերին կը գնամ Մոսկուա, որովհետեւ ուսումը երեւի կը սկսուի եւ հաշւելներս վերջնականապէս կը մաքրեմ ճեմարանի հետ ...»:

Անկասկած որոշ հետաքրքրութիւն է ներկայացնում Վ. Տէրեանի այն նամակը, որի էջերում նա խօսում է Լազարեան ճեմարանն աւարտելու եւ առաջիկայ անելիքների մասին.—

«Վերջապէս կարող եմ ձեզ ընդարձակ նամակ գրել: Քննութիւններս վերջացան եւ ես այժմ ռուսական կայսրութեան իբաւազուրկ քաղաքացի եմ: (Նամակին ընդգծուած մասերը գրուած են ռուսերէն): Քննութիւններս շատ անցան եւ հեշտ էին, չնայած որ արտաքուստ պայմանաւորուած էին ինչպէս որ հարկ է: Ամառս վճռեցի մնալ Մոսկուայում: Առայժմ դրութիւնս անորոշ է եւ ոչ մի գործ չունեմ, բայց ծանօթներս խոստացել են աշխատանք գտնել քաղաքային դումայում: Մտադիր եմ ամառս պարապել քաղաքատնտեսութեամբ եւ Փրանսերէնով .. Ինձ համար իբրեւ մասնագիտութիւն ընտրել իմ գրականութիւնը. մտնելու իմ պատմա-լեզուագիտական Ֆակուլտետը ... Ուրեմն աւարտելով այն «դպրոցը», որ գժբախտաբար միջնակարգ դպրոց է կոչւում, եւ դուրս գալով այն այլանդակ եւ նեխած բանտից, որ պանսիոն է կոչւում, ես նորից ուզում եմ վկայել ձեզ իմ խորին յարգանքը եւ համակրութիւնը ... Առ այժմ ապրում եմ ընկերոջս հետ եւ պարապմունքներ եմ որոնում, քանի որ մարդս կենդանի է ոչ միայն Աստծու խօսքով, այլեւ ամենօրեայ հացով. մինչեւ իսկ աւելին կ'ասեմ, թէ որ բանը այդտեղ հասաւ, կարելի է ապրել առանց որեւէ խօսքի, իսկ առանց հացի՝ չմտածէք էլ երբեք»:

... Տէրեանի գրութիւնների շարքում բացառիկ տեղ է բռնում նրա մի նամակը, որը գրուած է 1907 թուականին:

«Դուք հարցնում էք, թէ արդեօ՞ք ես խորին համոզմունքով եմ ընտրել իմ մասնագիտութիւնը, թէ՞ փոփոխական մի բան է դա: ... Ես ընտրել եմ. գլխաւորապէս նրա համար, որ գրականութիւնը, պատմութիւնը իմ ամենասիրելի առարկաներն են եւ առանց առաջինի ես չեմ կարող ապրել, ինչպէս եւ առանց հացի: Ուսուցչական ասպարէզը ես սիրում եմ այնքան, ինչ չափով որ ցանկանում եմ մանուկների հետ լինել, որոնց ես այնչափ սիրում եմ: ... Բանը նրանումն է, որ սեփական աշխատանքով ապրել եւ միաժամանակ լուրջ պարապել գիտութեամբ, դա համարեա անկարելի բան է: Ես այժմ փորձով այդ եզրակացութեան եկայ: ... Եւ եթէ մի կրթաթոշակ ճարուի, ես կ'ընդունեմ այն մտքով որ ապագայում մի կերպ վերադարձնեմ այդ կրթաթոշակի արժէքը կամ հասարակական գործունէութեամբ, կամ նոյնիսկ փողով: Իսկ եթէ ոչ, ինչ արած, ասում են «անճարը կ'ուտի բանջարը» ...

(*) Աւ. Իսահակեանի «Մասսայ Մանուկը» պոէմի առաջին տարբերակը ոչնչացուել է 1897 թուականին: Հետագայում հեղինակը վերամշակել է այն, սակայն չի հասանել գրածին:

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

ԷՏՈՒԱՐ ԷՐԻՕ

ԻԲՐԵՒ ՊԱՏՄԱԲԱՆ ԵՒ ԳՐԱԳԷՏ

●

Երբ մեծ մարդիկ առ յաւէտ կը փակեն իրենց աչքերն ու այլեւս մուտք կը գործեն յաւիտենականութեան սեմէն ներս, անցաւոր մեր աշխարհին աւանդ կը ձգեն միայն իրենց կատարած գործերը:

Քաղաքական մեծ դէմք էր Էտուար Էրիօ, սակայն անգամ մը որ ամբողջ Ֆրանսան յարգանքի իր տուրքը ընծայէ անոր քաղաքական գործունէութեան, գրագէտն ու պատմաբանն է միայն որ պիտի շարունակեն ապրիլ:

Իր ամբողջ կեանքին տեւողութեան Էրիօ նախընտրութիւնը տուած էր քաղաքականութեան եւ այդ պատճառով ալ գրական մարդը, իր մէջ, բռնազբօսիկ կերպով պահուած էր երկրորդական աստիճանի վրայ: Իր ձգած գրական ու պատմագիտական փաստակն է սակայն, զոր Ֆրանսա պիտի պահէ որպէս աւանդ:

Մեծ պատմաբան մը, համայնագէտ մը, կամ մեծ գրագէտ մը չէր Էրիօ. այլ՝ լուրջ պրպտող մը, պատմական ճշմարտութեան սիրահար մը. առաւելութիւններ՝ որոնք ի յայտ կուգան իր ձգած գործերուն մէջ:

Արտայայտուելու մեծ դիւրութիւն ունէր. եւ կը գրէր սահուն, դիւրահասկնալի լեզուով, ճիշդ ինչպէս կը խօսէր: «Էքօլ Նորմալ»ի մէջ ստացած կրթութիւնը կերտած էր իր միտքն ու ոճը. կը մտածէր հարցերը դասաւորելով, եւ կ'արտայայտուէր նոյն դասաւորուած ձեւով:

Ողջութեանը Ֆրանսական Ակադեմիայի քառասուն «անմահ»ներէն էր. սակայն իր ձգած գործերով ապահովաբար պիտի արժանանայ պատմութեան անմահութեան:

Գրական իր առաջին լուրջ աշխատասիրութիւնը տոքթորայի իր ընդարձակածաւալ թէզն էր՝ գրուած մօտաւորապէս 50 տարի առաջ — «Տիկին Ռէքամիէ եւ իր բարեկամները», որու մէջ Էրիօ տուած էր ինչ որ կարելի է ըսել կամ գիտնալ Տիկին Րէքամիէի եւ իր շրջանակին մասին:

Շատ հետաքրքրական են Մ. Նահանգներէն ու Խ. Միութենէն վերադարձին հրատարակած իր յուշերը, որոնք առաւելաբար անկեղծութեան դրոշմ մը կը կրեն՝ հող չէ թէ միշտ իրաւունք չունենայ իր գոյացուցած համոզումներուն մէջ:

Վաւերական ուսումնասիրութիւն է իր «Պէթհովէն»ը, իսկ «Ոչ եւս է Լիոնը»՝ երկար աշխատանքի եւ պրպտումներու արդիւնք: Անհուն սէր ու հիացմունք կ'արտայայտէ «Նորմանտական անտառին մէջ» հատորը, զոր Ֆրանսայի այդ նահանգին ձօնուած գրական համանուագ մը կարելի է նկատել:

Ամէնէն ուշագրաւը, սակայն, Էրիոյի «Յուշերն են. շատ բան տեսած, շատ դէպքերու ականատես եղած մարդու յուշեր, որոնք ամբողջ դարաշրջանի մը պատմութիւնը կ'ամփոփեն իրենց մէջ: Սկսած Տրէյֆիւսի դատէն, մինչեւ առաջին աշխարհամարտի դէպքերը, յետպատերազմեան տարիներու վերիվայրումները, քաղաքական ու ընկերային դէպքերը, երկրորդ աշխարհամարտը, վերջին տասնամեակը, այս բոլորը կը պատմուին, կը վերլուծուին Էտուար Էրիոյի սահուն լեզուով:

Այս գործերուն կողքին անկարելի է չյիշել այն բազմաթիւ ուսումնասիրական յօդուածները զոր հրատարակած էր զանազան պարբերաթերթերու մէջ:

Կը սիրէր գրականութիւնը. իր անունով գրական մրցանակ մըն ալ հիմնած էր՝ վերապահուած Ազգ. Ժողովի անդամներուն կամ այնտեղ աշխատող պաշտօնեաներուն կողմէ գրուած լաւագոյն վէպին, որովհետեւ հաւատացած էր թէ քաղաքական մտահոգութեանց տակ ծանրաբեռնուած մարդոց համար միտքերը հանդարտացնելու լաւագոյն միջոցը գրականութեա՞ն գրաղիլն է:

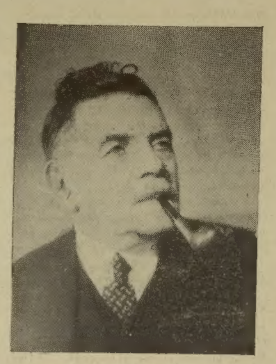

ՆԱԽԱԳԱՀ ԷՐԻՕ

Նկար՝ Ֆօթօ Ֆէպիւսի (ողբացեալ Յ. Սէմէրճեան): Նախագահին նախընտրած նկարներէն:

Զափազանց սրամիտ ալ էր: Օր մը, բարեկամներէն մէկը կը զարմանար թէ այդքան կանոնաւոր կերպով ներկայ կ'ըլլայ Ֆրանսական Ակադեմիայի նիստերուն.

«Ինչ ընեմ, սիրելիս, — պատասխանեց Էրիօ, — միայն այնտեղ է որ քիչ մը հանգիստ կրնամ ընել»:

Հաճոյքով կը պատմէր հետեւեալ անեկդոտը. —

«Առաւօտ մը, մեր փողոցին գիշերապահը եկաւ պատւ գիս ու անոր բերնէն լսեցի թէ դահլիճը հրաժարած է եւ այլեւս մաս չեմ կազմեր կառավարութեան.

— Կը ցաւիմ յայտնելու Պարոն Նախարարին որ Պարոն Նախարար այլեւս նախարար չէ»:

Միշտ ալ մերժած էր ընկերվարական կուսակցութեան անդամագրուիլ, որովհետեւ, կ'ըսէր, «քաղքենի կերակուրներով բանուորական ճաշարանները չեմ սիրեր». իսկ ընկերվարականները կը յորջորջէր «սմոքինկով յեղափոխականներ»:

Շատ կը սիրէր պատմել հետեւեալ միջադէպն ալ.

«1934ի Փետրուար 6ին, քանի մը բարեկամներու հետ դուրս կ'ելլէինք Ազգային Ժողովի շէնքէն: Յանկարծ լսեցի որ իմ ու ընկերներուս հասցէին կը պոռային՝ «Սէն գետը նետենք, Սէն գետը նետենք զիրենք»: Զափազանց նուաստացած զգացի մտածելով որ Լիոնի քաղաքապետ մը կրնար իր օրերը վերջացնել Բանէն տարբեր գետի մը մէջ»:

«ՅԱՌԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (10)

ԵՐԿՈՒՆՔ

●

ԳԼՈՒԽ Գ.

●

ՄՈԳԱԿԱՆ ՀԱՑԵԼԻ

Չէր կարելի իմանալ թէ այս տաճարը, վասն զի իրօք տաճար մըն էր սա, իր գմբէթովը, որու չորս կողմ դեռ ուրիշ փոքր գմբէթներ կային, գետնին տակն է՞ր թէ գետնէն դուրս բարձրացած. վասն զի պատերը բոլոր արձաններով եւ քանդակներով էին զարդարած եւ վրայի գմբէթէն կախ էր ահագին ապակեայ ճրագարան մը, ո գիտէ ո՞ւստի եւ ո՞ր հեռաւոր երկրէ բերուած այդտեղ այդ անդնդախոյս աստուածութեանց պաշտօնը եւ նսեմպեսալ խաւարը չքաւորելու համար:

Այս տեսարանը, յանկարծ, այնչափ զարմացուց եւ շլացուց զԹովնան, որ եւ ոչ զգաց թէ ինչպէս եւ երբ հեռացաւ իրմէ իր ծեր առաջնորդը, ուստի սկսաւ նայիլ եւ զննել այդ հին յիշատակաց եւ արուեստներու հրաշալիքը, որոնց նմանութիւն կը մտածէր թէ ուր տեսած էր ինք, ի Կոստանդնուպոլի՞ս թէ ի Բաղդատ:

Եւ երբ այս մտածութեան վրայ էր, յանկարծ, իր ուշադրութիւնը շարժեցաւ, վասն զի երգերու ձայներ սկսան լսուիլ, եւ տաճարը լցուեցաւ Արաբիոյ եւ Հնդկաց անուշահոտ խնկերով, եւ եթէ տանին իբրեւ թէ խնկաման կամ բուրվառ մը լինէր՝ դուրս կը փչէր զմայլեցուցիչ մուխ մը որ զարմանալի ազդեցութեամբ այդ մարդուն երկաթէ ջիղերը կակուղ ոսկոյ սկսաւ դարձնել: Դուռ կը փնտռէր Թովնան եւ ահա չէր կարող նշմարել նաեւ այն դուռը ուսկից ինք ներս մտեր էր. եւ իր սուր աչքերը չփոթեցան, վասն զի մուտքը կարող չէր նշմարել, եւ իրօք կը տեսնէր թէ բանտի մը մէջ էր, բայց փառաւոր բանտի մէջ:

Հազիւ թէ այս խորհրդածութիւնը մտքէն անցաւ եւ ահա Վահագնի եւ Աստղիկան պղնձէ պատուանդաններուն անյայտ դռները բացուեցան եւ երգեցիկ քրմաց ու քրմուհեաց բազմութիւն մը զոյգ զոյգ սկսան դուրս ելնել եւ արձաններուն առջեւ շարուիլ. իրենց հարուստ եւ ճոխ ասկեթել եւ կարէն զգեստները հաճոյական էին աչաց, եւ երբ Թովնան անոնց մանրամասն դիտողութեան զբաղած էր, ահա Անահտայ պատուանդանին դռնէն դուրս ելան մեծ քրմապետ եւ մեծ քրմուհին եւ երգերը լռեցին: Մեր լեռնցին քրմապետը մէկէն ճանչեց, թէպէտ զգեստներուն պերճութենէն փոխուած, բայց նոյն ծերն էր, որ զինքն հոն բերել էր. իսկ քրմուհին երիտասարդ եւ շատ գեղեցիկ կին մըն էր, որ երբ եռոտանւոյն առջեւ կանգնեցաւ, դալուկ եկաւ երեսին: Նոյն վայրկեանին երգերն լռեցին եւ եղէգեայ սրբինգներ սկսան փափուկ եւ տխուր երաժշտութիւն մը հնչեցնել, որ մտիկ ընողին հեշտալի եթէ չէր գալ, վայրկեանէ մը վերջը շատ ազդու եւ սրտաճմլիկ բերկրութիւն մը կը բերէր անձին: Քրմապետը այն ատեն ձեռք տուաւ եւ հրաւիրեց քրմուհին, որ անցնի նստի ոսկի եռոտանւոյն վրայ, եւ ինք շրջապատեալ իր խումբէն՝ կանգնեցաւ իր աստուածութեանց առաջ թեւերը տարածելով եւ անձայն աղօթելով, հազիւ թէ շրթունքը կը շարժէին:

Եւ ահա քանի մը րոպէ չեղած՝ ամէն աչք որ եռոտանւոյն պշուցեալ էին՝ կը տեսնէին փոքրիկ ջղային ցնցմունքներ մեծ քրմուհւոյն վրայ, անոնց յաջորդեց վիճակ մը, որ իբրեւ թէ մարմարէ արձան յեղափոխեց այդ եռոտանւոյն վրայ նստողը, մինչեւ որ աչքերը սկսան բաց ուիլ անշարժ եւ սեւեռ նայուածքով. ան ատեն քրմապետին բերին գիրք մը, որուն թերթերը արծաթեայ բարակ տախտակներ էին, եւ նա բացաւ էջ մը, ուր ոչինչ չկար գրուած եւ ներկայեց քրմուհւոյն. «Կարդա, ներշնչեալ յԱստուածոց», բարձր հզօր ձայնով. Երաժշտութիւնն դադրեց, եւ այնպիսի լռութիւն մը տիրեց եւ ամէն շունչ այնպէս կեցաւ, որ մէկ բան մը միայն կը լսուէր՝ քրմուհւոյն շնչառութիւնը, եւ ամէն աչք իրեն կը նայէր: Իսկ նա քանի նայէր այդ էջին վրայ, իր երեսին գոյնը, իր ակնարկը, իր շարժումները շարունակ կը փոփոխուէին, եւ, ի վերջոյ մնացած աչքերը կենդանութիւն եւ հեշտաքրքրական փայլ մը առին. իբրեւ թէ անյայտ կը կարդային եւ վերջը վերջը այդ աչքերը լիճ մը դարձած՝ արտասուաց հեղեղները կ'իջեցնէին, կզրուած ծնօտները կը բացուէին եւ հառաչանաց ձայներ, եղուկներ, աւաղներ իրարու կը յաջորդէին: Այն ժամ քրմապետը «Կարդա, ո՛ ներշնչեալ յԱստուածոց» կրկնեց, «Բարձր ձայնիւ կարդա՛»:

Եւ քրմուհւոյն հեկեկանաց ձայն այսպէս խօսեցաւ. «Քիչ են Հայաստան, քու չարչարանքդ, քիչ են քու տանջանքներդ, դեռ կանգուն են քու քաղաքներդ, դեռ կանգուն են քու սահմաններդ, դեռ հարսի եւ փեսայի ձայներ կը լսուին ի քեզ, դեռ տղայն օրրանին մէջ կը ճօճայ, դեռ հուրը վառարանին մէջ կը ճարճատէ, դեռ մուխը երդիդ վրայէն կը բարձրանայ: Դեռ քու որդիքդ բարձրավիզ կը քալեն, դեռ երկաթը իրենց ձեռքին եւ իրենց մէջքին վրայ կը փայլի, դեռ սաղաւարտը իրենց գլխին վրայ կը ճաճանչէ. դեռ քու աղջիկներդ ծիրանիներով կը զարդարուին, դեռ նոյն մէջին վրայ ոսկի մանեակ եւ թեւերնին ապարանջաններ կը նշուլեն:

ՍԵՐԵՆՑ

(Շար.)

կին միջազգային ընկերութիւնը բոլորո֊վին կ'անտեսուի ։

Ասոր փոխարէն, Համբըշօլտ մէկ խօս֊տում միայն առած է Նասըրէն — այս վեր֊ջինը առ այժմ պիտի չպահանջէ որ ՄԱԿի բանակները հեռանան Կազայի շրջանէն ։

Ֆրանսայի եւ Անգլիոյ մէջ կը բաւա֊կանան յայտնելով թէ Նասըրի ծրագիրը քննելու վրայ են ։ Ուաշինկթընի մէջ կը կարծեն թէ լաւագոյն քաղաքականութիւ֊նը կը կայանայ «սակարկելու եւ յաւելեալ զիջումներ կորզելու մէջ» ։

Մ. Նահանգները կ'ուզեն համոզել Անգ֊լիան, որ անզիջող չըլլայ, իսկ Ֆրանսայի մէջ ընդհանուր կարծիքն այն է, որ կա֊ռավարութիւնը պիտի չշեղի ՄԱԿի Ապա֊հովութեան խորհուրդին կողմէ քուէար֊կուած վեց սկզբունքներուն ։

✕ Իսրայէլի Արտաքին նախարարը, Տիկին Մէյր, ձայնասփիւռէն խօսած ճա֊ռի մը մէջ յայտնեց — «Մեզ ամէնէն ա֊ւելի մտահոգողը այն է, թէ Խ. Միու֊թիւնը կը շարունակէ զէնք ղրկել դէպի Եգիպտոս եւ Սուրիա» ։ Ապա ակնարկելով հաւանական յարձակումի մը, աւելցուց. — «Եթէ յարձակում կրենք, պիտի դի֊մադրենք. որոշած ենք տէր կանգնիլ մեր իրաւունքներուն՝ ըլլայ Սուէզի, ըլլայ Ա֊քապայի մէջ ։ Կազայի մէջ եգիպտական ուժերու վերադարձը մեծ վտանգ կը բա֊ցառնայ խաղաղութեան» ։

✕ Յորդանանցիները կրակ բացին Հայ֊ֆա - Թէլ Ավիվ շոգեկառքին վրայ ։

✕ Խորհրդային լրագրական գործակա֊լութիւնը, «Թաս», հինգշաբթի օր հրա֊տարակեց «Խորհրդային ղեկավարներու» մէկ յայտարարութիւնը, որուն մէջ զգու֊շաւորութեան խորհուրդ կը տրուի Ֆրան֊սական ու Իսրայէլեան «ծայրայեղ շրջա֊նակներուն» եւ կ'ըսուի թէ «Եգիպտոսի դէմ նոր յարձակում մը կրնայ տեղի տալ համաշխարհային բռնկումի մը» ։ Կ'ընդ֊գծուի նաեւ թէ Խ. Միութիւնը Եգիպտոսի կողքին է ։

ՔԻՐԷՃԵԱՆ ԳԵՐԱՊԱՅԾԱՌ

ՅԱՐՁԱԿՈ՞ՒՄ ԿՐԱԾ է

Պոլսոյ վերջին թղթաբերը հակասական տեղեկութիւններ կը հրատարակէ Կաթո֊ղիկէ Արք. Քիրէճեան գերապայծառի մա֊սին ։ Մինչ «Ժամանակ» կը պատմէ թէ Պօղոս արք. յարձակման ենթարկուած է Ս. Աստուածածնայ եկեղեցւոյ մատակա֊րար մարմնոյ անդամներէն ոմանց կողմէ, եւ բողոքած է դատական գործավարու֊թեան, «Մարմարա» կը գրէ թէ ոչ մէկ յարձակման չէ ենթարկուած գերապայ֊ծառը, եւ մատակարար մարմինը պաշտօ֊նապէս կը հերքէ այդ լուրը ։

Իր կարգին շաբաթ օրուան «Փարի֊Փրէս»ը կը գրէ. —«Հինգ հաւատացեալներ գրգռուած իրենց բանադրուելուն համար, կազմակերպներով յարձակած են Պոլսոյ Հայ Կաթողիկէ արք. Պօղոս գերապայծա֊ռի վրայ» ։

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

Վալանսահայ գաղութի վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, գաղտնի քուէարկութեամբ ընտրուած հաշուեքննիչ յանձնախումբը, համաձայն իրեն տրուած իրաւասութեան, մանրազննին քննելով հրաժարեալ Ազգ. Միութեան նիւթական երկու տարուայ գործունէութիւնը, գտաւ զայն կանոնա֊ւոր եւ գոհացուցիչ ։

Մասնաւոր շնորհաւորութեան արժանի է, անոր խնամեալ ու անթերի հաշուա֊պահութիւնը, թէ բանկայի եւ թէ ապրա֊տախնամի տոմարներուն մէջ ։

Արդ, յանձնախումբս, աւագ պարտա֊կանութիւն կը համարի, յանուն գաղու֊թի, հրապարակաւ իր գնահատանքի խօս֊քը ուղղել յիշեալ Ազգ. Միութեան ։

Այս առթիւ, կը ծանուցուի առ ի գի֊տութիւն Վալանսահայ հասարակութեան, թէ տեղւոյս Ազգ. Միութեան նոր նստա֊շրջանին համար, ընտրուած են հետեւեալ անդամները եւ կազմուած դիւան ։

Նախագահ՝ Պ. Գ. Սինապեան, փոխ նախագահ՝ (գործավար) Պ. Յ. Անտոն֊եան, քարտուղար՝ Պ. Կ. Գալուստեան, փոխ քարտուղար՝ Պ. Յ. Կարապետեան, գանձապահ՝ Պ. Ա. Տէր Սարգիսեան, փոխ գանձապահ՝ Պ. Զ. Կիւմիւշեան, խորհրդականներ՝ Պ. Գ. Սիմոնեան, Պ. Յ. Կէօզիւբեան, Պ. Գ. Զարդարեան ։

Ի դիմաց վալանսահայ գաղութի հաշ֊ուեքննիչ եւ ընտրական յանձնախում֊բի՝ ԴԻՒԱՆ

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 8ին կը լրանայ Յառաջի վերա֊հրատարակման 13րդ տարին ։ Կը խնդրենք մեր բոլոր բաժանորդներէն որ անյապաղ կարգադրեն իրենց առկախ հաշիւները կամ ժամանակին վերանորոգեն իրենց բաժանորդագրութեան շրջանը՝ կանխիկ վճարումներով ։ Ապահովելու համար թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը՝ վարչութիւնը պէտք ունի կանոնաւոր վը֊ճարումներու ։ Այս առթիւ պարտք կը զգանք շնորհակալութիւն յայտնել մեր այն բաժանորդներուն որոնք իրենց պար֊տաճանաչութեամբ կը դիւրացնեն մեր գործը ։

Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ կա֊րելի է վճարումներ ընել հետեւեալ ըն֊կերներուն ։

Անիէռ - Պուա Քոլոմպ.— Արամ Աւե֊տիսեան ։

Պանեէօ - Քաշան.— Բարթամ Պասմա֊ճեան ։

Շավիլ.— Գրիգոր Կիւլեան ։

Իսի, Քլամառ, Մէօտոն.— Երուանդ Ա֊տանալեան ։

Սարսէլ - Առնուվիլ.— Արփիար Մար֊տիրոսեան եւ Կարօ Երանեան ։

Ալֆորվիլ.— Բարթող Փափազեան ։

Իւրի - Քրէմլէն, Պիսէթր - Ժանթիյի. —Արմենակ Յակոբեան ։

Շնորհակալութիւններով՝ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻՆ 42ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Շաբաթ, Մայիս 25, ժամը 21էն սկսեալ, Սէրքըլ Միլիթէրի մէջ ։

•

ՏԷՍԻՆ.— Վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտի 42րդ տարեդարձը կը տօն֊ուի Մայիս 4ին, շաբաթ երեկոյեան, նա֊խաձեռնութեամբ Վասպ. Ուսում. Միու֊թեան ։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գարտիզակցի Հռուփ Մարտիկեան (Քու֊քուկենց Մարտիկեան) կը փնտռէ իր հօ֊րեղբայրը՝ Կարապետ Մարտիկեան, հօր անունը՝ Գրիգոր, մօր անունը՝ Մաքրու֊հի, կը բնակէին Հէյվաճեան մետաքսի գործարանին մօտը ։ Կը կարծուի որ Յու֊նաստանէն անցած է Արժանթին ։ Տեղեկա֊ցնել «Յառաջ»ի միջոցով ։ Ջերմապէս կը խնդրուի «Արմենիա»էն՝ արտատպել ։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Շնորհակալութեամբ ստացած ենք.—

Տքթ. Տիրանէ (Տէօրէն) 2000 Ֆրանք ։

Պ. Հայրապետեանէ (Սէթիֆ) 1000 Ֆր ։

Տք. Տիրայր Ֆրունճեանէ 2000 Ֆր. ։

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Պ. Մելքեր Առաքելեան (Տաքարէն) մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Յ. Փօրթօյեանի (Սէնթ Էթիէն) Շաւարշ Մի֊սաքեանի մահուան առթիւ ։

***

Պ. Սեպուհ Մուշեան իր քրոջ ամուս֊նութեան առթիւ մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ Պ. Արամ Մուշեանի, Ժընեւ ։

ԼԻՏԻԱ ԿԱՐԻՆԻ

ՌԵՍԻԹԱԼԸ ՄԱՅԻՍ 23ԻՆ

ԷՔՈԼ ՆՈՐՄԱԼ ՏԸ ՄԻՈՒԶԻՔ

Մանրամասնութիւնները յաջորդով ։

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ ԱՆԿԷՆԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ՏԱՐԵԿԱՆ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

Ապրիլ 7ին կիրակի ժամը 16ին ։

Քաղաքապետարանին սրահը

Փարիզի Հայ Թատրոնը կը ներկայացնէ

ԲԱԽՏԻՆ ԱՆԻՒԸ

Կատակերգութիւն երեք արար, ԳՐԻ֊ԳՈՐ ՎԱՀԱՆի, սիրուած դերասաններու կազմով մը՝ Ա. ԳՄԲԷԹԵԱՆ, Ն. ՄԱՐ֊ԳԱՐԵԱՆ, Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ, Ժ. ԳԻՉԻՐ֊ԵԱՆ, ՏԻԿ. Ք. ԱԶՆԱՒՈՐԵԱՆ, ՕՐ. ՇՈՒ֊ՇԱՆԻԿ ԳԷՈՐԳԵԱՆ, ՕՐ. ՆՈՅԵՄԻ ՇԱ֊ՀԻՆԵԱՆ եւ ՀԵՂԻՆԱԿԸ ։

Imp. ARAXES 46, Rue Richer Paris-9e

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

•

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ուս. «Ռուբէն» Միութեան ժողովը այս չորեքշաբթի, ժա֊մը 21ին, սովորական հաւաքատեղին ։

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանին հետեւեալ խումբերը. —

Զաւարեան ենթկ. այս շաբաթ, ժամը 9ին ։

Դրօ խումբը այս շաբաթ, ժամը 9ին ։

Քրիստափոր ենթկ. 8 Ապրիլ, կիրակի, կէսօրէն վերջ ժամը 3·30ին ։

Վարանդեան խումբ, 8 Ապրիլ, կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին ։

Սոյն ժողովները տեղի կ'ունենան սովո֊րական հաւաքատեղիները ։

Ներկայ կ'ըլլան Շրջ. կոմիտէի ներկա֊յացուցիչները ։ Կարեւոր օրակարգ ։

ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՄՕՏԵԱԼ ՀԱՆԴԷՍ

Նախաձեռնութեամբ Փարիզահայ Տիկ֊նանց Միութեան Որբերու Օգն. Մարմնի, Կիրակի, 7 Ապրիլ ժամը 15ին ։ ժամը 16·30ին տողանցք ։ Գեղարուեստական բա֊ժին, երգ, արտասանութիւն ։

Ձրի պիւֆէ ։

***

Ապրիլի եօթին բոլորդ ձեր մանուկնե֊րուն հետ՝ Սէրքլը Միլիթէր, Փլաս Սէն Թ'Օկիւսթէն, հաճելի օր մը անցնելու հա֊մար ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԼՍԱՐԱՆ

Հերթական դասախօսութիւնը այս չո֊րեքշաբթի ժամը 21ին, Սալ Քատէի մէջ ։ Կը խօսի համալսարանական ուսանող Պ. Լեւոն Մոմճեան ։ Նիւթը՝ «Եգիպտահայ գաղութը սկիզբէն մինչեւ մեր օրերը» ։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ ։